УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ” ВО СКОПЈЕ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ - СКОПЈЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА НА УМЕТНОСТА И АРХЕОЛОГИЈА

Игор Љупчо Ефтимовски

СИМБОЛИЧКИТЕ ПАРАДИГМИ ОТСЛИКАНИ ВО МАТЕРИЈАЛНАТА КУЛТУРА НА ОХРИДСКО-ПРЕСПАНСКИОТ РЕГИОН ВО I МИЛЕНИУМ П.Н.Е.

- докторски труд -

ТОМ 2: Ликовни прилози и библиографија

Скопје, 2025

СИМБОЛИЧКИТЕ ПАРАДИГМИ
ОТСЛИКАНИ ВО МАТЕРИЈАЛНАТА КУЛТУРА
НА ОХРИДСКО-ПРЕСПАНСКИОТ РЕГИОН
ВО I МИЛЕНИУМ П.Н.Е.

ТОМ II

ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ И БИБЛИОГРАФИЈА

Карта 1

Географската позиција на Дасаретија (заокружено)
и соседните региони на Балканскиот Полуостров

Карта 2

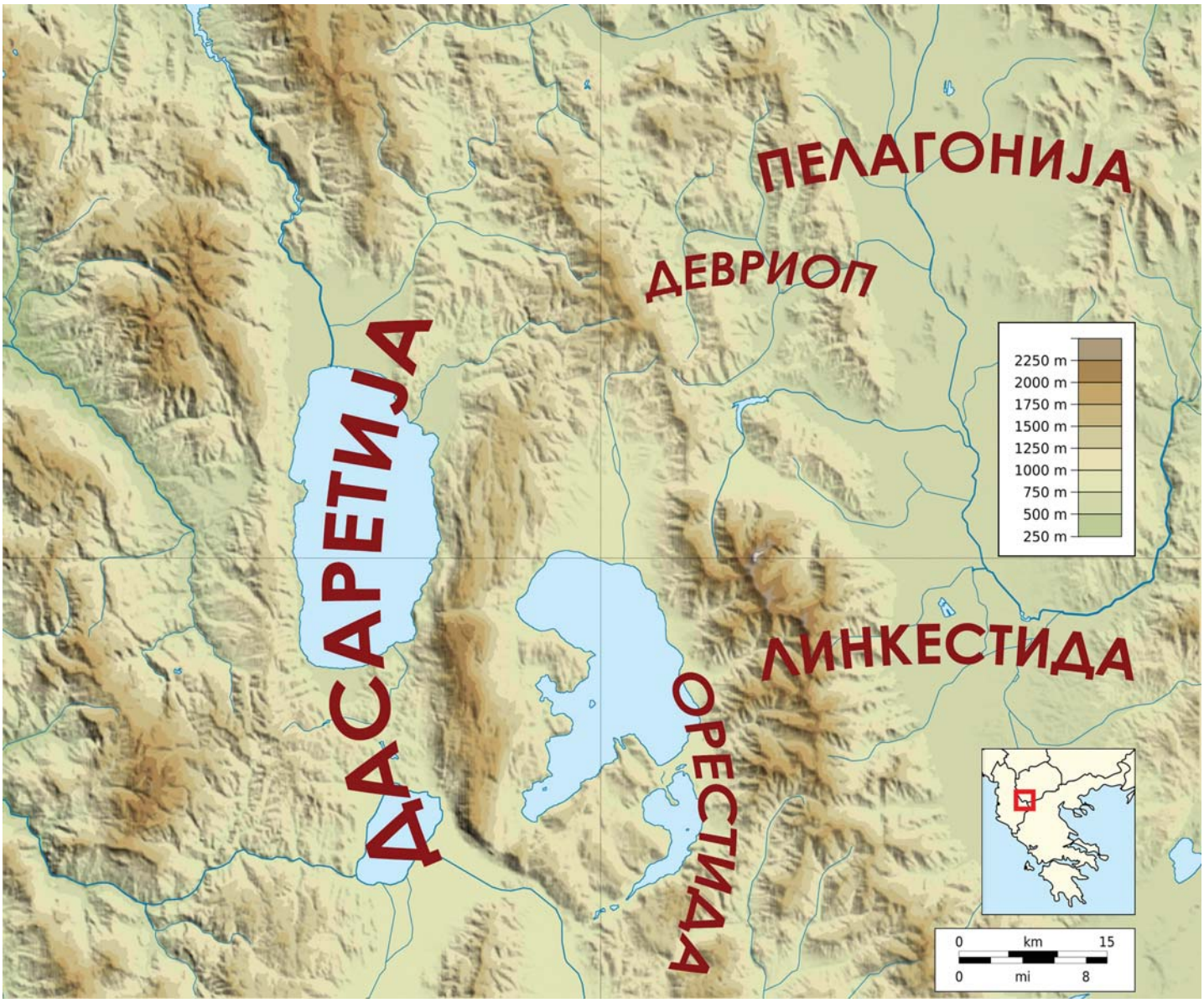

Дасаретија и соседните антички области во Горна Македонија

Карта 3

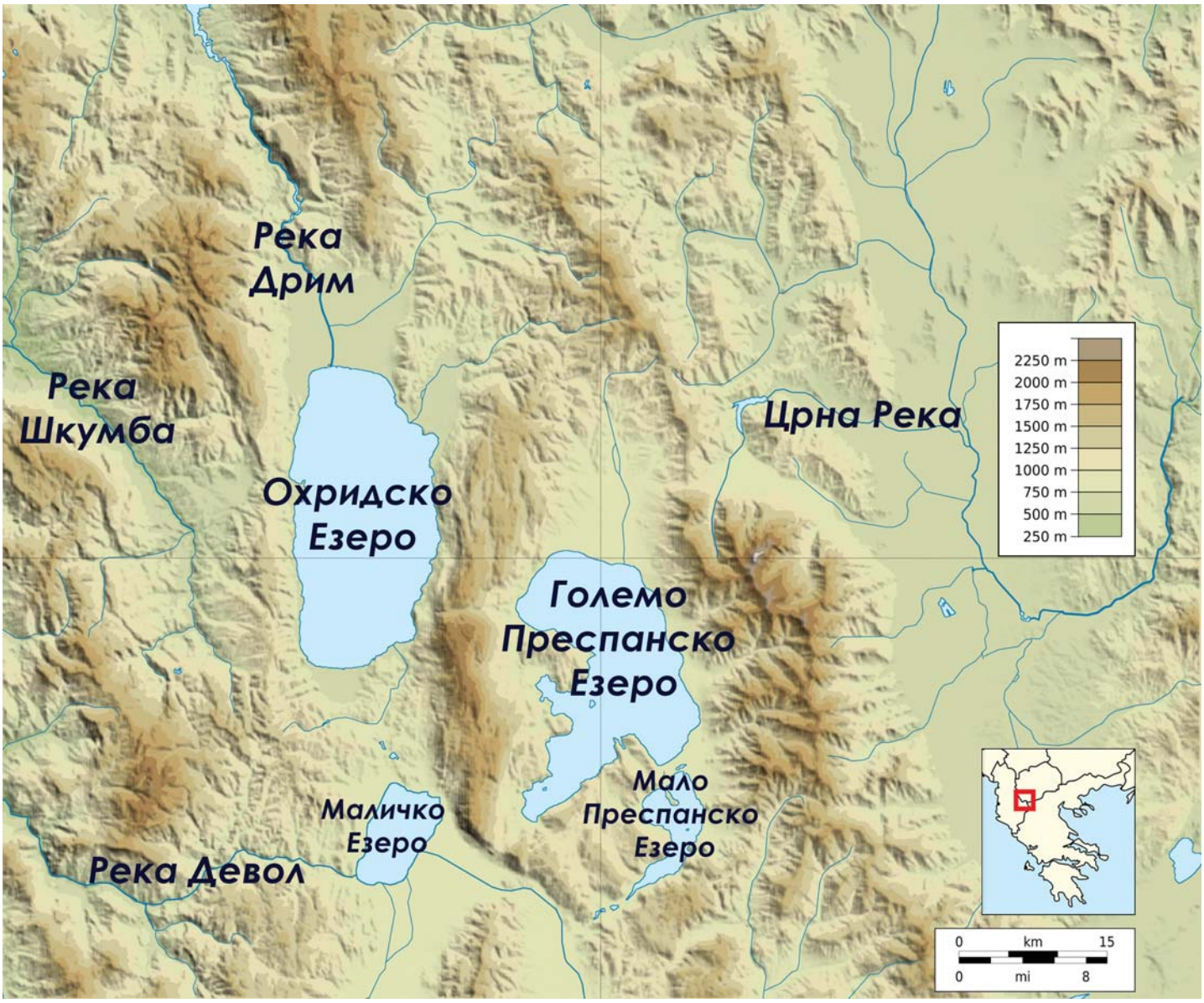

Езера и главни реки во Дасаретија и непосредната околина

Карта 4

Планини во Дасаретија и непосредната околина

Карта 5

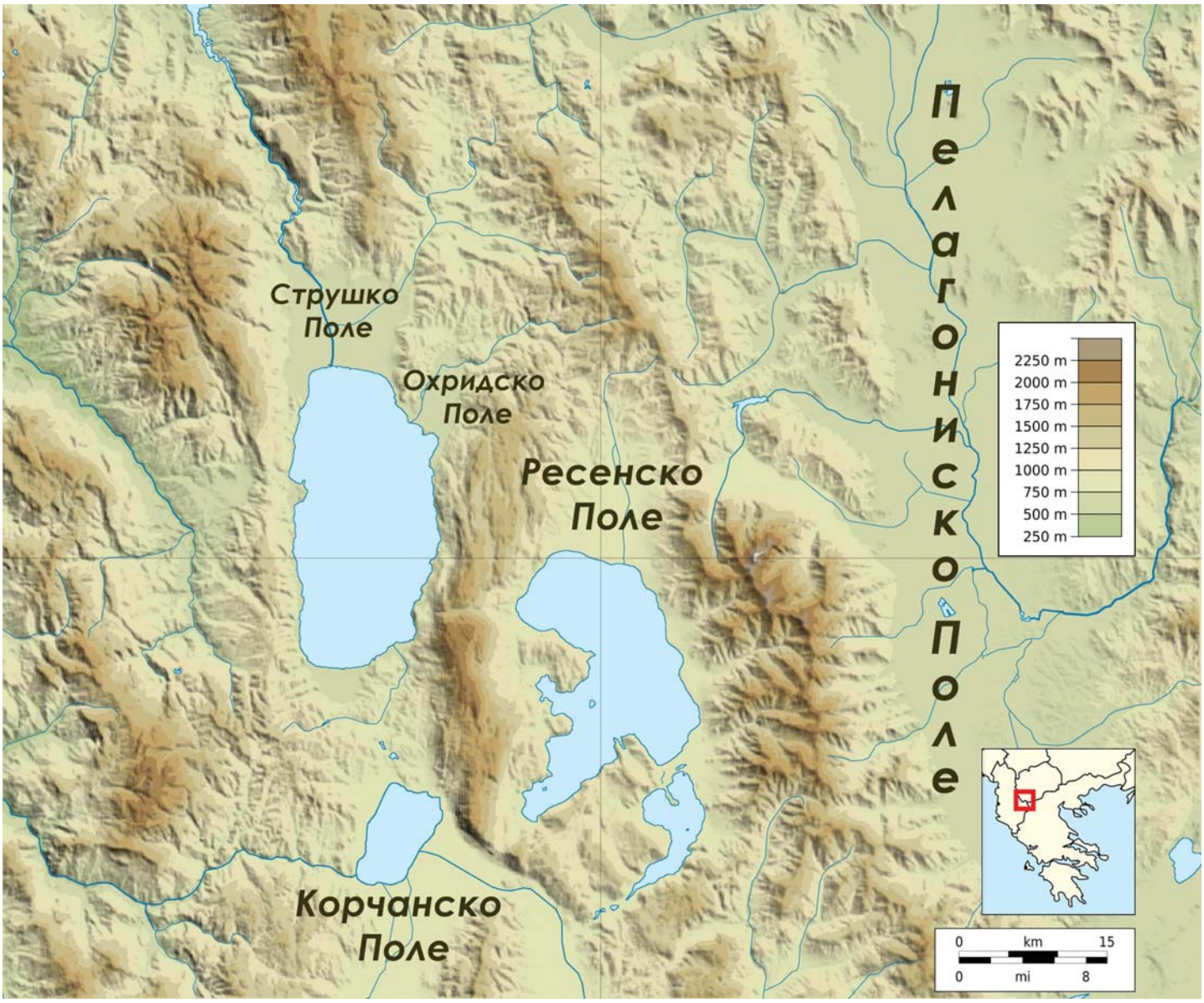

Рамници во Дасаретија и непосредната околина

Карта 6

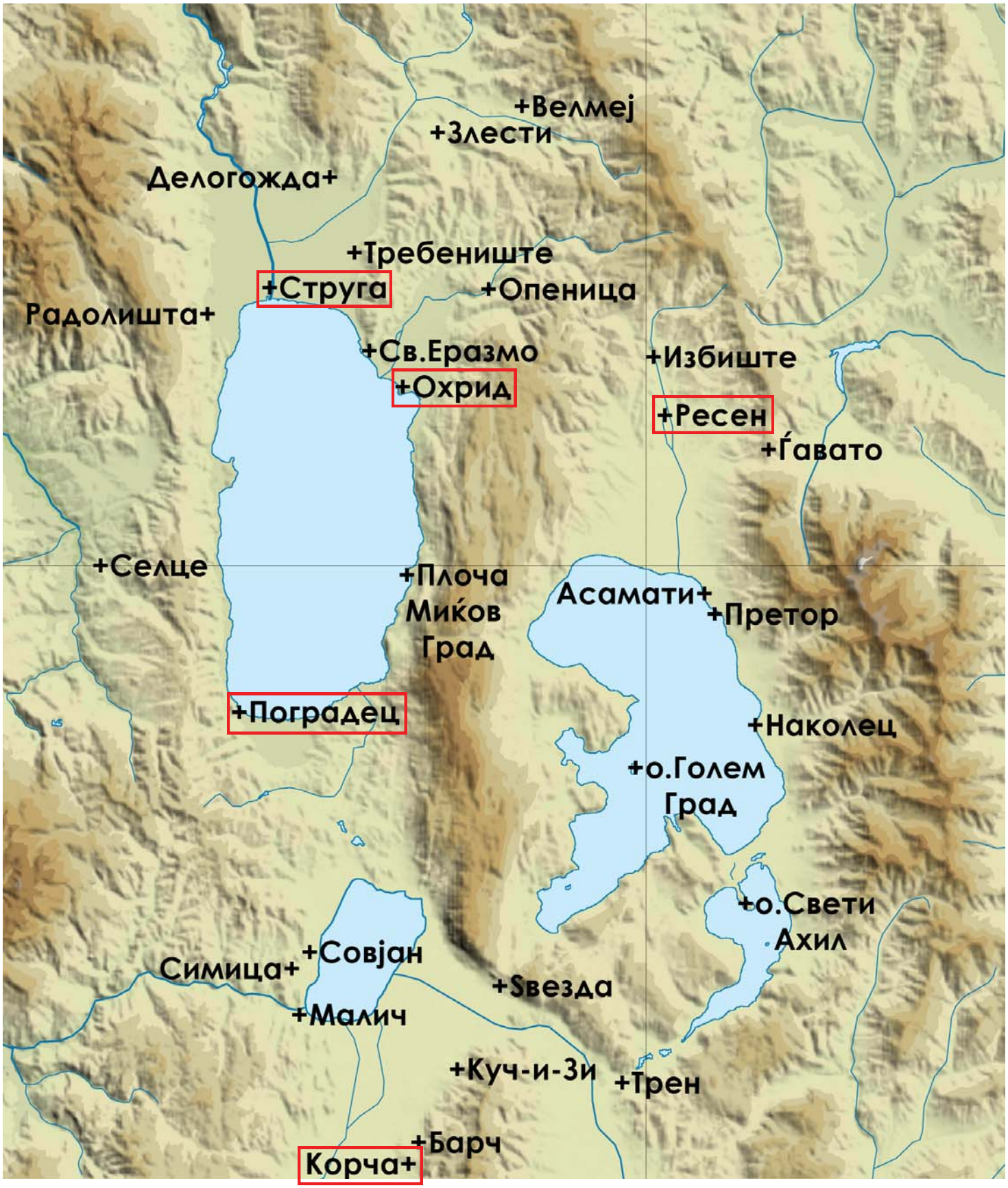

Најзначајни археолошки локалитети во Дасаретија
од доцното бронзено време, железното време и раната антика
+ современите градски центри на регионот (заокружено)

Карта 7

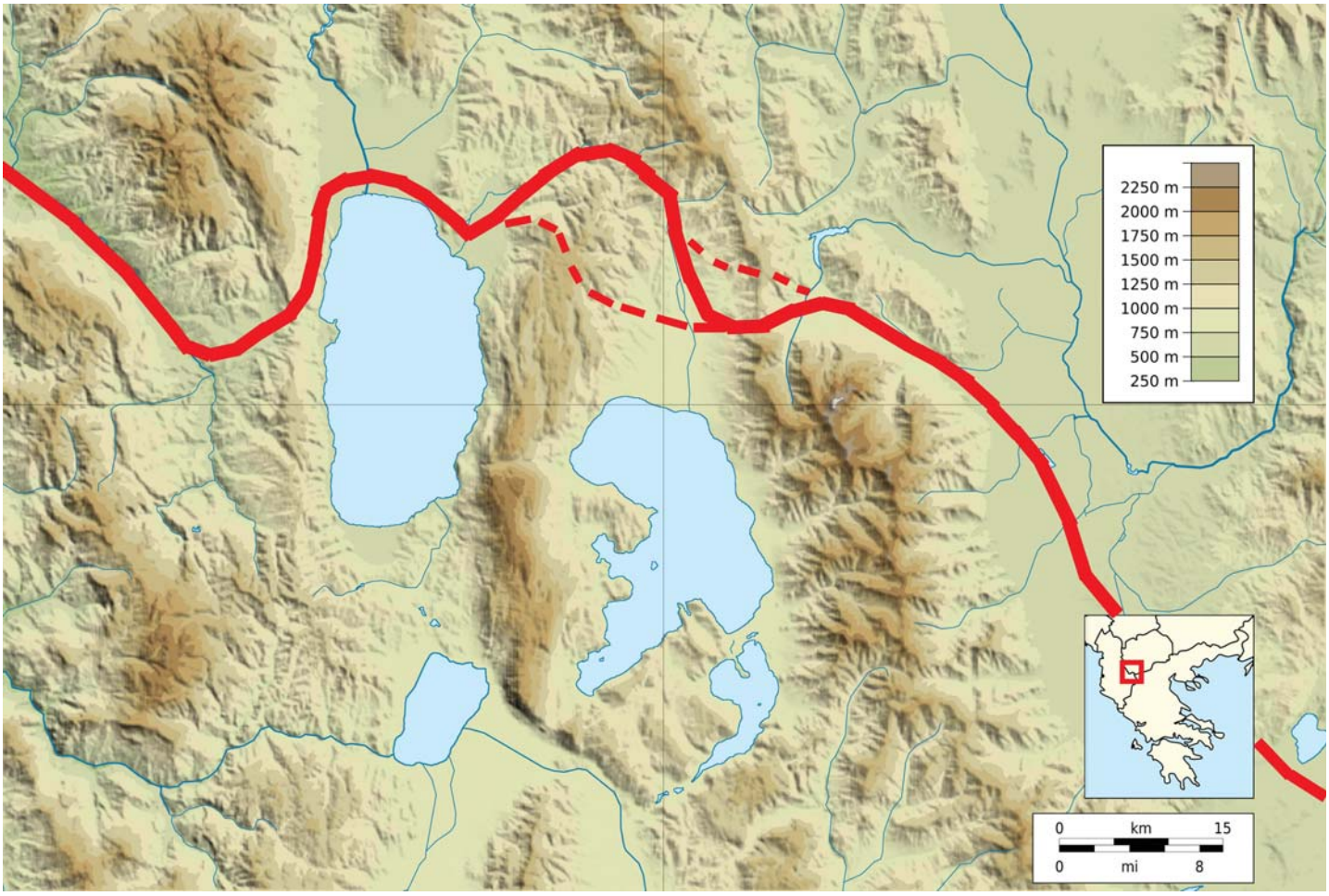

Трасата на римскиот пат Виа Игнација низ езерскиот регион и низ Средниот Балкан

Карта 8

Погребни маски и други апликации од златна фолија на Средниот Балкан (6. - 5. век пр. н. е.)

Означени локалитети:
1.Требениште
2. Горна Порта - Охрид
3. Беранци кај Битола
4. Крушоради/Ахлада кај Лерин
5. Ајани кај Козани
6. Воден/Едеса
7. Ајга кај Кутлеш/Вергина
8. Архонтико кај Постол/Пела
9. Милци кај Гевгелија
10. Синдос кај Солун/Тесалоника
11. Халкидик

1

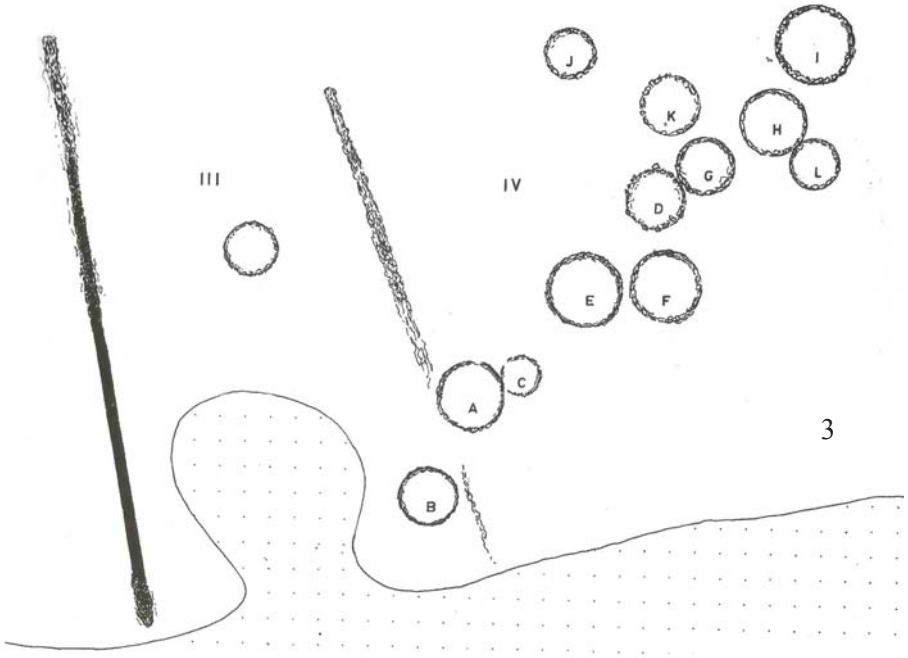

3

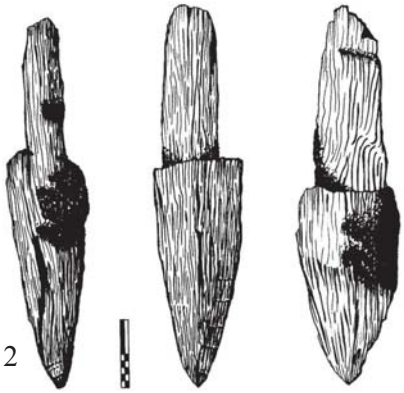

2

4

5

6

7

8

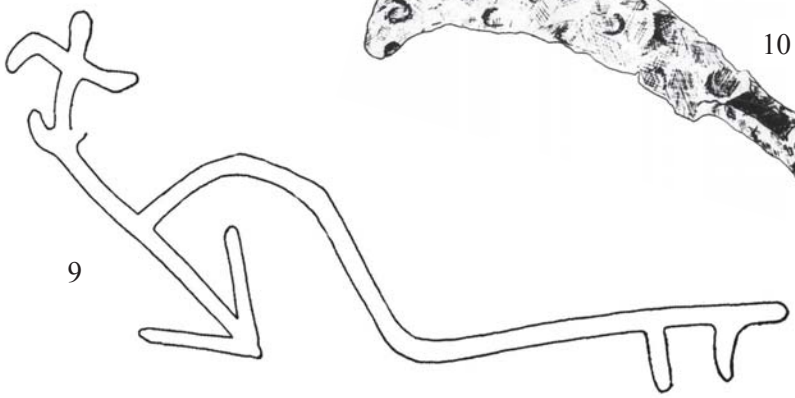

9

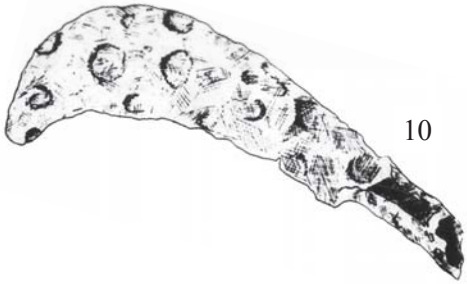

10

11

12

13

3

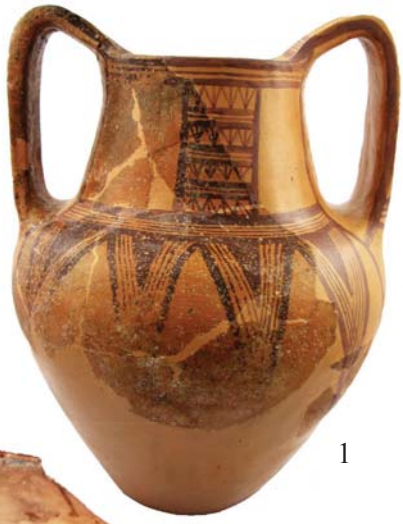
1

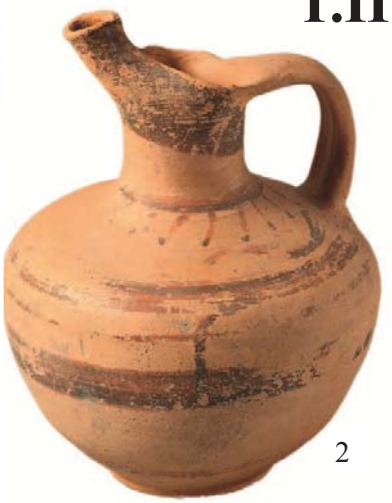
2

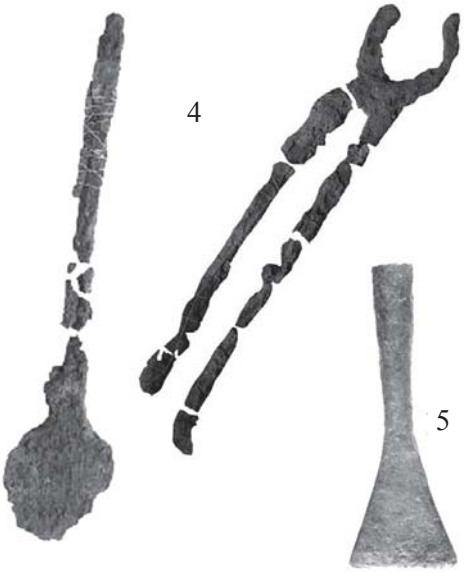
4
5

6

10

11

7

8

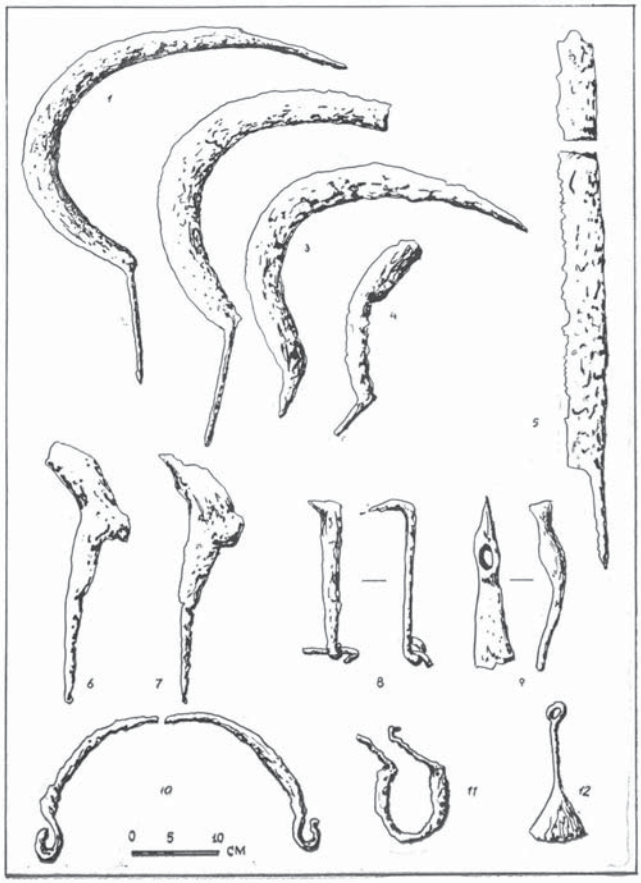
9
0 5 10 CM

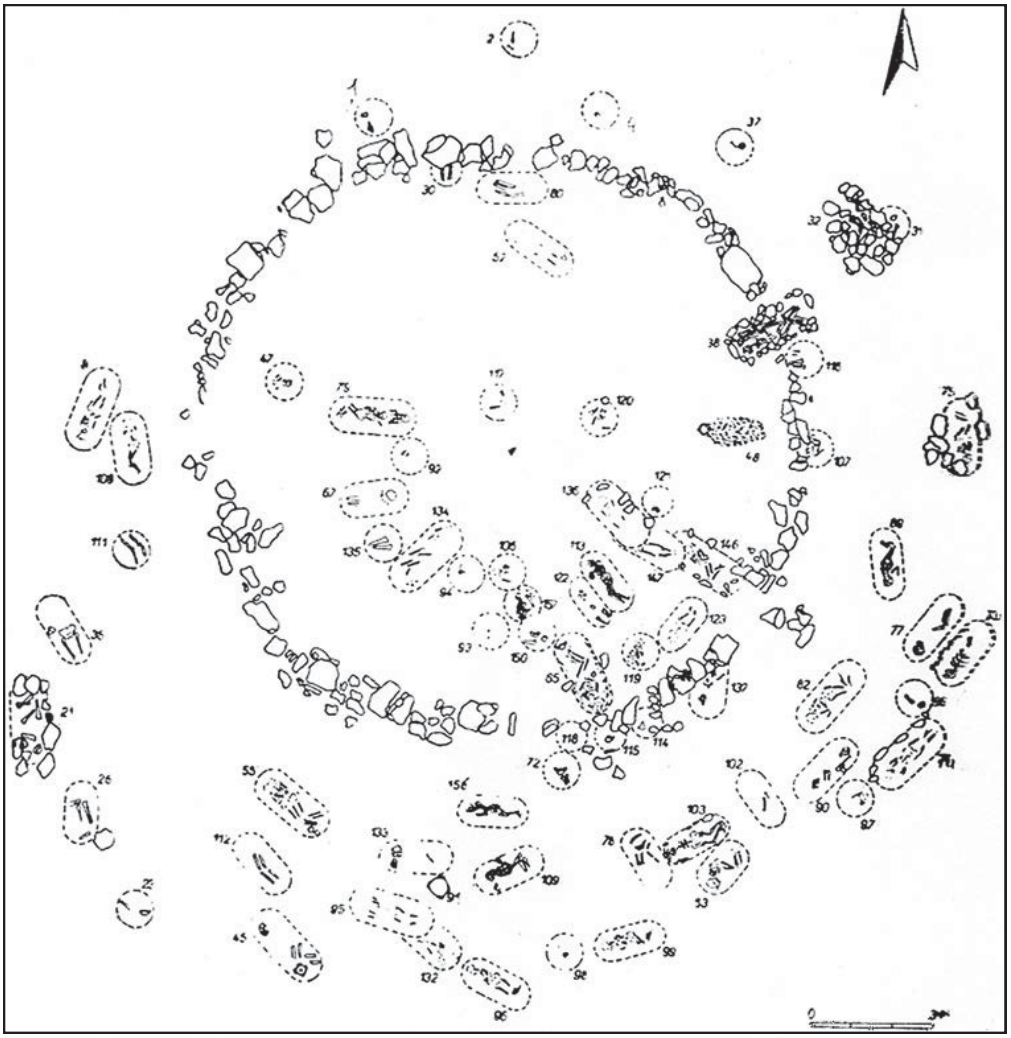

1

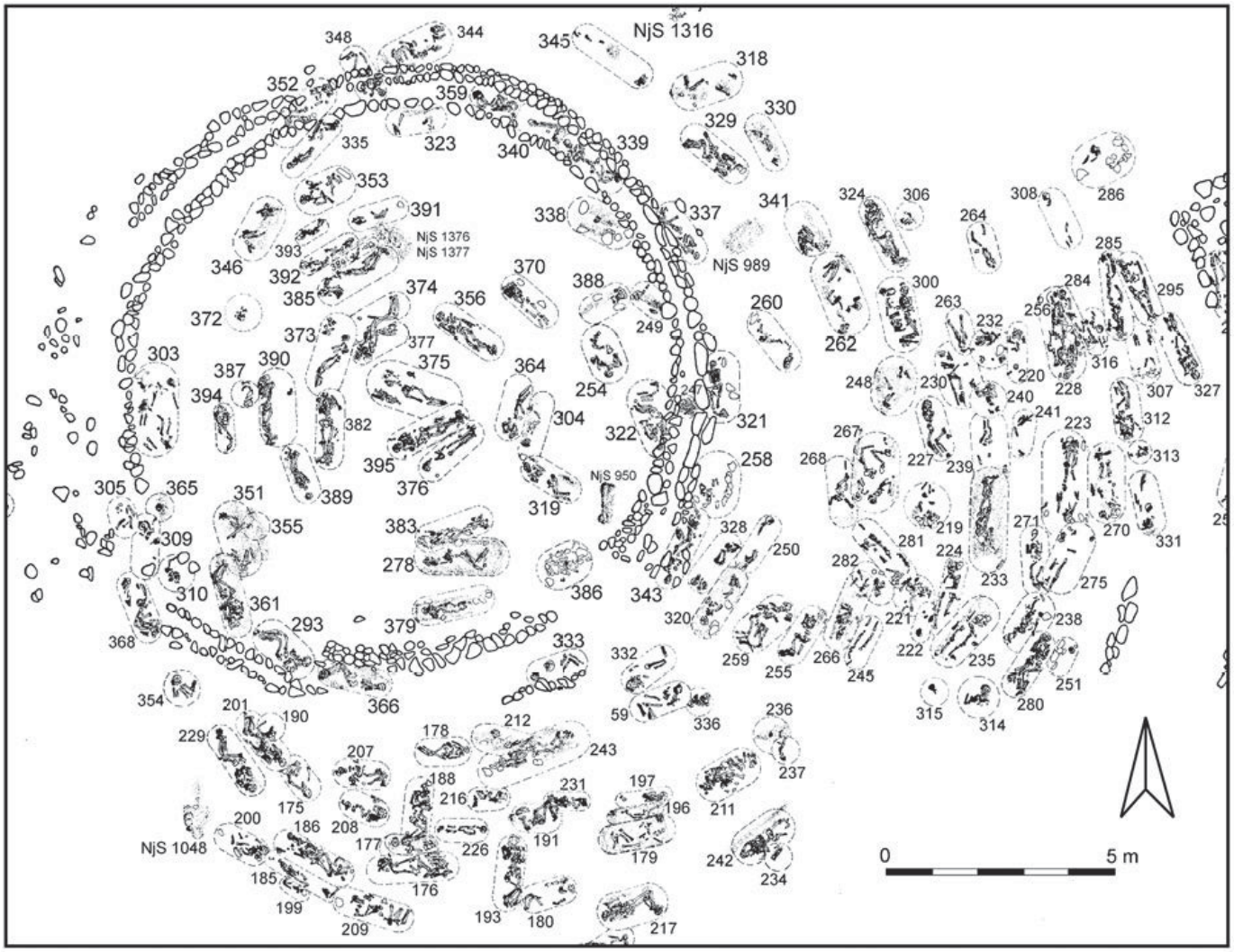

2

1

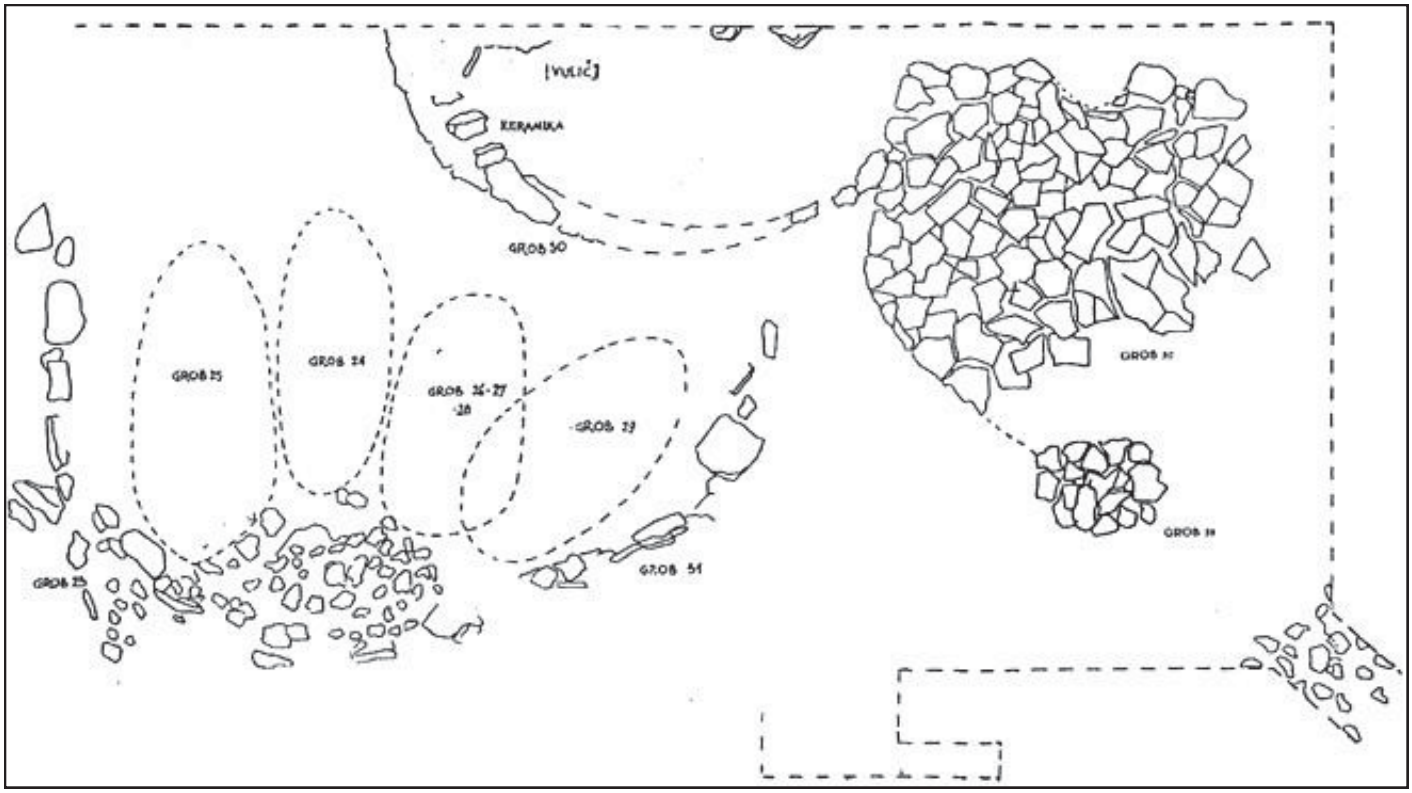
[VULIĆ]
KERAMIKA
GROB 30
GROB 25
GROB 24
GROB 26-27
-28
GROB 23
GROB 31
GROB 51

2

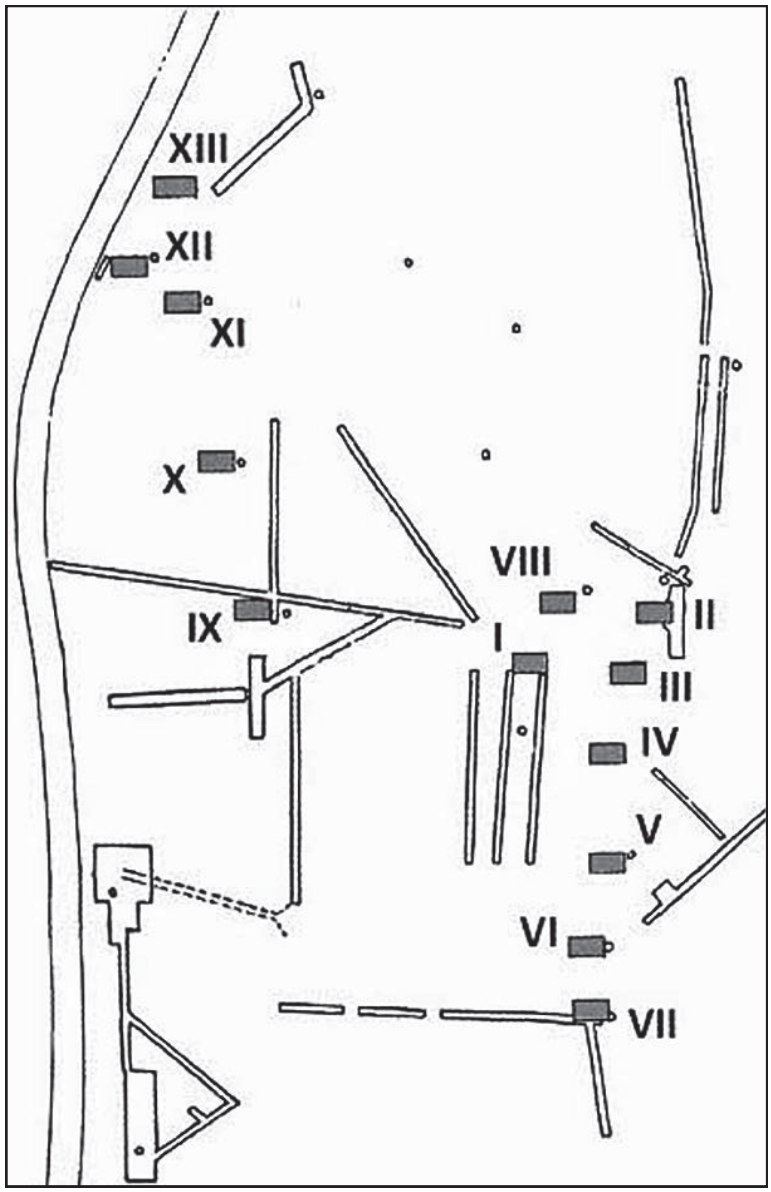

1

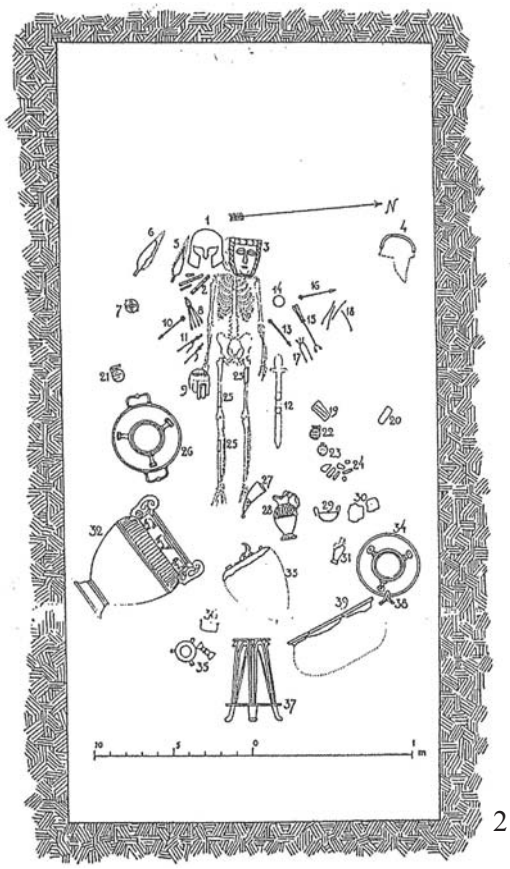

2

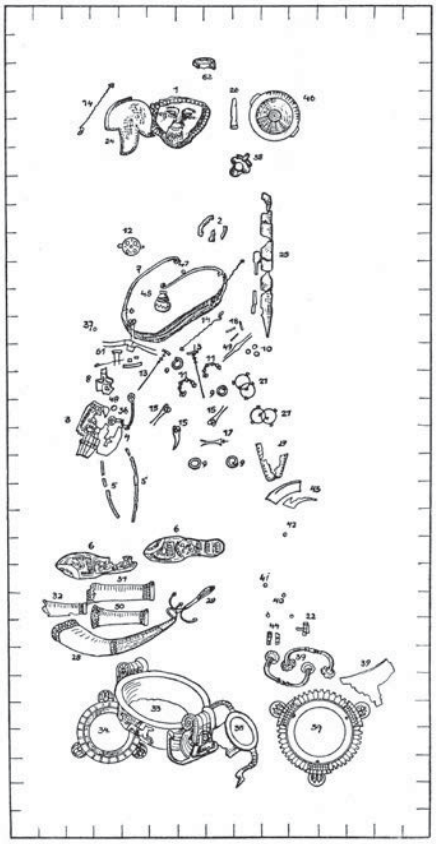

3

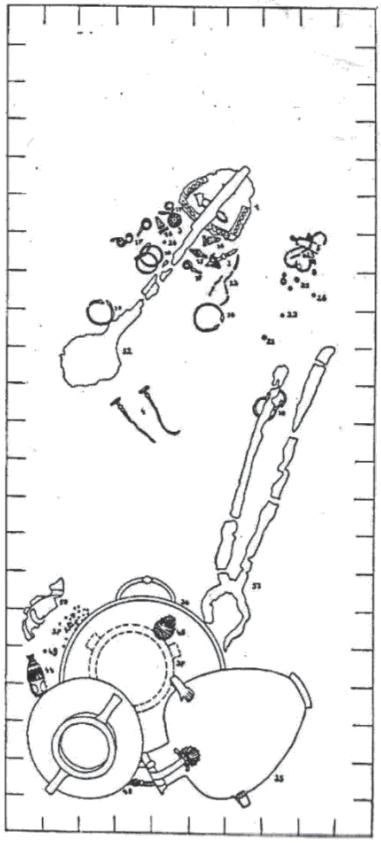

4

1

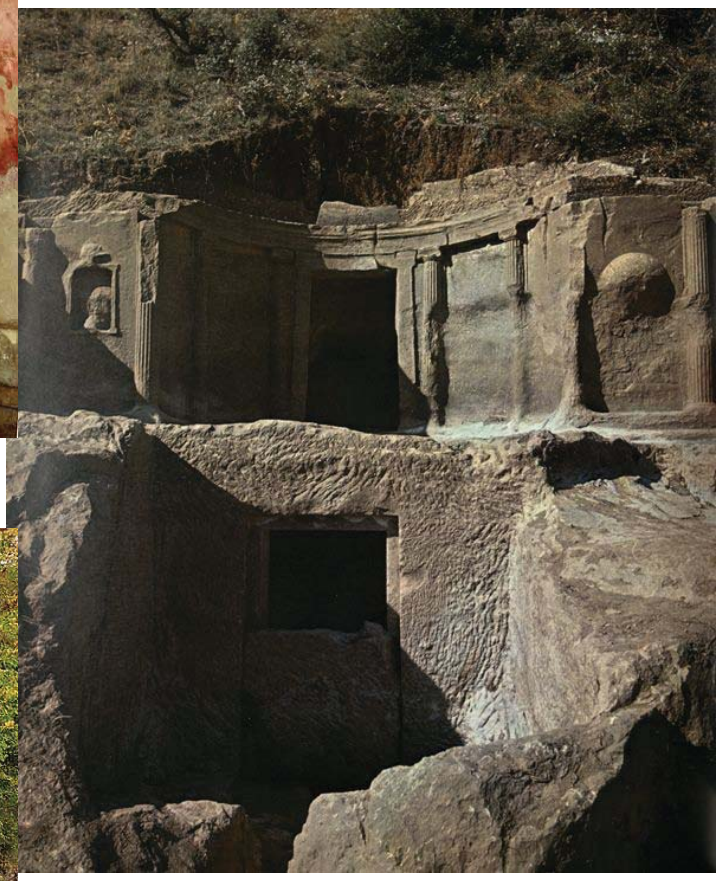

3

2

4

5

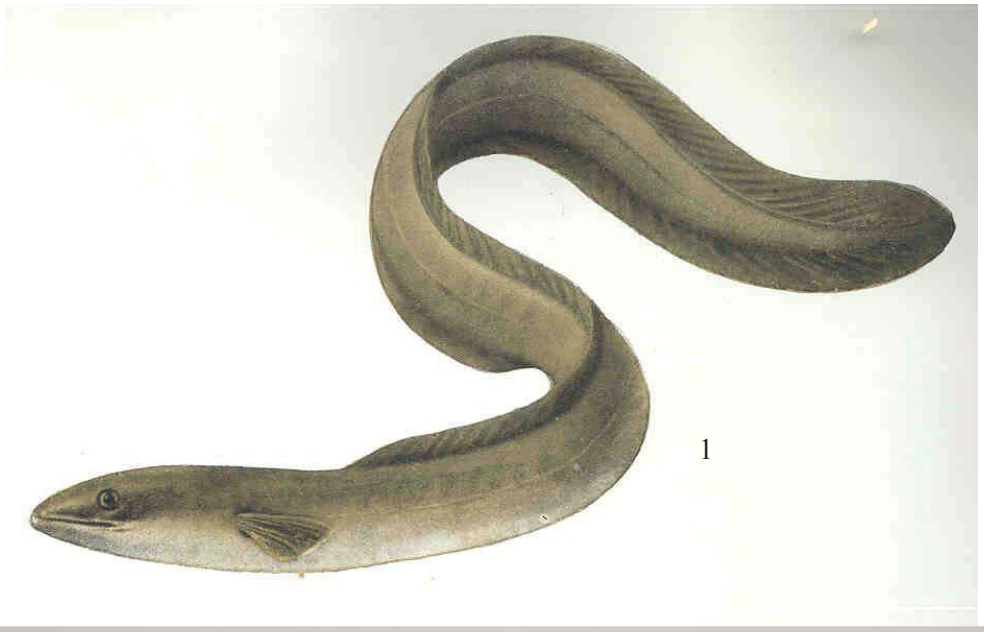

1

2

3

4

5

1

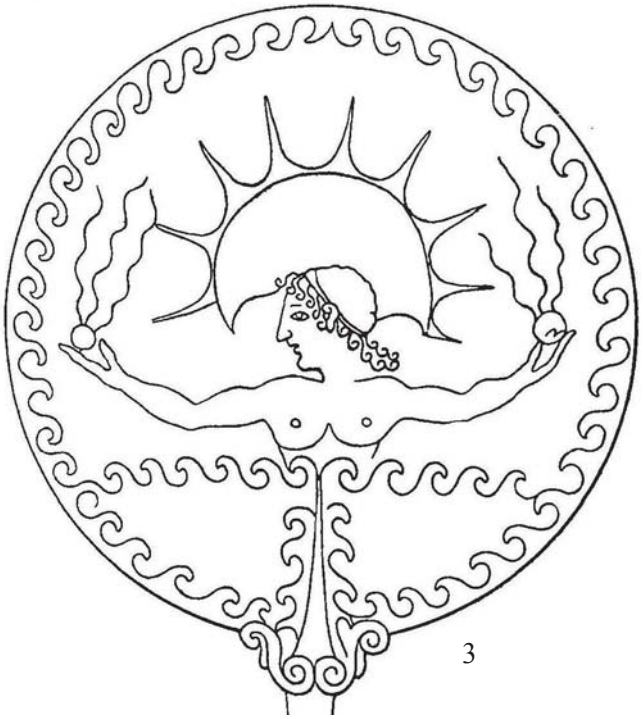

3

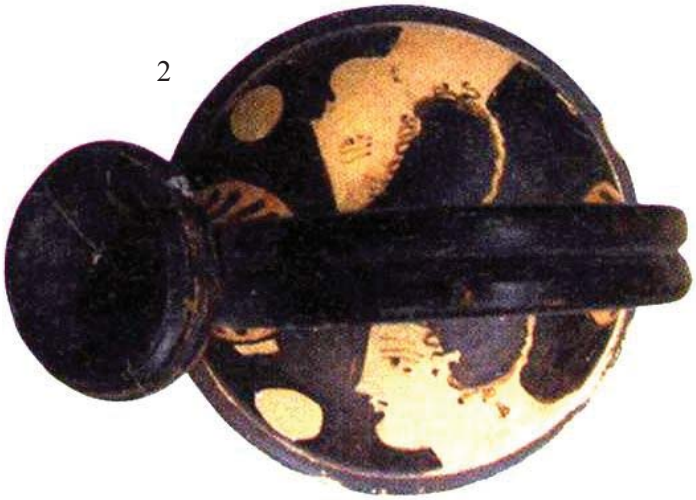

2

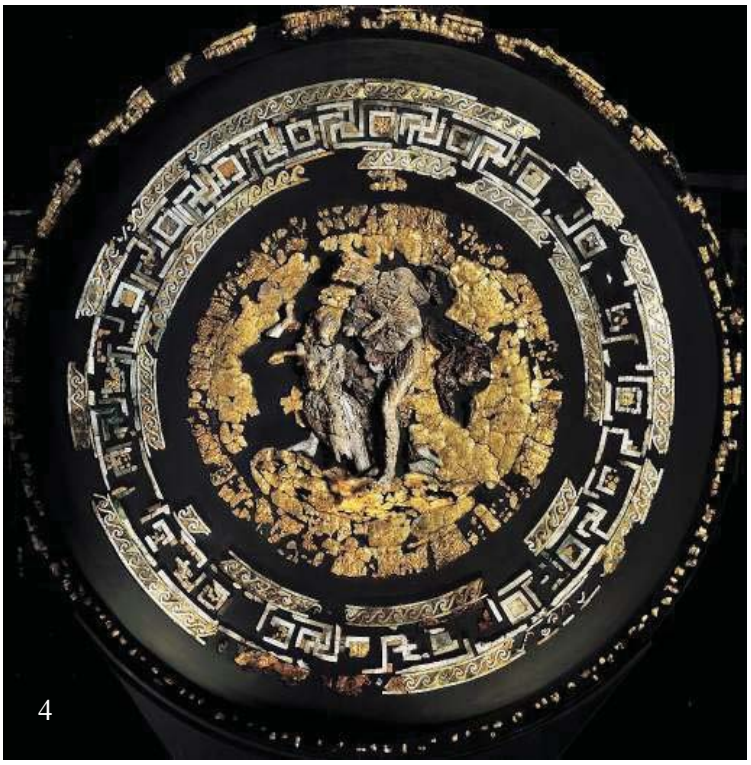

4

5

6

1

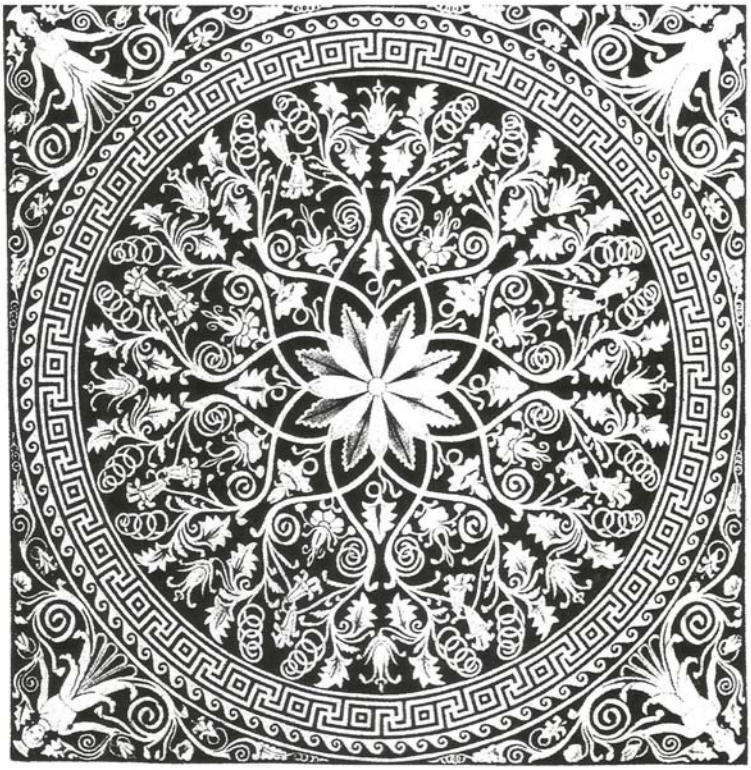

3

2

4

1

2

3

4

5

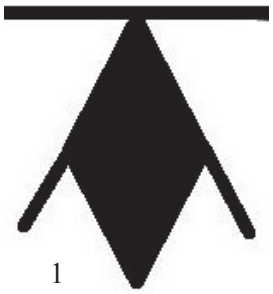
1

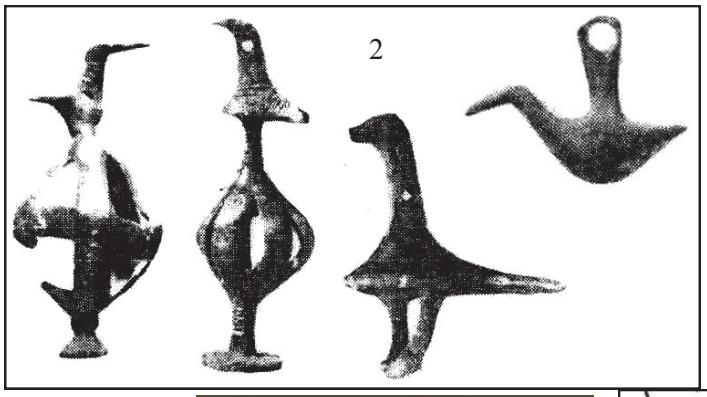
2

4 5

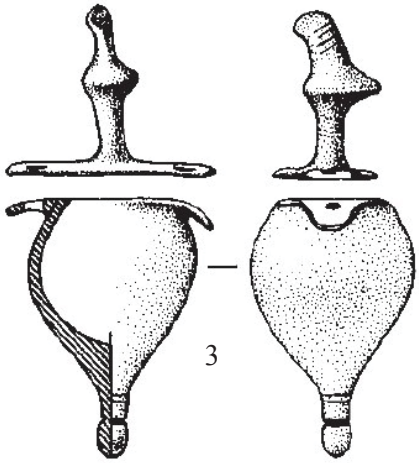
3

6

8

7

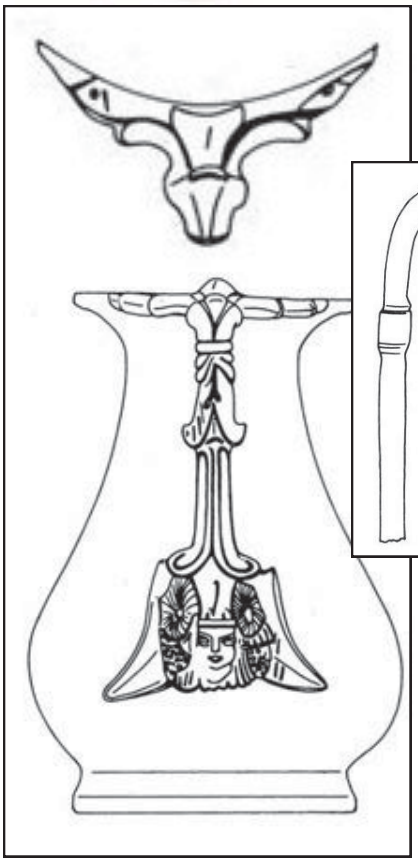
10

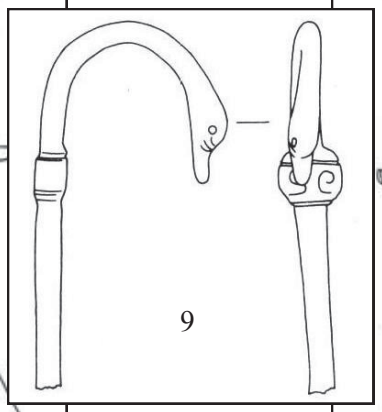
9

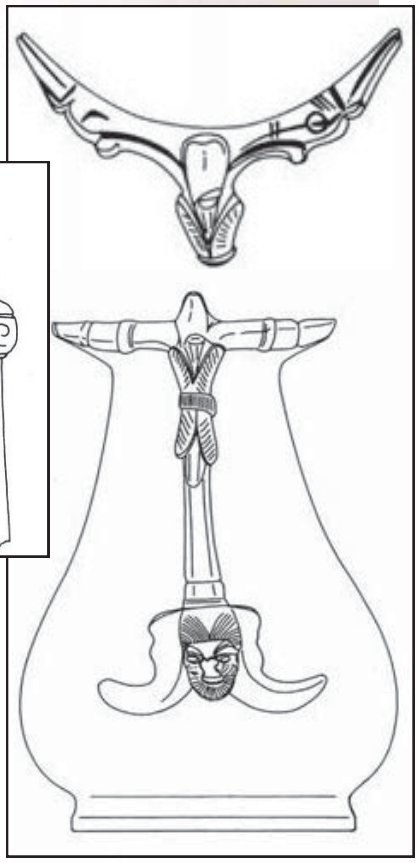
11

1

2

3

1

2

3

4

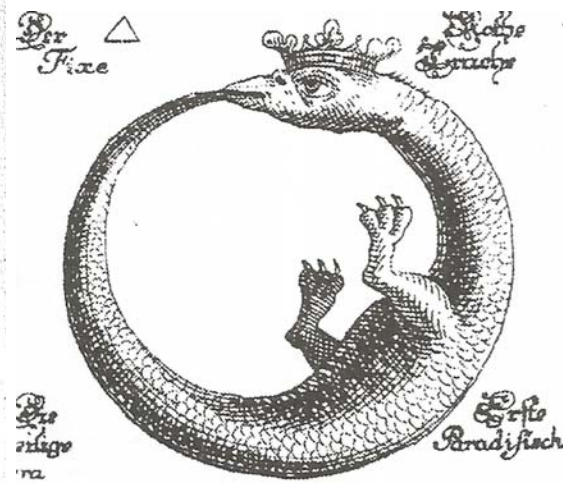

5

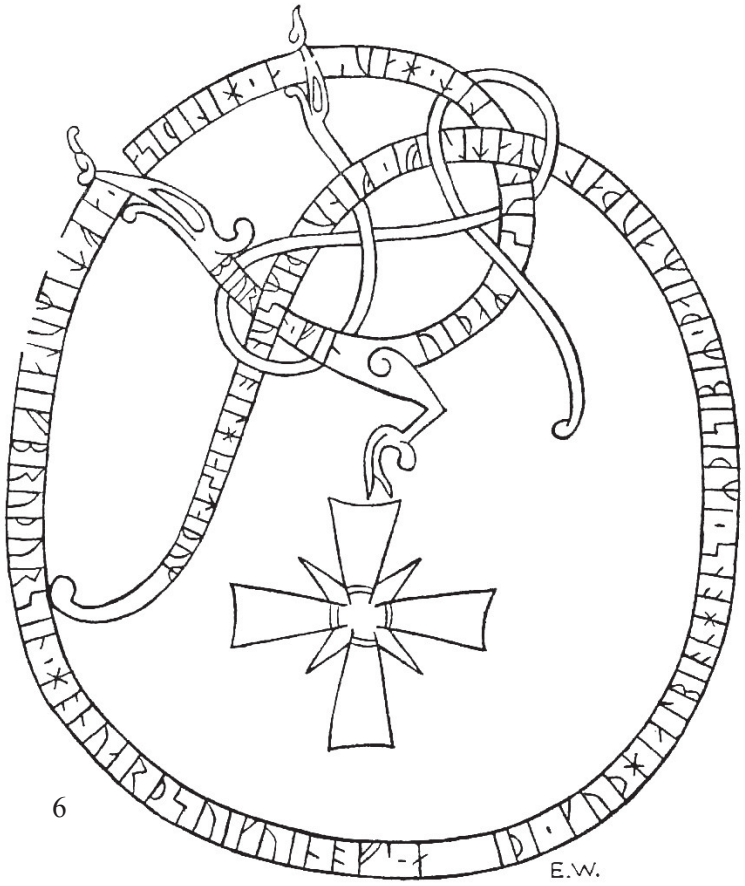

6

E.W.

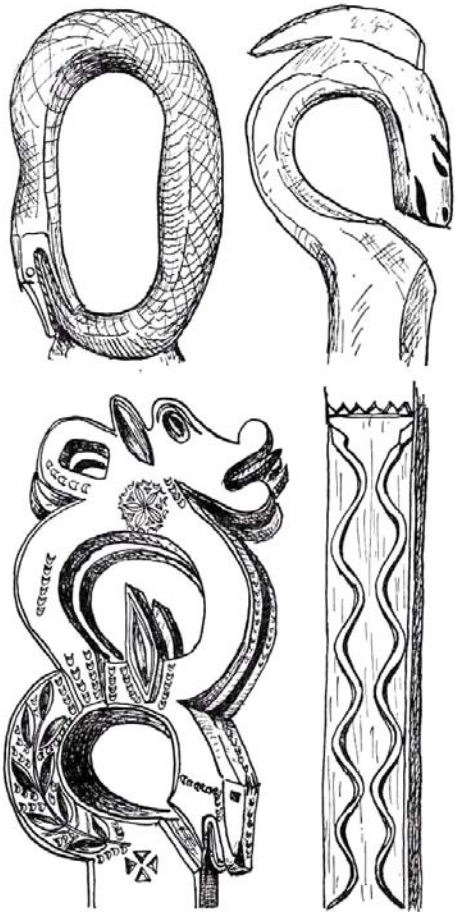

7

1

2

3

4

6

5

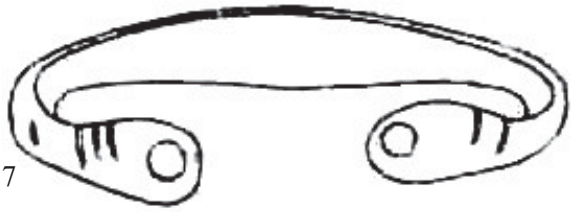
7

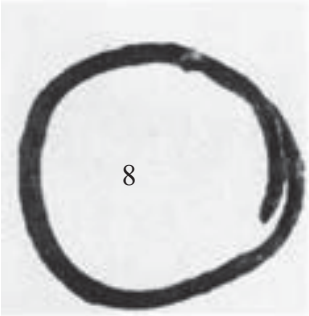
8

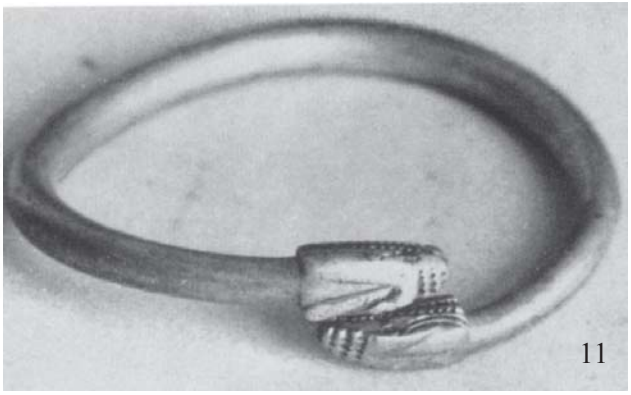
11

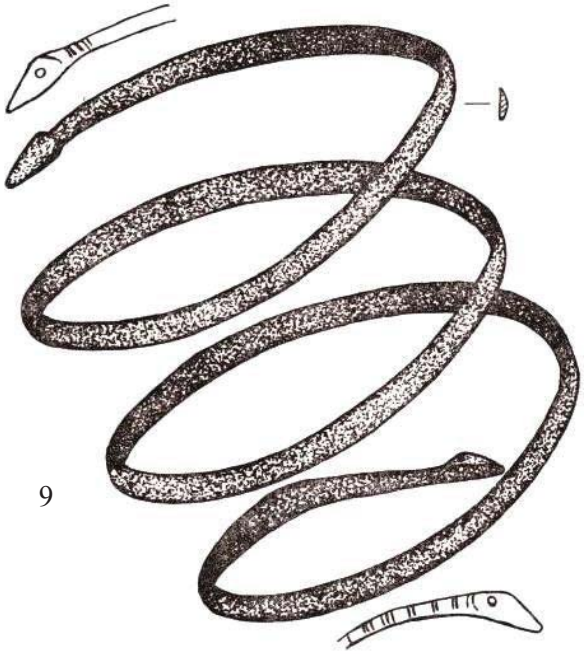
9

10

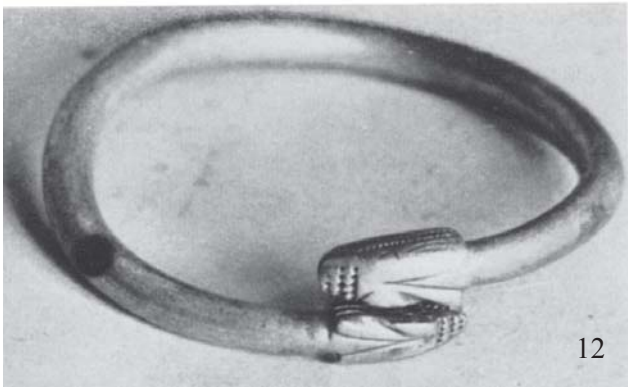
12

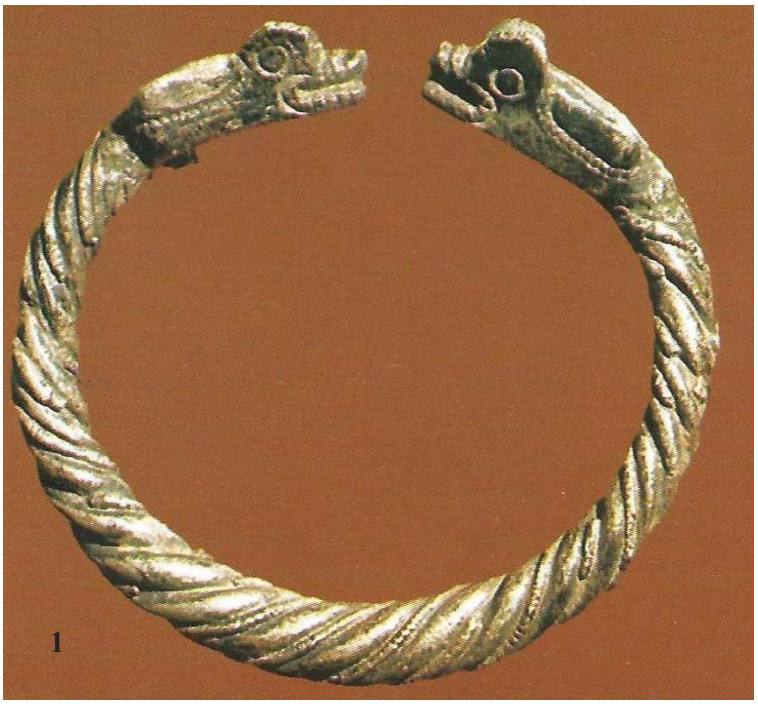
1

2

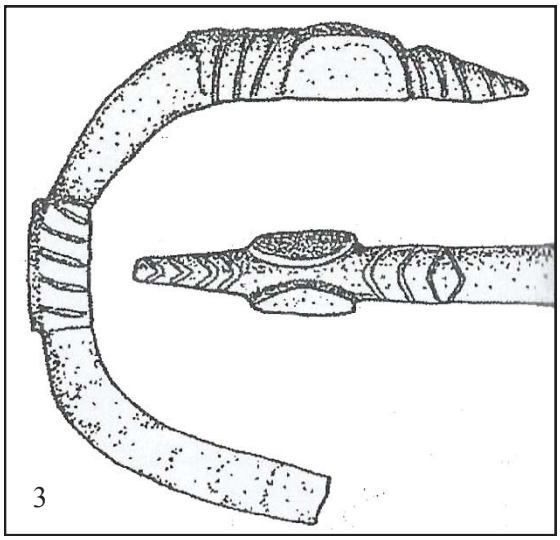
3

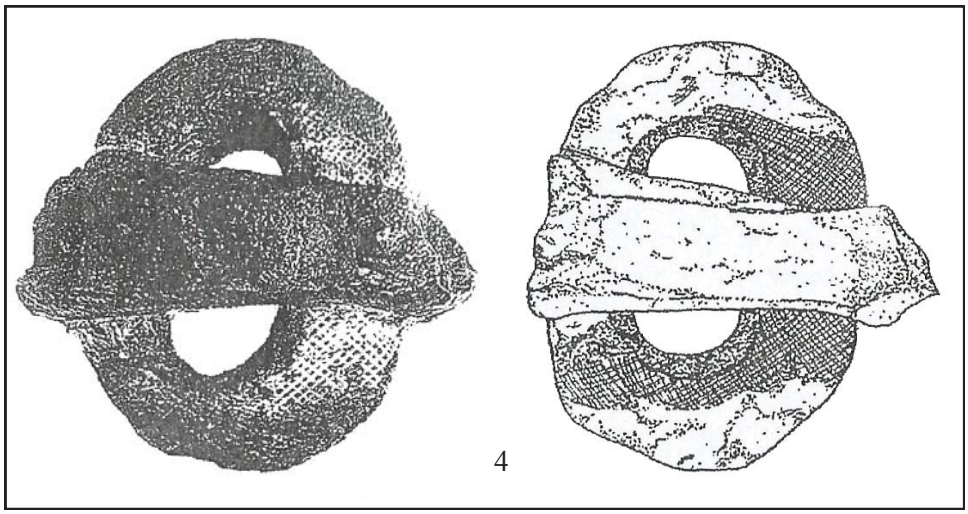
4

5

6

1

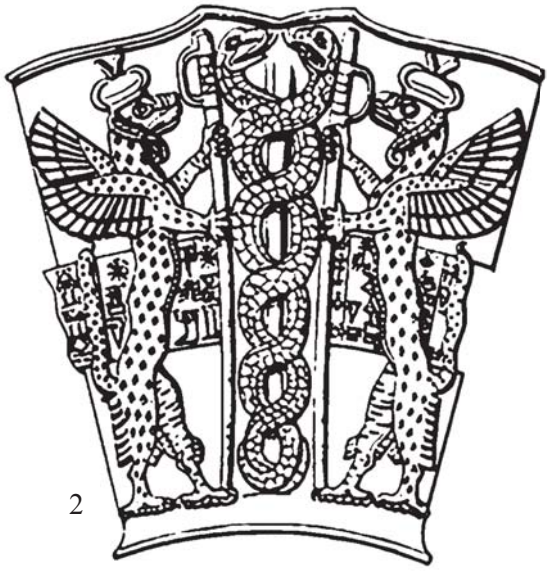
2

3

4

5

6

7

8

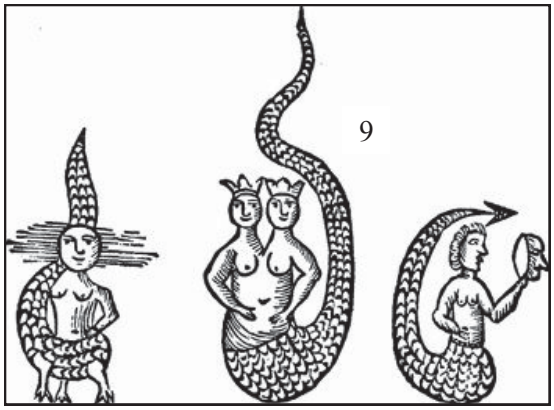
9

10

1

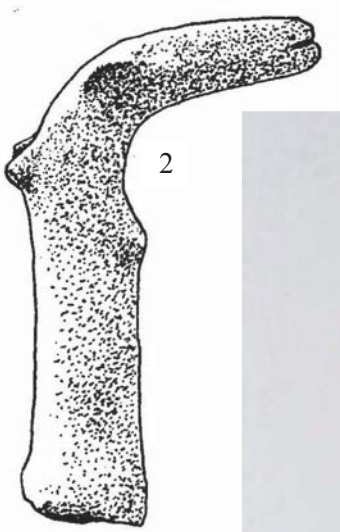
2

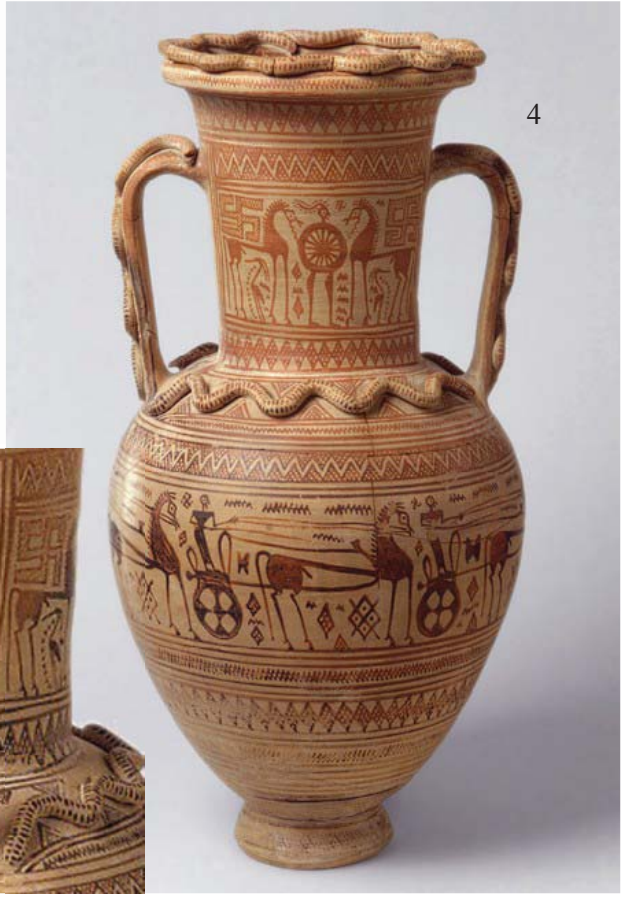
4

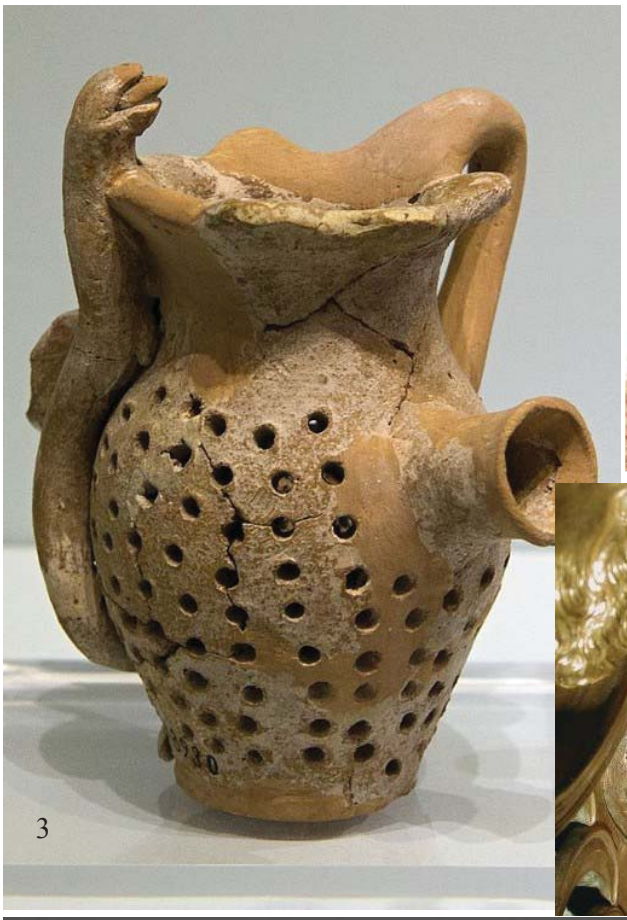
3

5

7

6

8

1

2

3

4

5

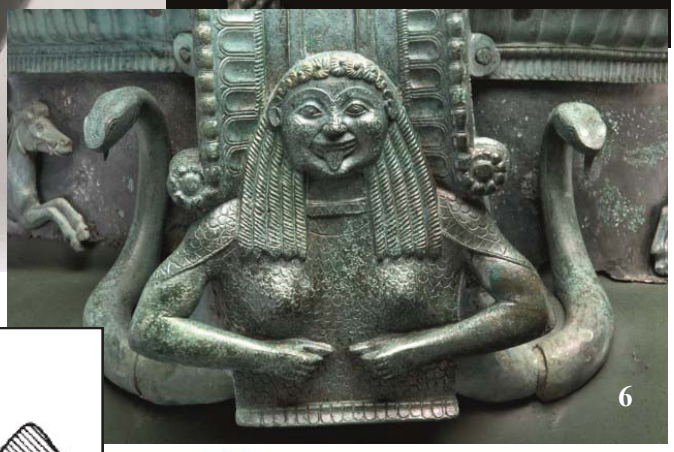
6

7

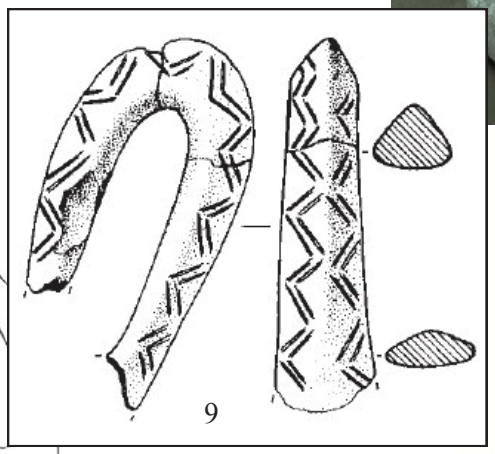
9

8

1

2

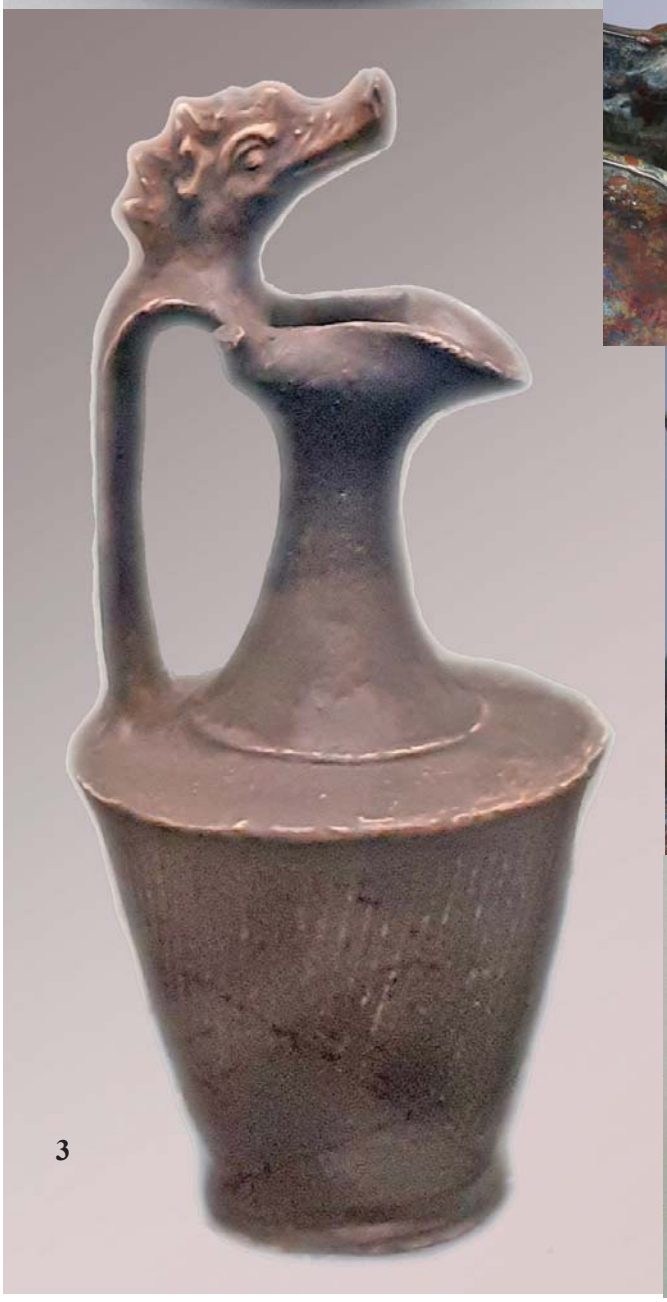
3

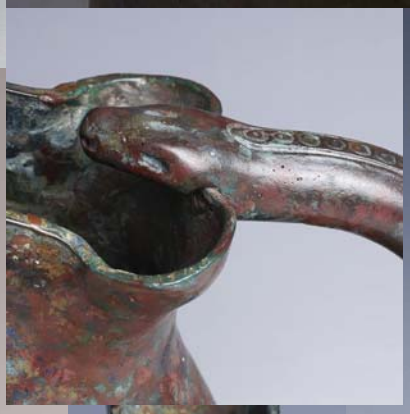

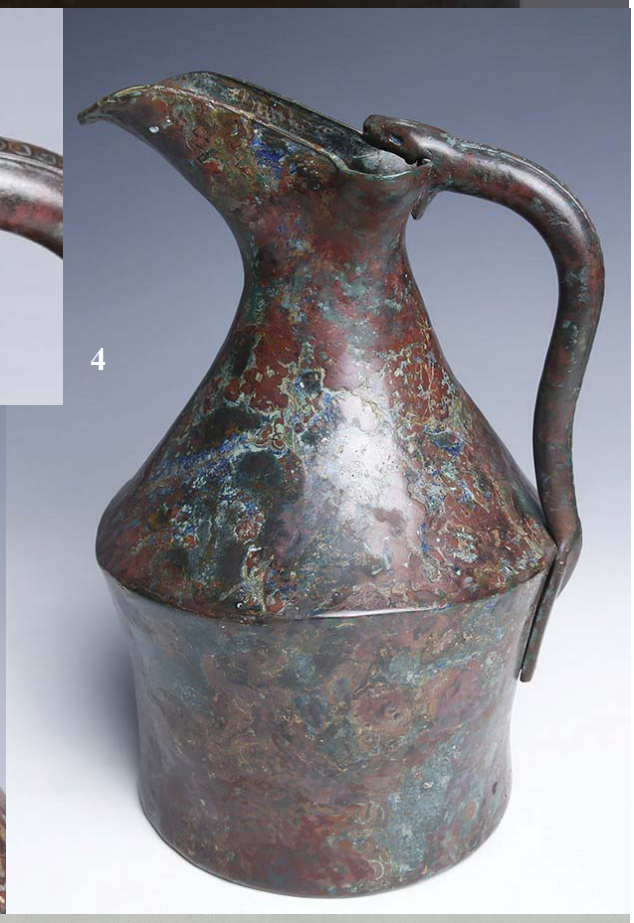
4

5

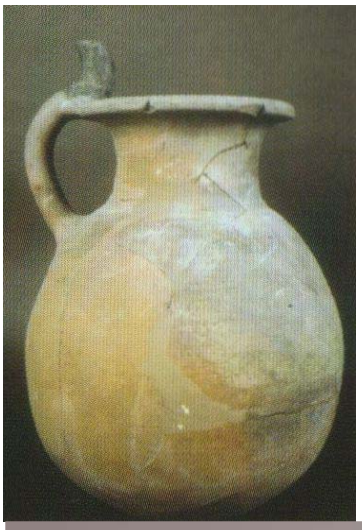

1 2

3

4

5

6

7

8

10

9

2

1

3

4

6

5

7

1 2 3

4

6

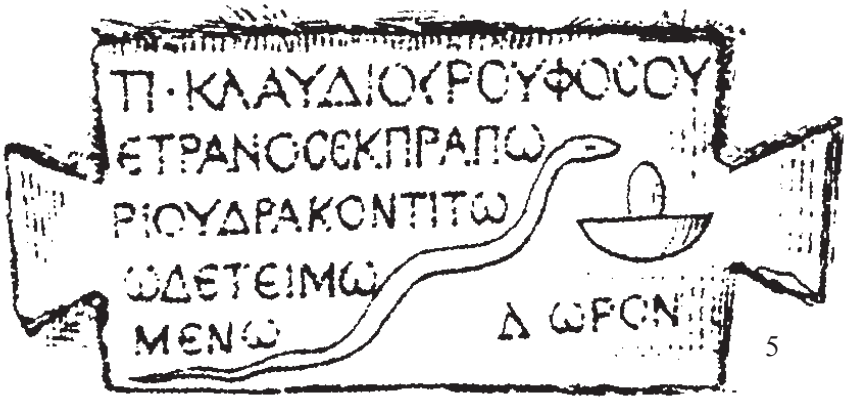
Π·ΚΛΑΥΔΙΟ(ΡΟΥΦΟΣΟΥ
ΕΤΡΑΝΟΣΕΚΠΡΑΠΩ
ΡΙΟΥΔΡΑΚΟΝΤΙΤΩ
ΩΔΕΤΕΙΜΩ
ΜΕΝΩ
ΔΩΡΟΝ

5

7

8

9

1

2

6

3

7

5

8

4

9

1

2

3

7

4

5

6

8

1 2

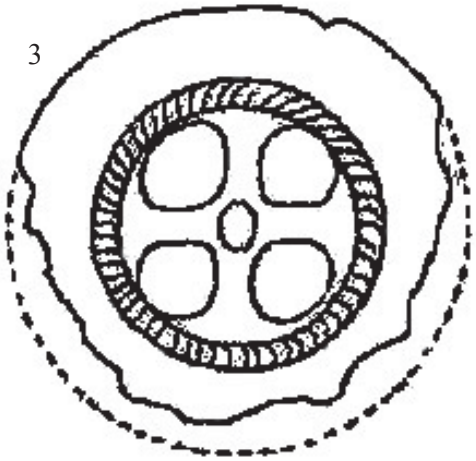

3

4

5

6

7

8

9

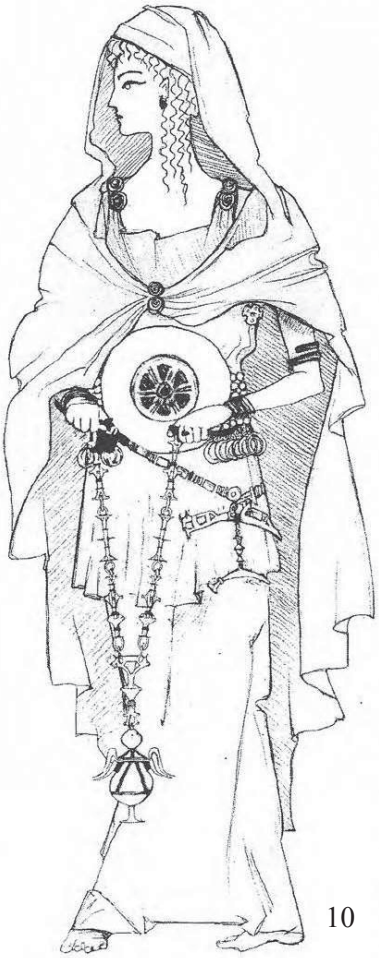

10

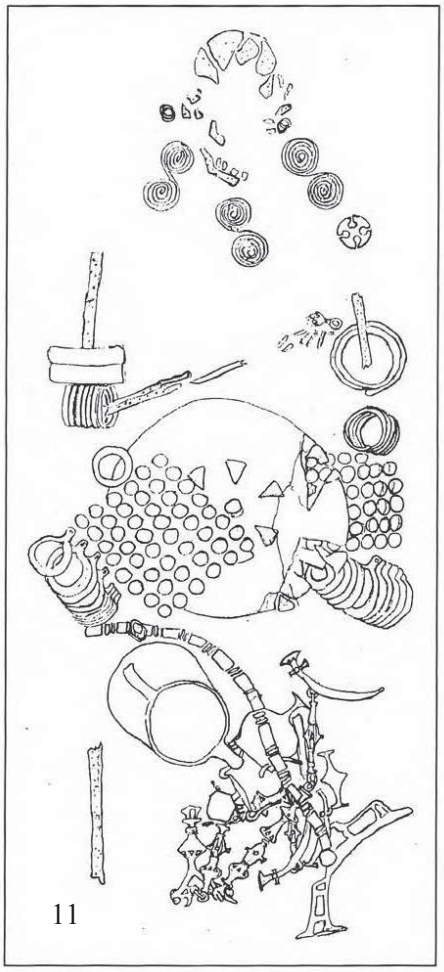

11

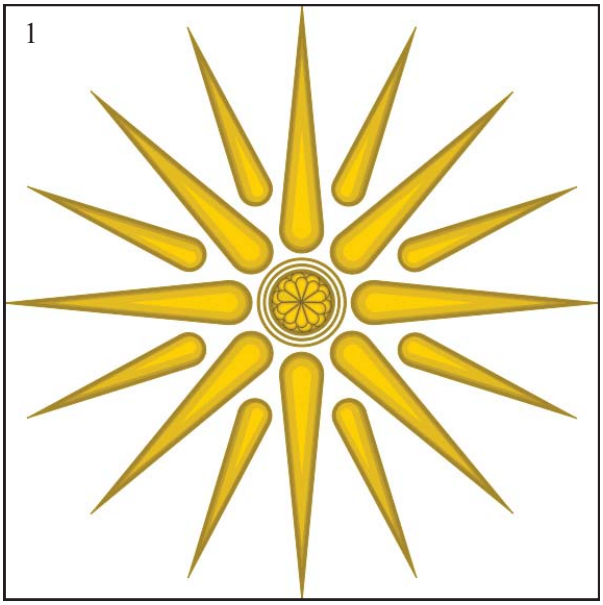
1

2

3

4

5

6

1

2

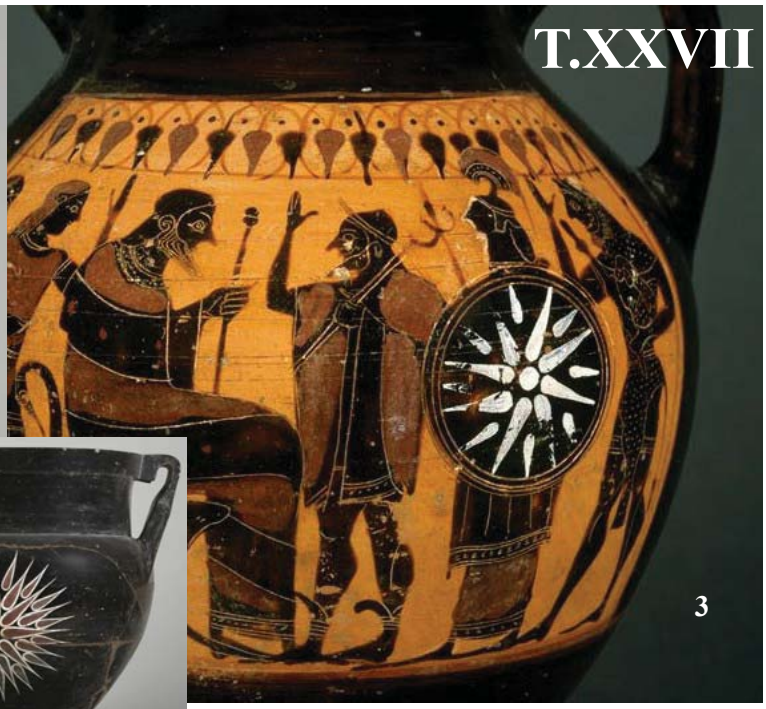

3

4

5

6

7

1

2

3

4

5

6

7

8

1

2

3

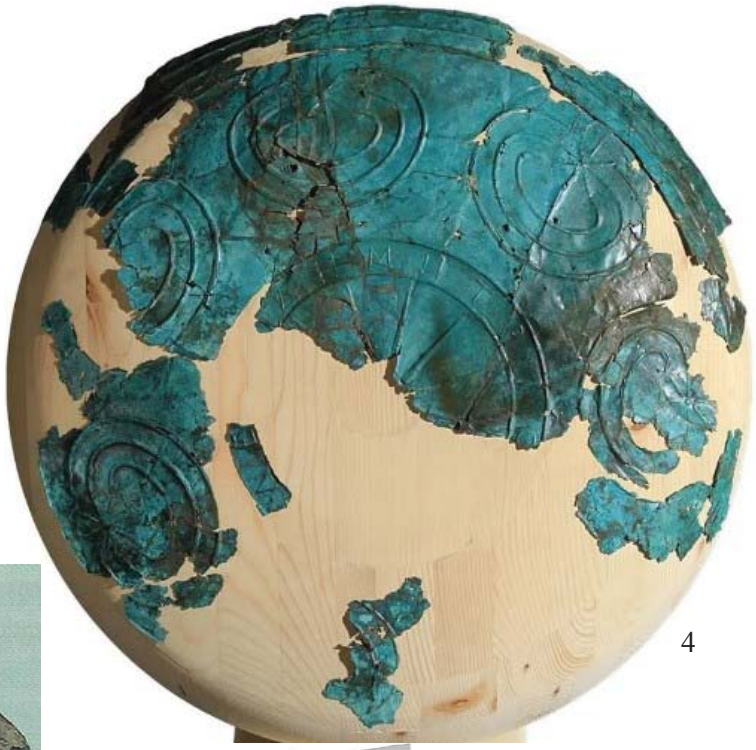

4

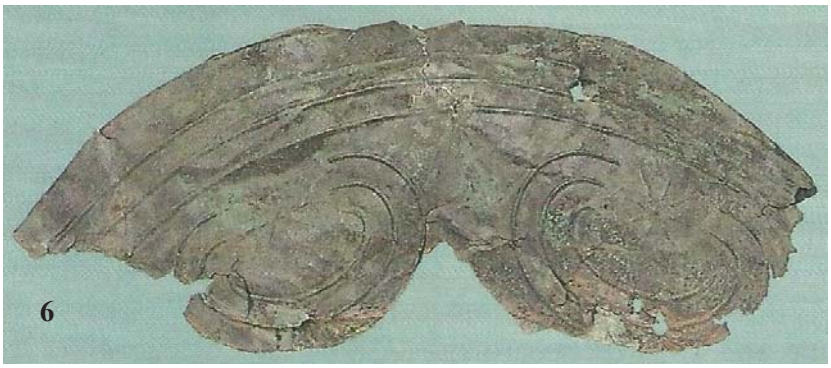

6

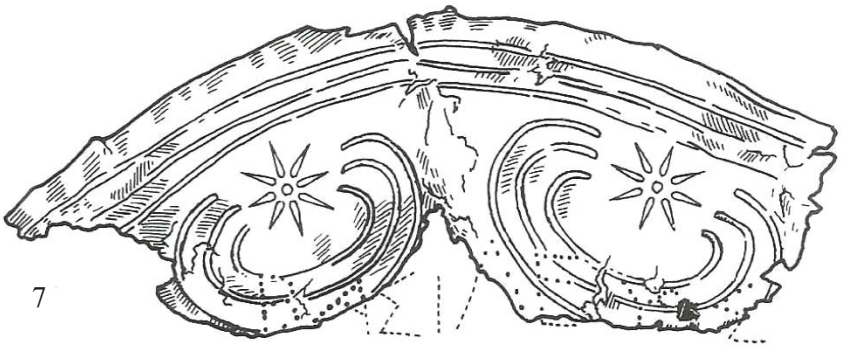

7

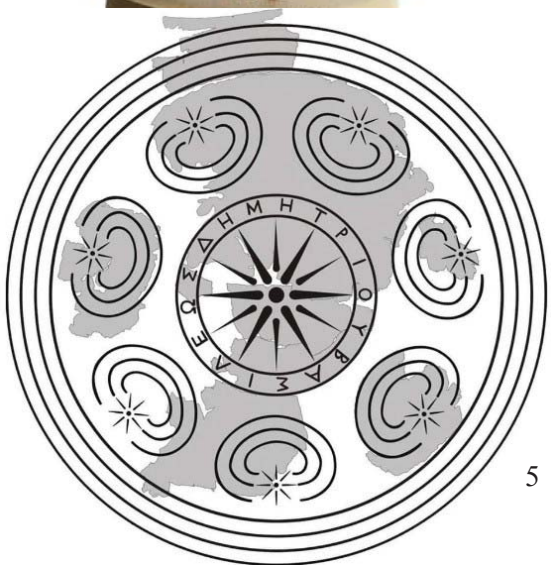

5

1

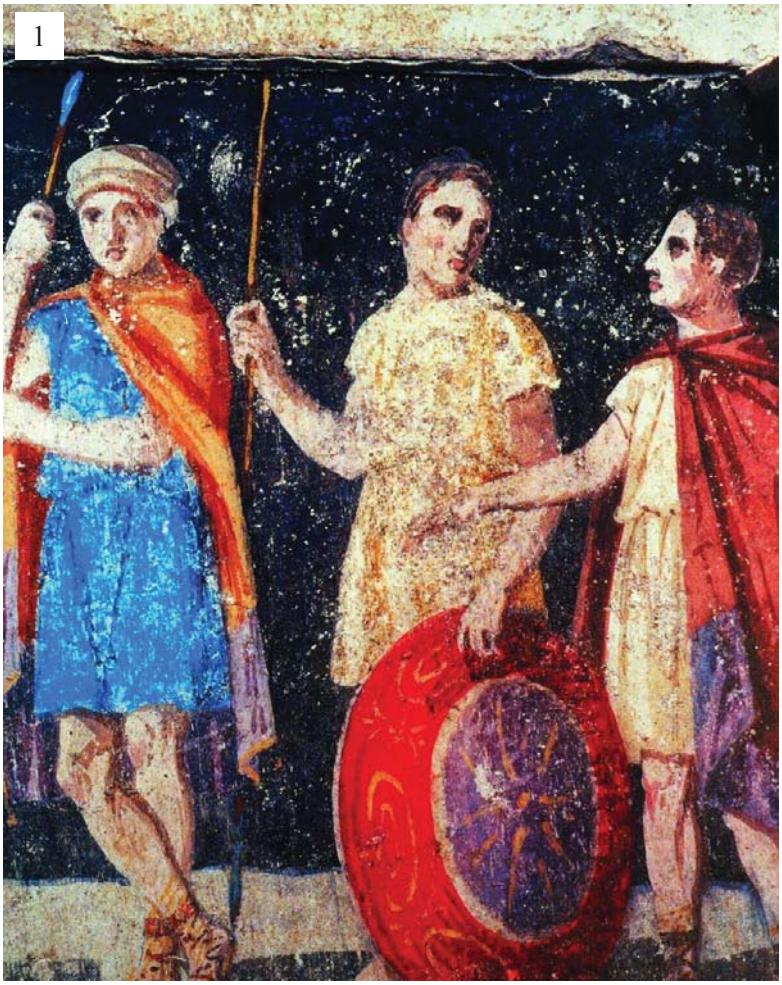

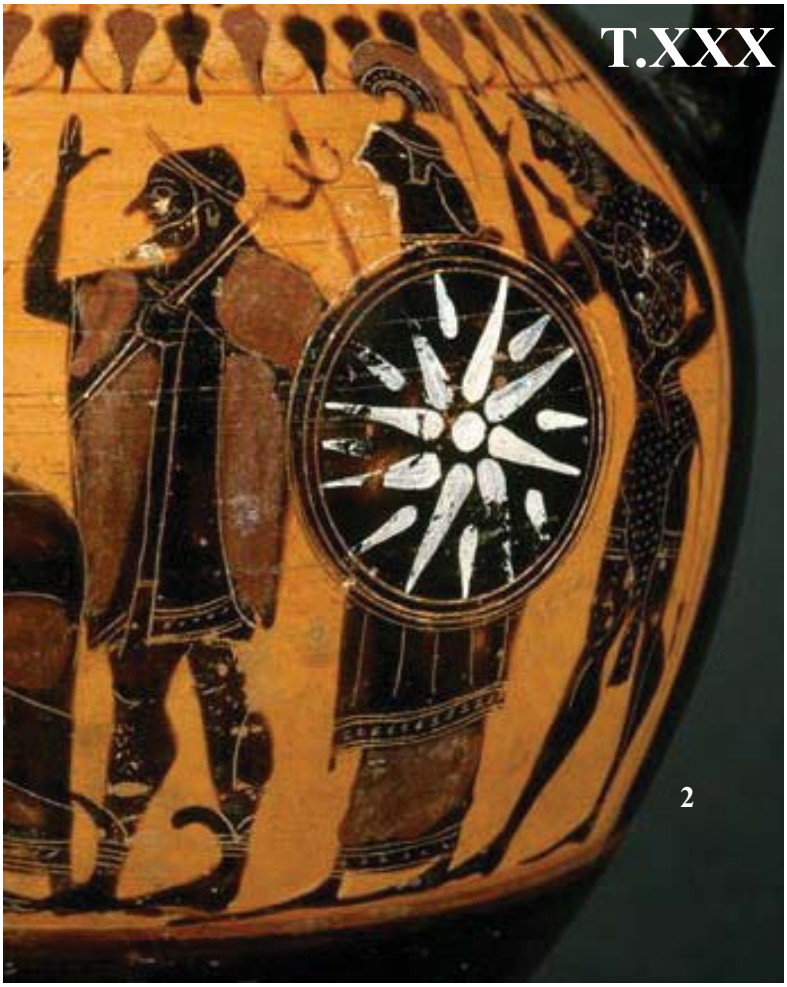

2

3

4

5

6

2

1

3

4

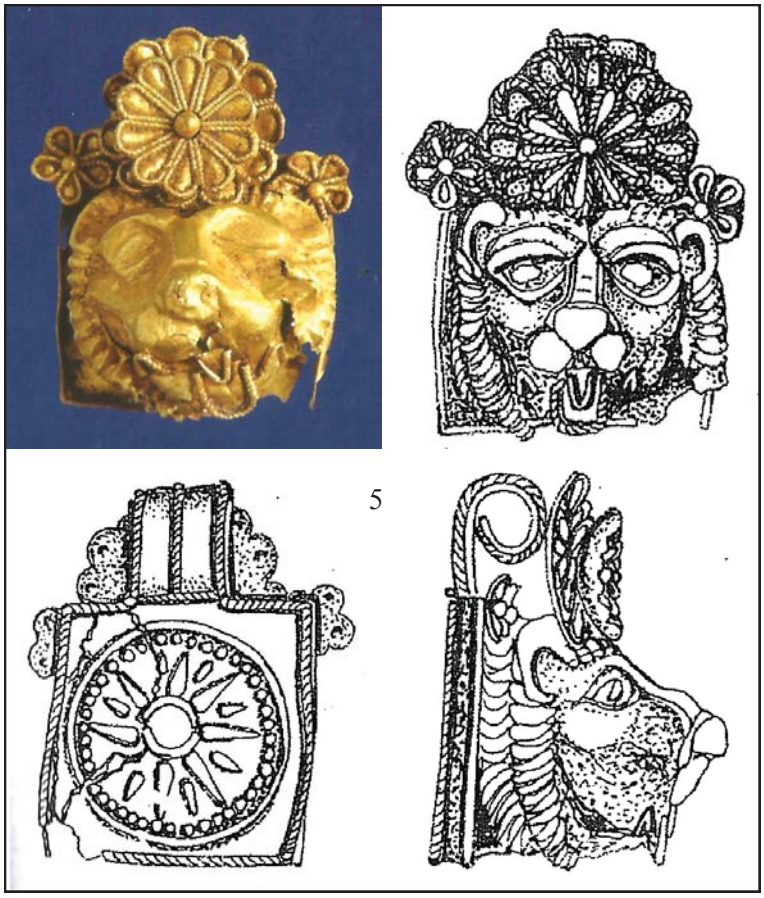

5

6

7

1

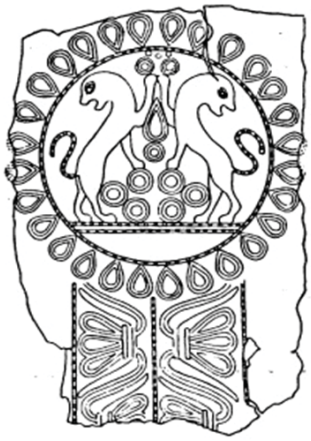

2

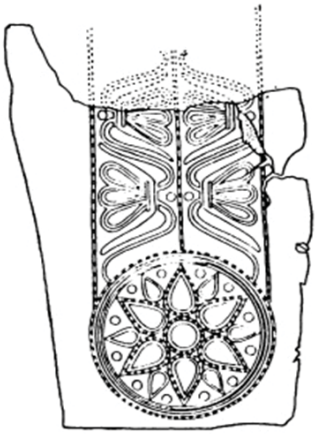

3

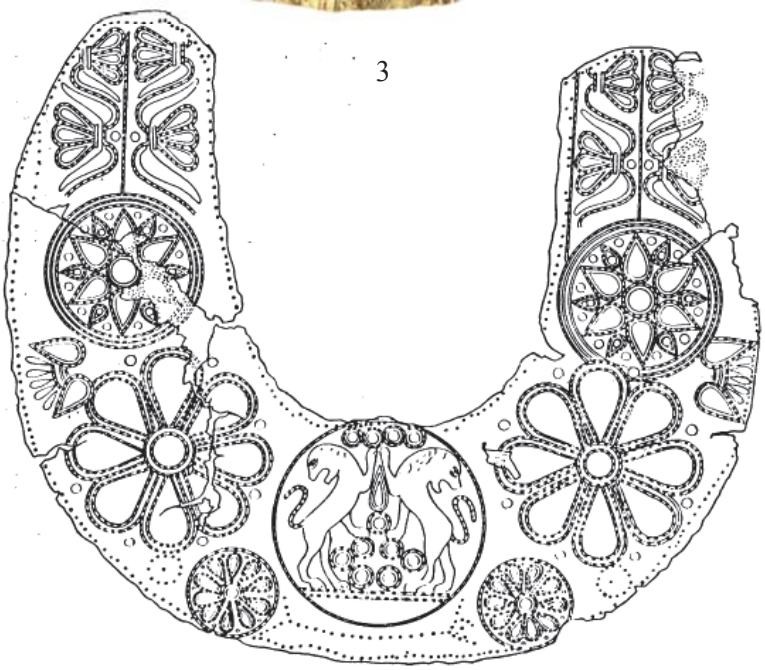

4

5

4

1
2
3

5

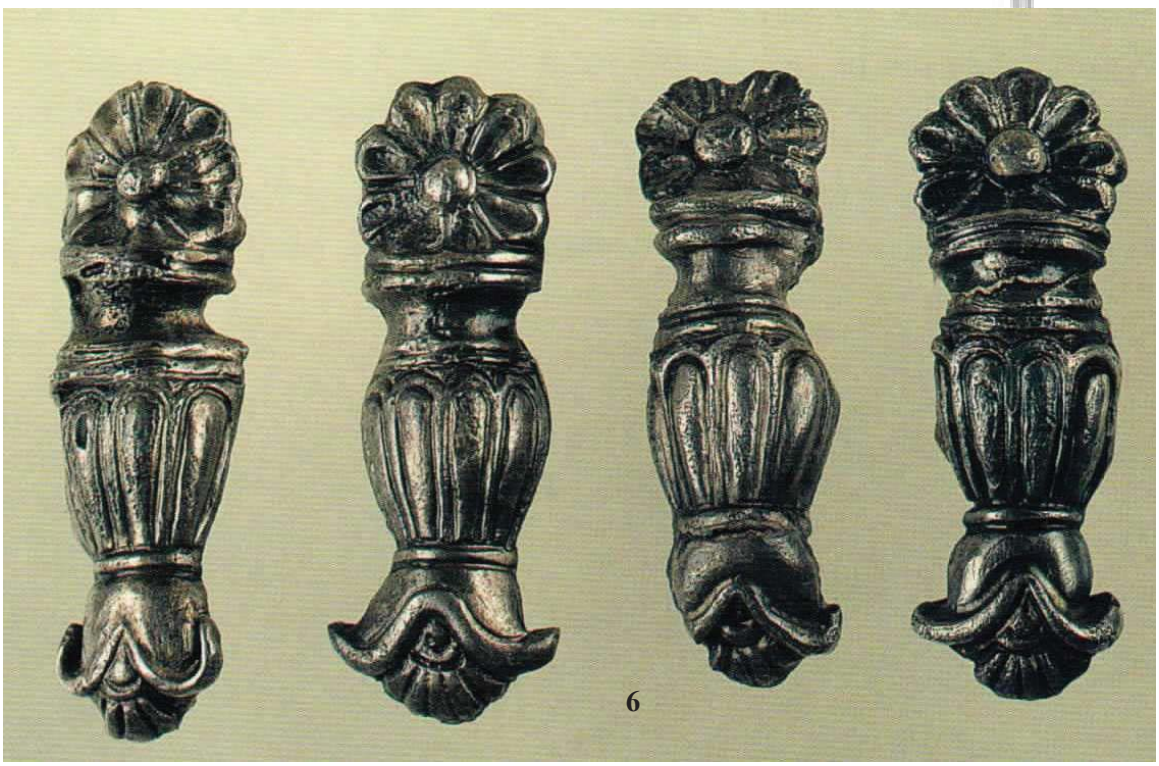
6

7

8

1

2

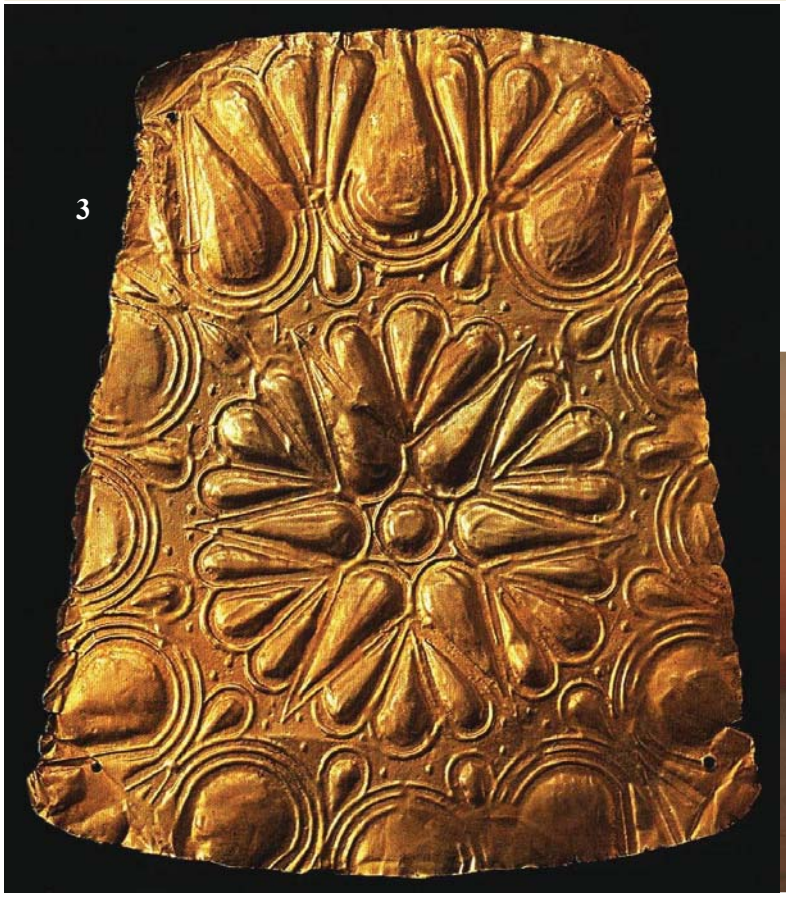
3

4

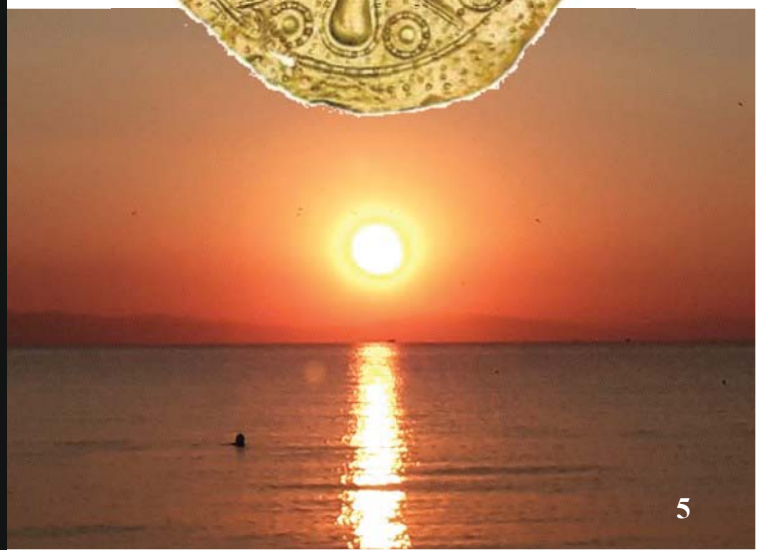
5

1

2

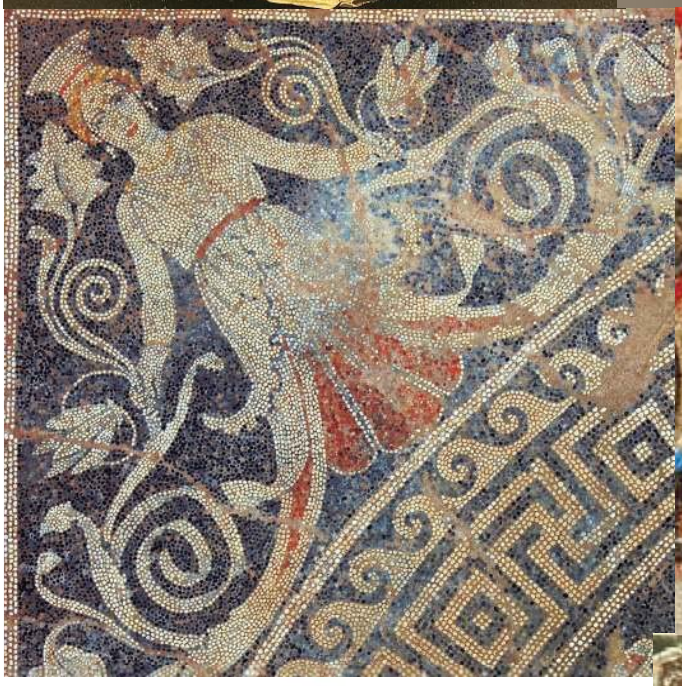
3

4

5

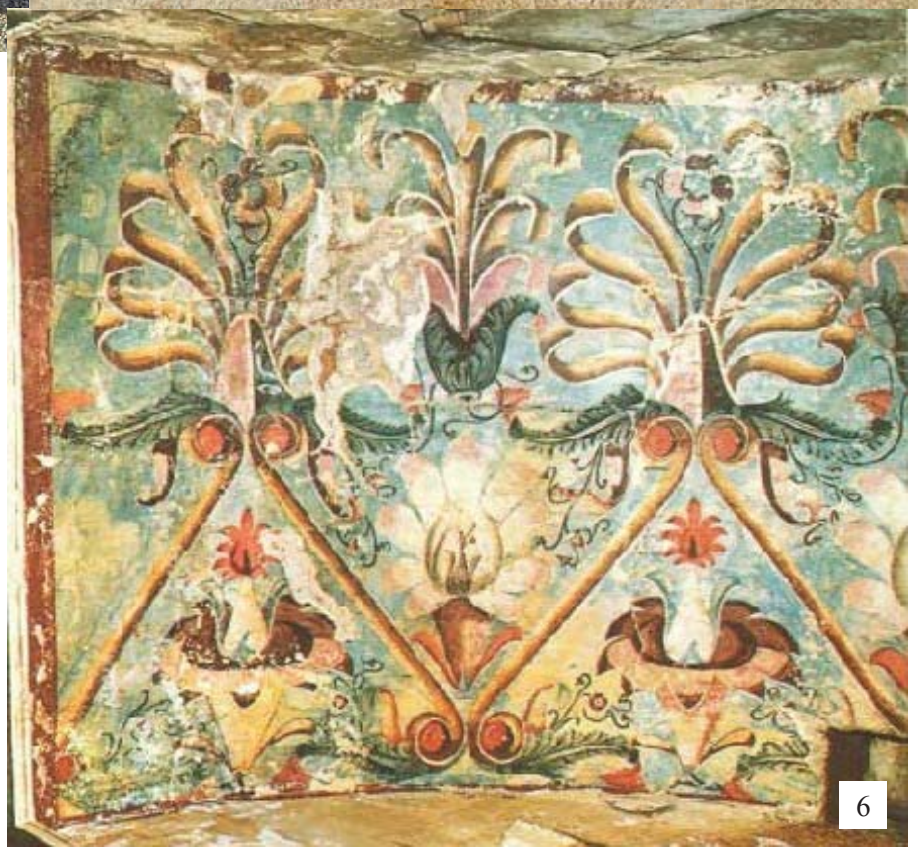
6

1

2

3

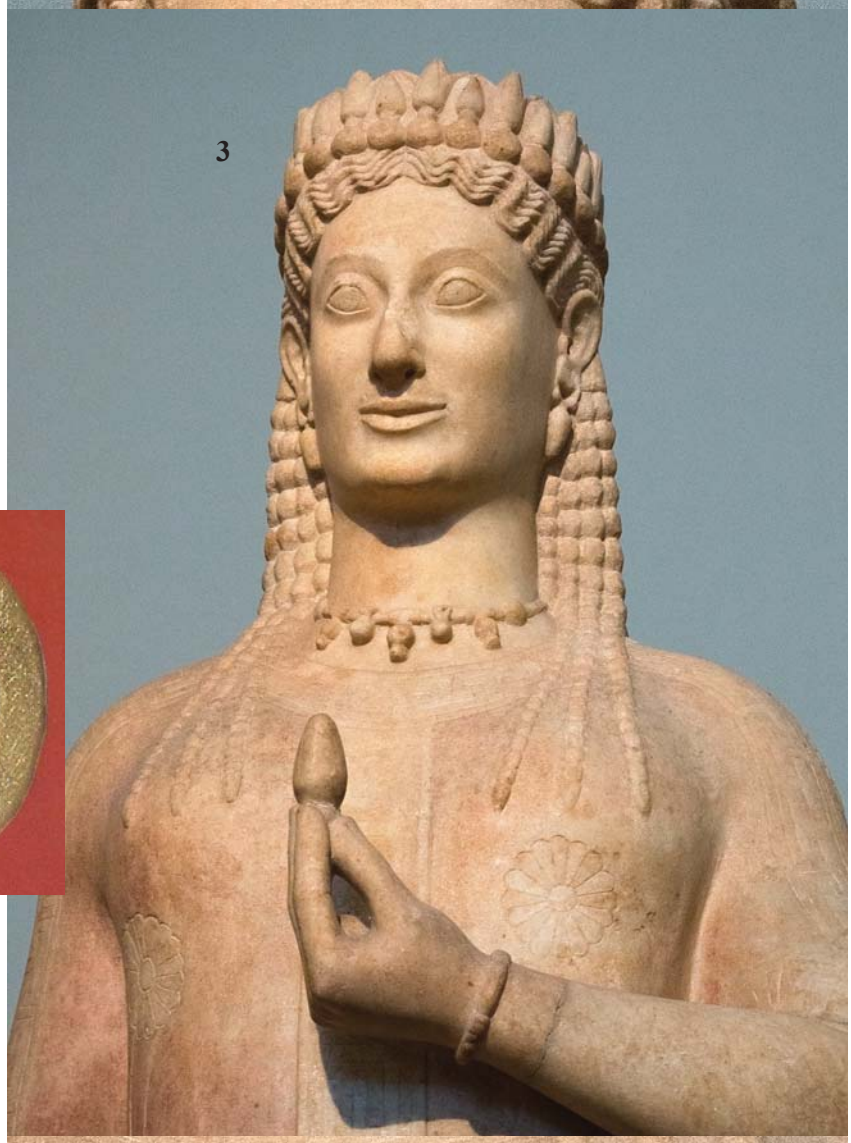

5

6

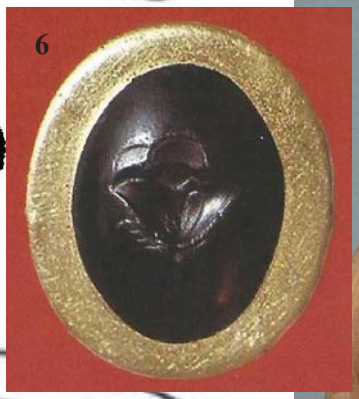

7

4

1

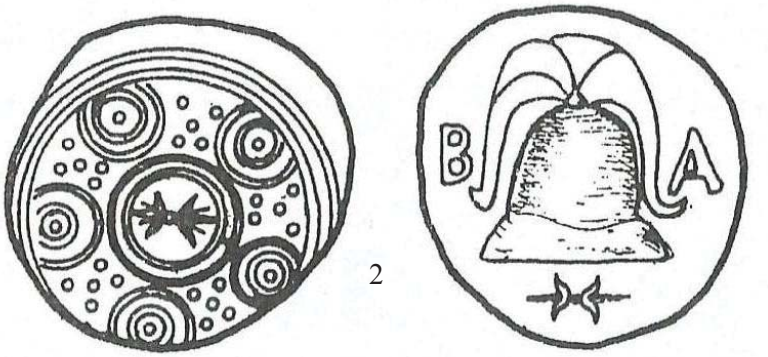

2

3

4

7

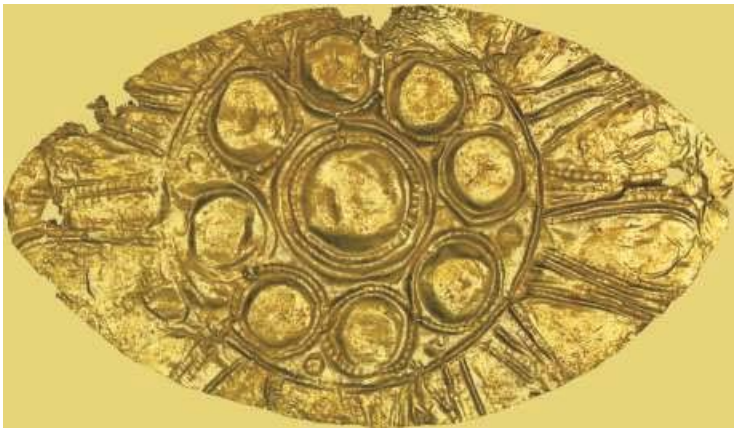

5

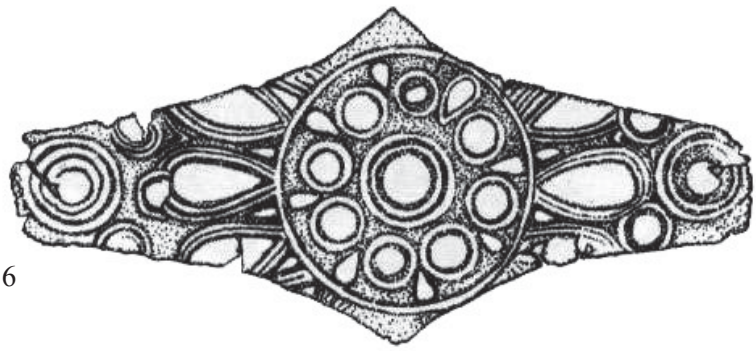

6

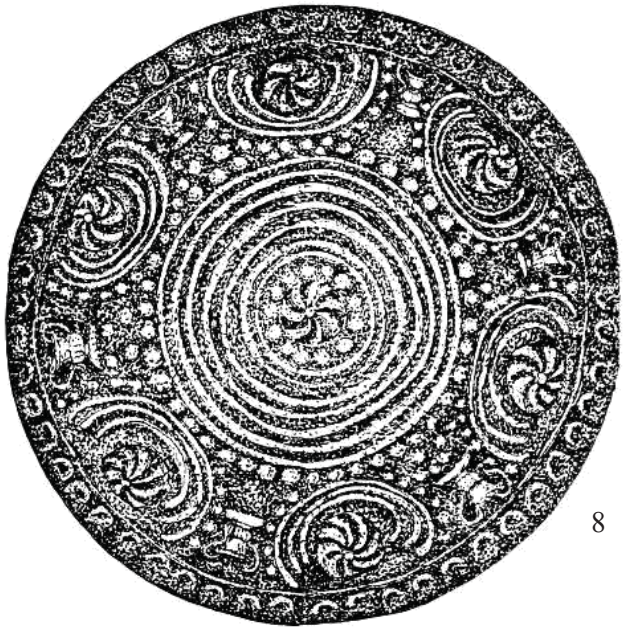

8

1

2

3

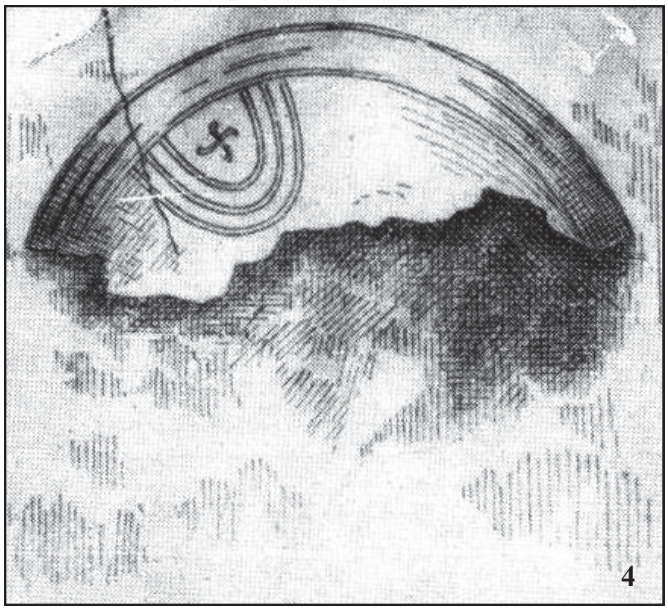

4

5

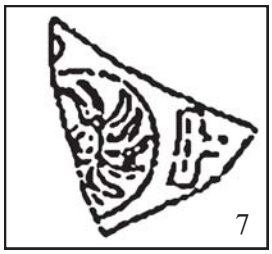

7

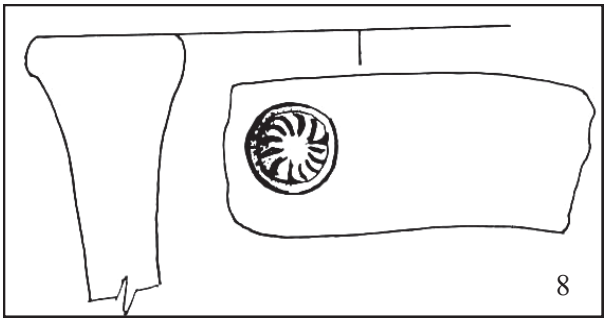

8

6

9

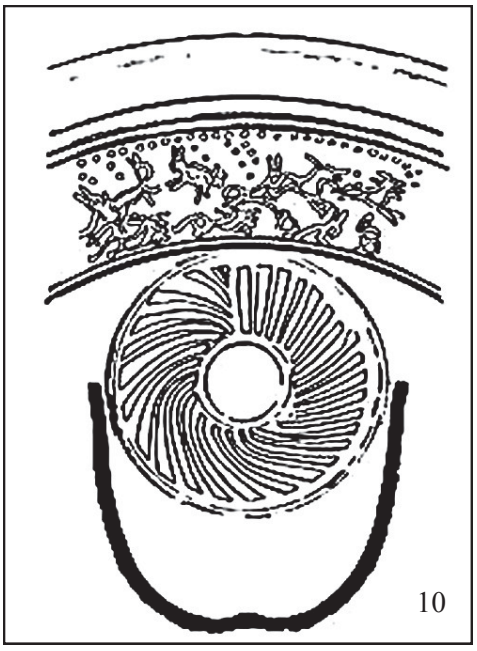

10

1

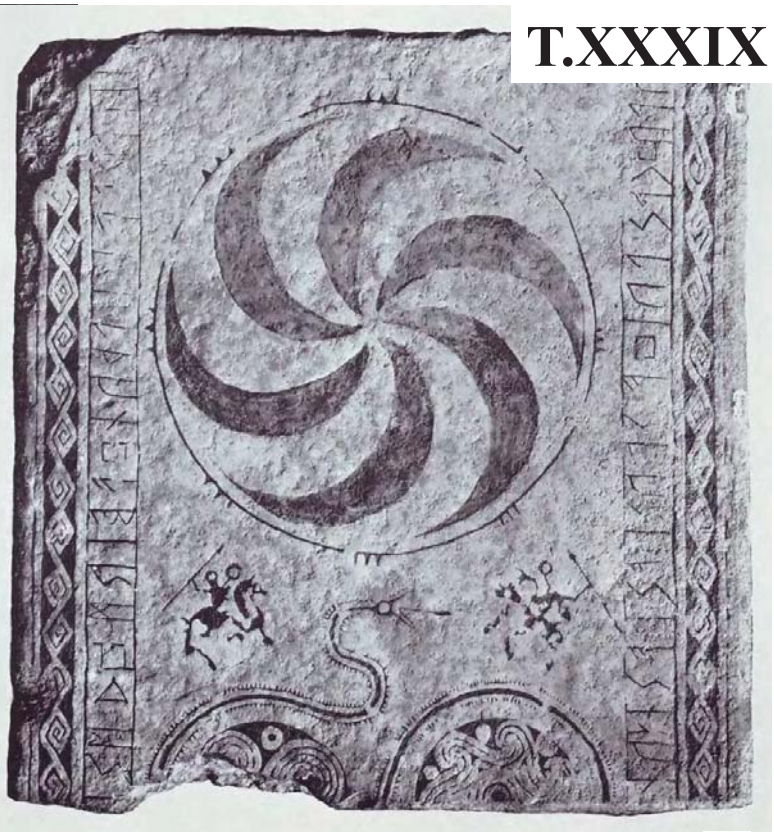

2

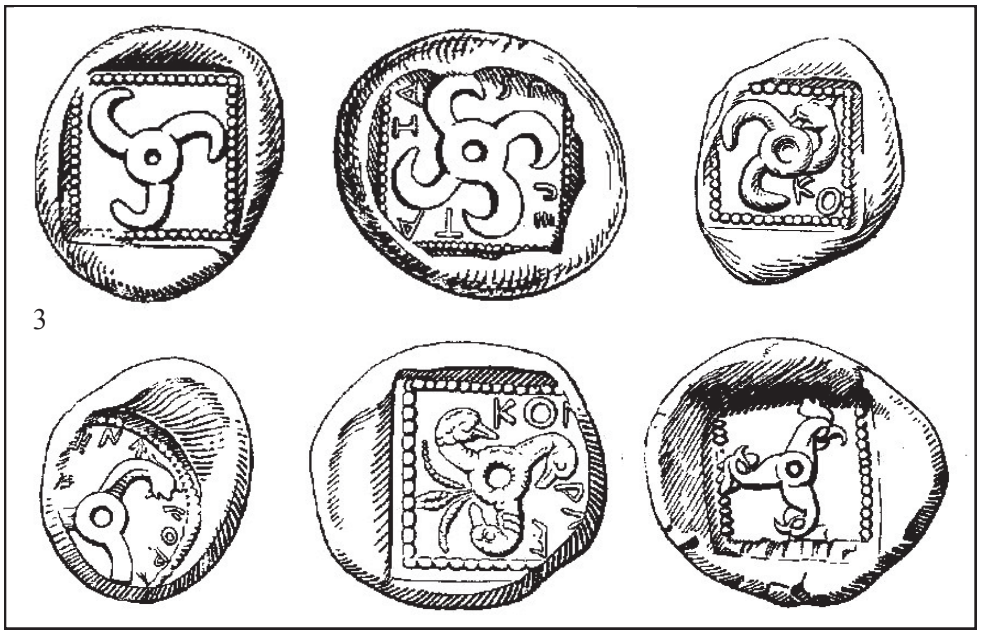

3

4

5

6

7

8

1

2

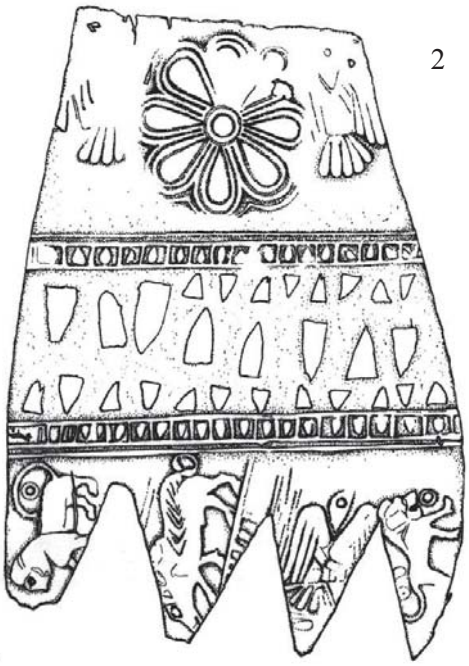

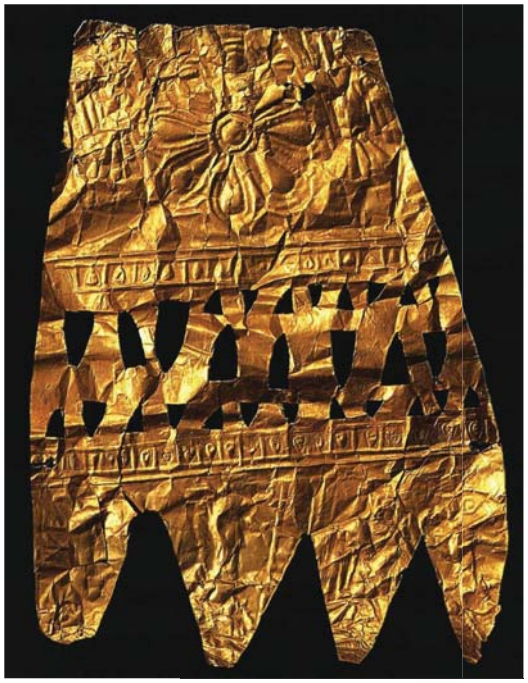

4

5

3

6

1

2

3

4

5

6

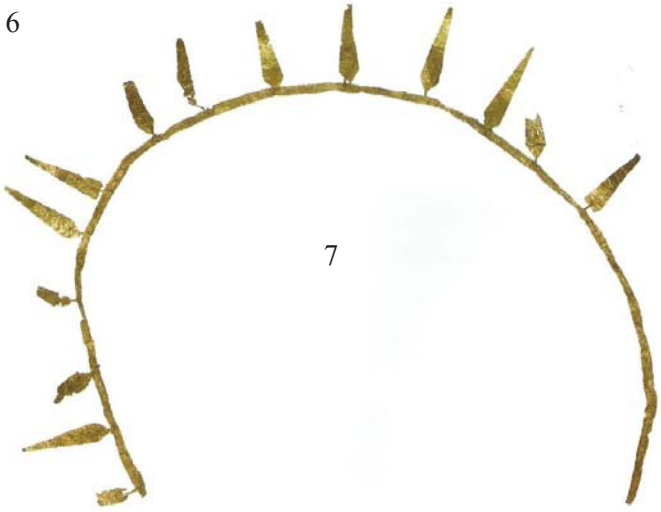
7

8

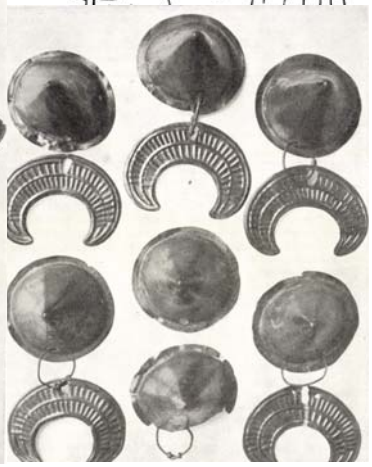

1

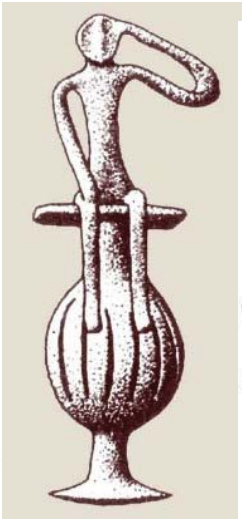

2

3

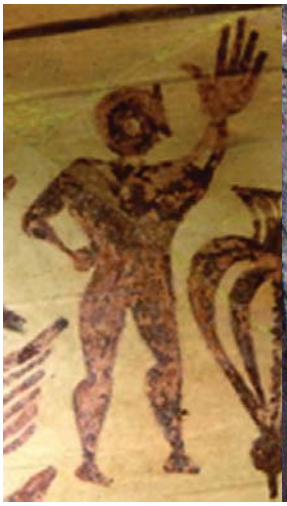

4

5

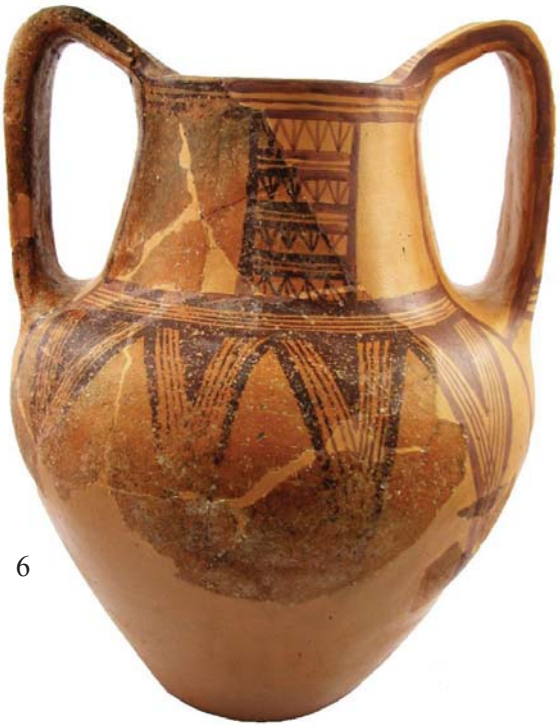

6

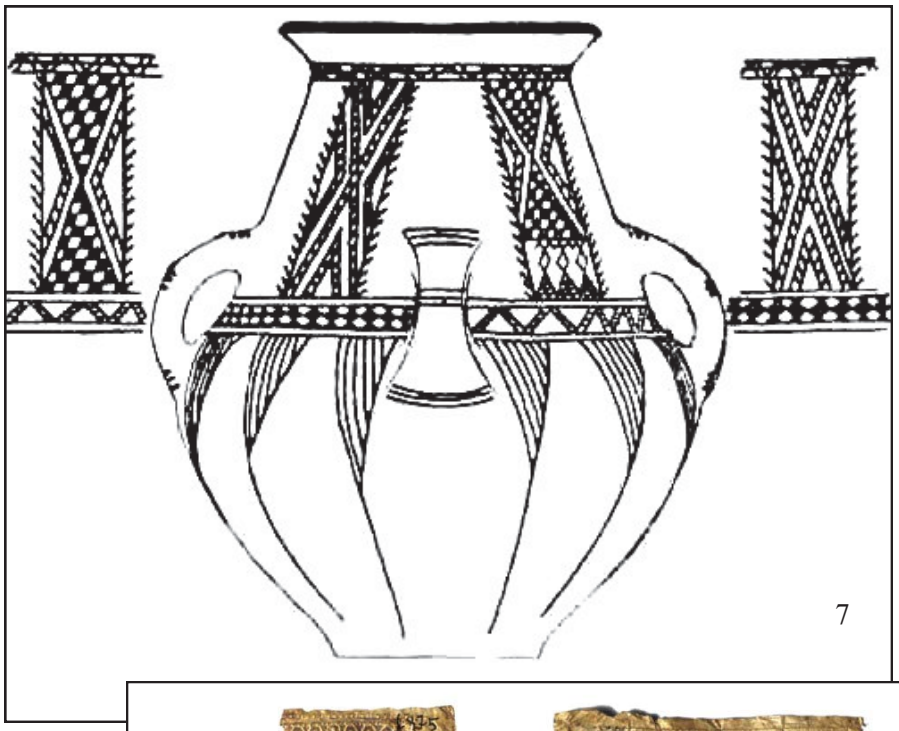

7

9

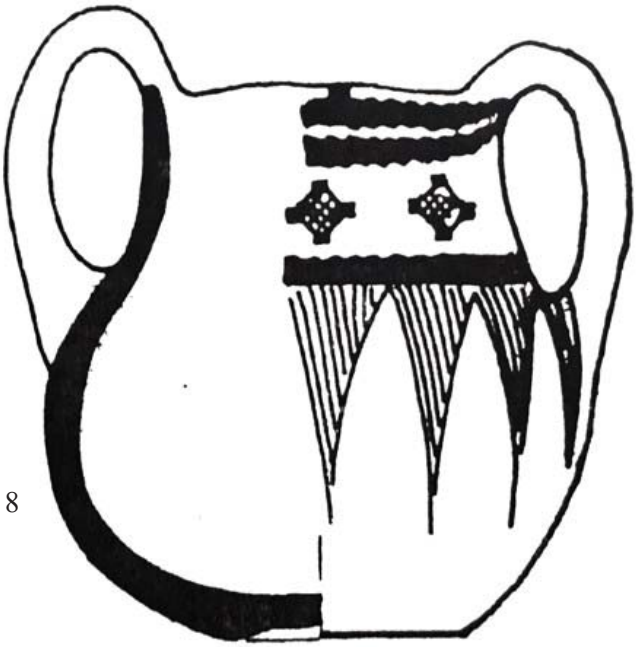

8

10

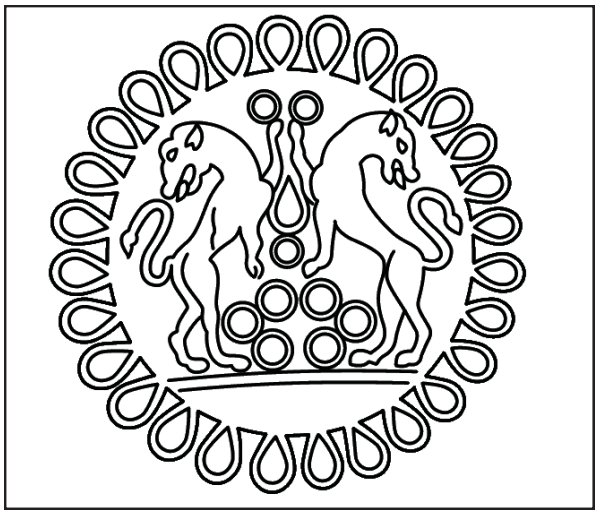

1

3

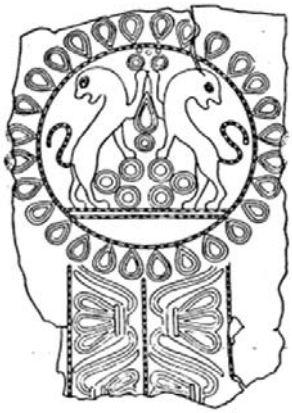

2

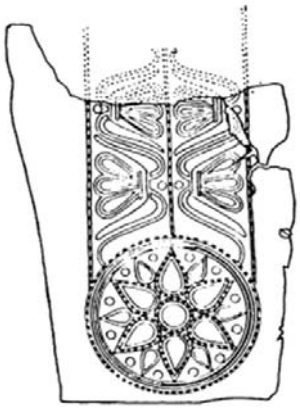

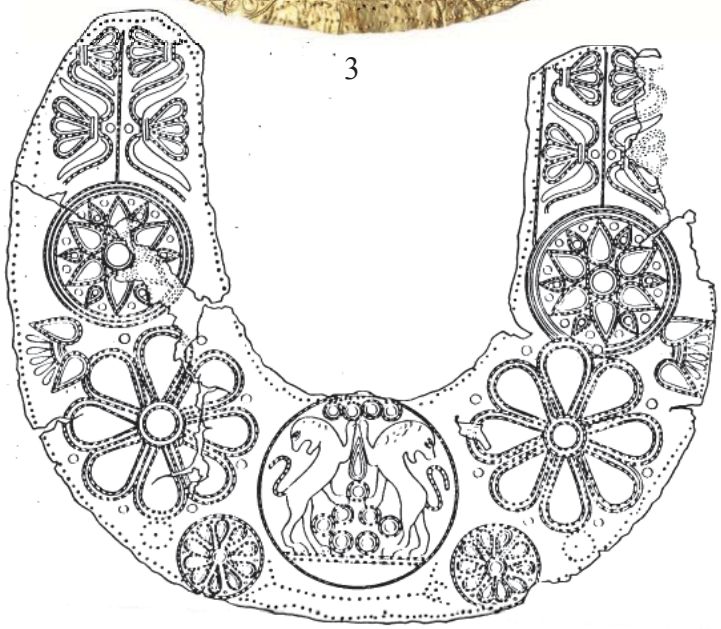

5

4

1

3

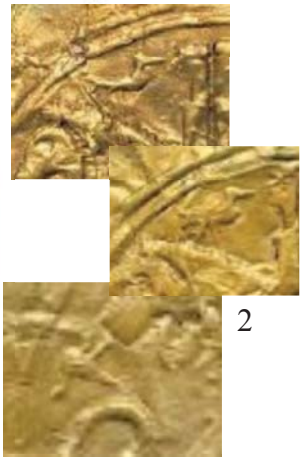
2

4

5

8

6

9

7

10

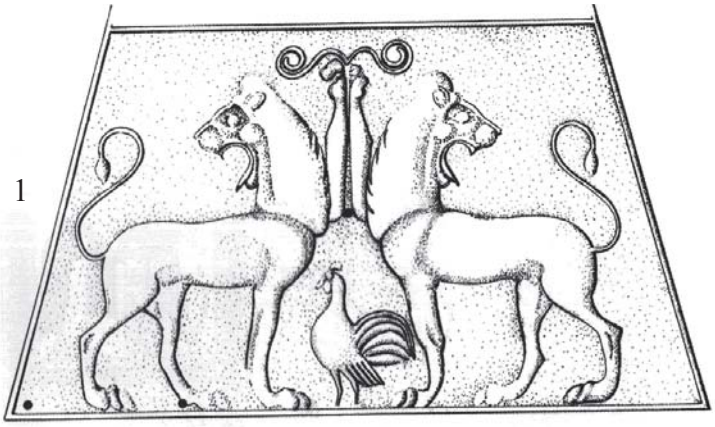
1

2

3

4

5

6

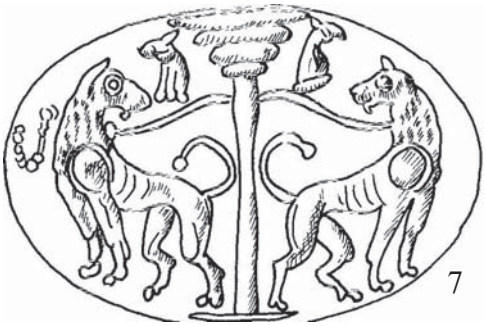
7

8

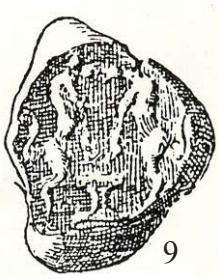
9

10

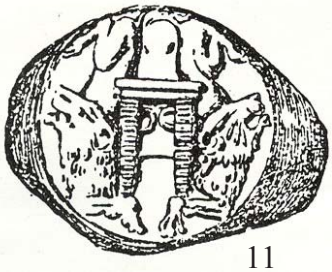
11

12

13

14

15

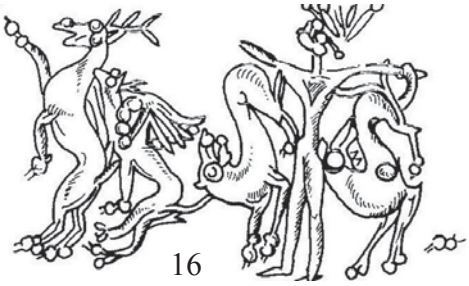
16

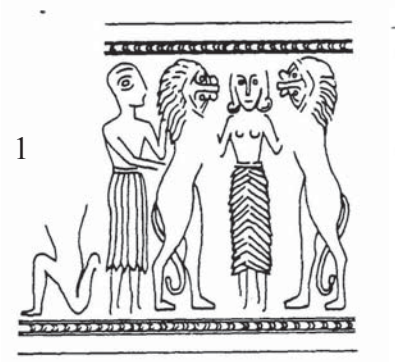
1

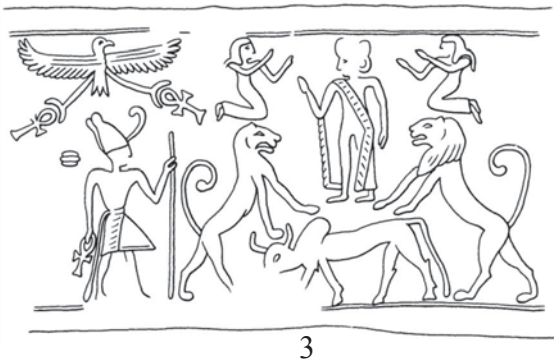
3

4

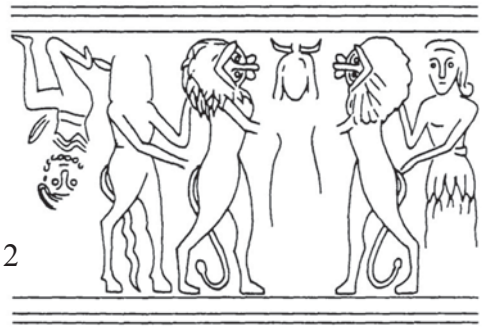
2

5

6

7

8

9

10

11

12

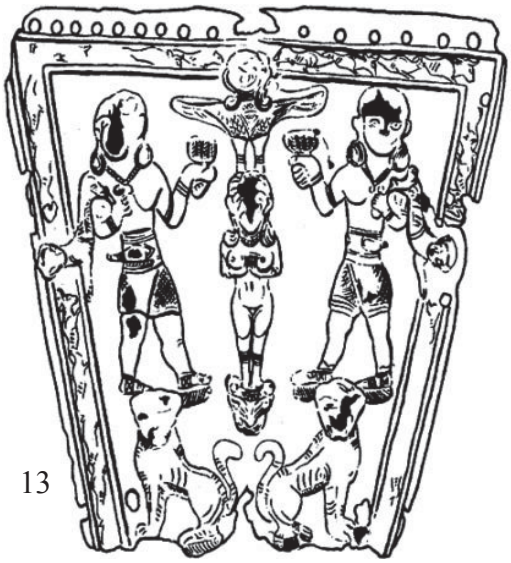
13

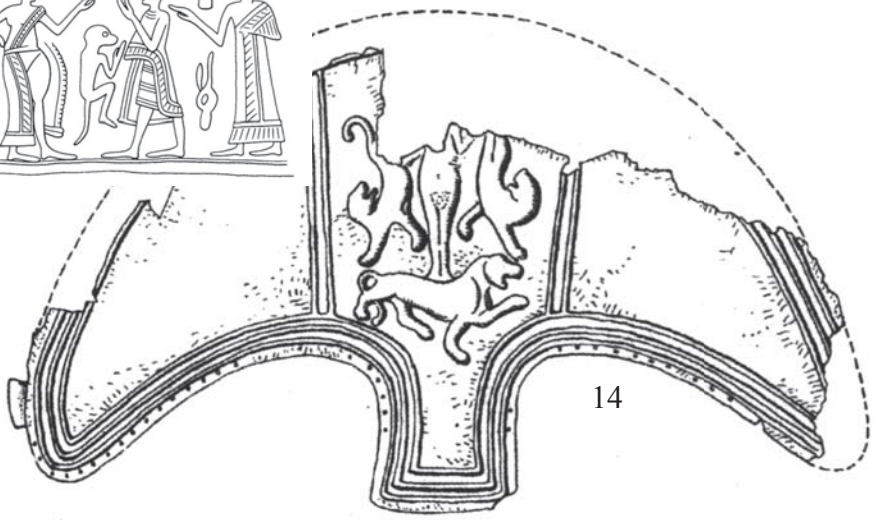
14

1

2

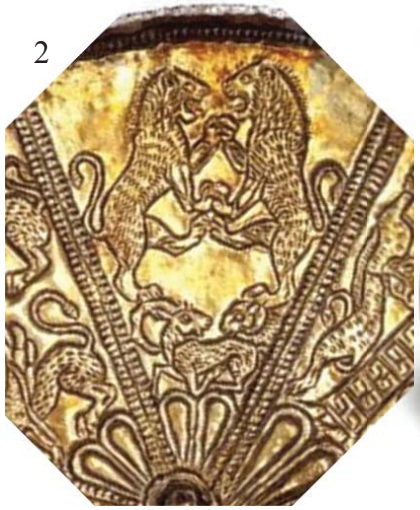

3

4

5

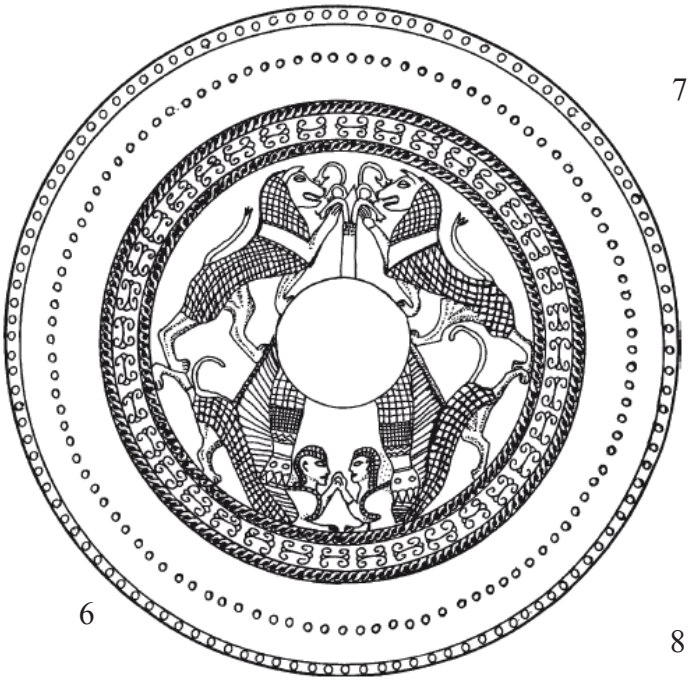

6

7

8

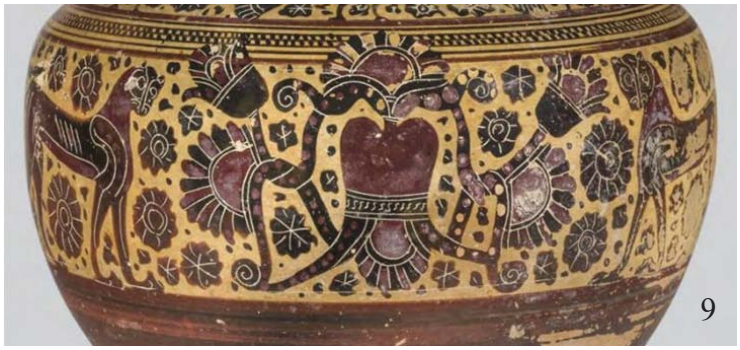

9

10

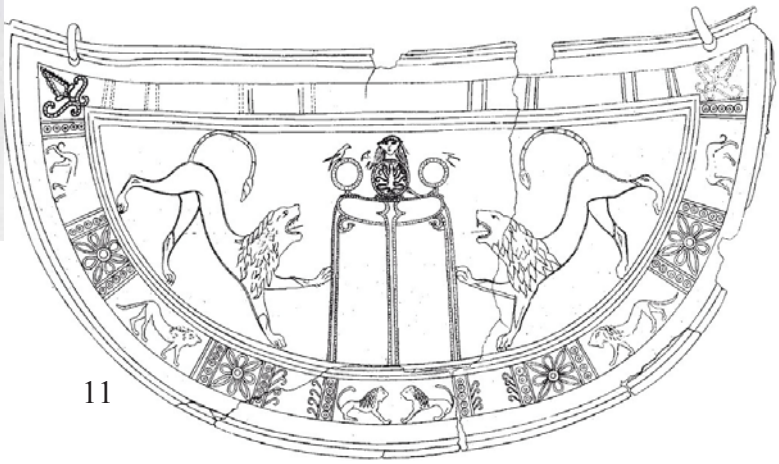

11

1

2

3

4

5

6

7

9

10

8

11

1

2

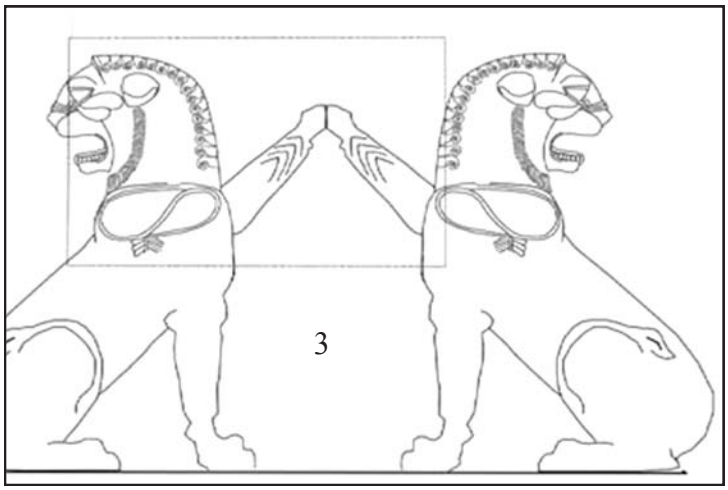

3

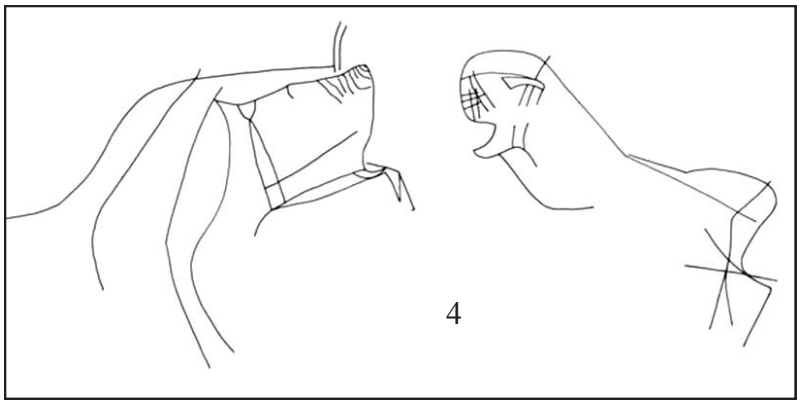

4

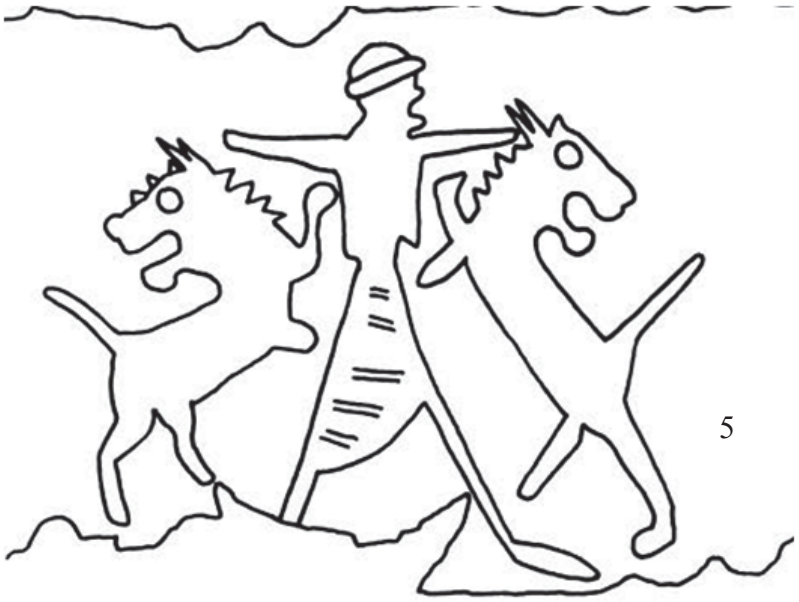

5

6

7

8

T.L

1

2

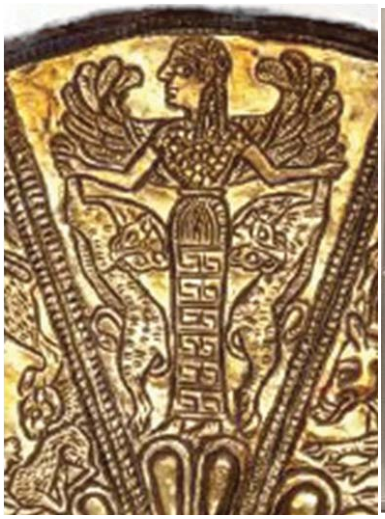

3

4

5

6

7

8

9

1

2

5

3

6

4

1

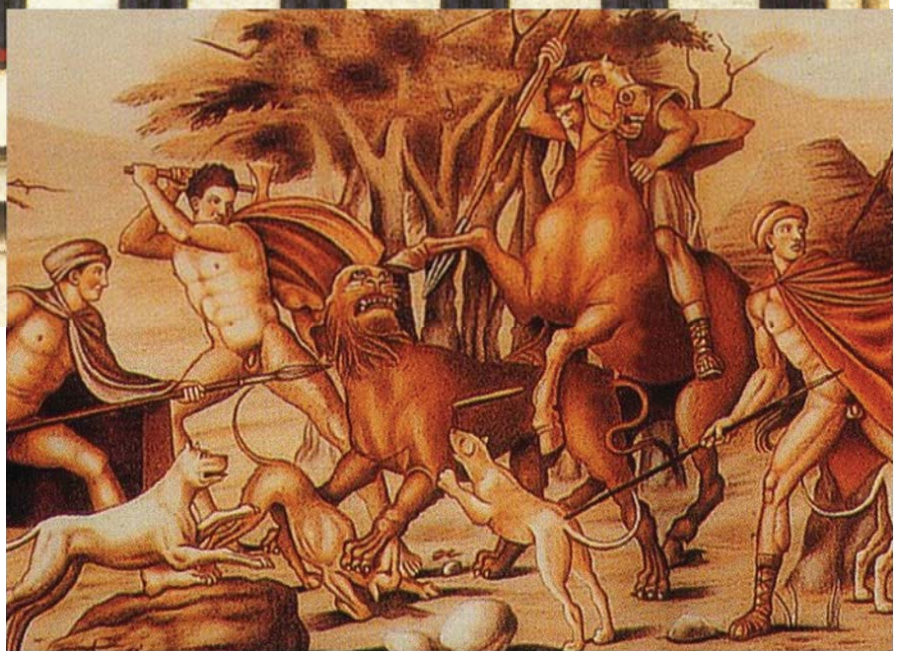

2

5

3

6

7

4

1

2

3

4

5

6

7

10

11

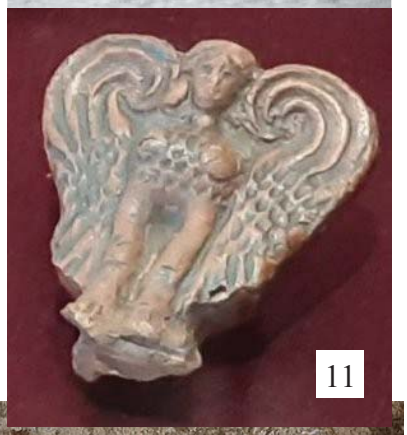

8

9

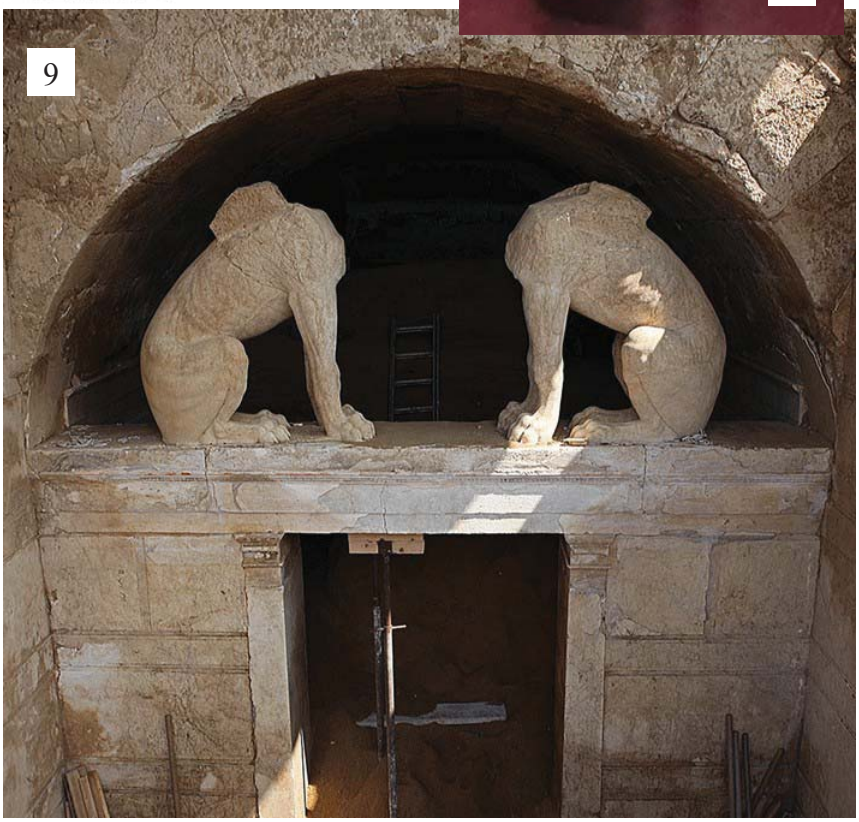

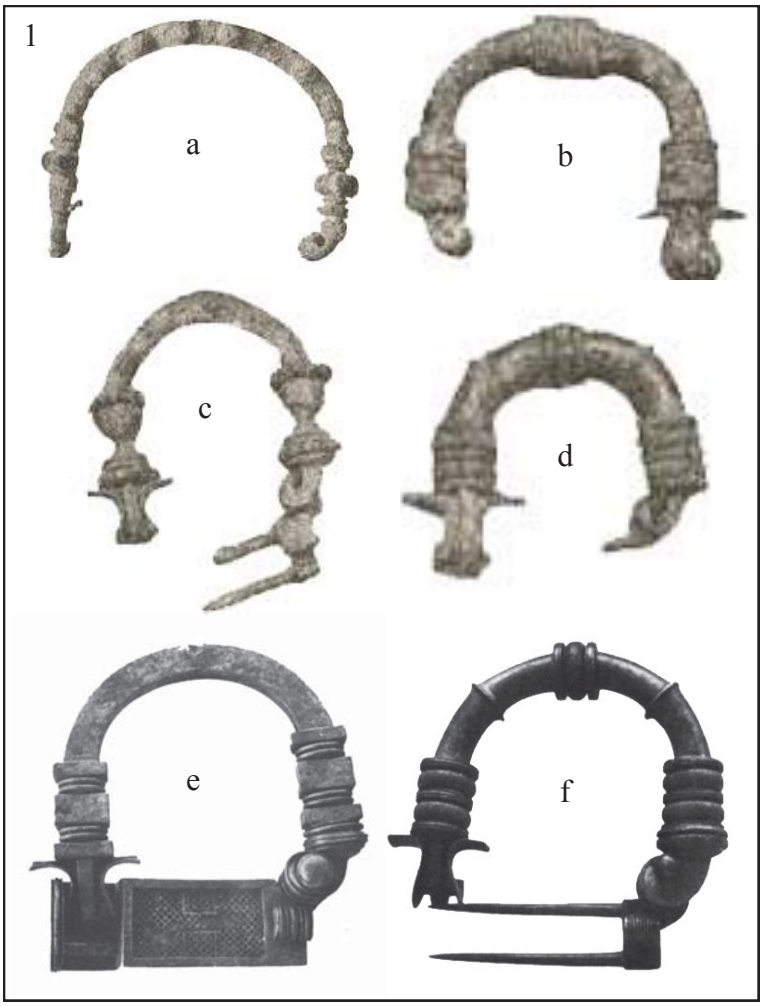
1
a
b
c
d
e
f

2

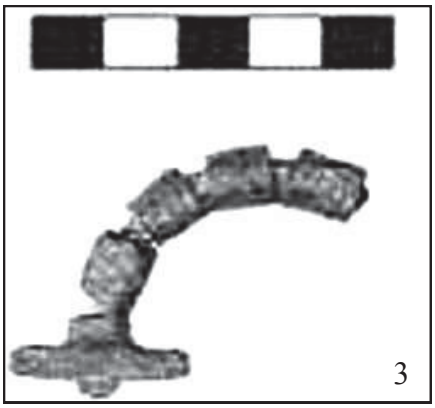
3

4

5

6

7

8

9

10

1

2

3

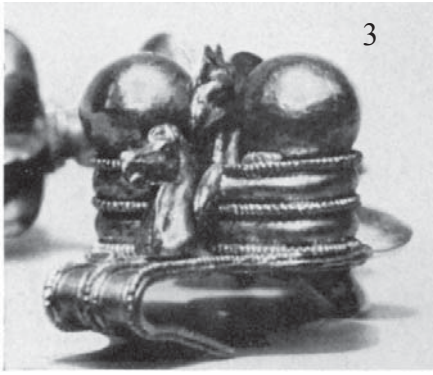

4

5

6

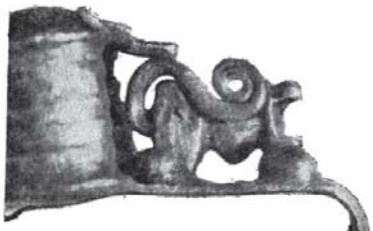

7

1

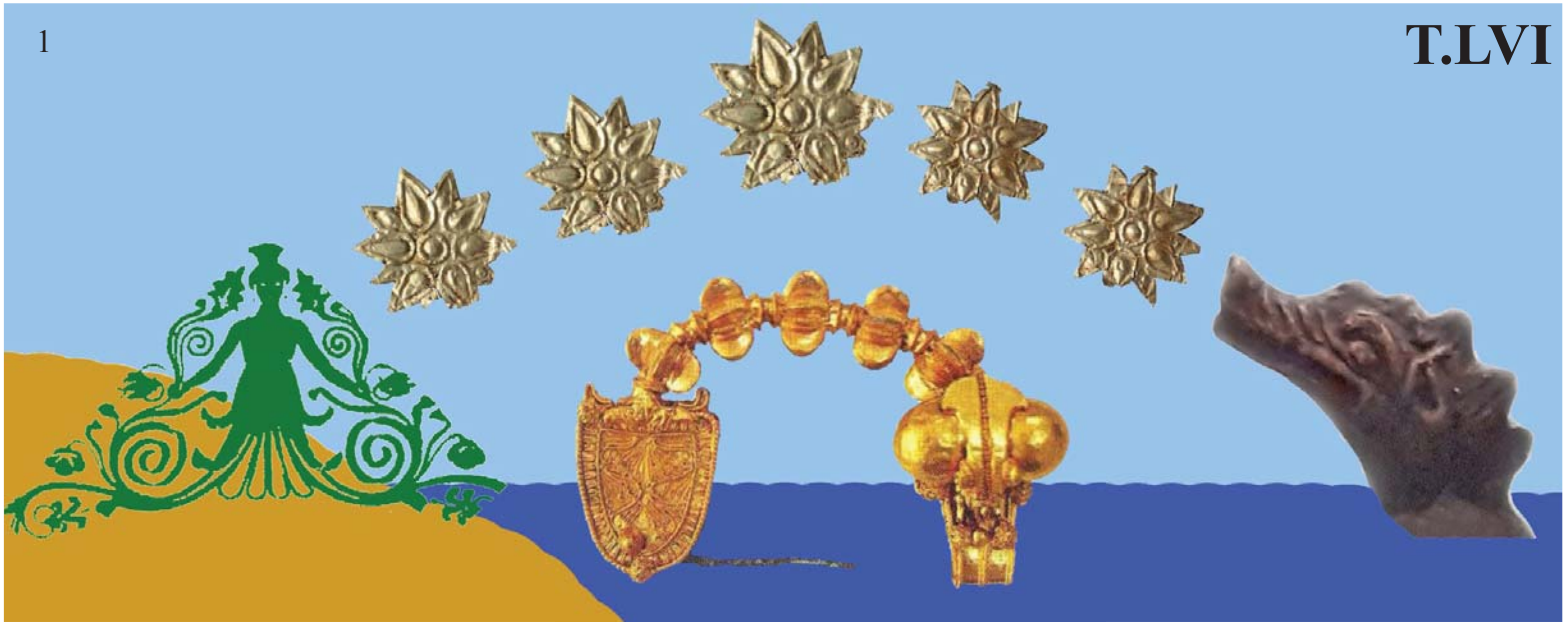

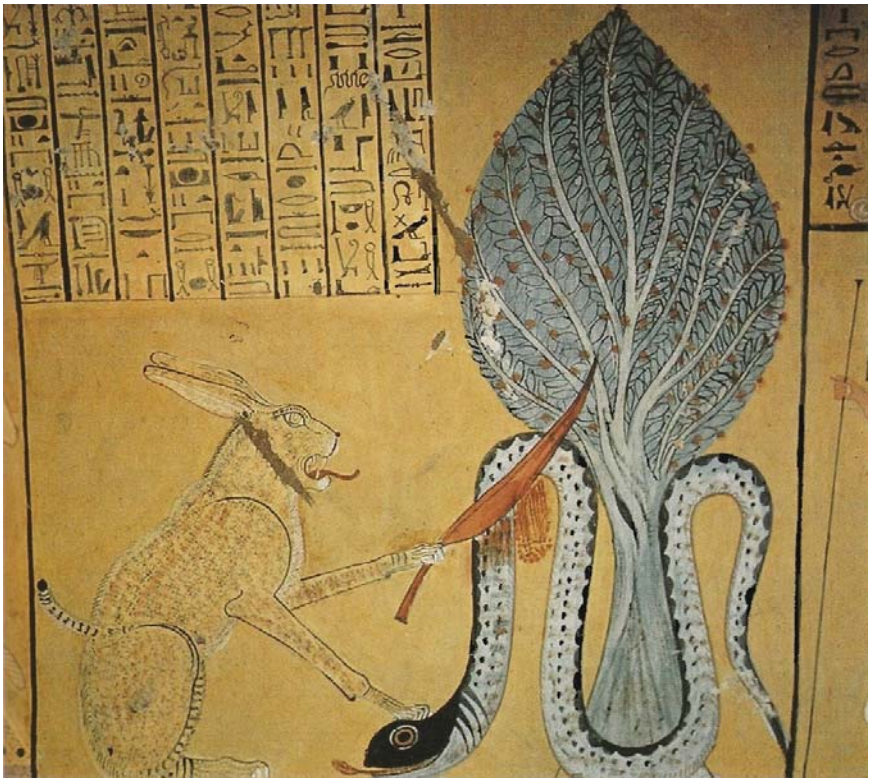

2

3

4

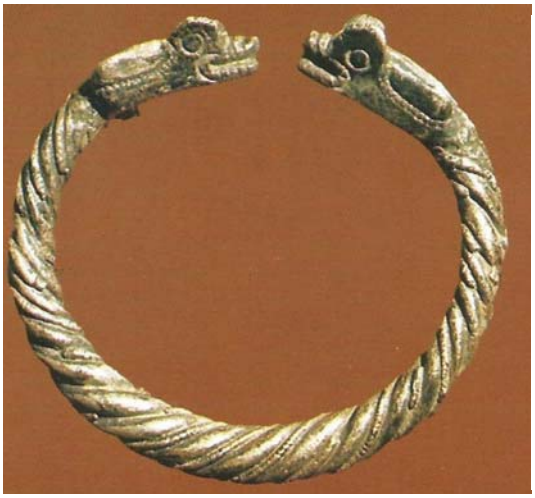

5

6

1

НЕБО / КОПНО

2

ВОДА

3

1

2

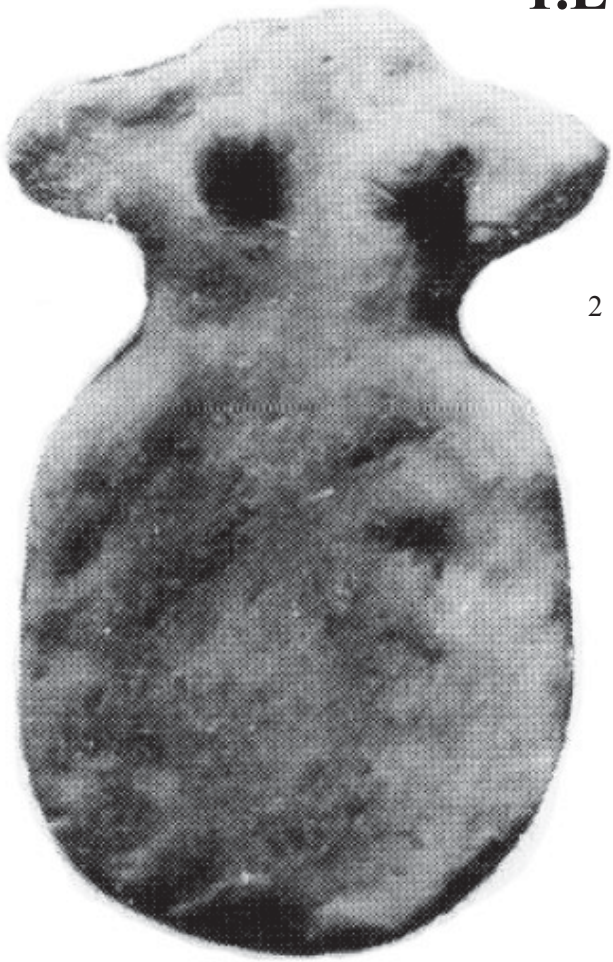

3

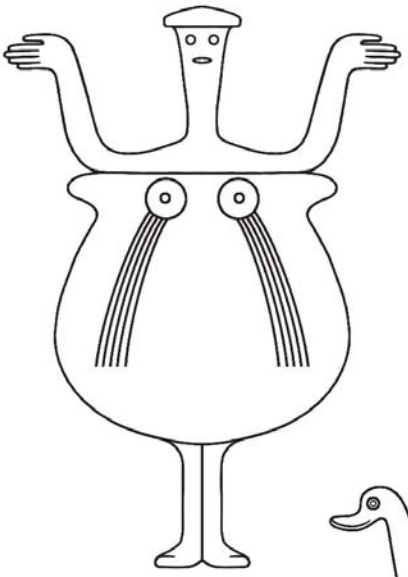

4

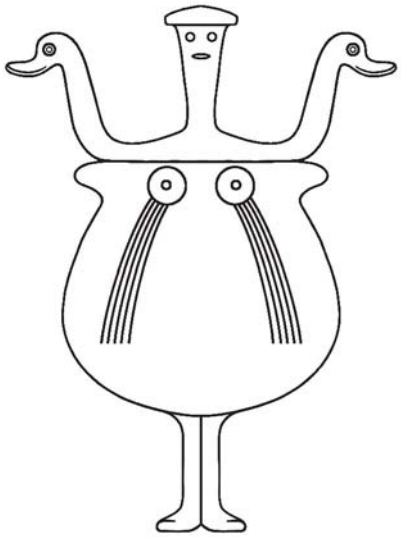

1

3

2

4

1

2

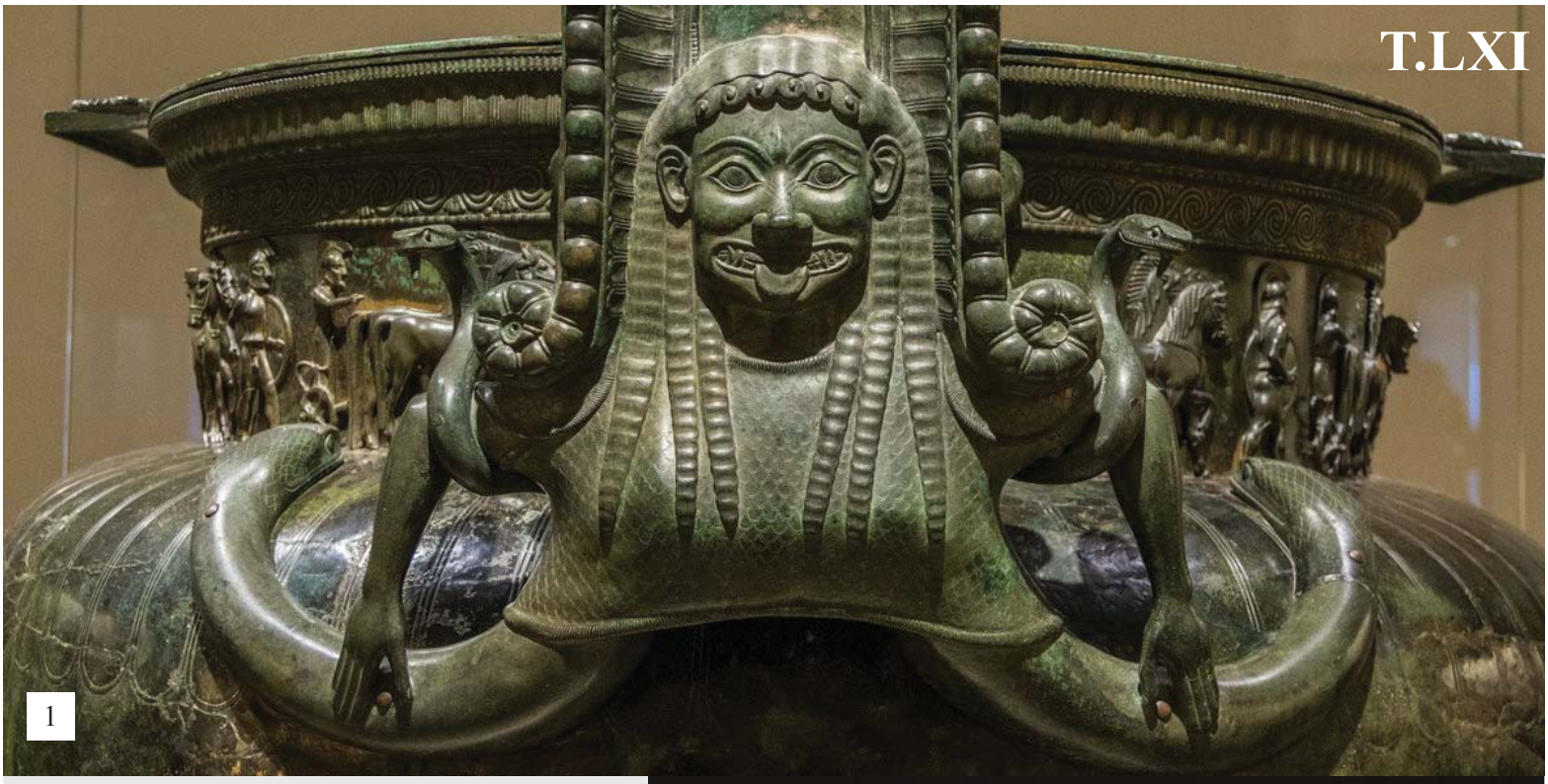

1

2

4

3

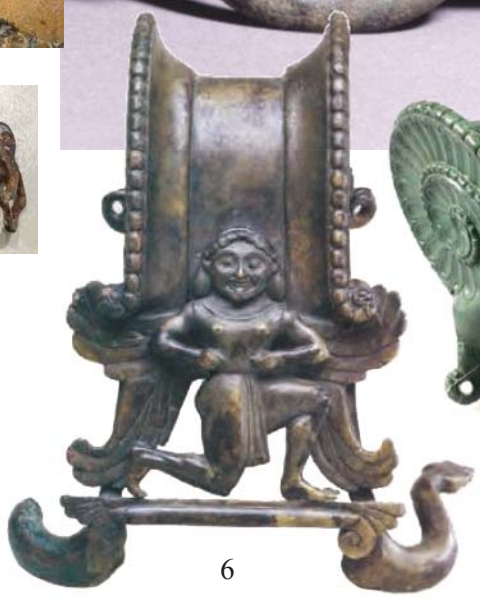

6

5

1

2

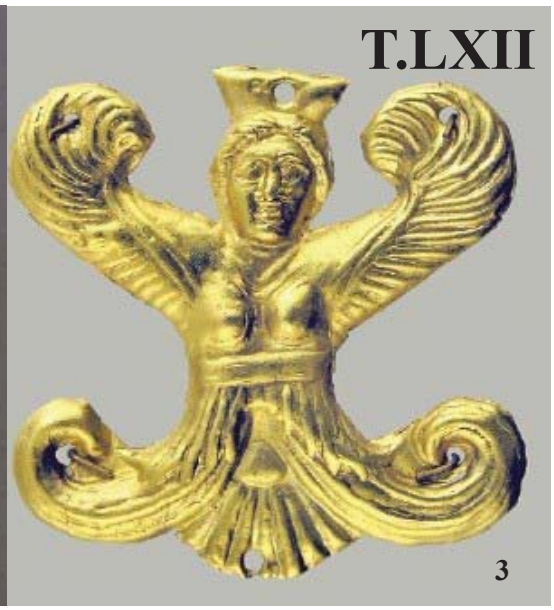
3

4

5

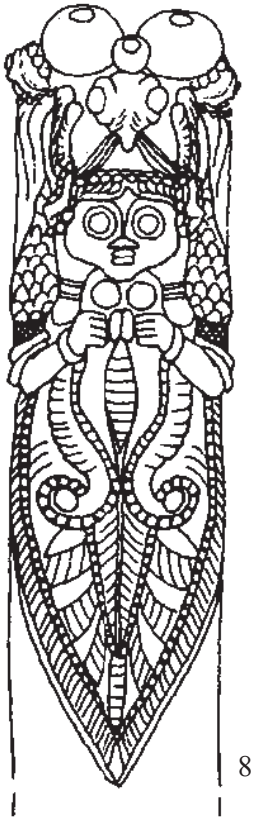
8

6

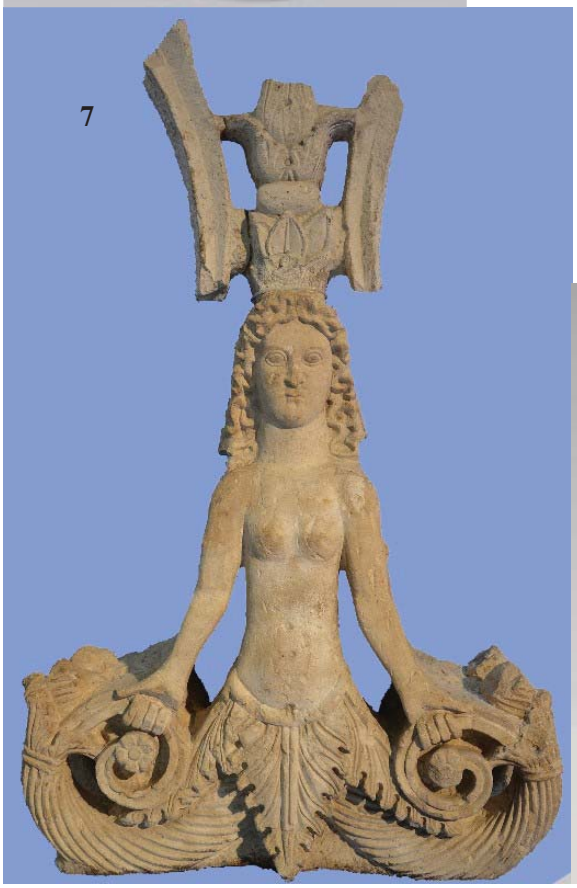
7

9

10

1

2

3

4

5

6

1

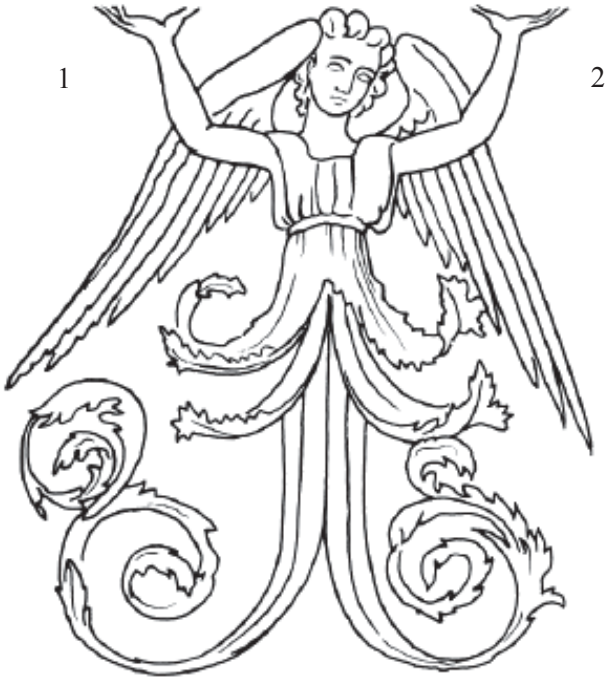

2

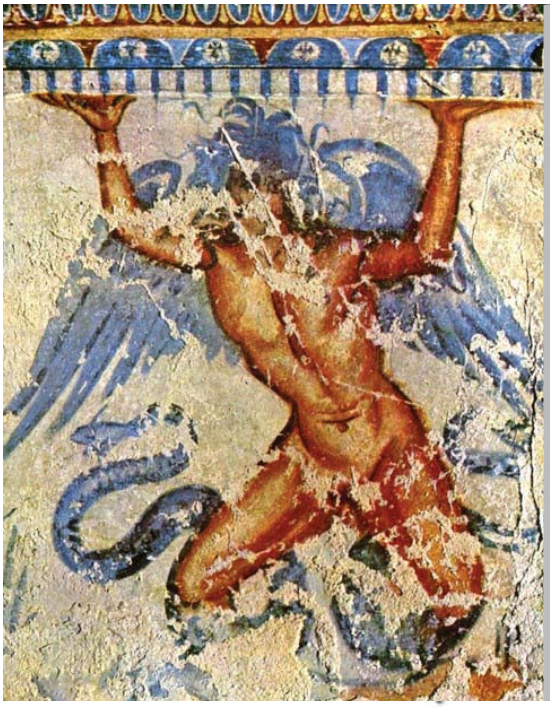

3

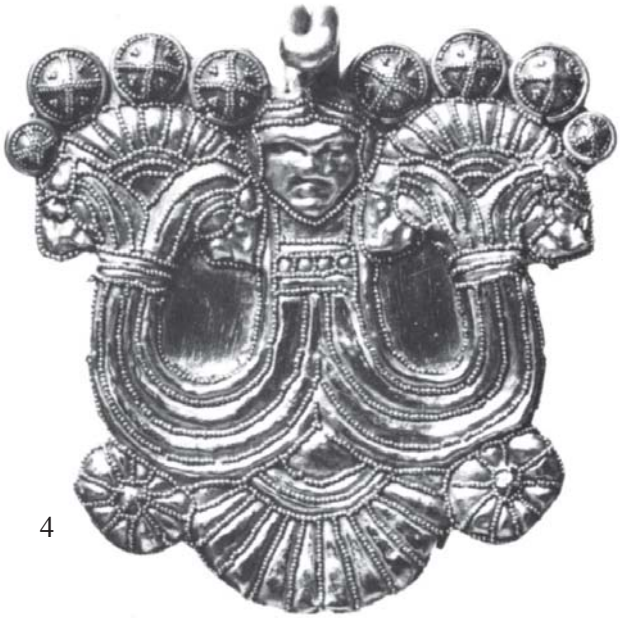

4

5

6

7

8

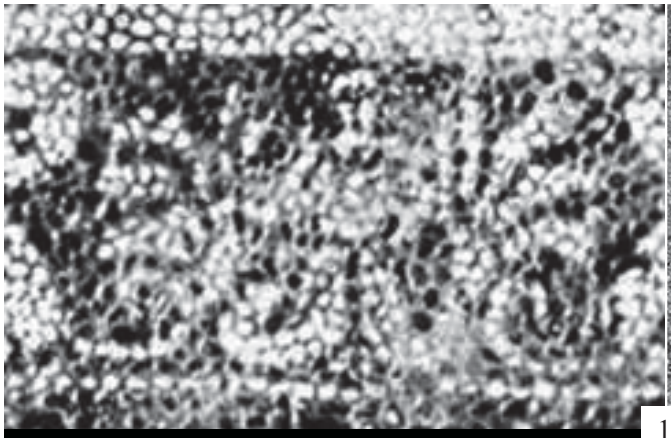

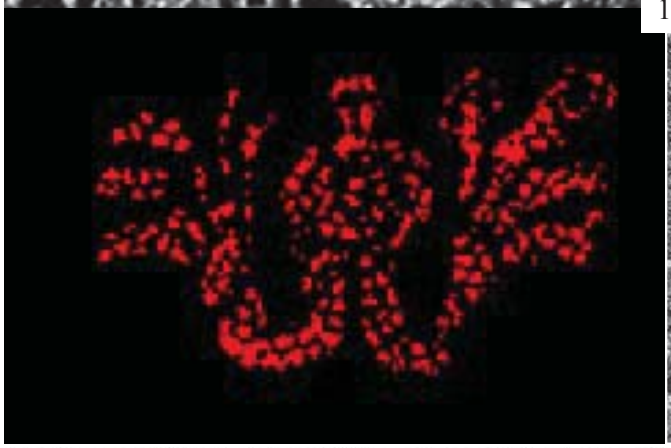

1

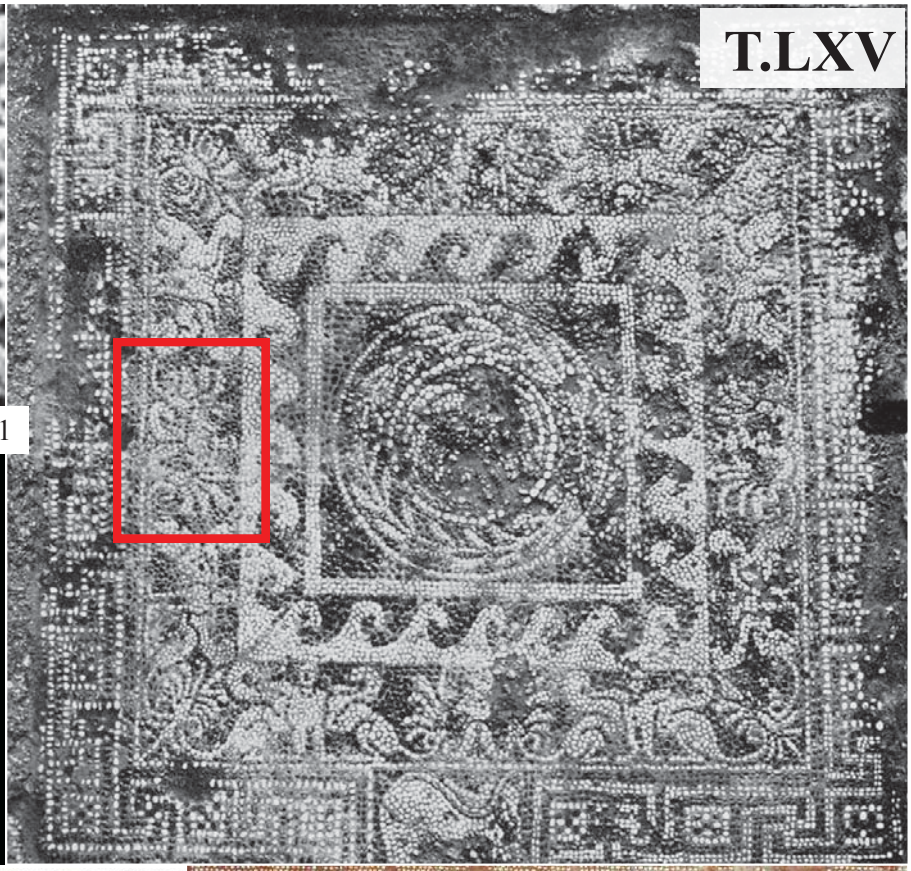

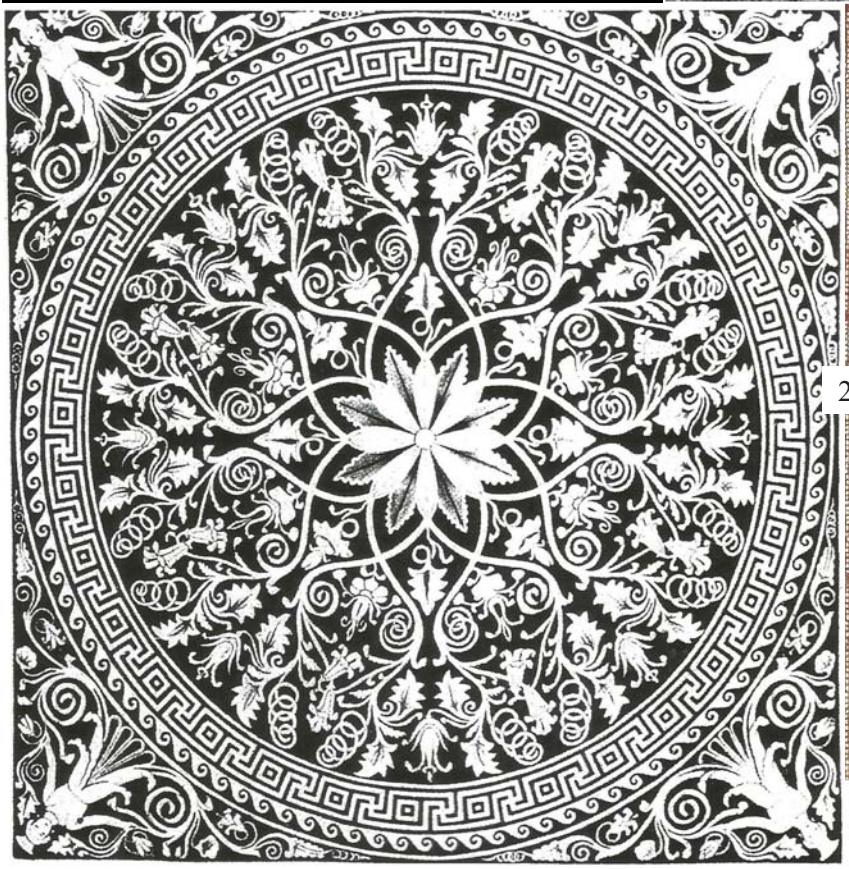

2

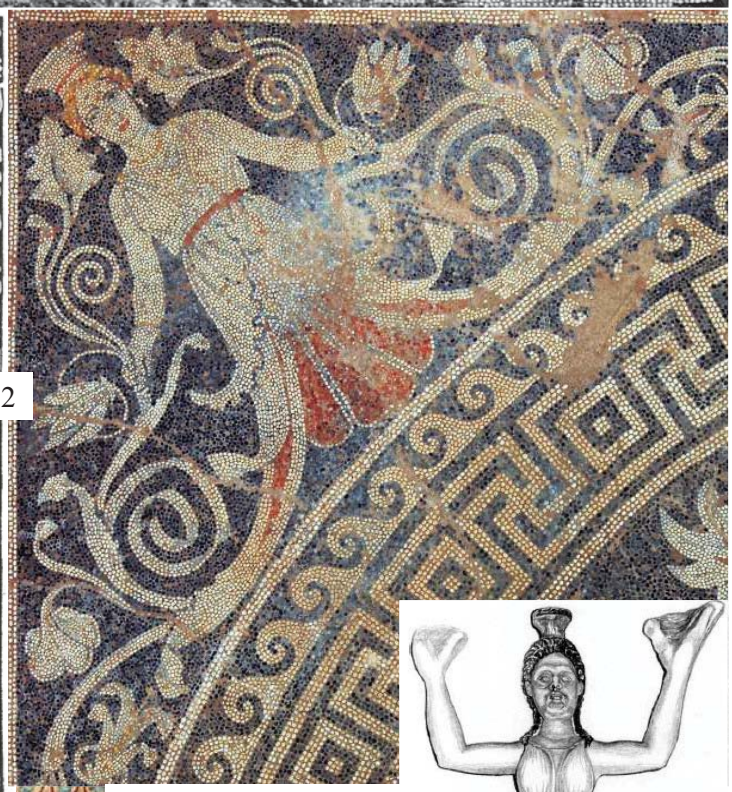

3

4

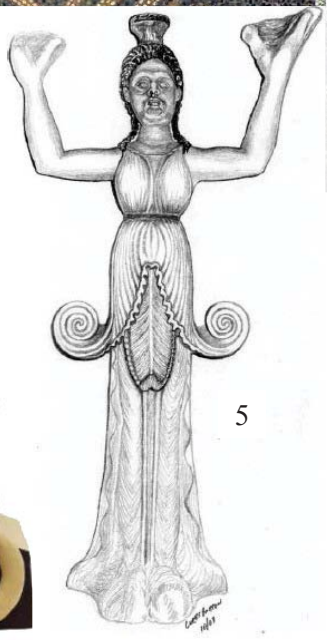

5

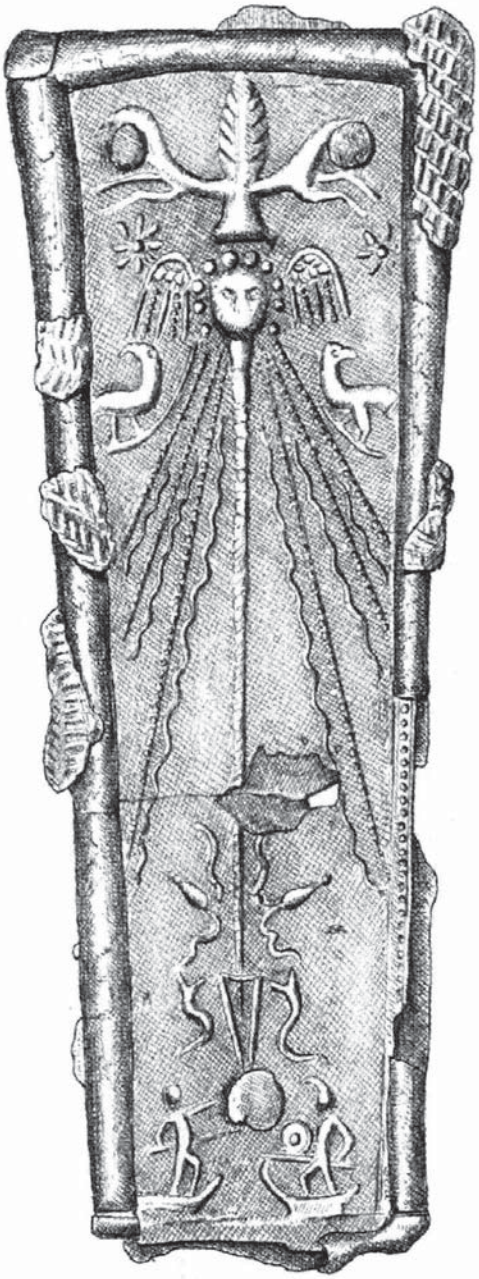

3

4

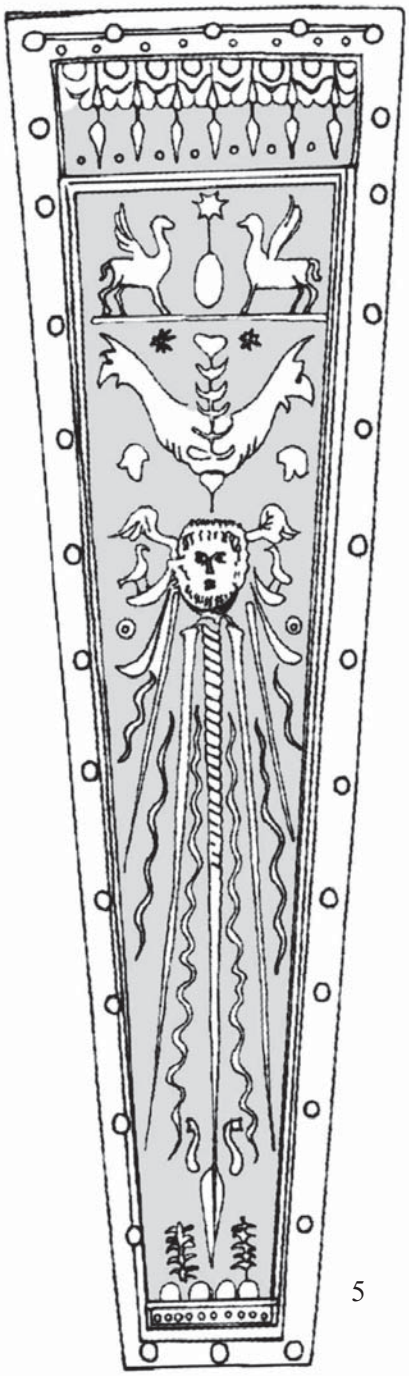

5

1

2

3

4

5

6

7

8

1

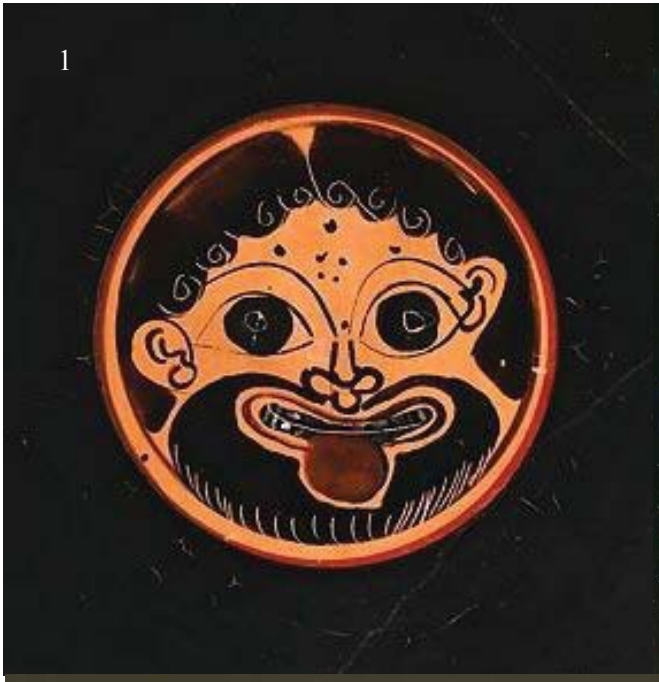

2

4

3

5

6

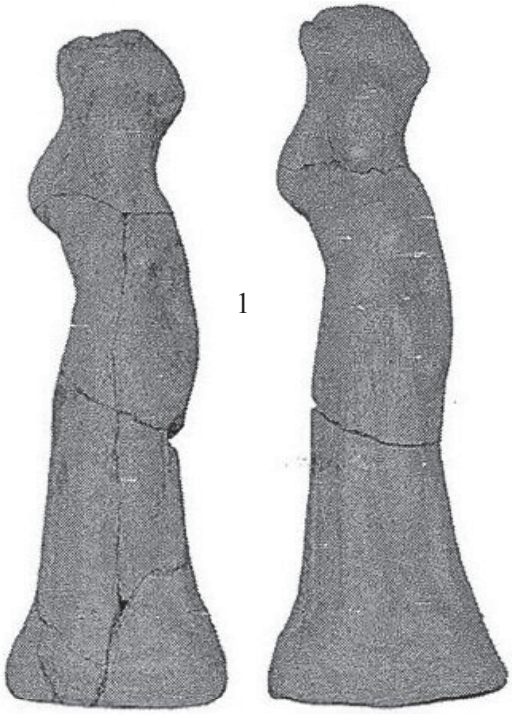

1

2

3

4

1

2

3

1

2

4

3

5

1

3

2

4

1

2

3

4

1

2

3

4

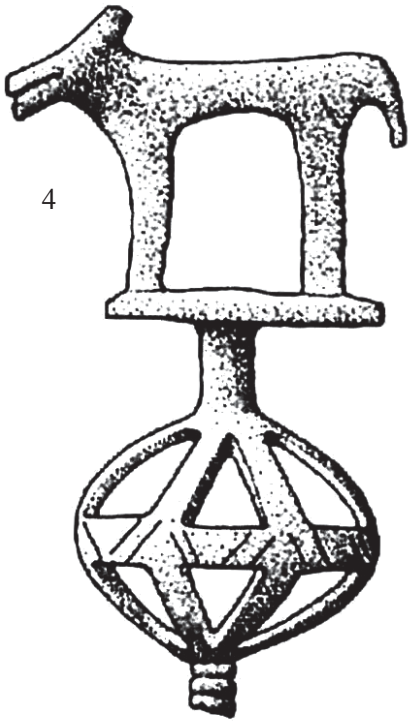

5

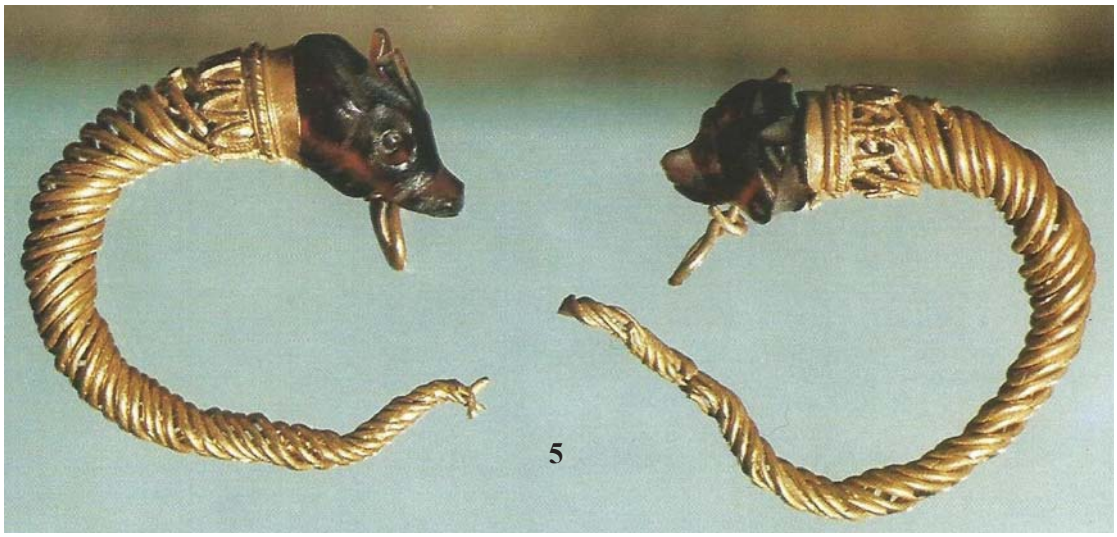

6

1

2

3

T.LXXVI

1

2

3

1

2

3

4

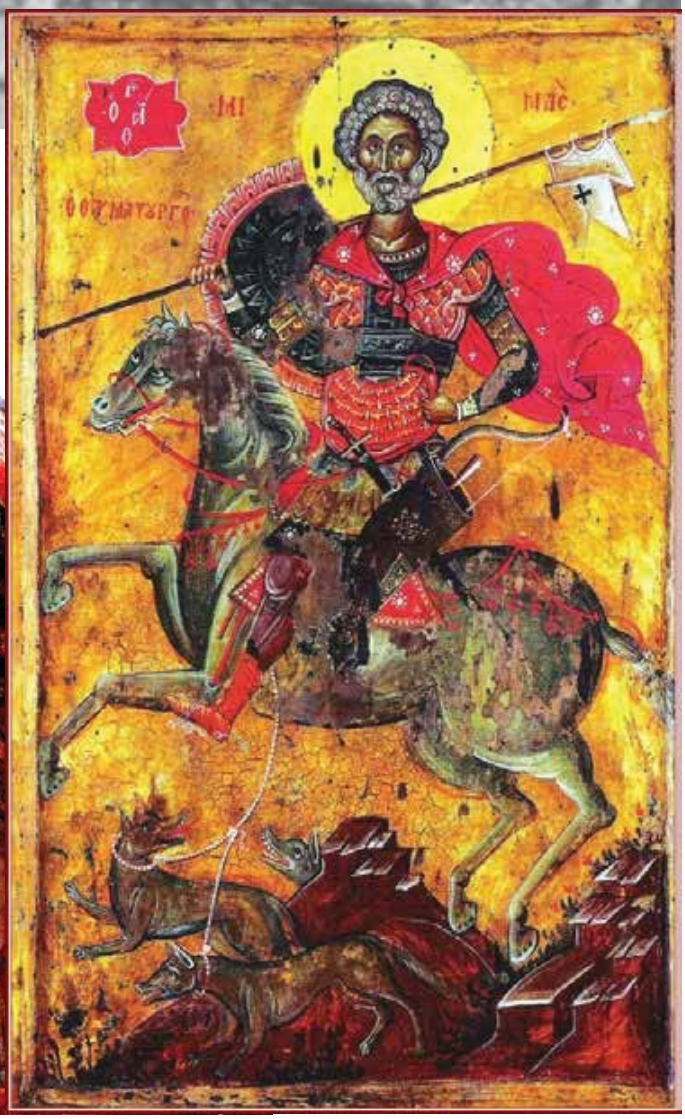

1

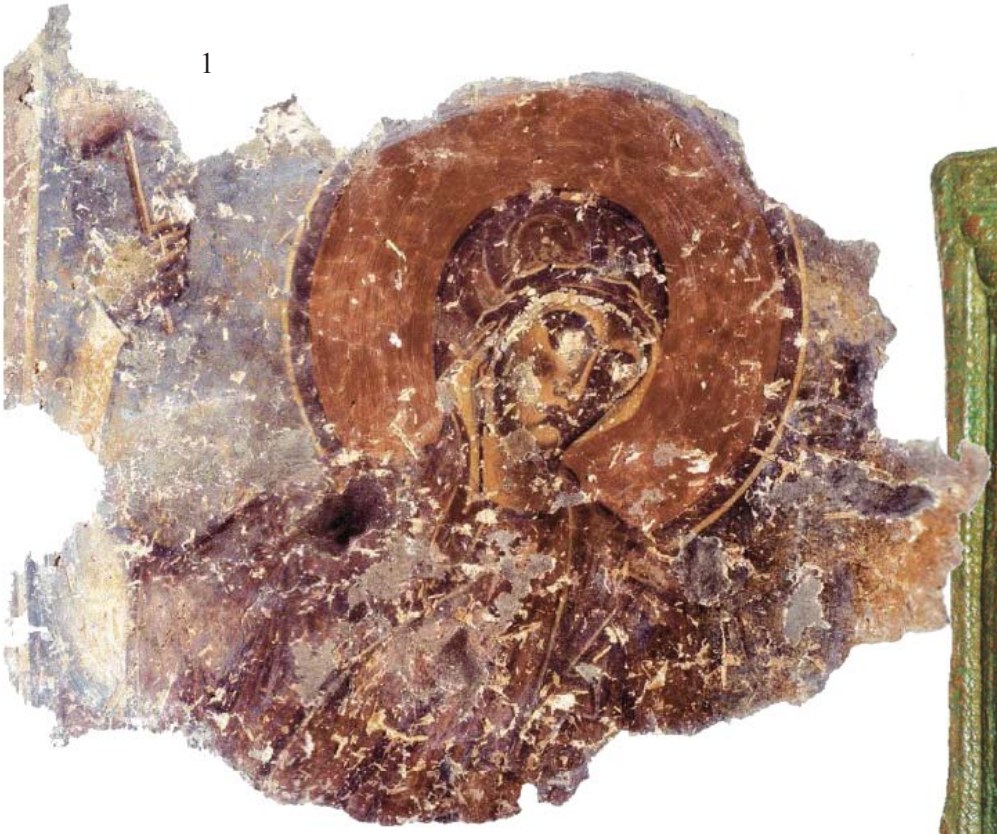

4

2

3

1

2

3

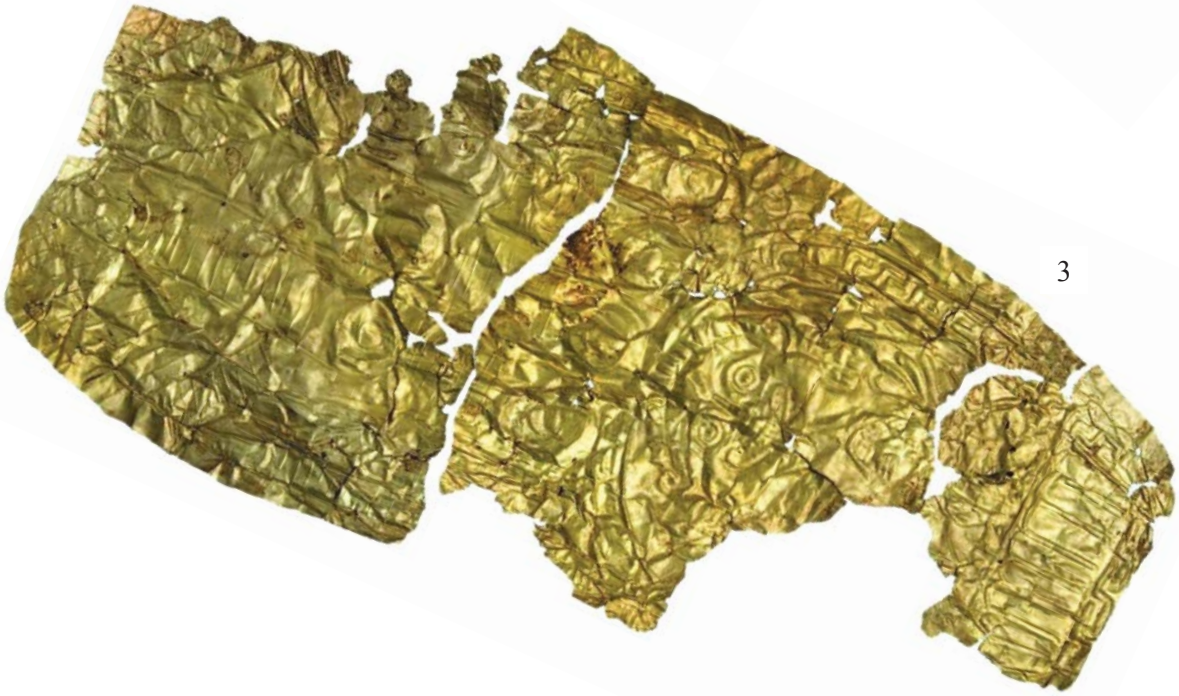

1

2

3

4

5

1

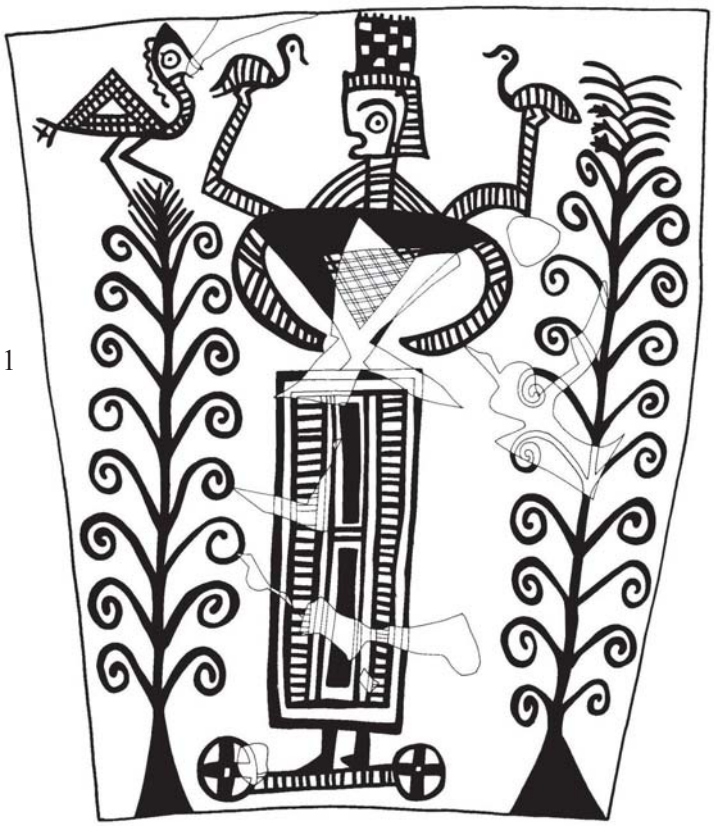

3

2

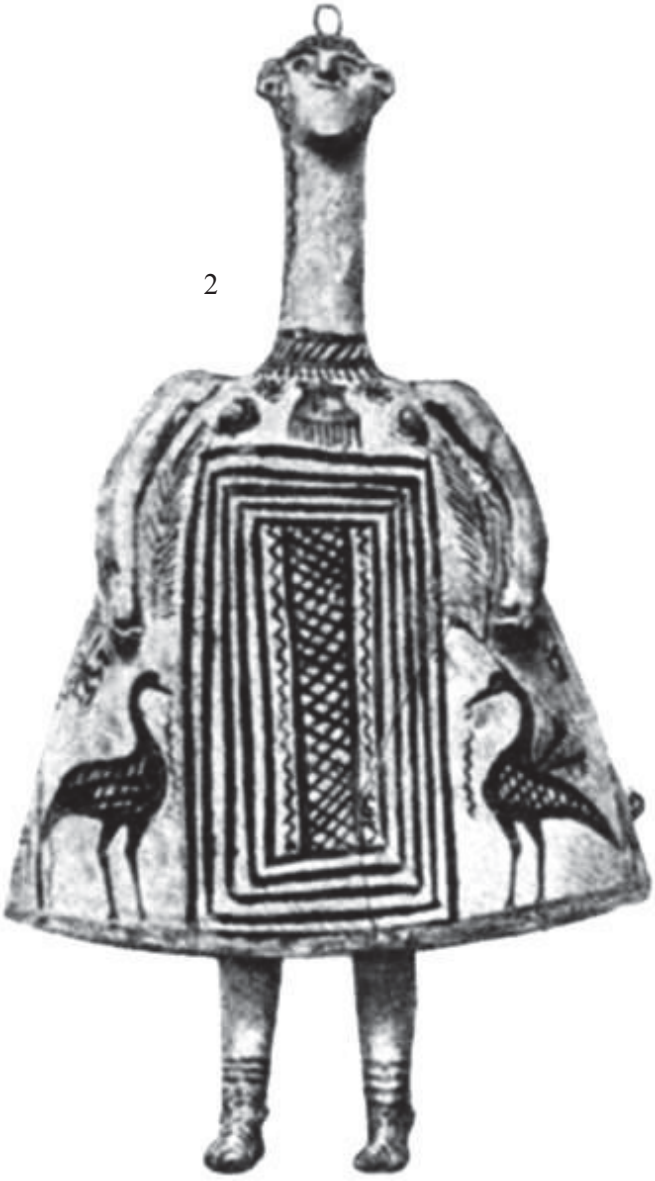

4

1

2

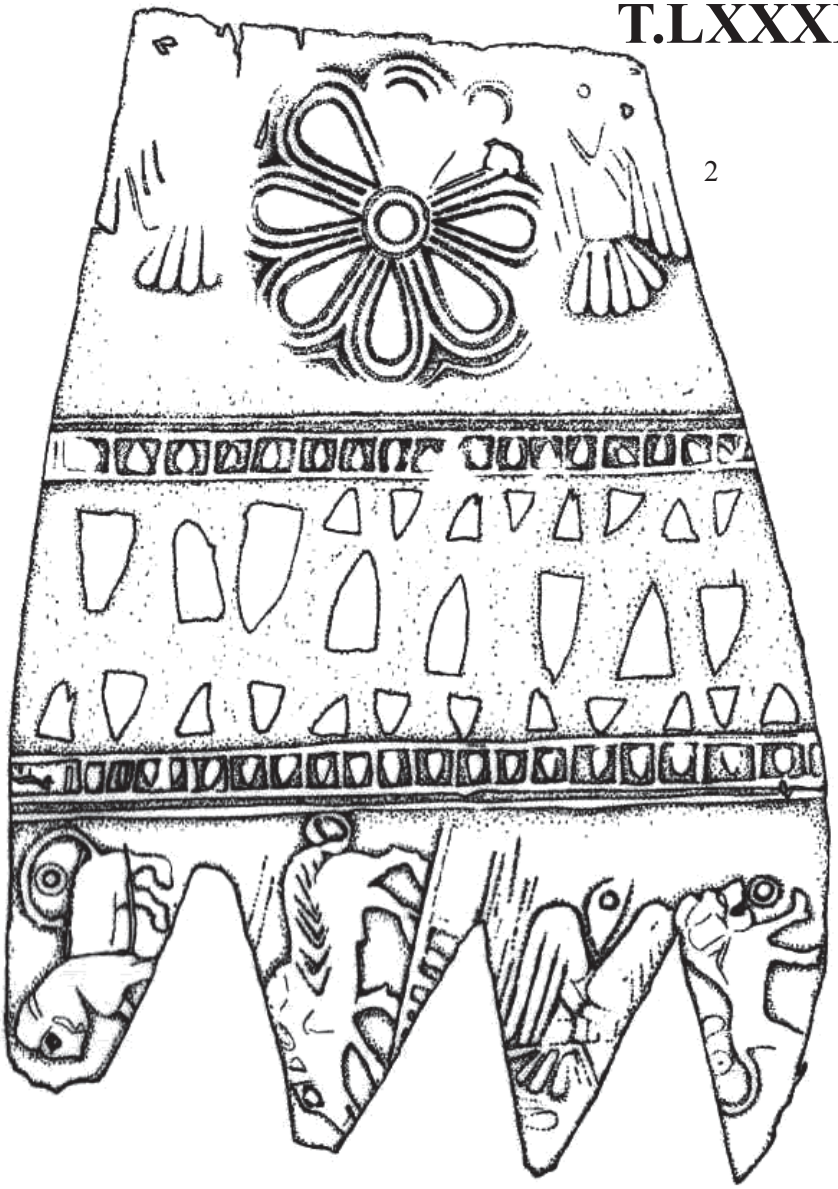

3

4

5

6

7

1

2

3

4

5

6

1

2

3

4

5

1

2

3

1

2

3

4

5

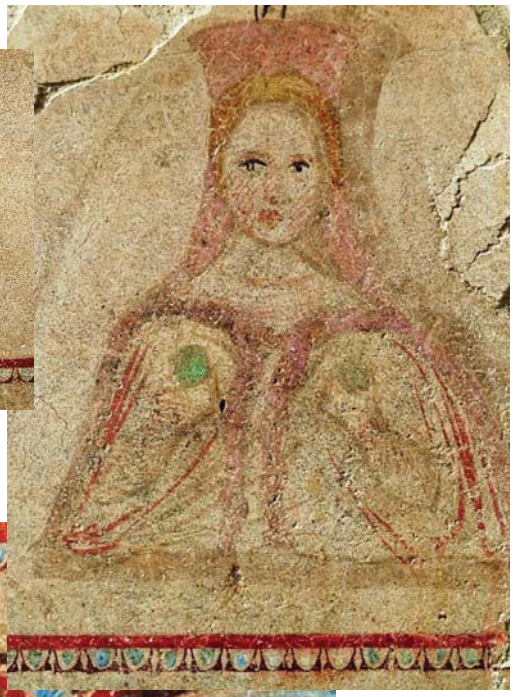

6

7

1

2

3

4

5

6

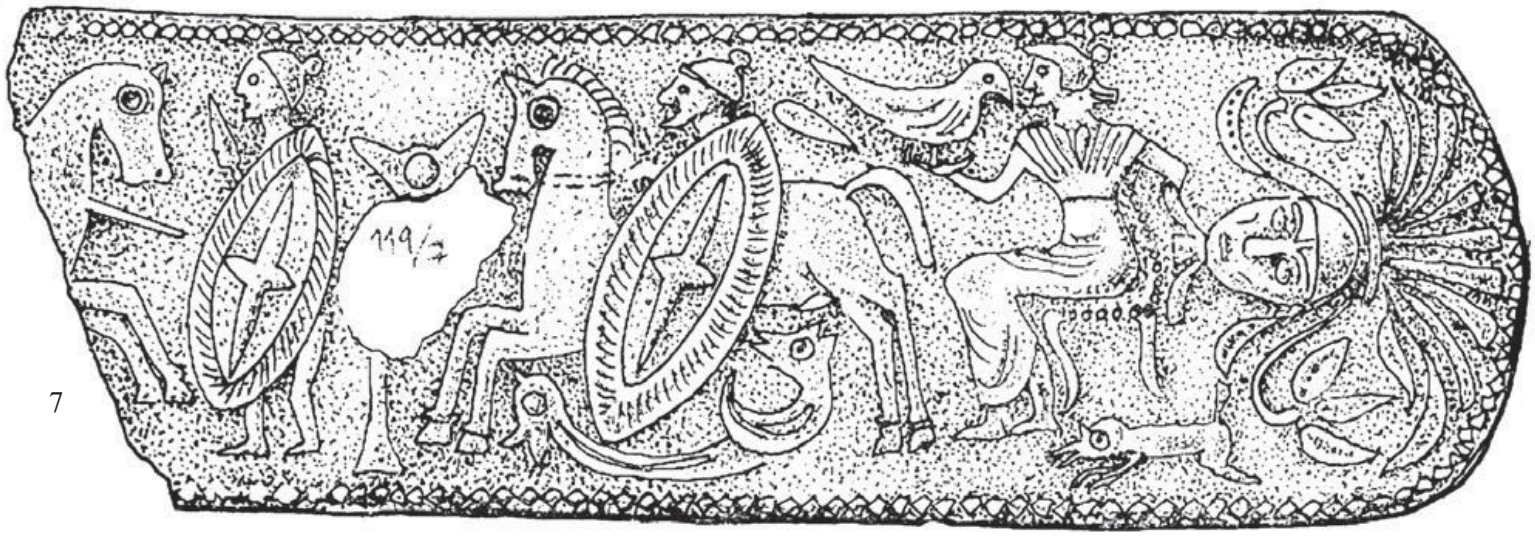
119/7
7

1

2

3

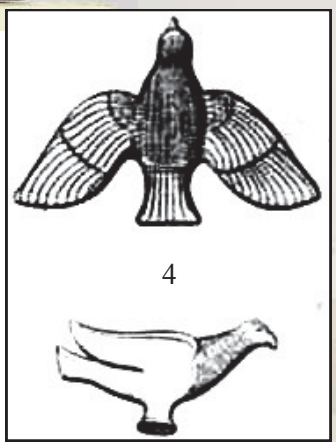

4

5

6

7

8

1

2

3

4

5

6

8

7

9

1

4

5

7

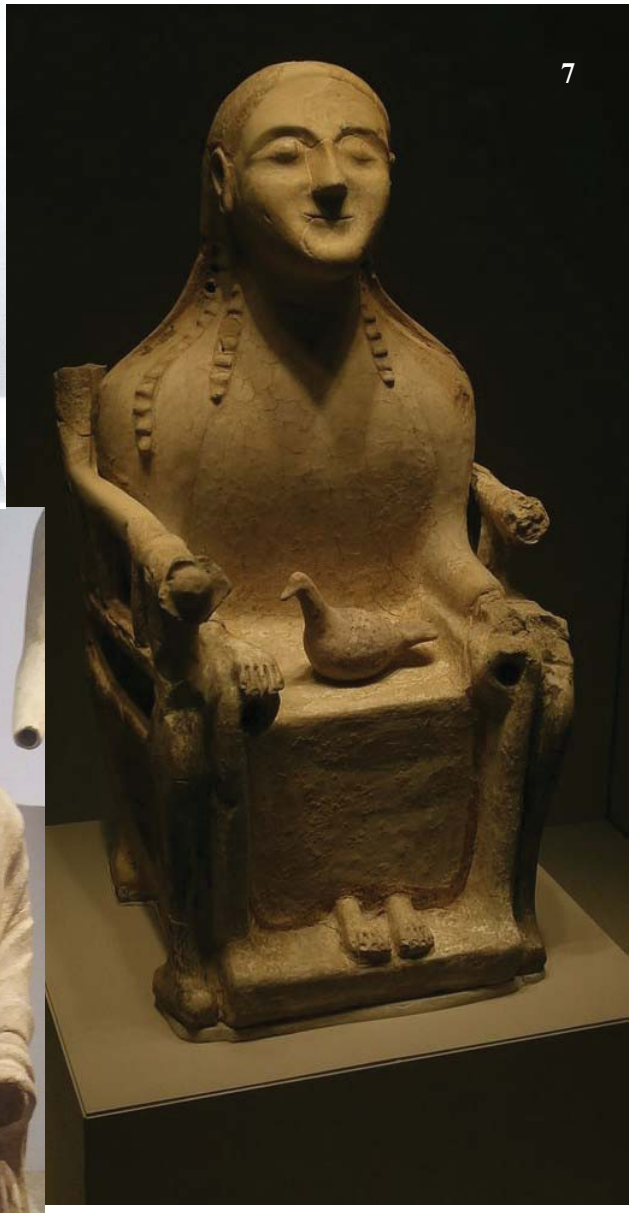

2

3

6

1

3

4

2

5

1

2

3

4

6

5

7

8

9

1

2

1
4004

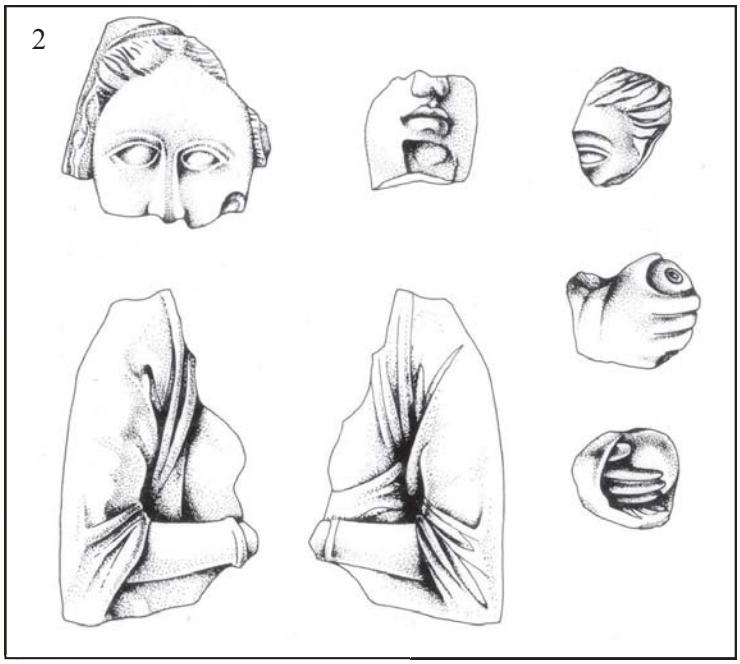
2

4

3

5

6

7

1

2

3

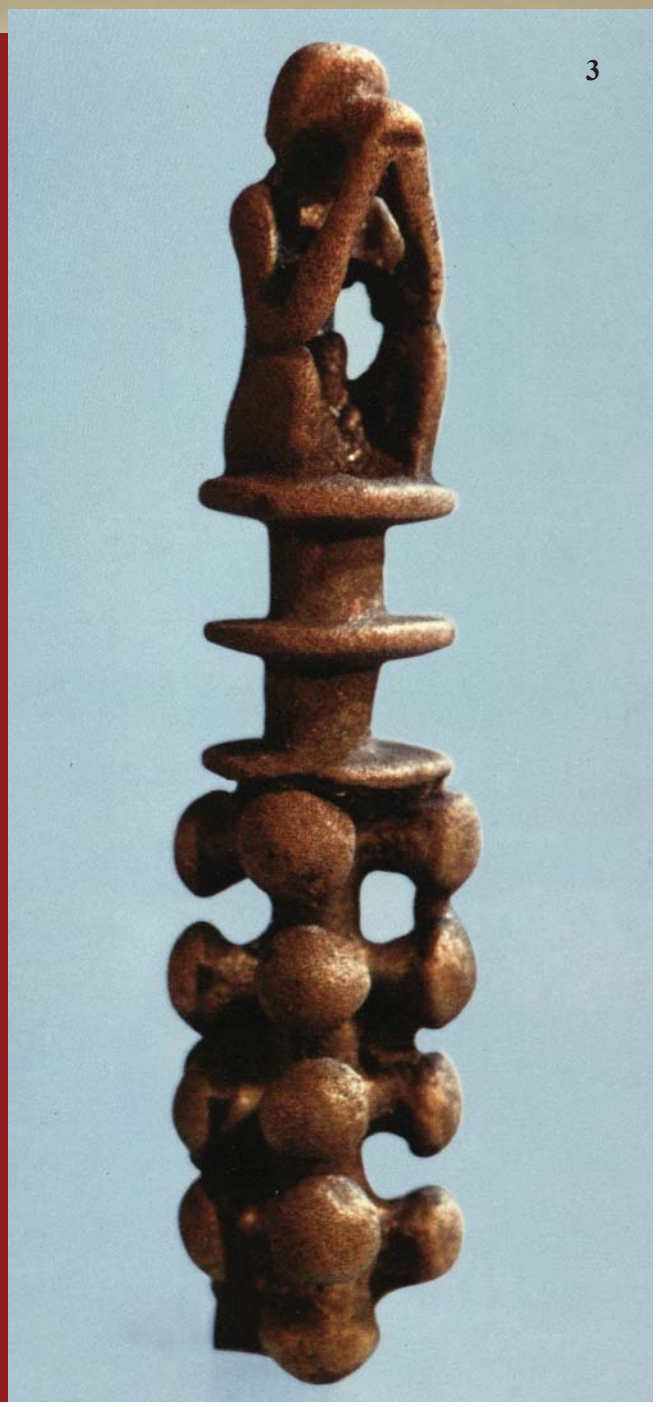

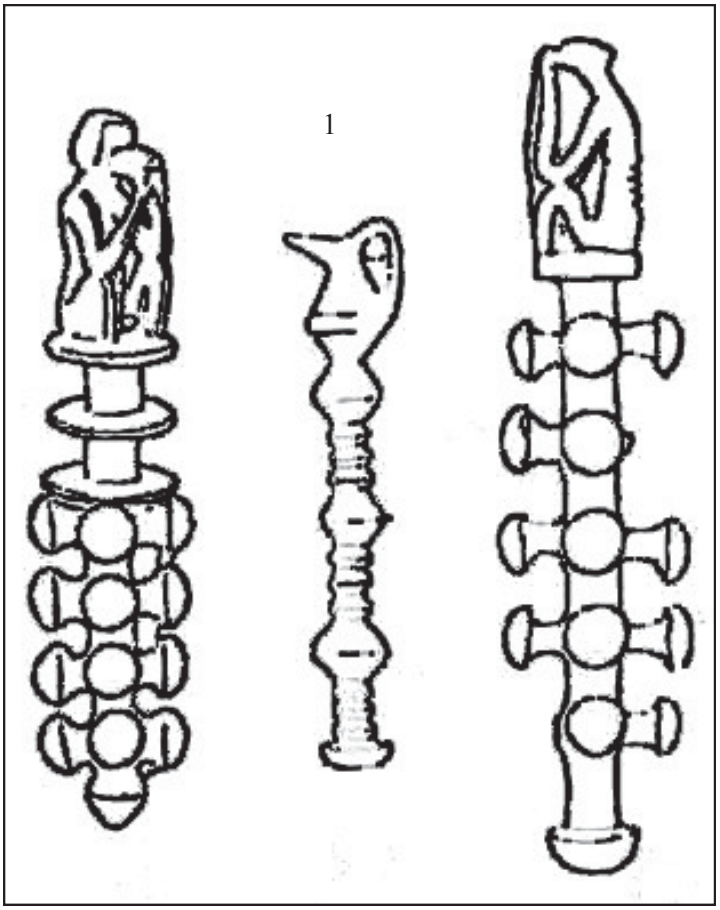
1

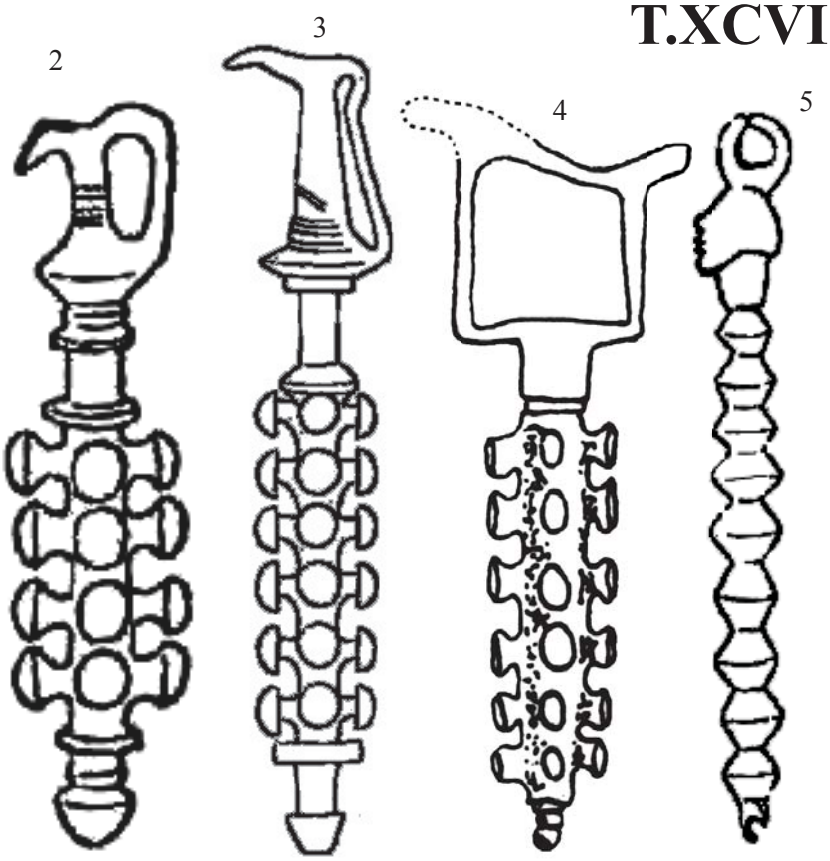
2
3
4
5

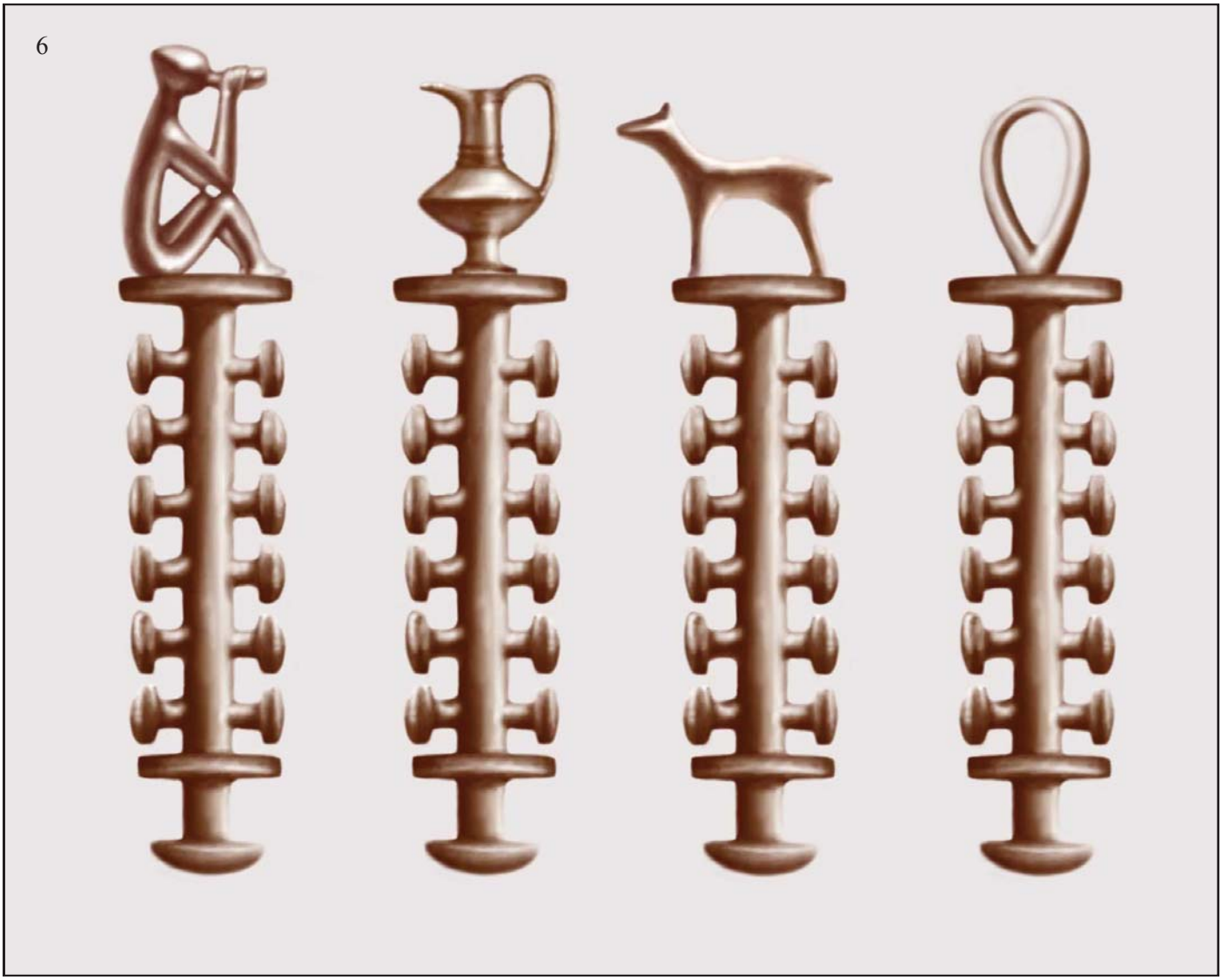
6

1

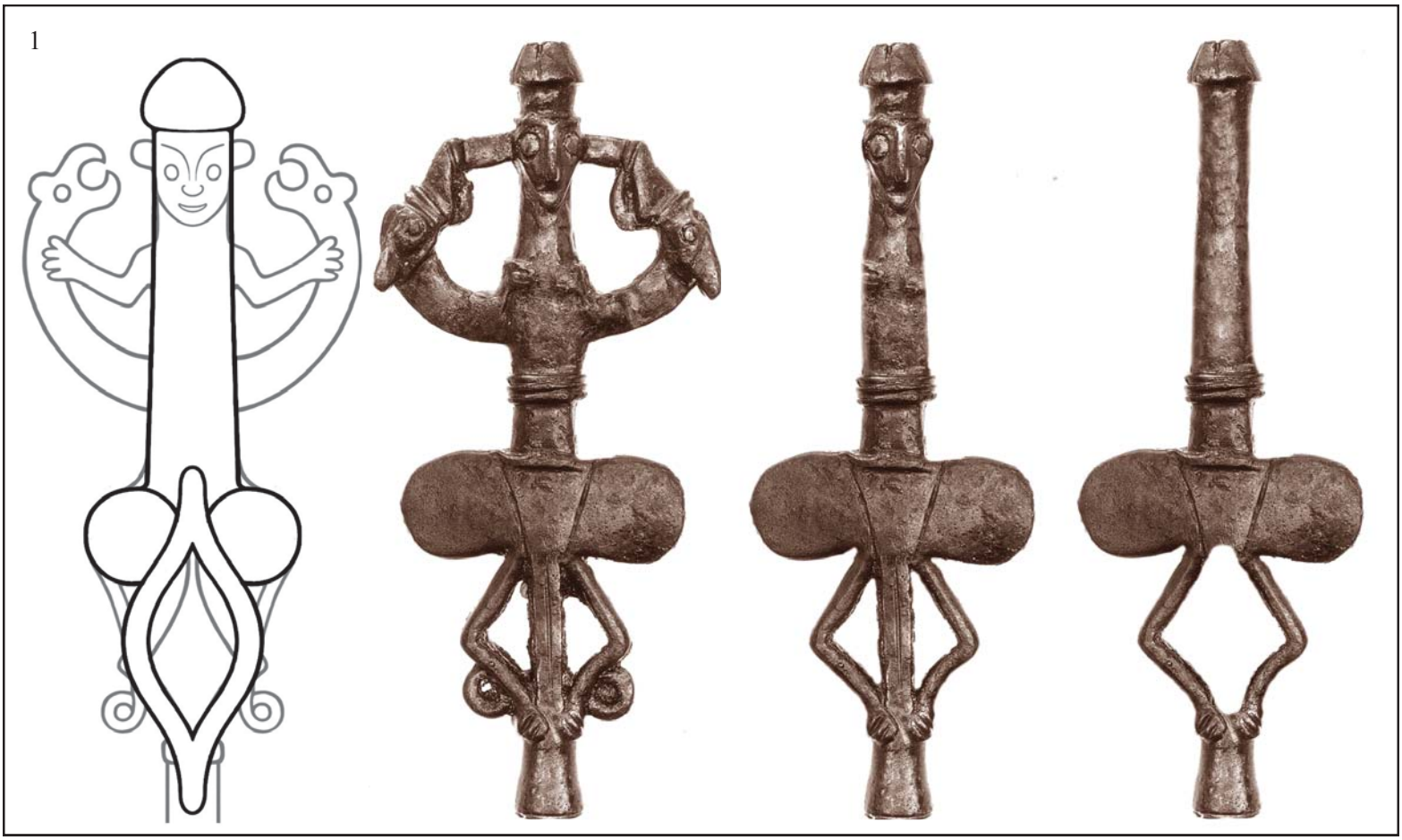

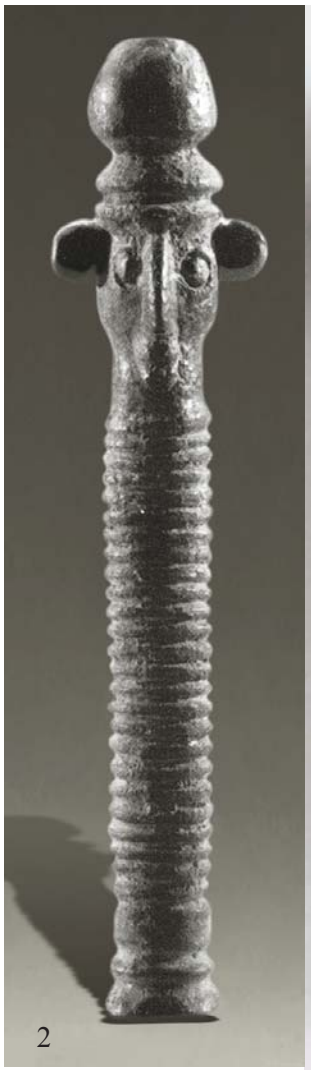

2

3

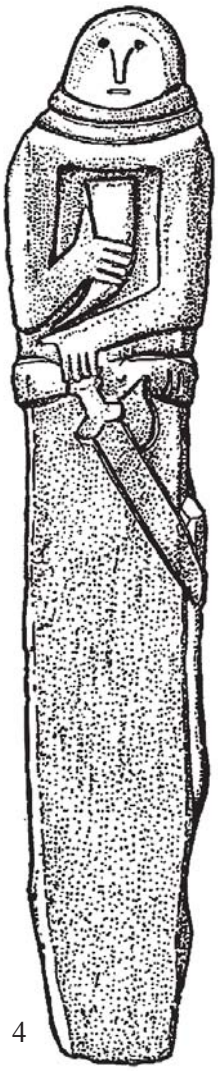

4

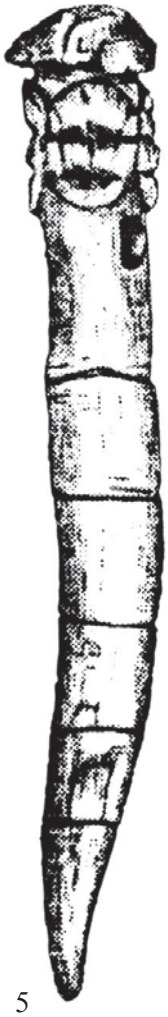

5

6

7

1

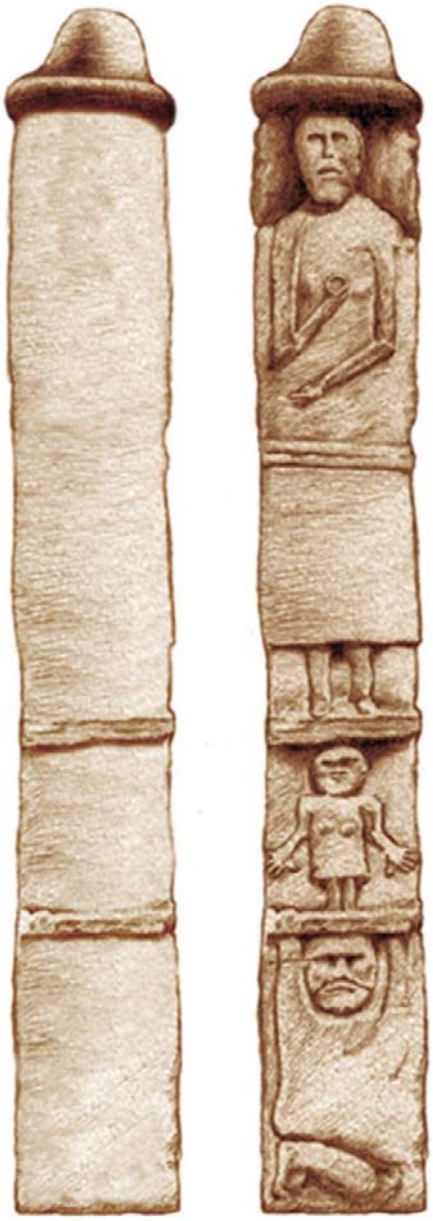

2

3

4

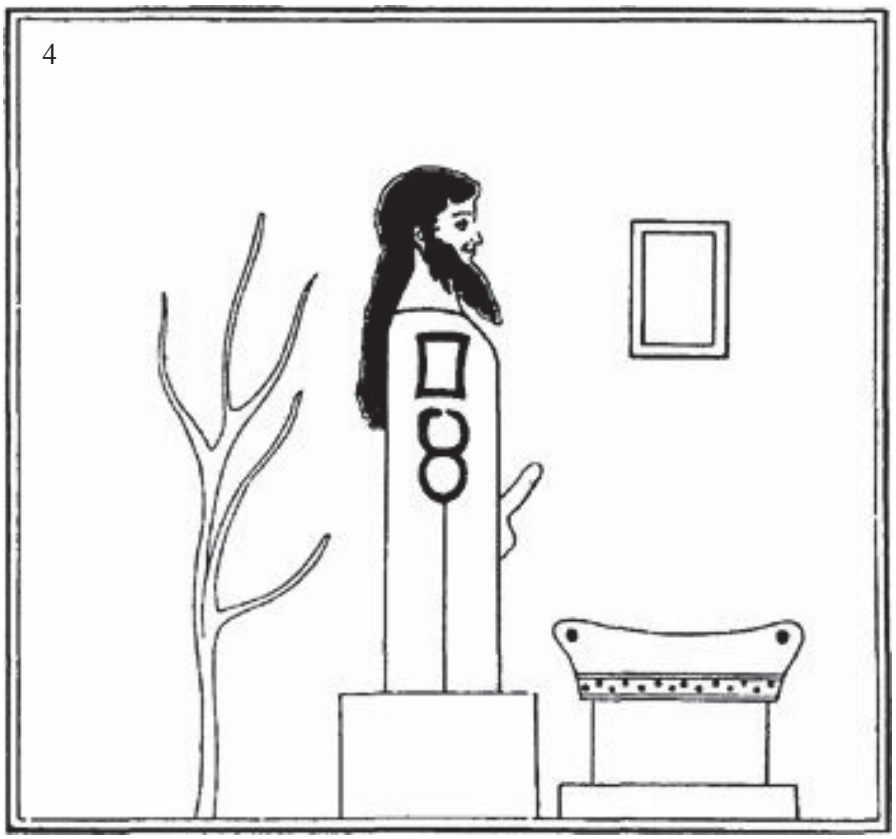

5

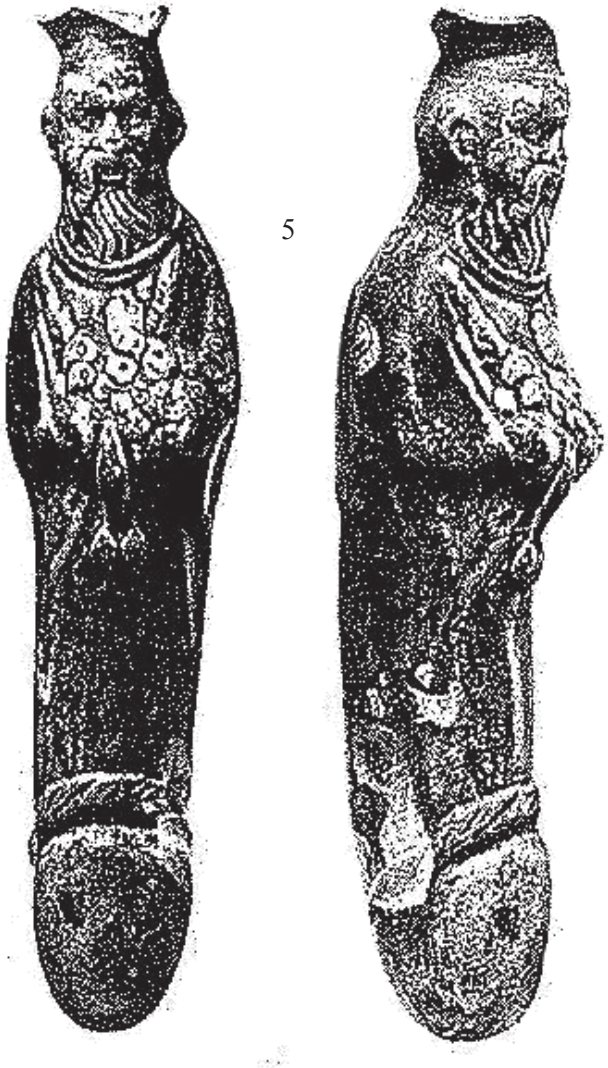

1

2

3

4

1

2

3

4

5

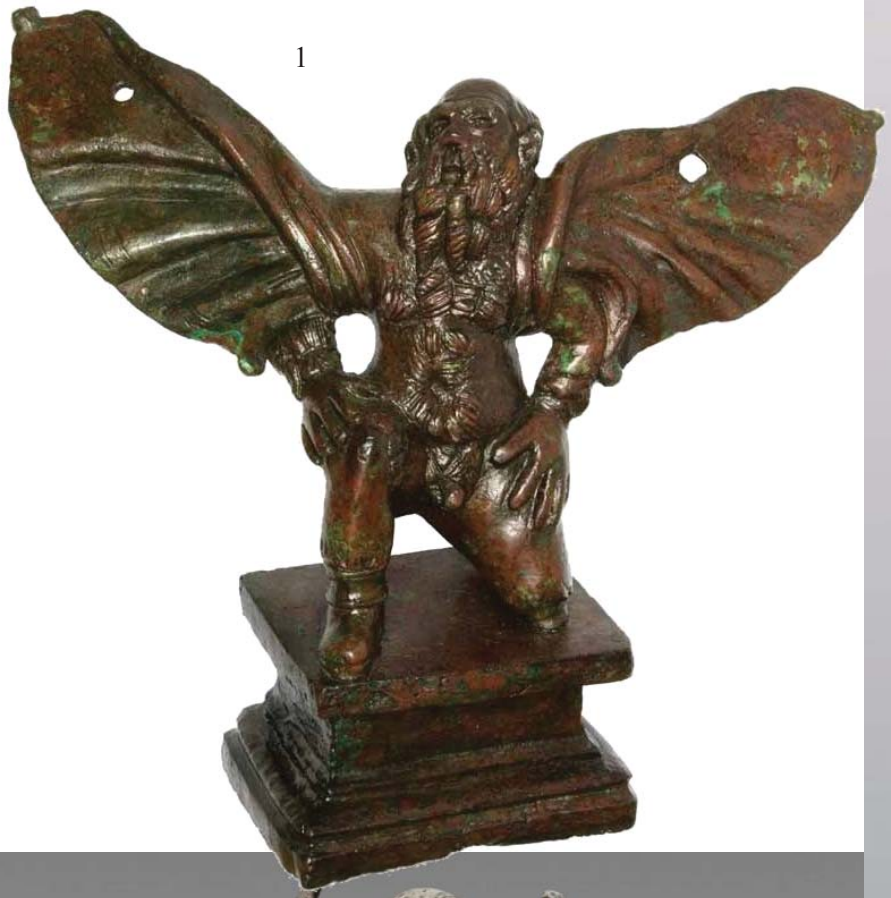
1

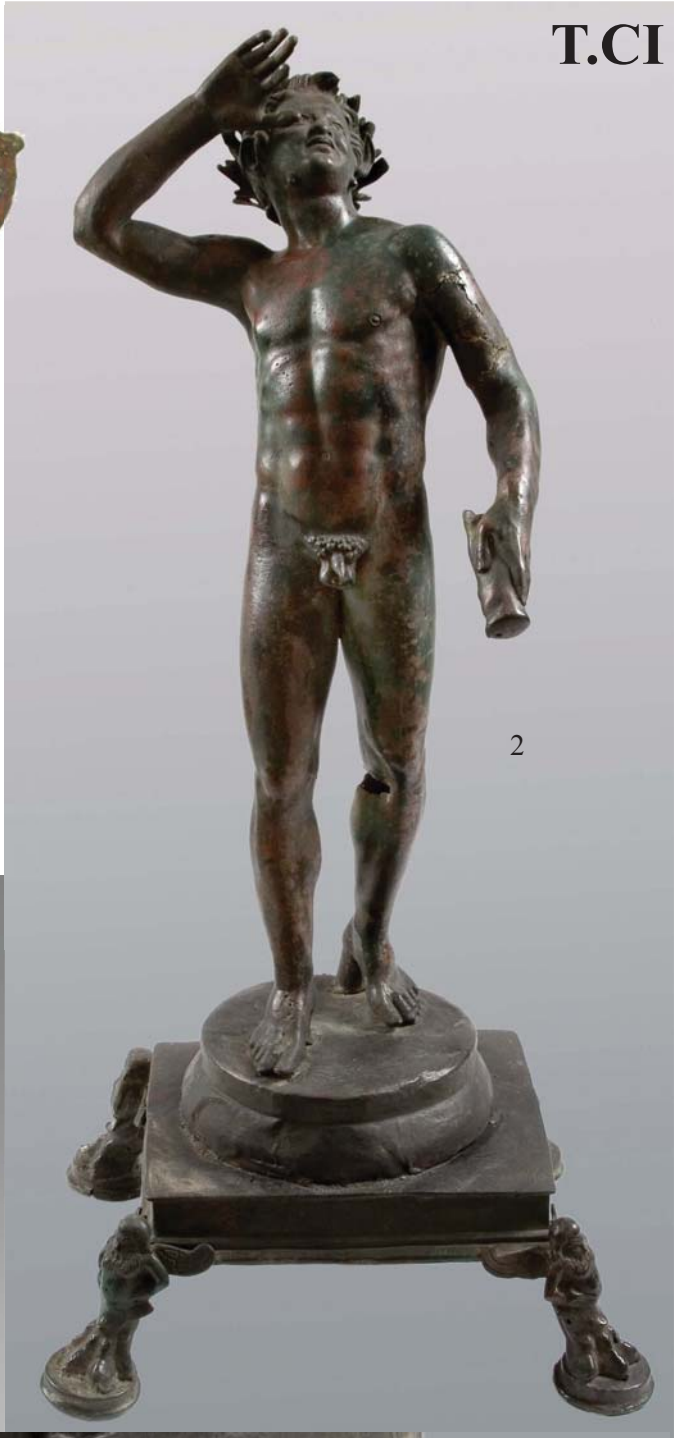
2

4

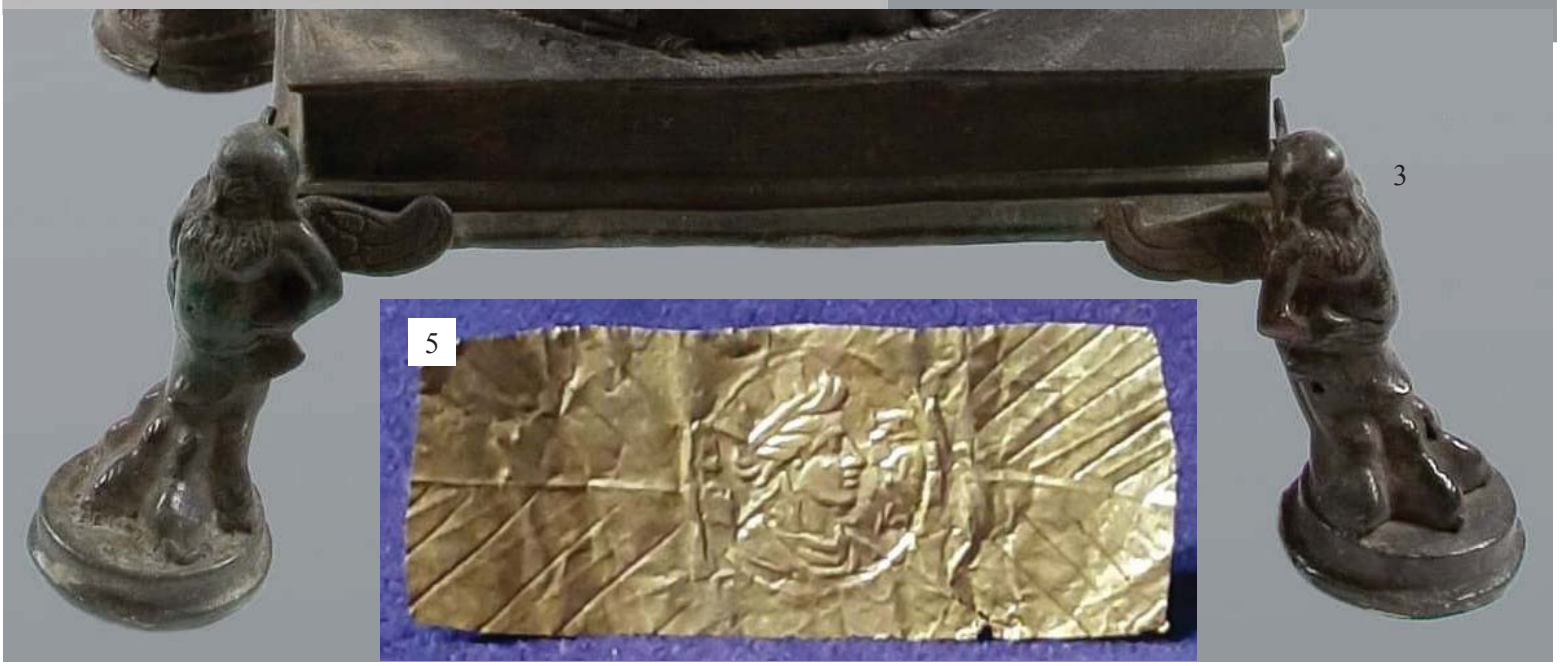
3
5

1

2

3

4

5

1

4

7

2

5

8

3

6

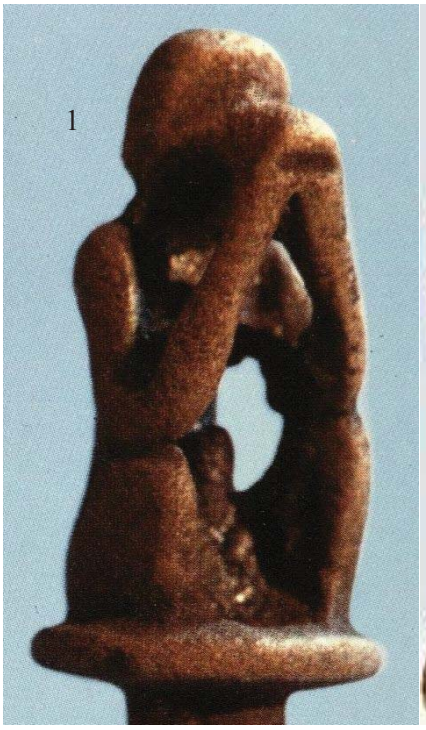
1

2

3

7

4

5

6

8

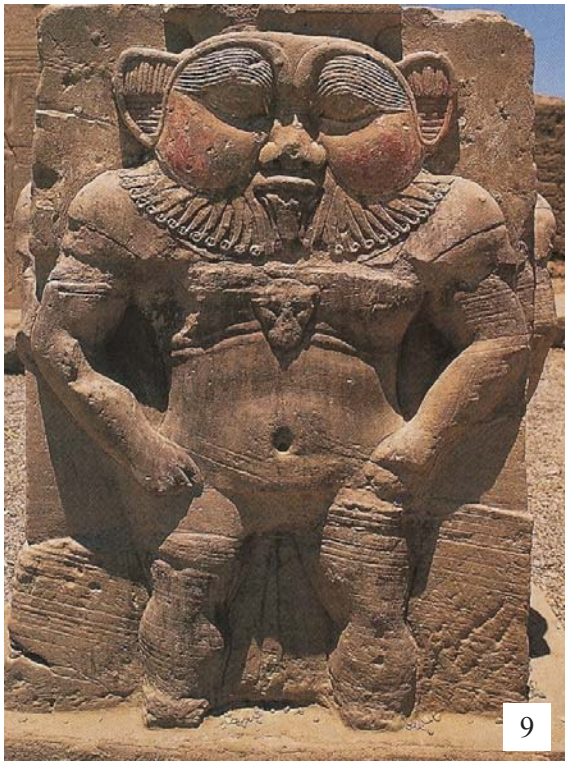
9

1

2

3

5

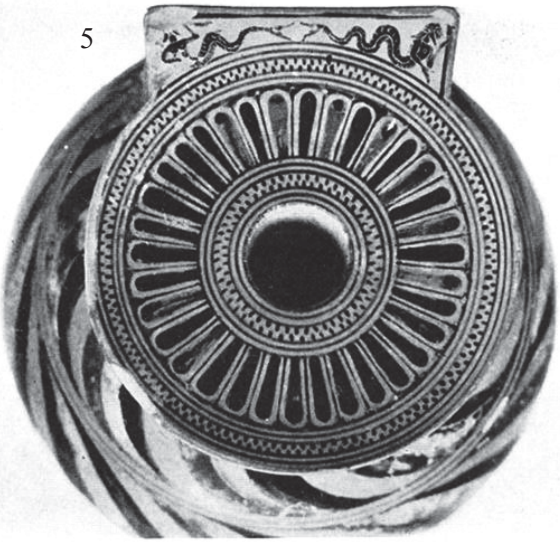

4

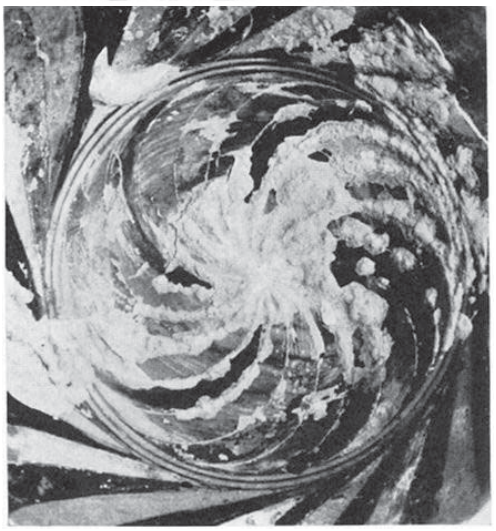

6

1

2

3

4

5

6

7

8

1

2

3

4

5

6

1

2

3

4

5

6

1

2

3

4

5

6

1

2

3

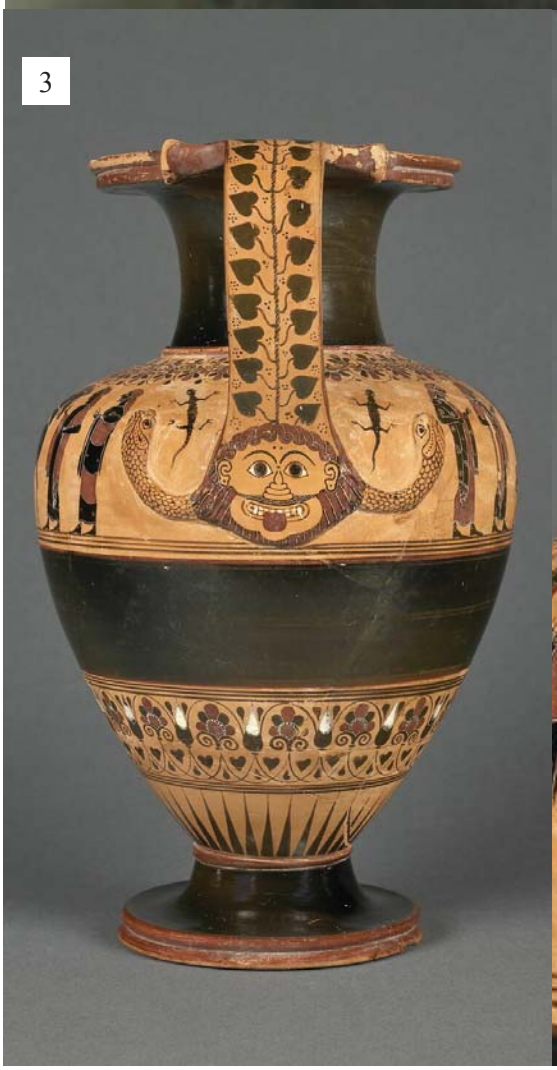

4

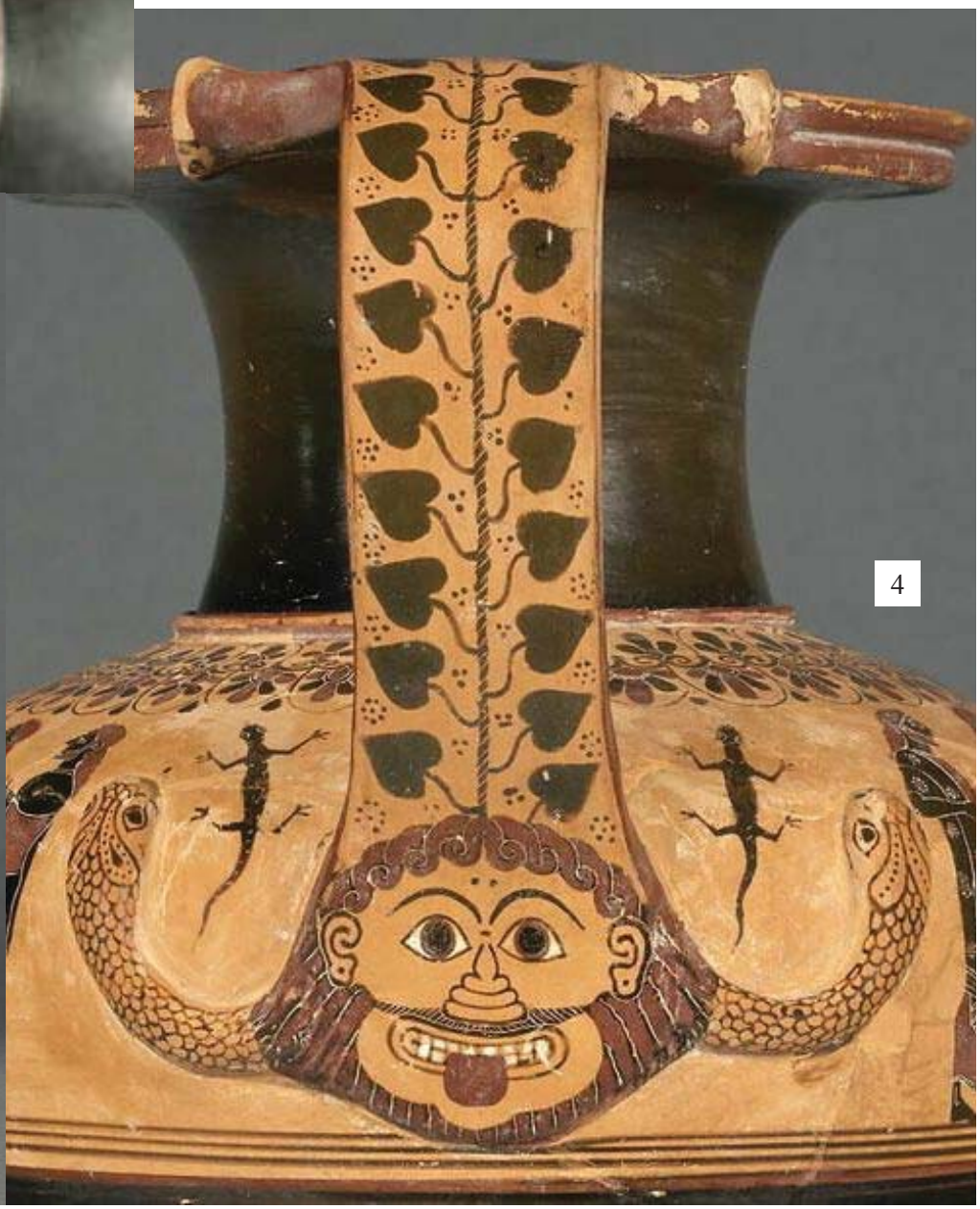

1

2

3

1

2

3

4

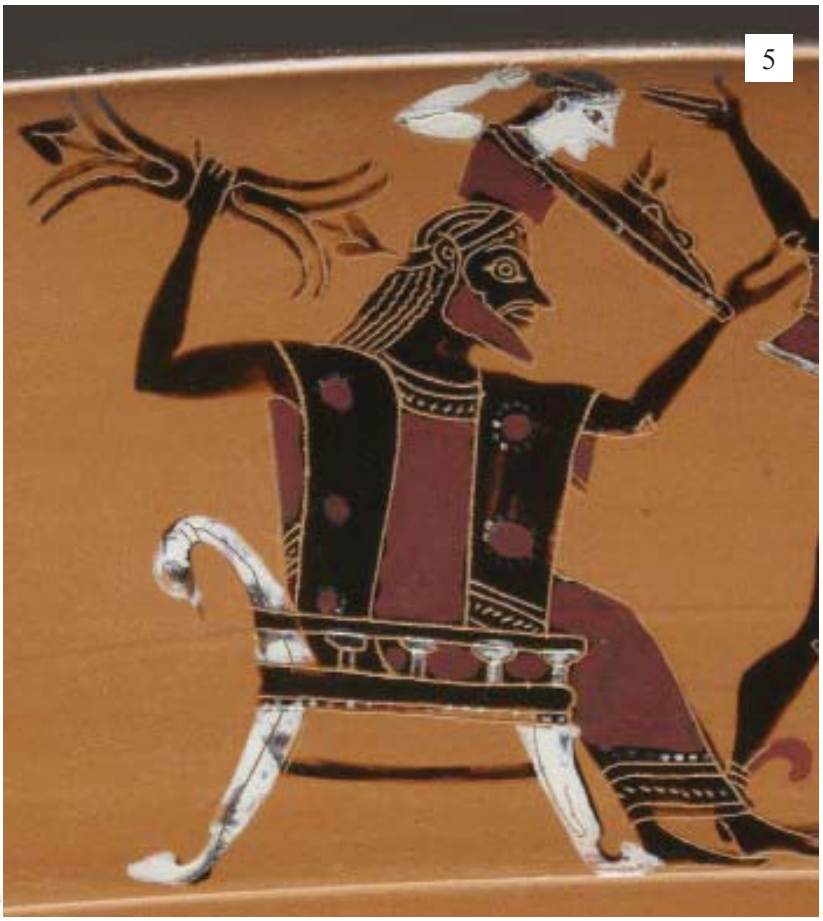

5

1

2

3

1

2

3

4

5

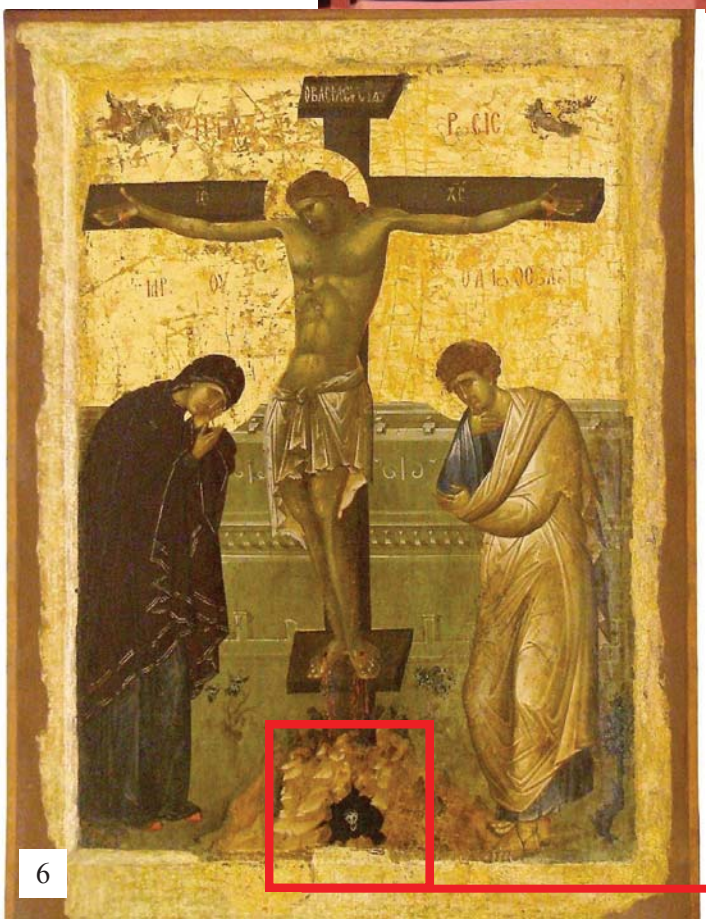

6

1

3

2

4

1

2

3

4

5

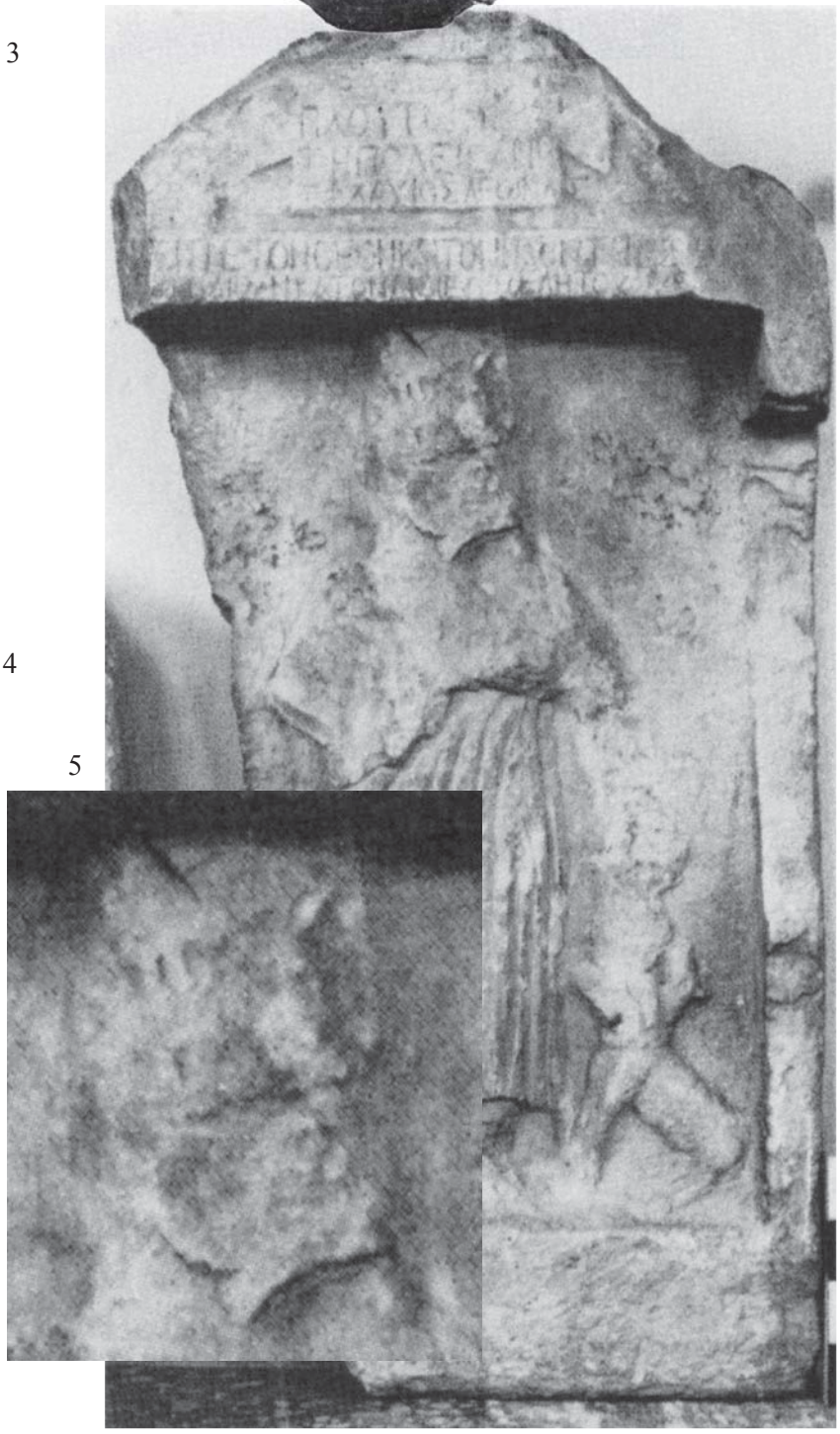

1

2

3

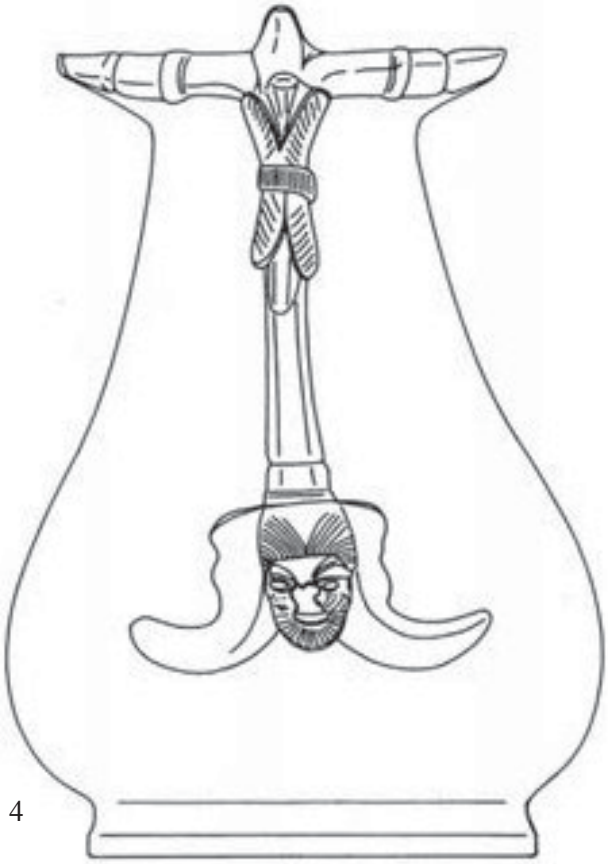

4

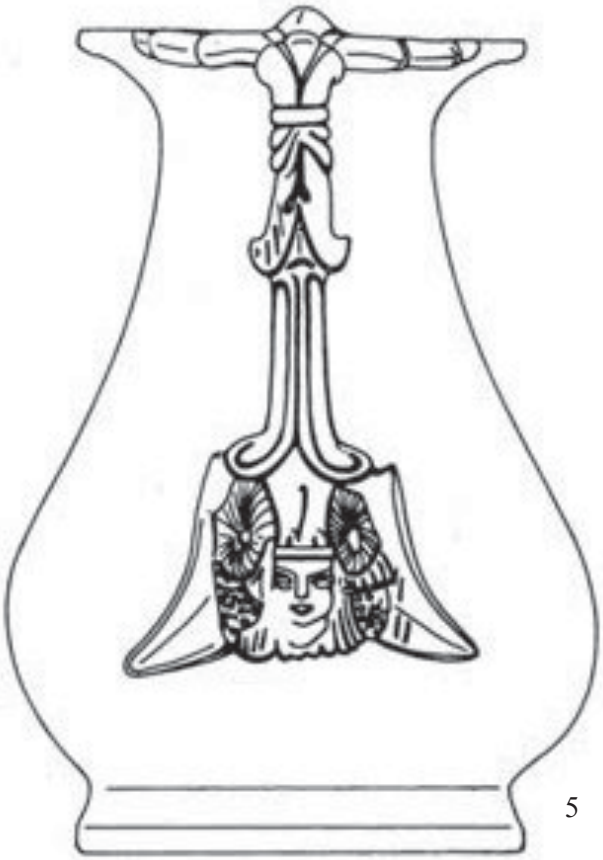

5

T.CXVIII

1

2

3

4

5

6

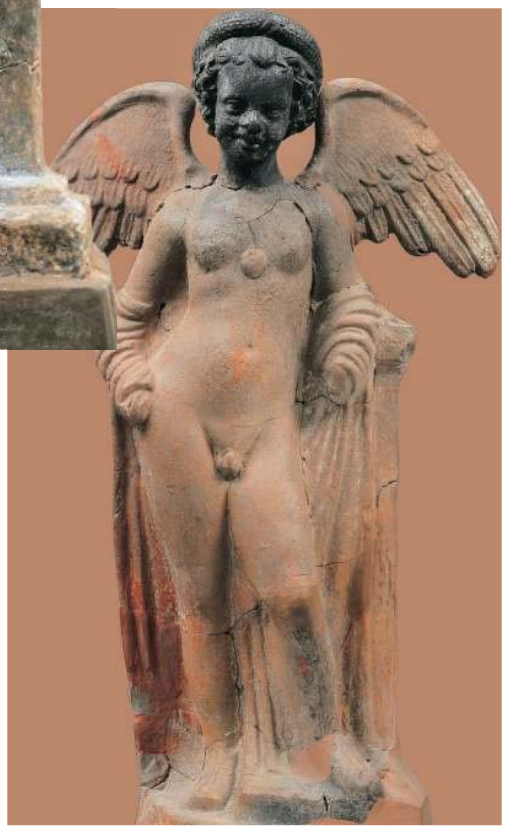
7

1

ΘΕΟΝΙΑΡΕΑ
ΔΑΣΣΑΡΗΤΙΟΙ

2

ΘΕΟΝΔΙΟΝ
ΔΑΣΣΑΡΗΤΙ

3

ΙΝΕΟΝΗΡΑΚΛΕΑ
ΔΑΣΣΑΡΗΤΙΟΙ

1

2

1

2

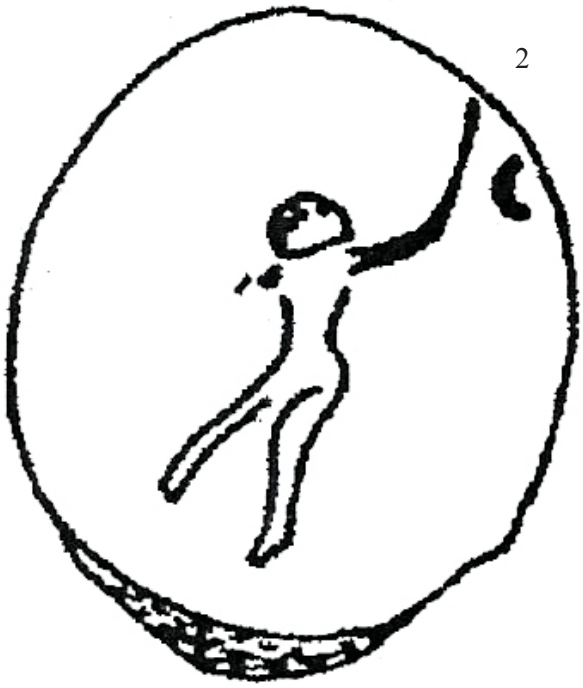

3

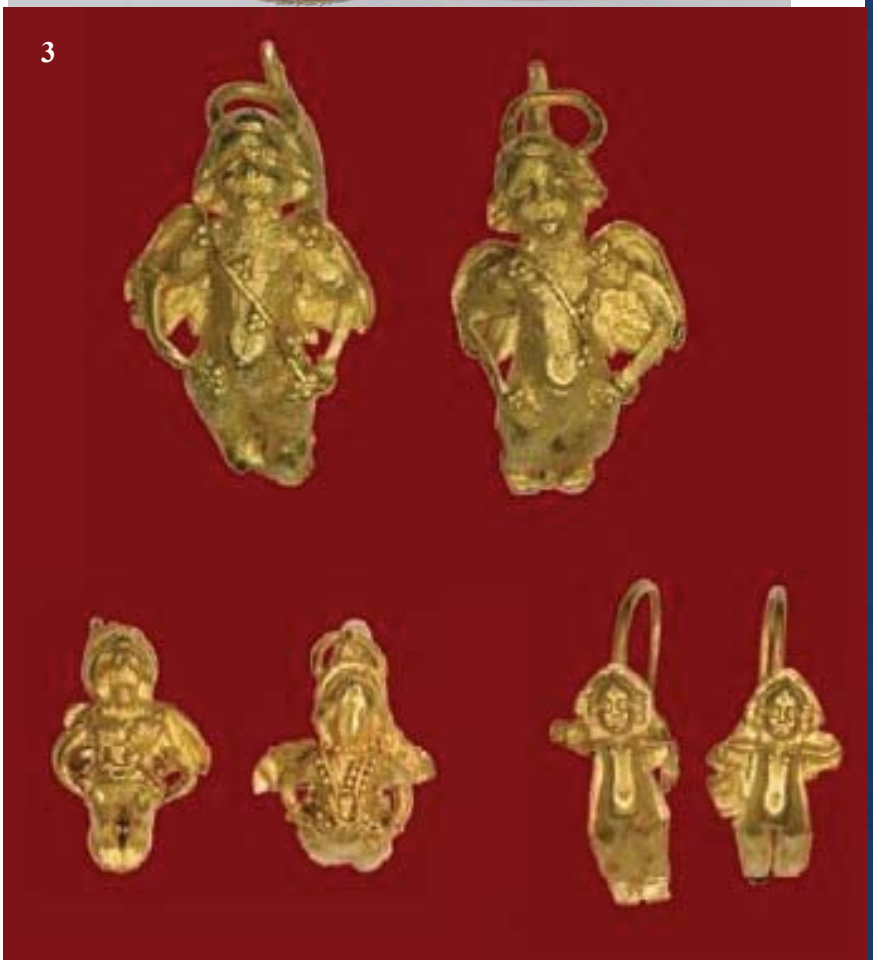

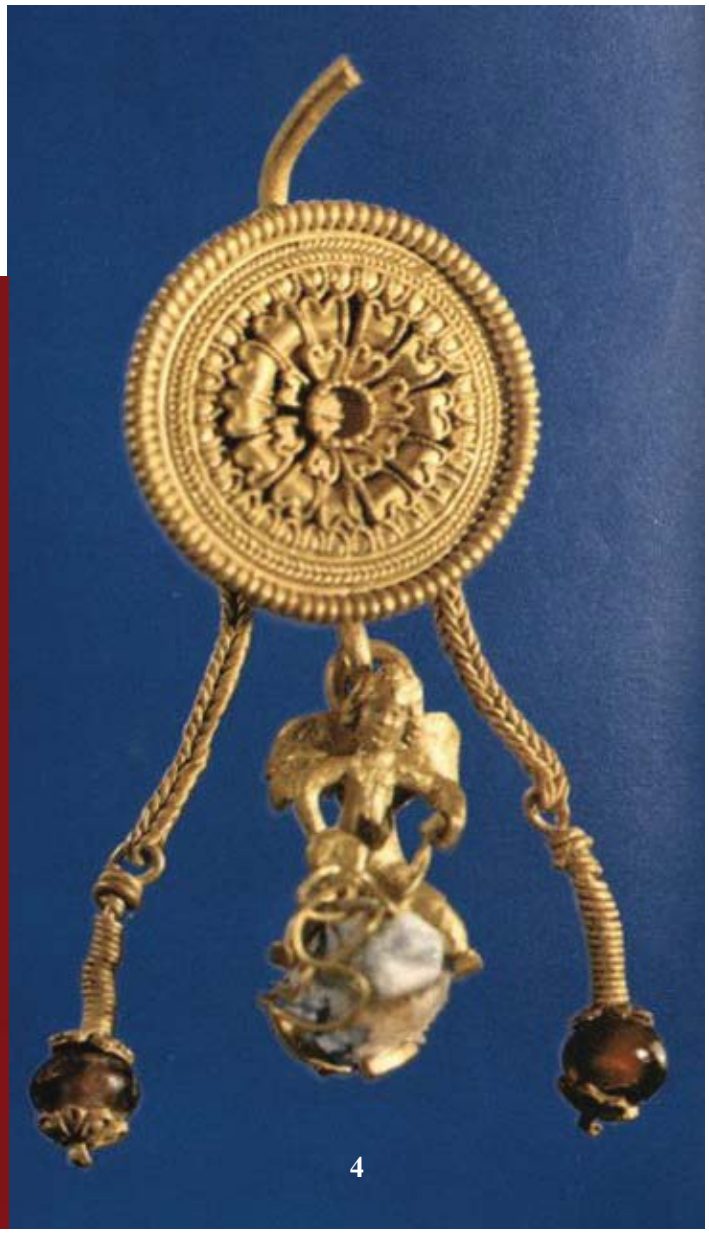

4

1

2

3

5

4

1

2

3

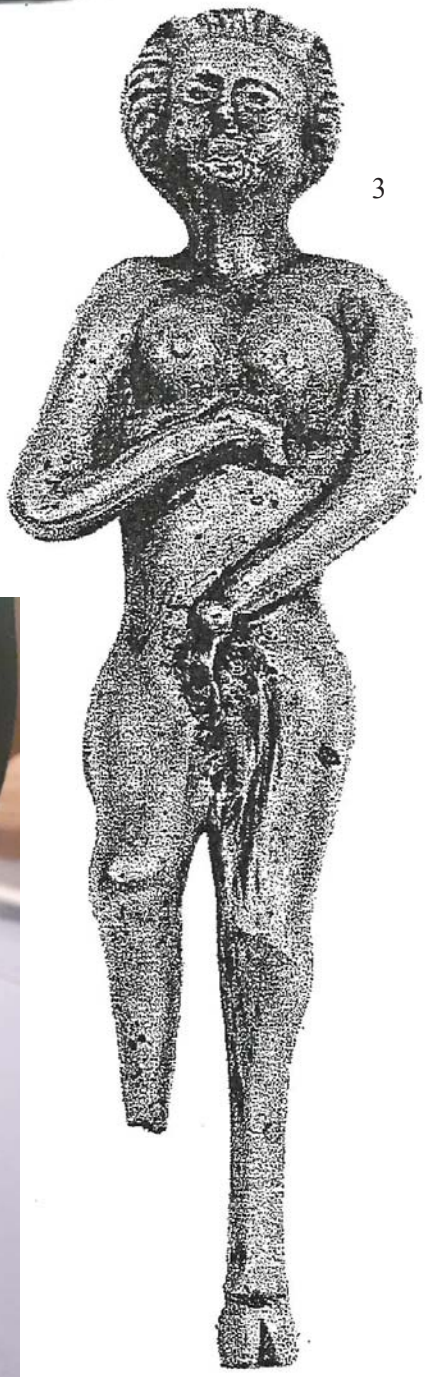

4

1

2

5

6

4

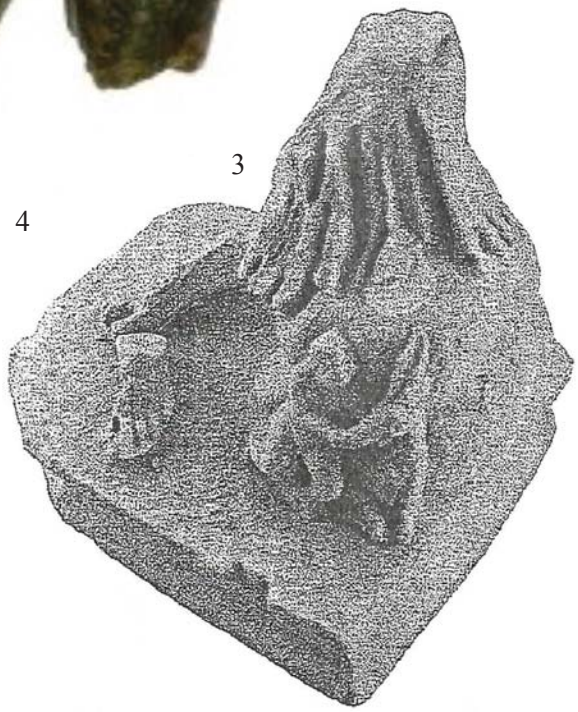

3

7

1

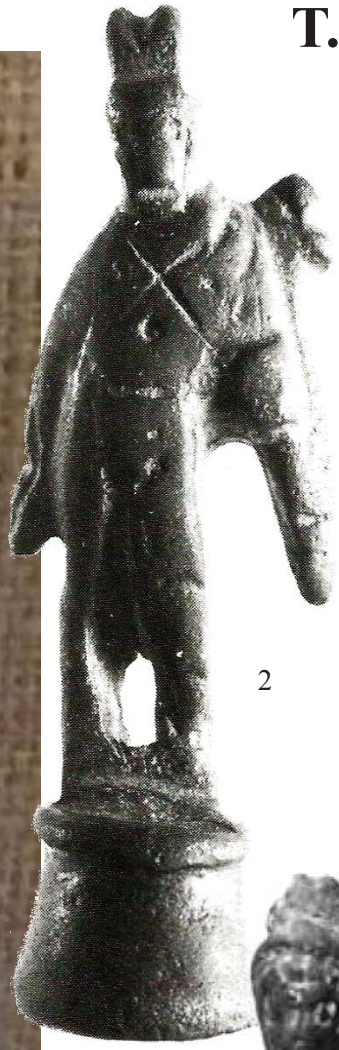
2

3

4

1

2

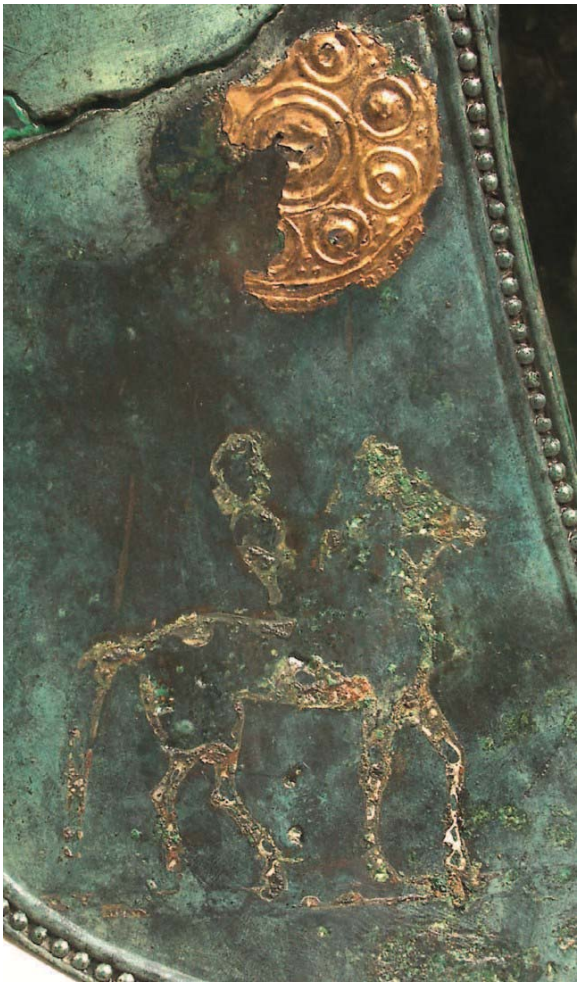

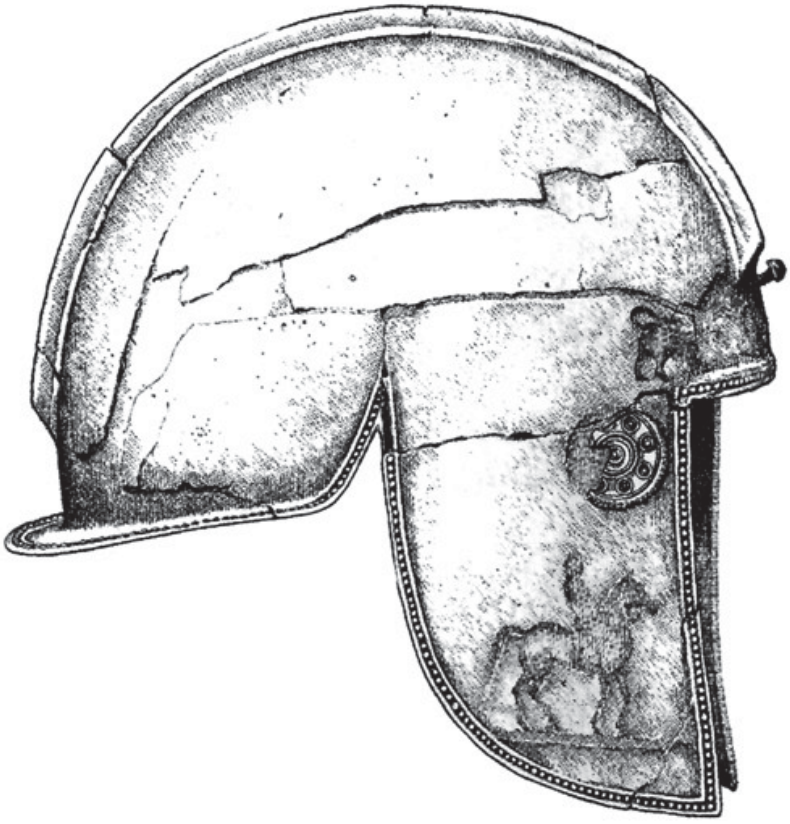

3

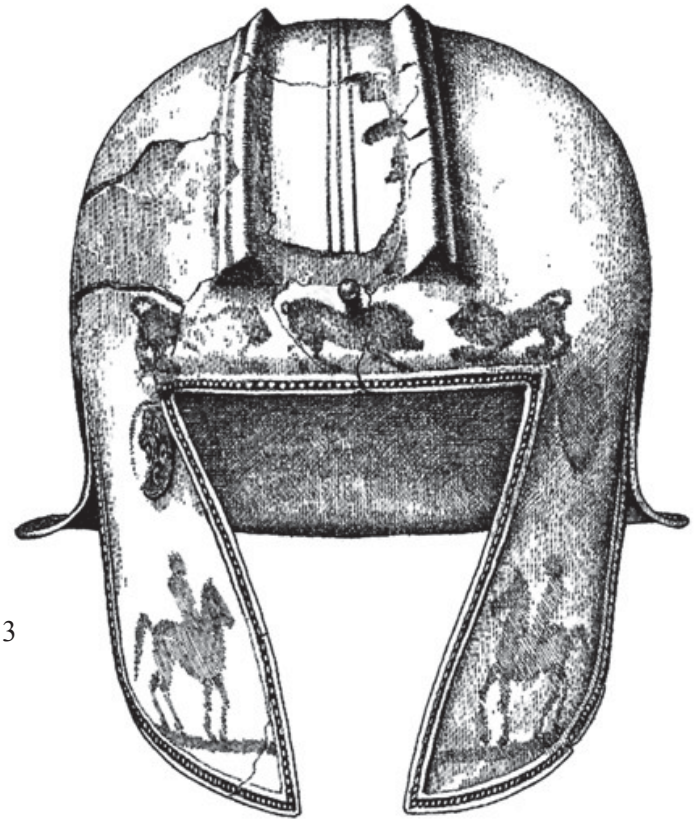

1

2

3

1

2

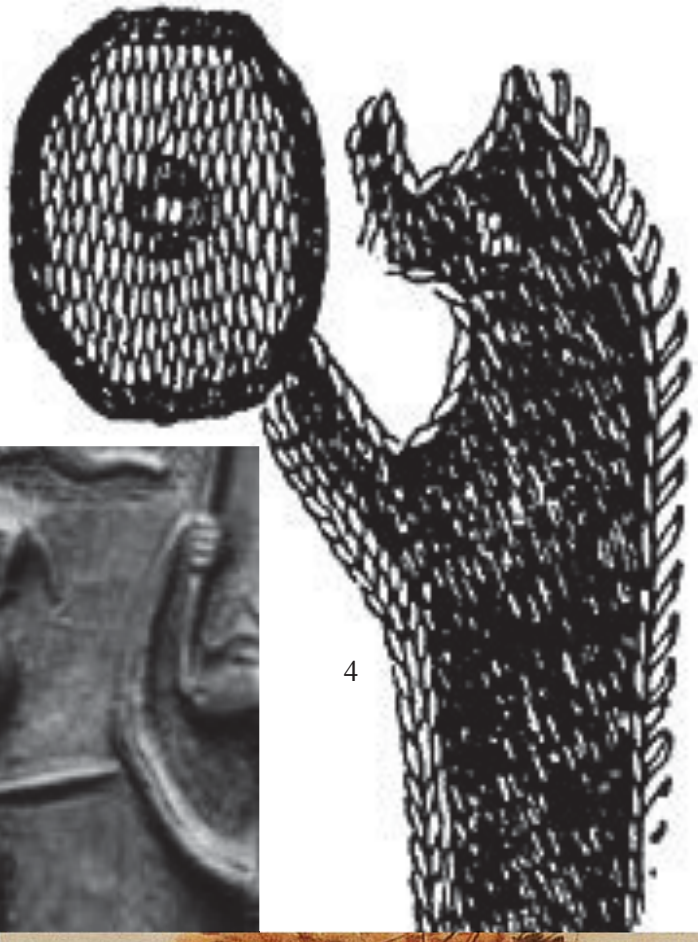

4

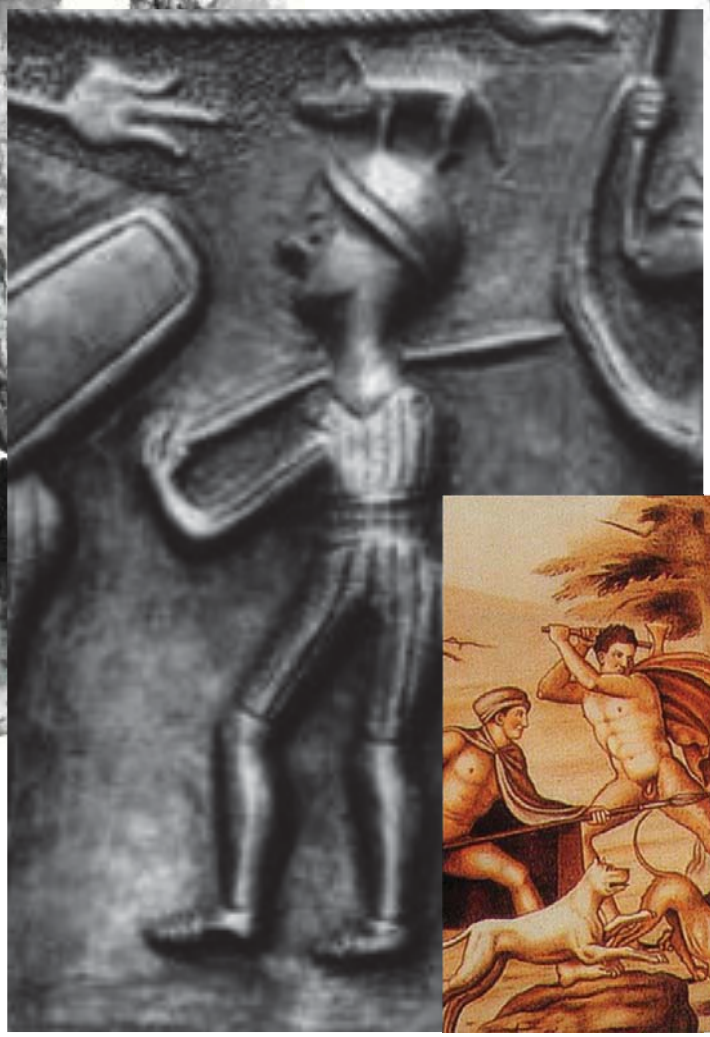

3

5

1

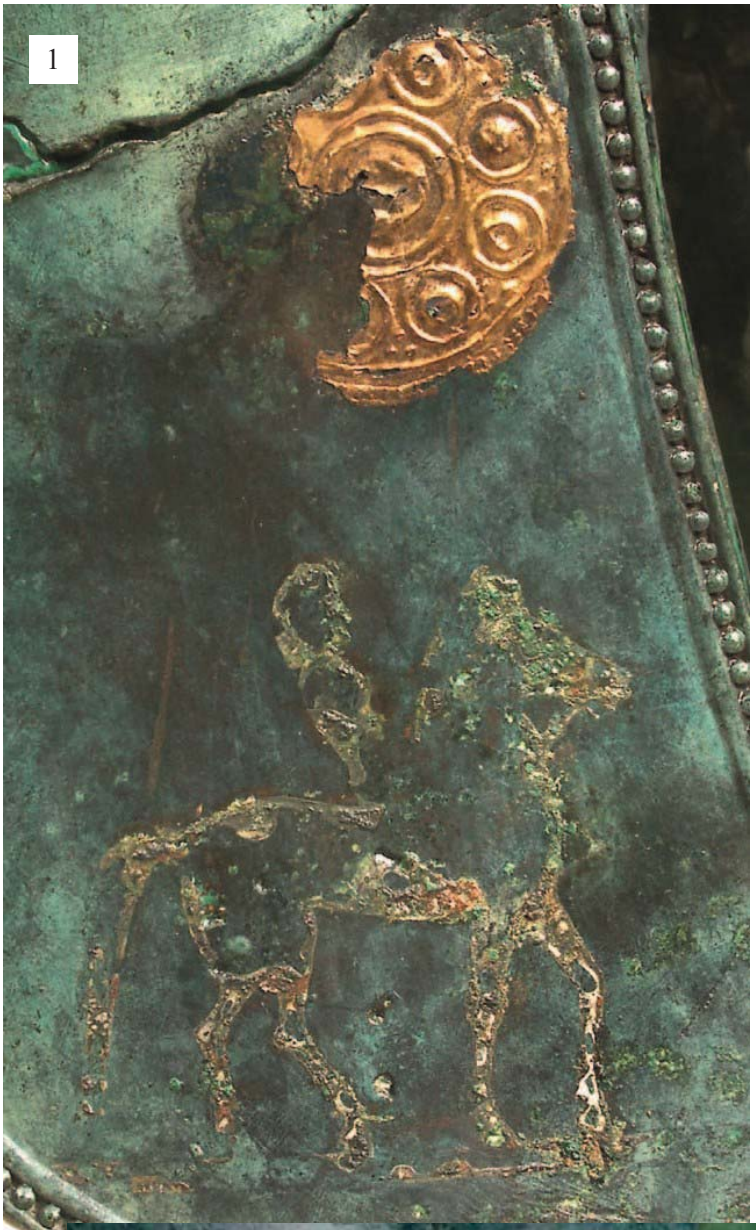

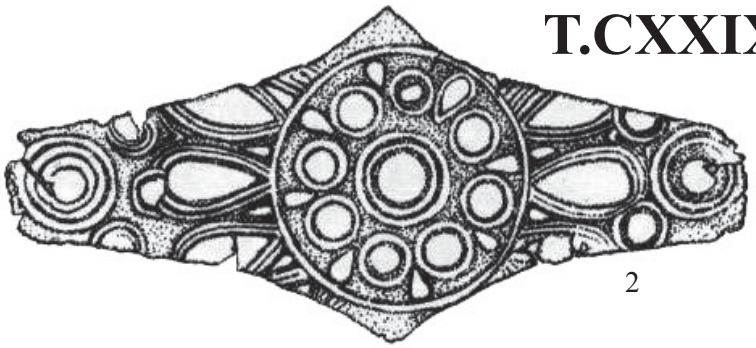

2

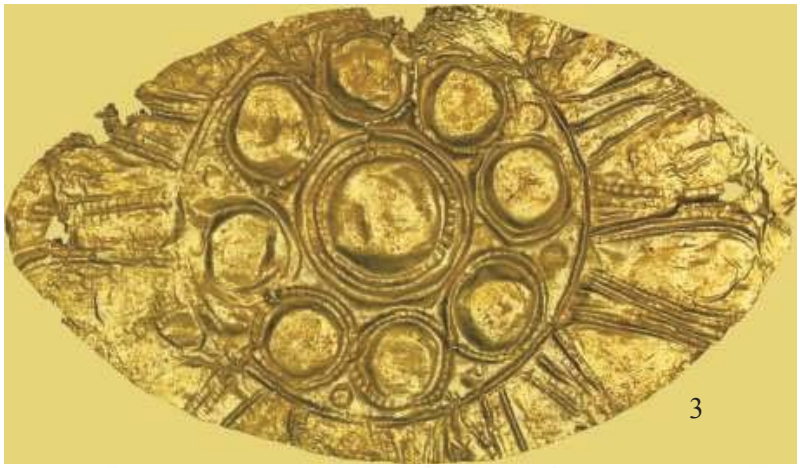

3

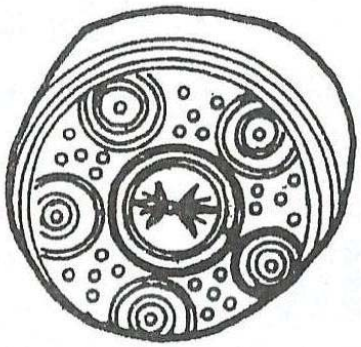

4

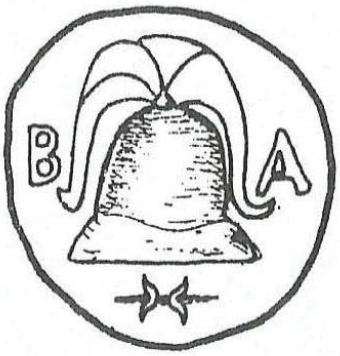

5

1

2

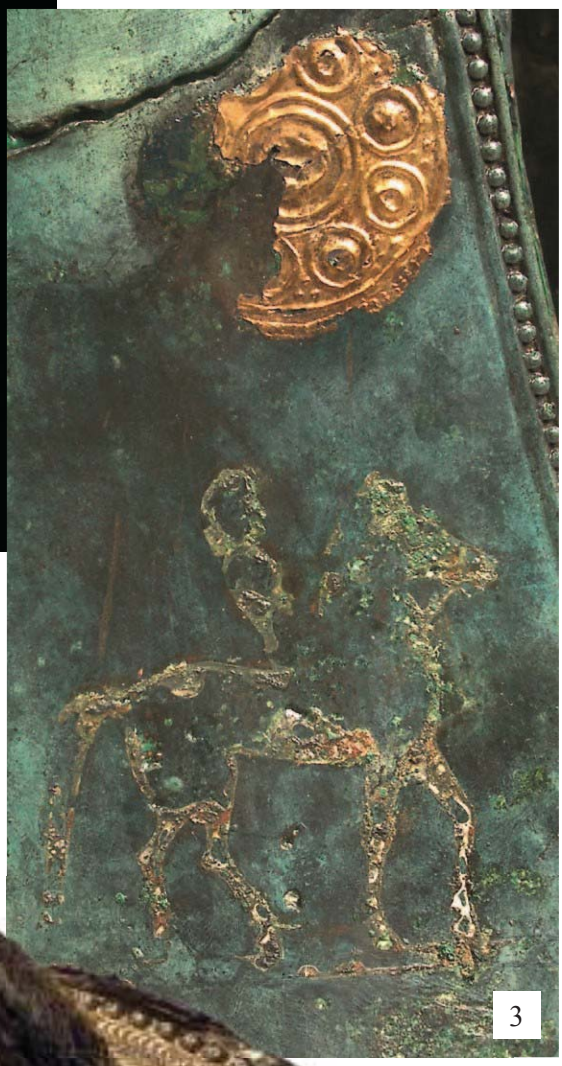
3

4

1

2

3

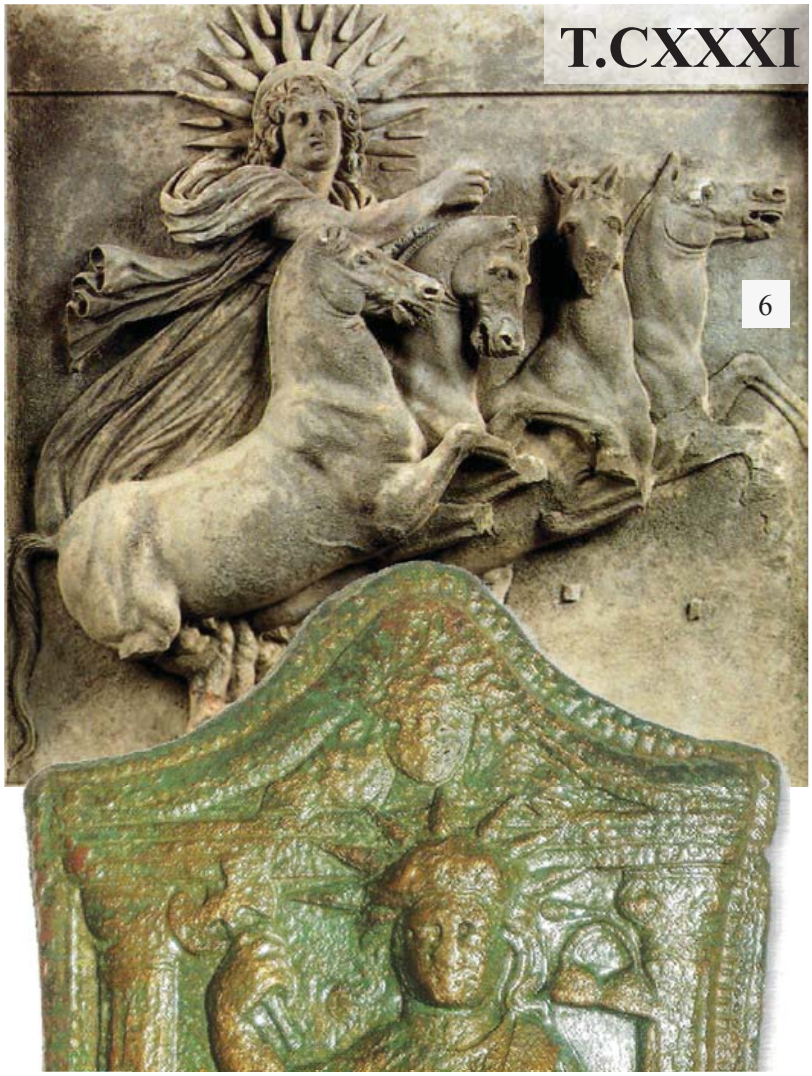

6

7

4

5

8

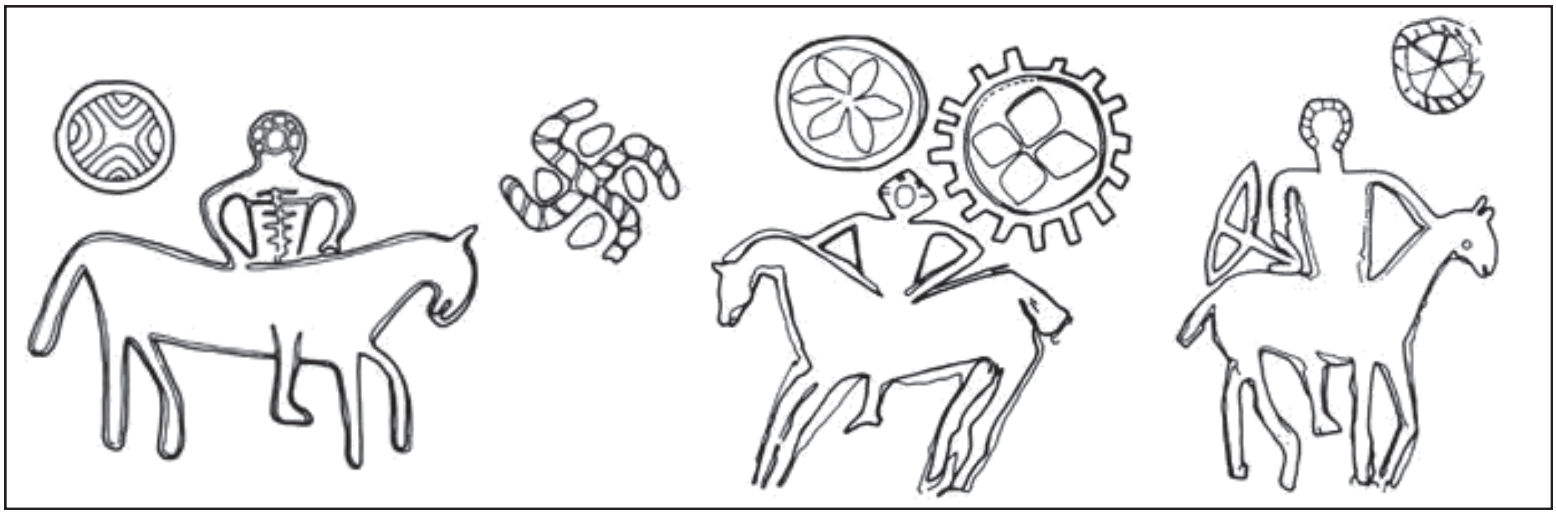

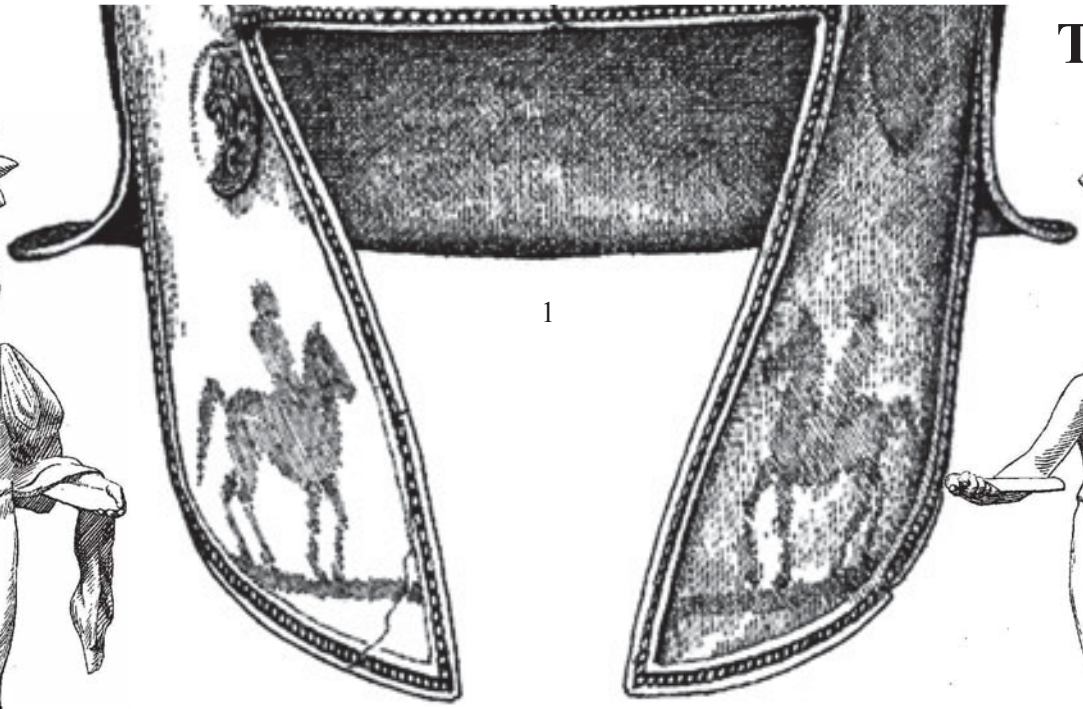

1

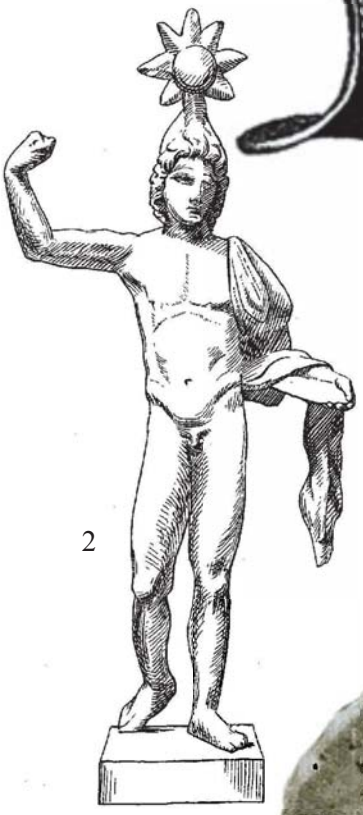

2

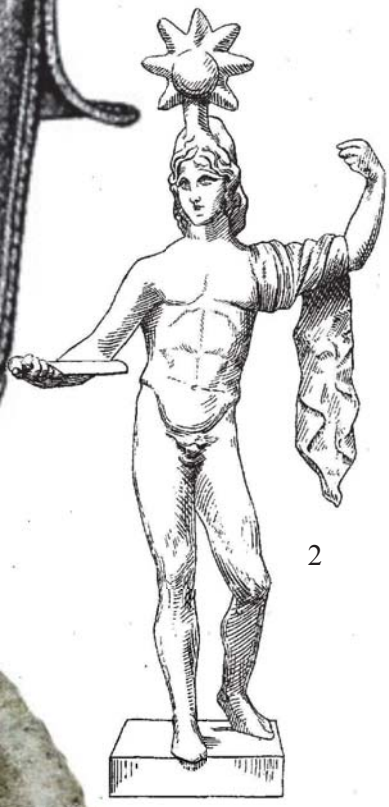

2

3

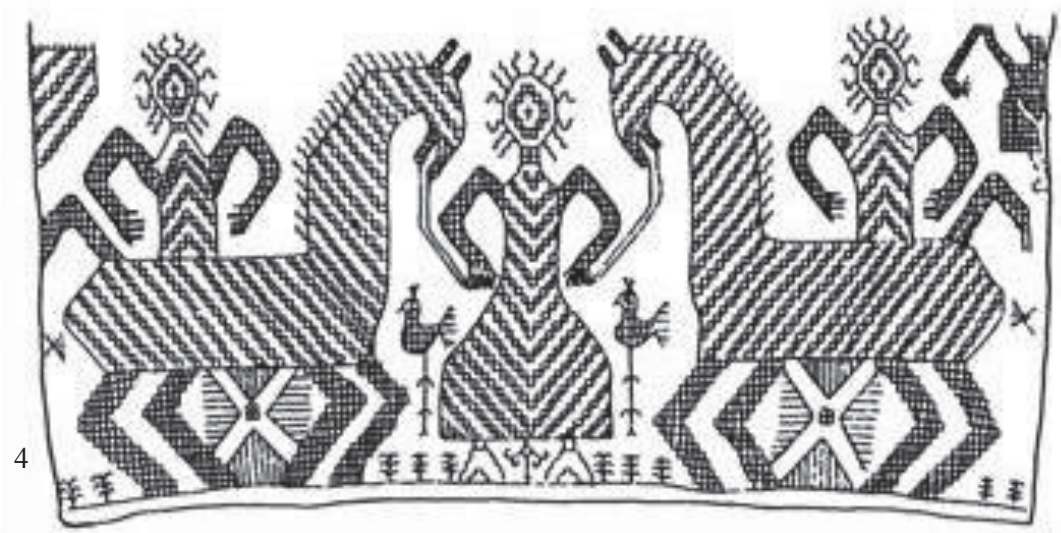

4

1

2

3

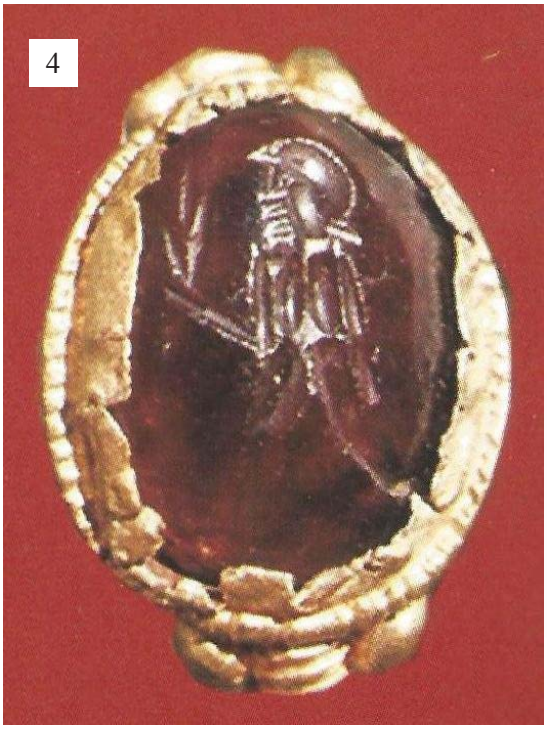
4

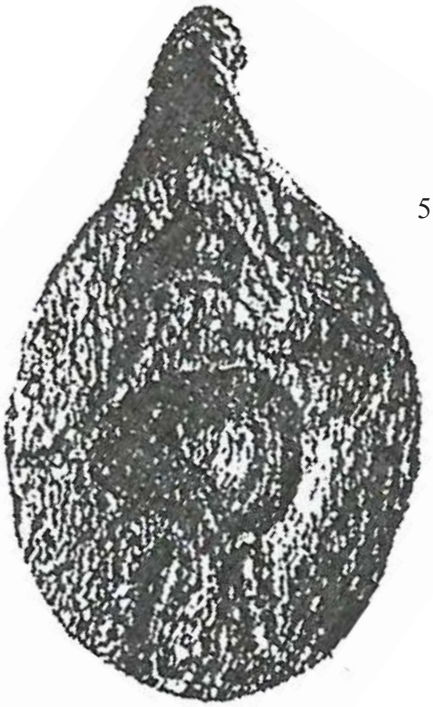
5

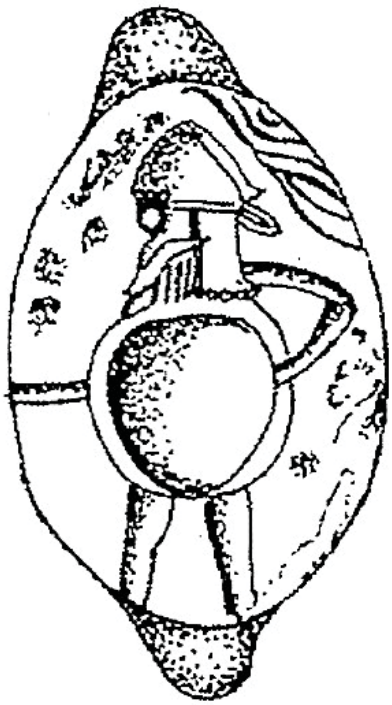

6

7

1

2

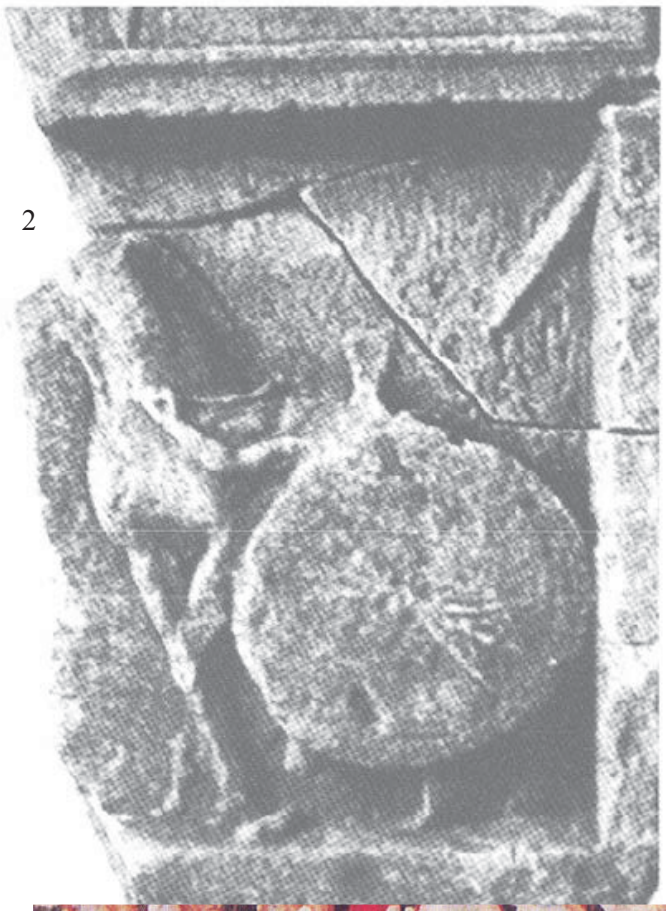

3

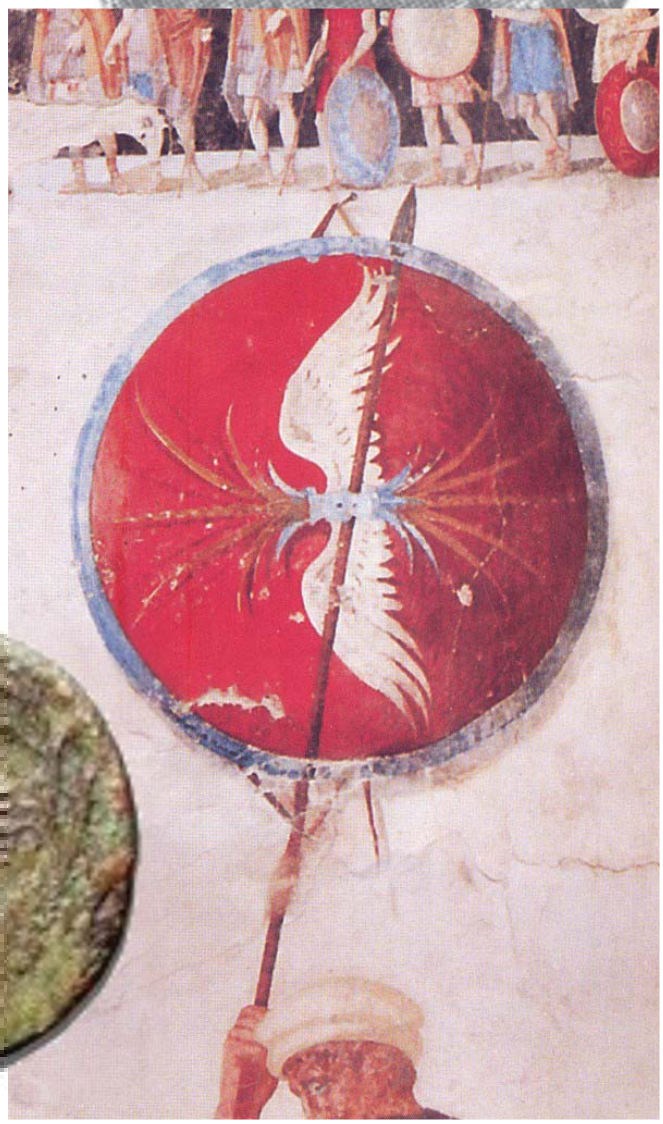

4

1

2

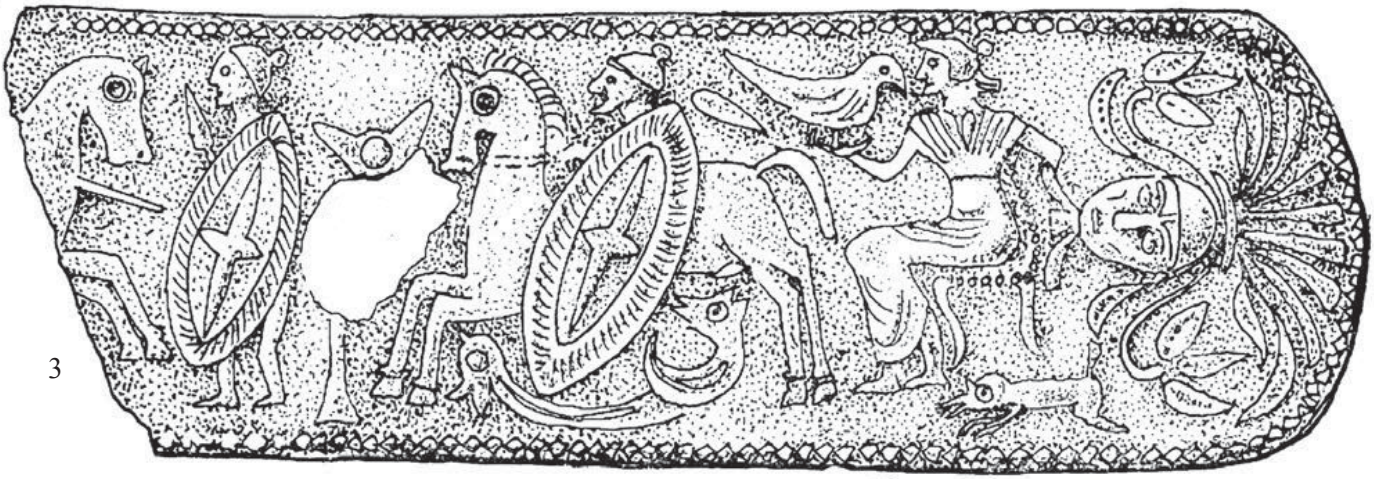

3

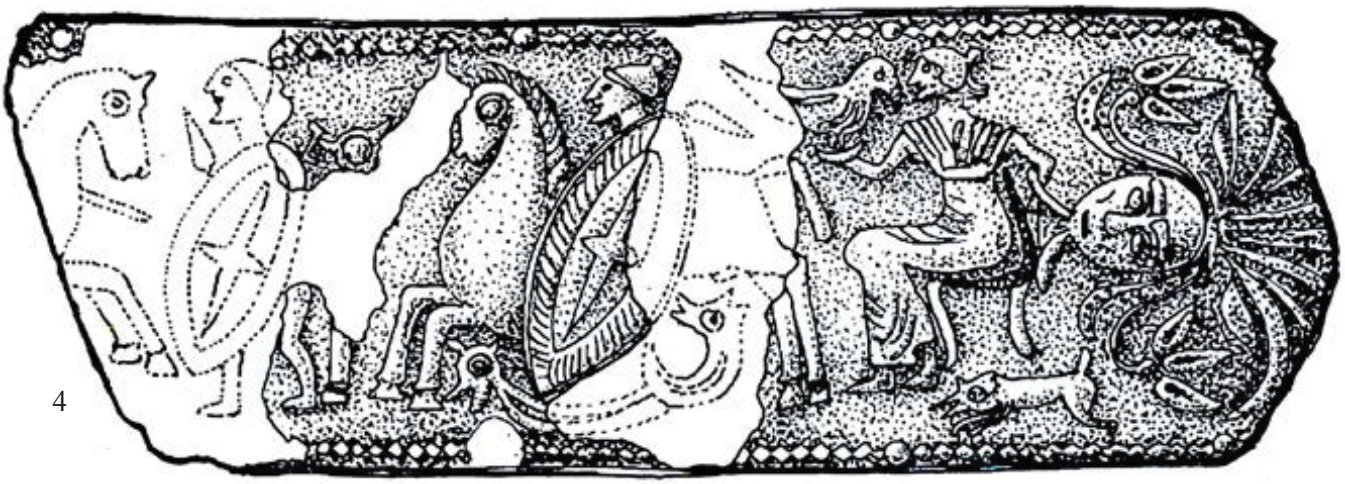

4

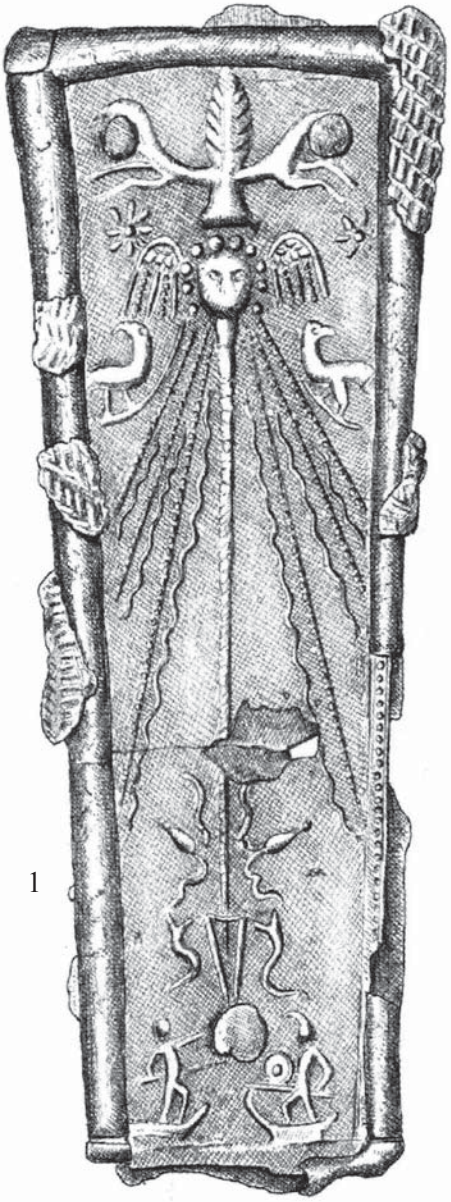

1

2

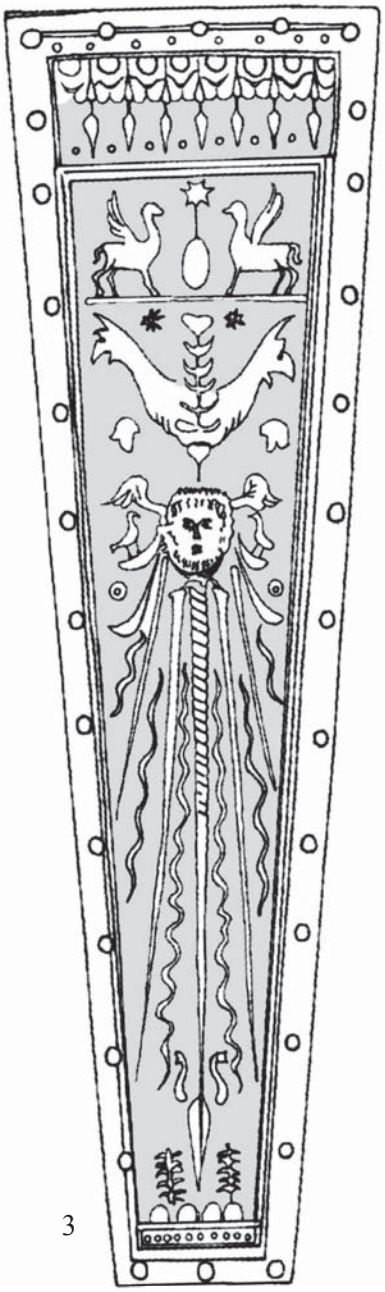

3

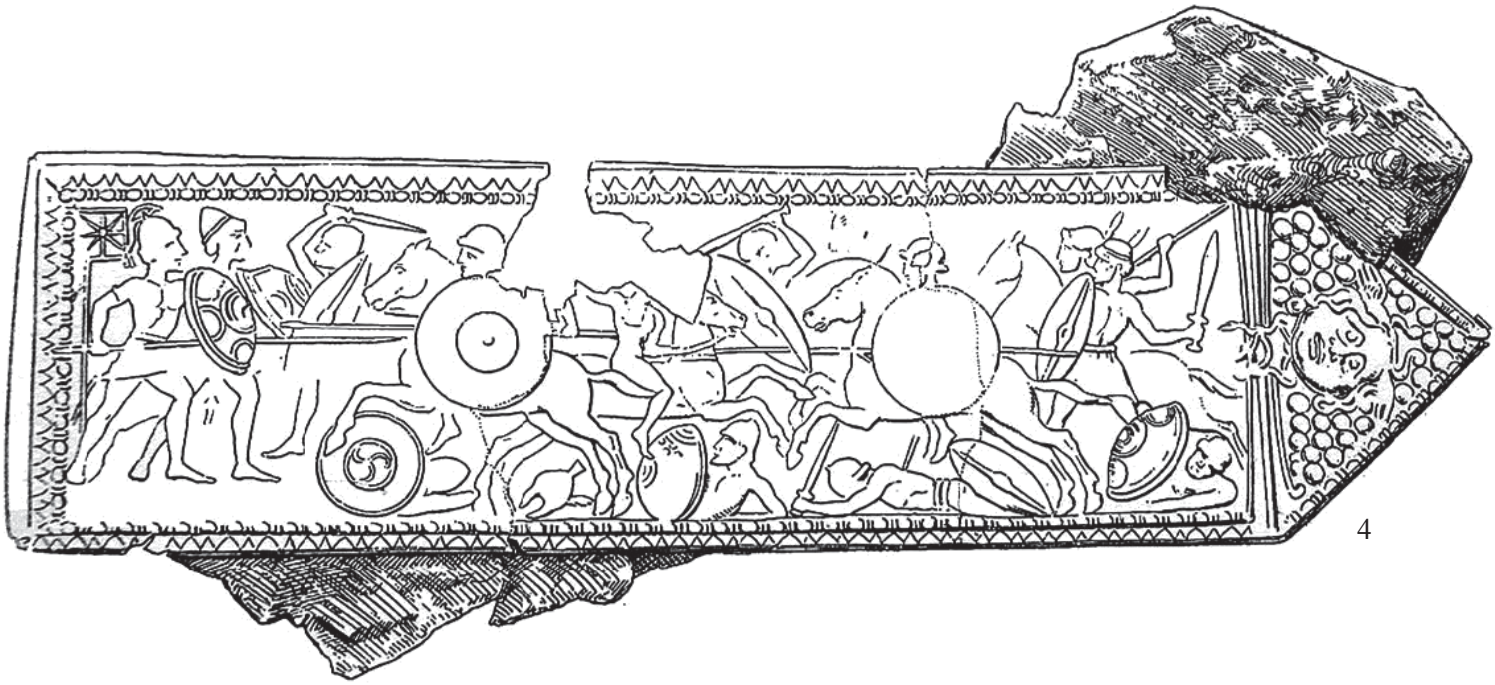

4

1

2

3

4

5

1

2

5

6

3

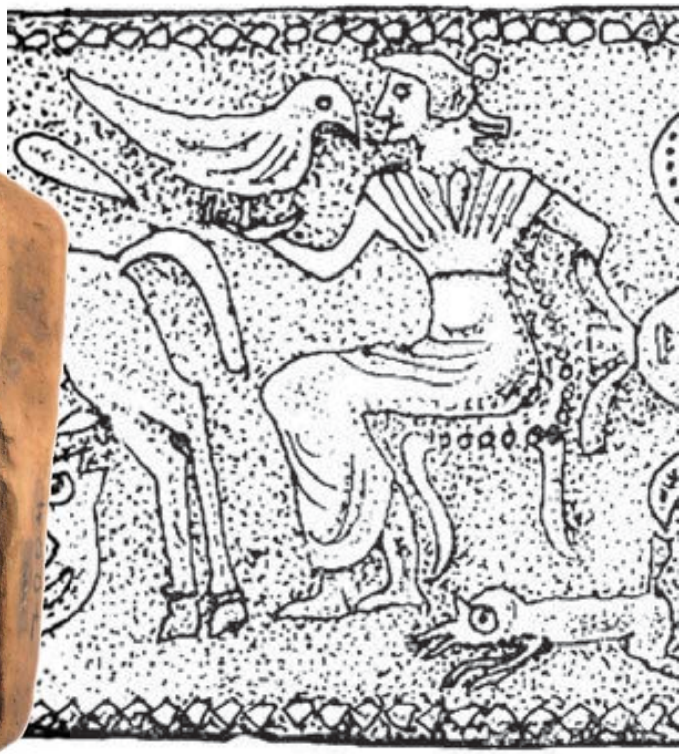
7

4

8

1

2

3

4

5

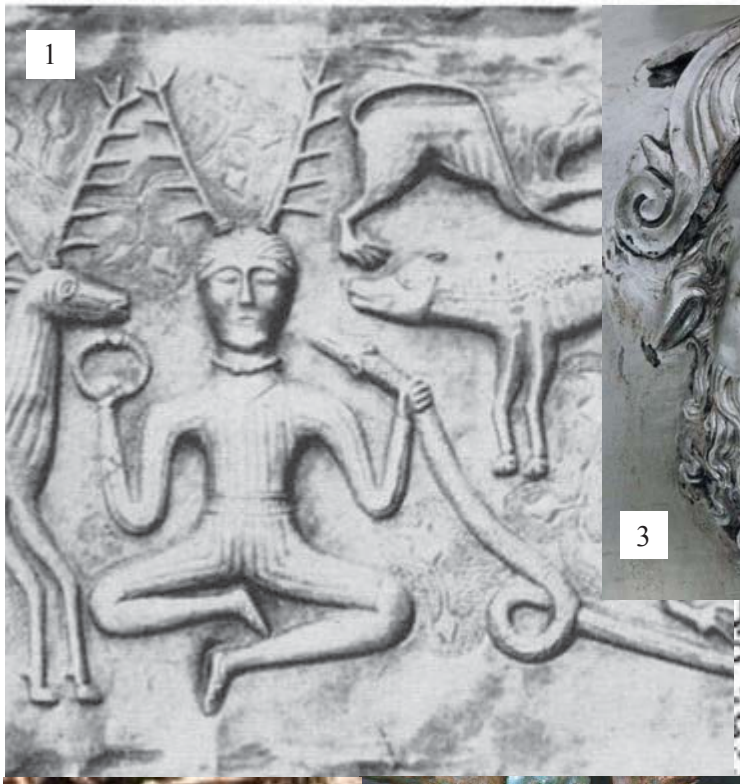
1

3

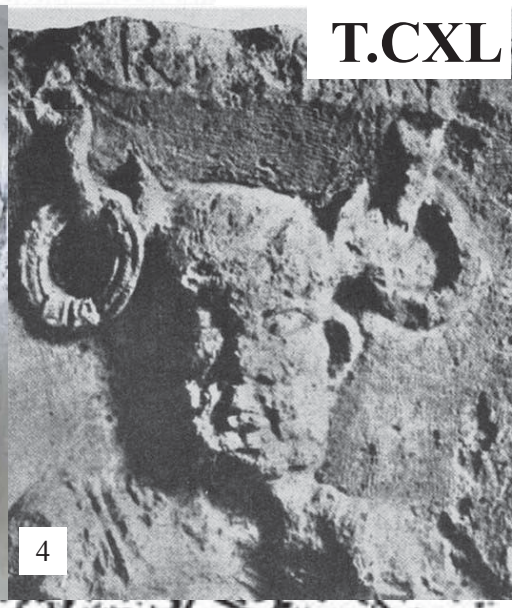
4

9

2

5

6

10

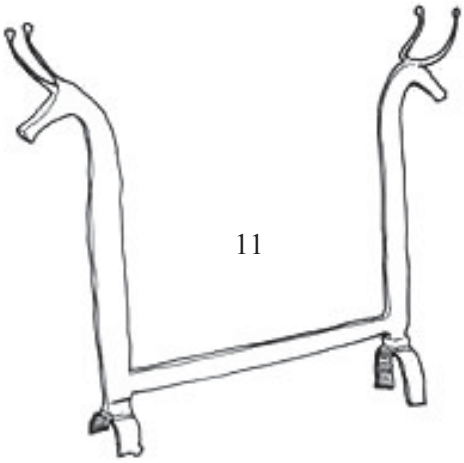
11

7

8

12

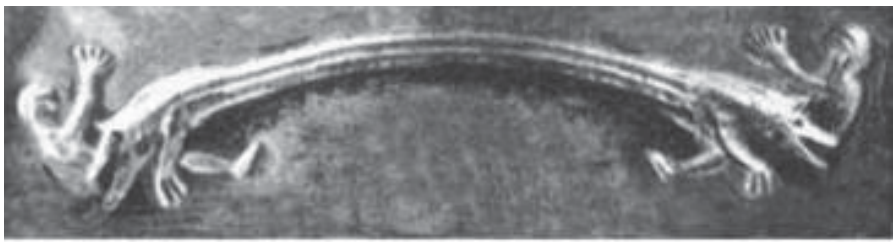

1

2

1

2

4

3

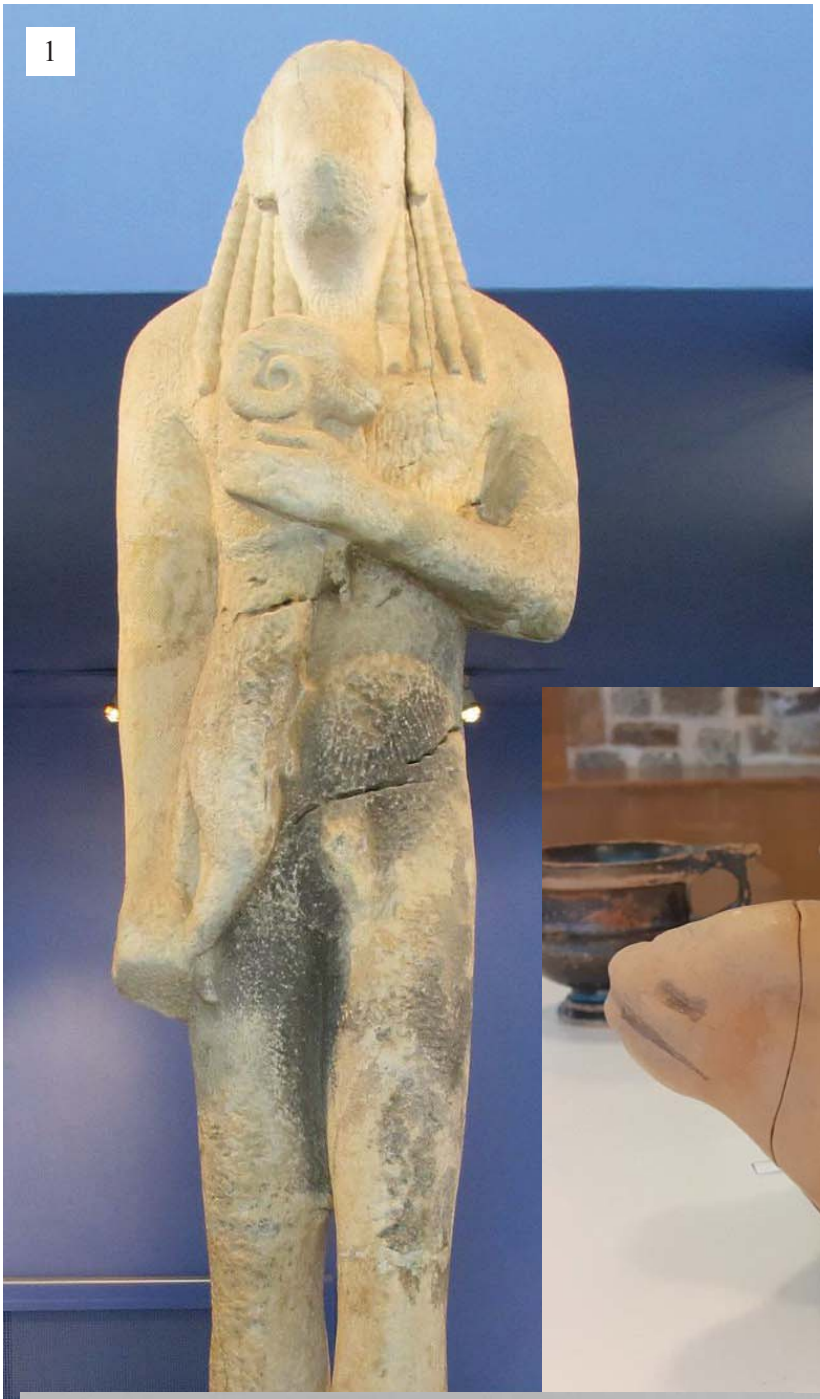
1

2

3

4

1

2

3

4

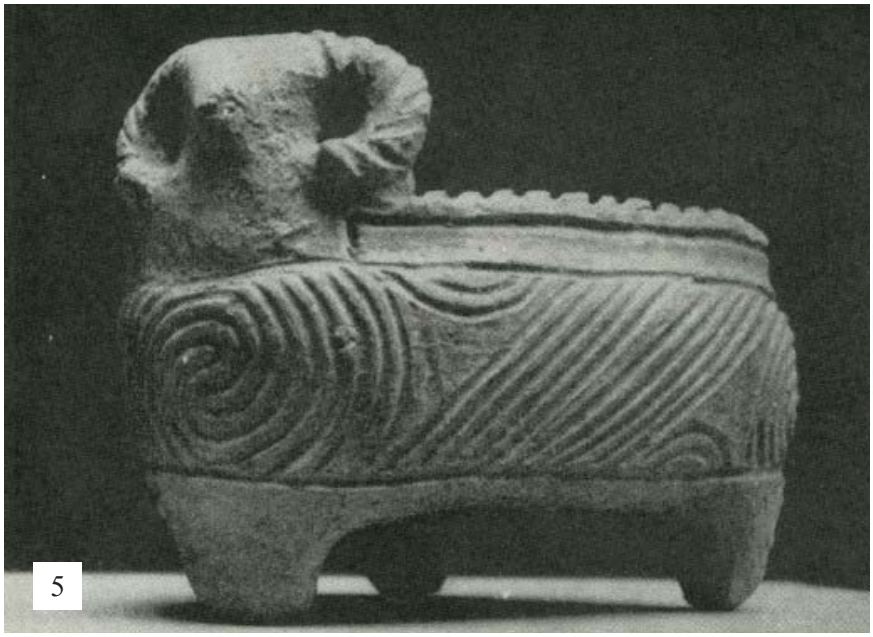

5

6

1

2

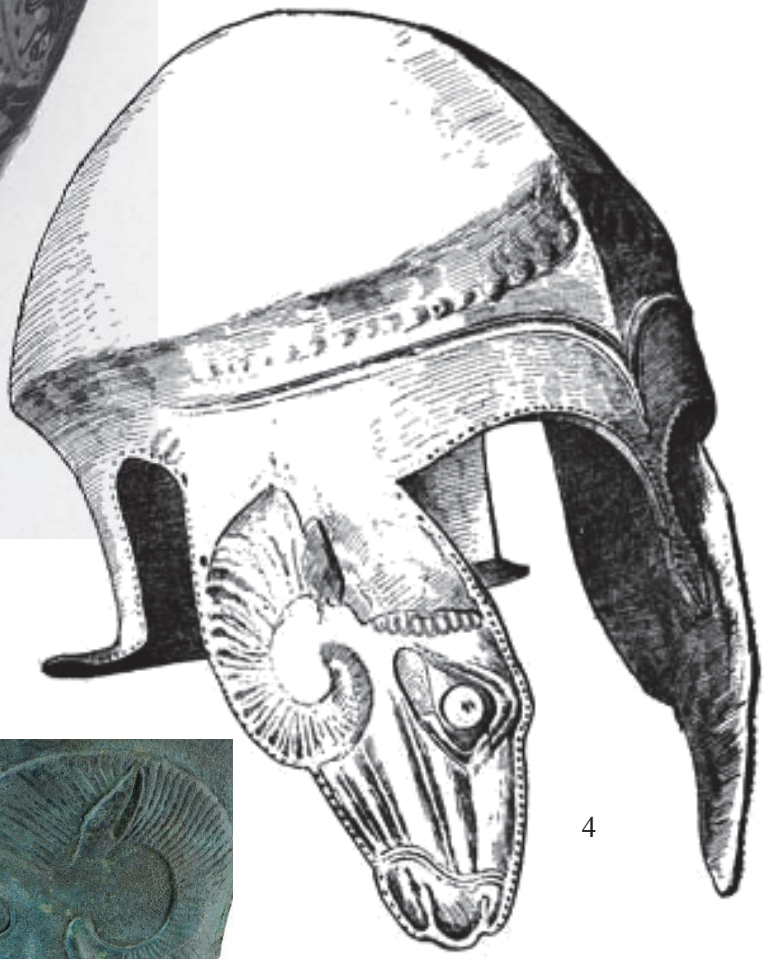

4

3

1

2

3

4

1

2

3

4

1

2

3

4

5

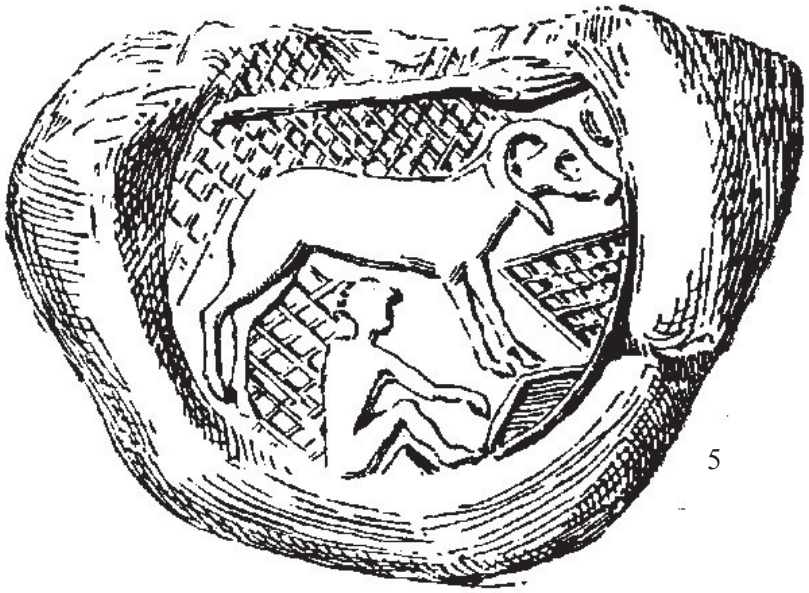

1

2

7

3

4

8

5

6

9

1

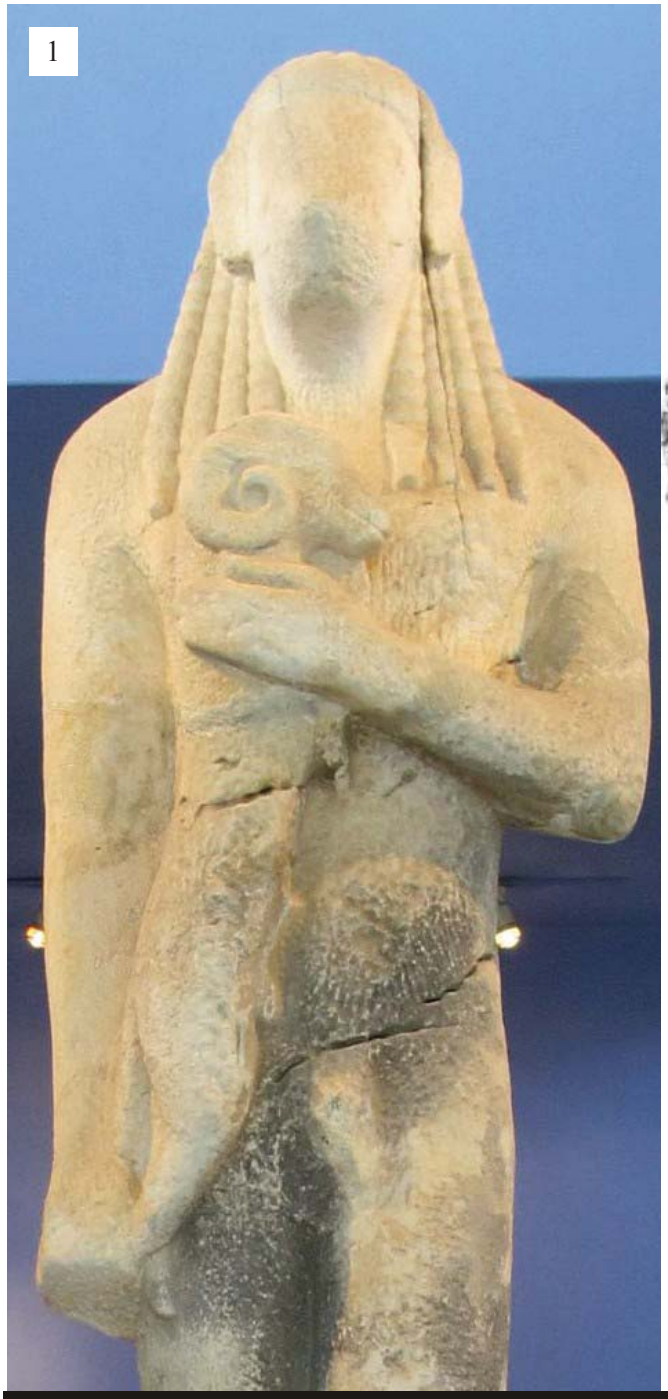

2

3

4

5

1

2

3

4

5

6

1

2

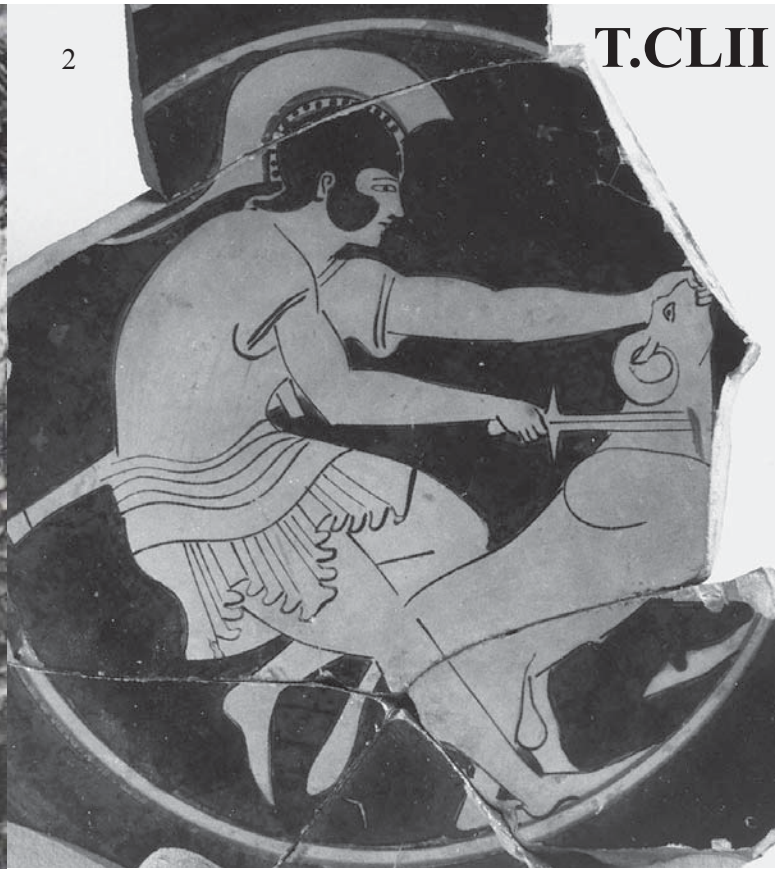

3

1

2

3

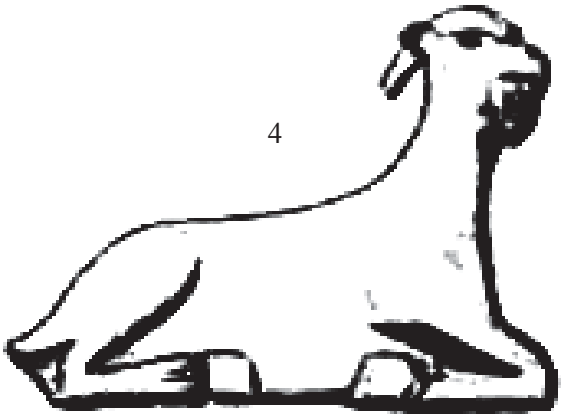

4

5

6

7

1

2

3

4

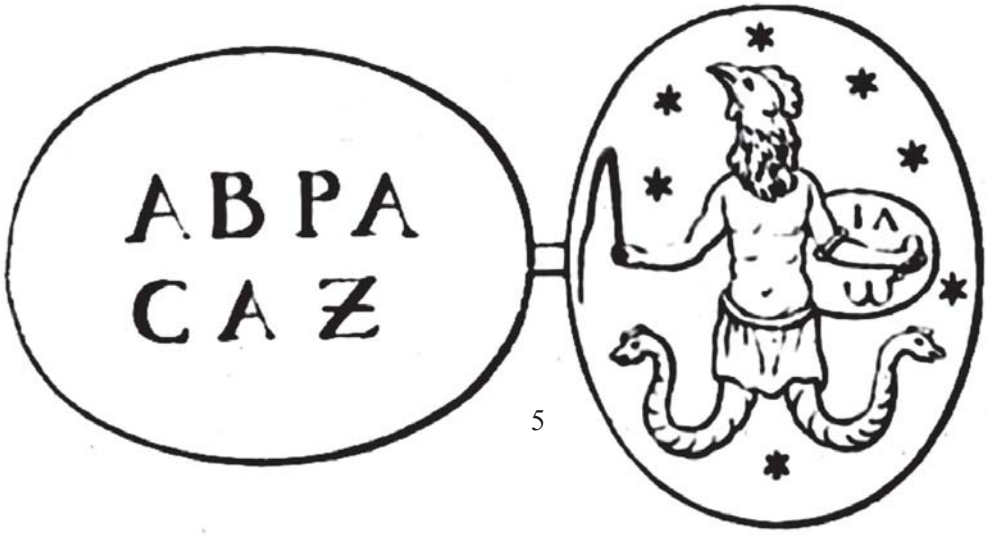

5

2

1

3

6

4

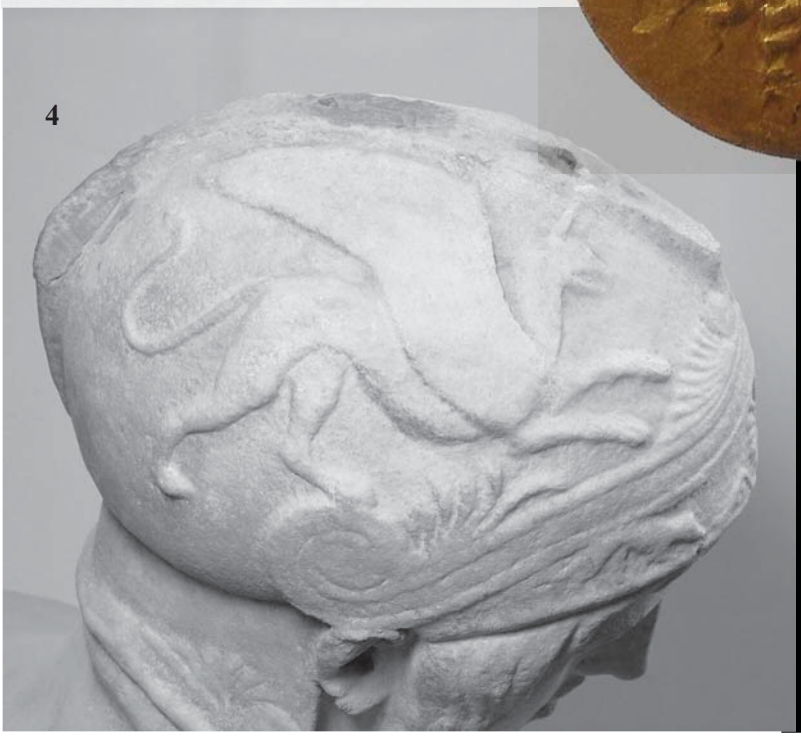

5

1

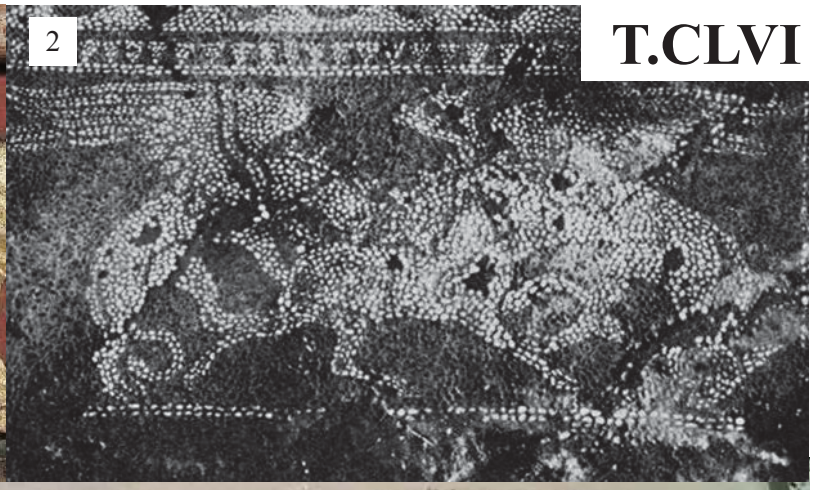
2

3

4

1

2

3

1

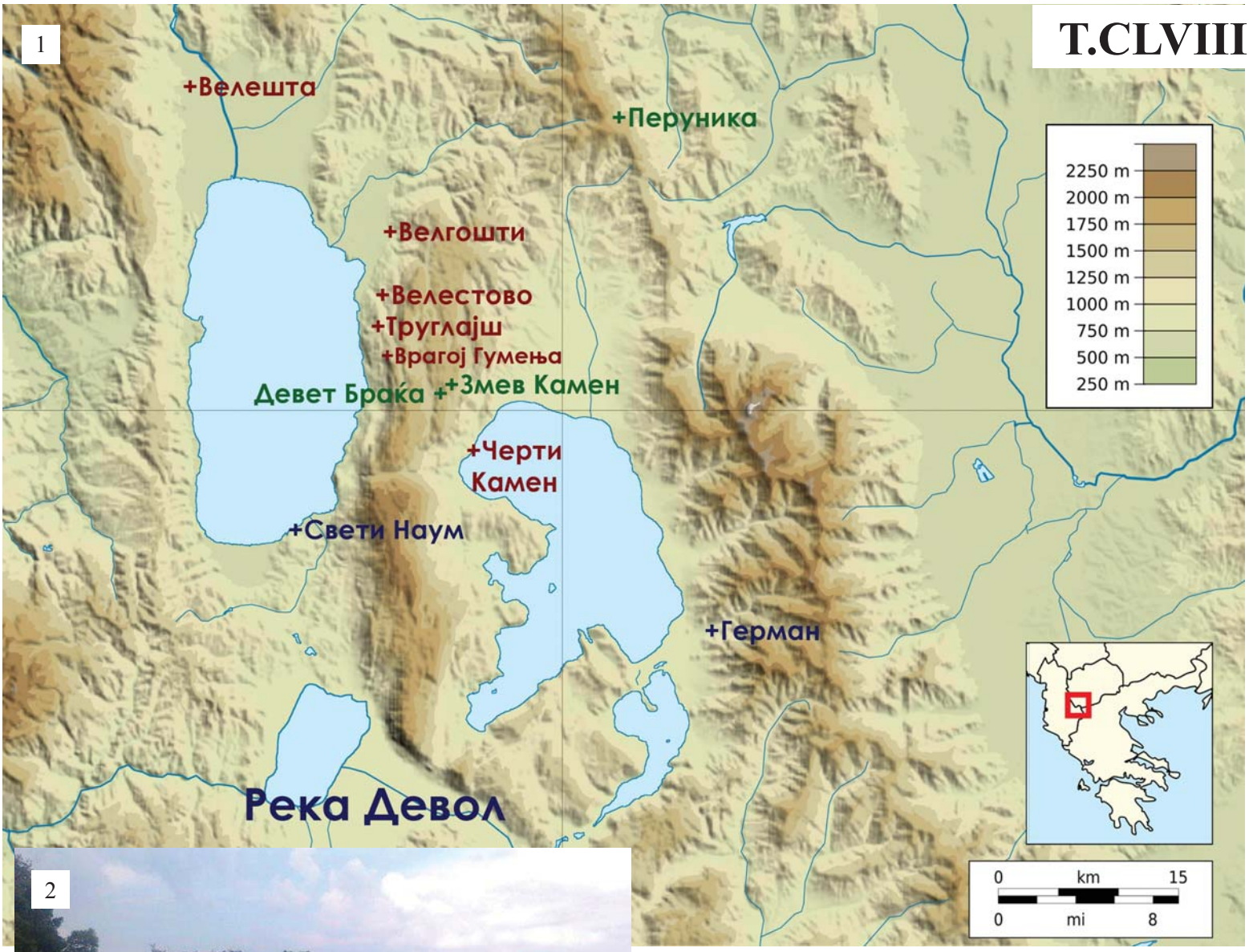
+Велешта
+Перуника
+Велгошти
+Велестово
+Труглајш
+Врагој Гумења
Девет Брака
+Змев Камен
+Черти Камен
+Свети Наум
+Герман
Река Девол
2250 m
2000 m
1750 m
1500 m
1250 m
1000 m
750 m
500 m
250 m
0 km 15
0 mi 8

2

3

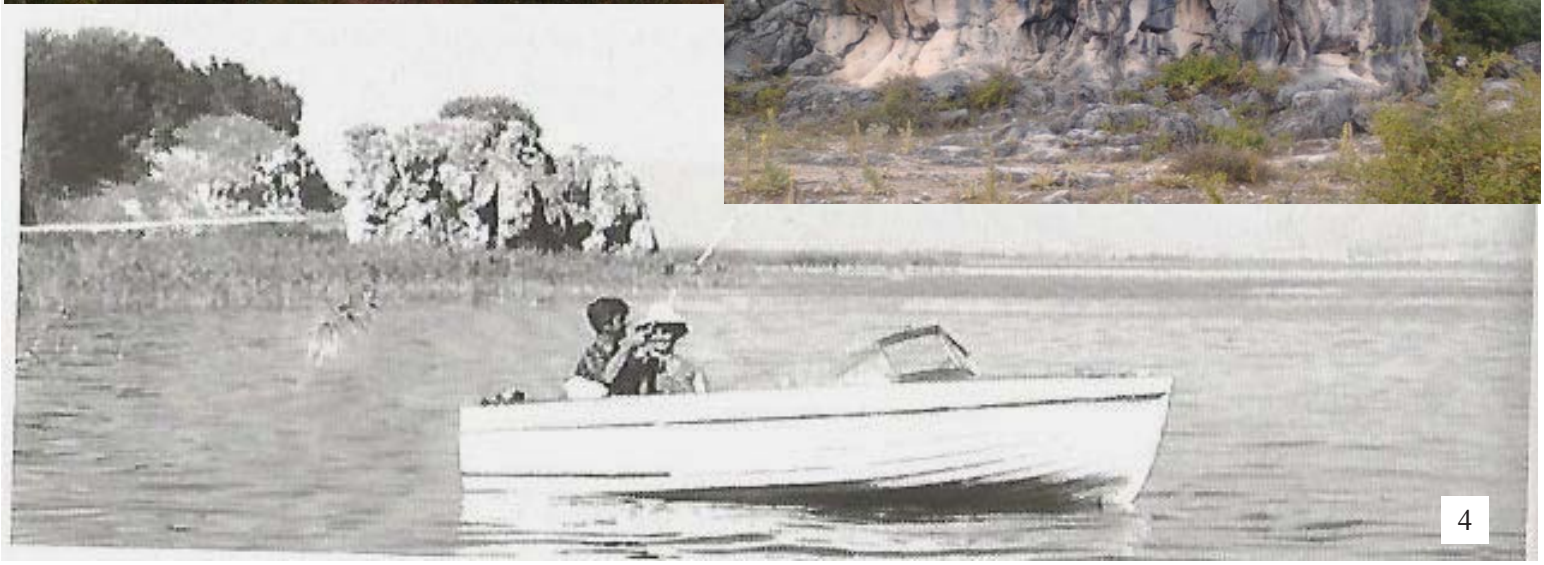

4

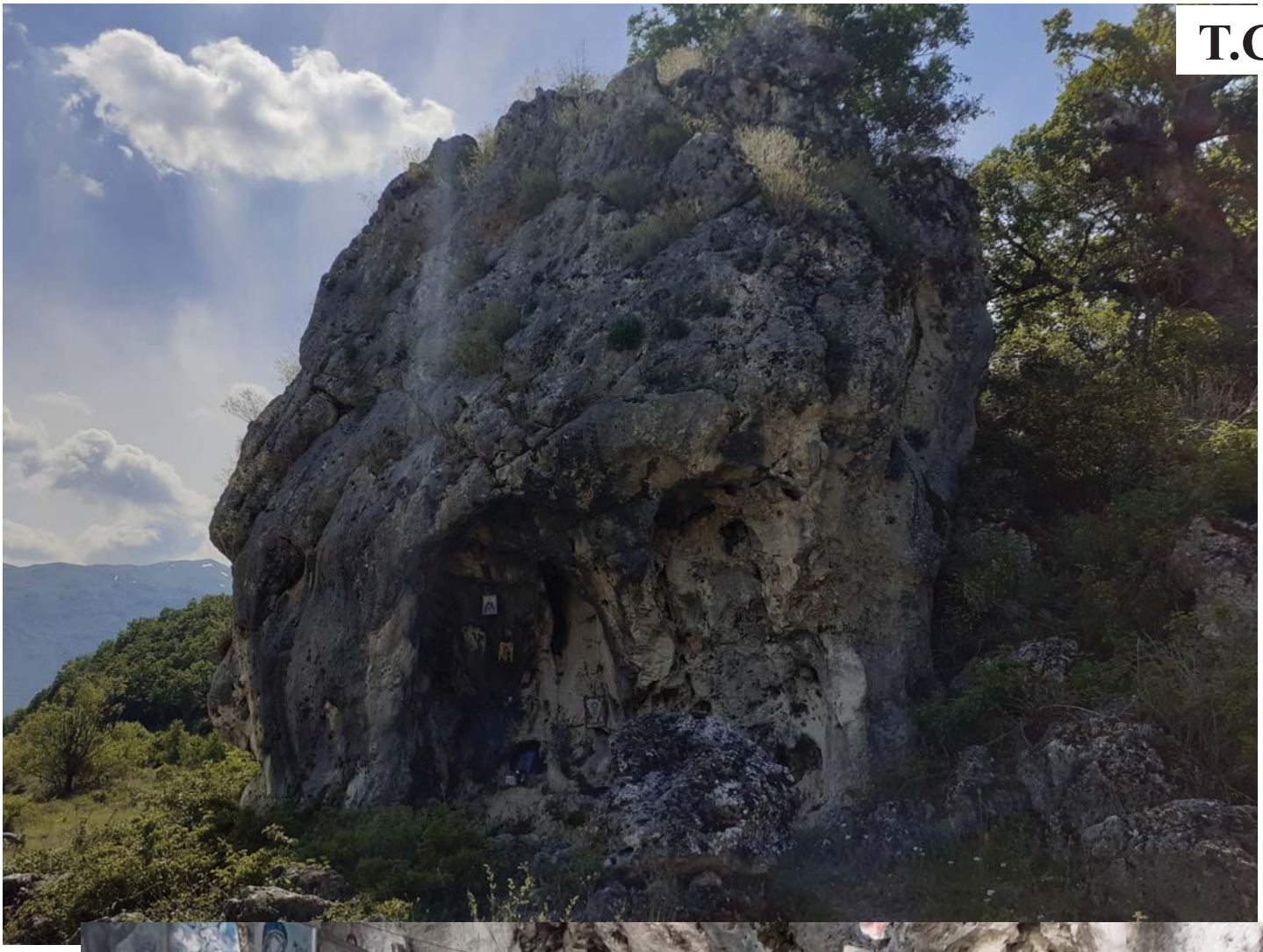

1

2

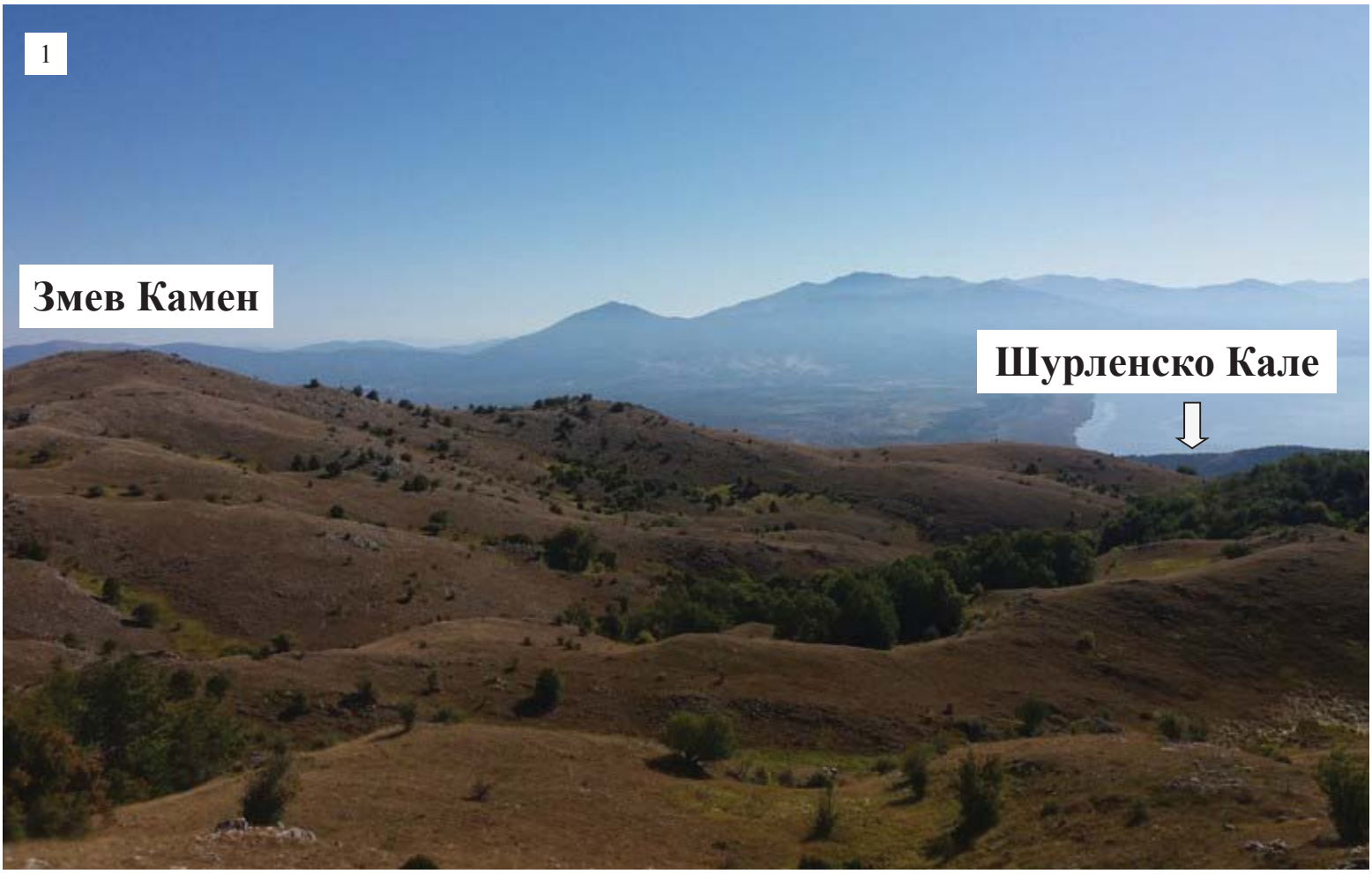
1
Змев Камен
Шурленско Кале

Змев Камен
Шурленско Кале
2

1

2

1

2

1

3

2

1

2

3

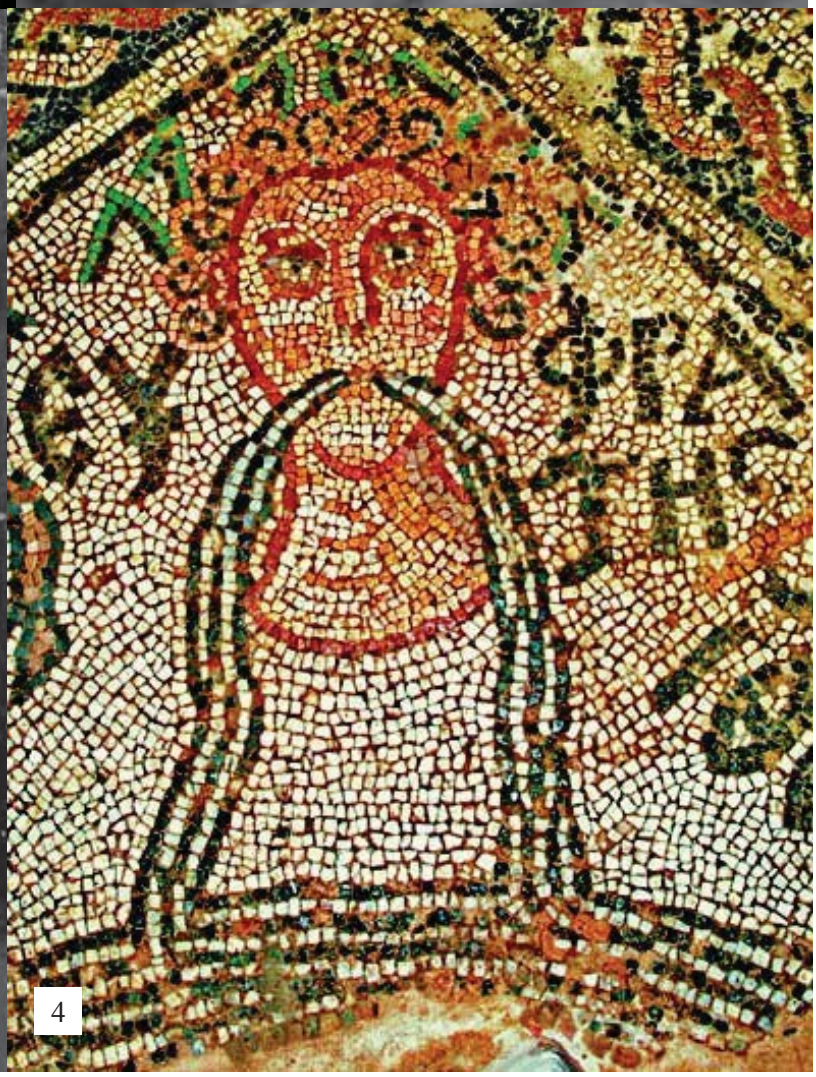

4

1

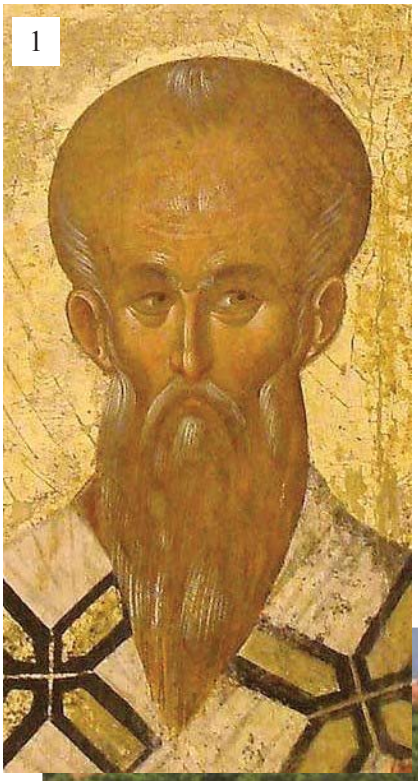

2

3

4

5

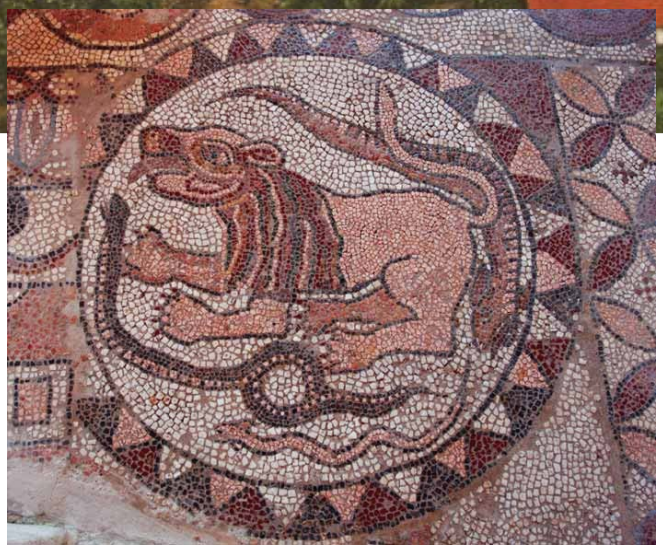

6

1

2

3

4

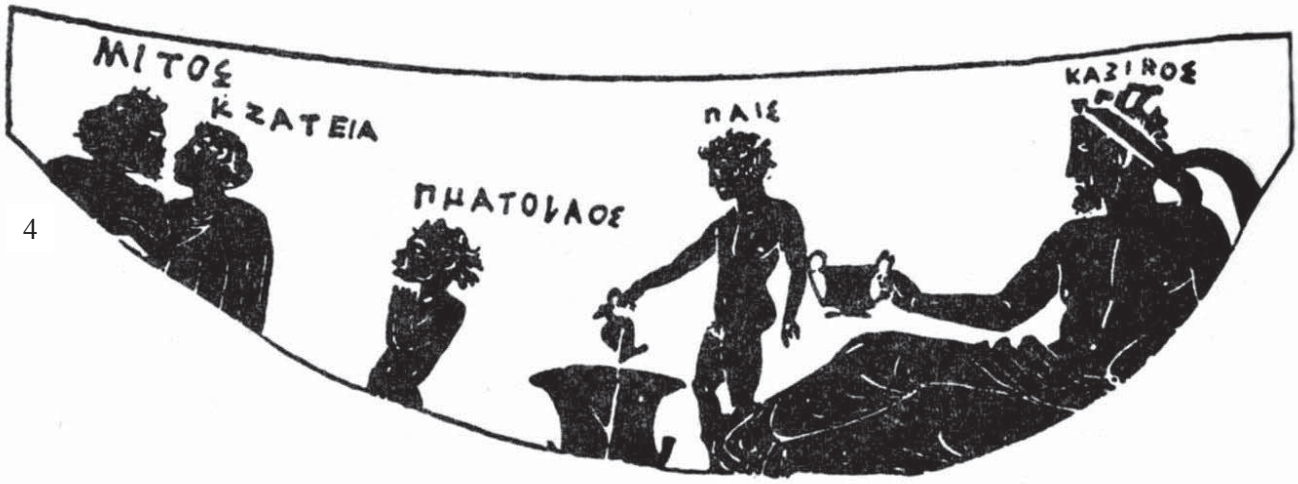

1

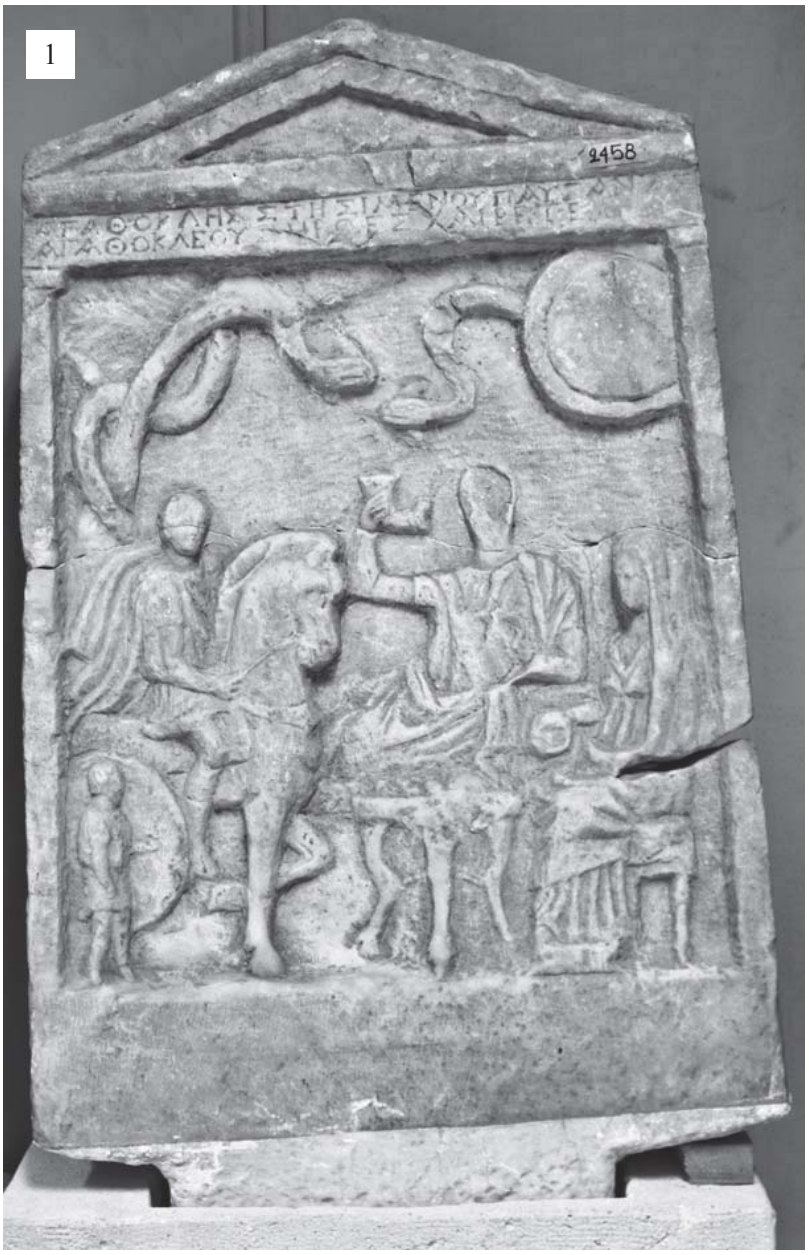

2

3

4

1

2

3

4

1

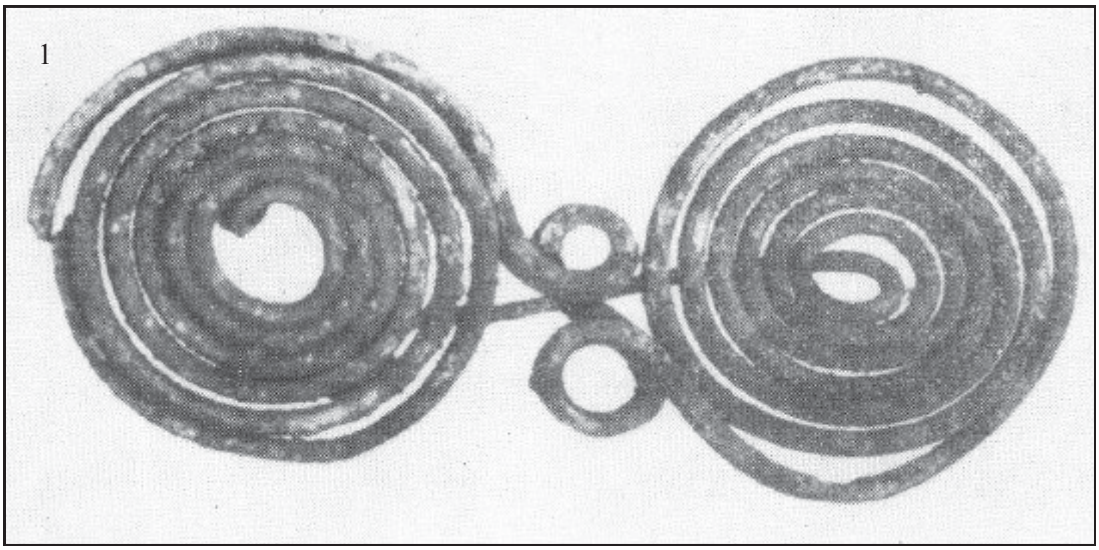

3

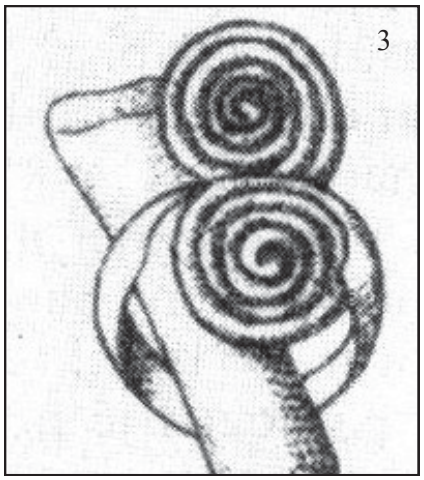

2

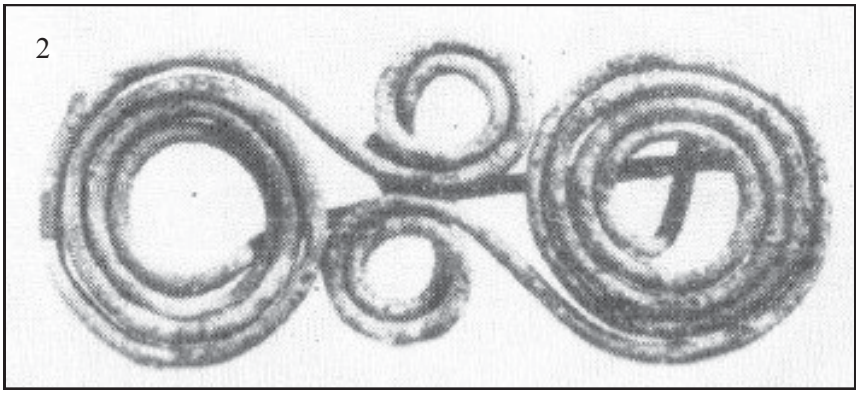

4

5

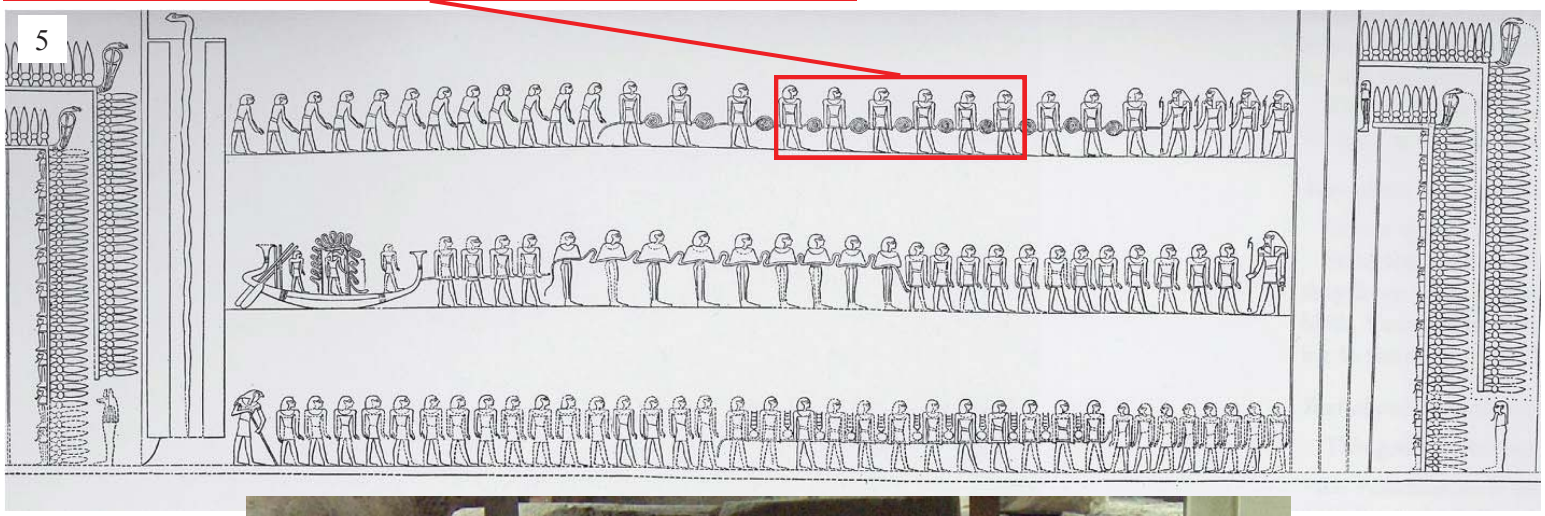

6

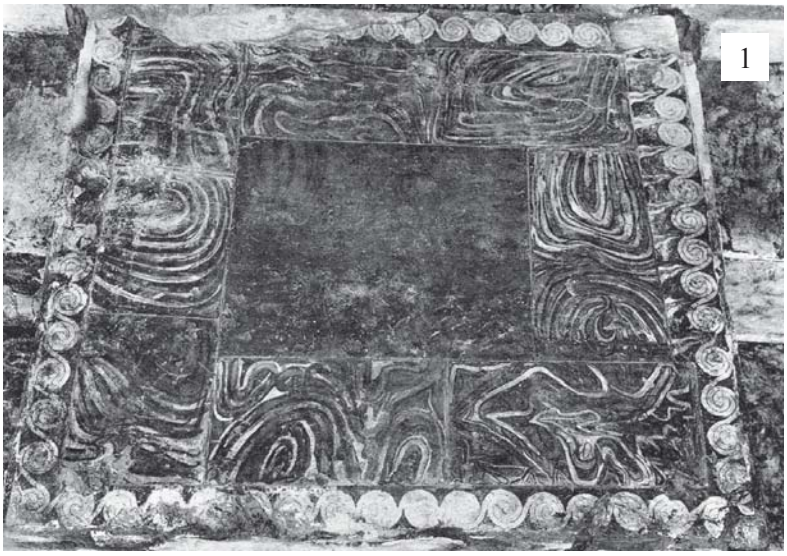

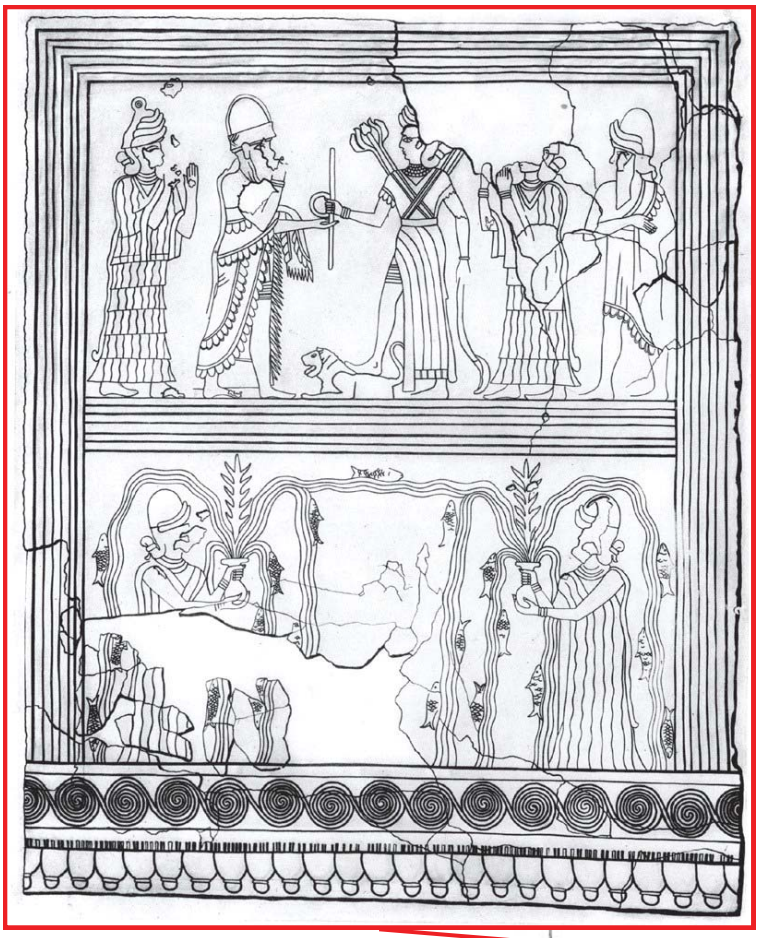

2

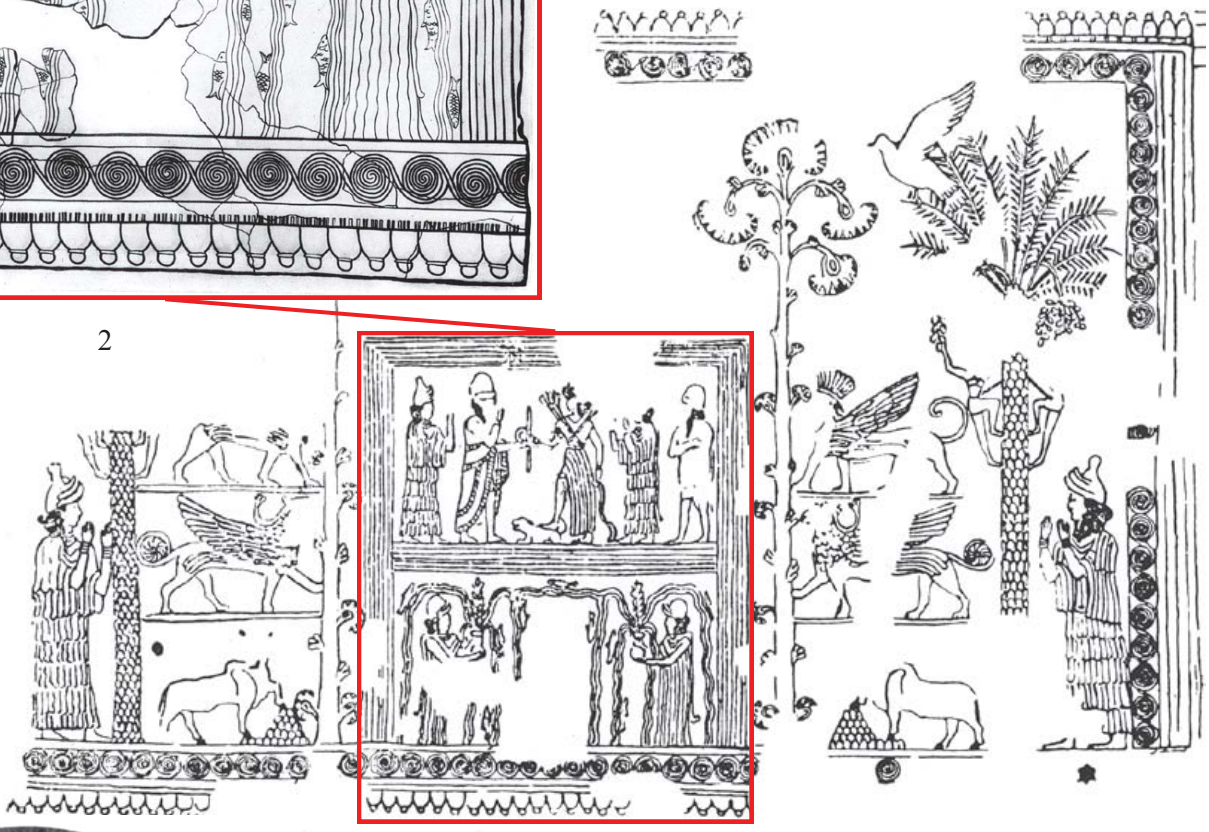

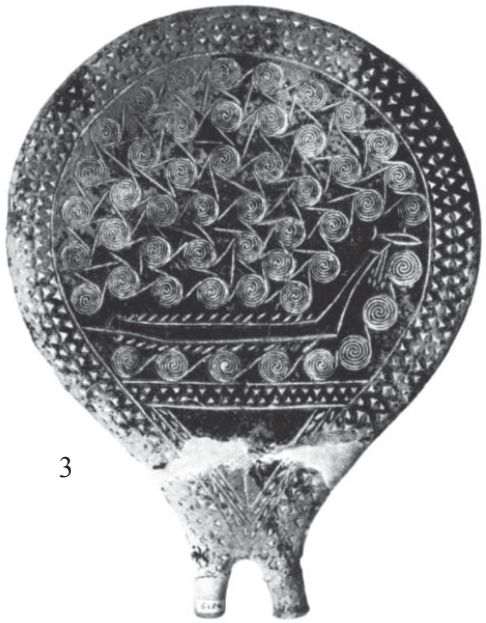

3

4

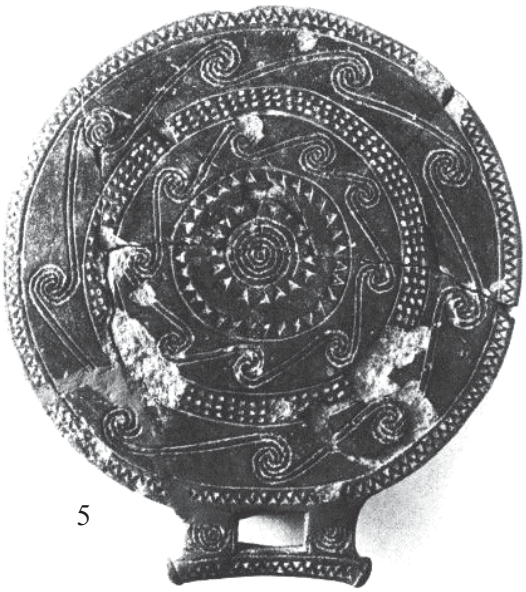

5

1

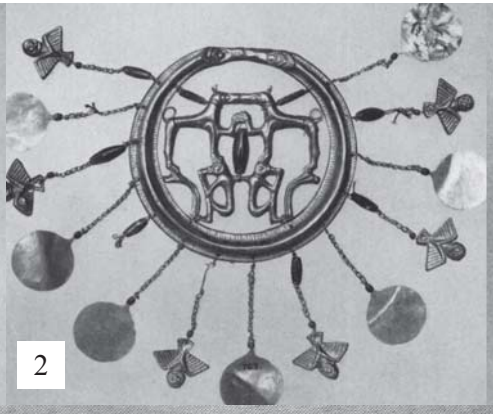
2

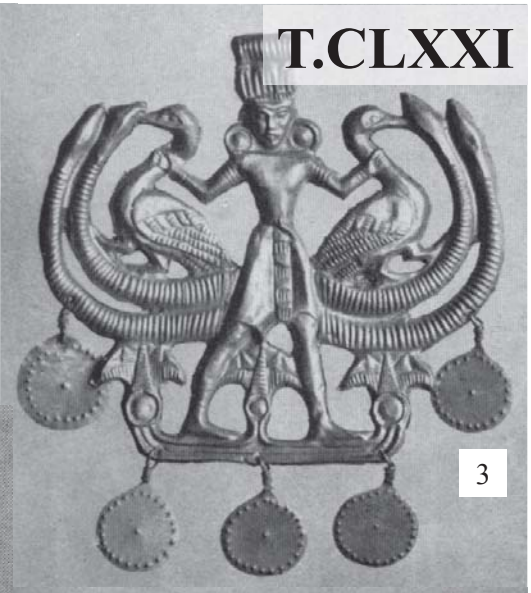
3

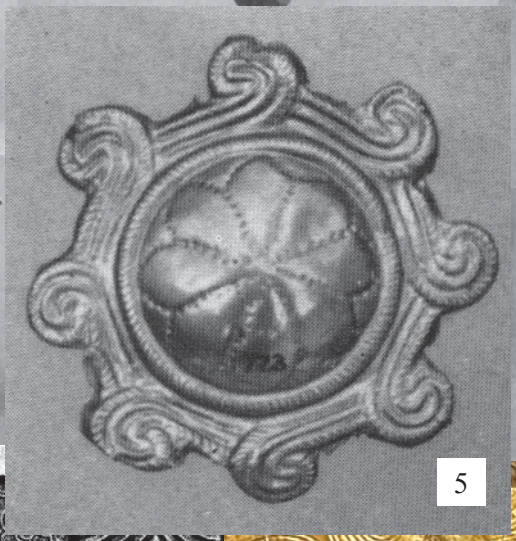
5

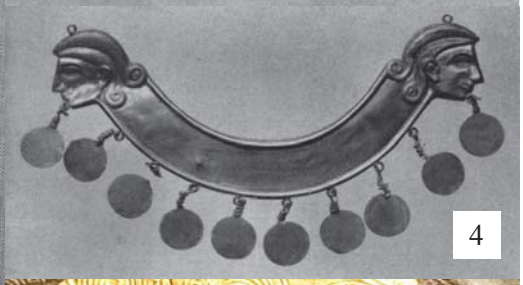
4

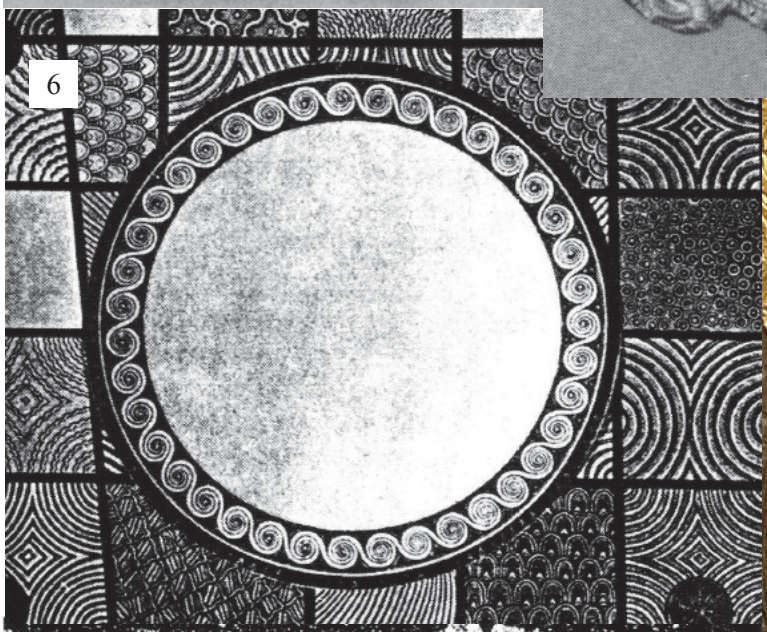
6

8

7

9

1

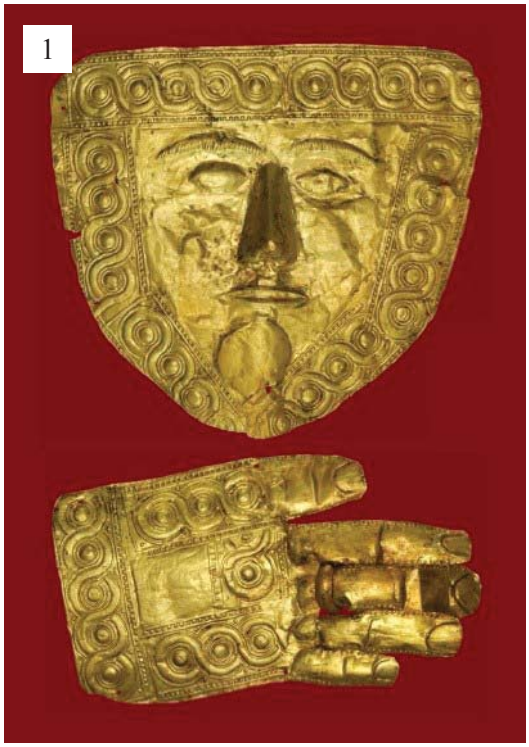

2

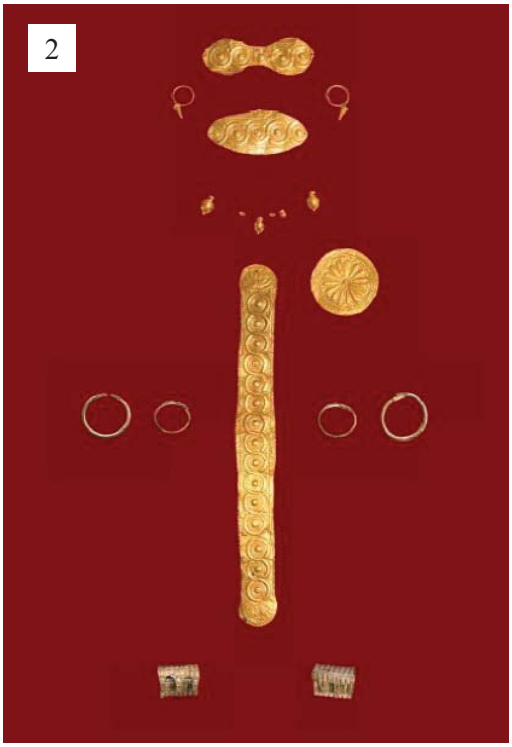

3

5

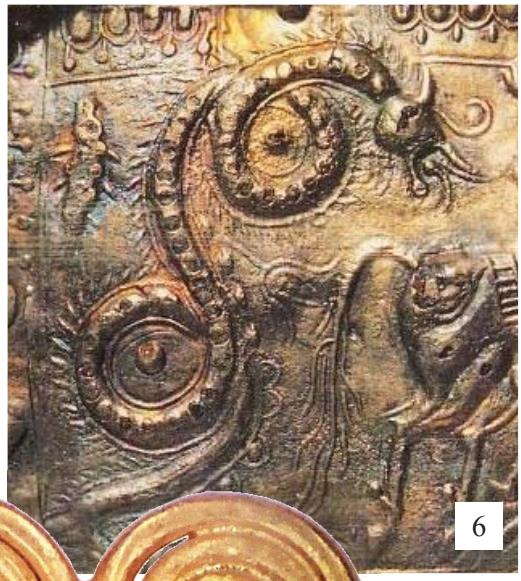

6

4

7

1

2

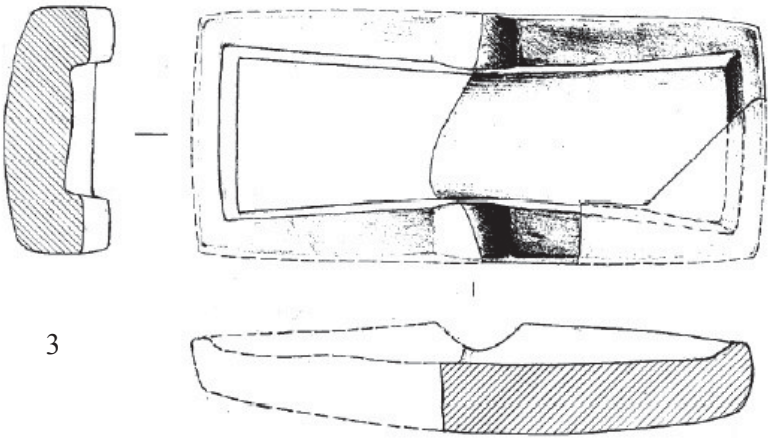

3

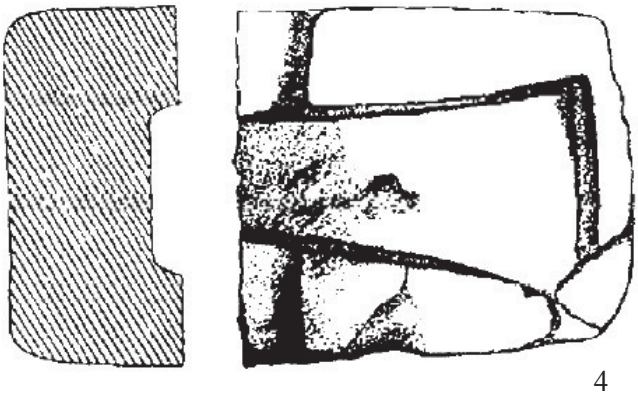

4

5

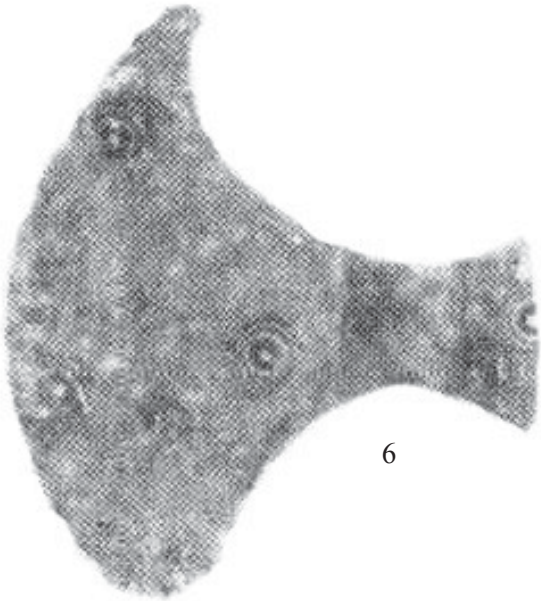

6

8

7

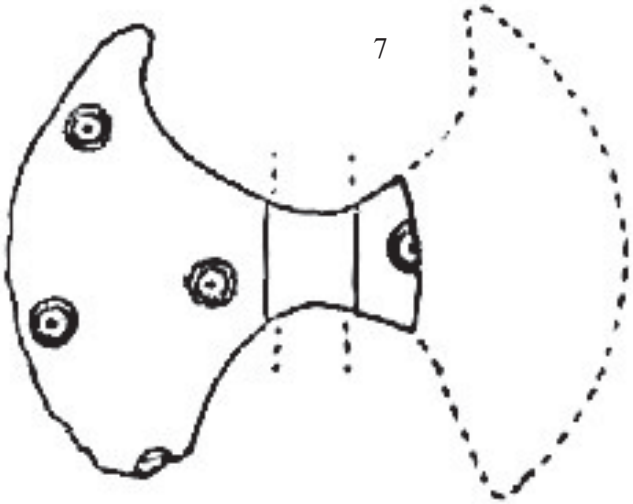

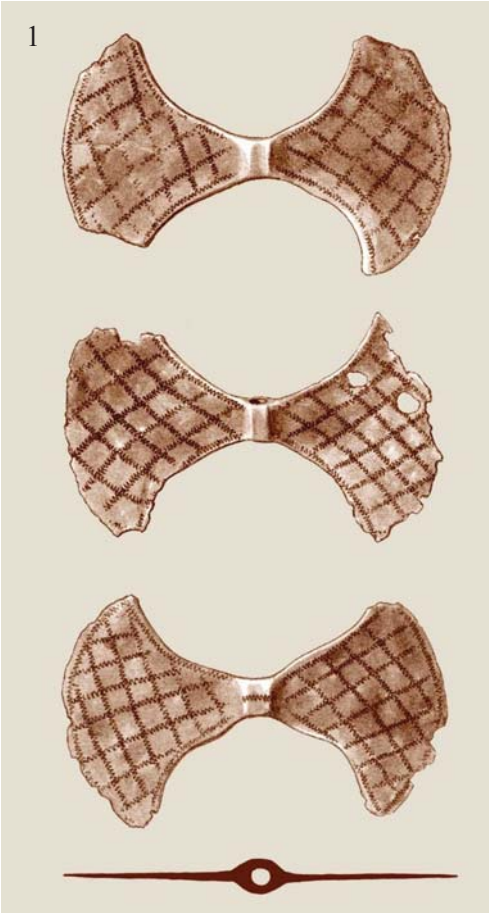
1

2

3

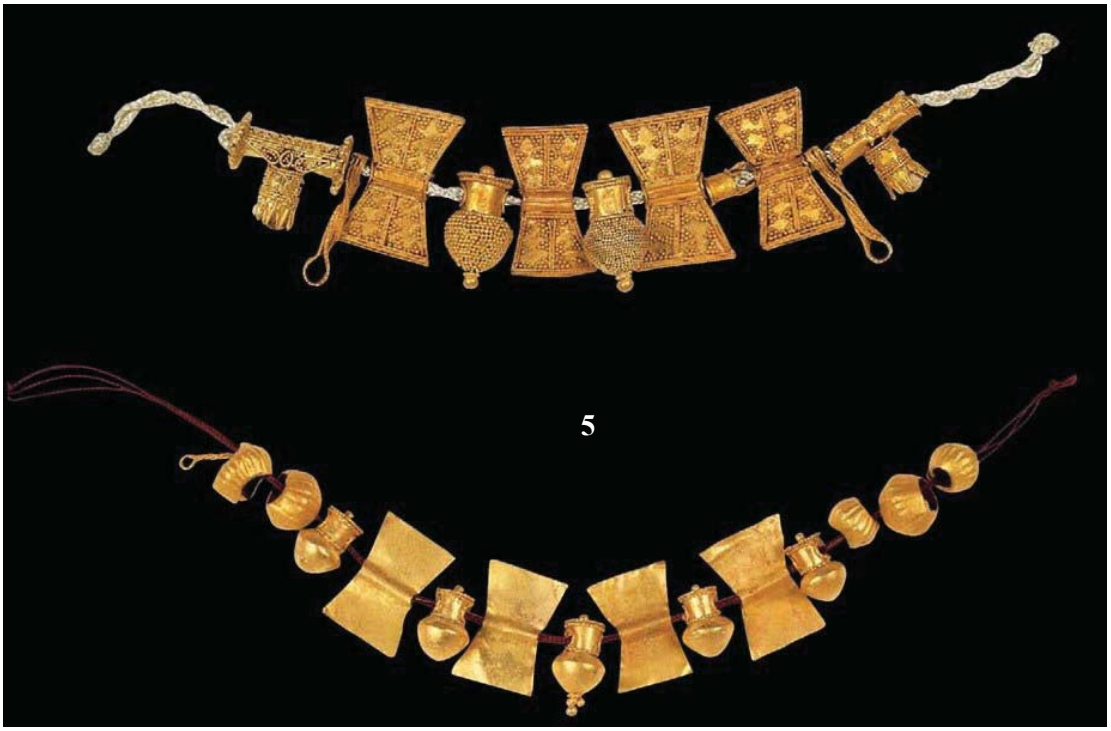
5

4

6

7

8

2

1

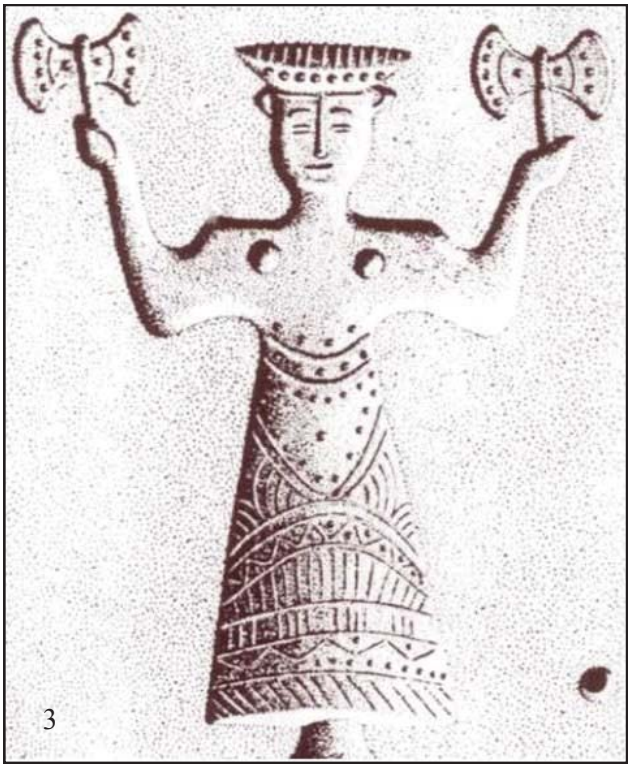

3

4

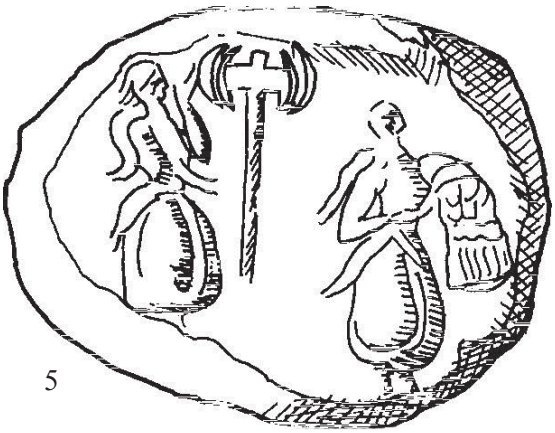

5

6

1

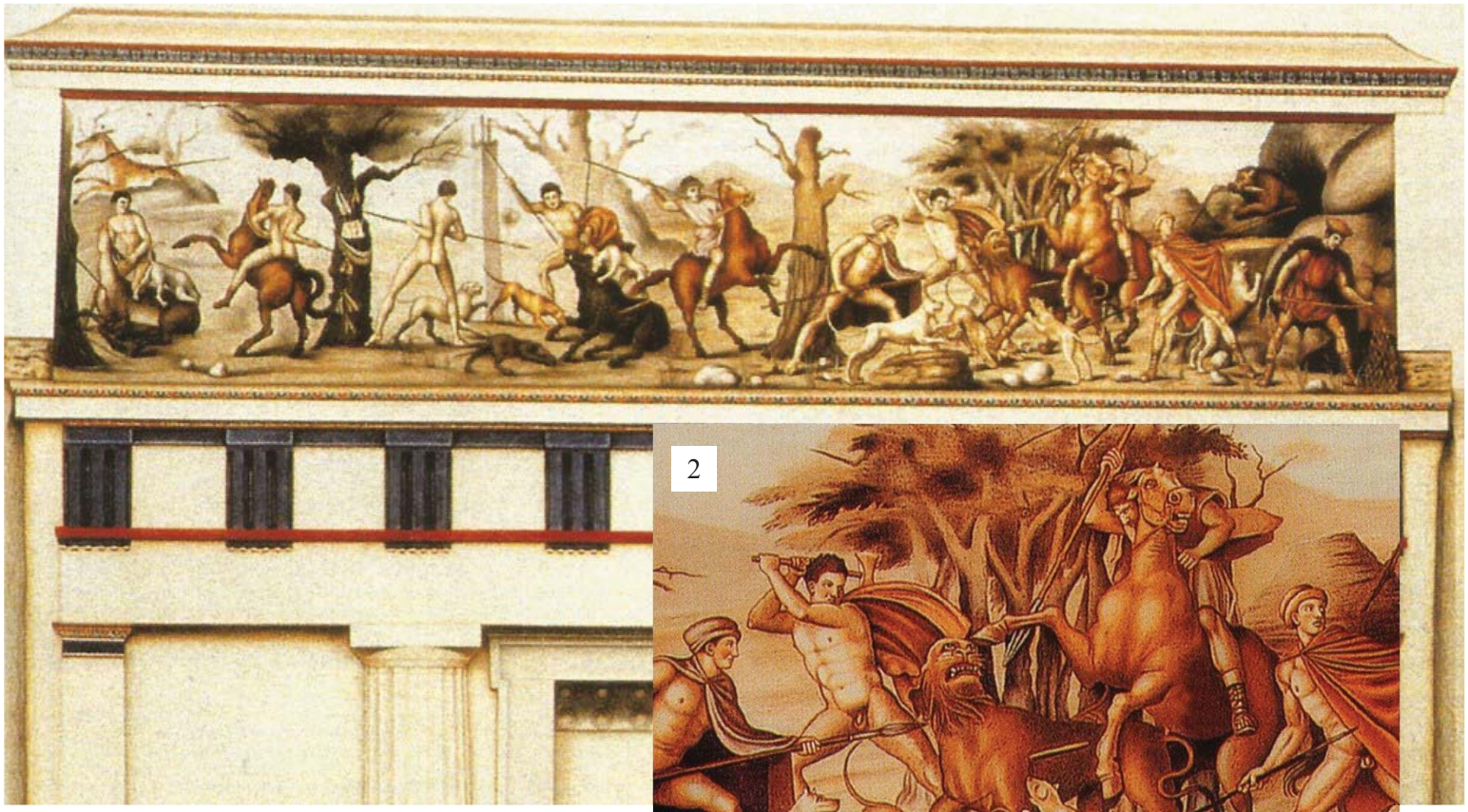

2

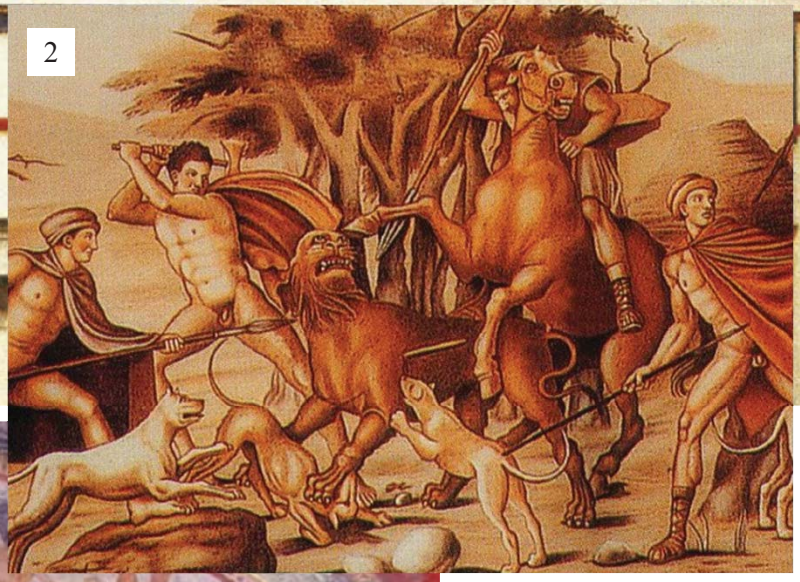

3

4

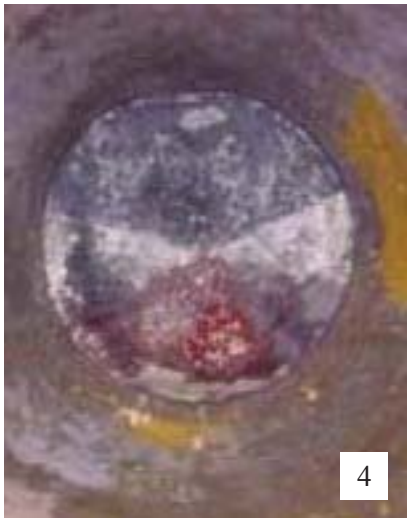

5

1

2

3

1

2

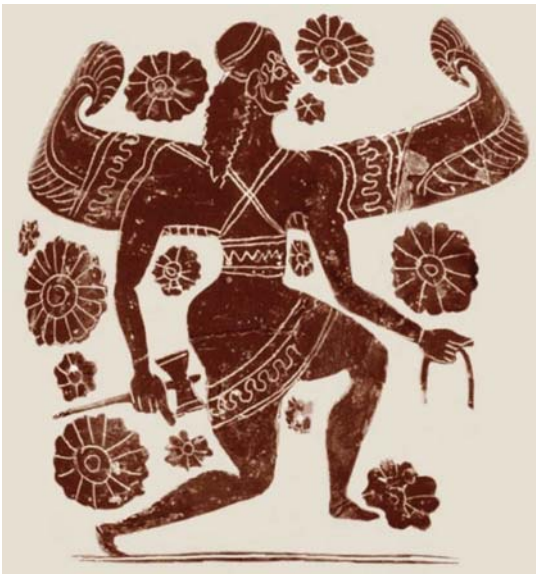

3

4

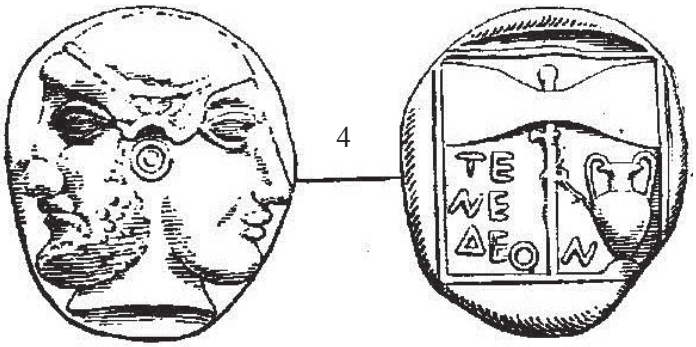

5

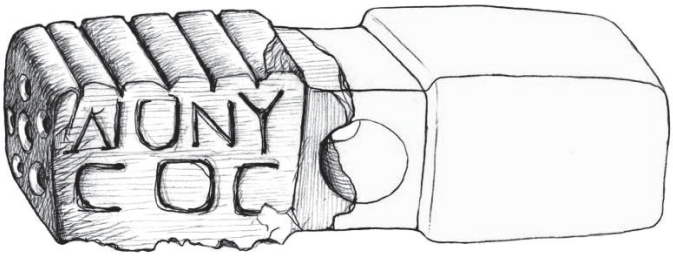

6

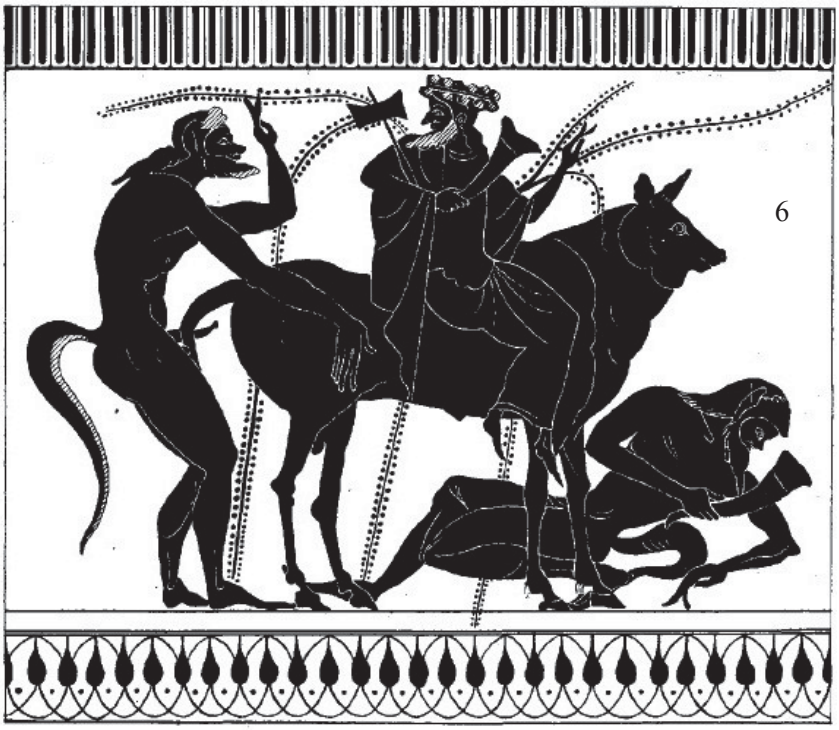

8

7

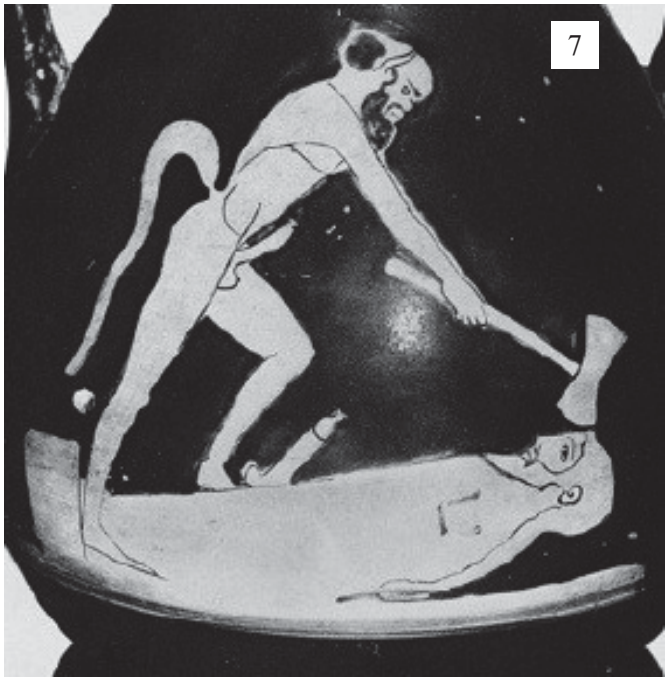

1

3

2

4

5

6

1

2

3

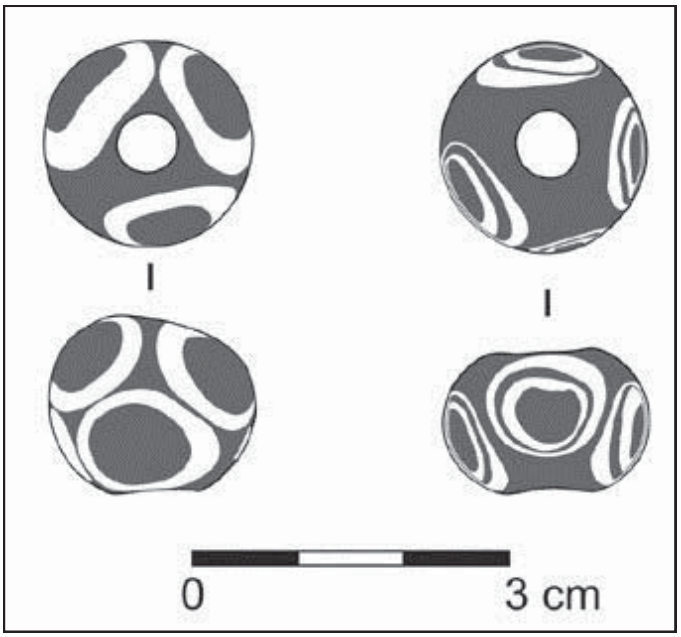

4

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

1

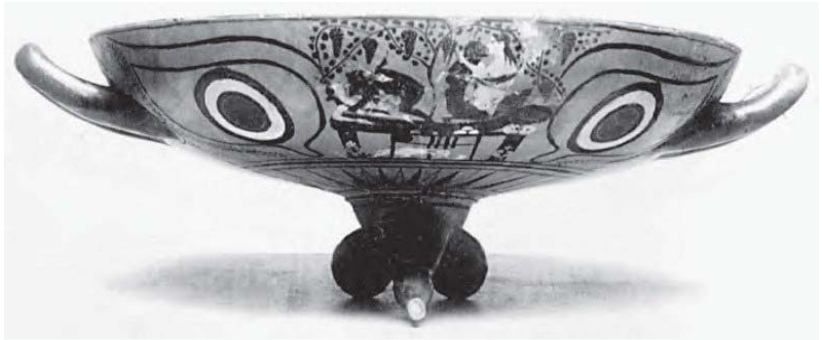

2

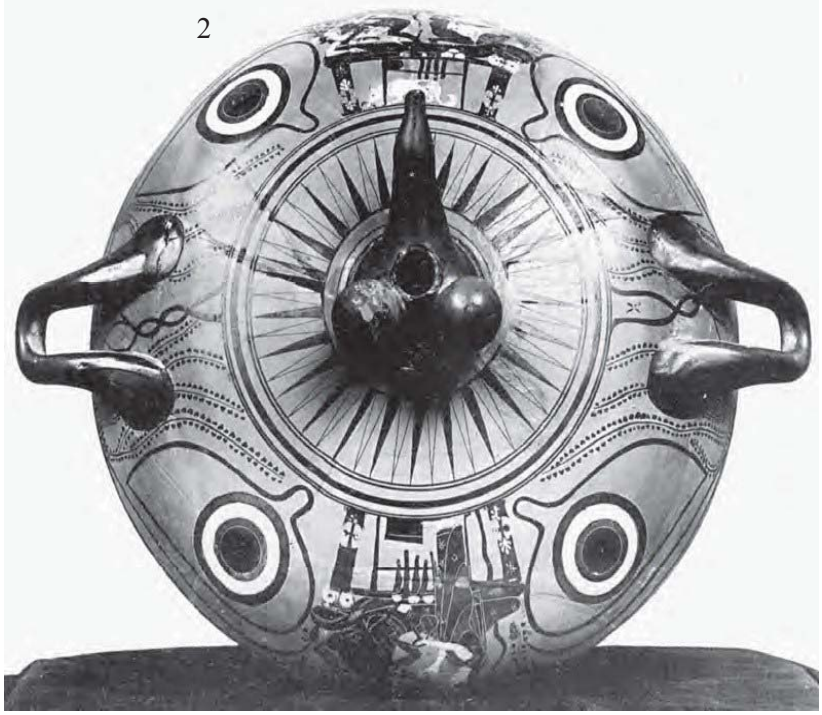

3

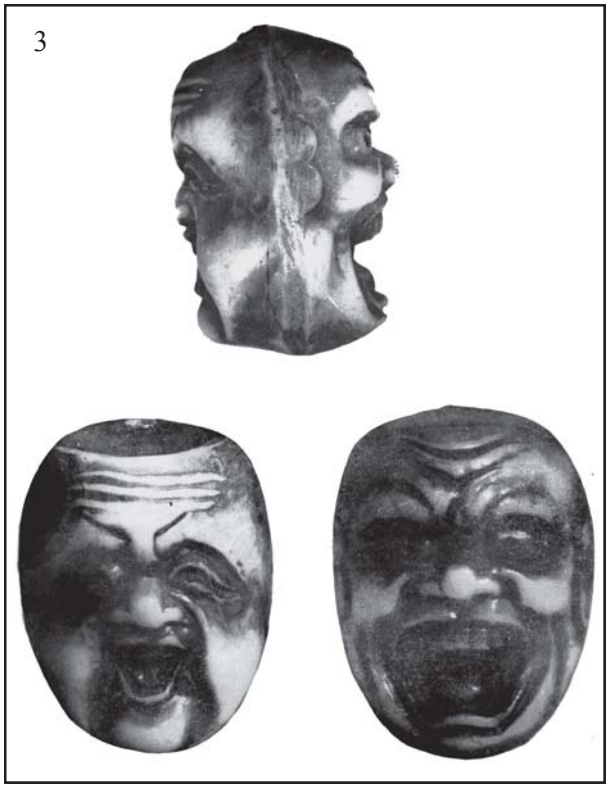

4

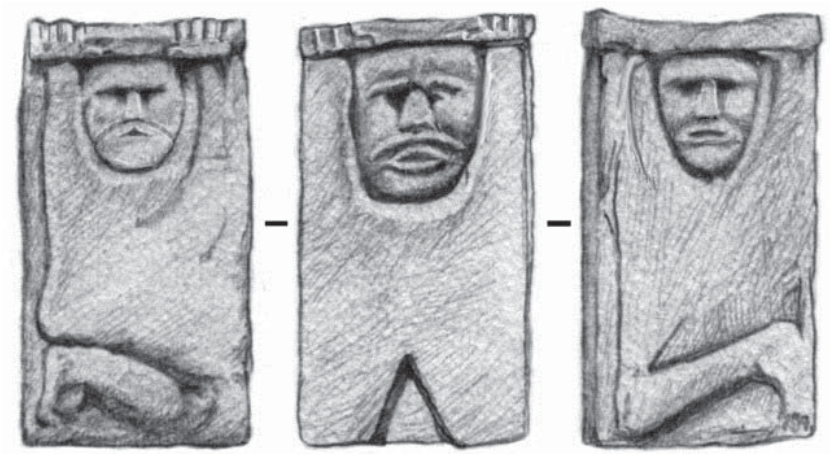

5

6

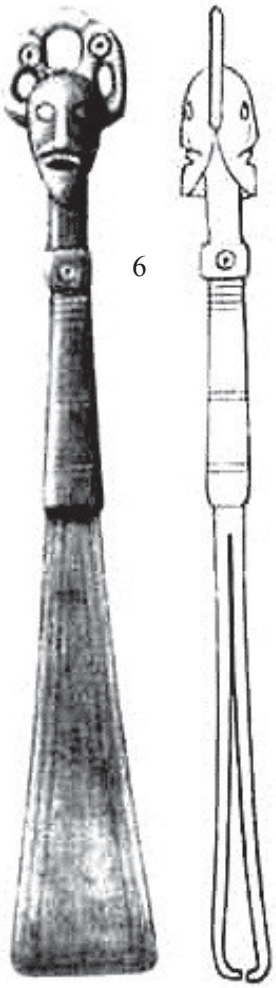

1

2

3

4

5

6

7

1

2

3

4

5

6

1

2

3

4

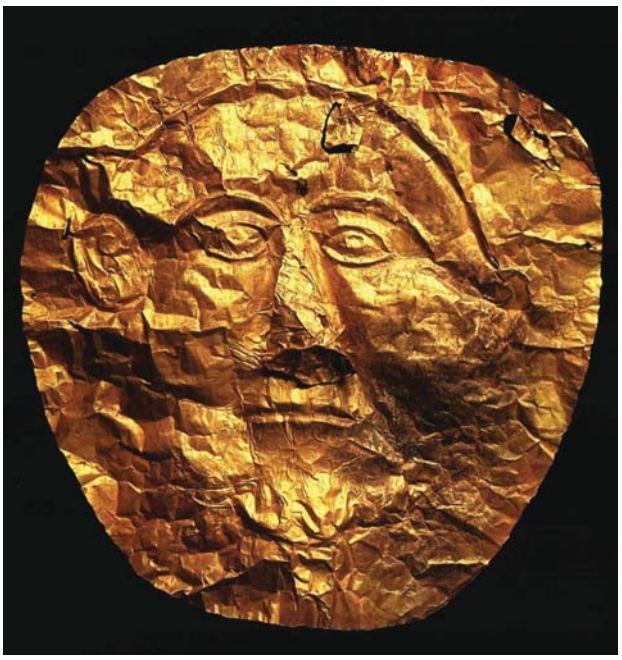

5

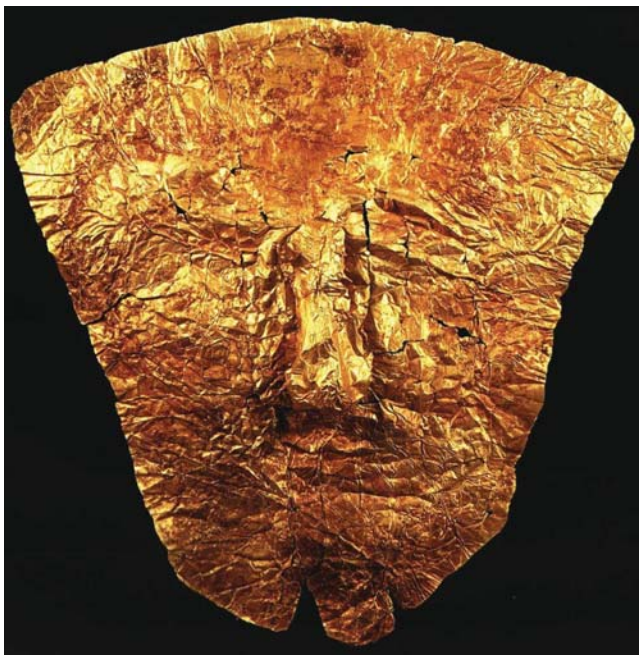

6

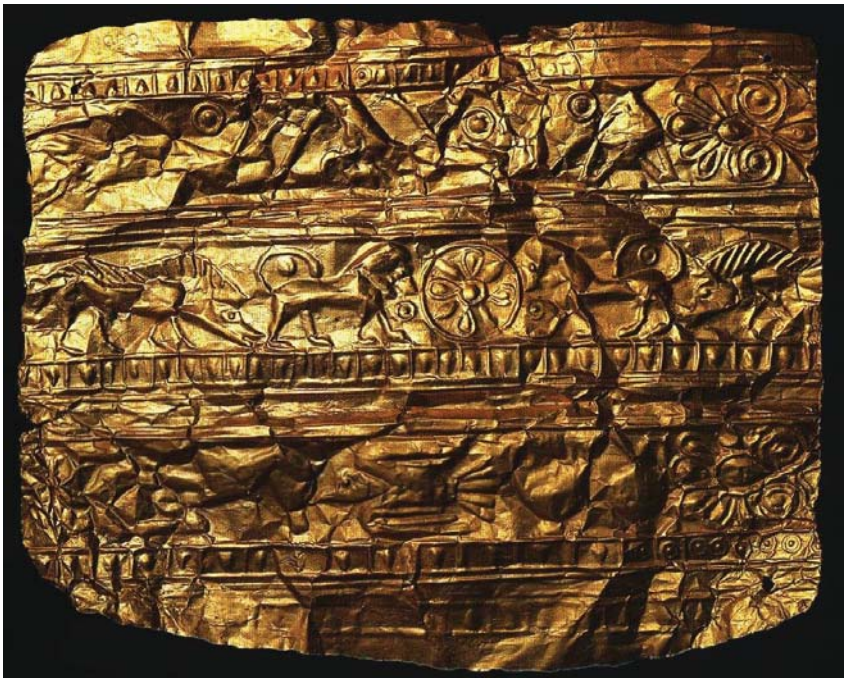

1

2

3

4
5

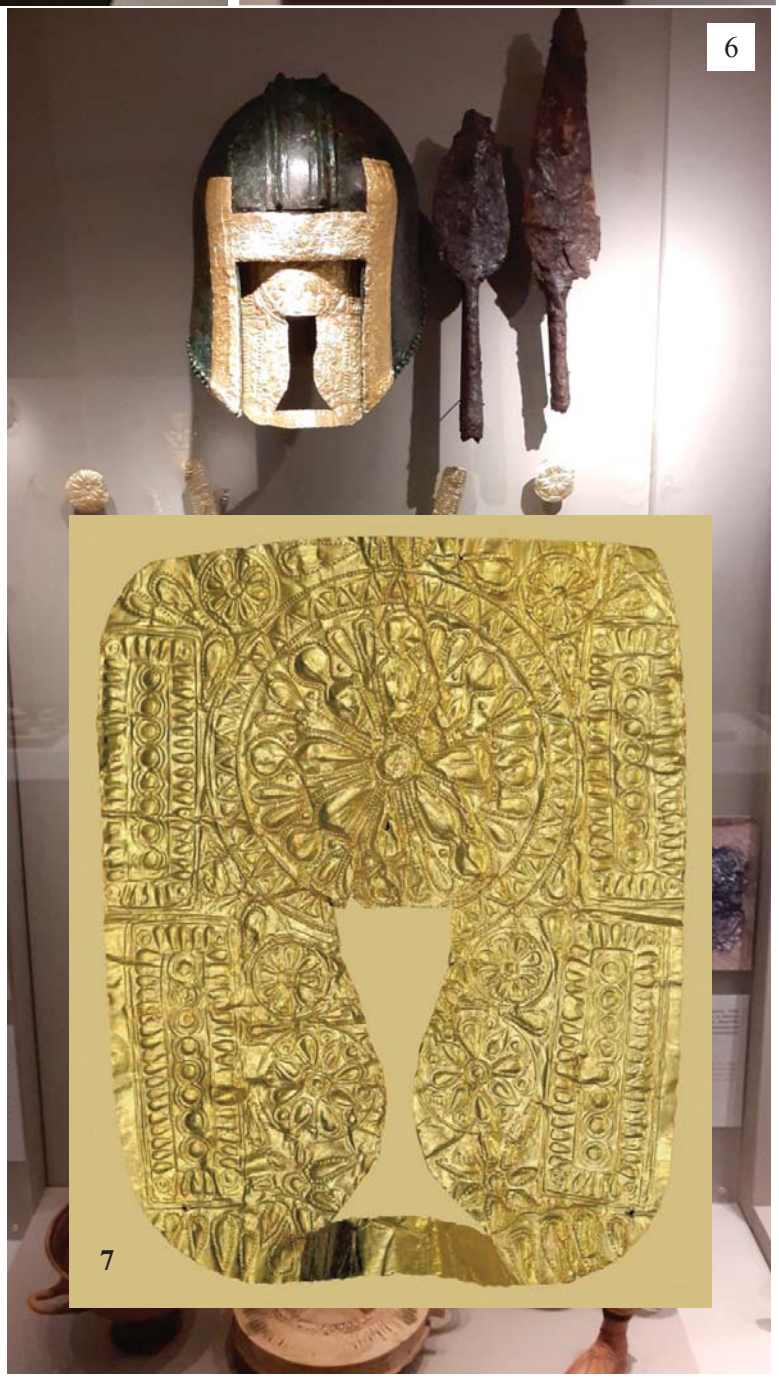
6
7

1

2

3

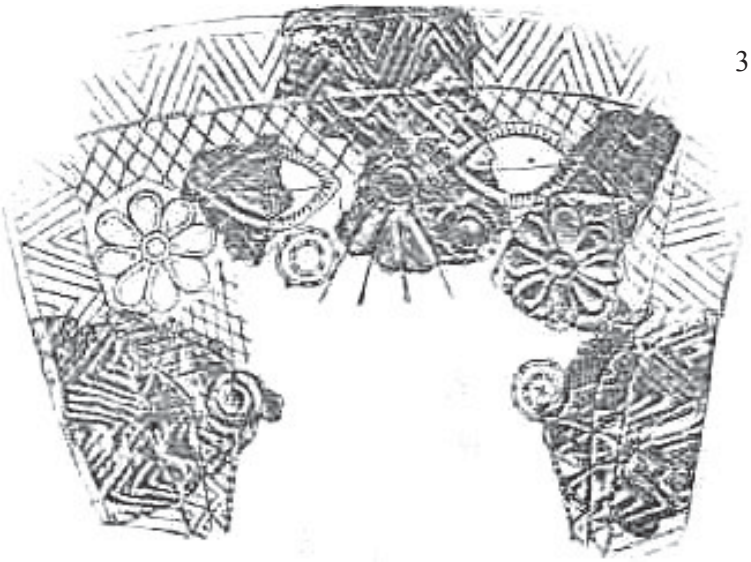

4

5

1

3

4

2

5

6

7

9

10

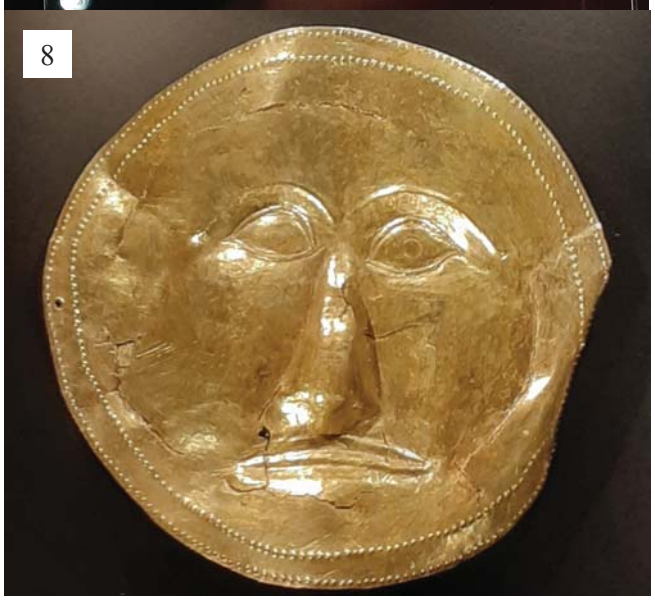
8

11

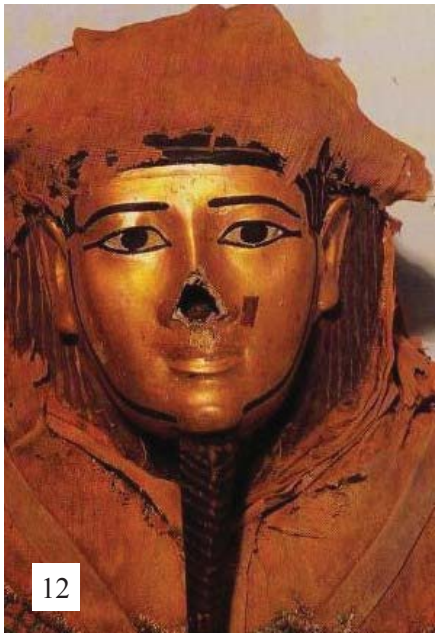
12

T.CLXXXIX

1

2

3

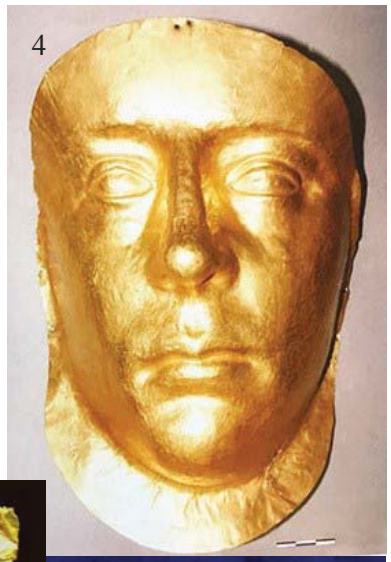
4

5

6

11
12

13

7

8

14

9

10

15

1

2
T.CXC

3

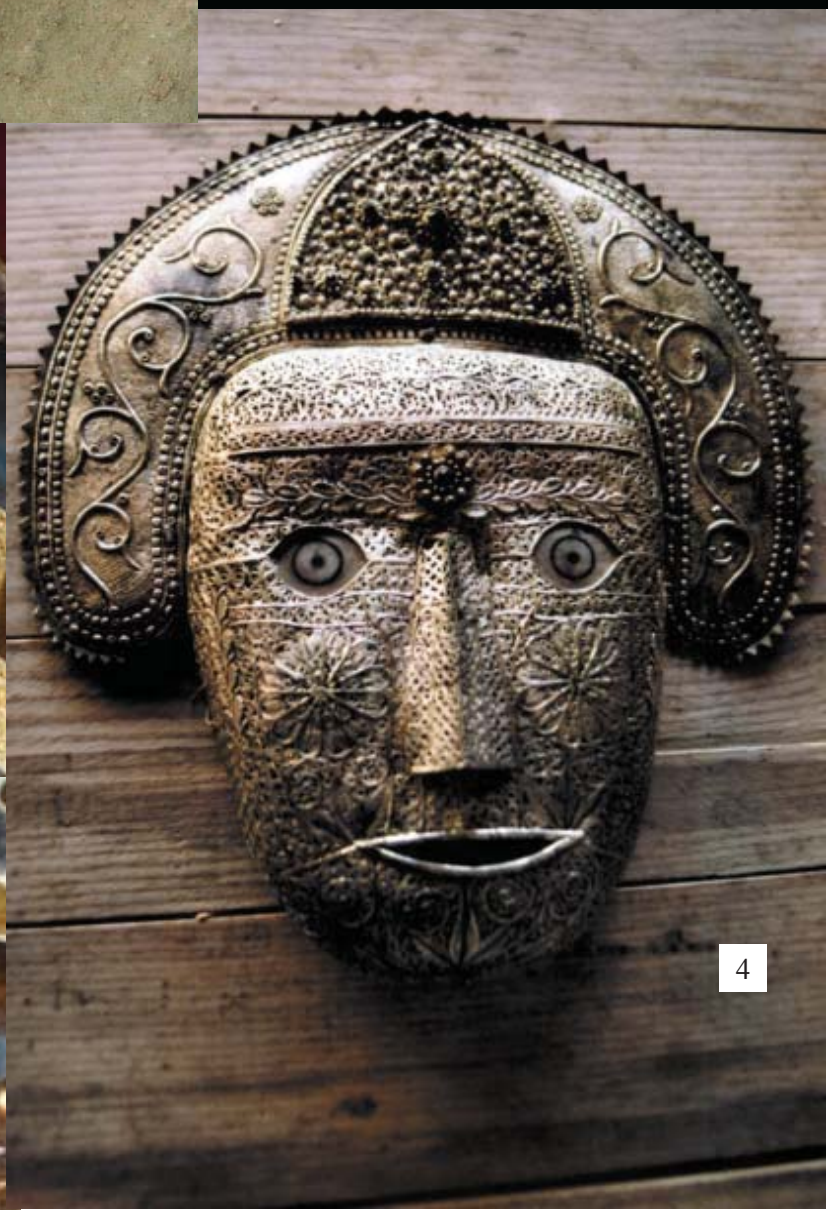
4

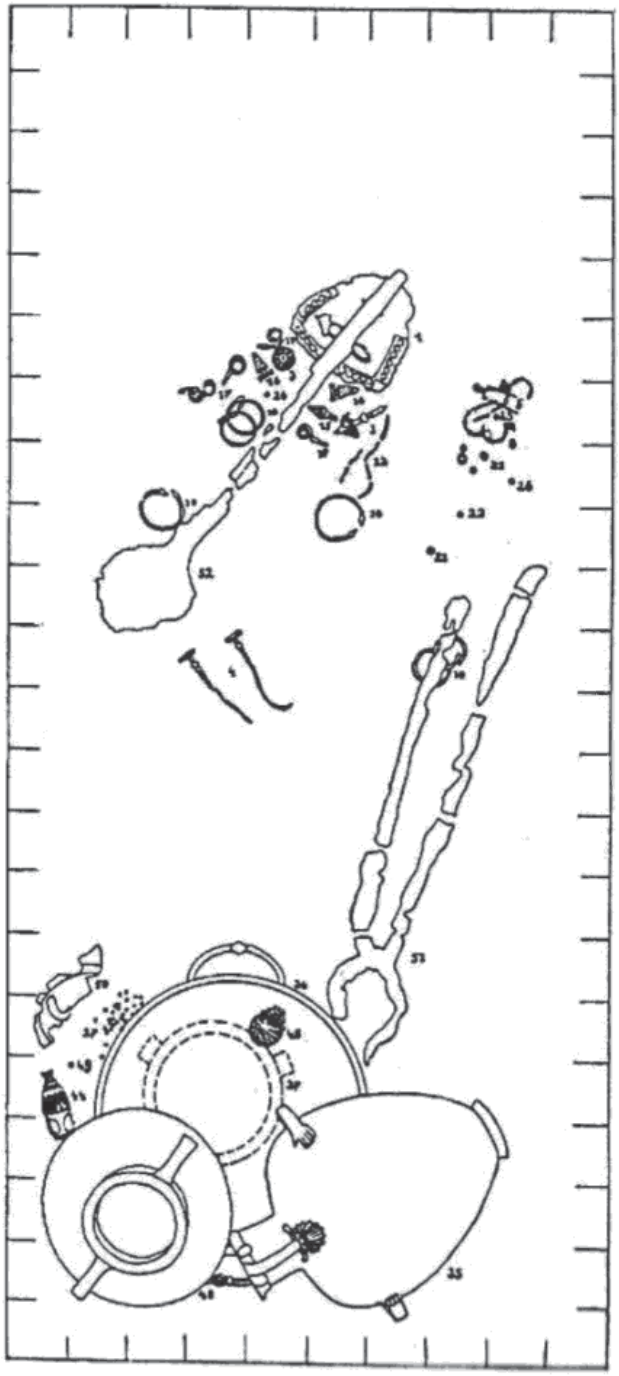

1

2

3

4

5

2

1

3

5

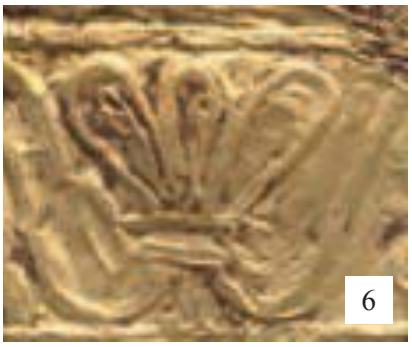
6

4

7

8

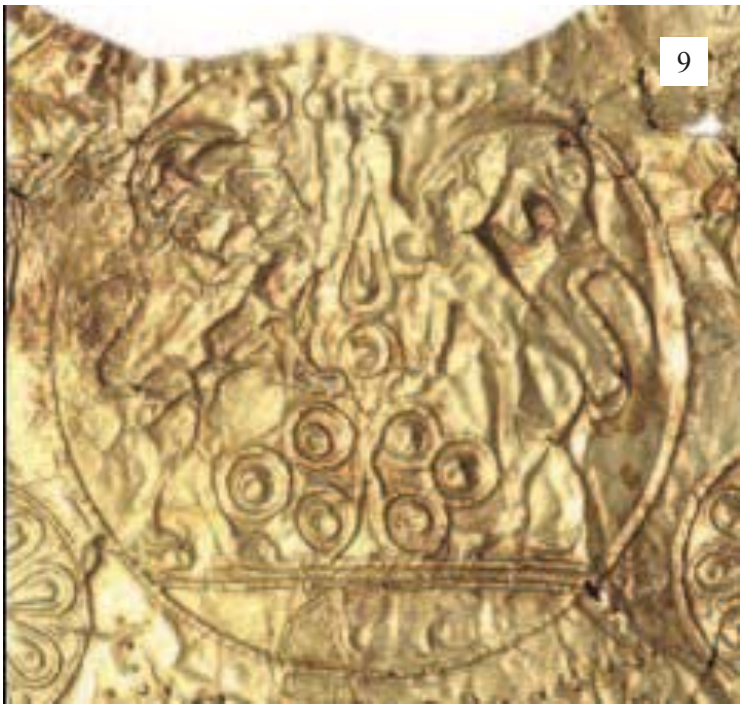
9

10

1
2
3
4
5
6

1

2

3

5

4

6

7

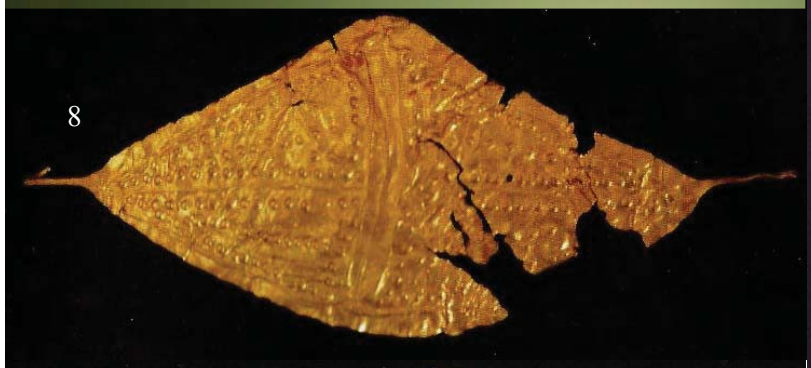
8

10

9

11

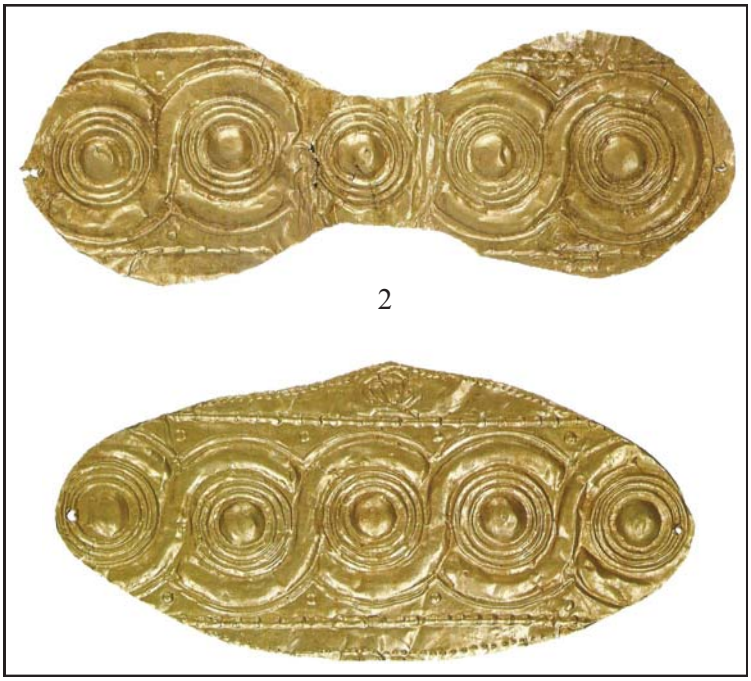

2

3

1

4

5

6

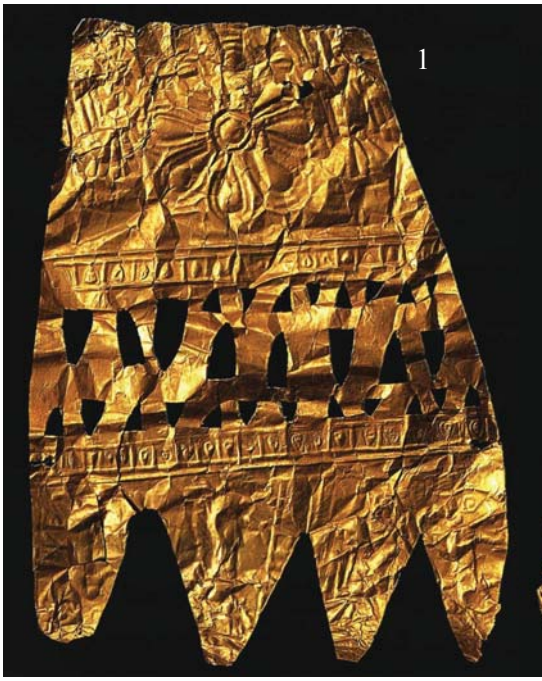
1

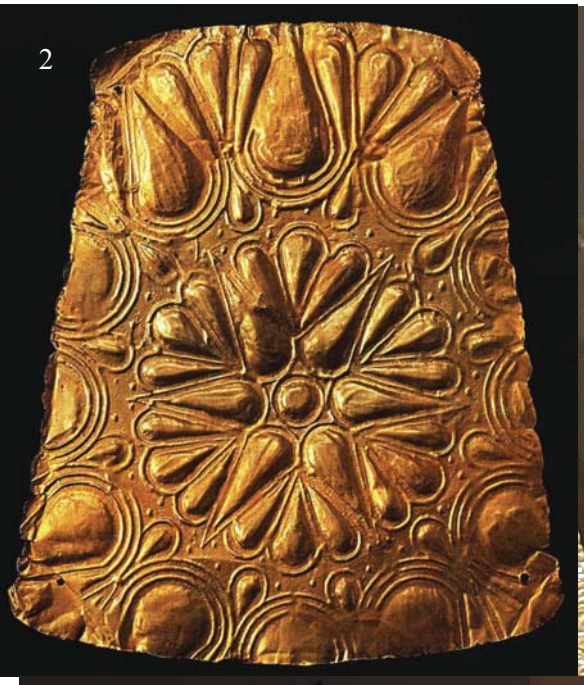
2

3

4

5

6

7

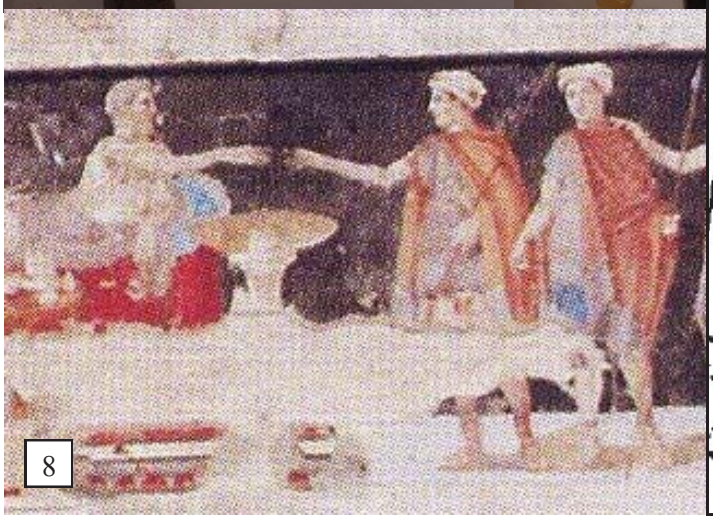
8

9

2

1

3

4

1

2

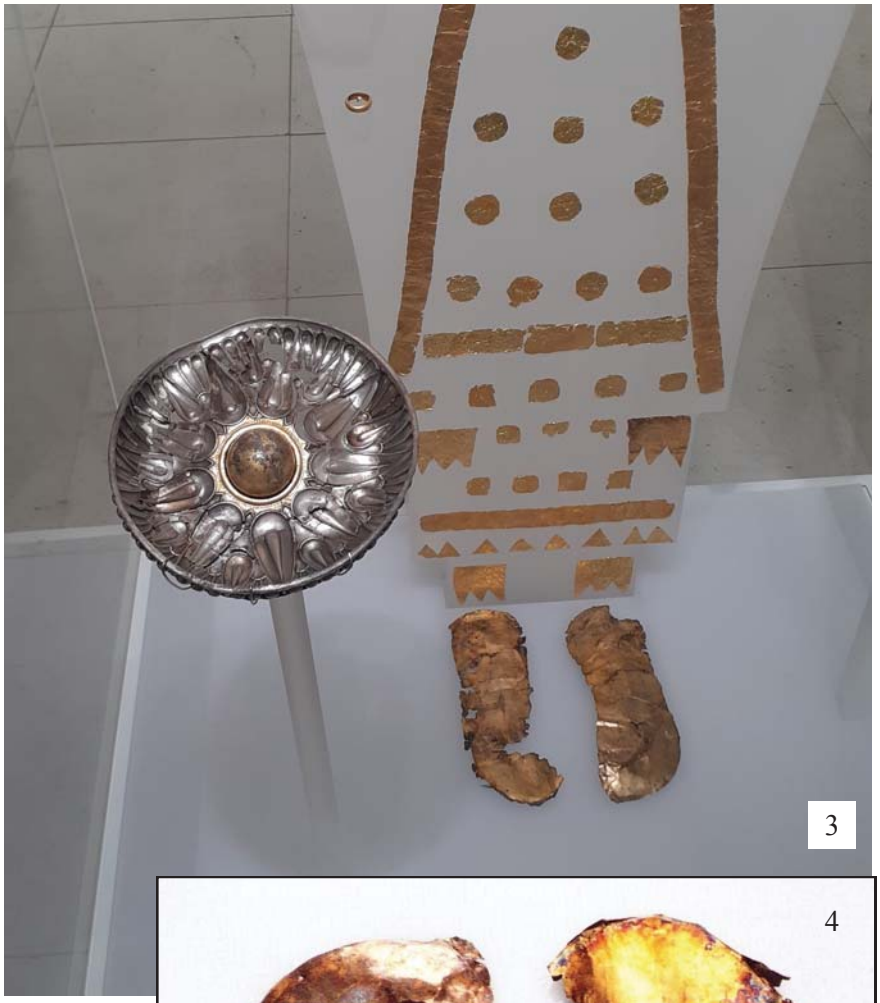
3

4

5

6

2

1

3

4

5

6

1

2

3

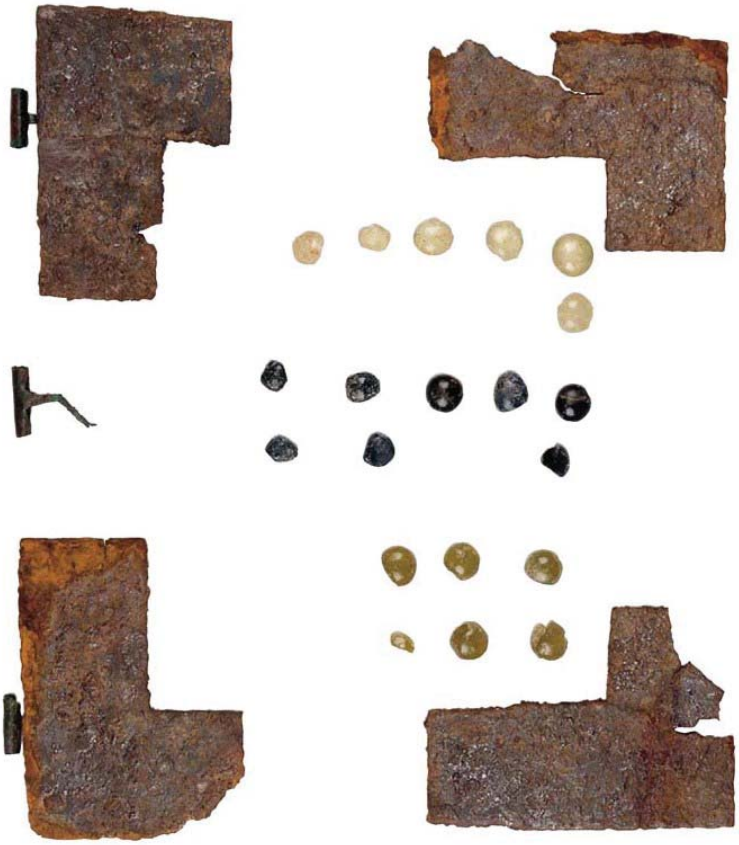

4

5

6

1

2

3

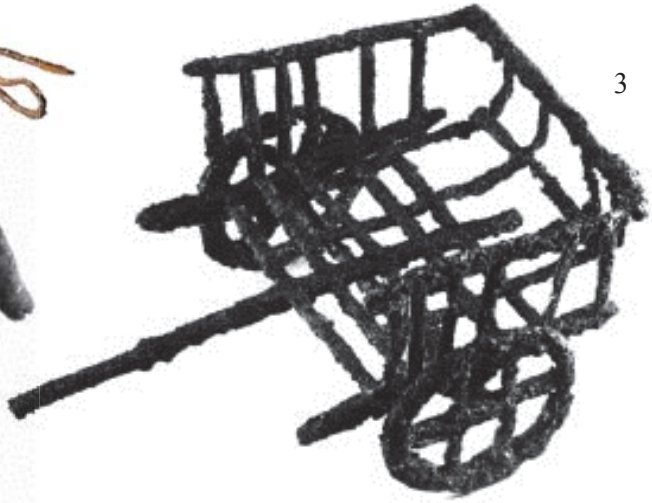

4

5

1

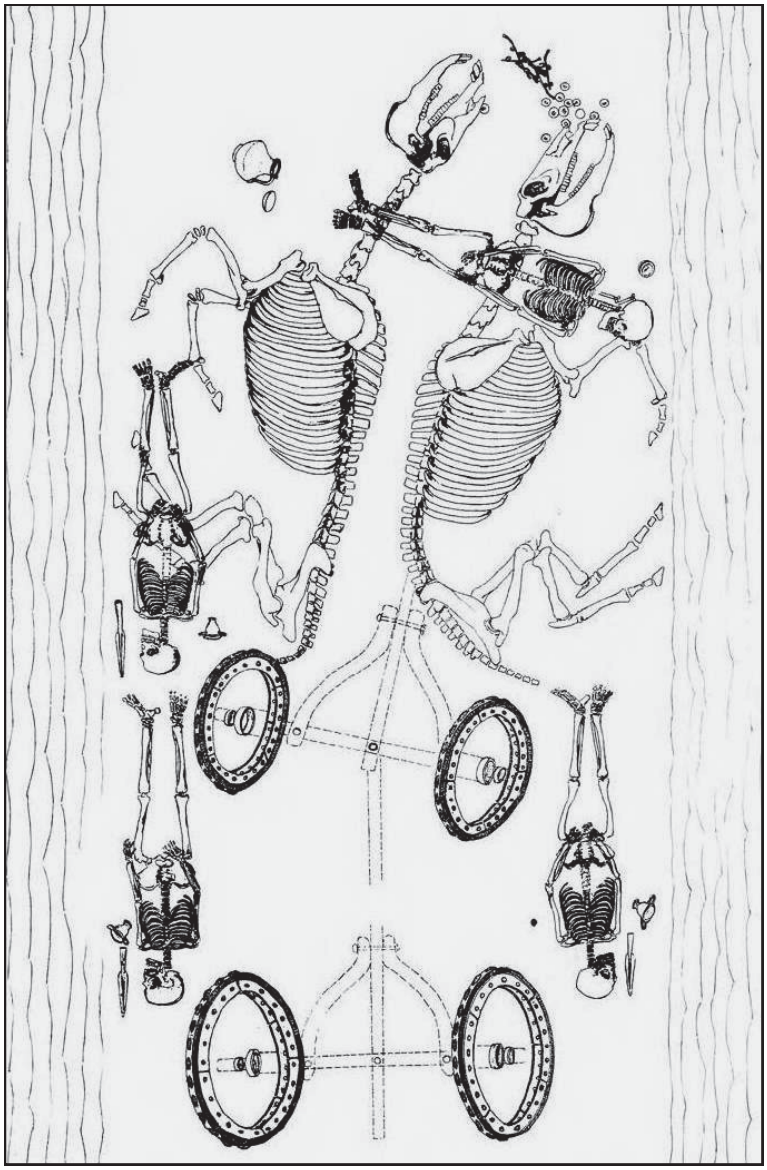

2

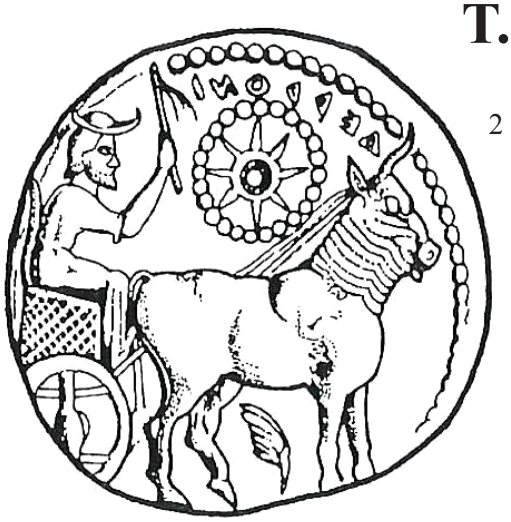

3

4

1

2

3

4

1

2

3

4

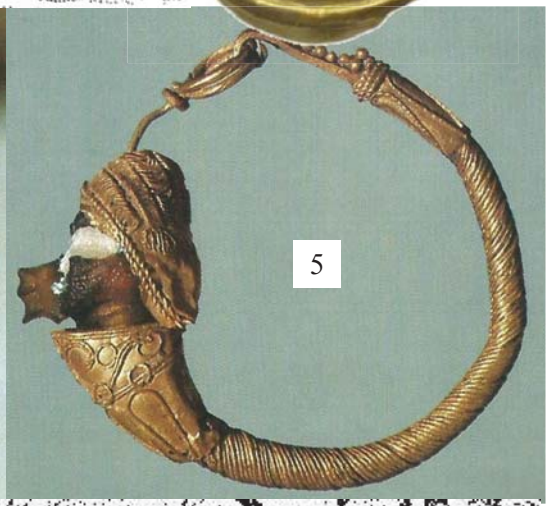
5

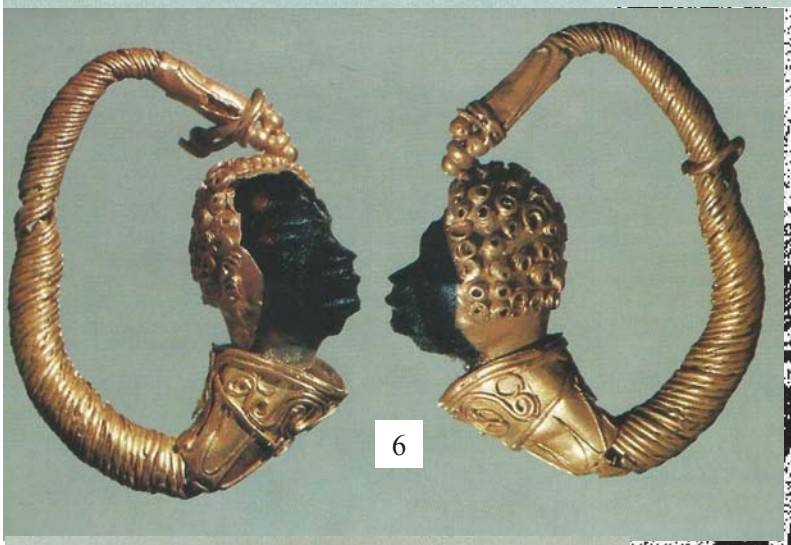
6

7

8

1

2

3

4

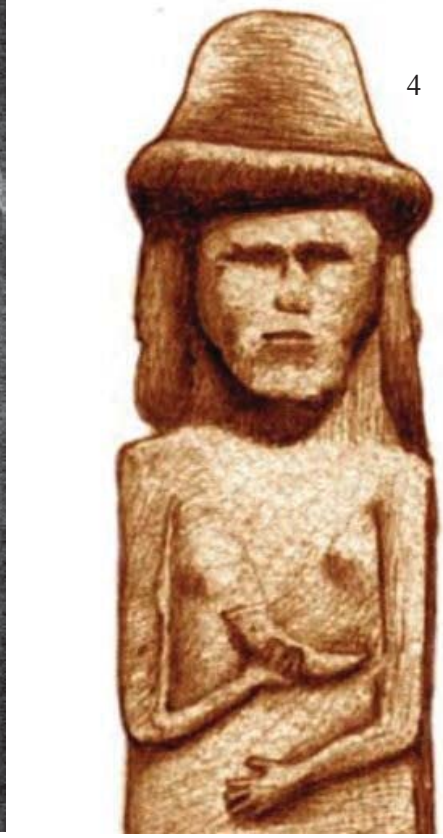

1

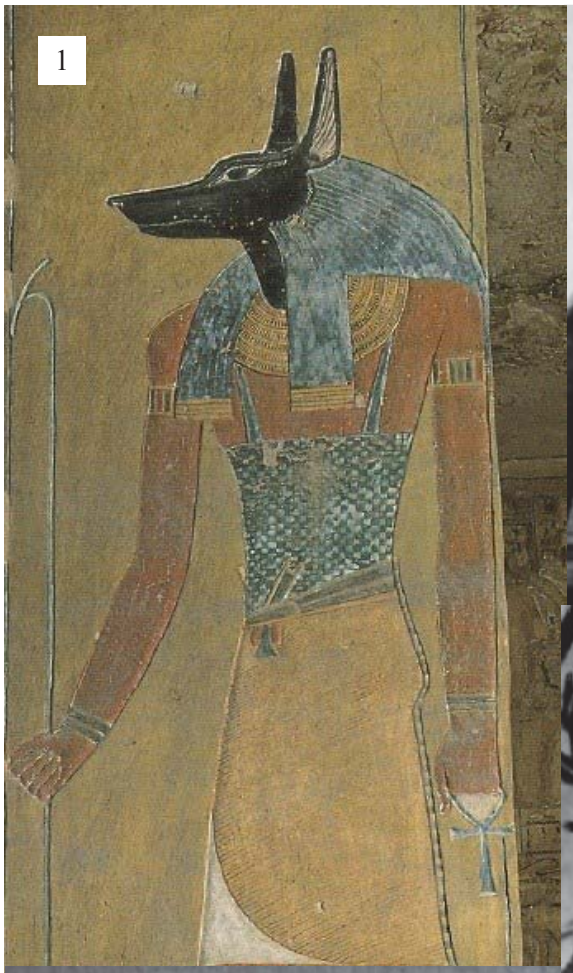

2

3

4

5

1

2

3

4

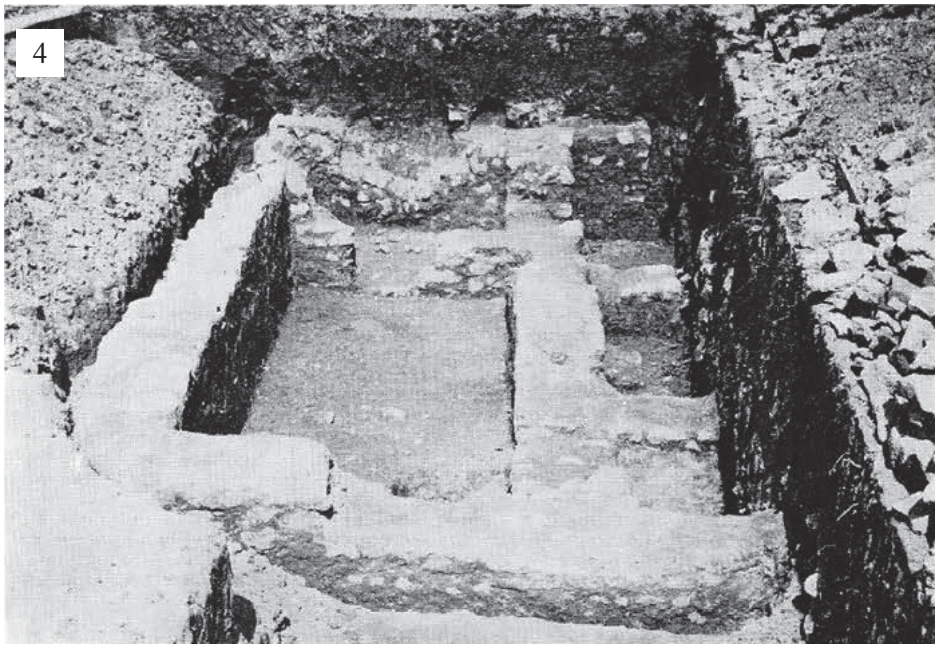

5

6

1

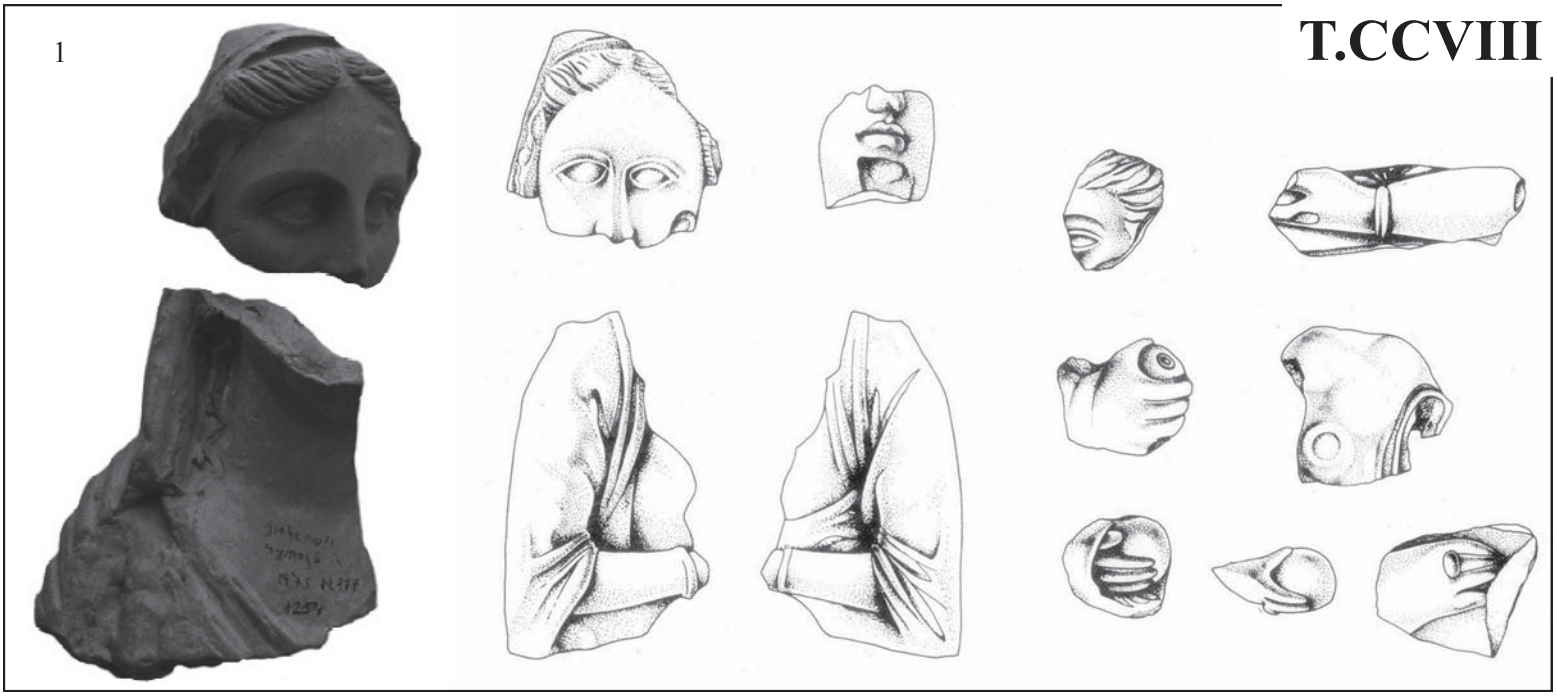

2

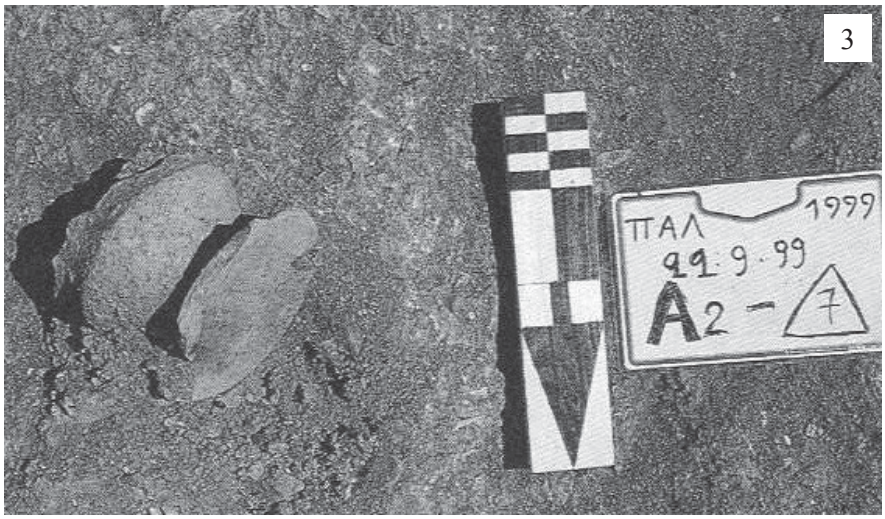

3

4

5

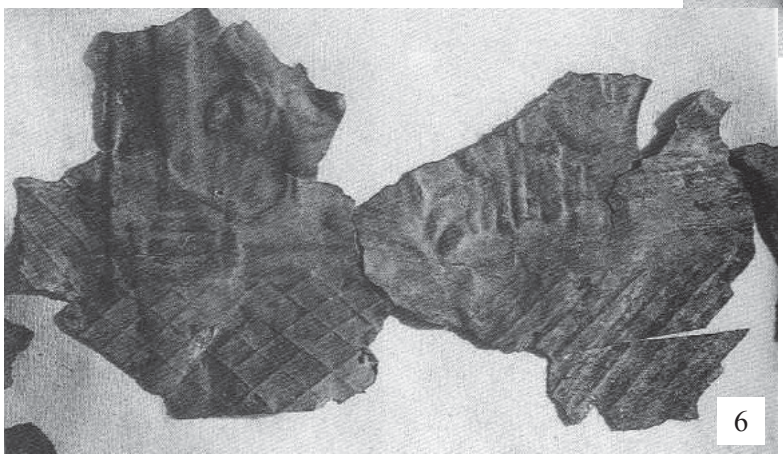

6

7

1

2

3

4

5

6

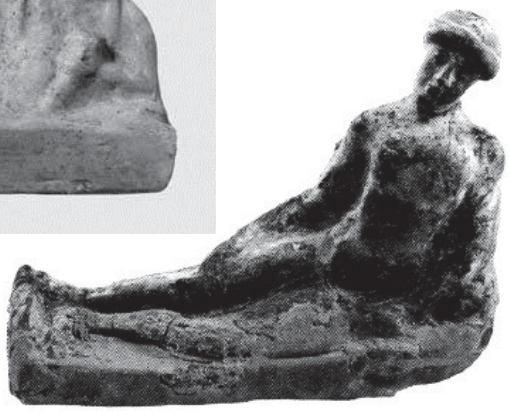

7

1
2

3

4

5

6

7

8

1

2

3

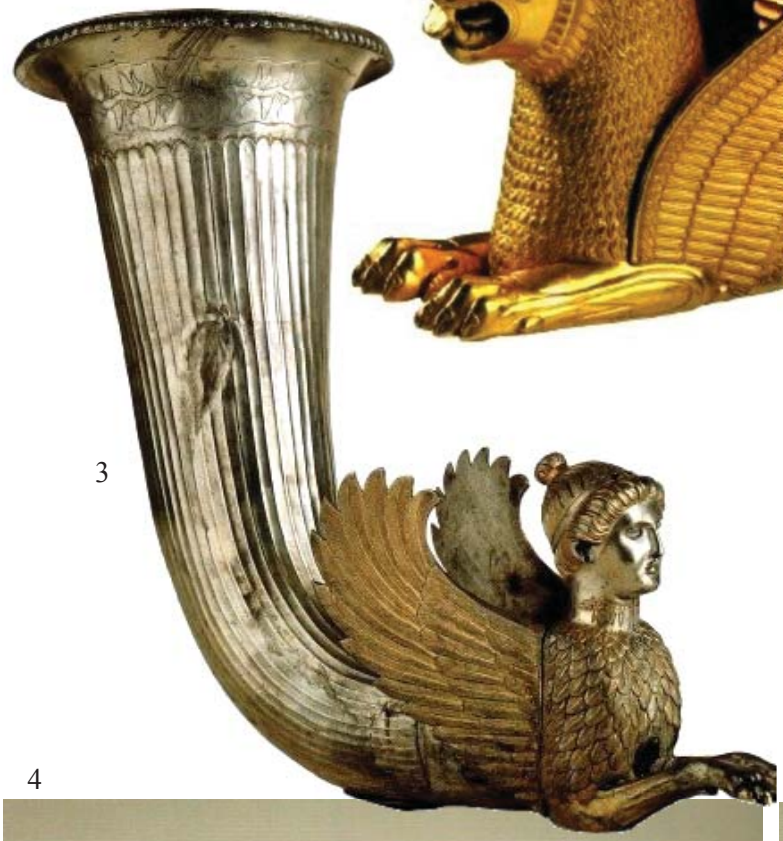

4

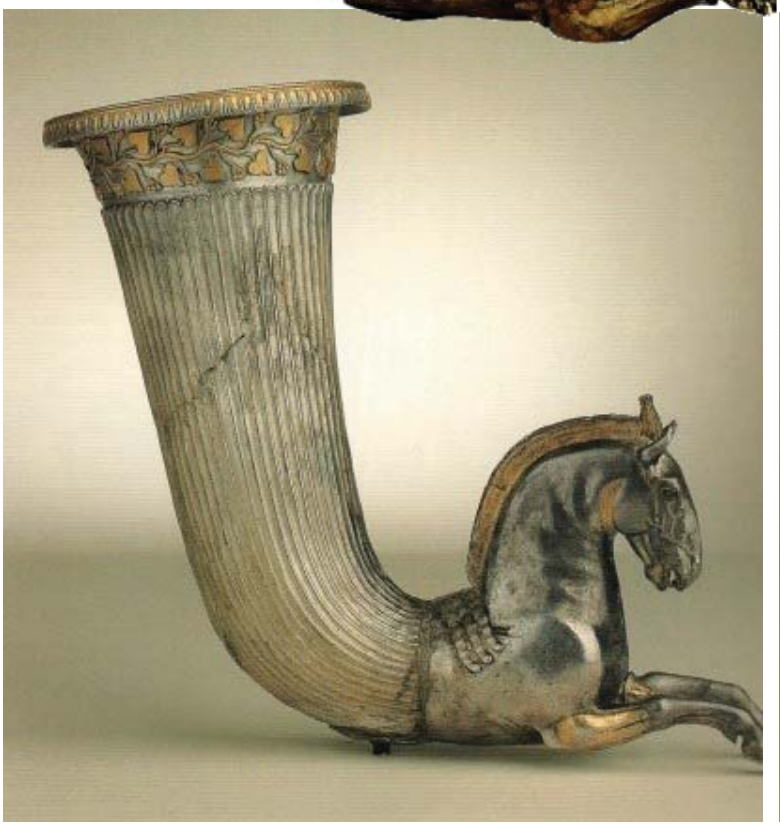

5

1

2

3

4

1

2

1

2

3

1

2

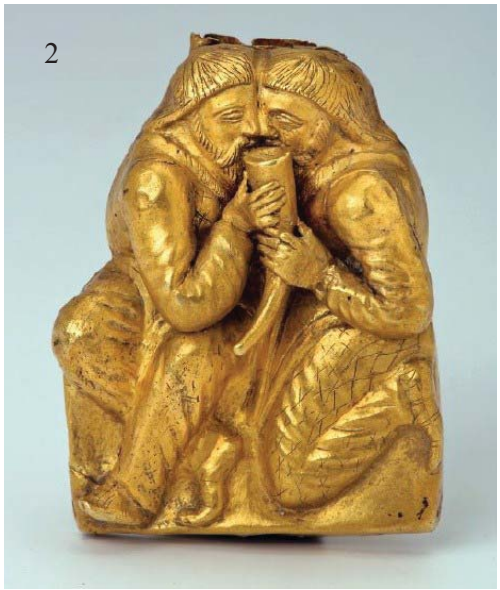

3

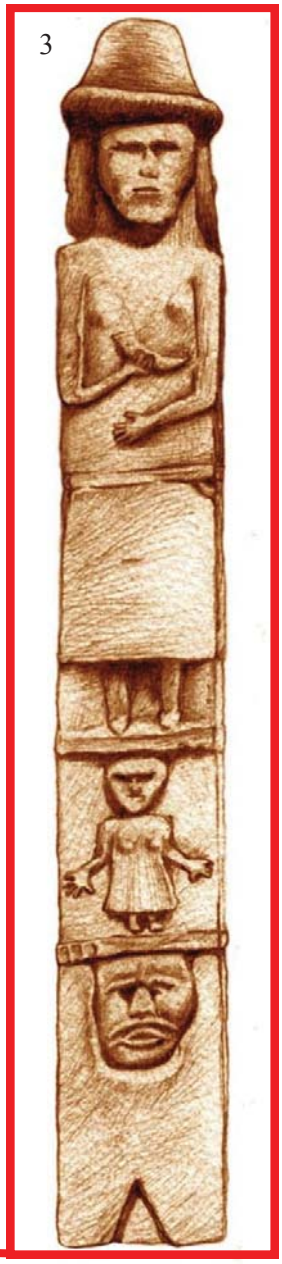

4

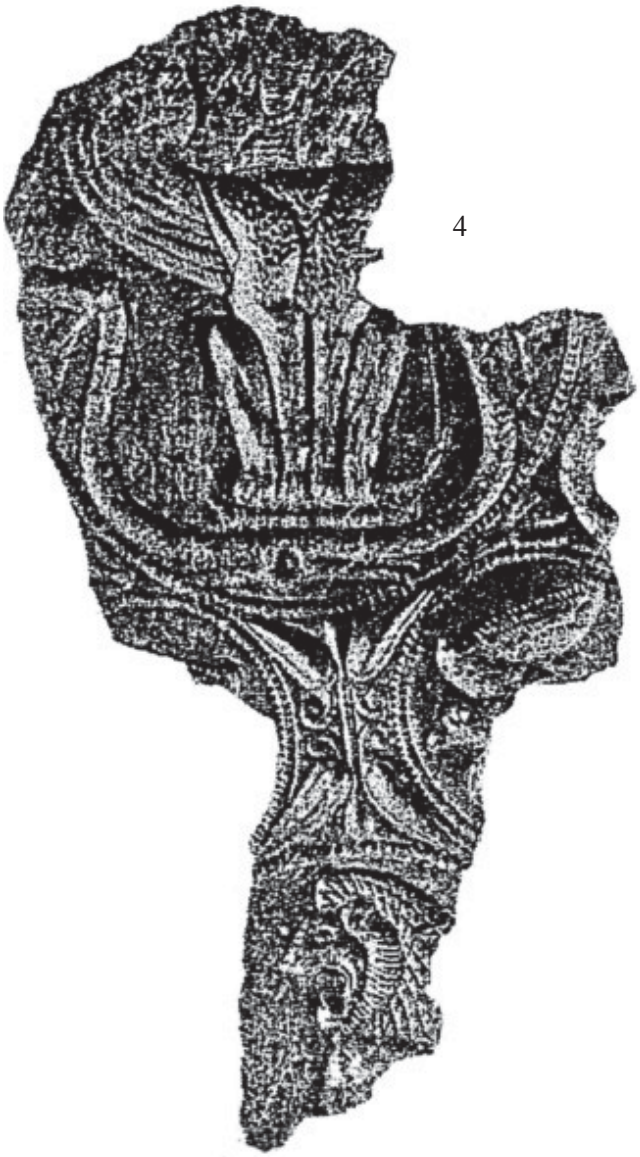

1

2

3

4

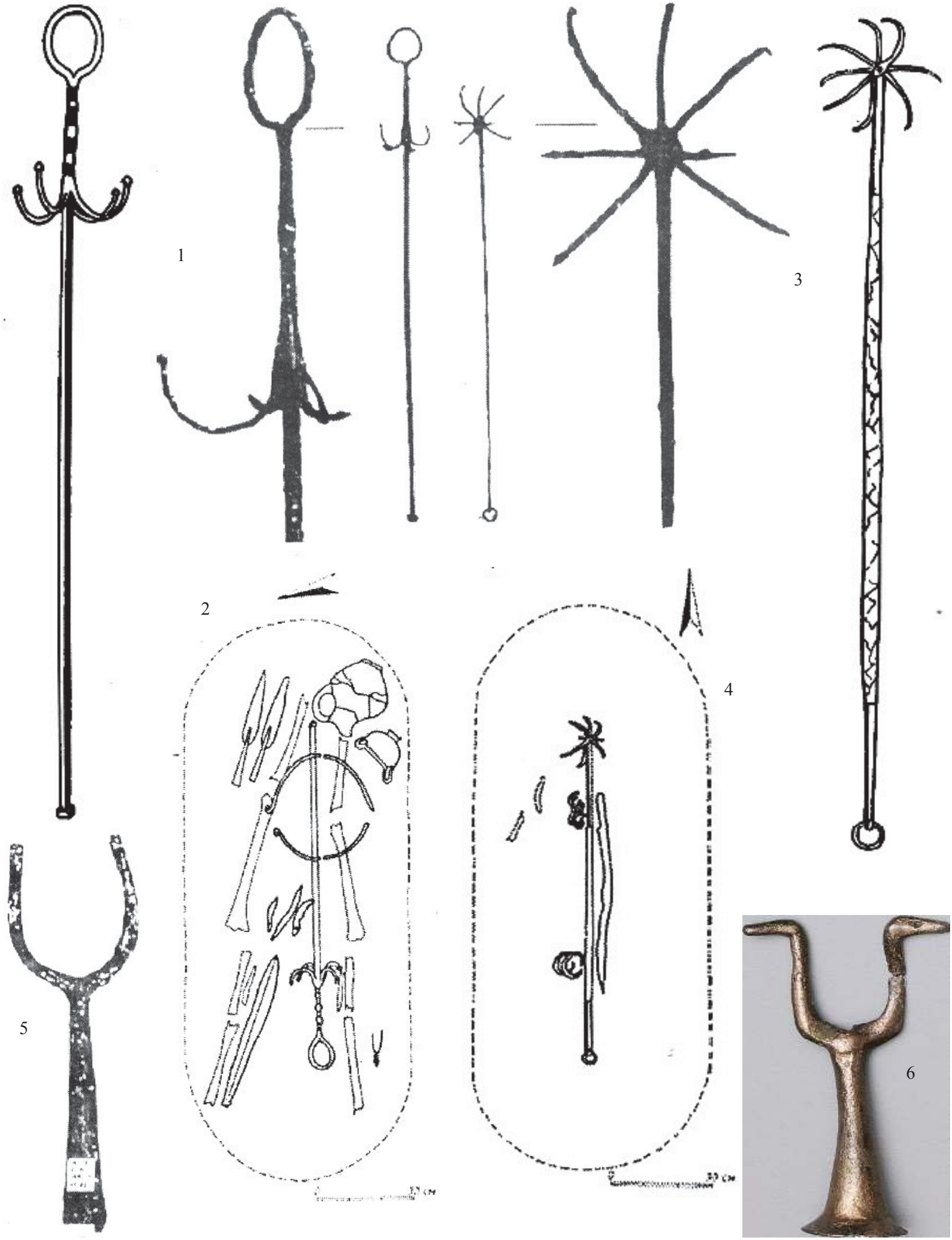
1
2
3
4
5
6

1

2

3

6
7
8

4

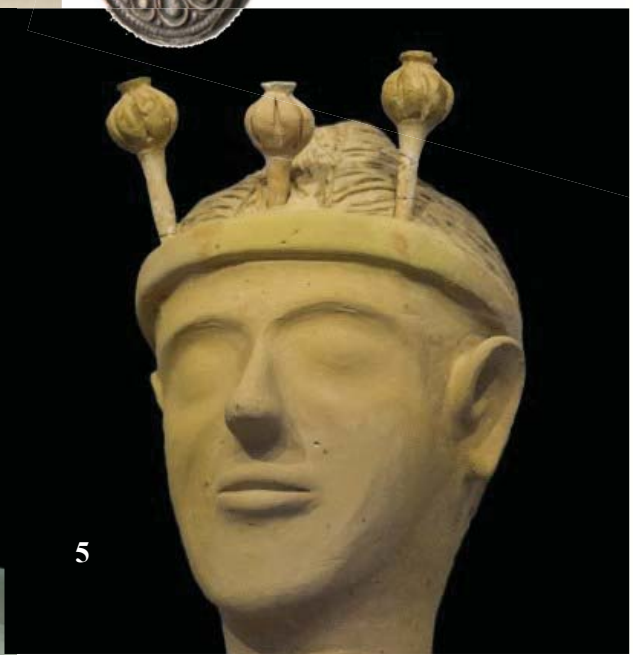
5

9

1

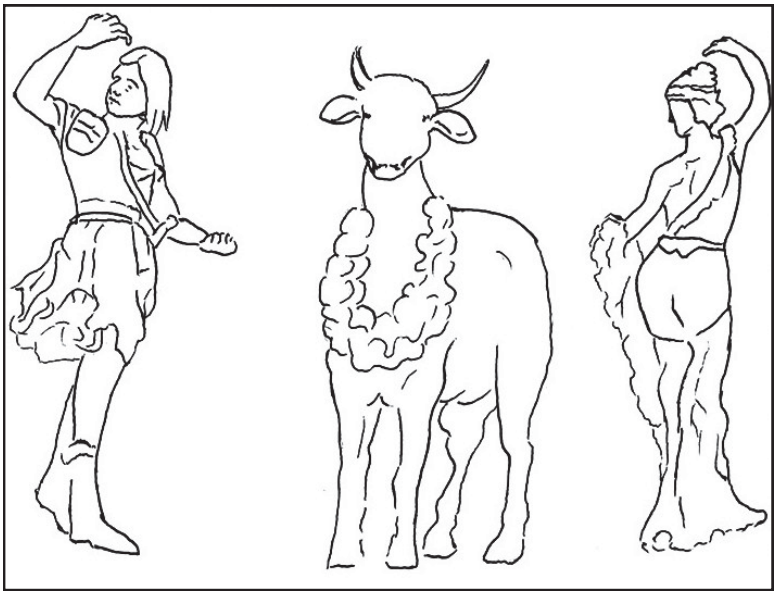

2

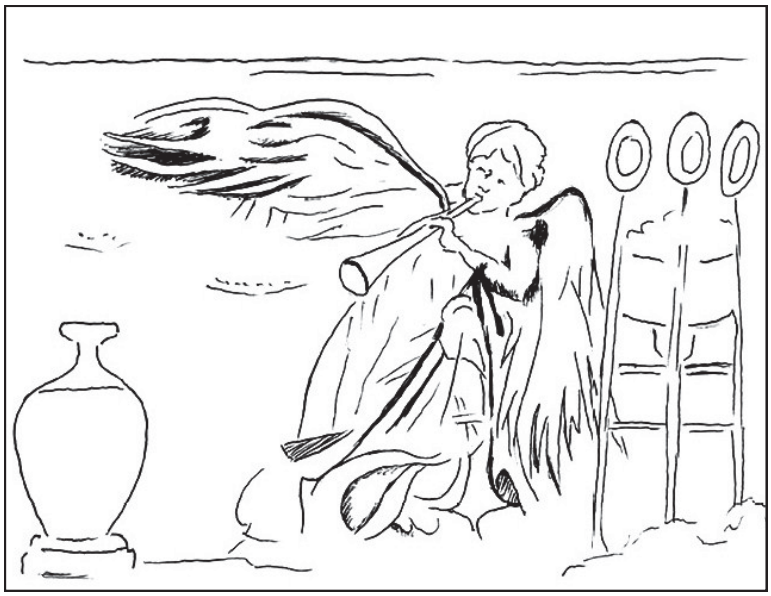

3

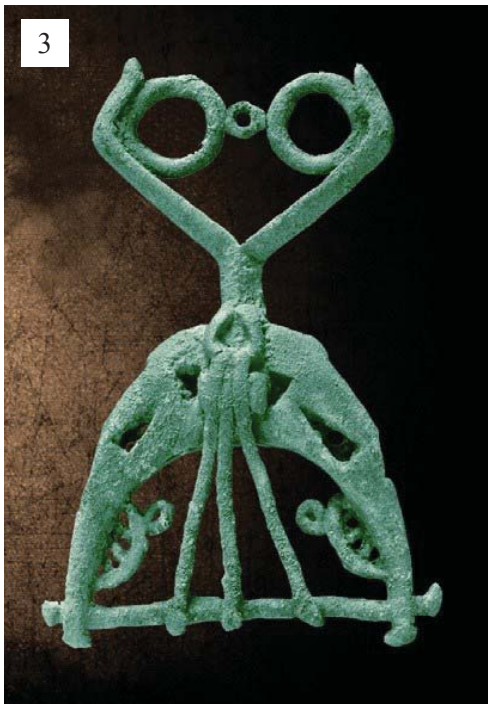

4

5

6

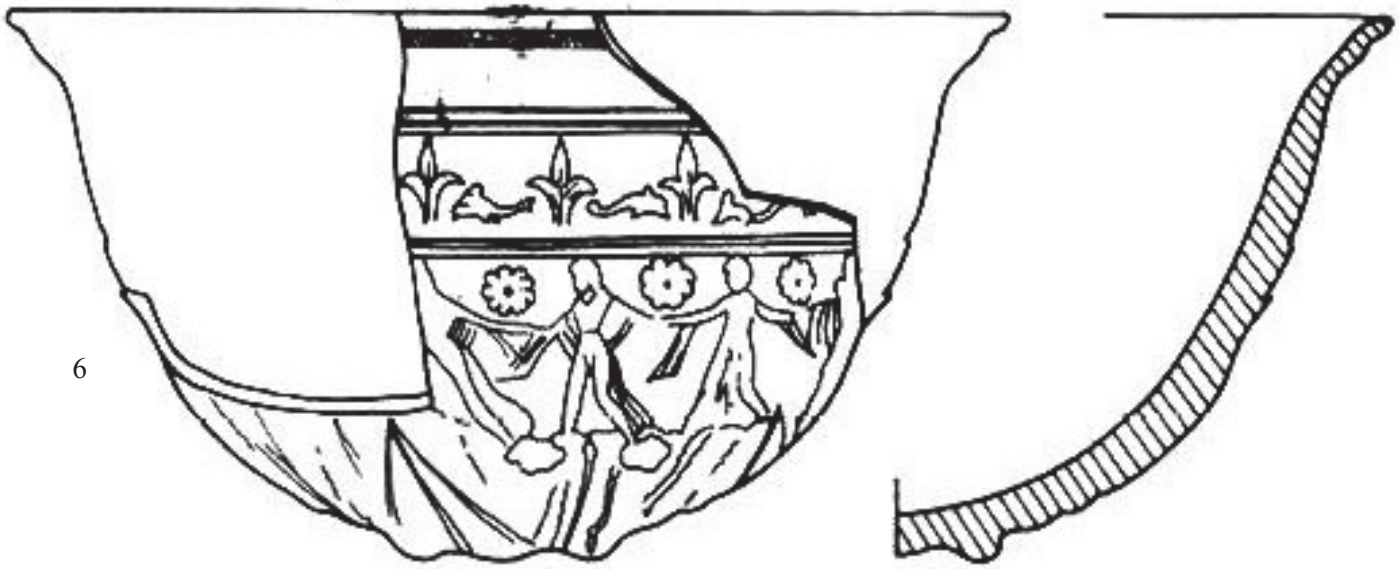

1

2

3

Каталог на илустрации

Карта 1
Географската позиција на Дасаретија и соседните региони на Балканскиот Полуостров
(Основна карта: Wikimedia Commons/User:Future Perfect at Sunrise;
Обработка: И. Ефтимовски).

Карта 2
Дасаретија и соседните антички области во Горна Македонија
(Основна карта: Wikimedia Commons/User:Future Perfect at Sunrise;
Обработка: И. Ефтимовски).

Карта 3
Езера и главни реки во Дасаретија и непосредната околина
(Основна карта: Wikimedia Commons/User:Future Perfect at Sunrise;
Обработка: И. Ефтимовски).

Карта 4
Планини во Дасаретија и непосредната околина
(Основна карта: Wikimedia Commons/User:Future Perfect at Sunrise;
Обработка: И. Ефтимовски).

Карта 5
Рамници во Дасаретија и непосредната околина
(Основна карта: Wikimedia Commons/User:Future Perfect at Sunrise;
Обработка: И. Ефтимовски).

Карта 6
Најзначајни археолошки локалитети во Дасаретија од доцното бронзено време, железното време и раната антика + современите градски центри на регионот
(Основна карта: Wikimedia Commons/User:Future Perfect at Sunrise;
Обработка: И. Ефтимовски).

Карта 7
Трасата на римскиот пат Виа Игнација низ езерскиот регион и низ Средниот Балкан
(Основна карта: Wikimedia Commons/User:Future Perfect at Sunrise;
Обработка: И. Ефтимовски).

Карта 8
Погребни маски и други апликации од златна фолија на Средниот Балкан (6. - 5. век пр. н. е.)
(Основна карта: Wikimedia Commons/User:Future Perfect at Sunrise;
Обработка: И. Ефтимовски).

T.I:

1. Делови од потпорни колци од наколната населба Плоча Миќов Град, Охридско Езеро, Р. С. Македонија, бронзено време - рано железно време (фото: Г. Наумов, според: Наумов и др. 2018);
2. Делови од потпорни колци од наколната населба Совјан, Маличко Езеро, Р. Албанија, бронзено време - рано железно време (цртеж: S. Martinez, според: Lera et al. 1996);
3, 4. Кружни објекти кај Анче, Крани, Преспа, Р. С. Македонија, хеленистички период (?) (според: Битракова-Грозданова 2015);
5. Бронзена јадица од Плоча Миќов Град, Охридско Езеро, Р. С. Македонија, бронзено време - рано железно време (фото: Г. Наумов/Т.Стојоска-Видовска; според: Наумов и др. 2019);
6. Бронзена јадица од Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Битракова-Грозданова 1988);
7. Бронзена јадица од Поградец, Охридско Езеро, Р. Албанија, хеленистички период (според: Anamali 1979);
8. Камена мелница од Плоча Миќов Град, Охридско Езеро, Р. С. Македонија, бронзено време - рано железно време (фото: Г. Наумов, според: Наумов и др. 2019);
9. Цртеж на човек кој ора со помош на некое запрегнато животно, врежан на керамички питос, Горица кај Трен, Мала Преспа, Р. Албанија, хеленистички период (според: Léra 1983);
10. Железна алатка за кроење винова лоза, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, рана антика (според: Ceka 1972);
11. Бронзена фигурина на јарец, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, архајски период, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
12. Бронзена апликација во облик на говедо, детаљ од бронзен кратер, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, архајски период, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
13. Слика на овен, детаљ од керамички киликс, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, доцен 6. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018).

T.II:

1. Мат-сликан керамички сад, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, рано железно време (според: Кузман 2017);
2. Керамичко ојнохое, Три Чељусти, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, доцен 4. век пр. н. е. (фото: Завод и музеј - Охрид, според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Бронзени приврзоци, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, железно време (според: Кузман и Димитрова 2010);
4. Железна лопата и клешти, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, архајски период, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Babić & Palavestra 2018/Ardjanliev et al. 2018);
5. Железно ковачко длето, Свети Илија, Делогожда, Струшко, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Битракова-Грозданова 1987);
6. Мобилна топилница, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Митревски 2021b);
7. Железни чекани, Сува Чешма, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, архајски период, 6. - 5. век пр. н. е. (Завод и музеј - Охрид, фото: И. Ефтимовски);

8. Надгробен споменик со претстава на ковачи, околина на Корча, Р. Албанија, 2. - 3. век н. е. (според: Korkuti 1971b);
9. Збирен наод на метални алатки, Симица, Корчанско, Р. Албанија, доцна антика, 4. - 6. век н. е. (според: Karaiskaj 1979);
10. Бронзена монета на Дасаретите, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Арџанлиев 2018);
11. Бронзена монета на Лихнид, Охридско, Р. С. Македонија, 2. век пр. н. е. (според: Кузман и Димитрова 2010).

T.III:
1. План на Тумулот 1 во Барч, Р. Албанија, доцно бронзено и железно време (според: Bejko 2016);
2. План на тумулот во Каменица, Р. Албанија, доцно бронзено и железно време (според: Bejko 2016).

T.IV:
1. План на Тумулот 1 во Куч-и-Зи, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 1976b);
2. План на гробови со заедничка полукружна ограда во Три Чељусти, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, железно време (според: Лахтов и Кастелиц 1957).

T.V:
1. План на распоредот на тринаесетте „богати“ погребувања во Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Лахтов и Кастелиц 1957);
2. План на Гробот I во Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Stibbe 2003);
3. План на Гробот VIII во Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Stibbe 2003);
4. План на Гробот IX во Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Stibbe 2003).

T.VI:
1. Sидана гробница од македонски тип, Охрид, Р. С. Македонија, 4. - 2. век пр. н. е. (според: Кузман и Димитрова 2010);
2. Гробници исклесани во карпа, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 4. - 3. век пр. н. е. (фото: Attila Terbócs, извор: *Selca e Poshtme 2018*);
3. Гробница исклесани во карпа, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Korkuti 1971b);
4. Некропола Дебој, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Ardjanliev 2017);
5. Гробница до прстен од камења, Гимбабица, Избишта, Ресенско, Р. С. Македонија, хеленистички период (фото: П. Арџанлиев / Археолошки музеј на Македонија - Скопје, извор: *Гимбабица 2019*).

T.VII:
1. Европска јагула (според: Freshwater and Marine Image Bank/University of Washington, извор: *Anguilla anguilla 1916*);

2. Бронзено ковчеже за мумифицирана јагула, А. Р. Египет, птоломејски период (фото: British Museum, извор: *Mummified eel 2023*);
3. Цртеж од погребниот папирус на Хервебен, А. Р. Египет, 11. - 10. век пр. н. е. (според: Pinch 2002);
4, 5. Стаклена рачка од сад, Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија, 4. - 6. век н. е. (според: Битракова-Грозданова 2015).

T.VIII:
1. Керамички аскос (од страна), Гроб 127, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, прва половина на 4 век пр. н. е. (според: Кузман и Димитрова 2010);
2. Керамички аскос (од горе), Гроб 127, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, прва половина на 4 век пр. н. е. (според: Sanev 2013);
3. Цртеж на бронзено огледало, етрурска култура, Р. Италија, 5. век пр. н. е. (според: Beazley 1949);
4. Штит, злато и слонова коска, Гробница II, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
5, 6. Подни мозаици, Олинт, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Robinson 1932).

T.IX:
1, 2. Подни мозаици, Олинт, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Robinson 1932);
3. Поден мозаик, Ајга, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Drougou & Saatsoglou-Paliadeli 1999);
4. Поден мозаик, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, доцен 4. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011).

T.X:
1. Златна маска, Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Златна маска, Гроб 458, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Chrysostomou & Chrysostomou 2012);
3. Златна фолија, Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
4, 5. Златни фолии, Гроб VII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018).

T.XI:
1. Мотив насликан врз керамички сад, Плаошник, Охрид, железно време (според: Кипро 2023);
2. Бронзени приврзоци, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 1976b);
3. Минијатурно бронзено сатче, Шуец, Мала Преспа, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 2009);
4. Минијатурно бронзено сатче, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, железно време (според: Кузман и Димитрова 2010);

5. Бронзен приврзок, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, железно време (според: Кузман и Димитрова 2010);
6. Минијатурно бронзено сатче, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, железно време (според: Чаусидис 2017);
7. Златна фолија во форма на сандала, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Вулић 1932);
8. Бронзена рачка од сад, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Mutafchieva 2018/Ardjanliev et al. 2018);
9. Бронзена рачка од сад (?), Симица, Корчанско, Р. Албанија, хеленистичко време (според: Léra 1992);
10. Бронзено олпе, Црвејнца, Охридско, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2017);
11. Бронзено олпе, Требенишко Кале, Охридско, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2017).

T.XII:
1. Панорама на островот Голем Град, Големо Преспанско Езеро, Р. С. Македонија (според: Битракова-Грозданова 2017);
2. Панорама на островот Свети Ахил, Мало Преспанско Езеро, Р. Грција (фото: И. Ефтимовски);
3. Панорама на ридот Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија (според: Битракова-Грозданова 2017).

T.XIII:
1. Стаклена рачка од сад, Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија, 4. - 6. век н. е. (според: Битракова-Грозданова 2015);
2. Белоушка (*Natrix tesselata*), Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија (фото: snakeisland.golemgrad @ Instagram, извор: *Golem Grad Dice Snake 2022*);
3. Цртеж на папирус, 3 век (според: Rudolph 1987);
4. Цртеж од *Codex Marcianus*, 14 век (според: Jung 1984; Rudolph 1987);
5. Цртеж од *Uraltes chymisches Werk*, 18 век (според: Jung 1984);
6. Цртеж и натпис врежани во камен, Нора, Упланд, Кралство Шведска, ран среден век (според: Wilson & Klindt-Jensen 1966);
7. Рачки од гусли, Србија, нов век (Етнографскиот музеј во Белград, според: Кулишић & Петровић & Пантелић 1970).

T.XIV:
1, 2. Сребрени белегзии, Гроб IX, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Сребрена белегзија, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
4, 5. Сребрени белегзии, Гроб X, Требениште, Р. С. Македонија, Охридско, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
6. Сребрена белегзија, Плочите - Наколец, Преспанско, Р. С. Македонија, архајски период (според: Митревски 2015);

7. Бронзена белегзија, Гроб 71, Тумул 1, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, архајски период (според: Andrea 1976b);
8. Бронзена белегзија, Гроб 61, Делогожда, Струшко, Р. С. Македонија, ранохеленистички период (според: Битракова-Грозданова 2017);
9. Бронзена белегзија, Речица, Охридско, Р. С. Македонија, архајски период (според: Кузман 1983);
10. Бронзен прстен, Речица, Охридско, Р. С. Македонија, архајски период (според: Кузман 1983);
11, 12. Сребрени белегзии, Радолишта, Струшко, Р. С. Македонија, архајски период (според: Garašanin 1952).

T.XV:
1. Сребрена белегзија, Демир Капија, Р. С. Македонија, крај на 5. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
2. Сребрена белегзија, Готланд, Кралство Шведска, 11 век н. е. (според: Ashby & Leonard 2018);
3. Белегзија, Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија, доцна антика (според: Битракова-Грозданова 2011);
4. Железна тока со сребрена фолија, Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија, 5. - 6. век н. е. (според: Битракова-Грозданова 2011);
5. Ќустек, Овче Поле, Р. С. Македонија, нов век (според: Јаневски 2012);
6. Фронтон од варовник (детаљ), Храм на Артемида, Крф, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (Archaeological Museum of Corfu, фото: Neoclassicism Enthusiast/Wikimedia Commons, извор: *Gorgon Corfu 2021*).

T.XVI:
1. Горен дел од кадукеј, почеток на 5 век пр. н. е. (фото: Dallas Museum of Art, според: Chausidis 2022);
2. Сцена од релјефот на жртвената вазна на Гудеа, Сумер, Месопотамија, 22 век пр. н. е. (според: Chausidis 2022);
3, 4. Релјефни мотиви од надгробни споменици (стеќци), Босна и Херцеговина, среден век (цртежи: M. Wenzel, според: Chausidis 2022);
5. Резбан мотив од дрвените влезни врати на црквата во манастирот Трескавец, Прилепско, Р. С. Македонија, 15. - 16. век н. е. (според: Chausidis 2022);
6. Резбан мотив од дрвените влезни врати на црквата во манастирот Слепче, Прилепско, Р. С. Македонија, 15. - 16. век н. е. (според: Chausidis 2022);
7. Резбан мотив од дрвените влезни врати на црквата Св. Никола Болнички, Охрид, Р. С. Македонија, 12. - 14. век н. е. (според: Chausidis 2022);
8. Цртеж од *Figurarum Aegyptiorum Secretarum,* 18 век (според: Jung 1984);
9. Цртеж од *Uraltes Chymisches Werck,* 18 век (според: Jung 1984);
10. Метална плочка, Летница, Р. Бугарија, 4. век пр. н. е. (според: Marazov et al. 1998).

T.XVII:
1. Фрагмент од керамички сад, Суводол, Битолско, Р. С. Македонија, неолит (според: Чаусидис 2017);
2. Фрагмент од керамички жртвеник, Породин, Битолско, Р. С. Македонија, неолит (според: Grbić 1960);

3. Керамички сад, Кносос, Крит, Р. Грција, бронзено време (Archaeological Museum of Heraklion, фото: Zde/Wikimedia Commons, извор: *Serpent vessel Knossos 2014*);
4, 5. Керамичка амфора, Атина, Р. Грција, 8. век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, извор: *Attic neck-amphora 2023*);
6, 7. Бронзен кратер, Гроб „B“, Дервени, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Barr-Sharrar 2008);
8. Мермерен сад, римска култура, 2 век н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, извор: *Marble strigilated vase 2023*).

T.XVIII:
1. Минијатурно бронзено сатче, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, железно време (според: Чаусидис 2017);
2. Минијатурно бронзено сатче, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, железно време (според: Кузман и Димитрова 2010);
3, 4. Бронзен кратер, Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
5, 6. Бронзен кратер, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
7. Керамички сад, Гроб 11, Тумул II, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Andrea 1977);
8. Керамичко ојнохое, Три Чељусти, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, доцен 4. век пр. н. е. (фото: Завод и музеј - Охрид, според: Ardjanliev et al. 2018);
9. Фрагментирана рачка од керамички сад, Гроб 21, Шуец, Мала Преспа, Р. Албанија, 7. - 6. век пр. н. е. (според: Andrea 2009).

T.XIX:
1, 2. Керамичко ојнохое, произведено во Коринт (Грција), пронајдено во Италија, 6 век пр. н. е. (фото: British Museum, извор: *Oinochoe snakes 2023*);
3. Керамичко ојнохое, Гроб 162, Дебој - Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (фото: И. Ефтимовски);
4. Бронзено ојнохое, Етрурија, Р. Италија, 5. - 1. век пр. н. е. (фото: Antiquities.co.uk, извор: *Oinochoe snake handle 2017*);
5. Керамичко ојнохое, Јужна Италија, 3. век пр. н. е. (Prague Museum, фото: Zde/Wikimedia Commons, извор: *Oinochoe snake head 2015*).

T.XX:
1. Керамички бокал, Лерин, Западна Македонија, Р. Грција, хеленистички период (според: Akamati-Lilibaki & Akamatis 2006).
2, 3. Керамички бокали, Дебој - Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Арџанлиев 2013);
4. Керамички бокал, Црвејнца, Охридско, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Битракова-Грозданова 2017);
5. Керамичко ојнохое, Гроб 162, Дебој, Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (фото: И. Ефтимовски);

6. Бронзена апликација, Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија 3. - 2. век пр. н. е. (Завод и музеј Охрид, фото: И. Ефтимовски);
7. Бронзена апликација, Ајга, Централна Македонија, Р. Грција, хеленистички период (според: Kottaridi 2013);
8. Мозаик, Будва, Црна Гора, 2. век н. е. (фото: JU Muzeji i galerije Budve, извор: *Antički mozaik Budva 2023*);
9. Сцена од сликан керамички кратер, Кампанија, Р. Италија, 4. век пр. н. е. (според: Ogden 2013);
10. Мозаик, „Куќата на Перистерија", Стоби, Р. С. Македонија, 5. век н. е. (фото: НУ Стоби, извор: *Перистерија Стоби 2023*).

T.XXI:
1. Бронзен шлем, Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
2, 3. Детаљи на бронзен шлем, Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018, обработка: И. Ефтимовски);
4. Детаљ од фреската „Христово вознесение", црква „Св. Ѓорѓи", Курбиново, Преспа, Р. С. Македонија, 12. век н. е. (фото: И. Ефтимовски);
5. Детаљ од фрескопис, црква „Св. Богородица Милостива", Нивици, Преспа, Р. Грција, 14. - 15. век (според: Paissidou 2015);
6. Детаљ од фрескопис, црква „Св. Богородица", Туминец, Преспа, Р. Албанија, 13. - 14. век (според: Xhaferaj & Nesturi & Marika 2013);
7. Детаљ од дрвен иконостас, манастир „Св. Наум", Охридско, Р. С. Македонија, 1711 година (според: Ќорнаков 2009).

T.XXII:
1. Релјеф во камен, Ореовец, Прилепско, Р. С. Македонија, римски период (според: Чаусидис 2017);
2. Релјеф во камен, Стањевци, Свети Николе, Р. С. Македонија, римски период (според: Чаусидис 2017);
3. Релјеф во камен, Чашка, Р. С. Македонија, римски период (според: Чаусидис 2017);
4. Детаљ од фреска, Помпеја, Неапол, Р. Италија, римски период (фото: Vanni Archive / Art Resource, NY, според: Flower 2017);
5. Релјеф во карпа, Тројаци-Плетвар, Прилепско, Р. С. Македонија, римски период (според: Чаусидис 2017);
6. Релјеф во камен, Сетина, Леринско, Западна Македонија, Р. Грција, римски период (Археолошки музеј на Лерин, фото: И. Ефтимовски)
7. Релјеф во камен, Мренога, Демир Хисар, Р. С. Македонија, римски период (според: Чаусидис 2017);
8. Релјеф во камен, Хераклеја Линкестис, Битола, Р. С. Македонија, римски период (според: Чаусидис 2017);
9. Релјеф во камен, Караслари, Велешко, Р. С. Македонија, римски период (според: Чаусидис 2017).

T.XXIII:
1. Каменен капак, Добовјани, Струшко, Р. С. Македонија, антички период (Завод и музеј Охрид, фото: И. Ефтимовски, цртеж според: Битракова-Грозданова 1999);
2. Фрагмент од теракотна фигурина, Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија, хеленистички период (Битракова-Грозданова 1988);
3. Релјеф во камен, се чува во Модена, Р. Италија, римски период (фото: Galleria Estense, Modena, извор: *Modena relief 2018*);
4. Фајансна фигурина, Кносос, Крит, Р. Грција, бронзено време (според: Hafner 1968);
5. Бронзена фигурина, околина на Везув, Р. Италија, 5. век пр. н. е. (фото: British Museum, извор: *Bronze statuette of Vanth 2023*);
6. Каменен споменик, Готланд, Кралство Шведска, 400-600 г.н. е. (Fornsalen museum, Visby, фото: Berig/Wikimedia Commons, извор: *Gotland snake-witch 2008*);
7. Алхемиски цртеж од *Rosarium philosophorum* во *Artis auriferae II*, 1593 година (според: Jung 1984);
8. Бронзена фигурина, Требенишко Кале, Охридско, Р. С. Македонија, антички период (?) (според: Битракова-Грозданова 1999);
9. Релјеф во камен, Охрид, Р. С. Македонија, 1 век пр. н. е. - 2 век н. е. (според: Битракова-Грозданова 2017).

T.XXIV:
1, 2. Бронзен кратер, Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Златен ѓердан, Гроб 73, Дебој - Охрид, Р. С. Македонија, 3. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997, Кузман и Димитрова 2010);
4. Сребрена монета на Аполонија, Наколец, Преспа, Р. С. Македонија, 2. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2015);
5. Бронзена монета на Дирахиум, Наколец, Преспа, Р. С. Македонија, 2. - 1. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2015);
6. Бронзена монета на Калес, Кампанија, Р. Италија, 3. век пр. н. е. (фото: Classical Numismatic Group, LLC. / Jörg Müller Collection, извор: *Cales Coin 2023*);
7. Фајансен сад обликуван како глава на митски лик (Ахелој?), Гроб 458, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
8. Глава од бронзена скулптура на митски лик (Дионис Таурос?), Јаболце, Скопско, Р. С. Македонија, 1. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 1987).

T.XXV:
1. Златна обетка, Гроб 127, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, 4. век пр. н. е. (според: Кузман и Димитрова 2010);
2. Златна апликација, остава, Тремник, Неготино, Р. С. Македонија, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Mitrevski 2011);
3. Бронзена апликација во вид на тркало, Гроб 122, Тумул I, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 1976b);

4. Сребрена тока со позлатување, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
5. Сребрен прстен со позлатување, Гроб 117, Тумул I, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 1976b)
6. Монета на Едонците (крал Гета), Источна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Чаусидис 2017);
7. Златна маска (детаљ), Гроб 458, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Chrysostomou & Chrysostomou 2012);
8. Бронзен приврзок, Прозор, Босна и Херцеговина, железно време (според: Чаусидис 2017);
9. Реконструкција на облеката на „Девојката од Егтвед“, Егтвед, Данска, бронзено време (според: Kristiansen & Larsson 2005);
10. Реконструкција на облеката на „Пајонската свештеничка“, Гроб 15, Лисичин Дол, Марвинци, Валандовско, Р. С. Македонија, железно време (според: Митревски 1999);
11. Распоред на прилозите во гробот на „Пајонската свештеничка“, Гроб 15, Лисичин Дол, Марвинци, Валандовско, Р. С. Македонија, железно време (според: Митревски 1999).

T.XXVI:
1. Шеснаесеткрако сонце/ѕвезда со цветна розета во средината, мотив на златен ларнакс, Гробница II, Ајга (Вергина), Централна Македонија (Р. Грција), 4. век пр. н. е. (според: SilentResident/Wikimedia Commons, извор: *Vergina Sun 2014*);
2. Сребрен диск со златни детали, Аи-Канум, Авганистан, 3 век пр. н. е. (фото: National Museum of Afghanistan/World Imaging/Wikimedia Commons, извор: *Ai Khanoum plaque 2006*);
3. Отисок од цилиндричен печат, Месопотамија, 8. - 7. век пр. н. е. (според: Cook 1914);
4. Отисок од цилиндричен печат, Персија, 4. век пр. н. е. (според: Waters 2014);
5. Отисок од цилиндричен печат, Сурк Дум (Соркдом), Луристан, И. Р. Иран, втора половина на 2. милениум пр. н. е. (според: Porada 1993);
6. Сребрен медаљон, Тел Гезер, Израел, околу 1600 г.пр. н. е. (фото: Clara Amit/IAA/ The Times of Israel, извор: *Tel Gezer Medallion 2016*).

T.XXVII:
1, 2. Керамички сад, Черветери, Р. Италија (веројатно произведен во Лаконија, Грција), почеток на 6. век пр. н. е. (фото: Musée du Louvre / Tony Querrec, извор: *Louvre cratère 2020*);
3. Сликана сцена врз керамички сад, Атика, Грција, 6. век пр. н. е. (фото: Musée du Louvre / Hervé Lewandowski, извор: *Louvre Amphore 1998*);
4. Сребрена чинија, Мазандаран, Северен Иран, 4. век пр. н. е. (според: Curtis & Tallis 2005);
5. Златна чинија, дел од „Депото од Оксус“, тек на реката Оксус (Аму Дарја), Средна Азија, 5. - 4. век пр. н. е. (фото: British Museum, извор: *Oxus Treasure Bowl 2022*);
6. Сребрена чинија, Гроб 279, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, средина на 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
7. Сребрена чинија, Рогозен, Враца, Р. Бугарија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Marazov et al. 1998).

T.XXVIII:
1, 2. Мотив на златен ларнакс, Гробница II (главна комора), Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (фото: Greece High Definition, извор: *Macedonian Star 2020*);

3. Златен ларнакс, Гробница II (главна комора), Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Drougou & Saatsoglou-Paliadeli 1999);
4. Мотив на златен ларнакс, Гробница II (преткомора), Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
5. Златен ларнакс, Гробница II (преткомора), Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (фото: Drougou & Saatsoglou-Paliadeli 1999);
6. Златни апликации, Гробница А, Катерини, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
7. Сребрени апликации, Дервени, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
8. Златни апликации, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013).

T.XXIX:
1. Поден мозаик, Олинт, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Robinson 1932);
2. Керамички сад, Ново Село/Агија Параскеви, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
3. Бронзена оплата од штит, Нови Град/Вегора, Леринско, Западна Македонија, Р. Грција, 3. век пр. н. е. (според: Adam-Veleni 2000);
4, 5. Бронзена оплата од штит (фото и цртеж), Бонче, Прилепско, Р. Македонија, 3. век пр. н. е. (фото и цртеж: Археолошки музеј на Македонија во Скопје, извор: *Македонски штит 2020*);
6, 7. Бронзена оплата од штит (фото и цртеж), Додона, Епир, Р. Грција, 3. век пр. н. е. (фото и цртеж: K. Kalogirou, според: Dakaris 1993).

T.XXX:
1. Сликана фасада (детаљ), Гробница III, Свети Атанасиј, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
2. Сликана сцена врз керамички сад, Атика, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (фото: Musée du Louvre / Hervé Lewandowski, извор: *Louvre Amphore 1998*);
3. Монети на градот Уранопол, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, рана антика (според: Lederer 1931);
4. Монета на Филип V (221 - 179 г. пр. н. е.), Македонија (според: Шелдаров и Лилчиќ 1994);
5. Монета на Антигон II Гонат (277 - 239 г. п.н.е), Македонија (според: Шелдаров и Лилчиќ 1994);
6. Монета на Антигон II Гонат (277 - 239 г. п.н.е), Hija e Korbit, Корчанско, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Gjongecaj 1985).

T.XXXI:
1. Фрагмент мат-сликана керамика, Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, железно време (според: Кипро 2023);
2. Апликации од златна фолија, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Златна апликација, Гробница I, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Кузман и Почуча Кузман 2014);

4. Релјефни керамички чаши, Самуилова Тврдина, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Кузман 2006);
5. Златен приврзок (фото и цртеж), Гроб 150, Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија, 4. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2011 (цртеж: Д. Спасова), Битракова-Грозданова 2015 (фото));
6. Златен приврзок, Западна Пиерија, Централна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
7. Златен бокал, Панаѓуриште, Пазарџик, Р. Бугарија, 4 век пр. н. е. (според: Marazov et al. 1998).

T.XXXII:
1. Златна фолија со мотивот на „цветна розета“, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Златна фолија, Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Златна фолија - надградник, Гроб VII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
4. Златни фолии, Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
5. Златни фолии, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018).

T.XXXIII:
1. Игла од сребро и злато, Гроб IX, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Игла од сребро, Гроб IX, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Игла од сребро, Ајга, Централна Македонија, Р. Грција, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
4. Игла од злато, Гроб 1988/ΛII (на „Дамата од Ајга“), Ајга/Вергина, Централна Македонија, Р. Грција, ран 5. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
5. Игла од сребро и злато, Гроб 20, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, крај на 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
6. Сребрени апликации, Долна Козница, Ќустендил, Р. Бугарија, 4. век п.н.е (според: Marazov et al. 1998);
7. Златна фолија, Гроб 75, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
8. Златна фолија, Нареш/Неја Филаделфија, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004).

T.XXXIV:
1. Златна фолија, Гроб 280, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
2. Златна фолија (детаљ), Гроб 280, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);

3. Златна фолија, Гроб 115, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
4. Златна фолија, Гроб 443, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011).
5. Поглед кон изгрејсонцето, Олимпска Плажа, Катерини, Пиерија, Централна Македонија, Р. Грција (фото: И. Ефтимовски).

T.XXXV:
1. Златна фолија, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
2. Златна фолија, Гроб 795А, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
3. Поден мозаик (детаљ), Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
4. Ѕидна слика (детаљ), Ајнеја, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
5. Теракотен антефикс, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
6. Сликана претстава од „Гробницата на палметите“, Лефкадија, Негушко, Централна Македонија, Р. Грција, 3. век пр. н. е. (според: Gorzelany 2019).

T.XXXVI:
1. Каменен релјеф, Кархемиш, Турција/Сирија, 9. - 8. век пр. н. е. (според: Naumann-Steckner 1983);
2, 3, 4. Мермерна скулптура, „Гроб на Фрасиклеја“, Миринус, Атика, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (National Archaeological Museum in Athens, фото: Zde/Wikimedia Commons, извор: *Phrasikleia Kore 2019*);
5. Бронзен прстен (цртеж), Гроб 146, Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија, 4. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2011);
6. Златен прстен со обоен камен, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
7. Релјефна керамичка чаша, Гроб 42, Црвејнца, Охридско, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Битракова-Грозданова 2017).

T.XXXVII:
1. Бронзена монета на Лихнид, Охридско, Р. С. Македонија, 2. век пр. н. е. (според: Кузман и Димитрова 2010);
2. Бронзена монета на Александар III (336 - 323 г. пр. н. е.), Македонија (според: Шелдаров и Лилчиќ 1994);
3. Монета на Антигон II Гонат (277 - 239 г. п.н.е), Македонија (според: Шелдаров и Лилчиќ 1994);
4. Мермерен релјеф, Исар Марвинци, Валандовско, Р. С. Македонија, 2. век пр. н. е. (фото: Археолошки музеј на Македонија, според: *Во сенката 2014*);
5. Златна фолија, Гроб 587, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);

6. Златна фолија, Гроб 104, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
7. Златна фолија аплицирана на бронзен шлем, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
8. Релјефна керамичка чинија, Вардарски Рид (Гортинија), Гевгелиско, Р. С. Македонија, 2. - 1. век пр. н. е. (според: Blaževska 2006).

T.XXXVIII:
1, 2, 3. Посребрена железна тока, Гробница 3, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Korkuti 1971b);
4. Релјефна фасада во карпа, Гробница 3, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Ceka 1972);
5. Керамички печат, Самуилова Тврдина, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Кузман и Димитрова 2010);
6. Керамички тег, Самуилова Тврдина, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Кузман и Димитрова 2010);
7. Фрагмент од керамички сад, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, хеленистички период (според: Ceka 1972);
8. Фрагмент од керамички питос, Поградец, Р. Албанија, хеленистички период (според: Anamali 1979);
9. Бронзена монета на Лихнид, Охридско, Р. С. Македонија, 2. век пр. н. е. (според: М. Гуштин, П. Кузман / *Во сенката 2014*);
10. Релјефна керамичка чаша, Гроб 22, Дебој, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Битракова-Грозданова 2017).

T.XXXIX:
1. Сребрени садови, Тод, А. Р. Египет, 20. - 19. век пр. н. е. (според: Higgins 1981);
2. Каменен споменик, Мартебо, Готланд, Кралство Шведска, 5. - 7. век н. е. (според: Wilson & Klindt-Jensen 1966);
3. Монети од Ликија, Мала Азија, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Cook 1914);
4. Трискелион чиј краци се претворени во човечки нозе, дизајн на монета, антички период (според: Cook 1914);
5. Монета на Атина, Грција, 6. век пр. н. е. (според: Baldwin 1915);
6. Монета на Дероните, Македонија/Пајонија, 5. век пр. н. е. (според: Cook 1914);
7. Монета на Агатокле од Сиракуза, Сицилија, 4. век пр. н. е. (според: Cook 1914);
8. Монета на Л. Аквилиус Флорус, Рим, Р. Италија, 1. век пр. н. е. (според: Cook 1914).

T.XL:
1. Златни фолии во облик на птица, Гробови II, III и VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Златна фолија, Гроб 25, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
3. Златна фолија, Гроб 25, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);

4. Теракотна фигурина, Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
5. Теракотна фигурина, Гроб 262, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
6. Златни обетки, Гроб 5, Требенишко Кале, Охридско, Р. С. Македонија, 2. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997).

T.XLI:
1. Приказ на богот Хелиос на сребрениот диск со златни детали од Аи-Канум, Авганистан, 3 век пр. н. е. (фото: National Museum of Afghanistan/ World Imaging / Wikimedia Commons, извор: *Ai Khanoum plaque 2006*);
2. Антропоморфизирано сонце, каменен релјеф на фасада, Црква „Свети Кирил и Методиј“, Ресен, Преспа, Р. С. Македонија, 1893/94 година (фото: И. Ефтимовски);
3. Бронзена монета на Дирахиум, Наколец, Преспа, Р. С. Македонија, 2. - 1. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2015);
4. Бронзена релјефна плочка, Претор, Преспа, Р. С. Македонија, римски период (според: Битракова-Грозданова 2015);
5. Фрагмент од керамички питос, Берас, Корчанско, Р. Албанија, хеленистички период (според: Léra 1983);
6. Златна апликација, Охридско (Св.Еразмо-Енгелана?), Р. С. Македонија, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Кузман и Почуча Кузман 2014);
7. Златна дијадема, Охридско (Св.Еразмо-Енгелана?), Р. С. Македонија, 4. век пр. н. е. (според: Кузман и Почуча Кузман 2014);
8. Сребрени апликации и приврзоци (фото и реконструкција на гарнитура), збирен наод, Шалачка, Панонија, Р. Унгарија, римски период (според: Thomas 1963).

T.XLII:
1. Фрагмент мат-сликана керамика, Малиќ, Корчанско, Р. Албанија, 8. - 7. век п.н.е (според: Andrea 2005);
2. Бронзен приврзок, Хотур/Левкотеја, Кожани, Западна Македонија, Р. Грција, железно време (според: Чаусидис 2017);
3. Цртеж врз карпа, Тамгала, Р. Казахстан, праисторија (според: Чаусидис 2017);
4. Мотив од сликан керамички сад, околина на Алкориса, Кабезо, Кралство Шпанија, антички период (според: Чаусидис 2017);
5. Релјеф на каменен надгробен споменик - стеќак, Радимља, Столац, Босна и Херцеговина, среден век (според: Чаусидис 2017);
6. Мат-сликан керамички сад, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, рано железно време (според: Кузман 2017);
7. Мат-сликан керамички сад, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 1976b);
8. Мат-сликан керамички сад, Барч, Корчанско, Р. Албанија, рано железно време (според: Петрова 1996);
9. Златни фолии, Гроб VII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018).

10. Керамички скифос, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, 5. век пр. н. е. (според: Sanev 2013).

T.XLIII:
1. Симетричниот пар лавови на наодите од Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Апликација од златна фолија, Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото според: Ardjanliev et al. 2018; цртеж според: Filow 1927; Theodossiev 2000);
3. Пекторал од златна фолија, Гроб VII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото според: Ardjanliev et al. 2018; цртеж според: Filow 1927; Theodossiev 2000);
4. Апликација од златна фолија, Гроб 194, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
5. Апликација од златна фолија, Гроб 194, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011).

T.XLIV:
1. Апликации од златна фолија, Гроб 712, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
2. Птичји фигури на апликации од златна фолија, Гроб 712, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
3. Позлатен сребрен ѓердан (детаљ), Гроб 359, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
4. Бронзен шлем (детаљ), Гроб 692, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
5. Бронзен шлем со златна фолија (детаљ), Гроб 279, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
6. Бронзен шлем со златна фолија (детаљ), Гроб 25, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
7. Бронзен шлем (детаљ), Арголида, Р. Грција, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: David Liam Moran/Wikimedia Commons, извор: *Illyrian helmet Argolis 2007*).
8. Апликација од златна фолија, Гроб 25, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
9. Апликација од златна фолија, Калјани/Ајани, Кожани, Западна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (фото: Hellenic Ministry of Culture and Sports, извор: *Aiani 2024*);
10. Златна лента (дијадема), Гроб 1988/ΛII (на „Дамата од Ајга“), Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, ран 5. век пр. н. е. (според: Theodossiev 2000).

T.XLV:
1. Бронзен дел од штит, Гроб 52, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. - 5. век п.н.е (според: Δεσποινη 2016c);
2. Железен дел од штит, Гроб „А“, Дервени, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Castor 2017);
3. Железен дел од штит, Гробница II, Ајга/Вергина, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);

4. Позлатен сребрен дел од штит, Гробница II, Ајга/Вергина, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
5. Бронзена апликација, непознато наоѓалиште (Македонија?), се чува во Берлин, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Filow 1927);
6. Лавја порта, Микена, Пелопонез, Р. Грција, 2. милениум пр. н. е. (фото: Orlovic/Wikimedia Commons, извор: *Lions Gate Mycenae 2005*);
7. Златен прстен, Микена, Пелопонез, Р. Грција, 2. милениум пр. н. е. (според: Marinatos 1993);
8. Гема од прстен, Микена, Пелопонез, Р. Грција, 2. милениум пр. н. е. (според: Shaw 1986).
9, 10, 11, 12, 13, 14, 15. Печати и отисоци од печати, разни наоѓалишта, Крит, Р. Грција, 2. милениум пр. н. е. (според: Marinatos 1993);
16. Печат, Теба, Беотија, Р. Грција, 2. милениум пр. н. е. (според: Marinatos 1993).

T.XLVI:
1, 2. Цилиндрични печати, Тел Мардик, Сирија, втора половина на 3. милениум пр. н. е. (според: Winter 1983);
3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12. Цилиндрични печати, разни наоѓалишта, Сирија и Турција, прва половина на 2. милениум пр. н. е. (според: Winter 1983);
13. Коњска апликација, продукт од Северна Сирија, железно време (според: Marinatos 2000);
14. Бронзен српест предмет, Зинкирли, Р. Турција, 9. - 7. век пр. н. е. (според: Marinatos 2000; Cornelius 2012).

T.XLVII:
1. Бронзена ногарка од триножник, Олимпија, Пелопонез, Р. Грција, 8. век пр. н. е. (според: Hafner 1968);
2. Сребрено огледало покриено со електрум (детаљ), Курган 4, Келермес, Руска Федерација, 7. век пр. н. е. (според: Cunliffe 2019);
3. Црнофигурален алабастрон, коринтски, Р. Грција, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Christie's, извор: *Corinthian alabastron lions 2011*);
4. Златен прстен, Кипар, 6. век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, извор: *Cypriot Gold Ring 2022*).
5. Облога за ремен од штит, Олимпија, Пелопонез, Р. Грција, архајски период (според: Marinatos 2000).
6. Бронзен штит, Паликастро, Крит, Р. Грција, 8. век пр. н. е. (според: Prent 2005);
7. Црнофигурална амфора, Калабрија, Р. Италија, 6. век пр. н. е. (фото: Jastrow/Wikimedia Commons; извор: *Calabrian amphora lions 2006*);
8. Аналатос хидрија, прото-атичка, Р. Грција, 7. век пр. н. е. (фото: National Archaeological Museum Athens/Classical Art Research Centre at Oxford University, извор: *Analatos hydria 2022*);
9. Амфора, коринтска, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (фото: Phoenix Ancient Art, извор: Fabulous Monsters 2021);
10. Златна игла, Додона, Епир, Р. Грција, ран класичен период (според: Fotiadi 2018);
11. Бронзен штитник за стомак, Оаксос, Крит, Р. Грција, 7. - 6. век пр. н. е. (според: Prent 2005).

T.XLVIII:
1. Бронзена игла со дискоидна глава (детаљ), Луристан, И. Р. Иран, железно време (според: Chausidis 2022);

2. Бронзена игла со дискоидна глава, Луристан, И. Р. Иран, железно време (според: Chausidis 2022);
3. Бронзено умбо, Етрурија, Р. Италија, 7. век пр. н. е. (според: Chausidis 2022).
4. Бронзена игла со дискоидна глава (детаљ), Луристан, И. Р. Иран, железно време (според: Chausidis 2022);
5. Бронзена игла со декоративна глава, Луристан, И. Р. Иран, железно време (според: Chausidis 2022);
6. Бронзена игла со ажурирана глава, Луристан, И. Р. Иран, железно време (според: Chausidis 2022);
7. Златна ажурирана рондела, Иран, Ахеменидски период, 6. - 4. век пр. н. е. (Brooklyn Museum, фото: Sailko/Wikimedia Commons, извор: *Lion roundels Brooklyn 2014*);
8. Златна чинија (детаљ), дел од „Депото од Оксус“, тек на реката Оксус (Аму Дарја), Средна Азија, Ахеменидски период, 5. - 4. век пр. н. е. (фото: British Museum, извор: *Oxus Treasure Bowl 2022*);
9. Релјеф на гробницата на Артаксеркс III Охус (детаљ), Персепол, И. Р. Иран, Ахеменидски период, 4. век пр. н. е. (фото: Jona Lendering/Livius.org, извор: *Lions relief Persepolis 2020*).
10. Ѕидна слика (детаљ), Еребуни, Ерменија, 8. - 6. век пр. н. е. (според: Hovhannisyan 1973);
11. Апликација од златна фолија (детаљ), Гроб 25, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c).

T.XLIX:
1. Релјефна фасада на монументална гробница во карпа, Асланташ, Р. Турција, 8. век пр. н. е. (фото: B. Bilgin, извор: *Bilgin 2022*);
2. Релјефна фасада на монументална гробница во карпа (т.н. „Гробница на Солон“), Кумбет, Р. Турција, 6. век пр. н. е. (фото: B. Bilgin, извор: *Bilgin 2022*);
3. Скулптурални каменени фрагменти од монументална гробница, Јиланташ, Р. Турција, 6. век пр. н. е. (според: Draycott 2019);
4. Ѕиден графит, Гордион, Фригија, Р. Турција, 8. век пр. н. е. (според: Roller 2009);
5, 6, 7. Печати, Гордион, Фригија, Р. Турција, 6. - 2. век пр. н. е. (според: Dusinberre 2005).
8. Релјеф во карпа, Арсланкаја, Р. Турција, 7. - 6. век пр. н. е. (според: Berndt-Ersoz 2006).

T.L:
1. Златна плочка, Камирос, Родос, Р. Грција, 7. век пр. н. е. (фото: British Museum, извор: *Kamiros plaques 2022*);
2. Сребрено огледало покриено со електрум (детаљ), Курган 4, Келермес, Руска Федерација, 7. век пр. н. е. (според: Cunliffe 2019);
3. Бронзен лим, Олимпија, Пелопонез, 7. - 6. век пр. н. е. (National Archaeological Museum of Athens, фото: Zde/Wikimedia Commons, извор: *Mistress of Animals Olympia 2019*);
4. Бронзена облога за тоболец (детаљ), Месопотамија или Западен Иран (?), 9. - 8. век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art - New York, извор: *Neo-Assyrian quiver cover 2022*);
5. Бронзена хидрија (детаљ), Грахвил, Швајцарска Конфедерација, 7. - 6. век пр. н. е. (фото: A. & G. Zimmermann / Le Dictionnaire historique de la Suisse DHS / Musée d'Histoire de Berne, извор: *Grächwil hydria 2007*);
6. Керамички питос (детаљ), Теба, Беотија, Р. Грција, 7. век пр. н. е. (National Archaeological

Museum of Athens, фото: Zde/Wikimedia Commons, извор: *Pithos Mistress of Animals 2014*);
7. Бронзен релјеф, Перуџа, Р. Италија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Spivey 1997);
8. Теракотен антефикс, Капуа, Р. Италија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Neumann 1963);
9. Бронзен штит, Идејска Пештера, Крит, Р. Грција, 8. век пр. н. е. (според: Marinatos 2000).

T.LI:
1. Фронтон од варовник, Храм на Артемида, Крф, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (Archaeological Museum of Corfu, фото: Neoclassicism Enthusiast/Wikimedia Commons, извор: *Gorgon Corfu 2021*);
2. Теракотни антефикси, Храм на Хера, Крф, Р. Грција, 7. век пр. н. е. (според: Sapirstein 2012);
3. Сребрен ѓердан (детаљ), Гроб 359, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
4. Златни обетки со лавји протоми, Охридско, Р. С Македонија, хеленистички период (според: Кузман и Димитрова 2010);
5. Теракотна фигурина на Кибела, Варош - Прилеп, Р. С. Македонија, 2. - 1. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 1999);
6. Сребрен медаљон, Олинт, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Vermaseren 1989).

T.LII:
1. Ѕидна слика на фасада, Гробница II, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (реконструкција на G. Miltsakakis, според: Drougou & Saatsoglou-Paliadeli 1999);
2. Ѕидна слика на фасада (детаљ), Гробница II, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (фото: eonradius/Flickr.com, извор: *Lion hunt Vergina 2008*);
3. Поден мозаик, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
4. Бронзен шлем, (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: PJZ V 1987);
5. Бронзена фигурина на Херакле, Самуилова Тврдина, Охрид, Р. С. Македонија, 1. век пр. н. е. (според: Кузман и Димитрова 2010);
6. Монета на Архелај I (413 - 399 г. пр. н. е.), Македонија (според: Шелдаров и Лилчиќ 1994);
7. Монета на Александар III (336 - 323 г. пр. н. е.), Македонија (според: Шелдаров и Лилчиќ 1994).

T.LIII:
1, 2, 3. Бронзени фигуринки на сфинги, Гроб X, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
4. Златна фолија во форма на сандала (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Вулић 1932);
5. Златна лента (дијадема), Гроб 2, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Theodossiev 2000).
6. Бронзена фигурина на симетрични сфинги, Олимпија, Пелопонез, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Hatzi 2008);
7. Трапезоидната плоча од килибар, Нови Пазар, Р. Србија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Палавестра и Крстић 2006);

8. Сребрен диск, Гробница А, Катерини, Централна Македонија, Р. Грција, 4 век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
9. Влезна врата во монументална гробница, Каста, Амфипол, Серес, Централна Македонија, Р. Грција, крај на 4. век пр. н. е. (фото: Greek Ministry of Culture/Associated Press/Archaeology.org, извор: *Amphipolis sphinxes 2015*);
10. Сребрена апликација со позлата, Гробница 1, Горна Порта, Охрид, Р. С. Македонија, ран 5. век пр. н. е. (Кузман и Почуча Кузман 2014);
11. Апликација од керамички сад, Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (Завод и музеј - Охрид, фото: И. Ефтимовски).

T.LIV:
1. Малоазиски (фригиски) фибули, бронза, Гордион, Фригија, Р. Турција, 8. - 7. век пр. н. е. (a, b, c, d - според: Körte & Körte 1904; e, f - според: Muscarella 1971);
2. Каменен релјеф (детаљ), Ивриз (Ајдинкент), Конија, Р. Турција, 8. век пр. н. е. (според: Burke 2016);
3. Малоазиска (фригиска) фибула, бронза, Глоска Чука - Грчиште, Валандовско, Р. С. Македонија, 8. - 7. век пр. н. е. (според: Митревски 2010);
4. Македонски фибули, злато, Гроб 67, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, крај на 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
5, 6, 7, 8, 9. Македонски фибули, бронза и сребро, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
10. Македонска фибула, сребро, Делогожда, Струшко, Р. С. Македонија, 4. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997).

T.LV:
1. Македонски фибули, злато, остава, Тремник, Неготино, Р. С. Македонија, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Mitrevski 2011);
2. Македонски фибули, злато, остава („Накитот на Ганимед“), околина на Солун, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, извор: *Ganymede jewelry 2023*);
3. Македонска фибула (детаљ), злато, остава („Накитот на Ганимед“), околина на Солун, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Richter 1937);
4. Македонска фибула, злато, Македонија, 4. век п.н.е (фото: Christie's / Thétis Collection, Geneva, извор: *Thétis Collection Macedonian fibula 2023*);
5. Македонска фибула (детаљ), злато, Ајнеја, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2017);
6. Македонска фибула (детаљ), сребро, Жданец, Скопско, Р. С. Македонија, 4. век пр. н. е. (според: Vasić 1985);
7. Посребрена железна тока, Гробница 3, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Korkuti 1971b).

T.LVI:
1. Идеализирана верзија на небесниот свод прикажан преку македонскиот тип фибули (цртеж: И. Ефтимовски): а) фитоморфизирана женска фигура - мозаик, Ајга, Македонија, 4. век пр. н. е.

(според: Drougou & Saatsoglou-Paliadeli 1999); б) ламја - керамичко ојнохое, Дебој, Охрид, Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (фото: И. Ефтимовски); в) сонца/ѕвезди - златни фолии, Требениште, Охридско, Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018); г) златна македонска фибула, Тремник, Неготино, Македонија, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Mitrevski 2011).
2. Ѕидна слика, Гробница на Инхерка (TT359), Деир ел Медина, Теба, Луксор, А. Р. Египет, 12 век пр. н. е. (според: Wilkinson 2003);
3. Стаклена рачка од сад, Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија, 4. - 6. век н. е. (според: Битракова-Грозданова 2015);
4, 6. Македонски фибули, злато, остава, Тремник, Неготино, Р. С. Македонија, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Mitrevski 2011);
5. Сребрена белегзија, Демир Капија, Р. С. Македонија, крај на 5. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997).

T.LVII:
1. Панорама на ридот Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија (според: Битракова-Грозданова 2017);
2. Бронзена монета на Лихнид, Охридско, Р. С. Македонија, 2. век пр. н. е. (според: Кузман и Димитрова 2010);
3. Поден мозаик, Охрид, Р. С. Македонија, 1. век пр. н. е. - 1. век н. е. (според: Бабамова и Кузман-Додевска 2021).

T.LVIII:
1. Керамичка фигурина, Пенелопа - Охрид, Р. С. Македонија, неолит (според: Кузман 2017);
2. Керамичка фигурина, Малиќ, Корчанско, Р. Албанија, бронзено време (според: Prendi 1977);
3. Минијатурно бронзено сатче, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, железно време (според: Чаусидис 2017);
4. Претпоставена зоо-антропоморфна иконографска парадигма на минијатурните бронзени сатчиња од железното време (цртеж: Чаусидис 2017).

T.LIX:
1, 2, 3, 4. Бронзен кратер, Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија; 1, 2, 4 според: Ardjanliev et al. 2018; 3 според Stibbe 2003).

T.LX:
1, 2. Бронзен кратер, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018).

T.LXI:
1. Бронзен кратер (детаљ), Викс, Р. Франција, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Karsten Wentink / Flickr.com, извор: *Vix Gorgon 2018*);
2. Бронзен кратер (детаљ), 6. - 5. век пр. н. е., се чува во Staatliche Antikensammlungen во Минхен, С. Р. Германија (фото: Davide Ferro / Instagram.com, извор: *Munich Gorgon 2023*);
3. Апликација за бронзен кратер, Спарта, Р. Грција, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Министерство за внатрешни работи на Грција / CNN Greece, извор: *Sparta Gorgon 2023*);

4. Апликација за бронзен кратер, 6. - 5. век пр. н. е., се чува во Британскиот музеј во Лондон, Обединето Кралство (фото: British Museum, извор: *British Museum Gorgon 2023*);
5. Апликација за бронзен кратер, Благоевград, Р. Бугарија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Mutafchieva 2018);
6. Апликација за бронзен кратер, Мартоноша, Кировоград, Украина, 6. - 5. век пр. н. е. (се чува во Музејот Ермитаж во Санкт Петербург, Руска Федерација; според: Трейстер 2021).

T.LXII:
1. Златна апликација, Велика Цимбалка, Украина, 4. век пр. н. е. (според: Cunliffe 2019);
2. Златна апликација, Кул-Оба, Крим, Украина, 4. век пр. н. е. (според: Internet Encyclopedia of Ukraine, извор: *Kul Oba Gold Ornament 2023*);
3. Златна апликација, непознат локалитет во Украина, антички период (според: Cunliffe 2019);
4, 5. Теракотни плочки, Херсонес, Крим, Украина, антички период (според: Бессонова 1983);
6. Златна дијадема (фрагмент), Кул-Оба, Крим, Украина, 4. век пр. н. е. (според: Ustinova 2005);
7. Камена скулптура, Пантикапеум, Крим, Украина, 1. - 2. век н. е. (фото: Carole Raddato / Flickr.com, извор: *Mixoparthenos Crimea 2013*);
8. Златна белегзија (детаљ), Рајнхајм, С. Р. Германија, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Ustinova 2005);
9. Бронзен луристански стандард (детаљ), Луристан, И. Р. Иран, 9. - 7. век пр. н. е. (фото: Christie's, според: Chausidis 2022);
10. Каменен релјеф, Утар Прадеш, Р. Индија, 1. век пр. н. е. (фото: Biswarup Ganguly / Wikimedia Commons, извор: *Vyala Yaksha 2013*).

T.LXIII:
1. Теракотна скулптура, приватна колекција, 3. - 2. век пр. н. е. (фото: Phoenix Ancient Art, според: Fabulous Monsters 2021);
2. Керамички аскос, Јужна Италија, 3. век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, според: Karoglou 2018);
3. Теракотна плочка, Јужна Италија, доцен 4. век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, според: Karoglou 2018);
4. Бронзена апликација за огледало, Локри (?), Јужна Италија, 4. век пр. н. е. (фото: Musée du Louvre, извор: *Attache de miroir Scylla 2006*);
5. Теракотна плочка, Р. Италија, антички период (фото: Musée du Louvre, извор: *Plaque Campana Scylla 2019*);
6. Сребрена апликација, Јужна Италија, 7. век пр. н. е. (колекција Bomford, според: Brown 1974).

T.LXIV:
1. Детаљ од ѕидна фреска, „Гробница на Тифон“, Тарквинија, Етрурија, Р. Италија, 3. век пр. н. е. (цртеж: C. Buisson; според: Rupp 2007);
2. Детаљ од ѕидна фреска, „Гробница на Тифон“, Тарквинија, Етрурија, Р. Италија, 3. век пр. н. е. (фото: WolfgangRieger/Wikimedia Commons; извор: *Typhoeus 2010*);
3. Бронзена цедилка (детаљ), Етрурија, Р. Италија, 5. век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, извор: *Etruscan bronze strainer 2023*);
4. Златен приврзок, Етрурија, Р. Италија, 7. век пр. н. е. (фото: Musée du Louvre; според: Brown 1974);

5. Бронзена плочка, Додона, Епир, Р. Грција, рана антика (според: Carapanos 1878);
6. Бронзена плочка, Додона, Епир, Р. Грција, рана антика (според: Carapanos 1878);
7. Бронзена плочка, Додона, Епир, Р. Грција, рана антика (според: Carapanos 1878).
8. Бронзена апликација, Олинт, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Бессонова 1983).

T.LXV:
1. Поден мозаик, Куќа 100, Олинт, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Robinson 1932);
2. Поден мозаик, Ајга, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Drougou & Saatsoglou-Paliadeli 1999, Kottaridi 2013);
3. Видни слики, Ајнеја, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
4. Теракотен антефикс, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
5. Камена скулптура (каријатида), Свештари, Р. Бугарија, 3. век пр. н. е. (цртеж: C. Buisson; според: Rupp 2007).

T.LXVI:
1. Златна фолија, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
2. Златна фолија, Гроб 795А, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
3, 4. Метални токи, Прозор, Лика, Хрватска, 2. век пр. н. е. (според: Kukoč 1997; Чаусидис 2017);
5. Метална тока, Гроб 30, Гостиљ, Црна Гора, 2. век пр. н. е. (според: Basler 1969; Kukoč 1997; Чаусидис 2017).

T.LXVII:
1. Фрагменти од теракотни скулптури, Градиште - Симица, Корчанско, Р. Албанија, хеленистички период (според: Léra 1992);
2. Бронзена фигурина, Требенишко Кале, Охридско, Р. С. Македонија, антички период (?) (според: Битракова-Грозданова 1999);
3. Камена скулптура, Калишта, Струшко, Р. С. Македонија, ран римски период (според: Битракова-Грозданова 1999);
4. Камена скулптура, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (фото: М. Гуштин, според: *Во сенката 2014*);
5. Бронзена фигурина, Градиште - Симица, Корчанско, Р. Албанија, хеленистички период (според: Léra 1992);
6. Прстен, Делогожда, Струшко, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
7. Златна апликација, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Korkuti 1971b);
8. Теракотна фигурина, Гробница 3, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Ceka 1988).

T.LXVIII:
1. Црнофигурално сликан керамички киликс, Атика, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, според: Karoglou 2018);
2. Црнофигурално сликан керамички киликс, Атика, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, според: Karoglou 2018);
3. Бронзен прстен, Наколец, Преспа, Р. С. Македонија, римски период (според: Митревски 2015, Ефтимовски 2019а);
4. Гема, непознат локалитет, римски период (според: De Montfaucon 1719);
5, 6. Бронзени приврзоци, Свети Еразмо - Охрид, Р. С. Македонија, ран среден век (според: Кузман и Димитрова 2010).

T.LXIX:
1. Теракотни фигурини, Гроб 136, Дебој - Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Арџанлиев 2013);
2. Кукла „Иванка“, Ресен, Преспа, Р. С. Македонија, модерно време (фото: О. Петров, според: Стојанова и Луческа 2016);
3. Керамички бокал, Ресен, Преспа, Р. С. Македонија, 20 век (Музеј на Македонија во Скопје, фото: „Македонски Сведоштва“ Блог, извор: *Сад за вино Ресен 2016*);
4. Ѕидна фреска, црква „Свети Ѓорѓи“, Курбиново, Преспа, Р. С. Македонија, 12 век (фото: Raso mk / Wikimedia Commons, извор: *Благовештение Курбиново 2012*).

T.LXX:
1. Бронзен триножник (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен музеј во Белград; според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Бронзен кратер и триножник, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Народен музеј - Белград, инв. бр. 174/I, 174а/I; според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Цртеж на Гробот VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Вулић 1932).

T.LXXI:
1. Керамичка амфора (детаљ), Теба, Беотија, Р. Грција, 7. век пр. н. е. (Национален археолошки музеј во Атина; според: Neumann 1963);
2. Керамички скифос (детаљ), Понтекањано, Кампанија, Р. Италија, 6. век пр. н. е. (Национален археолошки музеј во Понтекањано; извор: *Lupo cattivo 2020*);
3. Сребрен бокал (детаљ), Рогозен, Р. Бугарија, 4. век пр. н. е. (Национален историски музеј во Софија; според: Marazov et al. 1998);
4. Теракотна фигурина, Грција, 4. век пр. н. е. (фото: Musée du Louvre / Hervé Lewandowski; извор: *Bendis Louvre 2000*);
5. Каменен релјеф, античка Аполонија, Р. Албанија, хеленистички период / раноцарски римски период (според: Pojani-Dhamo 2001).

T.LXXII:
1. Каменен релјеф, некропола Радостина, античка Аполонија, Р. Албанија, 2. век пр. н. е. (според: Pojani-Dhamo 2001);
2. Каменен релјеф, античка Аполонија, Р. Албанија, хеленистички период / раноцарски римски период (според: Pojani-Dhamo 2001);
3. Теракотна скулптура, Дебреште, Прилепско, Р. С. Македонија, 2 век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 1999);
4. Мермерна стела, Кожани, Западна Македонија, Р. Грција, 2. - 1. век пр. н. е. (Археолошка збирка на Кожани; според: Chatzinikolaou 2010).

T.LXXIII:
1. Каменен релјеф, Орман, Мелник, Пиринска Македонија, Р. Бугарија, римски период (фото: Musée du Louvre / Philippe Fuzeau; извор: *Orman relief 2011*);
2. Бронзена релјефна плочка, Претор, Преспа, Р. С. Македонија, римски период (Археолошки музеј во Скопје; според: Битракова-Грозданова 2015);
3. Камена скулптура, Калишта, Струшко, Р. С. Македонија, ран римски период (според: Битракова-Грозданова 1999);
4. Натпис на камена плоча (посвета кон Артемида), црква „Св. Варвара“, Охрид, Р. С. Македонија, антички период (според: Бабамова и Кузман-Додевска 2021).

T.LXXIV:
1. Прстен, Делогожда, Струшко, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
2. Камена скулптура, Ликнадес, Горуша, Западна Македонија, Р. Грција, хеленистички период (според: Chatzinikolaou 2010);
3. Мермерна скулптура, Долни Козјак, Штипско, Р. С. Македонија, 2. - 3. век н. е. (според: Белдедовски 1990);
4. Бронзен приврзок, Итака, Р. Грција, 7. - 6. век пр. н. е. (според: Чаусидис 2017);
5. Златни обетки со обоен камен, Гроб 140, Дебој - Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
6. Златни обетки со обоен камен, Пидна, Пиерија, Централна Македонија, Р. Грција, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004).

T.LXXV:
1. Жртвена јама со остатоци од куче, Градиште - Кнежје (античка Билазора), Свети Николе, Р. С. Македонија, 5. век пр. н. е. (според: Митревски 2018);
2. Жртвена јама со остатоци од куче, Кале - Скопје, Р. С. Македонија, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Митревски 2016);
3. Фрагмент од теракотна фигурина на куче, Кале - Скопје, Р. С. Македонија, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Митревски 2016).

T.LXXVI:
1. Бронзен кратер (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Народен музеј во Белград; според: Ardjanliev et al. 2018);

2. Бронзен триножник (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен музеј во Белград; според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Сребрена релјефна плочка, котел од Гундеструп, Јитланд, Данска, 2. - 1. век пр. н. е. (Национален музеј на Данска (Nationalmuseet); според: Kaul 2011).

T.LXXVII:
1, 2. Каменен надгробен споменик, Грнчари, Преспа, Р. С. Македонија, крај на 2. век н. е. (Завод и музеј Охрид, фото 1: И. Ефтимовски, фото 2: Cermanović-Kuzmanović 1982);
3. Ѕидна фреска на Св. Мина, црква „Св. Петка“, Брајчино, Преспа, Р. С. Македонија, крај на 15. век н. е. (според: Поповска-Коробар 2007);
4. Икона на Св. Мина, црква „Света Богородица“ на архонтот Апостолакис, Костур, Западна Македонија, Р. Грција, крај на 15. век н. е. (според: Луческа 2021).

T.LXXVIII:
1. Ѕидна фреска на Св. Марина, црква „Св. Ѓорѓи“, Курбиново, Преспа, Р. С. Македонија, 12. век н. е. (според: Грозданов 2015b);
2. Икона на Св. Марина, црква „Мали Свети Врачи“, Охрид, Р. С. Македонија, 19. век н. е. (Галерија на икони - Охрид; според: Georgievski 1999);
3. Икона на Св. Марина, црква „Св. Богородица Перивлепта“, Охрид, Р. С. Македонија, 18. век. н. е. (Галерија на икони - Охрид; според: Georgievski 1999);
4. Бронзена релјефна плочка, Претор, Преспа, Р. С. Македонија, римски период (според: Битракова-Грозданова 2015).

T.LXXIX:
1. Златна фолија во форма на сандала (цртеж), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Вулић 1932);
2. Златни фолии во форма на сандали, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Златна фолија во форма на нараквица, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018).

T.LXXX:
1. Златна фолија во форма на сандала (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Вулић 1932);
2. Керамичка чинија, поризведена на Кос, откриена во Камирос на Родос, Р. Грција, 7. - 6. век пр. н. е. (фото: British Museum, извор: *Winged Gorgon plate 2023*);
3. Керамички алабастрон, Коринт, Р. Грција, 7. - 6. век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, извор: *Potnia Painter alabastron 2023*);
4. Керамичка чинија, поризведена на Парос, откриена на Миконос, Р. Грција, 7. век пр. н. е. (фото: Zde/Wikimedia Commons, извор: *Artemis plate 2017*);
5. Керамичка пиксида, Беотија, Р. Грција, 7. век пр. н. е. (Antikensammlung Berlin; фото: Marcus Cyron/Wikimedia Commons, извор: *Herrin der Tiere 2009*).

T.LXXXI:
1. Сликана сцена врз керамички питос, Гроб 107, Кносос, Крит, Р. Грција, 9. век пр. н. е. (според: Coldstream 1984);
2. Теракотна фигурина, Беотија, Р. Грција, 7. век пр. н. е. (според: Thompson 1909);
3, 4. Релјефни плочки од слонова коска, светилиште на Артемида Ортија, Спарта, Р. Грција, 7. век пр. н. е. (според: Thompson 1909).

T.LXXXII:
1. Златна фолија во форма на сандала (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Вулић 1932);
2. Златна фолија, Гроб 25, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
3. Златна фолија, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
4. Минијатурен керамички модел на кочија со антропоморфна фигурина, Дупљаја, Бела Црква, Јужен Банат, Р. Србија, околу 1300 г. пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, извор: *Дупљајска колица 2020*);
5, 6. Метални токи, Прозор, Лика, Хрватска, 2. век пр. н. е. (според: Kukoč 1997; Чаусидис 2017);
7. Метална тока, Гроб 30, Гостиљ, Црна Гора, 2. век пр. н. е. (според: Basler 1969; Kukoč 1997; Чаусидис 2017).

T.LXXXIII:
1. Теракотна фигурина, Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Фрагмент од теракотна фигурина, Гроб VII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Теракотна фигурина, Гроб 59, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016b);
4. Теракотна фигурина, Гроб 262, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
5. Теракотна фигурина, Скадар, Р. Албанија, архајски период (според: Belisa 2012);
6. Теракотна фигурина, Ајани, Западна Македонија, Р. Грција, архајски период (според: Καραμήτρου-Μεντεσίδη 2008).

T.LXXXIV:
1. Теракотна фигурина, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, архајски период (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
2. Теракотна фигурина, Гроб 465, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
3. Теракотна фигурина, Гроб 10, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
4, 5. Теракотни фигурини, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013).

T.LXXXV:
1. Каменен релјеф, Тасос, македонско-тракиски брег, Р. Грција, крај на 6. век пр. н. е. (фото: Musée du Louvre / Daniel Lebée/Carine Deambrosis, извор: *Thasos stèle 2006*);
2. Златен прстен, дел од „Депото од Оксус“, тек на реката Оксус (Аму Дарја), Средна Азија, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Curtis & Tallis 2005);
3. Каменен релјеф, Тасос, македонско-тракиски брег, Р. Грција, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Holtzmann 1992).

T.LXXXVI:
1. Теракотна биста, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
2. Теракотна биста, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Λιλιμπάκη-Ακαμάτη & Ακαμάτης 2014);
3. Црвенофигурално пелике (детаљ), Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Akamatis 2014);
4. Црвенофигурално пелике (детаљ), Солун, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Akamatis 2014);
5, 6, 7. Видни слики, Ајнеја, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004).

T.LXXXVII:
1, 2. Отисок од печат на керамички тег, Градиште - Кнежје (Билазора?), Свети Николе, Р. С. Македонија, рана антика (фото: Texas Foundation for Archaeological & Historical Research; според: Richards 2011);
3. Отисоци од печат на керамички амфори, Самос, Р. Грција, рана антика (Grace 1971);
4. Фрагмент црвенофигурална грнчарија, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, доцнокласичен - ранохеленистички период (според: Битракова-Грозданова 2017);
5. Сребрена монета на Александар III Македонски (336 - 323 г. пр. н. е.), Hija e Korbit, Корчанско, Р. Албанија, 4. век пр. н. е. (според: Gjongecaj 1985);
6. Сребрена монета на Лисимах, Hija e Korbit, Корчанско, Р. Албанија, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Gjongecaj 1985);
7. Метална тока (цртеж), Гостиљ, Црна Гора, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Basler 1969; Проева 2009).

T.LXXXVIII:
1. Бронзена фигурина, Додона, Епир, Р. Грција, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Sharpe 2006);
2. Бронзена фигурина, Додона, Епир, Р. Грција, доцен 4. век пр. н. е. (според: Dakaris 1993);
3. Бронзена фигурина, Епир, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (фото: National Archaological Museum - Athens; извор: *Pindos bronze statuette 2023*);
4. Бронзена фигурина на птица, Додона, Епир, Р. Грција, рана антика (според: Carapanos 1878);
5. Бронзена монета, Епир, Р. Грција, околу 300 г.пр. н. е. (според: Dakaris 1993);
6. Сребрена монета, Епир, Р. Грција, крај на 3. век пр. н. е. (според: Dakaris 1993);
7. Цилиндричен печат, Сирија (?), 2. милениум пр. н. е. (според: Winter 1983);
8. Цилиндричен печат, Култепе, Р. Турција, 1950-1850 г. пр. н. е. (според: Winter 1983).

T.LXXXIX:
1. Теракотна фигурина, Самос, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Tsakos & Viglaki-Sofianou 2012);
2. Теракотна фигурина, Тумул А, Гордион, Фригија, Мала Азија, Р. Турција, 6. век пр. н. е. (според: Roller 2019);
3. Камена скулптура, Идалион, Кипар, 5. век пр. н. е. (Neues Museum Berlin, фото: Ophelia2/Wikimedia Commons; извор: *Aphrodite Cyprus 2012*);
4. Каменен релјеф, Анкара, Мала Азија, Р. Турција, 6. век пр. н. е. (според: Vermaseren 1987);
5. Каменен релјеф, Гордион, Фригија, Мала Азија, Р. Турција, 6. век пр. н. е. (според: Vermaseren 1987);
6. Каменен релјеф, Елевсина, Атика, Р. Грција, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Kerényi 1991);
7. Сликана сцена на црвенофигурална хидрија, Родос, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (се чува во Археолошкиот музеј во Истанбул, Р. Турција, според: Moore 1988).
8. Сликана сцена на црвенофигурална хидрија, непознат локалитет, 4. век пр. н. е. (се чува во Базел, Швајцарска Конфедерација, според: Delivorrias & Berger-Doer & Kossatz-Deissmann 1984);
9. Сликана сцена на црвенофигурално пелике, Полигирос, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Delivorrias & Berger-Doer & Kossatz-Deissmann 1984);

T.XC:
1. Теракотна фигурина, Локри, Калабрија, Р. Италија, класичен период (фото: Museo Archeologico Nazionale di Reggio Calabria; извор: *Locri terracotta 2017*);
2. Теракотна фигурина, Агригент, Сицилија, Р. Италија, 5. век пр. н. е. (според: van Rooijen 2021);
3. Теракотна фигурина, Моргантина, Сицилија, Р. Италија, архајски период (според: Maniscalco 2018);
4. Сликана сцена на црвенофигурален киликс, од Атика, откриен во Тарквинија, Етрурија, Р. Италија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: *Monumenti inediti*, Vol. X (1874-1878));
5. Бронзена фигурина, „Гроб на Изида“, Вулци, Етрурија, Р. Италија, 6. век пр. н. е. (според: Spivey 1997);
6. Теракотна скулптура, Лавиниум, Лацио, Р. Италија, класичен период (Museo civico archeologico Lavinium, фото: Matías Valenzuela sscc/Wikimedia Commons, извор: *Lavinium sculpture 2018*);
7. Теракотна скулптура, Сицилија, Р. Италија, 5. век пр. н. е. (се чува во Civico Museo Archeologico di Milano, фото: Stefano Stabile/Wikimedia Commons; извор: *Statua divinità in trono 2012*).

T.XCI:
1, 2. Теракотни релјефи (пинакси), Локри, Калабрија, Р. Италија, 5. век пр. н. е. (Museo Nazionale Archeologico at Reggio Di Calabria, фото: AlMare/Wikimedia Commons, извор: *Locri Pinax 2007a, Locri Pinax 2007b*).
3, 4. Теракотна скулптура, Гроб 444, Камарина, Сицилија, Р. Италија, 5. век пр. н. е. (Archaeological Museum of Syracuse, фото: Zde/Wikimedia Commons, извор: *Camarina enthroned goddess 2012*);
5. Сцена на црвенофигурален сад, Таранто, Апулија, Р. Италија, 4. век пр. н. е. (според: Delivorrias & Berger-Doer & Kossatz-Deissmann 1984).

T.XCII:
1. Теракотна фигурина, Браурон, Атика, Р. Грција, архајски период (според: Johannessen 2021);

2. Теракотна фигурина, Крф, Р. Грција, архајски период (Archaeological Museum of Corfu, фото: Zde/Wikimedia Commons, извор: *Corfu terracotta figurine 2000*);
3. Теракотна фигурина, Коринт, Пелопонез, Р. Грција, архајски период (според: Merker 2000);
4. Златен прстен, Марион, Кипар, 5. век пр. н. е. (според: Demargne 1984);
5. Мермерна скулптура, Акропол, Атина, Атика, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (Acropolis Museum, претходно Museum of Fine Arts of Lyon, фото: Marie-Lan Nguyen (Jastrow)/Wikimedia Commons, извор: *Lyon Kore 2009*);
6. Бронзена фигурина, Градиште - Симица, Корчанско, Р. Албанија, хеленистички период (според: Léra 1992);
7. Сребрена монета на Лисимах, Hija e Korbit, Корчанско, Р. Албанија, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Gjongecaj 1985);
8. Сребрена монета на градот Атина, Hija e Korbit, Корчанско, Р. Албанија, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Gjongecaj 1985);
9. Златна апликација, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Korkuti 1971b).

T.XCIII:
1. Метална тока (цртеж), Гостиљ, Црна Гора, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Basler 1969; Проева 2009).
2. Сребрена релјефна плочка, котел од Гундеструп, Јитланд, Данска, 2. - 1. век пр. н. е. (Национален музеј на Данска (Nationalmuseet), фото: Knud Winckelmann/Wikimedia Commons, извор: *Gundestrup cauldron 2011*).

T.XCIV:
1. Теракотна фигурина, Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Фрагменти од теракотни скулптури, Градиште - Симица, Корчанско, Р. Албанија, хеленистички период (според: Léra 1992);
3. Златни обетки, Гроб 5, Требенишко Кале, Охридско, Р. С. Македонија, 2. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
4. Камена скулптура, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (фото: М. Гуштин, според: *Во сенката 2014*);
5. Прстен, Делогожда, Струшко, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
6. Теракотна фигурина, Гробница 3, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Ceka 1988);
7. Ѕидна фреска во апсидата на црквата „Св. Ѓорѓи“, Курбиново, Преспа, Р. С. Македонија, 12 век н. е. (фото: М. Тутковски, според: Димитрова 2016).

T.XCV:
1. Керамички предмет во облик на фалус, Пенелопа, Охрид, Р. С. Македонија, доцен неолит (според: Кузман 2013а; Chausidis & Eftimovski 2023);
2. Керамичка фигурина, Пенелопа, Охрид, Р. С. Македонија, неолит (според: Кузман и Димитрова 2010);

3. Бронзен приврзок, Гроб 14, Тумул 1, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Korkuti 1971b).

T.XCVI:
1. Бронзени приврзоци, Гроб 14, Тумул 1, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 1976b);
2. Бронзен приврзок, Гроб 20, Тумул 1, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 1976b);
3. Бронзен приврзок, вонгробен наод, Тумул 1, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 1976b);
4. Бронзен приврзок, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Lera 1971, Чаусидис 2017);
5. Бронзен приврзок, Гроб 45, Тумул 1, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 1976b);
6. Типови на гроздовидни приврзоци во рамки на „македонските бронзи“, железно време (според: Чаусидис 2017).

T.XCVII:
1. Формата на фалусот во основата на бронзените луристански стандарди од типот „идоли со протоми“, Луристан, И. Р. Иран, железно време (според: Chausidis 2022)
2. Бронзен луристански стандард со цилиндрична форма од типот „идол“, Луристан, И. Р. Иран, железно време (Collection Godard: 122, според: Chausidis 2022);
3. Бронзен луристански стандард со цилиндрична форма од типот „идол“, Луристан, И. Р. Иран, железно време (Metropolitan Museum: 30.97.10, според: Chausidis 2022);
4. Камена скулптура, Семенивка, Украина, железно време (цртеж: В. С. Ольховский, Г. Л. Евдокимов, според: Chausidis 2022);
5. Предмет од еленски рог, Давина, Чучер, Скопско, Р. С. Македонија, среден век (цртеж: E. Maneva, според: Chausidis 2022);
6. Предмет од дрво, Свенборг, Данска, 12 век н. е. (извор: Halla – forum wikińskie <www.halla.mjollnir.pl>, според: Chausidis 2022);
7. Дрвен столб, Рига, Латвија, 12. - 13. век н. е. (цртеж: А. В. Цауне, според: Chausidis 2022).

T.XCVIII:
1. Формата на фалусот во основата на „Збручкиот идол“ - камена скулптура, река Збруч, Термопилска област, Украина, 10. век н. е. (Археолошки музеј во Краков, Полска, цртеж: Н. Чаусидис, според: Chausidis 2022);
2. Гранитна скулптура на Шива Лингодбхава, Р. Индија, 10. век н. е. (The British Museum, според: Chausidis 2022);
3. Цртеж на Шива Лингодбхава, Индија (извор: C. Bright <http://enkiisacosmicheroe.blogspot.com/2013/06/columns-and.html>, според: Chausidis 2022).
4. Сцена насликана врз керамички сад, Грција, антички период (Hamilton Collection, според: Jung 1984);
5. Керамички ритон со фалусовидна форма, Нојс, С. Р. Германија, римски период (според: Megow 1997).

T.XCIX:
1. Камена херма, Самос, Р. Грција, хеленистички период (според: Tsakos & Viglaki-Sofianou 2012).
2. Црнофигурална сликана сцена врз керамички сад, Атика, Р. Грција, околу 560 г. пр. н. е. (Florence 3897, според: Csapo 1997);
3. Теракотна скулптура, Сакара, А. Р. Египет, хеленистички период (според: Csapo 1997);
4. Црвенофигурална сликана сцена врз керамички сад, Неапол, Р. Италија, втора половина на 5. век пр. н. е. (Museo Archeologico Nazionale di Napoli, според: Isler-Kerényi 2015).

T.C:
1. Коскен амулет, Гроб 1172, Стоби, Р. С. Македонија, доцен 1. век пр. н. е. - ран 1. век н. е. (според: Кованцалиев 2021);
2. Коскен амулет, Гроб 621, Стоби, Р. С. Македонија, доцен 1. век пр. н. е. - ран 1. век н. е. (според: Кованцалиев 2021);
3. Оловна апликација, Европа, 14. - 15. век (според: Reiss 2017);
4. Илустрација во ракопис на поемата *"Roman de la Rose"*, Национална библиотека во Париз, Р. Франција, втора половина на 14. век н. е. (според: Mattelaer 2010);
5. Илустрација во ракописот "*Miscellanea d'alchimia"* (MS. Ashburnham 1166), Библиотека Медичи-Лауренцијана, Фиренца, Р. Италија, 14. век н. е. (според: Jung 1984).

T.CI:
1. Бронзена фигурина, Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период - ран римски период (според: Кузман и Димитрова 2010);
2, 3. Бронзена скулптура, Стоби, Р. С. Македонија, 2. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, извор: *Сатир свирач 2023*);
4. Сребрени фигурини, непознат локалитет, 1. век п.н.е - 1 век н. е. (фото: Phoenix Ancient Art, според: Fabulous Monsters 2021);
5. Златна апликација, непознат локалитет (можеби Свети Еразмо - Енгелана?), Охридско, Р. С. Македонија, 4. - 3. век пр. н. е. (Завод и музеј - Охрид, фото: И. Ефтимовски).

T.CII:
1. Камена скулптура, Јамалгархи, Гандара, И. Р. Пакистан, 2. - 3. век н. е. (фото: The British Museum, извор: *Seated Atlas 2023*);
2. Камена скулптура, Јамалгархи, Гандара, И. Р. Пакистан, 2. - 3. век н. е. (фото: The British Museum, извор: *Youthful Atlas 2023*);
3. Каменен релјеф, Гандара, И. Р. Пакистан, 2. - 3. век н. е. (фото: The British Museum, извор: *Two Atlantes 2023*);
4. Камена скулптура, Гандара, 2. - 4. век н. е. (фото: LiveAuctioneers, извор: *Winged Atlas 2016*);
5. Каменен релјеф, Гандара, 2. - 3. век н. е. (според: Stančo 2003).

T.CIII:
1. Камена скулптура, Гандара, И. Р. Пакистан, 2. - 3. век н. е. (фото: Cleveland Museum of Art, извор: *Winged Atlas 2023*);

2. Камена скулптура, Гандара, И. Р. Пакистан, 3. век н. е. (фото: Cleveland Museum of Art, извор: *Winged Atlas-Hercules 2023*);
3. Каменен релјеф, Сарнат, Утар Прадеш, Р. Индија, 2. - 3. век н. е. (фото: The British Museum, извор: *Wheels Atlas 2023*);
4. Каменен релјеф, Аполонија, Р. Албанија, 2. - 3. век н. е. (според: Quantin & Dhimo 2011);
5. Каменен релјеф, Аполонија, Р. Албанија, доцноримски период (според: Quantin & Dhimo 2011);
6. Каменен релјеф, непознат локалитет (Чакран, Амантија или Аполонија?), Р. Албанија, хеленистички или римски период? (Археолошку музеј во Тирана, според: Quantin & Dhimo 2011);
7. Теракотна фигурина, Таранто, Апулија, Р. Италија, 3. век пр. н. е. (според: Quantin & Dhimo 2011);
8. Теракотен релјеф (пинакс), Метапонт, Луканија, Р. Италија, 4. век пр. н. е. (според: Quantin & Dhimo 2011).

T.CIV:
1. Бронзен приврзок (детаљ), Гроб 14, Тумул 1, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Korkuti 1971b);
2. Теракотна фигурина, Ајга, Централна Македонија, Р. Грција, околу 470 г. пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
3. Теракотна фигурина, Самос, Р. Грција, средина на 6. век пр. н. е. (според: Tsakos & Viglaki-Sofianou 2012);
4, 5. Теракотна фигурина, Гроб 795А; Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, средина на 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
6. Теракотна фигурина, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, околу 560 г. пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
7. Дрвена скулптура, Светилиште на Хера, Самос, Р. Грција, околу 600 г.пр. н. е. (според: Tsakos & Viglaki-Sofianou 2012);
8. Бронзена фигурина, Светилиште на Хера, Самос, Р. Грција, 9. - 6. век пр. н. е. (според: Tsakos & Viglaki-Sofianou 2012);
9. Каменен релјеф, Светилиште на Хатор, Дендара, А. Р. Египет, римски период (според: Wilkinson 2003).

T.CV:
1, 2, 3, 4, 5, 6. Црнофигурални сликани детали врз керамички арибалос (му се препишува на грнчарот Неарх), Атика, Р. Грција, околу 560 г. пр. н. е. (според: Richter 1932).

T.CVI:
1. Камена скулптура, ел-Амарна, А. Р. Египет, 16. - 13. век пр. н. е. (според: Wilkinson 2003);
2. Сребрена монета, трако-македонско крајбрежје, прва половина на 5. век пр. н. е. (фото: Forum Ancient Coins <www.forumancientcoins.com>, според: Чаусидис 2017);
3. Фигурално керамичко шишенци, Светилиште на Хера, Самос, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Tsakos & Viglaki-Sofianou 2012);
4. Теракотна фигурина, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, архајски период (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);

5. Сликана претстава врз погребно клинé изработено од мермер, откриени во гробница од македонски тип, Потидаја, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
6. Теракотна фигурина, Олинт, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (Robinson 1932b);
7. Сребрена монета на градот Лете, Мигдонија, Централна Македонија, Р. Грција, рана антика (фото: Coinproject.com, според: Чаусидис 2017);
8. Теракотна фигурина, Ајга, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013).

T.CVII:
1, 2. Теракотни фигурини, Ајга, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013).
3. Мермерна скулптура (му се препишува на скулпторот Праксител), Олимпија, Пелопонез, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Hatzi 2008);
4. Теракотна фигурина, произведена во Танагра (?), пронајдена во Коринт (?), Р. Грција, 3. век пр. н. е. (фото: Musée du Louvre / Anne Chauvet, извор: *Papposilène 2009*);
5. Дрвена скулптура, Светилиште на Хера, Самос, Р. Грција, околу 600 г.пр. н. е. (според: Tsakos & Viglaki-Sofianou 2012);
6. Бронзена фигурина, Светилиште на Хера, Самос, Р. Грција, 9. - 6. век пр. н. е. (според: Tsakos & Viglaki-Sofianou 2012).

T.CVIII:
1. Црвенофигурална сликана сцена врз керамички кратер, Спина, Ферара, Р. Италија, 5. век п.н.е (Museo Archeologico Nazionale di Spina; според: Isler-Kerényi 2015);
2. Црвенофигурална сликана сцена врз керамички кратер, веројатно прооизведен во Атика, Грција, 5. век пр. н. е. (Pushkin State Museum of Fine Arts - Moscow; според: Isler-Kerényi 2015);
3. Сцена насликана врз керамички сад, Теба, Беотија, Р. Грција, антички период (според: Чаусидис 2017);
4. Теракотна скулптура, Олимпија, Пелопонез, Р. Грција, околу 470 г. пр. н. е. (според: Hatzi 2008);
5. Теракотна фигурина, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, архајски период (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
6. Бронзена фигурина, Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, раноримски период (според: Кузман и Димитрова 2010).

T.CIX:
1. Бронзена фигурина, Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, раноримски период (според: Кузман и Димитрова 2010).
2. Бронзена хидрија (детаљ), Гроб III, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, крај на 6. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Бронзена рачка од патера, Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, крај на 6. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
4. Бронзено ојнохое (детаљ), Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, крај на 6. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);

5. Бронзена рачка од бокал, Гроб X, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 5. - 6. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
6. Бронзена амфора (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 5. - 6. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CX:
1, 2. Бронзена хидрија (детаљи), Гроб III, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, крај на 6. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
3, 4. Сликана керамичка амфора, Черветери, Етрурија, Р. Италија, околу 530 г. пр. н. е. (фото: Musée du Louvre) / Stéphane Maréchalle, извор: *Cerveteri amphore 2017*).

T.CXI:
1. Бронзена рачка од патера, Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, крај на 6. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Бронзена хидрија, Свети Петар, Нови Пазар, Р. Србија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен Музеј - Белград / ArcheoSerbia, извор: *Novi Pazar hydria 2020*);
3. Теракотна релјефна плочка, Милос, Кикладски острови, Р. Грција, ран 5. век пр. н. е. (фото: The British Museum, извор: *Medusa relief plaque 2023*).

T.CXII:
1. Бронзено ојнохое (детаљ), Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, крај на 6. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Бронзена рачка од патера, Ајга, Централна Македонија, Р. Грција, околу 480 г. пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
3. Бронзена рачка од патера, Олимпија, Пелопонез, Р. Грција, ран 5. век пр. н. е. (според: Hatzi 2008);
4. Релјефна претстава на керамички питос, Тинос, Кикладски острови, ран 7. век пр. н. е. (според: Чаусидис 2017);
5. Црнофигурална сликана сцена врз керамички сад, Вулци, Етрурија, Р. Италија, 6. век пр. н. е. (фото: The British Museum, извор: *Birth of Athene lip cup 2023*).

T.CXIII:
1, 2. Бронзена хидрија (детаљи), непознат локалитет, се чува во колекција „Божков“, Р. Бугарија, архајски период (според: Шалганова 2012);
3. Рачка од бронзена хидрија, околина на Лерин, Западна Македонија, Р. Грција, архајски период (фото: Museum of Fine Arts Boston, извор: *Florina hydria handle 2023*).

T.CXIV:
1. Бронзена рачка, Помпеја (?), Р. Италија, 1. век н. е. (Museo Archeologico Nazionale di Napoli, според: Vermaseren 1978);
2. Бронзен штитник за коњска глава, Страубинг, Долна Баварија, С. Р. Германија, 2. - 3. век н. е. (фото: Wolfgang Sauber/Wikimedia Commons, извор: *Straubing Mars 2014*);

3. Збручки идол - камена скулптура, река Збруч, Термопилска област, Украина, 10. век н. е. (Археолошки музеј во Краков, Полска, цртеж: Н. Чаусидис, според: Chausidis 2022);
4. Бронзен луристански стандард со цилиндрична форма од типот „идол“, Луристан, И. Р. Иран, железно време (Metropolitan Museum: 30.97.10, според: Chausidis 2022);
5. Дрвен столб, Рига, Латвија, 12. - 13. век н. е. (цртеж: А. В. Цауне, според: Chausidis 2022);
6. Икона на „Христовото распетие“, Св. Богородица Перивлепта, Охрид, Р. С. Македонија, ран 14. век пр. н. е. (според: Georgievski 1999).

T.CXV:
1, 2, 3. Свадбарска процесија во село Битово, Поречe, Македонија, 1932 година, фотографија на Јозеф Обрембски (Joseph Obrebski Papers (MS 599), Special Collections and University Archives, University of Massachusetts Amherst Libraries, извор: *Obrebski MS 599*);
4. Детаљ од фрескопис, црква „Св. Архангел Михаил“, Лесново, Пробиштип, 14. век н. е. (според: Тутковски 2010).

T.CXVI:
1. Фајансен сад обликуван како глава на митски лик (Ахелој?), Гроб 458, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
2. Глава од бронзена скулптура на митски лик (Дионис Таурос?), Јаболце, Скопско, Р. С. Македонија, 1. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 1987).
3. Апликација на бронзен фенер, Гробница II, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4 век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
4. Апликација на сребрен сад, Гробница II, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4 век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
5. Каменен релјеф со претсава на Плутон/Хад, Ајани, Западна Македонија, Р. Грција, 2. век н. е. (според: Chatzinikolaou 2010).

T.CXVII:
1. Бронзена рачка од бокал, Гроб X, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 5. - 6. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
2, 3. Бронзена амфора, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 5. - 6. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018).
4. Бронзено олпе, Требенишко Кале, Охридско, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2017);
5. Бронзено олпе, Црвејнца, Охридско, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2017).

T.CXVIII:
1. Бронзена апликација, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (фото: Neritan Ceka / Trashëgimia.com, извор: *Eros Selcë 2004*);
2. Бронзена апликација, Лерин, Западна Македонија, Р. Грција, хеленистички период (според: Akamati-Lilibaki & Akamatis 2006);
3. Фигурална теракотна светилка, непознат локалитет, 3. век пр. н. е., се чува во Брисел (Musées royaux Bruxelles; според: Hermary & Cassimatis & Vollkommer 1986);

4. Теракотна фигурина, Мирина, северноегејски острови, Р. Грција, 2. век пр. н. е. (The British Museum, според: Delivorrias & Berger-Doer & Kossatz-Deissmann 1984).
5. Црвенофигурална сцена врз керамички киликс, Атика, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (Metropolitan Museum of Art, New York, според: Hermary & Cassimatis & Vollkommer 1986);
6, 7. Теракотни фигурини, Светилиште на Мајката на Боговите и Афродита, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 2. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011).

T.CXIX:
1. Натпис на камена плоча (посвета кон Арес), Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, 2. век н. е. (според: Бабамова и Кузман-Додевска 2021);
2. Натпис на камена плоча (посвета кон Дионис), Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, 2. век н. е. (според: Битракова-Грозданова 2017);
3. Натпис на камена плоча (посвета кон Новиот Херакле), Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, 2. век н. е. (според: Бабамова и Кузман-Додевска 2021).

T.CXX:
1. Релјеф во камен, Охрид, Р. С. Македонија, 1 век пр. н. е. - 2 век н. е. (според: Битракова-Грозданова 2017);
2. Релјеф во камен, Козјак, Преспа, Р. С. Македонија, римски период (фото: И. Ефтимовски, според: Ефтимовски 2017).

T.CXXI:
1. Бронзена апликација, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (фото: Neritan Ceka / Trashëgimia.com, извор: *Eros Selcë 2004*);
2. Сребрен прстен (цртеж), Гроб 149, Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија, 5. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2011);
3. Златни обетки, Охридско, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Кузман и Димитрова 2010);
4. Златна обетка, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, хеленистички период (според: Korkuti 1971b).

T.CXXII:
1. Бронзена монета на Дасаретите, Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Арџанлиев 2018);
2. Бронзена фигурина, Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, ранoримски период (според: Кузман и Димитрова 2010);
3. Фрагмент од камена скулптура, Гробница I, Горна Порта, Охрид, Р. С. Македонија, ран 5. век пр. н. е. (според: Kuzman 2018);
4. Бронзен шлем, Гробница I, Горна Порта, Охрид, Р. С. Македонија, ран 5. век пр. н. е. (според: Кузман и Димитрова 2010);
5. Златен медаљон на римскиот император Диоклецијан (284-305 г.н.е.), реверс, Никомедија, Мала Азија, Р. Турција, околу 294 г. н. е. (според: Canciani 1997).

T.CXXIII:
1. Релјеф во камен со посвета кон Пан, Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, 2. век н. е. (според: Бабамова и Кузман-Додевска 2021);
2. Бронзена монета на Антигон II Гонат (277 - 239 г. п.н.е), Самуилова Тврдина, Охрид, Р. С. Македонија, 3. век пр. н. е. (според: Pavlovska 2021);
3. Бронзена фигурина, Требенишко Кале, Охридско, Р. С. Македонија, хеленистички период (?) (според: Битракова-Грозданова 1999);
4. Керамички кантарос, Гроб 17, Три Чељусти - Вртуљка, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 4. - 3. век пр. н. е. (фото: И. Ефтимовски).

T.CXXIV:
1. Бронзена фигурина на Херакле, Самуилова Тврдина, Охрид, Р. С. Македонија, 1. век пр. н. е. (според: Кузман и Димитрова 2010);
2. Бронзена монета на Дасаретите, Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Арџанлиев 2018);
3, 4. Фрагментирана камена скулптура, Добовјани, Струшко, Р. С. Македонија, 3. век н. е. (според: Битракова-Грозданова 1999)
5. Коскен приврзок, Г-4244а, Југоисточна некропола, Скупи, Скопско, Р. С. Македонија, римски период (според: Кузманоски 2021);
6. Камена ара со посвета на „Херакле Најголемиот“, Охрид, Р. С. Македонија, 1. - 2. век н. е. (според: Бабамова и Кузман-Додевска 2021);
7. Фрагмент од бронзена скулптура, Самуилова Тврдина, Охрид, Р. С. Македонија, 2. - 1. век пр. н. е. (Завод и музеј - Охрид, фото: И. Ефтимовски).

T.CXXV:
1. Релјеф во камен, Малавец, Корчанско, Р. Албанија, 2. - 3. век н.е (фото: Muzeu Arkeologjik Korçë, извор: *Hermes Malavec 2020*);
2. Бронзена фигурина, Кладник, Кичевско, Р. С. Македонија, римски период (според: Спасовска-Димитриоска 1988);
3. Бронзена фигурина, Поградец, Р. Албанија, римски период (според: Veseli 2015);
4. Бронзена фигурина, Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, раноримски период (според: Кузман и Димитрова 2010).

T.CXXVI:
1, 2, 3. Бронзен шлем, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Народен музеј - Белград, фото според: Ardjanliev et al. 2018, цртеж според: PJZ V 1987).

T.CXXVII:
1. Бронзен шлем, Олимпија, Пелопонез, Р. Грција, околу 530 г. пр. н. е. (според: Hatzi 2008);
2. Бронзена апликација, Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev & Verčík 2018);
3. Сребрена апликација, Гроб VII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CXXVIII:
1. Бронзен шлем (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Народен музеј - Белград, цртеж според: PJZ V 1987);
2. Релјефна плочка од слонова коска, Храм на Артемида, Делос, Р. Грција, 14. век пр. н. е. (според: Hafner 1968);
3. Релјефна плочка од сребро (детаљ), котел од Гундеструп, Јитланд, Данска, 2. - 1. век пр. н. е. (Национален музеј на Данска (Nationalmuseet); според: Kaul 2011);
4. Мотив на таписерија, Осеберг, Осло, Норвешка, околу 800 г. н. е. (според: Speidel 2004);
5. Ѕидна слика на фасада (детаљ), Гробница II, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4 век пр. н. е. (фото: eonradius/Flickr.com, извор: *Lion hunt Vergina 2008*).

T.CXXIX:
1. Бронзен шлем (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Народен музеј - Белград, фото според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Златна фолија, Гроб 104, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
3. Златна фолија, Гроб 587, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
4. Бронзена монета на Александар III (336 - 323 г. пр. н. е.), Македонија (според: Шелдаров и Лилчиќ 1994);
5. Бронзен шлем со златна фолија (детаљ), Гроб 279, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011).

T.CXXX:
1, 2. Минијатурна кочија, Трундхолм, Данска, 1500 - 1300 г. пр. н. е. (фото: Национален музеј на Данска (Nationalmuseet) / Wikimedia Commons, извор: *Trundholm Sun Chariot 2007*);
3. Бронзен шлем (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Народен музеј - Белград, фото според: Ardjanliev et al. 2018);
4. Надградник од златен лим врз железна основа, Гробница II (преткомора), Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013).

T.CXXXI:
1. Сребрена монета, Братислава, Словачка, доцно железно време (цртеж: Paul Jenkins, според: Green 1992);
2. Монета, Средна Англија, доцно железно време (фото: Национален музеј на Велс, според: Green 1992);
3. Сребрена монета на Филип II (359 - 336 г. пр. н. е.), Македонија (според: Шелдаров и Лилчиќ 1994);
4. Монети на Патрај (340/335 - 312 г. пр. н. е.), Пајонија (според: Петрова 1999);
5. Сребрена монета на Дероните, Среден Балкан, доцен 6. - ран 5. век пр. н. е. (според: Петрова 1999);
6. Релјеф во камен, Храм на Атена, Илион (Троја), 4. - 3. век пр. н. е. (Pergamon Museum -Berlin, фото: Gryffindor / Wikimedia Commons, извор: *Helios Ilion 2007*);

7. Бронзена релјефна плочка (детаљ), Претор, Преспа, Р. С. Македонија, римски период (според: Битракова-Грозданова 2015);
8. Релјефни мотиви на надгробни споменици од камен (стеќци), Босна и Херцеговина, среден век (цртеж: M. Wenzel, според: Чаусидис 1994).

T.CXXXII:
1. Бронзен шлем (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Народен музеј - Белград, цртеж според: PJZ V 1987);
2. Бронзени фигурини на Диоскурите, хеленистички период, колекција на Принцот на Валдек, Аролсен, С. Р. Германија (според: Cook 1914);
3. Релјеф во камен, Светилиште на Диоскурите, Демир Капија, Р. С. Македонија, антички период (според: Соколовска 2014);
4. Мотив од народен вез, Русија, нововековен период (според: Чаусидис 2005).

T.CXXXIII:
1. Керамички лекит со црнофигурална декорација, Гроб X, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, крај на 6. век пр. н. е. (Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Керамички лекит со црнофигурална декорација, произведено во Атика, Р. Грција, крај на 6. век пр. н. е. (Staatliche Antikensammlungen München, фото: ArchaiOptix/Wikimedia Commons, извор: *Hoplite Leaving Home 2018*);
3. Керамички лекит со црнофигурална декорација, Сала Консилина, Кампанија, Р. Италија, крај на 6. век пр. н. е. (Petit Palais Paris, фото: Jastrow/Wikimedia Commons, извор: *Hoplite Leaving Home 2006*);
4. Прстен (злато со обоен камен), Охридско, Р. С. Македонија, 1 век пр. н. е. или 1 век н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
5. Прстен (бронза), Гроб 150, Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија, прва половина на 4. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2011);
6. Прстен (железо), Гроб 146, Голем Град, Преспанско Езеро, Р. С. Македонија, прва половина на 4. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2011);
7. Златна монета на Филип II (359-336 г.пр. н. е.), Македонија (според: Шелдаров и Лилчиќ 1994).

T.CXXXIV:
1. Надгробен споменик од мермер, Требенишко Кале, Охридско, Р. С. Македонија, 2. - 1. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 1987);
2. Надгробен споменик од варовник, Аполонија, Р. Албанија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Pojani-Dhamo 2001);
3. Сликана фасада (детаљ), Гробница III, Свети Атанасиј, Солун, Централна Македонија, Р. Грција, крај на 4. век пр. н. е. (според: Tsimbidou-Avloniti 2007);
4. Бронзена монета на Дасаретите, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Арџанлиев 2018).

T.CXXXV:
1. Посребрена железна тока, Гробница 3, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Korkuti 1971b);

2. Метална тока, Гроб 126, Гостиљ, Црна Гора, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Basler 1969; Проева 2009);
3. Метална тока, Гроб 119, Гостиљ, Црна Гора, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Basler 1969; Проева 2009);
4. Метална тока, квадрат D-3, Гостиљ, Црна Гора, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Basler 1969; Проева 2009).

T.CXXXVI:
1, 2. Метални токи, Прозор, Лика, Хрватска, 2. век пр. н. е. (според: Kukoč 1997; Чаусидис 2017);
3. Метална тока, Гроб 30, Гостиљ, Црна Гора, 2. век пр. н. е. (според: Basler 1969; Kukoč 1997; Чаусидис 2017);
4. Метална тока, Пергам, Мала Азија, хеленистички период (според: Проева 2009).

T.CXXXVII:
1. Посребрена железна тока, Гробница 3, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Korkuti 1971b);
2. Посребрена железна тока (детаљ), Гробница 3, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Ceka 1988);
3. Керамичко ојнохое (детаљ), Гроб 162, Дебој - Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (фото: И. Ефтимовски);
4. Бронзена апликација, Ајга, Централна Македонија, Р. Грција, хеленистички период (според: Kottaridi 2013);
5. Златна маска (детаљ), Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CXXXVIII:
1. Посребрена железна тока (детаљ), Гробница 3, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Ceka 1988);
2. Метална тока (детаљ), Гроб 119, Гостиљ, Црна Гора, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Basler 1969; Проева 2009);
3. Поден мозаик (детаљ), Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
4. Златен приврзок, Етрурија, Р. Италија, 7. век пр. н. е. (фото: Musée du Louvre; според: Brown 1974);
5. Теракотен антефикс, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
6. Бронзена плочка, Додона, Епир, Р. Грција, рана антика (според: Carapanos 1878).
7. Метална тока (детаљ), Гроб 119, Гостиљ, Црна Гора, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Basler 1969; Проева 2009);
8. Теракотна фигурина, Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CXXXIX:
1. Посребрена железна тока (детаљ), Гробница 3, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Korkuti 1971b);
2. Монета на Патрај (340/335 - 312 г. пр. н. е.), Пајонија (според: Петрова 1999);
3. Поден мозаик (детаљ), Олинт, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Robinson 1932);
4. Камена скулптура, Бутерштад, Хесен, С. Р. Германија, 2. - 3. век н. е. (според: Green 1986);
5. Икона (дрво и темпера), црква „Св. Димитрија“ - Скопје, Р. С. Македонија, 19 век н. е. (според: Поповска-Коробар 2004).

T.CXL:
1. Сребрена релјефна плочка (детаљ), котел од Гундеструп, Јитланд, Данска, 2. - 1. век пр. н. е. (Национален музеј на Данска (Nationalmuseet), според: Bober 1951);
2. Посребрена железна тока (детаљ), Гробница 3, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Korkuti 1971b);
3. Апликација на сребрен сад, Гробница II, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4 век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
4. Каменен релјеф, Париз, Р. Франција, 1. век н. е. (според: Bober 1951);
5. Бронзена фибула, Оренвил, Р. Франција, 3. век пр. н. е. (според: Desenne et al. 2005);
6. Бронзена оплата за штит, Батерси, Лондон, Англија, 4. - 1. век пр. н. е. (фото: British Museum, извор: *Battersea Shield 2024*);
7. Бронзена фигурина, Хафентурм, С. Р. Германија, 1. век н. е. (цртеж: Paul Jenkins, според: Green 1992);
8. Бронзен елемент од коњска опрема, Мезек, Р. Бугарија, 3. век пр. н. е. (според: Mac Congail/Balkan Celts, извор: *Congail 2015*);
9. Метална тока (детаљ), Гроб 119, Гостиљ, Црна Гора, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Basler 1969; Проева 2009);
10. Посребрена бронзена фибула, Дурнбург, Хален, Австрија, 4. век пр. н. е. (цртеж: Paul Jenkins, според: Green 1992);
11. Железен огнишен преклад (т.н. „огнишни пци“), Бартон, Кембриџшир, Англија, доцно железно време (според: Чаусидис 2005);
12. Сребрена релјефна плочка (детаљ), котел од Гундеструп, Јитланд, Данска, 2. - 1. век пр. н. е. (Национален музеј на Данска (Nationalmuseet), според: Чаусидис 2005).

T.CXLI:
1, 2. Бронзен шлем, Гробница I, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, ран 5. век пр. н. е. (според: Кузман и Димитрова 2010; Кузман 2017).

T.CXLII:
1. Бронзена монета на Дасаретите, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Арџанлиев 2018);
2. Златна белегзија, Гроб 127 или 127а, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, 4. век пр. н. е. (според: Guštin & Kuzman 2021);

3. Сликан детаљ на керамички киликс, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, доцен 6. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
4. Бронзена апликација, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (Завод и музеј - Охрид, фото: И. Ефтимовски).

T.CXLIII:
1. Камена скулптура, Тасос, македонско-тракиски брег, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Braunstein 2018);
2. Керамичкиот сад, Гроб 194, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
3. Керамичкиот ритон, Гроб 22, Крушоради (Ахлада), Леринско, Западна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (Археолошки музеј во Лерин, фото: И. Ефтимовски);
4. Златни белегзии, остава („Накитот на Ганимед“), околина на Солун, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, извор: *Ganymede jewelry 2023*).

T.CXLIV:
1, 2. Сребрена патера, Гробница III, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4 век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
3, 4. Бронзена патера, Гробница II, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4 век пр. н. е. (според: Drougou 2011);
5. Теракотна фигурина со реципиент, Јаса Тепе, Пловдив, Р. Бугарија, енеолитски период (според: Détev 1959);
6. Теракотна скулптура, непознат локалитет, во збирката на Музејот на Македонија во Скопје, Р. С. Македонија, неолитски период (според: Санев 1999).

T.CXLV:
1. Сликана керамичка амфора, Каере (?), Етрурија, Р. Италија, 530-510 г.пр. н. е. (според: De Puma 2000);
2. Метална глава од опсадна справа „овен“, Олимпија, Пелопонез, Р. Грција, прва половина на 5. век пр. н. е. (според: Hatzi 2008);
3. Бронзен шлем, Олимпија, Пелопонез, Р. Грција, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Hatzi 2008);
4. Бронзен шлем, Локри, Калабрија, Р. Италија, доцен 6. век пр. н. е. (Lipperheide 1896, според: Graells i Fabregat 2011).

T.CXLVI:
1, 2. Бронзен шлем, околина на Болоња (?), Р. Италија, 6. - 5. век пр. н. е. (Музеј на античко оружје, Сан Марино, според: Turnure 1965);
3. Бронзен шлем, Метапонт, Луканија, Р. Италија, 6. век пр. н. е. (фото: Saint Louis Art Museum, извор: *Metaponto Helmet 2024*);
4. Бронзена оплата за кочија, Монтелеоне ди Сполето, Перуџа, Умбрија, Р. Италија, 6. век пр. н. е. (според: Markoe 1989).

T.CXLVII:
1. Бронзен штитник за коњска глава, Јужна Италија (?), доцен 6. или ран 5. век пр. н. е. (фото: Jean Paul Getty Museum, САД, извор: *Prometopidion 2024*).
2. Бронзена рачка од патера, Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, крај на 6. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Бронзена хидрија, Свети Петар, Нови Пазар, Р. Србија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен Музеј - Белград / ArcheoSerbia, извор: *Novi Pazar hydria 2020*);
4. Мермерна скулптура од типот „Атена Јустинијани“, Ватикански Музеи, Ватикан, Рим, Италија, римски период (цртеж: Anna Maria Vaiani/Wikimedia Commons, извор: *Athena Giustiniani 1631*).

T.CXLVIII:
1. Сребрена монета на Лисимах, Hija e Korbit, Корчанско, Р. Албанија, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Gjongecaj 1985);
2. Теракотна скулптура, Кипар, антички период (според: Cook 1914);
3. Мермерен релјеф, Самос, Р. Грција, околу 100 г. пр. н. е. (според: Tsakos & Viglaki-Sofianou 2012);
4. Бронзена скулптура, Херкуланеум, Кампанија, Р. Италија, римски период (според: Cook 1914);
5. Глинен печат, Кносос, Крит, Р. Грција, минојски период (според: Cook 1914);

T.CXLIX:
1. Бронзена монета на Дасаретите со ликот на Sebc-Амон (аверс), Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Арџанлиев 2018);
2. Бронзена монета на Дасаретите со ликот на Херакле (аверс), Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Арџанлиев 2018);
3, 4. Сребрени монети на Кирена (аверс), Кирена, Либија, 5. - 3. век пр. н. е. (според: Cook 1914);
5, 6. Сребрени монети на Тенос (аверс), Тенос, Кикладски острови, Р. Грција, 4. - 2. век пр. н. е. (според: Cook 1914);
7. Сребрена монета на Метапонт (аверс), Метапонт, Луканија, Р. Италија, 430 - 410 г. пр. н. е. (фото: Museum of Fine Arts - Boston, извор: *Apollo Karneios 2024*);
8. Фрагмент од камена скулптура, Гробница I, Горна Порта, Охрид, Р. С. Македонија, ран 5. век пр. н. е. (според: Kuzman 2018);
9. Сликан керамички киликс, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, доцен 6. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CL:
1. Камена скулптура, Тасос, македонско-тракиски брег, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Braunstein 2018);
2. Мермерен релјеф, Тракија, римски период (според: Marazov 1998);
3. Бронзена фигурина (светилка?), околина на Неапол, Кампанија, Р. Италија, римски период (според: Famin 1836);
4. Златна белегзија, Гроб 127 или 127а, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, 4. век пр. н. е. (според: Guštin & Kuzman 2021);
5. Сребрена релјефна плочка (детаљ), котел од Гундеструп, Јитланд, Данска, 2. - 1. век пр. н. е. (Национален музеј на Данска (Nationalmuseet), според: Bober 1951).

T.CLI:
1, 2, 3. Керамички арибалос, Атика, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (фото: Phoenix Ancient Art, според: Fabulous Monsters 2021);
4. Фајансен сад обликуван како глава на митски лик (Ахелој?), Гроб 458, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
5. Поден мозаик (детаљ), Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
6. Мермерен релјеф, Тракија, римски период (според: Marazov 1998).

T.CLII:
1. Релјефна сцена на златен шлем, Котофенешти, Р. Романија, 4. век пр. н. е. (според: Marazov 1998);
2. Црвенофигурална сцена на керамички киликс (детаљ), произведено во Атика, Р. Грција, ран 5. век пр. н. е. (Cleveland Museum of Art, според: Ekroth 2002);
3. Црнофигурална сцена на керамичка амфора (детаљ), произведено во Атика, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Neumann 1963).

T.CLIII:
1. Бронзена фигурина на јарец, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, архајски период, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Бронзена фигурина на јарец, Гевгелија, Р. С. Македонија, архајски период (Mutafchieva 2018);
3. Бронзена фигурина на јарец, Олимпија, Пелопонез, Р. Грција, 7. век пр. н. е. (според: Hatzi 2008);
4. Бронзена фигурина на јарец, Додона, Епир, Р. Грција, архајски период (според: Carapanos 1878);
5. Монета на Александар I (498-454 г. пр. н. е.), Македонија (според: Шелдаров и Лилчиќ 1994);
6. Монета на Архелај I (413 - 399 г. пр. н. е.), Македонија (според: Шелдаров и Лилчиќ 1994);
7. Монета на Филип V (221 - 179 г. пр. н. е.), Македонија (според: Шелдаров и Лилчиќ 1994).

T.CLIV:
1. Теракотна фигурина на петел, Гроб 1, улица „Христо Узунов“ - Охрид, Р. С. Македонија, 2. - 1. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова 2017);
2. Бронзена фигурина, се чува во Британскиот Музеј, римски период (фото: British Museum, извор: *Mercury-cockerel 2024*);
3. Бронзена фигурина, Поградец, Р. Албанија, римски период (според: Veseli 2015);
4. Бронзен прстен, Наколец, Преспа, Р. С. Македонија, римски период (според: Митревски 2015, Ефтимовски 2019а);
5. Гема, непознат локалитет, римски период (според: De Montfaucon 1719).

T.CLV:
1. Бронзен шлем, Гроб 127, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, 4. век пр. н. е. (според: Guštin & Kuzman 2021);

2. Бронзен шлем, непознат локалитет, Тракија, Р. Бугарија, антички период (според: Marazov 1998);
3. Бронзен шлем, Египет (?), се чува во Музејот Шарлотенбург во Берлин, римски период (според: Hartswick 1990);
4. Мермерна скулптура од типот „Арес Боргезе“ (детаљ), Рим (?), се чува во Музејот Лувр во Париз, римски период (фото: Musée du Louvre / Thierry Ollivier, извор: *Arès Borghèse 2013*);
5. Фрагмент од мермерна скулптура, приватна колекција, римски период (фото: Phoenix Ancient Art, според: Fabulous Monsters 2021);
6. Златна монета на Александар III Македонски (335-323 г.пр. н. е.), постхумно издание (311-305 г.пр. н. е.), аверс, Стара Чаршија - Охрид, Р. С. Македонија, втора половина на 4. век пр. н. е. (според: Кузман и Почуча Кузман 2014).

T.CLVI:
1. Погребен престол (детаљ), „Гробница на Евридика“, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
2. Мозаичен под (детаљ), Олинт, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Robinson 1932);
3. Мозаичен под (детаљ), „Куќа на Дионис“, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (фото: Carole Raddato / Flickr.com, извор: *Griffin Mosaic Pella 2012*);
4. Мозаичен под (детаљ), Светилиште на Дарон, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011).

T.CLVII:
1, 2. Каменен споменик (идол?), манастир Св. Наум, Охридско, Р. С. Македонија, непозната датација (среден век?) (фото: Н. Чаусидис, според: Chausidis & Eftimovski 2023);
3. Глинена фигурина „Герман“, околина на Луковит, Р. Бугарија, нов век (фото: С. Л. Костовъ, според: Чаусидис 2010c).

T.CLVIII:
1. Паганословенска топонимија во Охридско-Преспанскиот регион (Основна карта: Wikimedia Commons/User:Future Perfect at Sunrise; Обработка: И. Ефтимовски);
2, 3. Черти Камен, Преспа, Р. С. Македонија, 04.08.2015 (фото: И. Ефтимовски);
4. Черти Камен, Преспа, Р. С. Македонија (фото: Кирил Јоновски, според: Јоновски 2000).

T.CLIX:
1, 2. Черти Камен, Преспа, Р. С. Македонија, 05.06.2021 (фото: И. Ефтимовски).

T.CLX:
1. Панорамска фотографија кон Змев Камен и Преспанско Езеро, 16.09.2017 (фото: И. Ефтимовски);
2. Панорамска фотографија кон Шурленско Кале и Галичица, 30.12.2017 (фото: И. Ефтимовски).

T.CLXI:
1. Црква „Св. Ѓорѓи“ (западна фасада), Курбиново, Преспа, Р. С. Македонија, 12 век н. е. (фото: Кирил Јоновски (фотографирано пред 1959 година), според: Јоновски 2000);
2. Икона „Деисис со светители“, Црква „Св. Ѓорѓи“, Јанковец, Преспа, Р. С. Македонија, 1782 година (според: Поповска-Коробар 2004).

T.CLXII:
1. Фрескопис (источен ѕид), црква „Св. Ѓорѓи“, Курбиново, Преспа, Р. С. Македонија, 12 век н. е. (фото: М. Тутковски, според: Димитрова 2016);
2. Фреска „Христос Агнец“, црква „Св. Ѓорѓи“, Курбиново, Преспа, Р. С. Македонија, 12 век н. е. (фото: М. Тутковски, според: Димитрова 2016).

T.CLXIII:
1. Фреска „Старец на Деновите“, црква „Св. Ѓорѓи“, Курбиново, Преспа, Р. С. Македонија, 12 век н. е. (фото: М. Тутковски, според: Димитрова 2016).
2. Фреска „Симнување во Пеколот“, црква „Св. Ѓорѓи“, Курбиново, Преспа, Р. С. Македонија, 12 век н. е. (фото: М. Тутковски, според: Димитрова 2016).
3. Фреска „Симнување во Пеколот“ (детаљ), црква „Св. Ѓорѓи“, Курбиново, Преспа, Р. С. Македонија, 12 век н. е. (фото: Д. Ѓорѓиевски, според: Gorgievski 2015).

T.CLXIV:
1. Фреска „Христово вознесение“ (детаљ), црква „Св. Ѓорѓи“, Курбиново, Преспа, Р. С. Македонија, 12. век н. е. (фото: И. Ефтимовски);
2. Фрескопис (детаљ), црква „Св. Богородица Милостива“, Нивици, Преспа, Р. Грција, 14. - 15. век (според: Paissidou 2015);
3. Фрескопис (детаљ), црква „Св. Богородица“, Туминец, Преспа, Р. Албанија, 13. - 14. век (според: Xhaferaj & Nesturi & Marika 2013);
4. Поден мозаик во крстилница (детаљ), Тетраконхална црква, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, ранохристијански период (фото: М. Тутковски, според: Tutkovski 2023).

T.CLXV:
1. Икона на Свети Климент (детаљ), црква „Св. Богородица Перивлепта“, Охрид, Р. С. Македонија, доцен 14. век н. е. (Галерија на икони - Охрид; според: Georgievski 1999);
2. Дрвен релјеф со претстава на Свети Климент (детаљ), Охрид, Р. С. Македонија, 13. век н. е. (Галерија на икони - Охрид; според: Кузман и Димитрова 2010);
3. Бронзена фигурина (детаљ), Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период - ран римски период (според: Кузман и Димитрова 2010);
4. Аерофотографија на локалитетот Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија (според: Битракова-Грозданова 2017);
5. Поден мозаик (детаљ), крстилница на Јужната базилика, Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, ранохристијански период (според: Кузман и Димитрова 2010);
6. Поден мозаик (детаљ), ѓаконикон на Јужната базилика, Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, ранохристијански период (според: Кузман и Димитрова 2010).

T.CLXVI:
1. Сликана фасада (детаљ), Гробница III, Свети Атанасиј, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Tsimbidou-Avloniti 2007);
2. Ѕидна слика, „Гробница на леопардите“, Тарквинија, Етрурија, Р. Италија, 5. век пр. н. е. (според: Steingräber 2006);
3. Каменен релјеф, „Гробница на Арбинас“, Ксантос, Ликија, Мала Азија, Р. Турција, 4. век пр. н. е. (според: Curtis & Tallis 2005);
4. Сцена насликана врз керамички сад, Теба, Беотија, Р. Грција, антички период (според: Чаусидис 2017).

T.CLXVII:
1. Надгробен споменик, Загливер (Загливери), Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 2. - 1. век пр. н. е. (фото: M. Kalaitzi, според: Kalaitzi 2016);
2. Надгробен споменик, Кариѓол (Каламото), Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 2. - 1. век пр. н. е. (фото: M. Pouliasis, според: Kalaitzi 2016);
3. Теракотни бисти, Беотија, Р. Грција, антички период (цртеж: Winter 1903, според: Huysecom-Haxhi 2015);
4. Сребрен приврзок, Клинта, Оланд, Кралство Шведска, 10. век (Историски музеј на Шведска во Стокхолм, според: Ashby & Leonard 2018).

T.CLXVIII:
1. Бронзен кратер, Гроб „А“, Дервени, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
2. Бронзен кратер, Гроб „В“, Дервени, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Barr-Sharrar 2008);
3. Фрагмент од „Дервенскиот папирус“, Гроб „А“, Дервени, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Θέμελης & Τουράτσογλου 1997);
4. Садови со мали димензии (керамика и стакло), Гробови VII, IX, X, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, архајски период, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CLXIX:
1, 2. Бронзена двојноспирална фибула, Барч, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 1976a);
3. Бронзен прстен со двојноспирално намотување, Барч, Корчанско, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 1974);
4. Бронзени двојноспирални фибули, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, железно време (според: Кузман и Димитрова 2010);
5. Ѕидна слика (цртеж), гробница KV9, Долина на Кралевите, Теба, Луксор, А. Р. Египет, 12. век пр. н. е. (според: Piankoff & Rambova 1954, Ataç 2018);
6. Каменен релјеф, Арслантепе (Мелид), Р. Турција, 9. век пр. н. е. (Музеј на анатолските цивилизации во Анкара, фото: Georges Jansoone (JoJan)/Wikimedia Commons, извор: *Illuyankas 2007*).

T.CLXX:
1. Подиум, престолна соба („Соба 64“), Кралска палата во Мари, Сирија, 18 век пр. н. е. (фото: Andre Parrot, според: Ataç 2018);
2. Ѕидна слика (цртеж), Кралска палата во Мари, Сирија, 18 век пр. н. е. (цртеж: Andre Parrot, според: Ataç 2018);
3. Керамички предмет, Сирос, Кикладски Острови, Р. Грција, рано бронзено време (Национален музеј во Атина, според: Coleman 1985);
4. Керамички предмет, Наксос, Кикладски Острови, Р. Грција, рано бронзено време (според: Coleman 1985);
5. Керамички предмет, непознат локалитет, се чува во Музејот „Бенаки“ во Атина, Р. Грција, рано бронзено време (според: Coleman 1985).

T.CLXXI:
1 - 5. Златни предмети (дел од т.н. „Егински трезор“), Егина (?), Р. Грција, 1700-1550 г. пр. н. е. (British Museum, според: Higgins 1957);
6. Огниште во мегарон, „Несторова Палата“, Пилос, Пелопонез, Р. Грција, 13. - 12. век пр. н. е. (според: Kristiansen & Larsson 2005);
7. Огниште, Сигишоара, Трансилванија, Р. Романија, средно бронзено време (според: Kristiansen & Larsson 2005);
8. Минијатурна кочија (детаљ), Трундхолм, Данска, 1500 - 1300 г. пр. н. е. (фото: Национален музеј на Данска (Nationalmuseet) / Wikimedia Commons, извор: *Trundholm Sun Chariot 2007*);
9. Ликовни мотиви на керамички садови, Витенбершка култура, Трансилванија, Р. Романија, средно бронзено време (според: Palincaş 2018).

T.CLXXII:
1. Златна маска и нараквица, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Кузман и Димитрова 2010);
2, 3. Гробни прилози од злато, Гроб 167, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Кузман и Почуча Кузман 2014; Кузман и Димитрова 2010);
4. Споени спирали од златна жица, непознат локалитет, Охридско, Р. С. Македонија, архајски период (?) (според: Кузман и Почуча Кузман 2014);
5. Каменен капак, Добовјани, Струшко, Р. С. Македонија, антички период (Завод и музеј Охрид, фото: И. Ефтимовски);
6. Посребрена железна тока (детаљ), Гробница 3, Долно Селце, Поградечко, Р. Албанија, 3. век пр. н. е. (според: Ceka 1988);
7. Поден мозаик (цртеж), нартекс, ранохристијанска базилика, Студенчишта, Охрид, Р. С. Македонија, 6. век (според: Тутковски 2014).

T.CLXXIII:
1. Бронзена двојна секира, Поградец, Р. Албанија, доцно бронзено време (според: Bunguri 2012);
2. Бронзена двојна секира, Совјан, Маличко Езеро, Корчанско, Р. Албанија, доцно бронзено време (според: Bunguri 2012);
3. Каменен калап за леење на двојна секира, Малиќ, Маличко Езеро, Корчанско, Р. Албанија, доцно бронзено време (според: Bunguri 2012);

4. Каменен калап за леење на двојна секира, Совјан, Маличко Езеро, Корчанско, Р. Албанија, доцно бронзено време (според: Bunguri 2012);
5. Железна двојна секира, Речица, Охридско, Р. С. Македонија, архајски период (Завод и музеј - Охрид, фото: И. Ефтимовски);
6, 7. Бронзен приврзок во форма на двојна секира, Тумул 1, Куч-и-Зи, Р. Албанија, железно време (според: Andrea 1976b);
8. Златен приврзок во форма на двојна секира, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CLXXIV:
1. Гарнитура од три бронзени приврзоци во форма на двојна секира, Гроб 16, Висои-Беранци, Пелагонија, Р. С. Македонија, 9. - 8. век пр. н. е. (според: Garašanin 1983; Чаусидис 2017);
2. Гарнитура од три бронзени приврзоци во форма на двојна секира, Војник, Куманово, Р. С. Македонија, рано железно време (според: Garašanin 1983; Чаусидис 2017);
3, 4. Гарнитури од три бронзени двојни секири, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 10. - 8. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
5. Ѓердани со златни приврзоци во форма на двојна секира, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, архајски период (според: Grammenos 2004);
6, 7. Златни приврзоци во форма на двојна секира, Гроб 688, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, крај на 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
8. Златен приврзок во форма на двојна секира, Седес (Терми), Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, архајски период (според: Grammenos 2004).

T.CLXXV:
1. Бронзена релјефна плочка, Претор, Преспа, Р. С. Македонија, римски период (според: Битракова-Грозданова 2015);
2. Вотивни двојни секири од злато, пешетерско светилиште, Аркалохори, Крит, Р. Грција, бронзено време (според: Higgins 1981);
3. Каменен калап за леење во метал (детаљ), Палекастро, Крит, Р. Грција, бронзено време (цртеж: H. Müller-Karpe, според: Чаусидис 2017);
4. Печат, Кносос, Крит, Р. Грција, бронзено време (според: Marinatos 1993);
5. Печат, Закрос, Крит, Р. Грција, бронзено време (според: Marinatos 1993);
6. Печат, Аја Тријада, Крит, Р. Грција, бронзено време (според: Marinatos 1993).

T.CLXXVI:
1. Sидна слика на фасада, Гробница II, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (реконструкција на G. Miltsakakis, според: Drougou & Saatsoglou-Paliadeli 1999);
2. Sидна слика на фасада (детаљ), Гробница II, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (фото: eonradius/Flickr.com, извор: *Lion hunt Vergina 2008*);
3, 4, 5. Фрескоживопис од куполата на sидана гробница, Александрово, Хасково, Бугарија. 4. век пр. н. е. (фото: И. Маразов, според: Чаусидис 2017).

T.CLXXVII:

1, 2. Поден мозаик, „Куќа на Елена“, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
3. Поден мозаик, Александрија, А. Р. Египет, хеленистички период (според: Hermary & Cassimatis & Vollkommer 1986).

T.CLXXVIII:
1, 2. Сликан алабастрон, произведен во Беотија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (Akademisches Kunstmuseum, Бон, Германија; фото и цртеж: E. Simon, според: Чаусидис 2017 (цртеж); Nebelsick 2018 (фото));
3. Каменен релјеф, Болоња, Р. Италија, 5. век пр. н. е. (според: Nebelsick 2018);
4. Монета на Тенедос, северноегејски острови, Р. Турција, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Cook 1925);
5. Керамички предмет во форма на чекан, Рид - Мажучиште, Прилеп, Р. С. Македонија, 2. век пред н. е. (?) (цртеж: Н. Чаусидис, според: Чаусидис 2017);
6. Сликана сцена на црвенофигурална амфора, откриена во Кума (?), Р. Италија, произведена во Атика, Р. Грција, антички период (според: Cook 1925);
7. Сликана сцена на црвенофигурално пелике, произведено во Атика, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Isler-Kerényi 2015);
8. Сликана сцена на црвенофигурален кратер, Неапол, Р. Италија, 4. век пр. н. е. (според: Farnoux 1992).

T.CLXXIX:
1. Ѕидна слика, „Гробница на семејството Анина“, Тарквинија, Етрурија, Р. Италија, 3. век пр. н. е. (фото: Schwanke, според: Krauskopf 2006/De Grummond & Simon 2006);
2. Графит, Мегарон 2 (источен ѕид), Гордион, Фригија, Р. Турција, 9. век пр. н. е. (според: Roller 2009);
3. Сликана сцена на црвенофигурално пелике, произведено во Атика, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (British Museum, според: Uhlig 2020);
4. Сликана сцена на црвенофигурален кратер, Апулија, Р. Италија, 4. век пр. н. е. (Археолошки музеј во Бари, според: Uhlig 2020);
5. Сликана сцена на црвенофигурална хидрија, раноантички период (Cinquantenaire Museum, Брисел, Белгија, според: Harrison 1908; Чаусидис 2017);
6. Сликана сцена на црвенофигурален кратер, откриен во Спина, Перуџа, Р. Италија, произведен во Атика, Р. Грција (Археолошки музеј во Ферара, според: Uhlig 2020).

T.CLXXX:
1. Килибарни мониста, Гроб IX, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Palavestra 2018; Ardjanliev et al. 2018);
2. Ѓердан од мониста од различен материјал, Гроб 1, Тумул II, Куч-и-Зи, Корчанско, Р. Албанија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Andrea 1977);
3, 4. Стаклени мониста, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, архајски период (според: Chacheva & Vasileva 2018; Ardjanliev et al. 2018).

T.CLXXXI:
1. Стаклено монисто, Надин, Бенковац, Задар, Р. Хрватска, 6. век пр. н. е. - 1./2. век н. е. (според: Čelhar & Kukoč 2014);
2. Стаклено монисто, Гроб 127, Некропола I, Компоље, Лика, Р. Хрватска, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Balen-Letunić 1990);
3. Стаклено монисто, Кале - Кршевица, Бујановац, Р. Србија, хеленистички период (според: Popović 2007);
4. Окото на Хорус, древноегипетска култура (цртеж: Jeff Dahl/Wikimedia Commons, извор: *Eye of Horus 2007*);
5. Фигурина покриена со златна и сребрена фолија, Канаан, околу 1900 г.пр. н. е. (според: Wilkinson 2003);
6. Црвенофигурален лекит (детаљ), Афитос, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Misailidou-Despotidou 2012);
7. Монета на Истрос (Црно Море), Градиште-Вајтос, Октиси, Струшко, Р. С. Македонија, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Ќушкоски 2004);
8. Двоглава херма од мермер, Италија, ранаримски период (фото: Michael Jones/The Fitzwilliam Museum, Cambridge, извор: *Double Headed Herm 2008*);
9, 10. Монети на Тенедос, северноегејски острови, Р. Турција, рана антика (според: Cook 1925);
11. Амулет против „урокливи очи“, Пула, Р. Хрватска, 27.06.2023 (фото: И. Ефтимовски).

T.CLXXXII:
1. Црнофигурален киликс (детаљ), произведен во Атика, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (фото: Cliché M., P. Chuzeville / Musée du Louvre - Paris, според: Isler-Kerényi 2007);
2. Црнофигурален киликс, произведен во Атика, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (фото: Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz- Berlin, според: Isler-Kerényi 2007)
3. Предмет од слонова коска, антички театар, Охрид, Р. С. Македонија, доцен хеленистички или ран римски период (според: Битракова-Грозданова 2017);
4. Збручки идол - камена скулптура, река Збруч, Термопилска област, Украина, 10. век н. е. (Археолошки музеј во Краков, Полска, цртеж: Н. Чаусидис, според: Chausidis 2022);
5. Бронзена фигурина, Упакра, Сканија, Кралство Шведска, 8. - 10. век н. е. (фото: Bengt Almgren/Lund University Historical Museum, според: Bergqvist 1999);
6. Бронзена пинцета, Готланд, Кралство Шведска, 6. - 8. век н. е. (според: Helmbrecht 2008).

T.CLXXXIII:
1, 2. Црнофигурален киликс, Гроб X, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, доцен 6. век пр. н. е. (Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
3, 4. Бронзен кратер и триножник, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Народен музеј - Белград; според: Ardjanliev et al. 2018);
5. Бронзена амфора (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 5. - 6. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
6. Бронзена рачка од бокал (детаљ), Гроб X, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 5. - 6. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
7. Каменен релјеф, Ремс, Р. Франција, 1. век пр. н. е. - 2. век н. е. (според: Green 1989).

T.CLXXXIV:
1. Златна маска, Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Златна маска, Гроб V, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Златна маска, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
4. Златна маска, Гроб IX, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
5. Златна маска, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (Завод и музеј - Охрид, според: Ardjanliev et al. 2018);
6. Златна покривка за лице, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (Завод и музеј - Охрид, според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CLXXXV:
1. Златна маска, Гроб 115, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, околу 520 г. пр. н. е. (Археолошки музеј во Солун, според: Δεσποινη 2016c);
2. Златна маска, Гроб 56, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, околу 510 г. пр. н. е. (Археолошки музеј во Солун, според: Δεσποινη 2016c);
3. Златна покривка за лице, Гроб 65, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, околу 540-530 г. пр. н. е. (Археолошки музеј во Солун, според: Δεσποινη 2016c);
4. Златна маска, Гроб 67, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, околу 510-500 г. пр. н. е. (Археолошки музеј во Солун, според: Δεσποινη 2016c);
5. Златна маска, Гроб 20, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, крај на 6. век пр. н. е. (Археолошки музеј во Солун, според: Δεσποινη 2016c);
6. Златна покривка за лице, Гроб 25, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, околу 545-535 г. пр. н. е. (Археолошки музеј во Солун, според: Δεσποινη 2016c).

T.CLXXXVI:
1. Златна маска, Гроб 262, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, околу 550-540 г. пр. н. е. (Археолошки музеј во Пела, фото: И. Ефтимовски);
2. Златна маска, Гроб 198, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, околу 540 г. пр. н. е. (Археолошки музеј во Пела, фото: И. Ефтимовски);
3. Златна маска и бронзен шлем, Гроб 279, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, околу 550 г. пр. н. е. (Археолошки музеј во Пела, фото: И. Ефтимовски);
4, 5. Златна маска, Гроб 458, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, околу 540 г. пр. н. е. (Археолошки музеј во Пела, фото: И. Ефтимовски (4), Chrysostomou & Chrysostomou 2012 (5));
6, 7. Златна покривка за лице, Гроб 280, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, околу 550-540 г. пр. н. е. (Археолошки музеј во Пела, фото: И. Ефтимовски (6), Lilibaki-Akamati et al. 2011 (7)).

T.CLXXXVII:
1, 2. Златна маска и бронзен шлем, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Theodossiev 1998);
3. Златна маска, Беранци, Битолско, Пелагонија, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Завод и музеј - Битола, цртеж според: Микулчиќ 1966а, фото: И. Ефтимовски);
4. Златна покривка за лице, Крушоради/Ахлада, Леринско, Пелагонија, Западна Македонија, Р. Грција, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Εφημερίδα Μακεδονία, извор: *Αχλάδα 2021*);
5. Златни покривки за уста и за очи, Гроб 25, јужна некропола, античка Едеса, Воденско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Χρυσοστόμου 2013).

T.CLXXXVIII:
1 - 5. Златни маски, Гробен круг „А“, Микена, Пелопонез, Р. Грција, 16. - 15. век пр. н. е. (според: Blegen 1962);
6. Електрумска маска, Гробен круг „Б“, Микена, Пелопонез, Р. Грција, 16. - 15. век пр. н. е. (според: Blegen 1962);
7. Златна маска, Шипка, Казанлак, Тракија, Р. Бугарија, 5. - 4. век пр. н. е. (фото: И. Ефтимовски);
8. Златна маска, Тополчане, Сливен, Тракија, Р. Бугарија, 5. - 4. век пр. н. е. (фото: И. Ефтимовски);
9. Златна маска, Беотија, Р. Грција, 7. - 6. век пр. н. е. (?) (Музеј Ашмолеан, според: Theodossiev 1998);
10. Сребрена просопоморфна плочка, Зоне (Месембрија), Тракија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Theodossiev 1998);
11. Златна маска, Египет, 16. век пр. н. е. (според: Taylor 1994);
12. Златна маска, Египет, 7. - 6. век пр. н. е. (според: Taylor 1994).

T.CLXXXIX:
1. Златна маска, Дојчландсберг, Р. Австрија, 1. милениум пр. н. е. (според: Guštin 2009);
2, 3. Бронзени маски, Чиуси, Етрурија, Р. Италија, 7. век пр. н. е. (според: Theodossiev 1998);
4. Златна маска, Керч, Крим, Украина, 3. - 4. век н. е. (според: Минасян 2013);
5. Златна маска, Нинива, Р. Ирак, 2. - 3. век н. е. (според: Curtis 1995; Tong & Li 2016);
6. Златна маска, Шамши, Чуи, Р. Киргистан, 4. - 5. век н. е. (според: Tong & Li 2016);
7. Златна маска, Малари, Утар Прадеш, Р. Индија, 1. век пр. н. е. (според: Tong & Li 2016);
8. Златна маска, Самџонг, Мустанг, Непал, 4. - 5. век н. е. (според: Tong & Li 2016);
9. Златна маска, Чувтаг, Занда, Тибет, Кина, 2. - 1. век пр. н. е. (според: Tong & Li 2016);
10. Златна маска, Пома, Жаосу, префектура Или, Ксинџијанг, Кина, 1. - 5. век н. е. (според: Tong & Li 2016);
11, 12. Златни маски, Гионг Лон, Вунг Тау, Виетнам, 1. век пр. н. е. - 1. век н. е. (според: Reinecke & Luyen 2009);
13. Златна маска, Ујунг Лое, Пангкајене, Сулавеси, Индонезија, 14. - 15 век н. е. (фото: Campbell MacKnight, според: Bougas 2007);
14. Златна маска, Калима, Колумбија, 4. - 2. век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, според: Jones & King 2002);
15. Златна маска, Батан Гранде, Чиклајо, Ламбајек, Перу, 10. - 11. век н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, според: Jones & King 2002).

T.CXC:
1. Симболички гроб (кенотаф), број 2, Варна, Р. Бугарија, крај на 5. милениум пр. н. е. (според: Marazov et al. 1998);
2. Златни предмети, Обор (Арависос), Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 5. - 4. милениум пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
3. Мошти на Св. Јован Руски, Нов Прокопиј, Евбоја, Р. Грција, нов век (фото: Бигорски манастир/Bigorski.org.mk, извор: *Јован Руски 2015*);
4. Сребрена маска, Вишни, Струшко, Р. С. Македонија, прва половина на 20 век (фото: А. Ќушкоски/ Македонско Сонце, според: Ќушкоски 2004b).

T.CXCI:
1. План на Гробот IX во Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Stibbe 2003);
2. Златна маска, Гроб IX, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
3, 4. Железна лопата и клешти, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, архајски период, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Babić & Palavestra 2018/Ardjanliev et al. 2018);
5. Теренска фотографија на Гробот IX во Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Вулић 1933).

T.CXCII:
1. Мотив „плетенка“, златна маска (детаљ), Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Мотив „меандер“, златна маска (детаљ), Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Мотив „висечки триаголници“, златни фолии, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
4. Мотив „сонце/ѕвезда“, златна фолија (детаљ), Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
5. Мотив „цветна розета“, златна фолија, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
6. Мотив „лотосов цвет“, златна фолија (детаљ), Гроб VI, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
7. Мотив „палмета“, златна фолија (детаљ), Гроб 167, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Кузман и Почуча Кузман 2014);
8. Мотив „птица со раширени крилја“, златна фолија, Гроб II, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
9. Мотив „симетричен пар лавови“, златен надградник (детаљ), Гроб VII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
10. Мотиви „Горгонејон“ и „симетричен пар сфинги“, златна сандала (детаљ), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CXCIII:
1. Златна маска (детаљ), Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Златни апликации, Атеница, Чачак, Р. Србија, 6. - 5. век пр. н. е. (Collection of the Museum in Čačak / ArcheoSerbia, извор: *Atenica bees 2017*);
3. Златен приврзок, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
4. Златна дијадема, Чанаккале, Троада, Р. Турција, 4. век пр. н. е. (фото: British Museum, извор: *Gold wreath 2024*);
5. Сребрена монета на Ефес (аверс), Јонија, Р. Турција, 4. век пр. н. е. (фото: The J. Paul Getty Museum, извор: *Ephesus coin 2024*);
6. Електрумски плочки, Камирос, Родос, Р. Грција, 7. век пр. н. е. (British Museum, фото: Jastrow/Wikimedia Commons, извор: *Bee-goddess plaques 2006*).

T.CXCIV:
1. Сребрена фолија, Речица, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Lahtov 1965b; Соколовска 1997);
2. Златна фолија, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Златна фолија, Гроб 75, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 5. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
4. Златна фолија, Нареш/Неја Филаделфија, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
5. Златна фолија, Гроб 795А, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
6. Апликација од златна фолија, Калјани/Ајани, Кожани, Западна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (фото: Hellenic Ministry of Culture and Sports, извор: *Aiani 2024*);
7. Златна фолија, Милци, Гевгелија, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Хусеновски 2015);
8. Златна фолија, непознат локалитет, Охридско, Р. С. Македонија, прва половина на 5. век пр. н. е. (според: Кузман и Почуча Кузман 2014);
9. Златна фолија, Св. Еразмо - Енгелана (?), Охридско, Р. С. Македонија, 4. век пр. н. е. (според: Кузман и Почуча Кузман 2014);
10, 11. Златни фолии, Крушоради/Ахлада, Леринско, Пелагонија, Западна Македонија, Р. Грција, 6. - 4. век пр. н. е. (Археолошки музеј во Лерин, фото: И. Ефтимовски).

T.CXCV:
1. Златни фолии и бронзен шлем, Гроб 443, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (Археолошки музеј во Пела, фото: И. Ефтимовски);
2. Златни фолии, Гроб 167, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Кузман и Почуча Кузман 2014);
3. Златна фолија, Крушоради/Ахлада, Леринско, Пелагонија, Западна Македонија, Р. Грција, 6. - 4. век пр. н. е. (фото: Εφημερίδα Μακεδονία, извор: *Αχλάδα 2021*);

4. Златна нараквица, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
5. Златна нараквица, Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
6. Златна нараквица, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CXCVI:
1. Златна фолија (нараквица?), Гроб 25, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
2. Златна фолија (нараквица?), Гроб 115, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
3. Златна фолија (нараквица?), Гроб 280, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (Археолошки музеј во Пела, фото: И. Ефтимовски);
4. Реконструкција на позицијата на наодите во Гроб 280, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (Археолошки музеј во Пела, фото: И. Ефтимовски);
5. Реконструкција на позицијата на наодите во Гроб 279, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (Археолошки музеј во Пела, фото: И. Ефтимовски);
6. Каменен надгробен споменик, Ајга, Централна Македонија, Р. Грција, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
7. Каменен надгробен споменик (детаљ), Дебреште, Прилеп, Р. С. Македонија, доцен хеленистички период (според: Битракова-Грозданова 1987);
8. Сликана фасада (детаљ), Гробница III, Свети Атанасиј, Солун, Централна Македонија, Р. Грција, крај на 4. век пр. н. е. (според: Tsimbidou-Avloniti 2007);
9. Фрагмент мат-сликана керамика, Малиќ, Корчанско, Р. Албанија, 8. - 7. век п.н.е (според: Andrea 2005).

T.CXCVII:
1. Каменен надгробен споменик (детаљ), Делогожда, Струшко, Р. С. Македонија, римски период (Бабамова и Кузман-Додевска 2021);
2. Каменен надгробен споменик (детаљ), околина на Струга, Р. С. Македонија, римски период (Бабамова и Кузман-Додевска 2021);
3. Златна фолија во форма на сандала (цртеж), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Вулић 1932);
4. Златни фолии во форма на сандали, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CXCVIII:
1. Позлатен сребрен лим во форма на сандала, Гроб VII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Сребрен лим во форма на сандали, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (фото: Завод и музеј - Охрид, според: Ardjanliev et al. 2018);

3. Реконструкција на Гробот 1988/ΛII на „Дамата од Ајга“ (детаљ), Ајга/Вергина, Централна Македонија, Р. Грција, ран 5. век пр. н. е. (Полицентричен музеј на Ајга, фото: И. Ефтимовски);
4. Сребрен лим во форма на сандали, Гроб 1988/ΛII (на „Дамата од Ајга“), Ајга/Вергина, Централна Македонија, Р. Грција, ран 5. век пр. н. е. (Kottaridi 2004);
5. Златни фолии за нозе (?), Гроб 458, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (Археолошки музеј во Пела, фото: И. Ефтимовски);
6. Златни фолии за нозе (?), Гроб 712, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (Археолошки музеј во Пела, фото: И. Ефтимовски).

T.CXCIX:
1. Сандали од златен лим, Теба, Р. Египет, 15 век пр. н. е. (фото: Metropolitan Museum of Art, New York, извор: *Gold sandals Egypt 2024*);
2. Каменен релјеф со „стапките на Буда“, Амаравати, Р. Индија, 2. век н. е. (British Museum, според: Quagliotti 1998) ;
3. Теракотно стапало (ламба?), Плаошник, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (Завод и музеј - Охрид, фото: И. Ефтимовски);
4. Теракотно стапало (цедилка?), Петерско (Петрес), Лерин, Западна Македонија, Р. Грција, хеленистички период (Археолошки музеј во Лерин, фото: И. Ефтимовски);
5. Теракотен сад во облик на стапало, Гроб 280, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (Археолошки музеј во Пела, според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
6. Теракотен сад во облик на стапало, Гроб 283, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011).

T.CC:
1. Златни коцки, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Златна коцка, Гроб 25, Гроб 25, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016c);
3. Остатоци од табла и реквизити за игра, Гроб „B“, Дервени, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
4. Коскени коцки, Арбаути/Севасти, Катерина, Пиерија, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
5. Коскени коцки, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, 4. - 6. век н. е. (Завод и музеј - Охрид, фото: И. Ефтимовски);
6. Црнофигурална амфора насликана од Егзекија, од Атика, откриена во Вулци, Етрурија, Р. Италија, 540-530 г. пр. н. е. (фото: Vatican Museums, извор: *Exekias amphora 2024*).

T.CCI:
1. Минијатурна количка од сребро, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Минијатурна количка (железна реплика), Гроб 1988/ΛII (на „Дамата од Ајга“), Ајга/Вергина, Централна Македонија, Р. Грција, ран 5. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
3. Минијатурна количка од железо, Гроб 115, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Theodossiev 2000);

4. Минијатурна количка од железо и теракотни зооморфни фигурини, Гроб 59, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Theodossiev 2000);
5. Теренска фотографија, Гроб 9, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Χρυσοστόμου & Χρυσοστόμου 2001).

T.CCII:
1. Погребување со кочија и коњи (цртеж), Жданец, Скопје, Р. С. Македонија, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Микулчиќ 1991);
2. Сребрена монета на Дероните, Среден Балкан, доцен 6. - ран 5. век пр. н. е. (според: Петрова 1999);
3. Бронзен дел од штит, Гроб 131, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011).
4. Насликана сцена на погребен престол, „Гробница на Евридика“, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013).

T.CCIII:
1. Ѕидна слика, „Гробница на Персефона“, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Kottaridi 2013);
2. Поден мозаик, монументална гробница, Каста, Амфипол, Серес, Централна Македонија, Р. Грција, крај на 4. век пр. н. е. (фото: Greek Ministry of Culture, според: Chugg 2021);
3. Златен лист со натпис, Ајга (Вергина), Централна Македонија, Р. Грција, хеленистички период (според: Kottaridi 2013);
4. Минијатурен мебел, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, крај на 6. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004).

T.CCIV:
1. Златна обетка, Гроб 157, Дебој - Охрид, Р. С. Македонија, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
2. Цртеж на папирус, 3 век н. е. (според: Rudolph 1987);
3. Приврзок (злато и обоен камен), Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 3. век н. е. (Археолошки музеј во Пела, фото: E. Tsatsou, според: Tsatsou 2024);
4. Златни обетки со обоен камен, Гроб 140, Дебој - Охрид, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
5. Златна обетка со стакло, Гроб 1, Требенишко Кале, Охридско, Р. С. Македонија, 3. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
6. Златни обетки со обоен камен, Гроб 192 и Гроб 155, Дебој - Охрид, Р. С. Македонија, 3. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
7. Златна обетка со стакло, Црвејнца, Охридско, Р. С. Македонија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Битракова-Грозданова и Маленко 1997);
8. Сликана сцена на црвенофигурална хидрија, Родос, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (се чува во Археолошкиот музеј во Истанбул, Р. Турција, според: Moore 1988).

T.CCV:
1. Каменен релјеф, пештера Лосел, Марке, Дордоња, Бордо, Р. Франција, палеолит, околу 25.000 г.пр. н. е. (фото: Musée d'Aquitaine, Bordeaux, извор: *Laussel Venus 2024*);
2. Бронзена фигурина, Охридско, Р. С. Македонија, римски период (според: Битракова-Грозданова 2017);
3. Сликана сцена на керамички сад (детаљ), Рим, Р. Италија, произведен во Атика, Грција, крај на 6. век пр. н. е. (Museo Gregoriano Etrusco Vaticano, според: Isler-Kerényi 2015);
4. Збручки идол - камена скулптура, река Збруч, Термопилска област, Украина, 10. век н. е. (Археолошки музеј во Краков, Полска, цртеж: Н. Чаусидис, според: Чаусидис 2017).

T.CCVI:
1. Sидна слика, гробница KV 14, Долина на Кралевите, Теба, Луксор, А. Р. Египет, 12. век пр. н. е. (според: Wilkinson 2003);
2. Црнофигурална сликана сцена на керамичка амфора (детаљ), Черветери, Етрурија, Р. Италија, 6. век пр. н. е. (Musée du Louvre, Париз, според: Elliott 1995);
3. Црнофигурална сликана сцена на керамичка чинија (детаљ), Вулци, Етрурија, Р. Италија, 6. век пр. н. е. (Villa Giulia, Рим, според: Elliott 1995);
4. Релјефна оловна плочка, Велестино, Тесалија, Р. Грција, 7. - 8. век (Princeton University Art Museum, фото: F. Curta, според: Curta & Szmoniewski 2019);
5. Релјефна теракотна плоча, Виница, Р. С. Македонија, 5. - 6. век (според: Димитрова 2012).

T.CCVII:
1, 2. Кружна градба, Самоилова Тврдина, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (фото: И. Малезанов, 26.04.2019);
3. Релјефни керамички чаши, Самуилова Тврдина, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Кузман 2006);
4. Теренска фотографија, правоаголна градба, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Маленко 1976);
5, 6. Камени скулптури, Охрид, Р. С. Македонија, хеленистички период (според: Маленко 1976).

T.CCVIII:
1. Фрагменти од теракотни скулптури, Градиште - Симица, Корчанско, Р. Албанија, хеленистички период (според: Léra 1992 и Belisa 2012);
2, 3. Теренски фотографии од ритуален контекст, остров Свети Ахил, Мало Преспанско Езеро, Западна Македонија, Р. Грција, 2. век н. е. (според: Ψαρρά 2001);
4, 5. Керамички кадилници, остров Свети Ахил, Мало Преспанско Езеро, Западна Македонија, Р. Грција, 2. век н. е. (според: Ψαρρά 2001);
6. Сребрена плочка со релјефна иконографија, остров Свети Ахил, Мало Преспанско Езеро, Западна Македонија, Р. Грција, 2. век н. е. (според: Ψαρρά 2001);
7. Бронзени монети, остров Свети Ахил, Мало Преспанско Езеро, Западна Македонија, Р. Грција, 2. век н. е. (според: Ψαρρά 2001).

T.CCIX:
1. Сликана фасада (детаљ), Гробница III, Свети Атанасиј, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Tsimbidou-Avloniti 2007);
2. Дел од бронзен триножник, Гроб XIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. век пр. н. е. (според: Stibbe 2003);
3. Бронзена фигурина, Додона (?), Епир, Р. Грција, 530-500 г.пр. н. е. (фото: British Museum, извор: *Dodona Banqueter 2024*);
4. Бронзена фигурина, Алевица, Костурско, Западна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Basakyrou 2022);
5. Теракотна фигурина, Гроб 10, Архонтико, Пела, Централна Македонија, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Lilibaki-Akamati et al. 2011);
6. Теракотна фигурина, Артемисион, Тасос, македонско-тракиски брег, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Huysecom-Haxhi 2015);
7. Теракотна фигурина, Гроб 55, Синдос, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 460-450 г.пр. н. е. (според: Δεσποινη 2016b).

T.CCX:
1. Теракотна фигурина, Кабејрон, Теба, Беотија, Р. Грција, архајски период (според: Huysecom-Haxhi 2015);
2. Теракотна фигурина, Родос (?), Р. Грција, архајски период (Национален музеј на Данска (Nationalmuseet), според: Huysecom-Haxhi 2015);
3. Сликана претстава врз погребно клинé изработено од мермер, откриени во гробница од македонски тип, Потидаја, Халкидик, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Grammenos 2004);
4, 5. Бронзени фигурини, Олимпија, Пелопонез, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (Според: Hatzi 2008);
6. Надгробен споменик, Загливер (Загливери), Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 2. - 1. век пр. н. е. (фото: M. Kalaitzi, според: Kalaitzi 2016);
7. Надгробен споменик, Еуропос, Кукуш, Централна Македонија, Р. Грција, 2. век пр. н. е. (фото: M. Kalaitzi, според: Kalaitzi 2016);
8. Сликана фасада (детаљ), Гробница III, Свети Атанасиј, Солунско, Централна Македонија, Р. Грција, 4. век пр. н. е. (според: Tsimbidou-Avloniti 2007).

T.CCXI:
1. Златен ритон, Хамадан (?), И. Р. Иран, 5. век пр. н. е. (Музеј во Техеран, според: Curtis & Tallis 2005);
2. Сребрен ритон, Ерзинџан, Р. Турција, 5. век пр. н. е. (British Museum, според: Curtis & Tallis 2005);
3. Сребрен ритон со позлатени детаљи, Борово, Русе, Р. Бугарија, 4. век пр. н. е. (според: Marazov et al. 1998);
4. Сребрен ритон со позлатени детаљи, Борово, Русе, Р. Бугарија, 4. век пр. н. е. (според: Marazov et al. 1998);
5. Златен ритон, Панаѓуриште, Пазарџик, Р. Бугарија, 4. век пр. н. е. (според: Marazov et al. 1998).

T.CCXII:
1. Бронзен кратер, Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Сребрен ритон со позлатени детаљи, Гроб I, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Национален археолошки институт со музеј - Софија, според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Бронзен кратер, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018);
4. Сребрен ритон со позлатени детаљи, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (фото: Народен музеј - Белград, според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CCXIII:
1. Црнофигурален динос-кратер (детаљ), Агора, Атина, Р. Грција, 6. век пр. н. е. (според: Isler-Kerényi 2007);
2. Камена урна, Рибиќ, Бихаќ, Босна и Херцеговина, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Raunig 2004).

T.CCXIV:
1, 2. Златна дијадема, Сахнивка, Корсун-Шевченковски Реон, Черкаска Област, Украина, 4. век пр. н. е. (според: Vertiienko 2021);
3. Златна апликација, Кул-Оба, Крим, Украина, 4. век пр. н. е. (според: Vertiienko 2021);
4. Таписерија (детаљ), Курган 5, Пазирик, Алтај, Сибир, Руска Федерација, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Cunliffe 2019);
5. Златна оплата од ритон, Мерџани, Краснодар, Руска Федерација, 4. - 3. век пр. н. е. (според: Cunliffe 2019);
6. Златен прстен, Брезово, Пловдив, Р. Бугарија, 4. век пр. н. е. (според: Marazov et al. 1998).

T.CCXV:
1. Сребрена релјефна плочка, котел од Гундеструп, Јитланд, Данска, 2. - 1. век пр. н. е. (Национален музеј на Данска (Nationalmuseet); според: Kaul 2011);
2. Златна апликација, Кул-Оба, Крим, Украина, 4. век пр. н. е. (според: Cunliffe 2019);
3. Збручки идол - камена скулптура, река Збруч, Термопилска област, Украина, 10. век н. е. (Археолошки музеј во Краков, Полска, цртеж: Н. Чаусидис, според: Чаусидис 2017).
4. Сребрено огледало (фрагмент), Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Вулић 1932).

T.CCXVI:
1. Сребрена кука, Гроб II, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
2. Сребрена кука, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
3. Сребрена кука, Гроб 132, Горна Порта - Охрид, Р. С. Македонија, почеток на 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
4. Реконструкција на Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Народен музеј во Белград, фото: И. Ефтимовски).

T.CCXVII:
1. Железна палка („скиптар“), Гроб 32, Борово, Колоња, Р. Албанија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Aliu 1994);
2. Цртеж на Гроб 32, Борово, Колоња, Р. Албанија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Aliu 1994);
3. Железена палка („скиптар“), Гроб 10, Борово, Колоња, Р. Албанија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Aliu 1994);
4. Цртеж на Гроб 10, Борово, Колоња, Р. Албанија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Aliu 1994);
5. Железен предмет, Гроб 34, Колоња, Р. Албанија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Aliu 1994);
6. Бронзен предмет, Вергина, Централна Македонија, Р. Грција, 9. - 8. век пр. н. е. (Kottaridi 2013).

T.CCXVIII:
1. Реконструкција на Гробот 1988/ΛII на „Дамата од Ајга“ (детаљ), Ајга/Вергина, Централна Македонија, Р. Грција, ран 5. век пр. н. е. (Полицентричен музеј на Ајга, фото: И. Ефтимовски);
2. Теренска фотографија, Солоха, Никопол, Украина, 5. - 4. век пр. н. е. (според: Манцевич 1987);
3. Минијатурно бронзено сатче, Плаошник - Охрид, Р. С. Македонија, железно време (според: Чаусидис 2017);
4, 5. Теракотна скулптура, Хераклион, Крит, Р. Грција, бронзено време (фото: Jebulon/Wikimedia Commons, извор: *Minoan praying woman 2015*);
6. Игла од сребро и злато, Гроб IX, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
7. Игла од сребро, Гроб IX, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
8. Македонска фибула, сребро, Гроб VIII, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018);
9. Бронзен канделабрум/тимиатерион со триножник, вонгробен наод, Сува Чешма, Требениште, Охридско, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (според: Ardjanliev et al. 2018).

T.CCXIX:
1, 2. Ѕидни слики (цртеж), монументална гробница, Каста, Амфипол, Серес, Централна Македонија, Р. Грција, крај на 4. век пр. н. е. (според: Chugg 2021);
3. Минијатурен бронзен предмет во облик на лира, Гроб 125, Милци, Гевгелија, Р. С. Македонија, 7. век пр. н. е. (според: Хусеновски 2017);
4. Бронзена фигурина на менада, Тетово, Полог, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Фото: Археолошки музеј на Македонија во Скопје, извор: *Тетовска Менада 2015*);
5. Коскен дувачки инструмент, Корешница, Демир Капија, Р. С. Македонија, 6. - 5. век пр. н. е. (Археолошки музеј на Филозофскиот факултет во Скопје, фото: И. Ефтимовски);
6. Релјефна керамичка чаша (цртеж), Градиште - Симица, Корчанско, Р. Албанија, 3. - 2. век пр. н. е. (според: Léra 1992).

T.CCXX:
1. Релјеф во камен, Охрид, Р. С. Македонија, 1 век пр. н. е. - 2 век н. е. (според: Битракова-Грозданова 2017);
2. Релјеф во камен, Охрид, Р. С. Македонија, римски период (според: Битракова-Грозданова 2017);
3. Релјеф во камен, Охрид, Р. С. Македонија, римски период (според: Битракова-Грозданова 2017).

Библиографија

Амфорискоси 2015 *= "Керамички Амфорискоси, Горна Порта, Охрид 450-400 години пне. Пронајдени во гроб 127 на археолошкиот локалитет Горна Порта во Охрид, како гробен прилог во погребување на маж. Во истиот гроб покрај керамичките амфорискоси биле откриени и Халкидски шлем, парадни копја, и стригилис (направа за чистење на телото од масло и нечистотија)"*, Археолошки музеј на Македонија / Archaeological Museum of Macedonia, Official Facebook Page, 15.02.2015 <https://www.facebook.com/arheomkd/photos/a.1595060137381500/1624285071125673/> (19.09.2022)

Ангеличин-Жура 2006 = Ангеличин-Жура Г., Пештерните цркви во Охридско-Преспанскиот регион (Р. Македонија, Р. Албанија, Р. Грција), Во: *Ниш и Византија* IV, Ниш 2006, 385-402.

Археолошка карта на Општина Ресен 1976 = *Археолошка карта на Собранието на Општина Ресен XXIV*, Скопје: Археолошки музеј на Македонија, 1976.

Археолошка карта на Република Македонија 1996 = Коцо Д. (ред.), *Археолошка карта на Република Македонија*, Том II, Скопје: МАНУ, 1996.

Арџанлиев 2013 = Арџанлиев П., *Дебој: Животот во Лихнид во античко време преку некрополата*, магистерски труд, Скопје: Филозофски факултет, 2013.

Арџанлиев 2018 = Арџанлиев П., Монетоковањето на Дасаретите, Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 16, Скопје: Каламус, 2018, 127-136.

Атанасова 2011 = Атанасова И., Резултати од ископувањата на раноенеолитското светилиште Св. Атанасиј кај село Спанчево - Кочани, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 20, Скопје 2011, 185-203.

Атанасова 2012 = Атанасова И., *Свети Атанас - енеолитско светилиштте кај село Спанчево, Кочанско*, Кочани 2012.

Атанасова 2021 = Атанасова И., Култниот простор и култните објекти од енеолитските наоѓалишта по долината на Брегалница, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 23, Скопје 2021, 85-97.

Атанасоска 2018 = Атанасоска Н., *Предисториските тумуларни погребувања западно од реката Вардар*, магистерски труд, Скопје: Филозофски факултет, 2018.

Бабамова и Кузман-Додевска 2021 = Бабамова С., Кузман-Додевска К., *Епиграфски споменици од Плаошник - Охрид*, Охрид 2021.

Бабиќ 2004 = Бабиќ С., *Поглаварство и полис: старије гвоздено централнот Балкана и грчки свет*, Београд 2004.

Белдедовски 1990 = Белдедовски З., *Брегалничкиот басен во римскиот и раниот средновековен период*, Штип: Завод за заштита на спомениците на културата и народен музеј, 1990.

Беновска-Събкова 1992 = Беновска-Събкова М., *Змеят в българския фолклор*, София: БАН, 1992.

Бессонова 1983 = Бессонова С.С., *Религиозные представления скифов*, Киев: Наукова думка, 1983.

Битракова-Грозданова 1970 = Битракова-Грозданова В., Три епиграфски прилози од Охрид, In: *Živa Antika / Antiquité Vivante* 20/1-2, 1970, 159-165.

Битракова-Грозданова 1973 = Битракова-Грозданова В., За ковницата на Лихнид, In: *Živa Antika / Antiquité Vivante* 23/2, Skopje 1973, 295-301.

Битракова-Грозданова 1987 = Битракова-Грозданова В., *Споменици од хеленистичкиот период во СР Македонија*, Скопје: Филозофски факултет, 1987.

Битракова-Грозданова 1988 = Битракова-Грозданова В., Археолошките истражувања во Преспа во 1967/68 година & Ископувањата на Голем Град во 1980 година, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 9, Скопје 1988, 187-210.

Битракова-Грозданова 1995 = Битракова-Грозданова В., Материјалните докази и миграциите во Охридско-Преспанскиот регион во антиката, In: *Živa Antika / Antiquité Vivante* 45, Skopje 1995, 53-60.

Битракова-Грозданова 1999 = Битракова-Грозданова В., *Религија и уметност во антиката во Македонија - студии*, Скопје: Македонска цивилизација, 1999.

Битракова-Грозданова 2011 = Битракова-Грозданова В., *Голем Град: Преспа I*, Скопје: МАНУ, 2011.

Битракова-Грозданова 2013 = Битракова-Грозданова В., Македонија, Медитеранот, Magna Graecia и Црноморието во античката епоха (економски и културни релации), Во: *Пристапни предавања, прилози и библиографија на новите членови на МАНУ* XVII, Скопје: МАНУ, 2013, 15-50.

Битракова-Грозданова 2015 = Битракова-Грозданова В., *Голем Град: Преспа II*, Скопје: МАНУ, 2015.

Битракова-Грозданова 2017 = Битракова-Грозданова В., *Лихнид и Дасаретија*, Скопје: МАНУ, 2017.

Битракова-Грозданова и др. 2015 = Битракова-Грозданова В., Пупалески Б., Радевски М., Лилчиќ В., Населби на источниот брег на езерото / Settlements on the eastern shore of the lake, In: Битракова-Грозданова В., *Голем Град: Преспа II*, Скопје: МАНУ, 2015, 21-32.

Битракова-Грозданова и Маленко 1997 = Битракова-Грозданова В., Маленко В., *Антички накит во Македонија: VI век пр. н. е. - VI век н.е.*, Скопје 1997.

Битракова-Грозданова и Пупалевски 2015 = Битракова-Грозданова В., Пупалевски Б., Ранохристијанската сакрална архитектура во Преспа, Во: Битракова-Грозданова В., *Голем Град: Преспа II*, Скопје: МАНУ, 2015, 53-76.

Благовештение Курбиново 2012 = "*Фрески во Црквата „Св. Ѓорѓи“ во Курбинскиот Манастир во Курбиново, Преспа"*, uploaded by: Raso mk / Wikimedia Commons, 16.05.2012 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Freska_vo_Sv._Georgij_vo_Kurbinovo_022.JPG> (14.07.2023).

Блажевска 2013 = Блажевска С., Раната антика и хеленистичкиот период во Македонија, Во: Кузман П., Димитрова Е., Донев Ј. (ред.), *Македонија: милениумски културно-историски факти*, Том 2, Скопје: МПМ, 2013, 637-730.

Блажевска 2024 = Блажевска С., *„Моштите на Спаса Вишенска исцелуваат – болни оздравуваат, девојки се мажат, неротки добиваат рожба!“*, Вечер, 07.06.2024 <https://www.vecer.press/moshtite-na-sveta-spasa-isceluvaat/> (07.10.2024).

Богоева 2019 = Богоева К., "Локалитетот Гимбабица датира од средината на 4 век пр. н.е", *Нова Македонија*, број 24729, Скопје, 10.09.2019, стр. 15 < https://novamakedonija.com.mk/zivot/kultura/%D0%BB%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%BE%D1%82-%D0%B3%D0%B8%D0%BC%D0%B1%D0%B0%D0%B1%D0%B8%D1%86%D0%B0-%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%B0-%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%B4/> (06.10.2022)

Богоева 2021 = Богоева К., "Погребување спалени покојници откриено на Гимбабица во Преспа", *Нова Македонија*, 17.07.2021 <https://novamakedonija.com.mk/zivot/kultura/%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B5%D0%B1%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D1%81%D0%BF%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%98%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8-%D0%BE%D1%82%D0%BA%D1%80%D0%B8/> (06.10.2022)

Борза 2004 = Борза Е., Во сенката на Олимп: појавата на Македон, Скопје: Патрија, 2004.

Варданян & Семьян 2024 = Варданян Б. В., Семьян И. А., Котел и котельный крюк в погребальном обряде бронзового века Армянского нагорья и степей Северной Евразии, Во: Кашуба М. Т., Медведева М. В., Стоянов Е. О. (ред.), *Древности Северного Причерноморья, Кавказа и Средней Азии: от открытий Н. И. Веселовского к современной науке (Материалы международной научной конференции, посвященной 175-летию Николая Ивановича Веселовского (1848–1918))*, Санкт-Петербург: ИИМК РАН, 2024, 77-79.

Василкова-Мидоска 2017 = Василкова-Мидоска А., *Религијата и култовите во Стоби и неговиот ager*, докторска дисертација, Скопје: Филозофски факултет, 2017.

Василкова-Мидоска 2019 = Василкова-Мидоска А., Египетски божества, Во: Наумов Г., Чаусидис Н. (ред.), *Африка во Македонија*, Скопје: Музеј на Македонија, 2019, 40-46.

Васић 1928 = Васић М. М., Некропола у околини Охрида, Во: Српски књижевни гласник, нова серија, XXV, Београд 1928, 221-231, 299-309.

Вељановска 2000 = Вељановска Ф., *Антрополошки карактеристики на населението на Македонија од неолит до среден век*, Скопје 2000.

Во сенката 2014 = *Во сенката на божествената Изида: келтските воини во Охрид / In the shadow of the divine Isis: Celtic warriors from Ohrid*, Скопје: НУ Археолошки музеј на Македонија, 2014.

Вражиновски 1995 = Вражиновски Т., *Народна демонологија на Македонците*, Прилеп: Институт за старословенска култура / Скопје: Матица Македонска, 1995.

Вражиновски 2015 = Вражиновски Т., *Македонска народна религија*, Скопје: Силсонс, 2015.

Вулић 1932 = Вулић Н., Један нов гроб код Требеништа, Во: *Гласник Скопског научног друштва* XI, Одељење друштвеник наука 5, Скопље 1932, 1-41.

Вулић 1933 = Вулић Н., Нови гробови код Требеништа, Во: *Споменик Српске краљевске академије* 76, Београд 1933, 1-31.

Вулић 1934 = Вулић Н., Нови гробови код Требеништа, Во: *Споменик Српске краљевске академије* 77, Београд 1934, 85-103.

Гимбабица 2018a = "Археолошки истражувања на месноста Гимбабица кај Избишта – Преспанско", *ПреспаИнфо*, 24.08.2018 <http://prespainfo.com/arheoloshkit-istrazhuvanja-na-mesnosta-gimbabica-kaj-izbishta/> (06.10.2022).

Гимбабица 2018b = "Уште една потврда за богатото културно-археолошко наследство на Преспа!", *ПреспаИнфо*, 03.09.2018 <http://prespainfo.com/uste-edna-potvrda-za-bogatoto-kulturno-arheoloshko-nasledstvo-na-prespa/> (06.10.2022).

Гимбабица 2018c = "Откриена некропола, стара 2.300 години", *Слободен Печат*, број 1457, Скопје, 10.09.2018, стр. 20.

Гимбабица 2019 = "Завршено второто археолошко истражување за античкиот локалитет Гимбабица", Археолошки музеј на Македонија / Archaeological Museum of Macedonia, Official Facebook Page, 03.09.2019 <https://www.facebook.com/arheomkd/posts/pfbid05wNnFAb4FJCbb5YFoXoWzH9jL5Fk4zcLveFqiTQmizAhgxaTMY1n3jcoFT3GwQSrl/> (06.10.2022)

Гимбабица 2020 = "Откриено исклучително погребување во третата сезона од систематските археолошки истражувања на античкиот локалитет Гимбабица, кој е повторно актуелизиран после 65 години", Археолошки музеј на Македонија / Archaeological Museum of Macedonia, Official Facebook Page, 30.11.2020 <https://www.facebook.com/arheomkd/posts/pfbid0XwME1by7AwSQrTuFjCmpTU2Z7VbStXm7JoR7nCm5DHgZxAZdnT4VTeEU1sRzjooPl> (06.10.2022)

Гимбабица 2021 = "Добиени нови сознанија за задгробниот живот во антиката во Преспанскиот регион", Археолошки музеј на Македонија / Archaeological Museum of Macedonia, Official Facebook Page, 12.07.2021 <https://www.facebook.com/arheomkd/posts/pfbid0C5HsNRdTxpcVmhb43iTKpmkueSNxufEjYYLbqawxtNS1btJtcH5J13nvKAD5MswBl> (06.10.2022)

Голубева 1984 = Голубева Л. А., Женщины-литейщицы (Из истории женского ремесленного литья у финно-угров), Во: *Советская археология*, 1984/4, Москва: Институт археологии РАН, 1984, 75-89.

Голубева 1988 = Голубева Л. А., Девочки-литейщицы, Во: Тимощук Б. А. (ред.), *Древности славн и руси*, Москва: Наука, 1988, 31-34.

Ѓорѓиевски 2009 = Ѓорѓиевски Д., Култот на свети Христофор во Р. Македонија, Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 3-4, 5-6 (2008-2009), Скопје: Каламус, 2009, 117-125.

Грозданов 2015a = Грозданов Ц., *Свети Наум Охридски*, Скопје: МАНУ, 2015.

Грозданов 2015b = Грозданов Ц., *Курбиново и други студии за фрескоживописот во Преспа / Kurbinovo and other studies on Prespa frescoes*, Скопје: МАНУ, 2015.

Грубер 2020 = Грубер А., Митот за создавање на светот од телото на прасуштеството – компаративна анализа со акцент на примерите од Македонија, Во: *Фолклористика* 5/2 (2020), 91-121.

Гура 2005 = Гура А., *Симболика животиња у словенској народној традицији*, Београд: Бримо/Логос/Александрија, 2005.

Димитрова 2011 = Димитрова Д., Златната маска, Во: *Наука* XXI/3 (2011), 44-50.

Димитрова 2012 = Димитрова Е, *Виничката мистерија: Керамичката ризница од доцноантичкото кале*, Виница: Музеј „Теракота“, 2012.

Димитрова 2016 = Димитрова Е., *Црквата Свети Ѓорѓи во Курбиново*, Скопје: Управа за заштита на културното наследство, 2016.

Дупљајска колица 2020 = *"Дупљајска колица"*, Народни музеј Србије, Београд, 2020 <https://www.narodnimuzej.rs/duplajska-kolitsa-2> (17.08.2023).

Ђорђевић 1985 = Ђорђевић Т. Р., *Зле очи у веровању Јужних Словена*, Београд 1985.

Елијаде 2007 = Елијаде М., *Митот за вечното враќање*, Скопје: Слово, 2007.

Елијаде 2013 = Елијаде М., *Светото и Световното*, Скопје: Слово, 2013.

Ефтимовски 2017 = Ефтимовски И., По трагите на Скиртијана – прилог кон убикација на една егнатиска патна станица во Преспанскиот регион, In: *AXIOS,* Vol. 2, Skopje 2017, 30-56.

Ефтимовски 2018a = Ефтимовски И., Прелиминарно рекогносцирање на локалитетот Кула-Избишта, Преспа, In: *AXIOS,* Vol. 3, Skopje 2018, 38-47.

Ефтимовски 2018b = Ефтимовски И., *Економијата на Преспа низ вековите - водич низ изложбата*, Ресен 2018.

Ефтимовски 2018c = Ефтимовски И., Предлог проект - Археолошки парк „Шурленско Кале“, Преспа, In: *AXIOS,* Vol. 3, Skopje 2018, 124-137.

Ефтимовски 2019a = Ефтимовски И., АВРАСАΞ и Ouroboros од Преспа - сведоштво за постоењето на гностички култ?, Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 17, Скопје: Каламус, 2019, 63-74.

Ефтимовски 2019b = Ефтимовски И., Премудри Соломон сака да се прероди и алхемијата во македонското народно творештво, Во: *Зборник на трудови од III и IV студентска филолошка конференција „Како си ми?“ (2017 и 2018)*, Скопје 2019, 59-69.

Ефтимовски 2020 = Ефтимовски И., *Примената на методот на симболичка анализа во интерпретацијата на археолошките наоди кои отсликуваат антропоморфизиран круг*, магистерски труд, Скопје: Филозофски факултет, 2020.

Живановић 1984 = Живановић С., Резултати антрополошких проучавања скелета из гробова у налазишту Требениште, In: *Балканика - годишњак Балканолошког института*, XV, Београд 1984, 45-54.

Жижек 2020 = Жижек С., *Пепелник во еден хотел во Скопје*, Скопје: Антолог, 2020.

Зеленцова 2024 = Зеленцова О. В., Еще раз о женских захоронениях с ювелирными инструментами из муромских могильников Нижнего Поочья, Во: *Археология Евразийских степей* 4, Казань: Академия наук Республики Татарстан, 2024, 309-325.

Ивановска-Илиевска 2022 = Ивановска-Илиевска В., Домашни и странски археолози во Охрид ги истражуваат границите на Античка Македонија, новинарски текст, Umno.mk, 25.08.2022 <https://umno.mk/domashni-i-stranski-arheolozi-vo-ohrid-gi-istrazhuvaat/> (07.09.2022).

Илиевски 1980 = Илиевски П. Х., Топономастички белешки од реонот на Галичица, Во: *Годишен зборник на Филозофскиот факултет* 31-32, Скопје 1980, 289-308.

Јакимовски и Илиевски 2022 = Јакимовски А., Илиевски А., Пајонска нумизматика, Во: Јакимовски А., Саракински В. (уред.), *Пајонија и Пајонците: извори, историја, археологија*, Скопје: Филозофски факултет, 2022, 215-294.

Јакимовски и Саракински 2022 = Јакимовски А., Саракински В. (уред.), *Пајонија и Пајонците: извори, историја, археологија*, Скопје: Филозофски факултет, 2022.

Јаневски 2012 = Јаневски В., *Народната носија во Овче Поле*, Штип: Национална установа Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј, 2012.

Јован Руски 2015 = *„Свети Јован Руски – Образ на чудесно смирение“*, Бигорски манастир/Bigorski.org.mk, 2015 <https://bigorski.org.mk/vesti/bogosluzhbi/2015-spomen-sv-jovan-ruski/> (07.10.2024).

Јованов 2015 = Јованов М., Наоди на оружје од Голем Град / The weapons found on Golem Grad, In: Битракова-Грозданова В., *Голем Град: Преспа II*, Скопје: МАНУ, 2015, 101-108.

Јованова 2013 = Јованова Л., Македонија во Римскиот период (Археологија), Во: Кузман П., Димитрова Е., Донев Ј. (ред.), *Македонија: милениумски културно-историски факти*, Том 2, Скопје: МПМ, 2013, 789-930.

Јовановски 2005 = Јовановски В., *Населбите во Преспа: местоположба, историски развој и минато*, Скопје: Ѓурѓа, 2005.

Јовановски 2012 = Јовановски В., *Преспа (природно-географски одлики, сéопшт историски развој и перспективи)*, Скопје 2012

Јоновски 2000 = Јоновски К. Ј., *Преспа / Prespa*, Скопје: Генерал Импекс, 2000.

Јоновски и Поповски 2020 = Јоновски Ј., Поповски М., Македонски свадбени знамиња, Во: *Македонски хералд*, број 15, 2020, 3-24.

Кепески 1999 = Кепески К., Ара од Мажучишта, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 15, Скопје 1999, 195-202.

Кипро 2023 = Кипро А., *Орнаментиката на мат сликаната керамика од железното време од Македонија со акцент на наодите од Охрид*, магистерски труд, Скопје: Филозофски факултет, 2023.

Китаноски 1966 = Китаноски Б., Фибули од V-III век од старата ера во Народниот музеј во Прилеп, Во: *Зборник на Археолошкиот музеј во Скопје* IV-V, Скопје 1966, 1-18.

Китаноски 1975 = Китаноски Б., Некрополата Калдрма кај Прилеп, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 1, Прилеп 1975, 89-132.

Кованцалиев 2021 = Кованцалиев З., Амулети изработени од коска откриени во Стоби, In: *Macedoniae Acta Archaeologica* 23, Скопје 2021, 327-345.

Ковачева 2009 = Ковачева Л., *Посмртните ритуали и есхатолошките претстави кај Старите Грци и во македонската народна традиција*, Скопје: Каламус, 2009.

Ковачева 2016 = Ковачева Л., *Антички календари: Вавилон, Египет, стара Грција, Античка Македонија, стар Рим*, Скопје: Панили, 2016.

Коколов Рид 2015 = *„Продолжуваат истражувањата на Археолошки локалитет „Коколов рид“ кај Виница“*, Телевизија Сител, 15.09.2015 <https://sitel.com.mk/prodolzhuvaat-istrazhuvanjata-na-arheoloshki-lokalitet-kokolov-rid-kaj-vinica> (25.11.2024).

Колчаковски 1994 = Колчаковски Д., Високопланински предел на планините: Јабаница, Галичица и Пелистер, Во: *Екологија и заштита на животната средина*, том 2, бр. 2, Скопје 1994, 43-49.

Колчаковски 2006 = Колчаковски Д., *Физичка географија на Република Македонија*, Скопје 2006

Ќорнаков 2009 = Ќорнаков Д., *Македонска резба*, Скопје: Матица, 2009.

Корошишта 2024а = *„Љутков: Ексклузивните наоди од пред 2 илјади и петстотини години го зацврстуваат местото на македонската археологија во светот“*, Министерство за култура, Official Facebook page, 08.11.2024 <https://www.facebook.com/Ministerstvo.za.kultura/posts/pfbid0heKdjbk3pBYbLE1GhjNg6ZWqARXu7opqNo77huYj78WpBnK3A7vWfaaZua2gw5m2l> (11.11.2024).

Корошишта 2024б = Д. Т., „Импозантна гробница од 6 век пр.н.е. најголема и најбогата на Балканот, откриена на приватна нива“, *Вечер*, број 18651, 09/10.11.2024, стр.16, <https://www.vecer.press/%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D1%85%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE-%D0%BE%D1%82%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B5-%D0%B8%D0%BC%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%B0-%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%B8/ > (11.11.2024).

Котларовски 2013 = Котларовски Б. Б., *Ресен*, Ресен: Печатница „Мите Богоевски“, 2013.

Кузман 1983 = Кузман П., Збирниот наод од Лозишта кај Речица, Во: *Лихнид - зборник на трудови*, број 5, Охрид 1983, 109-126.

Кузман 1985 = Кузман П., *Три Чељусти и Вртуљка - Требеништа 1972*, Охрид 1985.

Кузман 1988 = Кузман П., Прилог кон проучувањето на некрополата од железно време кај Радолишта близу Струга, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 9, Скопје 1988, 103-112.

Кузман 1997 = Кузман П., Уметноста на Требеништа, Скопје: НИП „Ѓурѓа”, 1997.

Кузман 2006 = Кузман П., Старомакедонски симболи на археолошки предмети од Самуиловата тврдина во Охрид, In: *Folia archaeologica Balkanica* I, Skopje 2006, 215-244.

Кузман 2013a = Кузман П., Праисториски палафитни населби во Македонија, Во: Кузман П., Димитрова Е., Донев Ј. (ред.), *Македонија: милениумски културно-историски факти*, Том 1, Скопје: МПМ, 2013, 297-385.

Кузман 2013b = Кузман П., Архајскиот период во Македонија, Во: Кузман П., Димитрова Е., Донев Ј. (ред.), *Македонија: милениумски културно-историски факти*, Том 1, Скопје: МПМ, 2013, 431-482.

Кузман 2017 = Кузман П., Хронолошките и географските патишта на најстарото население на Охрид, Во: *Археолошки информатор* 1, Прилеп: ЗГ Менелај, 2017, 147-156.

Кузман 2021 = Кузман П, Античка некропола во Самуиловата тврдина/цитадела во Охрид / A necropolis from the Hellenistic period at Samuel's Fortress/Citadel in Ohrid, In: *Monumenta* 5, Skopje: MANU, 2021, 279-310.

Кузман и Димитрова 2010 = Кузман П., Димитрова Е., *Охрид sub specie aeternitatis*, Охрид 2010.

Кузман и Почуча Кузман 2014 = Кузман П., Почуча Кузман Н., *Златото на Лихнитида*, Охрид: НУ Завод за заштита на спомениците на културата и музеј - Охрид, 2014.

Кузманов & Филипова 2004 = Кузманов М., Филипова И., Маските от Синдос - ввзможни интерпретации, Во: *Панагюрското съкровище и тракийската култура: Доклади от втори меджународен симпозиум (Панагюрище, 8-9 декември 1999 г.)*, София: Фондация Тракийска древност, 2004, 181-189.

Кузманоски 2021 = Кузманоски И., Погребниот третман на децата до едногодишна возраст од Југоисточната некропола во Скупи, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 24, Скопје 2021, 217-232.

Кулишић & Петровић & Пантелић 1970 = Кулишић Ш., Петровић П. Ж., Пантелић Н. *Српски митолошки речник*, Београд: Нолит, 1970.

Ќушкоски 2004 = Ќушкоски А., *Вајтос и неговата околина во антиката*, Струга 2004.

Ќушкоски 2004b = Ќушкоски А., Светоста на Спасица Вишенска: На невестите рожба, на болните здравје, Во: Македонско Сонце, број 522, 02.07.2004, 54-56.

Кънчов 1891 = Кънчов В., Битолско, Преспа и Охридско, Во: *Сборник за народни умотворения*, кн. IV, София 1891, 3-101.

Лафазановски 2002 = Лафазановски Е., „Легенда за ламијата од Охридското Езеро“: Интерпретација на регионалната автентичност, Во: *ЕтноАнтропоЗум*, број 2, Скопје: Институт за етнологија и антропологија, 2002, 1-7.

Лахтов и Кастелиц 1957 = Лахтов В., Кастелиц Ј., Нови истражувања на некрополата Требениште 1953-1954, Во: *Лихнид* I, Охрид 1957, 5-58.

Лидов 2017 = Лидов А. М., Священные воды в пространстве храма: «Райские реки» как образ-парадигма византийской иеротопии / Sacred Waters in Ecclesiastical Space. The Rivers of Paradise as an Image-Paradigm of Byzantine hierotopy, In: Lidov A. (ed.), *Holy Water in the*

Hierotopy and Iconography of the Christian World, Moscow: Russian Academy of Sciences, 2017, 159-183.

Лилчиќ 1994 = Лилчиќ В., "Античка патна мрежа", Во: *Археолошка Карта на Република Македонија*, Том I, Скопје: МАНУ, 1994, 112-118.

Лилчиќ 2002 = Лилчиќ В., "Виа Егнатиа, Лихнид-Ресен", Во: *Македонско Наследство* 18, Скопје 2002, 33-44.

Лилчиќ 2009 = Лилчиќ В., *Корпус на старите градови и тврдини во Република Македонија, Том 1: Рана Антика - Линкестида и Девриоп*, Скопје 2009.

Лилчиќ-Адамс 2015 = Лилчиќ-Адамс В., Археолошка топографија на старите тврдини во ресенскиот крај / The archaeological topography of ancient fortresses in the Resen region, In: Битракова-Грозданова В., *Голем Град: Преспа II*, Скопје: МАНУ, 2015, 53-76.

Луческа 2012 = Луческа Е., Околу „Волчјите светци“, In: Długosz N., Dimoski Z. (red.), *Tabu w oku szeroko otwartym*, Poznań: Wydawnictwo Rys, 2012, 129-137.

Луческа 2021 = Луческа Е., Светителот – скротител на дивите sверови. По примерот на св. вмч. Мина Чудотворец, In: *Poznańskie Studia Slawistyczne* 20, 2021, 273-298.

Македонски штит 2020 = *"Македонски тип на штит - најкарактеристично одбранбено оружје на македонската војска"*, Археолошки музеј на Македонија, Скопје, 10.05.2020 <https://amm.org.mk/makedonski-tip-na-shtit-na-karakteristichno-odbranbeno-oruzh-e-na-makedonskata-vo-ska/> (04.06.2023).

Маленко 1976 = Маленко В., Две статуети на Изида од Охрид, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 2, Прилеп 1976, 169-187.

Манева 2013 = Манева Е., Раносредновековна материјална култура во Македонија, Во: Кузман П., Димитрова Е., Донев Ј. (ред.), *Македонија: милениумски културно-историски факти*, Том III, Скопје: МПМ, 2013, 1264-1328.

Манцевич 1987 = Манцевич А. П., *Курган Солоха: Публикация одной коллекции*, Ленинград: Искусство, 1987.

Маразов 1978 = Маразов И., *Ритоните в Древна Тракия*, София: Наука и изкуство, 1978.

Маразов 1989 = Маразов И., Трако-македонският обреден танц „карпея“, Во: Единство на българската фолклорна традиция, София: БАН, 1989, 176-184.

Маразов 1992 = Маразов И., *Мит ритуал и изкуство у Траките*, София 1992.

Маразов 1999 = Маразов И., *Митология на златото*, София: Издателска къща „Христо Ботев“, 1999.

Маразов 2011 = Маразов И., *Мистериите на кабирите в древна Тракия*, София: Издателство „Захарий Стоянов“, 2011.

Маразов 2021 = Маразов И., *Златната утопия*, София: Издателство „Захарий Стоянов“, 2021.

Матковски 1970 = Матковски А., Грбовите на Македонија, Скопје: НИП Нова Македонија, 1970.

Микулчиќ 1991 = Микулчиќ Г., „Жданец, Скопје 1990, Раноантичко погребување“, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 12, Скопје 1991, 183-199.

Микулчић 1966a = Микулчић И., Архајске некрополе јужне Пелагоније, Во: *Старинар* XV-XVI, 1964-1965 (Београд 1966), 209-226.

Микулчић 1966b = Микулчић И., Једна хеленистичка некропола из околине Битоља, Во: *Старинар* XV-XVI, 1964-1965 (Београд 1966), 227-244.

Миладинов & Миладинов 1962 = Миладинов Д., Миладинов К., *Миладиновци: Зборник (1861-1961)*, Скопје: Кочо Рацин, 1962 [1861].

Минасян 2013 = Минасян Р. С., Золотая маска «Рескупорида», Во: *Scripta Antiqua. Вопросы древней истории, филологии, искусства и материальной культуры*, Том III, Москва: Собрание, 2013, 633-640.

Митевски 2012 = Митевски В., *Душата и духовниот живот во антиката и раното средновековие*, Скопје: Матица, 2012.

Миткоски 1999 = Миткоски А., Железното време во Мариово, Тумулот I од Барата кај Чаниште, Во: *Македонско наследство* 9, Скопје 1999, 29-61.

Миткоски 2010 = Миткоски А., Мариово во праисторијата, Во: *Macedoniae acta archaeologica* 19, Скопје 2010, 49-84.

Миткоски 2020 = Миткоски А., Тумулите во Мариово, Во: *Зборник на трудови на НУ Завод и Музеј Битола*, број 23, Битола 2020, 1-14.

Миткоски и Темелкоски 2019 = Миткоски А., Темелкоски Д., Локалитетот Ридот кај село Мажучиште, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 21, Скопје 2019,173-198.

Митовски 2013 = Митовски М., *Рударството и металургијата низ праисторијата на тлото на Република Македонија*, магистерски труд, Скопје: Филозофски факултет, 2013.

Митревски 1997 = Митревски Д., *Протоисториските заедници во Македонија: преку погребувањето и погребните манифестации*, Скопје 1997.

Митревски 1999 = Митревски Д., Гробот на пајонската свештеничка од Марвинци - прилог кон вреднувањето на пајонската религија на железното време, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 15, Скопје 1999, 69-89.

Митревски 2005 = Митревски Д., *Вардарски рид: Т. 1 / Vardarski rid*: *Vol. 1*, Скопје 2005.

Митревски 2008 = Митревски Д., Црква Св. Недела, село Асамати, Во: *Македонски археолошки преглед* 1, Скопје: УЗКН, 2008

Митревски 2010 = Митревски Д., Археолошки истражувања на Глоска Чука Грчиште кај Валандово, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 19, Скопје 2010, 127-146.

Митревски 2013 = Митревски Д., Праисторија на Република Македонија, Во: Кузман П., Димитрова Е., Донев Ј. (ред.), *Македонија: милениумски културно-историски факти*, Том 1, Скопје: МПМ, 2013, 83-266.

Митревски 2015 = Митревски Д., Преспа во праисторијата според археолошките наоди / Prespa in prehistory according to archaeological finds, In: Битракова-Грозданова В., *Голем Град: Преспа II*, Скопје: МАНУ, 2015, 33-52.

Митревски 2016 = Митревски Д., *Скопската тврдина - Кале: од праисторија до раната антика / Skopje Fortress - Kale from Prehistory to the Early Ancient period*, Скопје 2016.

Митревски 2016b = Митревски Д., *Античка Билазора престолнина на независните Пајонци*, Свети Николе: ОУ Народен Музеј / Меѓународен Славјански Универзитет „Г. Р. Державин“, 2016.

Митревски 2018 = Митревски Д., Владетелскиот комплекс во Билазора, In: *Monumenta* 2/3, Скопје: МАНУ, 2017/2018, 7-48.

Митревски 2021a = Митревски Д., *На север од Егејскиот свет*, Скопје: Македоника литера, 2021.

Митревски 2021b = Митревски Д., Карактерот на железнодопската култура во Охридско / The features of the Iron Age culture in the Ohrid region, In: *Monumenta* 5, Skopje: MANU, 2021, 85-104.

Младеновска-Ристовска 2016 = Младеновска-Ристовска К., Празникот Ксантика кај античките Македонци, Во: *Filološke studije*, Vol. 14, Broj 2, 2016, 1-11.

Муцопулос 2007 = Муцопулос Н., *Базиликата „Свети Ахилий“ в Преспа. Един исторически паметник-светиня*, Пловдив 2007.

Наумов & Гулевска 2022 = Наумов Г., Гулевска Ј., Археолошки локалитет Прекоп кај Асамати: Предисториска населба на брегот на Преспанското Езеро, Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 20, Скопје: Каламус, 2022, 35-48.

Наумов 2006 = Наумов Г., Садот, печката и куќата во симболичка релација со матката и жената (неолитски предлошки и етнографски импликации), In: *Studia Mythologica Slavica* 9, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2006, 59-95.

Наумов 2015 = Наумов Г., *Неолитски фигурини во Македонија*, Скопје: Магор, 2015.

Наумов 2021 = Наумов Г., Рекогносцирање и мапирање на предисториски локалитети во Битолско Поле (Пелагонија) и Горна Преспа (Преспанско Езеро), Во: *Зборник на трудови на НУ Завод за заштита на спомениците на културата и музеј - Битола*, број 24, Битола 2021, 221-255.

Наумов и др. 2018 = Наумов Г., Хафнер А., Танески Б., Рајх Ј., Хоштетлер М., Тодороска В., Еменегер Л., Штехели К., Зидат С., Пападополу С., Француз Џ., Болигер М., Истражување во 2018 година на локалитетот Плоча-Миќов Град во Охридското Езеро, Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 16, Скопје: Каламус, 2018, 9-36.

Наумов и др. 2019 = Наумов Г., Хафнер А., Танески Б., Балмер А., Рајх Ј., Хоштатлер М, Болигер М., Француз Џ., Мачковски А., Богард Е., Антолин Ф., Чарлс М., Тинер В., дел Молињо Ц.-М., Лотер А., Истражување на локалитетот Плоча-Миќов Град кај Градиште (Охридско Езеро) во 2019 година, Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 17, Скопје: Каламус, 2019, 11-46.

Никитина и Ефремова 2012a = Никитина Т. Б., Ефремова Д.Ю., Женщины-"литейщицы" из марийских захоронений X–XI вв. как носители этнической традиции, Во: *Труды Камской археолого-этнографической экспедиции* 8, Пермь: Пермский государственный гуманитарно-педагогический университет, 2012, 336-344.

Никитина и Ефремова 2012b = Никитина Т. Б., Ефремова Д.Ю., Погребальный обряд комплексов с литейными принадлежностями из средневековых могильников IX–XII вв. Ветлужско-Вятского междуречья, Во: *Поволжская археология*, No. 2 (2), 2012, 146-165.

Палавестра 1984 = Палавестра А., *Кнежевски гробови старијег гвозденог доба на Централном Балкану*, Београд 1984.

Палавестра и Крстић 2006 = Палавестра А., Крстић В., *Магија ћилибара*, Београд: Народни музеј, 2006.

Папазовска-Санев 2015 = Папазовска-Санев А., *Раното железно време во Република Македонија*, докторска дисертација, Скопје: Филозофски факултет, 2015.

Папазоглу 1957 = Папазоглу Ф., Македонски градови у римско доба, Скопје 1957

Папазоглу 1968 = Папазоглу Ф., Људске жртве и трагови канибализма код неких средњобалканских античких племена, Во: *Зборник Филозофског факултета*, књига X-1, Београд: Београдски универзитет, 1968, 47-61.

Папазоглу 1985 = Папазоглу Ф., Историски прилики, Во: *Монографија Охрид* I, Скопје 1985, 63-124.

Папазоглу 2008 = Папазоглу Ф., *Историја на Епигоните: Хеленистичките држави и Рим*, Скопје 2008.

Паровић-Пешикан 1985 = Паровић-Пешикан М., Неки нови аспекти ширења егејске и грчке културе на централни Балкан, Во: *Старинар* XXXVI (Београд 1985), 19-49.

Пенушлиски 1992 = Пенушлиски К., *Народната култура на Егејска Македонија*, Скопје: Мисла, 1992.

Перистерија Стоби 2023 = Мозаична декорација во Куќата на Перистерија во Стоби, НУ Стоби, официјална Фејсбук страница, 16.04.2020 <https://www.facebook.com/Stobaeus/posts/pfbid02VmWg1tTCFUrRBKgVYt36dcNmUP61fotUYDiNsy6DUMxNByr5d1N31wD5hwNEWFCfl> (03.03.2023).

Петрова 1996 = Петрова Е., *Бригите на централниот Балкан во II и I милениум пред н.е.*, Скопје 1996.

Петрова 1999 = Петрова Е., Пајонија во II и I милениум пред н.е. / *Paeonia in the 2nd and the 1st millennium BC*, Скопје 1999.

Петровић 1930 = Петровић J., Вотивна колица из Дупљаје, Во: *Старинар*, трећа серија, број 5 (1928-1930), Београд 1930, 21-28.

Петровска 2013 = Петровска Ж., *Типологија на античките фибули од Р. Македонија*, Магистерски труд, Скопје: Филозофски факултет, 2013.

Поповић 1966 = Поповић В., О пореклу грчких архајских предмета из некрополе код Требеништа са посебним освртом на проблем златних маски., Во: *Старинар* XV-XVI, 1964-1965 (Београд 1966), 15-29.

Поповска-Коробар 2004 = Поповска-Коробар В., *Икони од Музејот на Македонија*, Скопје: Музеј на Македонија, 2004.

Поповска-Коробар 2007 = Поповска-Коробар В., Зидно сликарство с краја XV века у манастирској цркви Свете Петке код Брајчина, Во: *Зборник радова Византолошког Института* XLIV, 2007, 549-565.

Проева 1991 = Проева Н., Антропонимијата на западниот дел на СР Македонија во Антиката, Во: *Жива Антика, Посебни изданија бр. 9: Грчко-римска антика во Југославија и на Балканот*, 1991, 194-200.

Проева 1996 = Проева Н., Епихорски имиња во Горна Македонија, Во: *Историја на културата на Македонија*, книга 3, Скопје: МАНУ, 1996, 83-94.

Проева 2004 = Проева Н., *Историја на Аргеадите*, Скопје 2004.

Проева 2009 = Проева Н., Иконографија на токите за ремени од Дасаретија и од северноилирските области, Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 3-4, 5-6 (2008-2009), Скопје: Каламус, 2009, 33-44.

Проева 2014 = Проева Н., *Религијата на античките Македонци*, Скопје: Графотисок, 2014.

Рабаджиев 2001 = Рабаджиев К., Персефона между Хадес и Хермес (в изобразителния текст на македонска гробница), In: *МИФ* 7, София 2001, 475-488.

Рабаджиев 2002 = Рабаджиев К., *Елински мистерии в Тракия: Опит за археологически прочит*, София: Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 2002.

Рабаджиев 2014 = Рабаджиев К. *Конят, колесницата и конникът. Към интерпретацията на образа в тракийската култура*, София: Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 2014.

Радојчић 1933 = Радојчић С., Менада из Тетова, Во: *Гласник Скопског научног друштва* XII, Одељење друштвеник наука 6, Скопље 1933, 243-252.

Размовска-Бачевска 2016 = Размовска-Бачевска Д., *Монетоковањето во Охрид (Lychnidos): II век пр.н.е. - XIII-XVII век*, Охрид 2016.

Ристески 2020 = Ристески Љ., *Антропологија на смртта: поимањето на смртта во народната култура на Македонците*, Скопје: Центар за етнолошки истражувања и применета антропологија (ЦЕИПА), 2020.

Ристоманов 2020 = Ристоманов М., Откриено исклучително погребување на локалитетот Гимбабица, МИА, 30.11.2020 <https://mia.mk/otkrieno-iskluchitelno-pogrebuva-e-na-lokalitetot-gimbabica/> (06.11.2020).

Рогановиќ 2002 = Рогановиќ Т., Ликовните и естетските особености кај македонската керамика, Во: *Зборник Етнологија* 2, Скопје: Музеј на Македонија, 2002, 103-112.

Сад за вино Ресен 2016 = *„Каленица, сад за вино, XX век, Ресен“*, Во: *„Македонско културно богатство - 19 и 20 век“*, Македонски Сведоштва, 20.06.2016 <http://macedoniantestimony.blogspot.com/2016/06/19-20.html> (14.07.2023).

Саздов 1999 = Саздов Т. (ред.), *Легенди и преданија на јужнословенските народи*, Скопје: Детска радост, 1999.

Санев 1999 = Санев В., Теракотна глава на овен од археолошката збирка на Музејот на Македонија, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 15, Скопје 1999, 15-24.

Санев 2021 = Санев Г., Појава и карактеристики на црнофигуралната керамика во Охридско-Струшкиот регион / The appearance and features of the black-figure ceramics in the Ohrid-Struga region, In: *Monumenta* 5, Skopje: MANU, 2021, 151-168.

Саракински 2013 = Саракински В., *Persomacedonica: Македонија и Персија пред Александар*, Скопје: Филозофски факултет, 2013.

Сатир свирач 2023 = *"Сатир свирач, 2 век пне, бронза, Стоби"*, Збирка грчко-хеленистичког периода, Народни Музеј, Београд <http://www.narodnimuzej.rs/antika/zbirka-grcko-helenistickog-perioda/> (13.10.2023).

Седов и др. 1987 = Седов В. В. (ред.), Голубева Л.А., Могильников В.А., Розенфельдт Р.Л., *Финно – угры и балты в эпоху средневековья*, Москва: Наука, 1987.

Соколовска & Пашиќ 1975 = Соколовска В., Пашиќ Р., Еден гроб од Жданец, Во: *Зборник на Археолошкиот музеј во Скопје* VI-VII, Скопје 1975, 231-243.

Соколовска 1974 = Соколовска В., Светилиште на Диоскурите кај Демир Капија, In: *Živa Antika / Antiquité Vivante* 24/1-2 (1974), 267-279.

Соколовска 1997 = Соколовска В., *Етничките носители на требенишката некропола*, Скопје/Охрид 1997.

Соколовска 2014 = Соколовска В., *Античка Демир Капија I*, Скопје: Porta archaeological, 2014.

Спасова 2015 = Спасова Д., Керамички покривни елементи од Голем Град / Ceramic roof tiles from Golem Grad, In: Битракова-Грозданова В., *Голем Град: Преспа II*, Скопје: МАНУ, 2015, 87-100.

Спасовска-Димитриоска 1988 = Спасовска-Димитриоска Г., Случајни антички наоди од Кичевско, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 9, Скопје 1988, 133-138.

Спировска & Вражиновски 1988 = Спировска Л., Вражиновски Т., *Вампирите во македонските верувања и преданија*, Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 1988.

Срејовиќ и Цермановиќ-Кузмановиќ 2016 = Срејовиќ Д., Цермановиќ-Кузмановиќ А., *Речник на старогрчката и римската митологија*, Скопје: Арс Ламина, 2016.

Станковска-Самали 2019 = Станковска-Самали М., Симболиката на пчелата претставена на златната маска од Требениште, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 21, Скопје 2019, 221-230.

Станковски 2008 = Станковски Ј., Тумулот I од тумуларната некропола кај селото Стрновац, општина Старо Нагоричане, Во: *Macedoniae acta archaeologica* 18, Скопје 2008, 135-151.

Стојанова 2012 = Стојанова М., Празнување на селската слава во Преспа - традиција и организација во современи услови, Во: *Зборник на трудови на НУ Завод и Музеј Битола*, број 16, Битола 2012, 151-164.

Стојанова 2013 = Стојанова М., Ресенската керамика - традиција која трае, Во: Луческа Е., Димоски З. (уред.), *105 години од раѓањето на Јозеф Обрембски*, Прилеп: Институт за старословенска култура, 2013, 179-185.

Стојанова 2015 = Стојанова М., Ресенската керамика - традиција и современи промени, Во: Гоев А. (ред.), *Сборник „Народни занаяти – минало, настояще, бъдеще“*, Том X, Габрово 2015, 7-20.

Стојанова 2016 = Стојанова М., Обреден циклус на празнување за Ѓурѓовден во Преспа, Во: *Зборник на трудови на НУ Завод и Музеј Битола*, број 19, Битола 2016, 75-83.

Стојанова и Луческа 2016 = Стојанова М., Луческа Е., *Иванки*, Прилеп: ЈНУ Институт за старословенска култура, 2016.

Стојановиќ 1999 = Стојановиќ Л., Спарагмосот и антропофагијата како иницијациско доживување, Во: *Македонски фолклор* 53, Скопје 1999, 183-193.

Таневски и Ефтимовски 2021 = Таневски В., Ефтимовски И., Св. Христофор Кинокефал - христијанско наследство и паганско потекло, Во: *„Како си ми?“ - студентската филолошка конференција* 2020, Скопје 2021, 145-156.

Танески 2019 = Танески Б., Африка во Лихнид во текот на македонско-хеленистичкиот период, Во: Наумов Г., Чаусидис Н., (ред.), *Африка во Македонија*, Скопје: Музеј на Македонија, 2019, 25-27.

Таушанска 2018 = Таушанска М., Седумвековен даб го чува манастирот „Свети Илија“ во Прељубје, Во: *Нова Македонија*, ед. бр. 24413, 16.08.2018 <https://novamakedonija.com.mk/pecateno-izdanie/%D1%81%D0%B5%D0%B4%D1%83%D0%BC%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD-%D0%B4%D0%B0%D0%B1-%D0%B3%D0%BE-%D1%87%D1%83%D0%B2%D0%B0-%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%BE%D1%82/> (13.06.2024).

Ташева 1996 = Ташева М., Некои определби на етничноста и етничката група во социолошката теорија, Во: *Годишен зборник на Филозофскиот факултет* 49, Скопје 1996, 79-89.

Темелкоски и Жуел 2007 = Темелкоски Д., Жуел П., *Антички македонски штитови од Пелагонија*, Прилеп 2007.

Тетовска Менада 2015 = *„Тетовската Менада од VI век пне“*, Археолошки музеј на Македонија / Archaeological Museum of Macedonia, Official Facebook Page, 15.01.2015 <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1607632952790885> (25.12.2024).

Толстој & Раденковић 2001 = Толстој С. М., Раденковић Љ., *Словенска митологија: Енциклопедијски речник*, Београд: Zepter Book World, 2001.

Трайков 1964 = Трайков Н. (ред.), *Братя Миладинови – преписка*, София: БАН, 1964.

Трейстер 2021 = Трейстер М. Ю., Бронзовый кратер из скифского кургана у села Мартоноша, В: Скорий С. А., Задніко, С. А. (ред.), Ранній залізний вік Східної Європи: збірник статейна пошану Ірини Шрамко, Харків; Котельва: ХНУ імені В. Н. Каразіна; ІКЗ «Більськ», 2021, 260-277.

Трифонов и др. 2018 = Трифонов В.А., Шишлина Н.И., Лобода А.Ю., Хвостиков В.А., Крюк с изображением сцены кулачного поединка из дольмена майкопской культуры,

станица Царская, Северо-Западный Кавказ, Во: *Краткие сообщения Института археологии*, Вып. 251, 2018, 25-42.

Тутковски 2010 = Тутковски М., Претставите на зодијакот во византиското и поствизантиското сликарство од Р. Македонија, Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК*, 7 - 8, Скопје: Каламус, 2010, 277-288.

Тутковски 2014 = Тутковски М., *Ранохристијанските мозаици во Охрид*, Скопје: Каламус, 2014.

Фиданоска 2015 = Фиданоска А., Анализа на фауната од Голем Град / Analysis of the fauna of Golem Grad, In: Битракова-Грозданова В., *Голем Град: Преспа II*, Скопје: МАНУ, 2015, 109-114.

Фол 1986 = Фол А., *Тракийският орфизъм*, София: Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 1986.

Фол 1991 = Фол В. Погребални маски, Во: *Проблеми на изкуството* 1, 1991, 50-53.

Фол 2004 = Фол А., *Orphica Magica I*, София: Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 2004.

Фрејзер 2013 = Фејзер Џ. Џ., *Златната гранка: проучување на магијата и на религијата (избор)*, Скопје: Ѓурѓа, 2013.

Хаџи-Манева 2008 = Хаџи-Манева М., *Македонија: парите и историјата - водич на постојаната музејска поставка на НБРМ*, Скопје: НБРМ, 2008.

Хусеновски 2015 = Хусеновски Б., Војнички гроб од некрополата Милци кај Гевгелија, Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 13, Скопје: Каламус, 2015, 11-36.

Хусеновски 2017 = Хусеновски Б., Приврзокот -"лира" од некрополата Милци (Прилог кон проучувањето на религијата на пајонските заедници во Долно Повардарје), Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 15, Скопје: Каламус, 2017, 37-54.

Хусеновски 2018 = Хусеновски Б., Женски гроб со култна палка од некрополата Милци - Гевгелија (Прилог кон проучувањето на религијата на пајонските заедници во Долно Повардарје), Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 16, Скопје: Каламус, 2018, 103-126.

Цепенков 1972a = Цепенков М. К., *Македонски народни умотворби во десет книги, Книга втора: Народни приказни - приказни за животни и волшебни приказни*, Скопје: Македонска книга, 1972.

Цепенков 1972b = Цепенков М. К., *Македонски народни умотворби во десет книги, Книга трета: Народни приказни - волшебни приказни*, Скопје: Македонска книга, 1972.

Церемановић 1956 = Церемановић А., Златне „сандале" из Требеништа и њихово симболично значење, In: *Živa Antika / Antiquité Vivante* 6.2, Skopje 1956, 307-313.

Чавкаловски 1997 = Чавкаловски И., *Преспанско Езеро - осцилациите на нивото на водата*, Скопје 1997

Чаусидис 1992 = Чаусидис Н., Накит "Комани" - културе, његова иконографија, симболика и обредно - магиски карактер, во: *Гласник одјељења умјетности* 11, Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности, 1992, 41-107.

Чаусидис 1994 = Чаусидис Н., *Митските слики на Јужните Словени*, Скопје: Мисла, 1994.

Чаусидис 1999 = Чаусидис Н., Змеј - од демон кон божество и обратно, Во: *Lettre Internationale*, број 15-16, 1999, 48-57.

Чаусидис 2001 = Чаусидис Н., Митските опоненти на раносредновековните појасни јазичиња, In: *Studia Mythologica Slavica* 4, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2001, 47-80.

Чаусидис 2003 = Чаусидис Н., *Дуалистички слики: Богомилството во медиумот на сликата*, Скопје 2003.

Чаусидис 2005 = Чаусидис Н., *Космолошки слики: Симболизација и митологизација на космосот во ликовниот медиум*, Скопје 2005.

Чаусидис 2007 = Чаусидис Н., Митологизираното гумно во словенската традиционална култура - I, Во: *Studia mythologica Slavica* 10, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2007, 83-101.

Чаусидис 2008 = Чаусидис Н., Митологизација на планината (дијахрониски поглед низ македонските и пошироко – низ балканските примери), Во: К. Ќулавкова (ред.) *Интерпретации: европски проект за поетика и херменевтика. Специјално издание*, Скопје: МАНУ, 2008, 171-213.

Чаусидис 2008b = Чаусидис Н., Митологизираното гумно во словенската традиционална култура - II, Во: *Studia mythologica Slavica* 11, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2008, 65-103.

Чаусидис 2008c = Чаусидис Н., Тапан – дијахрониски преглед на митско-симболичкото и обредното значење на тапанот во Македонија, Во: Е. Црвенковска (ред.), *Предавања на XL меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 2008, 209-236.

Чаусидис 2008d = Чаусидис Н., Обредот како трансмисија меѓу половите нагони и работата, Во: *МИФ*, бр. 14, София 2008, 5-43.

Чаусидис 2010 = Чаусидис Н., Требенишките кратери и митот за Кадмо и Хармонија, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 19, Скопје 2010, 157-175.

Чаусидис 2010b = Чаусидис Н., Носот како главно обележје на митските ликови (археолошки наоди и фолклорни традиции од Македонија), Во: *Културен живот: списание за култура, уметност и општествени прашања*, 2010/1-2, Скопје 2010, 8-21.

Чаусидис 2010c = Чаусидис Н., Отац хлеба. Мушки аспекти квасца и други елемени обредне производње хлеба, Во: *Етно-културолошки зборник за проучавање културе источне Србије и суседних области*, књига XIV, Сврљиг 2010, 89-112.

Чаусидис 2012 = Чаусидис Н., Бронзената статуета на „Дедал“ од Плаошник во Охрид – семиотички интерпретации, Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 10, Скопје: Каламус, 2012, 59-94.

Чаусидис 2017 = Чаусидис Н., *Македонските бронзи и религијата и митологијата на железнодобните заедници од Средниот Балкан*, Скопје: Центар за истражување на предисторијата, 2017.

Чаусидис 2017b = Чаусидис Н., „Свештеничка од Марвинци” или „впрегната сопруга”? За семиотиката на железнодобните псалии од кругот на „македонските бронзи” // A “Priestesses from Marvinci” or a “Harnessed Wife”? Semiotics of the Iron Age Cheek-Pieces from the Group of “Macedonian Bronzes”, In: *Poznańskie Studia Slawistyczne 13*, Poznań 2017, 337-357.

Чаусидис 2019 = Чаусидис Н., Негроидните митски ликови на археолошките наоди од Република Македонија - семиотика и аналогии од соседните региони, Во: *Macedoniae Acta Archaeologica* 21, Скопје 2019, 231-261.

Чаусидис 2019b = Чаусидис Н., Симболичното значење на негроидните ликови од археолошките наоди во Северна Македонија, Во: Наумов Г., Чаусидис Н., (ред.), *Африка во Македонија*, Скопје: Музеј на Македонија, 2019, 16-21.

Чаусидис 2020 = Чаусидис Н., Обувката како сад - значење и намена на предисториските садови во вид на обувка или човекова нога, Во: Фиданоски Љ., Наумов Г. (ред.), *Неолитот во Македонија: во чест на Драгица Симоска*, Скопје: Центар за истражување на предисторијата, 2020, 153-215.

Чаусидис 2024 = Чаусидис Н., Носот на Свети Трифун и инсектот врз носот на златната маска од Требениште, Во: *ПАТРИМОНИУМ.МК* XX, Скопје: Каламус, 2024, 105-144.

Чаусидис 2025 = Чаусидис Н., *Со злато против смртта. Иконографија и семиотика на раноантичките златни погребни апликации од Македонија*, Скопје: Центар за истражување на предисторијата, 2025. (во подготовка)

Чаусидис и Николов 2006 = Чаусидис Н., Николов Г. Црепна и вршник. Митолошко - семиотичка анализа, In: *Studia Mythologica Slavica* 9, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2006, 97-160.

Чичикова 1988 = Чичикова М., Свещарската гробница - архитектура и декорация, In: *Terra Antiqua Balcanica*, Acta III, Sofia, 1988, 125-143.

Шалганова 2012 = Т. Шалганова, Архаична бронзова хидрия от „Колекция В.Божков", Во: *Изкуство и идеология*, София 2012, 37-62.

Шапкарев 1976 = Шапкарев К., *Избрани дела*, книга 5, Скопје: Мисла, 1976.

Шапкаревъ 1891 = Шапкаревъ К. А., *Сборникъ отъ български народни умотворения: Отдѣлъ I: самовилски, религиозни и обрядни пѣсни - книга I*, София: Печатница на Либералний Клубъ, 1891.

Шапкаревъ 1891b = Шапкаревъ К. А., *Сборникъ от български народни умотворения. Часть 1: Простонародна българска поезия или български народни песни. Отделъ 3. Книга 3: Песни из политический животъ*, София: Печатница на Либералний Клубъ, 1891.

Шелдаров и Лилчиќ 1994 = Шелдаров Н., Лилчиќ В., *Кралевите на Античка Македонија и нивните монети во Република Македонија*, Скопје: Македонска цивилизација, 1994.

Aarne & Thompson 1961 = Aarne A., Thompson S., *The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography*, Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 1961.

Adam-Veleni 2000 = Adam-Veleni P., *Petres of Florina: A walk around to a Hellenistic city*, Thessaloniki 2000.

Adam-Veleni et al. 2017 = Adam-Veleni P., Koukouvou A., Palli O., Stefani E., Zografou E. (eds.), *Figurines. A Microcosmos of Clay*, Thessaloniki: Archaeological Museum of Thessaloniki, 2017.

Agolli 2016 = Agolli E., Mbi modelin e vendbanimit gjatë epokave të Bronxit të vonë dhe Hekurit të Hershëm rreth liqenit të Prespës së Vogël / The settlement pattern during the Late Bronze and Early Iron Age around the small Lake of Prespa, In: *Iliria* 40 (2016), 39-57.

Ahmadi 2018 = Ahmadi A., An Indo-Iranian Initiation-Based Masculine Society?, In: *Studi Iranici Ravennati* II, Milano 2018, 9-33.

Ai Khanoum plaque 2006 *= "Plate depicting Cybele, a votive sacrifice and the sun God. Ai Khanoum, 3rd century BCE (National Museum of Afghanistan, photographed when it was part of a temporary exhibition at Musée Guimet, Paris, in 2006)"*, National Museum of Afghanistan, Kabul, Inv. No. 04.42.7; World Imaging / Wikimedia Commons, 13.12.2006 <https://en.wikipedia.org/wiki/File:AiKhanoumPlateSharp.jpg> (10.03.2023).

Aiani 2024 *= "Archaeological Museum of Aiani, Kozani"*, Directorate of Archaeological Museums, Exhibitions and Educational Programs, Hellenic Ministry of Culture and Sports <https://archaeologicalmuseums.gr/en/museum/5df34af3deca5e2d79e8c1ac/archaeological-museum-of-aiani-kozani> (12.11.2024).

Akamati-Lilibaki & Akamatis 2006 = Akamati-Lilibaki M., Akamatis I. M., Η ελληνιστική πόλη της Φλώρινας / The Hellenistic city of Florina, Thessaloniki 2006.

Akamatis 2014 = Akamatis N., Discovering Macedonian Red-figure Pottery: A New Pelike Attributed to the Pella Workshop, In: *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 109 (2014), 223-249.

Alexander 1965 = Alexander J., The Spectacle Fibulae of Southern Europe, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 69, No. 1 (1965), 7-23.

Aliu 1994 = Aliu S., Varreza e Borovës / La nécropole de Borovë, In: *Iliria* 24 (1994), 5-86.

Allen 2002 = Allen S. E., The Palaeoethnobotany of Sovjan, Albania: Preliminary Results, In: Rénard J., Touchais G. (eds.), *L'Albanie dans l'Europe préhistorique*, *Supplements au Bulletin de Correspondance Hellénique* 42, Athens 2002, 61-72.

Amelung 1903 = Amelung W., *Die Sculpturen des Vaticanischen Museums*, Berlin: In Kommission bei G. Reimer, 1903.

Amphipolis sphinxes 2015 *= "The entranceway to the massive Amphipolis tomb is flanked by two exceptionally well-carved stone sphinxes sitting atop a doorway, much of which would have been brightly painted"*, photo by Greek Ministry of Culture /Associated Press, In: Lobell J. A., "Greece's Biggest Tomb: Amphipolis, Greece", Archaeology.org, January/February 2015 <https://www.archaeology.org/issues/162-features/top10/2785-greece-amphipolis-tomb-unearthed> (15.06.2023).

Analatos hydria 2022 *= "Analatos hydria"*, National Archaeological Museum Athens/Classical Art Research Centre at Oxford University <https://www.beazley.ox.ac.uk/carc/resources/Introduction-to-Greek-Pottery/Keypieces/Protoattic/Analatos> (15.12.2022).

Anamali 1974 = Anamali S., Rezultatet e gërmimeve të vitit 1973 në Kalanë e Pogradecit, In: *Iliria* 3 (1974), 469-474.

Anamali 1979 = Anamali S., Kështjella e Pogradecit / La forteresse de Pogradec, In: *Iliria* 9-10 (1979), 211-258.

Anamali 1992 = Anamali S., Antroponimia ilire në mbishkrimet e lashta të krahinave të Tetovë-Gostivarit, Dibër-Kërçovës dhe Strugë- Ohrit / L'anthroponymie illyrienne dans les anciennes inscriptions des régions de Tetovo-Gostivar, Debar-Kičevo et Struga- Ohrid, In: *Iliria* 22 (1992), 59-72.

Anderson 1927 = Anderson A. R., Alexander's Horns, In: *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol. 58 (1927), 100-122.

Anderson 1928 = Anderson A. R., Heracles and His Successors: A Study of a Heroic Ideal and the Recurrence of a Heroic Type, In: *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. 39 (1928), 7-58.

Andrea 1974 = Andrea Z., Varreza tumulare ilire e Barçit (Gërmime të vitit 1973), In: *Iliria* 3 (1974), 403-407.

Andrea 1976a = Andrea Z., La civilisation tumulaire du Bassin de Korçë et sa place dans les Balkans du Sud-Est, In: *Iliria* 4 (1976), 133-155.

Andrea 1976b = Andrea Z., Tumat e Kuçit të Zi / Les tumuli de Kuç i Zi (1), In: *Iliria* 6 (1976), 165-233.

Andrea 1977 = Andrea Z., Tumat e Kuçit të Zi / Les tumuli de Kuç i Zi (2), In: *Iliria* 7-8 (1977-1978), 127-155.

Andrea 2005 = Andrea Z., Shtresat me qeramikë të pikturuar të stilit devollit në sektorin C të vendbanimit prehistorik të Maliqit (gërmime të viteve 1988-90) / Devollit Style Painted Ceramic Layers in C Sector of Prehistoric Settlement of Maliq, In: *Iliria* 32 (2005), 5-58.

Andrea 2009 = Andrea Z., Tuma I e Shuecit (Rrethi i Korçës). Rezultatet e fushatës së parë të gërmimeve, In: *Iliria* 34 (2009), 223-279.

Andrianou 2007 = Andrianou D., A World in Miniature: Greek Hellenistic Miniature Furniture in Context, In: *BABESCH: Annual Papers on Mediterranean Archaeology*, No. 82, 2007, 41-50.

Andronicos 1964 = Andronicos M., Ancient Greek Painting and Mosaics in Macedonia, In: *Balkan Studies*, Vol. 5 No. 2 (1964), 287-302.

Andronicos 1993 = Andronicos M., Tombes à Vergina, In: Ginouvès R. et al., *La Macédoine: de Philippe II à la conquête romaine, Cartonné*, Paris: CNRS éditions, 1993, 35-39.

Andronikos 1961 = Andronikos M., An early iron age cemetery at Vergina, near Beroea, In: *Balkan Studies*, Vol. 2 No. 1, Thessaloniki 1961, 85-98.

Anfosso 2020 = Anfosso M., The Phrygians from Βρίγες to Φρύγες: Herodotus 7.73, or the Linguistic Problems of a Migration, In: Goldstein D. M., Jamison S. W., Vine B. (eds.), *Proceedings of the 31st Annual UCLA Indo-European Conference. November 8th and 9th, 2019*, Bremen: Hempen Verlag, 2020, 17-35.

Angel 1942 = Angel J. L., Appendix: Report on skeletons excavated at Olynthus, In: Robinson D. M., *Excavations at Olynthus, Part XI: Necrolynthia - A study in Greek burial customs and anthropology*, Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1942, 209-240.

Anguilla anguilla 1916 = "Anguilla vulgaris - Anguilla anguilla", Felice Supino, Pesci d'Acqua Dolce d'Italia, Milan, Italy: Ulrico Hoepli, Editore Libraio della Real Casa, 1916, Plate IV, after Freshwater and Marine Image Bank/ University of Washington <https://digitalcollections.lib.washington.edu/digital/collection/fishimages/id/35739> (22.05.2023).

Anson 1985 = Anson E. M., Macedonia's Alleged Constitutionalism, In: *The Classical Journal*, Vol. 80, No. 4 (1985), 303-316.

Anson 1991 = Anson E. M., The Evolution of the Macedonian Army Assembly (330-315 B.C.), In: *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 40, H. 2 (1991), 230-247.

Anthony & Brown 2017 = Anthony D. W., Brown D. R., The dogs of war: A Bronze Age initiation ritual in the Russian steppes, In: *Journal of Anthropological Archaeology* 48, 2017, 134-148.

Antički mozaik Budva 2023 = *"Antički mozaik iz Vile urbane"*, JU Muzeji i galerije Budve <https://muzejiigalerijebd.me/anticki-mozaik-iz-vile-urbane/> (03.03.2023).

Aphrodite Cyprus 2012 = *"Aphrodite - The Great Goddess of Cyprus"*, from Idalion, 450-425 BC, limestone, Neues Museum - Berlin, Accession number ANT TC 6682,22a; photo by Ophelia2/Wikimedia Commons, 24.08.2012 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Neues_Museum_-_Aphrodite_-_Die_gro%C3%9Fe_G%C3%B6ttin_von_Zypern.jpg > (26.08.2023).

Apollo Karneios 2024 = *"Stater of Metapontion with head of Apollo Karneios"*, silver, 430–410 B.C., Accession number 97.427, Museum of Fine Arts, Boston <https://collections.mfa.org/objects/1249/stater-of-metapontion-with-head-of-apollo-karneios;jsessionid=7527C5D8C33C9415AF5A65EC964E77C> (05.06.2024)

Archibald 1985 = Archibald Z. H., The Gold Pectoral from Vergina and its Connections, In: *Oxford Journal of Archaeology* 4(2), 1985, 165-185.

Archibald 2013 = Archibald Z. H., *Ancient Economies of the Northern Aegean: Fifth to First Centuries BC*, Oxford University Press, 2013.

Ardjanliev & Verčík 2018 = Ardjanliev P., Verčík M., Reconstruction of the Habitation in the Ohrid Region during the Iron Age and the Archaic Period, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 167-175.

Ardjanliev 2014 = Ardjanliev P., The Hellenistic necropolis of Deboj-Ohrid with La Tène elements, In: Guštin M., David W. (eds.), *The Clash of Cultures? The Celts and the Macedonian World. Schriften des Kelten-Römer-Museums Manching* 9, Manching 2014, 77-84.

Ardjanliev 2017 = Ardjanliev P., Enlightening identity: reconsidering burial practices in the Lychnidos region from the Iron Age until the end of the Hellenistic period, In: Trefný M., Jennings B. (eds.), *Inter-regional contacts during the first millennium B.C. in Europe. Proceedings from the session organized during the 19th meeting of European Association of Archaeologists, Pilsen 5th–9th September 2013*, Hradec Králové 2017, 132-145.

Ardjanliev et al. 2018 = Ardjanliev P., Chukalev K., Cvjetićanin T., Damyanov M., Krstić V., Papazovska A., Popov H. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018.

Arès Borghèse 2013 *= "Arès Borghèse -100 / 50 (1e quart Ie s. av. J.-C.; 2e quart Ie s. ap. J.-C.) Lieu de création: Rome (?) Lieu de découverte: Rome (?) (au XVIe s.) MR 65; N 819; Ma 866 Département des Antiquités grecques, étrusques et romaines"*, 2013, Musée du Louvre / Thierry Ollivier <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010279164> (15.03.2024).

Aristodemou 2021 = Aristodemou G., Eros Figures in the Iconography of Death. Some Notes on Funerary Monuments from Macedonia during the Roman Period, In: Vives-Ferrándiz Sánchez L. (ed.), *Eternal Sadness: Representations of Death in Visual Culture from Antiquity to the Present Time*, Monographic Issue, *Eikón Imago* 10 (2021), 25-42.

Armbruster et al. 2019 = Armbruster B., Jockenhövel A., Kapuran A., Ramadanski R., The moulds from Velebit and European Bronze Age metal anvils, In: *Starinar* LXIX (2019), 139-182.

Artemis plate 2017 *= "Pottery plate with Artemis as the Potnia theron (Mistress of animals), Parian work, 675-600 BC. Hypothetical restoration (very small part has been preserved). Archaeological Museum of Mykonos."*, photo: Zde/Wikimedia Commons, 04.07.2017 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Artemis,_Parian_pottery_plate,_675-600_BC,_AM_Mykonos,_177233.jpg> (13.08.2023).

Ashby & Leonard 2018 = Ashby S., Leonard A., *Pocket Museum: Vikings*, London: Thames&Hudson, 2018.

Assmann 2019 = Assmann J., Ouroboros: The Ancient Egyptian Myth of the Journey of the Sun, In: *Aegyptiaca. Journal of the History of Reception of Ancient Egypt*, No. 4, 2019, 19-32.

Ataç 2018 = Ataç M.-A., *Art and Immortality in the Ancient Near East*, Cambridge University Press, 2018.

Atenica bees 2017 *= "Golden pendants shaped as bees, Iron age period, 6th-5th century BC, found in burial mounds in so called "princely graves" in Atenica, near Čačak, western Serbia"*, Collection of the Museum in Čačak, ArcheoSerbia Facebook page, 28.07.2017 <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1813955325582885&set=a.1495322884112799> (13.11.2024).

Athena Giustiniani 1631*= "Athena Giustiniani (Galleria Giustiniana, vol. 1, plate 3)"*, engraving of the "Athena Giustiniani" (Vatican Museums 2223) by Anna Maria Vaiani, based on: *Galleria Giustiniana del Marchese Vincenzo Giustiniani* (Rome 1631), vol. 1, plate 3 (from a copy in the Rijksacademie van Beeldende Kunsten, Amsterdam), Anna Maria Vaiani/Wikimedia Commons, 14.12.2022 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Athena_Giustiniani_(Galleria_Giustiniana,_vol._1,_plate_3).jpg > (05.06.2024).

Attache de miroir Scylla 2006 *= "Attache de miroir, Scylla"*, previous owner: Edmé-Antoine Durand, held by Musée du Louvre, Département des Antiquités grecques, étrusques etromaines, Inventory numbers: Br 1686; ED 3839; INV 252; N 5827; photo by: Musée du Louvre / Hervé Lewandowski, 2006 <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010257534> (07.06.2023).

Attic neck-amphora 2023 = *"Terracotta neck-amphora"*, Terracotta, Attic Greek, 4th quarter of the 8th century BCE, Accession Number: 10.210.7, Metropolitan Museum of Art, New York <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/248292> (27.02.2023).

Aufgebauer et al. 2012 = Aufgebauer A., Panagiotopoulos K., Wagner B., Schaebitz F., Viehberg F. A., Vogel H., Zanchetta G., Sulpizio R., Leng M. J., Damaschke M., Climate and environmental change in the Balkans over the last 17 ka recorded in sediments from Lake Prespa (Albania/F.Y.R. of Macedonia/Greece), In: *Quaternary International* 274 (2012), 122-135.

Aujac & Harley & Woodward 1987 = Aujac G., Harley J. B., Woodward D., 8. The Foundations of Theoretical Cartography in Archaic and Classical Greece, 9. The Growth of an Empirical Cartography in Hellenistic Greece, 10. Greek Cartography in the Early Roman World, In: Harley J. B., Woodward D. (eds.), *The History of Cartography, Volume 1: Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, Chicago: University of Chicago Press, 1987, 130-176.

Babić & Palavestra 2018 = Babić S., Palavestra A., Trebenishte and the Princely Graves of the European Early Iron Age, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 187-193.

Babić 2018a = Babić S., Non-standardized Specializations: The Case of Trebenishte, In: Miloglav I., Vuković J. (eds.), *Artisans Rule: Product Standardization and Craft Specialization in Prehistoric Society*, Newcastle 2018, 214-226.

Babić 2018b = Babić S., *Metaarheologija: ogled o uslovima znanja o prošlosti*, Beograd 2018.

Baferou 2018 = Baferou M., *Cist Graves in Macedonia and Their Decoration*, Master's Thesis, Thessaloniki: International Hellenic University, 2018.

Bălăşescu & Ailincăi 2020 = Bălăşescu A., Ailincăi S.-C., The deposition of dogs (Canis familiaris) at Satu Nou - Valea lui Voicu (Babadag culture), In: *Materiale şi cercetãri arheologice (Serie nouã),* No. 16, 2020, 57-85.

Baldwin 1915 = Baldwin A., Symbolism on Greek Coins, In: *American Journal of Numismatics (1897-1924)*, Vol. 49 (1915), 89-194.

Balen-Letunić 1990 = Balen-Letunić D., Perle s tri lica pronađene na području Like, In: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu,* 3.S., 23 (1990), 41-54.

Balon 1974 = Balon E. K., *Domestication of the Carp Cyprinus Carpio L.*, Royal Ontario Museum, 1974.

Balon 2004 = Balon E. K., About the oldest domesticates among fishes, In: *Journal of Fish Biology* 65 (Supplement A), 2004, 1-27.

Barr-Sharrar 2008 = Barr-Sharrar B., *The Derveni Krater: Masterpiece of Classical Greek Metalwork*, American School of Classical Studies at Athens, 2008.

Bartosiewicz 2009 = Bartosiewicz L., A lion's share of attention: Archaeozoology and the historical record, In: *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 60/1 (2009), 275-289.

Bartůněk 2019 = Bartůněk J., Imagines maiorum and Posthumous Masks of Ancient Civilizations, In: Trefný M. (ed.), *Klasické rozhovory = Colloquia classica*, Roudnice nad Labem: Podřipské muzeum, 2019, 32-51.

Basakyrou 2022 = Basakyrou A., *Ancient Orestis: Archaeological Survey and Historical Topography*, Master's Thesis, Thessaloniki: International Hellenic University, 2022.

Basler 1969 = Basler Đ., Nekropola na Velim Ledinama u Gostilju (Donja Zeta), In: *Glasnik Zemaljskog Muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Arheologija*, nova serija, XXIV (1969), 5-108.

Battersea Shield 2024 *= "The Battersea Shield. Bronze shield facing; scrolls in relief; made of several pieces of sheet bronze. With twenty-seven red glass 'enamel' framed studs"*, production date: 350 BC - 50 BC (circa), Findspot: Battersea, London, housed in the British Museum, registration number: 1857,0715.1, on display: G50/dc17 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1857-0715-1> (19.03.2024).

Beazley 1949 = Beazley J. D., The World of the Etruscan Mirror, In: *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 69 (1949), 1-17.

Bee-goddess plaques 2006 *= "Bee-goddess, perhaps associated with Artemis above female heads. Gold plaques, 7th century BC"*, Kamiros, Rhodes, housed in the British Museum, no. GR 1860.4-123.4 (Cat. Jewellery 1118 & 1119), photo by Jastrow/Wikimedia Commons, 2006 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plaque_bee-goddess_BM_GR1860.4-123.4.jpg> (21.20.2024).

Beekes & van Beek 2010 = Beekes R. S. P., van Beek L., *Etymological Dictionary of Greek*, Vol. 1, Leiden/Boston: Brill, 2010.

Bejko 1993 = Bejko L., Mbi praninë e qeramikës mikene në Shqipërinë Jugore dhe probleme lidhur me të / A propos de la présence de la céramique mycénienne en Albanie du Sud et des problèmes liés avec elle, In: *Iliria* 23 (1993), 101-122.

Bejko 1999 = Bejko L., Zakone mortore në bronzin e vonë të Shqipërisë Juglindore / Mortuary Customs in the Late Bronze Age of South-Eastern Albania, In: *Iliria* 29 (1999), 129-181.

Bejko 2016 = Bejko L., Social Landscape and Tumuli Burials in Late Bronze and Early Iron Age Southeastern Albania, In: Henry O., Ute Kelp U. (eds.), *Tumulus as Sema: Space, Politics, Culture and Religion in the First Millennium BC*, Berlin/Boston: De Gruyter, 2016, 75-88.

Belaj 1998 = Belaj V., *Hod kroz godinu: mitska pozadina hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja*, Zagreb: Golden Marketing, 1998.

Belisa 2012 = Belisa M., Figurinat prej balte në Ilirinë e Jugut dhe në Epir / Les terres cuites figurées en Illyrie méridionale et en Épire, In: *Iliria* 36 (2012), 187-204.

Bendis Louvre 2000 *= "Figurine -375 / -325 (2e quart IVe s. av. J.-C.; 3e quart IVe s. av. J.-C.) Lieu de création: Attique (?); Béotie (?) Lieu de découverte: Tanagra (?) CA 159 Département des Antiquités grecques, étrusques et romaines"*, 2000 RMN-Grand Palais (Musée du Louvre) / Hervé Lewandowski <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010259432> (10.08.2023).

Benkő 1993 = Benkő M., Burial masks of Eurasian mounted nomad peoples in the migration period (1st millennium A.D.), In: *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 46, No. 2/3 (1992/93), 113-131.

Bergqvist 1999 = Bergqvist J., Spår av religion i Uppåkra under 1000 år, In: Hårdh B. (red.), *Fynden i centrum: keramik, glas och metall från Uppåkra* (Vol. Uppåkrastudier 2), Arkeologiska Institutionen, Lunds Universitet, 1999, 113-125.

Bernabé & Jiménez San Cristóbal 2008 = Bernabé A., Jiménez San Cristóbal A. I., *Instructions for the Netherworld: The Orphic Gold Tablets*, Leiden/Boston: Brill, 2008.

Bernard 1970 = Bernard P., Campagne de fouilles 1969 à Aï Khanoum en Afghanistan, In: *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 114e année, No. 2, 1970, 300-349.

Berndt-Ersoz 2006 = Berndt-Ersoz S., *Phrygian Rock-Cut Shrines: Structure, Function, and Cult Practice*, Leiden/Boston: Brill, 2006.

Beschi 1988 = Beschi L., Demeter, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* IV, Zürich/München 1988, 844-892.

Bilgin 2022 = Bilgin B., *Phrygian Monuments* <https://www.phrygianmonuments.com> (29.11.2022)

Bilić 2016 = Bilić T., The Swan Chariot of a Solar Deity: Greek Narratives and Prehistoric Iconography, In: *Documenta Praehistorica* 43, 2016, 445-465.

Biricik 2012 = Biricik A. S., Structure and Relief of Albania, In: *IBAC 2012 - 2nd International Balkan Annual Conference. The Balkans at a Crossroads: Evaluating Past, Reading Present, Imagining Future*, Volume 2, Tirana 2012, 211-240.

Birth of Athene lip cup 2023 = *"Black-figured lip cup; Birth of Athene"*, attributed to: The Phrynos Painter, production date: 555BC-550BC, excavated/findspot: Vulci, Italy, housed in the British Museum, museum number 1867,0508.962, on display (G13/dc8) <https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1867-0508-962 > (16.12.2023).

Bitrakova-Grozdanova & Kuzman 1997 = Bitrakova-Grozdanova V., Kuzman P., Lychnidos dans la haute antiquité. Nouvelles preuves archéologiques, In: *Živa Antika / Antiquité Vivante* 47 (1997), 19-28.

Bitrakova-Grozdanova 1989 = Bitrakova-Grozdanova V., Sveti Ilija - Delagožda, Late Archaic, Hellenistic, Roman, Late Roman and Early Medieval Cemetery, In: *Arheološki pregled* 1987, Ljubljana 1989, 87-88.

Bitrakova-Grozdanova 2007 = Bitrakova-Grozdanova V., Macedonian shield from Bonče, In: Blečić M. et al. (eds.), *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan*, *Situla* 44, Ljubljana 2007, 863-873.

Black & Green & Rickards 1992 = Black J., Green A., Rickards T., *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia: An Illustrated Dictionary*, London: The British Museum Press, 1992.

Blackwell 2014 = Blackwell N. G., Making the Lion Gate Relief at Mycenae: Tool Marks and Foreign Influence, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 118, No. 3 (2014), 451-488.

Blaževska 2006 = Blaževska S., A "Macedonian Shield" Bowl from Vardarski Rid, In: *Folia Archaeologica Balcanica I*, Skopje 2006, 245-250.

Blazhevska 2018 = Blazhevska S., Characteristics of the Local Pottery from Trebenishte, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 143-149.

Blečić 2007 = Blečić M., Status, symbols, sacrifices, offerings. The diverse meanings of Illyrian helmets, In: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 40/1 (2007), 73-116.

Blečić-Kavur 2021 = Blečić-Kavur M., Medium and motif: Goat in the bestiary of the Iron Age Caput Adriae, In: *Monumenta* 5, Skopje: MANU, 2021, 125-150.

Blečić-Kavur 2024 = Blečić-Kavur M., Archaeology and Iconography's of the Social Elite on the Example of the Trebenishta Grave 8, In: Jakimovski A., Dimitrova E. (eds.), *International Scientific Conference: 75 year jubilee of the Institute of Art History and Archaeology, 12th - 14th October 2022, Doiran, Macedonia (Book of Proceedings)*, Skopje: Faculty of Philosophy, 2024, 13-40.

Blegen 1962 = Blegen C. W., Early Greek Portraits, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 66, No. 3 (1962), 245-247.

Boardman 1997 = Boardman J., Pan, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VIII, Zürich/Düsseldorf 1997, 923-941.

Bober 1951 = Bober P. F., Cernunnos: Origin and Transformation of a Celtic Divinity, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 55, No. 1 (1951), 13-51.

Bodinaku 1982 = Bodinaku N., Varreza tumulare e Pazhokut (Gërmime të vitit 1973) / La nécropole tumulaire de Pazhok (Fouilles de 1973), In: *Iliria*, vol. 12, no.1, 1982, 49-101.

Bodinaku 1985 = Bodinaku N., Migrimet e periudhës së bronzit të hershëm dhe roli i tyre në formimin e etnosit ilir / Les mouvements migratoires pendant la période du Bronze Ancien et leur rôle dans la formation de l'ethnie illyrienne, In: *Iliria* 15/2 (1985), 181-193.

Bodinaku 1989 = Bodinaku N., Rreth kronologjisë së qeramikës së pikturuar mat të kohës së vonë të bronzit dhe të hekurit. / Sur la chronologie relative à la céramique peinte mate de l'âge du Bronze récent et du Fer, In: *Iliria* 19/1 (1989), 53-65.

Bodinaku 1990 = Bodinaku N., Rreth origjinës dhe bartësve të qeramikës së pikturuar mat të kohës së vonë të bronzit dhe të asaj të hekurit / Sur l'origine et les porteurs de la céramique peinte mate de l'âge du Bronze recent et du Fer, In: Iliria 20/2 (1990), 65-95.

Boeotian amphora 1952 *= "Frantz Image: AT 130: Boeotian amphora, "Potnia Theron", from near Thebes, detail, NM 220"*, Alison Frantz Photographic Collection, 1952 <https://ascsa.net/id/frantz/image/at%20130> (01.07.2022).

Bonacasa 1990 = Bonacasa N., *Lo Stile severo in Sicilia: dall'apogeo della tirannide alla prima democrazia*, Palermo: Novecento, 1990.

Bonnefoy 1993 = Bonnefoy Y., *American, African, and Old European Mythologies*, Chicago: University of Chicago Press, 1993.

Borgeaud 1988 = Borgeaud P., *The cult of Pan in ancient Greece*, University of Chicago Press, 1988.

Borghouts 1973 = Borghouts J. F., The Evil Eye of Apopis, In: *Journal of Egyptian Archaeology* 59 (1973), 114-150.

Borissoff 2014 = Borissoff C. L., Non-Iranian origin of the Eastern-Slavonic god Xŭrsŭ/Xors, In: *Studia Mythologica Slavica* 17, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2014, 9-36.

Borza 1983 = Borza E. N., The Symposium at Alexander's Court, In: *Archaia Makedonia* III, Thessaloniki 1983, 45-55.

Bottini 2011 = Bottini A., Considerazioni conclusive, In: *Bollettino di Archeologia on line* II, 2011, 4, 126-127.

Bouché-Leclercq 1879 = Bouché-Leclercq A., *Histoire de la Divination dans l'Antiquité, Tome I: Introduction, Divination Hellénique (Méthodes)*, Paris: E. Leroux, 1879.

Bouché-Leclercq 1880 = Bouché-Leclercq A., *Histoire de la Divination dans l'Antiquité, Tome II: Les Sacerdoces Divinatoires, Devins, Chresmologues, Sibylles, Oracles des Dieux*, Paris: E. Leroux, 1880.

Bougas 2007 = Bougas W. A., Gold Looted and Excavated from Late (1300 AD-1600 AD) Pre-Islamic Makasar Graves, In: *Archipel* 73 (2007), 111-166.

Bourbou & Themelis 2010 = Bourbou C., Themelis P., Child Burials at Ancient Messene, In: A.-M. Guimier-Sorbets, Morizot Y. (eds.), *L'Enfant et la mort dans l'Antiquité I: Nouvelles recherches dans les nécropoles grecques. Le signalement des tombes d'enfants*, Paris: De Boccard, 2010, 111-128.

Bouzek & Ondřejová 1988 = Bouzek J., Ondřejová I., Sindos - Trebenishte - Duvanli. Interrelations between Thrace, Macedonia, and Greece in the 6th and 5th Centuries BC, In: *Mediterranean Archaeology*, vol. 1, 1988, 84-94.

Bouzek 1985 = Bouzek J., *The Aegean, Anatolia, and Europe: cultural interrelations in the second millennium B.C.*, Praha 1985.

Braunstein 2018 = Braunstein D., The Different Steps of the Rough-Hewing on a Monumental Sculpture at the Greek Archaic Period: the Unfinished Kouros of Thasos, In: Matetić Poljak D., Marasović K. (eds.), *ASMOSIA XI, Interdisciplinary Studies on Ancient Stone, Proceedings of the XI International Conference of ASMOSIA (Split 2015)*, Split: University of Split, 2018, 711-716.

Bremmer 2014 = Bremmer J. N., *Initiation into the Mysteries of the Ancient World*, Berlin/Boston: De Gruyter, 2014.

British Museum Gorgon 2023 *= "Handle of a bronze volute-krater (bowl for mixing wine and water) in the form of a Gorgon"*, production date: 500BC (circa), production place: Taranto, Italy (perhaps), housed in the British Museum, registration number: 1873,0820.99, on display: G73/dc72 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1873-0820-99> (04.07.2023).

Bronze statuette of Vanth 2023 *= "Bronze votive statuette of Vanth, an Etruscan winged female demon, holding snakes in either hand"*, Etruscan, 425BC-400BC, Excavated/Findspot: Mount Vesuvius (near), housed in the British Museum, Registration number 1772,0302.15.+, On display (G71/dc13) <https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1772-0302-15->(03.03.2023).

Brown 1974 = Brown A., A Silver Plaque in the Bomford Collection, In: *Antike Kunst* 17/1 (1974), 24-29.

Budd & Taylor 1995 = Budd P., Taylor T., The Faerie Smith Meets the Bronze Industry: Magic Versus Science in the Interpretation of Prehistoric Metal-Making, In: *World Archaeology*, Vol. 27, No. 1 [Symbolic Aspects of Early Technologies], 1995, 133-143.

Budin 2003 = Budin S. L., *The Origin of Aphrodite*, Bethesda (MD): CDL Press, 2003.

Bunguri 2012 = Bunguri A., Sëpatat dyshe prej bronzi në Shqipëri / Bronze Double Axes from Albania, In: *Iliria* 36 (2012), 7-45.

Bunguri et al. 2021 = Bunguri A., Lera P., Oikonomidis S., Papayiannis A., Tsonos A., Atanasoska N., Towards an archaeology of the lakes: The distribution of the Prespan sites from Prehistory to Late Antiquity, In: *Iliria* 44 (2021), 131-191.

Burke 2016 = Burke B., Phrygian Fibulae as Markers of Textile Dedication in Greek Sanctuaries, In: Droß-Krüpe K., Nosch M.-L. (eds.), *Textiles, Trade and Theories: From the Ancient Near East to the Mediterranean*, Münster: Ugarit-Verlag, 2016, 159-168.

Burkert 1972 = Burkert W., *Lore and science in ancient Pythagoreanism*, Cambridge (MA): Harvard University Press, 1972.

Burkert 1979 = Burkert W., *Structure and History in Greek Mythology and Ritual*, Berkeley: University of California Press, 1979.

Burkert 1983 = Burkert W., *Homo Necans: the Anthropology of Ancient Greek Sacrificial Ritual and Myth*, University of California Press, 1983.

Burkert 1985 = Burkert W., *Greek Religion: Archaic and Classical*, Oxford (UK)/Cambridge (USA): Blackwell, 1985.

Burkert 1987 = Burkert W., *Ancient Mystery Cults*, Cambridge (MA): Harvard University Press, 1987.

Buzo 2012 = Buzo J., Dy varre shkëmbore nga Malësia e Mokrës / Two Rock-Cut Tombs from Mokra Highlands, In: *Iliria* 36 (2012), 145-172.

Cabanes 2002 = Cabanes P., *Iliri od Bardileja do Gencija (IV. - II. stoljeće prije Krista)*, Zagreb 2002.

Čače 1985 = Čače S., Obredi uz kneževski grob u Atenici i tragovi arhaičnog kraljevstva u Iliriku, In: *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 24(11), Zadar, 1985, 13-32.

Čače 2015 = Čače S., Jadranski otoci u Pseudo Skimnovoj Periegezi: dvije napomene / The Adriatic Islands in the Periegesis of Pseudo-Scymnus: Two Remarks, In: *Miscellanea Hadriatica et Mediterranea* 2 (2015), 9-23.

Calabrian amphora lions 2006 *= "Animals. Side B from a black-figure neck-amphora, ca. 560–540 BC. From Reggio di Calabria, former Rhegion."*, Department of Greek, Etruscan and Roman antiquities in the Louvre Museum, Sully, first floor, room 42, Accession number: E796, photo: Jastrow/Wikimedia Commons, 2006 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Neck_amphora_animals_Louvre_E796.jpg> (18.11.2022)

Cales Coin 2023 *= "CAMPANIA, Cales. Circa 265-240 BC. Æ 20mm (8.20 g, 5h). Laureate head of Apollo left; star behind / Man-headed bull standing right, head facing; star above, Π below. SNG ANS 183 var. (O below); HN Italy 436. VF, green patina, split on edge."*, Classical

Numismatic Group, LLC., Electronic Aucion 226, Lot: 22., From the Jörg Müller Collection <https://www.cngcoins.com/Coin.aspx?CoinID=157785#> (07.03.2023).

Camarina enthroned goddess 2012 *= "Statuette of a Locrian made Persephone-Aphrodite, with a patera and sacred box in her hands. Larger terracotta, A winged god, Eros or the deified decceased, holding a dove amd a crown is depicted an her breast. Around 460 BC. Finding from Camarina, tomb 444. Archaeological Museum of Syracuse"*, photo by Zde/Wikimedia Commons, 14.09.2012 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Persephone-Aphrodite,_clay,_Sicily,_460_BC,_AM_Syracuse,_121470.jpg > (04.09.2023).

Canciani 1997 = Canciani F., Zeus / Iuppiter, In: In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VIII, Zürich/Düsseldorf 1997, 421-461.

Carapanos 1878 = Carapanos C., *Dodone et ses Ruines*, Paris: Librairie Hachette et Cie, 1878.

Carney 2002 = Carney E. D., Hunting and the Macedonian Elite: Sharing the Rivalry of the Chase (Arrian 4.13.1), In: Ogden D. (ed.), *The Hellenistic Word: New Perspectives*, London 2002, 59-80.

Carney 2007 = Carney E., Symposia and the Macedonian Elite: The Unmixed Life, In: *Syllecta Classica* 18 (2007), 129-180.

Carpino 2013 = Carpino A. A., Portraiture, In: MacIntosh Turfa, J. (ed.), *The Etruscan World*, London/New York: Routledge, 2013, 1007-1016.

Carrington 1977 = Carrington P., The Heroic Age of Phrygia in Ancient Literature and Art, In: *Anatolian Studies*, Vol. 27 (1977), 117-126.

Castiglioni 2010 = Castiglioni M. P., *Cadmos-serpent en Illyrie: itinéraire d'un héros civilisateur*, Pisa: Plus-Pisa University Press, 2010.

Castor 2017 = Castor A. Q., Macedonian lionesses: Herakles and lion jewelry in elite female dress (c. 325–275 BCE), In: *Journal of Greek Archaeology* 2 (2017), 231-252.

Catling 1984 = Catling H. W., Archaeology in Greece, 1983-84, In: *Archaeological Reports*, No. 30 (1983 - 1984), The Society for the Promotion of Hellenic Studies, 3-70.

Cebrián 2010 = Cebrián R. B., Some Greek Evidence for Indo-European Youth Contingents of Shape Shifters, In: *Journal of Indo-European Studies* 38, 2010, 343-358

Ceka 1972 = Ceka N., Qyteti ilir në Selcën e Poshtëme, In: *Iliria* 2 (1972), 151-194.

Ceka 1976 = Ceka N., Les tombes monumentales de la Basse-Selce, In: *Iliria* 4 (1976), 367-379.

Ceka 1985 = Ceka N., *Qyteti Ilir pranë Selcë së poshtme*, Tiranë 1985.

Ceka 1988 = Ceka N., Monumentalgrab Nr. 3 in Selca e Poshtëme (Pogradec), In: *Albanien: Schätze aus dem Land der Skipetaren*, Mainz am Rhein: P. von Zabern, 1988, 370-377.

Čelhar & Kukoč 2014 = Čelhar M., Kukoč S., Stakleni privjesak u obliku ljudske glave iz Nadina - Prilog poznavanju importa u kulturi Liburna, In: *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 31 (2014), 89-100.

Cermanović-Kuzmanović 1982 = Cermanović-Kuzmanović A., *Corpus Cultus Equitis Thracii - CCET: V - Monumenta Intra Fines Iugoslaviae Reperta*, Leiden 1982.

Cerveteri amphore 2017 = *"Amphore; vers -530; apparenté au peintre du BMN; Lieu de création: Athènes (?); Lieu de découverte: Cerveteri = Caeré (d'après cataloghi campana); F 99; Cp 571; Département des Antiquités grecques, étrusques et romaines"*, 2017 RMN-Grand Palais (musée du Louvre) / Stéphane Maréchalle <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010269967> (21.10.2023).

Chacheva & Vasileva 2018 = Chacheva M., Vasileva S., Faience and Glass Items from Trebenishte, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 123-131.

Chapinal-Heras 2021 = Chapinal-Heras D., *Experiencing Dodona The Development of the Epirote Sanctuary from Archaic to Hellenistic Times*, Berlin/Boston: De Gruyter, 2021.

Chatzinikolaou 2010 = Chatzinikolaou K. G., Locating Sanctuaries in Upper Macedonia According to Archaeological Data, In: *Kernos* 23, 2010, 193-222.

Chausidis & Eftimovski 2023 = Chausidis N., Eftimovski I., An Ithyphallic Idol from the Monastery of St. Naum near Ohrid, In: *Studia mythologica Slavica* 26, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2023, 7-85.

Chausidis & Eftimovski 2024 = Chausidis N., Eftimovski I., The Rhyton-Bearer from the Velestino Hoard, In: Basić I., Josipović I., Jurković M. (eds.), *Fortunatus Ligo: Festschrift on the occasion of Ante Milošević's 70th birthday*, Split/Zadar/Zagreb/Motovun: University of Split, 2024, 255-270.

Chausidis & Rujak 2024 = Chausidis N., Rujak Z., The Iconographic Type "Face of Demeter in a Square Field" and the Cubus from Kosturino as its Prehistoric Paradigm, In: Tzvetkova J., Sarakinski V., Milivojević F. (eds.), *The Unclassical Balkans: Ancient Societies and Cultures of the Balkan Peninsula beside the Graeco-Roman World* [Živa Antika / Antiquité Vivante, Editiones singulares XI], Skopje 2025. (во подготовка)

Chausidis 2009 = Chausidis N., The Black Man in the Mythical Tradition of Macedonia, In: Kulavkova K. (ed.), *Interpretations, Vol. 3: Black Arab as a Figure of Memory*, Skopje: Macedonian Academy of Sciences and Arts, 2009, 73-104.

Chausidis 2011 = Čausidis N., The River in the Mythical and Religious Traditions of the Paeonians, In: *Folia archaeologica Balkanica* II, Skopje: Faculty of Philosophy, 2011, 267-287.

Chausidis 2012 = Čausidis N., Juggling and its Mythical Paradigms in the Pictorial Medium, In: Рабаджиев К. и др. (ред.), *Изкуство & идеология*, София 2012, 100-116.

Chausidis 2018 = Chausidis N., 'River People' of the Northern Black Sea and Macedonia, In: Shydlovskyi P. (ed.), *Prehistoric Networks in Southern and Eastern Europe. Collection of scientific works* [*Vita Antiqua*, No. 10], Kyiv: Center for Paleoethnological Research, 2018, 176-191.

Chausidis 2019 = Chausidis N., Does the hoard from Velestino in Thessaly belong to the Pagan-Slavic or Christian-Byzantine culture? Discussion on the occasion of the book by F. Curta and B. S. Szmoniewski, The Velestino Hoard. Casting Light on the Byzantine 'Dark Ages' (palgrave macmillan, 2019. pp. 237), In: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 17, Скопје: Каламус, 2019, 364-388.

Chausidis 2020 = Chausidis N., Odysseus' Shooting an Arrow through Axes as an Act of Coitus and Hierogamy, In: *Živa Antika / Antiquité Vivante* 70 (2020), 133-164.

Chausidis 2022 = Chausidis N., *Luristan standards - iconography, semiotics and purpose*, Skopje: CPR – Center for prehistoric research, 2022.

Chausidis 2024a = Chausidis N., The Eschatological Function of Gold Foil Funerary Jewelry in the Late Archaic Necropolises of Macedonia, In: *Acta Musei Tiberiopolitani* 5, Strumica: Institute for the Protection of Monuments of Culture and Museum, 2024, 51-70.

Chausidis 2024b = Chausidis N., The Iron Age cross-shaped strap dividers as paradigms of the wheel motif on Edonian and Ichnaean coins (6th - 5th Century BCE), In: Jakimovski A., Dimitrova E. (eds.), *International Scientific Conference: 75 year jubilee of the Institute of Art History and Archaeology, 12th - 14th October 2022, Doiran, Macedonia (Book of Proceedings)*, Skopje: Faculty of Philosophy, 2024, 251-293.

Chemsseddoha 2017 = Chemsseddoha A.-Z., New Perspectives on the burial customs in Macedonia during the Early Iron Age, In: Mazarakis Ainian A., Alexandridou A., Charalambidou X. (eds.), *Regional Stories Towards a New Perception of the Early Greek World*, University of Thessaly Press, Volos, 2017, 381-394.

Chemsseddoha 2020 = Chemsseddoha A.-Z., Connections between the Balkans and the Aegean: The Case of Iron Age Burial Customs in Northern Greece, In: Gavranović M., Heilmann D., Kapuran A., Verčík M. (eds.), *Spheres of Interaction: Contacts and Relationships between the Balkans and Adjacent Regions in the Late Bronze / Iron Age (13th-5th Centuries BCE)*, Rahden: Leidorf, 2020, 253-269.

Chevalier & Gheerbrant 1990 = Chevalier J., Gheerbrant A., *Dictionnaire des symboles: Mythes, rêves, coutumes, gestes, formes, figures, couleurs, nombres*, Paris: Robert Laffont / Jupiter, 1990.

Childe 1958 [1936] = Childe V. G., Man Makes Himself, New York: New American Library, 1958 [1936].

Christopoulos 2010 = Christopoulos M., Dark-Winged Nyx and Bright-Winged Eros in Aristophanes' "Orphic" Cosmogony: The Birds, In: Christopoulos M., Karakantza E. D., Levaniuk O. (eds.), *Light and Darkness in Ancient Greek Myth and Religion*, Plymouth 2010, 207-220.

Chrysostomou & Chrysostomou 2012 = Chrysostomou A., Chrysostomou P., The 'Gold-wearing' Archaic Macedonians from the Western Cemetery of Archontiko, Pella, In: Tiverios M., Nigedelis P., Adam-Veleni P. (eds.), *Threpteria: Studies on Ancient Macedonia*, Thessaloniki 2012, 494-521.

Chrysostomou & Chrysostomou 2012b = Chrysostomou P., Chrysostomou A., The Lady of Archontiko, In: Stampolidis N. S., Giannopoulou M. (eds.), *Princesses of the Mediterranean in the Dawn of History*, Athens 2012, 366-387.

Chryssanthaki-Nagle 2006 = Chryssanthaki-Nagle K., Les protomés et les protomés-bustes féminines de Macédoine et de Thrace revisitées: l'exemple des protomés-bustes de la maison A de Tragilos, In: *Revue Archéologique*, Nouvelle Série, Fasc. 1 (2006), 3-31.

Chryssanthaki-Nagle 2015 = Chryssanthaki-Nagle K., Réussir le passage vers l'au-delà dans le monde grec: le rôle des objets métalliques, In: *Cahiers des thèmes transversaux d'ArScAn*, Vol. XII (2013-2014), Nanterre 2015, 29-35.

Chugg 2021 = Chugg A. M., The Identity of the Occupant of the Amphipolis Tomb Beneath the Kasta Mound, In: *Macedonian Studies Journal*, 2/1 (2021), 42-94.

Cirlot 1990 = Cirlot J. E., *A Dictionary of Symbols*, London: Routledge, 1990.

Civetta 2022 = Civetta R., *"La difesa della bellezza. Lombardia archeologica"*, Artapartofculture, 03.08.2022 <https://www.artapartofculture.net/2022/08/03/la-difesa-della-bellezza-lombardia-archeologica/> (30.08.2023).

Cleland & Shimada 1992 = Cleland K. M., Shimada I., Sican Bottles: Marking Time in the Peruvian Bronze Age - A Five-Part Typology and Seriation, In: *Andean Past* 3 (1992), 193-235.

Clementi 2019 = Clementi J., Funerary Masks and the Geopolitical Use of Classical Archaeology in Nationalist Disputes, In: Carlà-Uhink F., Gori M. (eds.), *Thersites* 10: *Modern Identities and Classical Antiquity* (2019), 128-155.

Clerc & Leclant 1994 = Clerc G., Leclant J., Sarapis, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VII, Zürich/München 1994, 666-692.

Coldstream 1979 = Coldstream J. N. *Geometric Greece: 900-700 BC*, London: Methuen & Co. Ltd, 1979.

Coldstream 1984 = Coldstream J. N., A Protogeometric nature goddess from Knossos, In: *Bulletin of the Institute of Classical Studies*, Volume 31, Issue 1 (December 1984), 93-104.

Coleman 1985 = Coleman J. E., "Frying Pans" of the Early Bronze Age Aegean, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 89, No. 2 (1985), 191-219.

Collins 2002 = Collins D., Reading the Birds: Oionomanteia in Early Epic, In: *Colby Quarterly*, Vol. 38, No. 1, 2002, 17-41.

Congail 2015 = Congail M., *"The Good, the Bad, and the Ugly – Celtic Plastic Metamorphosis Art"*, Balkan Celts, 14.07.2015 <https://balkancelts.wordpress.com/2015/07/14/the-good-the-bad-and-the-ugly-celtic-plastic-metamorphosis-art/> (19.02.2024).

Cook 1895 = Cook A. B., The Bee in Greek Mythology, In: *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 15 (1895), 1-24.

Cook 1914 = Cook A. B., *Zeus: Study in Ancient Religion, Volume I: Zeus God of the Bright Sky*, Cambridge University Press, 1914.

Cook 1925 = Cook A. B., *Zeus: Study in Ancient Religion, Volume II.1: Zeus God of the Dark Sky (Thunder and Lightning)*, Cambridge University Press, 1925.

Cook 2012 = Cook R. A., Dogs of War: Potential Social Institutions of Conflict, Healing, and Death in a Fort Ancient Village, In: *American Antiquity* 77/3, 2012, 498-523.

Corfu terracotta figurine 2000 = *"Torso of Artemis (?) with a dove, terracotta from Artemision, around 500 BC. Archaeological Museum of Corfu, 1862"*, photo by Zde/Wikimedia Commons, 07.07.2000 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Artemis_(%3F)_with_a_dove,_torso_from_Artemision,_ca_500_BC,_AM_Corfu,_Krfm03.jpg > (11.09.2023).

Corinthian alabastron lions 2011 = *"A CORINTHIAN BLACK-FIGURED ALABASTRON CIRCA 600 B.C."*, Christie's, Live Auction 2390 Antiquities, Lot 63, 06.10.2011

<https://www.christies.com/lot/lot-a-corinthian-black-figured-alabastron-circa-600-bc-5478219> (18.11.2022)

Cornelius 2012 = Cornelius I., In Search of the Goddesses of Zincirli (Sam'al), In: *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins (1953-)*, Bd. 128, H. 1 (2012), 15-25.

Counts & Arnold 2010 = Counts D. B., Arnold B. (eds.), *The Master of Animals in Old World Iconography*, Budapest 2010.

Crespo 2012 = Crespo E., Languages and dialects in Ancient Macedon, In: Giannakis G. K. (ed.), *Ancient Macedonia: Language, History, Culture*, Thessaloniki: Ministry of Education and Religious Affairs, Culture and Sports - Centre for the Greek Language, 2012, 121-131.

Crossland 1982 = Crossland R. A., Linguistic Problems of the Balkan Area in Late Prehistoric and Early Classical Periods, In: Boardman J., Edwards I. E. S., Hammond N. G. L., Sollberger E. (eds.), *The Cambridge Ancient History, Volume 3, Part 1: The Prehistory of the Balkans; and the Middle East and the Aegean world, tenth to eighth centuries B.C.*, Cambridge: Cambridge University Press, 1982, 834-849.

Crowfoot 1900 = Crowfoot J., The Lions of Kybele, In: *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 20 (1900), 118-127.

Crowley 2010 = Crowley J. L., The Aegean Master of Animals: The Evidence of the Seals, Signets, and Sealings, In: Counts D. B., Arnold B. (eds.), *The Master of Animals in Old World Iconography*, Budapest 2010, 75-91.

Csapo 1997 = Csapo E., Riding the Phallus for Dionysus: Iconology, Ritual, and Gender-Role De/Construction, In: *Phoenix*, Vol. 51, No. 3/4 (1997), 253-295.

Cuevas & Stone 2007 = Cuevas B. J., Stone J. I. (eds.), *The Buddhist Dead: Practices, Discourses, Representations*, Honolulu: University of Hawai'i Press, 2007.

Cunliffe 2019 = Cunliffe B., *The Scythians: Nomad Warriors of the Steppe*, Oxford: Oxford University Press, 2019.

Curta & Szmoniewski 2019 = Curta F., Szmoniewski B. S., *The Velestino Hoard Casting Light on the Byzantine 'Dark Ages'*, Cham: Palgrave Macmillan, 2019.

Curtis & Tallis 2005 = Curtis J., Tallis N. (eds.), *Forgotten Empire: The World of Ancient Persia*, London: British Museum, 2005.

Curtis 1976 = Curtis J. E., Parthian Gold from Nineveh, In: The British Museum Year Book 1, 1976, 47-66.

Curtis 1995 = Curtis J., Gold Face-Masks in the Ancient Near East, In: Campbell S., Green A. (eds.), *The Archaeology of Death in the Ancient Near East*, Oxford: Oxbow, 1995, 226-231.

Cypriot Gold Ring 2022 *= "Gold ring, 1st half of 6th century B.C., Cypriot"*, Accession Number: 74.51.4056, Metropolitan Museum of Art, New York <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243468> (17.11.2022)

Czaplica 1914 = Czaplica M. A., *Aboriginal Siberia: A Study in Social Anthropology*, Oxford: Clarendon Press, 1914.

D'Agostino 1974 = D'Agostino B., Il mondo periferico della Magna Grecia, In: D'Agostino B., Arias P. E., Colonna G. (eds.), *Popoli e civiltà dell'Italia antica. Vol. 2: Civiltà del ferro nell'Italia meridionale e in Sicilia*, Roma 1974, 177-272.

Dakaris 1993 = Dakaris S., *Dodona*, Athens: Ministry of Culture/Archaeological Receipts Fund, 1993.

Dalton 1905 = Dalton O. M., *Franks Bequest: The Treasure of the Oxus with Other Objects from Ancient Persia and India*, London: British Museum, 1905.

Danesi 2008 = Danesi M., *Of Cigarettes, High Heels, and Other Interesting Things: An Introduction to Semiotics*, second edition, New York/Hampshire: Palgrave Macmillan, 2008 [1999].

Daryaee 2018 = Daryaee T., The Iranian Männerbund Revisited, In: *Iran and the Caucasus* 22, 2018, 38-49.

Das & Meiser 2002 = Das R. P., Meiser G. (eds.). *Geregeltes Ungestüm: Bruderschaften und Jugendbünde bei indogermanischen Völkern*, Bremen 2002.

David 2010 = David W., Die Zeichen auf der Scheibe von Nebra und das altbronzezeitliche Symbolgut des Mitteldonau-Karpatenraumes, In: Meller H., Bertemes F. (eds.), *Der Griff nach den Sternen. Internationales Symposium in Halle (Saale) 16.-21. Februar 2005* [Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle 5], Halle 2010, 439-486.

Davidson 1988 = Davidson H. R. E., *Myths and Symbols in Pagan Europe: Early Scandinavian and Celtic Religions*, Manchester University Press, 1988.

Davidson 1990 = Davidson H. R. E., *Gods and Myths of Northern Europe*, London: Penguin Books, 1990.

Davidson 1993 = Davidson H. R. E., *The Lost Beliefs of Northern Europe*, London/ New York: Routledge, 1993.

Davies 1932 = Davies O., Ancient Mines in Southern Macedonia, In: *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol.62 (Jan. - Jun., 1932), 145-162.

Davies 1985 = Davies G., The Significance of the Handshake Motif in Classical Funerary Art, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 89, No. 4 (1985), 627-640.

Dawkins et al. 1929 = Dawkins R. M. (ed.), *The Sanctuary of Artemis Orthia at Sparta, Excavated and Described by Members of the British School at Athens, 1906-1910 [The Journal of Hellenic studies, Supplementary paper No. 5]*, London: Macmillan & Co., 1929.

De Grummond & Simon 2006 = De Grummond N. T., Simon E. (eds.), *The Religion of the Etruscans*, Austin: University of Texas Press, 2006.

De Montfaucon 1719 = De Montfaucon B., *L'Antiquité expliquée et représentée en figures*, Tome 2, 2, Paris 1719.

De Puma 2000 = De Puma R., *Corpus Vasorum Antiquorum: The J. Paul Getty Museum: Fascicule 9: Etruscan Painted Pottery*, Malibu: The J. Paul Getty Museum, 2000.

Del Socorro 2013 = Del Socorro N., Miniature Objects from the Archaic Tombs of Macedonia, In: *Haemus Journal*, Vol. 2, 2013, 53-60.

Delivorrias & Berger-Doer & Kossatz-Deissmann 1984 = Delivorrias A., Berger-Doer G., Kossatz-Deissmann A., Aphrodite, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* II, Zürich/München 1984, 2-151.

Demargne 1984 = Demargne P., Athena, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* II, Zürich/München 1984, 955-1044.

Deonna 1916 = Deonna W., Notes archéologiques: Eros jouant avec un masque de Silène, In: *Revue Archéologique*, Cinquième Série, T. 3 (1916), 74-97.

Desenne et al. 2005 = Desenne S., Collart J.L., Auxiette G., Martin G., Rapin A., Duvette L., La nécropole d'Orainville "La Croyère" (Aisne). Un ensemble attribuable au Aisne-Marne IV, In: *Revue archéologique de Picardie*. Numéro spécial 22, Hommages à Claudine Pommepuy, 2005, 233-287.

Despini 2009 = Despini A., Gold funerary masks, In: *Antike Kunst* 52 (2009), 20-65.

Détev 1959 = Détev P., Trois vases zoomorphiques primitifs de Bulgarie, In: *Revue Archéologique*, T. 1 (janvier-juin 1959), 153-158.

Dhima 1985 = Dhima A., Materiale skeletore nga nekropoli i Dyrrahut / Matériels squelettiques de la nécropole de Dyrrachium, In: *Iliria*, vol. 15, no.1, 1985, 247-272.

Dhima 1987 = Dhima A., Survey of anthropological features of the Illyrians, In: *Anthropologischer Anzeiger*, Jahrg. 45, H. 2 (June 1987), 131-144.

Diesel 2008 = Diesel A., Felines and Female Divinities: The Association of Cats with Goddesses, Ancient and Contemporary, In: *Journal for the Study of Religion*, Vol. 21, No. 1 (2008), 71-94.

Dietler 1996 = Dietler M., Feasts and Commensal Politics In the Political Economy: Food, Power and Status In Prehistoric Europe, In: Wiessner P., Schiefenhövel W. (eds.), *Food and the Status Quest: An Interdisciplinary Perspective*, Oxford: Berghahn Publishers, 1996, 87-125.

Dillon 1996 = Dillon M., The importance of Oionomanteia in Greek divination, In: Dillon M. (ed.), *Religion in the Ancient world: new themes and approaches*, Amsterdam: A. M. Hakkert, 1996, 99-121.

Dilthey 1977 = Dilthey W., *Descriptive Psychology and Historical Understanding*, 1977.

Dixon 2013 = Dixon H. M., *Phoenician Mortuary Practice in the Iron Age I – III (ca. 1200 – ca. 300 BCE) Levantine "Homeland"*, Doctoral thesis, University of Michigan, 2013.

Dodona Banqueter 2024 = "Bronze figure of a reclining banqueter from the tripod-support of a bronze bowl", production date: 530BC-500BC (circa), made in: Laconia (Greece) (probably); excavated/findspot: Sanctuary of Zeus, Dodona; housed in the British Museum, on display (G13/dc2) (G13/dc2) <https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1954-1018-1> (27.11.2024).

Domić Kunić 2006 = Domić Kunić A., Cadmus and Heracles in search of ores, In: *Živa Antika / Antiquité Vivante* 56 (2006), 81-111.

Double Headed Herm 2008 *= "Double Headed Herm, with heads of Dionysos and Bearded Silen. Luna marble, carved, height 0.28 m, width, base, 0.11 m, depth, base, 0.12 m, width, overall max, 0.17 m, depth, overall max, 0.185 m. Production Place: Italy. Early Roman period,*

AD 1-200", photo by: Michael Jones/The Fitzwilliam Museum, Cambridge (04.12.2008), Accession Number: GR.20.1850 <https://collection.beta.fitz.ms/id/image/media-201127> (02.10.2024).

Douglas-Hamilton et al. 2006 = Douglas-Hamilton I., Bhalla S., Wittemyer G., Vollrath F., Behavioural reactions of elephants towards a dying and deceased matriarch, In: *Applied Animal Behaviour Science*, Volume 100, Issues 1-2, October 2006, 87-102.

Draycott 2019 = Draycott C. M., Activating the Achaemenid landscape. The Broken Lion Tomb (Yılan Taş) and the Phrygian Highlands in the Achaemenid Period, In: Tsetskhladze G. R. (ed.), *Phrygia in antiquity: from the Bronze Age to the Byzantine period*, Leuven: Peeters Press, 2019, 189-220.

Drews 1993 = Drews R., Myths of Midas and the Phrygian Migration from Europe, In: *Klio* 75 (1993), 9-26.

Drougou & Saatsoglou-Paliadeli 1999 = Drougou S., Saatsoglou-Paliadeli C., *Vergina: Wandering through the archaeological site*, Athens: Ministry of Culture/Archaeological Receipts Fund, 1999.

Drougou 2011 = Drougou S., Macedonian metallurgy: an expression of royalty, In: *Heracles to Alexander the Great: Treasures from the Royal Capital of Macedon, A Hellenic Kingdom in the Age of Democracy*, Oxford: Ashmolean Museum, 2011, 181-192.

Dumézil 1970 = Dumézil G., *Archaic Roman Religion with an Appendix on the Religion of the Etruscans*, Volume 1, University of Chicago Press, 1970.

Dumézil 1973 = Dumézil G., *Gods of the Ancient Northmen*, Berkeley/Los Angeles/London: University of California Press, 1973.

Dunand 1981 = Dunand F., Agathodaimon, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* I, Zürich/München 1981, 277-282.

Durham 1905 = Durham M. E., *The Burden of the Balkans*, London: Edward Arnold, 1905.

Durkhem 1995 = Durkhem E., *The Elementary Forms of Religious Life*, New York: The Free Press, 1995 [1912].

Dusinberre 2005 = Dusinberre E. R. M., *Gordion Seals and Sealings: Individuals and Society*, Philadelphia: University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, 2005.

Duvick & Tarrant 2014 = Duvick B., Tarrant H., *Proclus: On Plato Cratylus*, London/New York: Bloomsbury Academic, 2014.

Dzino 2014 = Dzino D., 'Illyrian' in ancient ethnographic discourse, In: *Dialogues d'histoire ancienne*, vol. 40, no. 2, 2014, 45-65.

Edmonds 1999 = Edmonds R. G., Tearing Apart the Zagreus Myth: A Few Disparaging Remarks on Orphism and Original Sin, In: Classical Antiquity, Vol. 18, No. 1 (1999), 35-73.

Edmonds 2004 = Edmonds R. G., *Myths of the Underworld Journey: Plato, Aristophanes, and the 'Orphic' Gold Tablets*, Cambridge University Press, 2004.

Edmonds 2011 = Edmonds R. G. (ed.), *The 'Orphic' Gold Tablets and Greek Religion: Further Along the Path*, Cambridge University Press, 2011.

Edmonds 2013 = Edmonds R. G., *Redefining Ancient Orphism: A Study in Greek Religion*, Cambridge University Press, 2013.

Eduljee 2013 = Eduljee K. E., *Farohar/Fravahar Motif. What Does It Represent? Use of Icons & Symbols in Zoroastrianism*, Zoroastrian Heritage Monographs, West Vancouver (BC), 2013.

Eftimovski & Chausidis 2024 = Eftimovski I., Chausidis N., Archetypes and Archaeology: Have Archaeologists Unjustly Overlooked Jung?, In: Nešić J., Subotić V. (eds.), *Philosophy, Cognition, and Archaeology*, Belgrade: University, Faculty of Philosophy, 2024, 163-174.

Eftimovski 2022 = Eftimovski I., The Mistress of Dogs and warrior initiation at archaic Trebenishte, In: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Vol. 55, No. 2, 2022, 215-229.

Eisen 1916 = Eisen G., The Characteristics of Eye Beads from the Earliest Times to the Present, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 20, No. 1 (1916), 1-27.

Eisenfeld 2016 = Eisenfeld H., Life, Death, and a Lokrian Goddess: Revisiting the Nature of Persephone in the Gold Leaves of Magna Graecia, In: *Kernos* 29, 2016, 41-72.

Ekroth 2002 = Ekroth G., *The Sacrificial Rituals of Greek Hero-Cults in the Archaic to the Early Hellenistic Period*, Centre International d'Étude de la Religion Grecque Antique, Liège 2002.

Ekroth 2017 = Ekroth G., Bare Bones: Zooarchaeology and Greek Sacrifice, In: Hitch S., Rutherford I. (eds.), *Animal Sacrifice in the Ancient Greek World*, Cambridge University Press, 2017, 15-47.

Elderkin 1939 = Elderkin G. W., The Bee of Artemis, In: *The American Journal of Philology*, Vol. 60, No. 2 (1939), 203-213.

Eliade 1959 = Eliade M., Methodological Remarks on the Study of Religion's Symbolism, In: Eliade M., Kitagawa J. M. (eds.), *The History of Religions: Essays in Methodology*, Chicago 1959, 86-107.

Eliade 1978 = Eliade M., *The Forge and the Crucible: The Origins and Structure of Alchemy*, second edition, Chicago/London: University of Chicago Press, 1978.

Eliade 2004 = Eliade M., *Shamanism: Archaic Techniques of Ecstasy*, Princeton & Oxford: Princeton University Press, 2004.

Elliott 1995 = Elliott J., The Etruscan Wolfman in Myth and Ritual, In: *Etruscan Studies*, Vol. 2, Article 1, 1995, 17-33.

Elliott 2015 = Elliott J. H., *Beware the Evil Eye: The Evil Eye in the Bible and the Ancient World, Vol. 1. Introduction, Mesopotamia, and Egypt*, Eugene (OR): Cascade Books, 2015

Elliott 2016a = Elliott J. H., *Beware the Evil Eye: The Evil Eye in the Bible and the Ancient World, Vol. 2. Greece and Rome*, Eugene (OR): Cascade Books, 2016.

Elliott 2016b = Elliott J. H., *Beware the Evil Eye: The Evil Eye in the Bible and the Ancient World, Vol. 3. The Bible and Related Sources*, Eugene (OR): Cascade Books, 2016.

Elliott 2017 = Elliott J. H., *Beware the Evil Eye: The Evil Eye in the Bible and the Ancient World, Vol. 4. Postbiblical Israel and Early Christianity through Late Antiquity*, Eugene (OR): Cascade Books, 2017.

Ellis 1943 = Ellis [Davidson] H. R., *The Road to Hel: A Study of the Conception of the Dead in Old Norse Literature*, Cambridge: Cambridge University Press, 1943.

Ephesus coin 2024 = *"Coin (tetradrachm) of Ephesos"*; 390-380 B.C.; Silver; Place: Ephesus, Ionia; The J. Paul Getty Museum, object number: 80.NH.152.62 <https://www.getty.edu/art/collection/object/103Z32> (13.11.2024).

Eros Selcë 2004 = *"Erosi si aktor, reliev i aplikuar nga një vazo bronzi, shek. III p.e.sonë"*, Përfytyrime mitologjike gjetje arkeologjike Selcë (Pelion), Neritan Ceka, Trashëgimia.com, 2004 <https://balkancultureheritage.com/find/P%C3%ABrfytyrime_mitologjike_gjetje_arkeologjike_Selc%C3%AB_(Pelion)/2004> (23.10.2023).

Etruscan bronze strainer 2023 = *"Bronze strainer with openwork handle"*, Etruscan, 5th century BCE, Accession Number: 12.160.8, The Metropolitan Museum of Art, New York <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/248652> (12.07.2023).

Exekias amphora 2024 = *"Attic black-figure Amphora signed by Exekias"*, Vulci, 540-530 B.C., Vatican Museums, Gregorian Etruscan Museum, Cat. 16757 <https://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/museo-gregoriano-etrusco/sala-xix--emiciclo-inferiore--collezione-dei-vasi--ceramica-atti/anfora-attica-a-figure-nere-firmata-da-exekias.html> (14.11.2024).

Eye of Horus 2007 = *"Eye of Horus bw"*, by Jeff Dahl/Wikimedia Commons, 14.12.2007 <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Eye_of_Horus_bw.svg> (02.10.2024).

Fabulous Monsters 2021 = *Fabulous Monsters*, Geneva/New York: Phoenix Ancient Art, 2021.

Falchetti 2003 = Falchetti A. M., The Seed of Life: The Symbolic Power of Gold-Copper Alloys and Metallurgical Transformations, In: Quilter J., Hoopes J. W. (eds.), *Gold and Power in Ancient Costa Rica, Panama, and Colombia*, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks, 2003, 345-381.

Famin 1836 = Famin C., *Musée royal de Naples: peintures, bronzes et statues érotiques du cabinet secret, avec leur explication*, Paris: Abel Ledoux, 1836.

Farnoux 1992 = Farnoux A., Lykourgos I, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VI, Zürich/München 1992, 309-319.

Fasolo 2003 = Fasolo M., *La Via Egnatia I. Da Apollonia e Dyrrachium ad Herakleia Lynkestidos*, Roma 2003

Filow 1927 = Filow B., *Die archaische Nekropole von Trebenischte am Ochrida-see*, Berlin/Leipzig 1927.

Florina hydria handle 2023 = *"Handle of a hydria (water jar); Greek; Archaic Period; about 540 B.C. (said to come from Florina in Macedonia)"*, Museum of Fine Arts Boston, accession number 61.380 <https://collections.mfa.org/objects/153052> (22.10.2023).

Flower 2017 = Flower H. I., *The Dancing Lares and the Serpent in the Garden: Religion at the Roman Street Corner*, Princeton (NJ): Princeton University Press, 2017.

Fol 2009 = Fol V., The Anthropodaimons with Golden Masks from the Upper Stream of Tonzos, In: *Thracia* XVIII, Sofia 2009, 35-42.

Fol 2018 = Fol V., Golden masks from the lands of the Odrysian Kingdom, In: *Scienze dell'Antichità* 24/3, Roma: Edizioni Quasar, 2018, 89-98.

Fotiadi 2018 = Fotiadi M., *Dedications at Ancient Dodona*, Master's Thesis, University of Birmingham, 2018.

Fouache et al. 2001 = Fouache E., Dufaure J.-J., Denèfle M., Lézine A.-M., Léra P., Prendi F., Touchais G., Man and environment around lake Maliq (southern Albania) during the Late Holocene, In: *Vegetation History and Archaeobotany* 10/ 2 (2001), 79-86.

Fouache et al. 2010 = Fouache E., Desruelles S., Magny M., Bordon A., Oberweiler C., Coussot C., Touchais G., Lera P., Lézine A.-M., Fadin L., Roger R., Palaeogeographical reconstructions of Lake Maliq (Korça Basin, Albania) between 14,000 BP and 2000 BP, In: *Journal of Archaeological Science*, Volume 37, Issue 3, 2010, 525-535.

Frankfort 1970 = Frankfort H., *The Art and Architecture of the Ancient Orient*, Penguin Books, 1970.

Froehner 1892 = Froehner W., *La collection Tyszkiewicz: choix de monuments antiques avec texte explicatif*, Munich 1892.

Galik 2000 = Galik A., Dog Remains from the Late Hallstatt Period of the Chimney Cave Durezza, Near Villach (Carinthia, Austria), In: Crockford S. J. (ed.), *Dogs through Time: An Archaeological Perspective. Proceedings of the 1st ICAZ Symposium on the History of the Domestic Dog*, Oxford 2000, 129-137.

Ganymede jewelry 2023 = *"Ganymede jewelry, Greek, Hellenisic, ca. 330–300 BCE, Gold, rock crystal, emerald"*, Accession Number: 37.11.8–.17, Metropolitan Museum of Art, New York <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/256975> (03.05.2023).

Garašanin 1952 = Garašanin M. V., Bracelets a extrémités en têtes de serpents de la Macédoine, In: *Artibus Asiae*, Vol. 15, No. 3 (1952), 268-276.

Garašanin 1983 = Garašanin M., Razvijeno bronzano doba i prelazni period (gvozdeno doba I) Makedonije, In: Benac A., Čović B. (eds.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja IV: Bronzano doba*, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine - Centar za balkanološka ispitivanja, 1983, 786-798.

Gardeisen et al. 2002 = Gardeisen A., Petit L. G., Piquès G., Cheylan M., Geniez P., La recherche archéozoologique en Albanie: un état de la question à Sovjan (bassin de Korçë), In: Rénard J., Touchais G. (eds.), *L'Albanie dans l'Europe préhistorique, Supplements au Bulletin de Correspondance Hellénique* 42, Athens 2002, 43-60.

Gasparri & Veneri 1986 = Gasparri C., Veneri A., Dionysos, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* III, Zürich/München 1986, 414-514.

Gavranović et al. 2024 = Gavranović M., Heilmann D., Verčík M., Ardjanliev P. (eds.), *The Mechanism of Power: The Bronze and Iron Ages in Southeastern Europe* [Perspectives on Balkan Archaeology 2], Rahden/Westf.: Leidorf, 2024.

Gavrilović 2018 = Gavrilović A. Đ., The Lion Mask Motif on the Pillar of St. Symeon the Wonder-worker in Lesnovo (1349). Its Origin and Meaning, In: *ПАТРИМОНИУМ.МК* 16, Скопје: Каламус, 2018, 249-258.

Genz 2011 = Genz H., The Iron Age in Central Anatolia, In: Tsetskhladze G. R. (ed.), *The Black Sea, Greece, Anatolia and Europe in the First Millennium BC, Colloquia antiqua* 1, Leuven/Paris/Walpole, MA: Peeters, 2011, 331-368.

Genz 2019 = Genz H., Iron Age Burial Customs in Central Anatolia: The View from Boğazköy, In: Tsetskhladze G. R. (ed.), *Phrygia in antiquity: from the Bronze Age to the Byzantine period*, Leuven: Peeters Press, 2019, 395-410.

Georgievski 1999 = Georgievski M., *Icon Gallery - Ohrid*, Ohrid: Institute for Protection of the Monuments of Culture and National Museum, 1999.

Georgoudi 2011 = Georgoudi S., Sacrificing to Dionysos: Regular and Particular Rituals, In: Schlesier R. (éd.), A Different God? - Dionysos and Ancient Polytheism, Berlin: De Gruyter, 2011, 47-60.

Gergova 2006 = Gergova D., The Gold "Sandals", In: *Folia Archaeologica Balcanica I*, Skopje 2006, 111-117.

Gesell 1976 = Gesell G. C., The Minoan Snake Tube: A Survey and Catalogue, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 80, No. 3, 1976, 247-259.

Getty Museum Journal 1984 = Acquisitions/1983, In: *The J. Paul Getty Museum Journal*, Volume 12, 1984.

Giamakis 2024 = Giamakis C., *Identity, Power and Group Formation in Archaic Macedonia (600-400 BC)*, Leiden: Sidestone Press, 2024.

Gimbutas 1982 = Gimbutas M., *The Goddesses and Gods of Old Europe: 6500 - 3500 BC, Myths and Cult Images*, Berkeley/Los Angeles: University of California Press, 1982.

Gjongecaj 1985 = Gjongecaj S., Thesari i Hijes së Korbit / Le trésor de Hija e Korbit, In: *Iliria*, Vol. 15, No. 1, 1985, 167-209.

Gočeva & Popov 1986 = Gočeva Z., Popov D., Bendis, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* III, Zürich/München 1986, 95-97.

Gold sandals Egypt 2024 = *"Sandals"*, Gold sheet, From Egypt, Upper Egypt, Thebes, Wadi Gabbanat el-Qurud, Wadi D, Tomb of the Three Foreign Wives of Thutmose III, New Kingdom, ca. 1479-1425 B.C., Accession Number: 26.8.146a-b, Metropolitan Museum of Art, New York <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/547647> (13.11.2024).

Gold wreath 2024 = *"Gold oak wreath with a bee and two cicadas"*, 350BC-300BC, findspot: Dardanelles (said to be from), Çanakkale, Marmara Region, Turkey, housed in the British Museum, registration number 1908,0414.1 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1908-0414-1> (21.10.2024).

Goldhahn & Oestigaard 2008 = Goldhahn J., Oestigaard T., Smith and death – cremations in furnaces in Bronze and Iron Age Scandinavia, In: Prescott C., Konstantinos C., Lund J. (eds.), *Facets of Archaeology: Essays in Honour of Lotte Hedeager on her 60th Birthday* [Oslo Archaeological Series, Vol. 10], Oslo University, 2008, 215-241.

Goldman 1960 = Goldman B., The Development of the Lion-Griffin, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 64, No. 4 (1960), 319-328.

Goldwater et al. 1969 = Goldwater R., Newton D., Jones J., Northern T. (eds.), *Art of Oceania, Africa, and the Americas from The Museum of Primitive Art*, New York: The Metropolitan Museum of Art, 1969.

Golem Grad Dice Snake 2022 = *"Fun fact: dice snakes can go full Ourobors mode on you when you're working with them!"*, photo by: snakeisland.golemgrad / Instagram, 14.01.2022 <https://www.instagram.com/p/CYtehQeIvQD/?igshid=YmMyMTA2M2Y%3D> (22.02.20223).

Golubović et al. 2021 = Golubović A., Anđelković M., Tomović L., Arsovski D., Gvozdenović S., Šukalo G., Ajtić R., Bonnet X., Death-feigning propensity varies within dice snake populations but not with sex or colour morph, In: Journal of Zoology, Volume 314, Issue 3 (July 2021), 203-210.

Goodyear 1891 = Goodyear W. H., *The Grammar of the Lotus: A New History of Classic Ornament as a Development of Sun Worship. With Observations on the "Bronze Culture" of Prehistoric Europe, as Derived from Egypt; Based on the Study of Patterns*, London: Sampson Low, Marston and Company, 1891.

Gorgievski 2015 = Gorgievski D., The Mysterious Mountain of Kurbinovo, In: *Byzantion*, Vol. 85 (2015), 67-76.

Gorgon Corfu 2021 = "West Pediment from the Temple of Artemis in Corfu, circa 580 B.C.", Archaeological Museum of Corfu, photo: Neoclassicism Enthusiast/Wikimedia Commons, 05.11.2021 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:West_Pediment_from_the_Temple_of_Artemis_in_Corfu.jpg> (13.12.2022).

Gori & Krapf 2015 = Gori M., Krapf T., The Bronze and Iron Age Pottery from Sovjan, In: Iliria 39 (2015), 91-135.

Gorzelany 2019 = Gorzelany D., Types of funerary complexes in Macedonia, In: *Macedonia – Alexandria: Monumental Funerary Complexes of the Late Classicaland Hellenistic Age*, Archaeopress, 2019, 25-87.

Gotland snake-witch 2008 = *"Snake-witch"*, Gotland, Sweden, now housed in Fornsalen museum, Visby. Photo by Berig / Wikimedia Commons, 25.06.2008 <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Snake-witch.JPG> (03.03.2023).

Govedarica 2012 = Govedarica B., Die sakrale Symbolik des Kreises: Gedanken zum verborgenen Sinnbild der Hügelbestattungen (The Sacred Symbol of the Circle: The Hidden Meaning of Burial Mounds), In: Borgna E., Celka S. M. (eds.), *Ancestral Landscape. Burial mounds in the Copper and Bronze Ages (Central and Eastern Europe – Balkans – Adriatic – Aegean, 4th-2nd millennium B.C.) Proceedings of the International Conference held in Udine, May 15th-18th 2008*, Lyon 2012, 33-46.

Grace 1971 = Grace V. R., Samian Amphoras, In: *Hesperia* 40/1 (1971), 52-95.

Grächwil hydria 2007 = *"Décoration principale surmontant la cruche à eau (hydrie), retrouvée en 1851 dans une tombe de la période de Hallstatt"*, Musée d'Histoire de Berne, photo: A. & G. Zimmermann / Le Dictionnaire historique de la Suisse DHS, 05.04.2007 <https://hls-dhs-dss.ch/fr/articles/008324/2007-04-05/> (15.12.2022).

Graells i Fabregat 2011 = Graells i Fabregat R., Tres cascos Italo-Calcídicos de la antigua colección Marqués de Salamanca en el Museo Arqueológico Nacional de Madrid, In: *OEBALUS: Studi sulla Campania nell'Antichità* 6, Roma 2011, 7-50.

Graf & Johnston 2007 = Graf F., Johnston S. I., *Ritual Texts for the Afterlife: Orpheus and the Bacchic Gold Tablets*, London/New York: Routledge, 2007.

Graf 1992 = Graf F., Heiligtum und Ritual: Das Beispiel der griechisch-römischen Asklepieia, In: Schachter A., Bingen J. (eds.), *La Santuaire grec* (Entretiens Hardt 37), Geneva: Fondation Hardt, 1992, 159-199.

Gralak 2017 = Gralak T., *Architecture, style and structure in the Early Iron Age in Central Europe*, Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 2017.

Grammenos 2004 = Grammenos D. V., *The Archaological Museum of Thessaloniki*, Athens: John S. Latsis Public Benefit Foundation, 2004.

Granier 1931 = Granier F., *Die makedonische Heeresversammlung: ein Beitrag zum antiken Staatsrecht [Münchener Beiträge zur Papyrusforschung und antiken Rechtsgeschichte* 13], München: Beck, 1931.

Gräslund 2004 = Gräslund A.-S., Dogs in graves – a question of symbolism?, In: Frizell B. S. (ed.), *Pecus. Man and Animal in Antiquity: Proceedings of the Conference at the Swedish Institute in Rome, September 9-12, 2002*, 2004, 171-180.

Graziadio 2013 = Graziadio G., The Importance of Mouth Coverings in the Late Cypriot Burial Customs, In: *SOMA 2012. Idenity and Connecivity: Proceedings of the 16th Symposium on Mediterranean Archaeology, Florence, Italy, 1–3 March 2012*, Volume I, Oxford: Archaeopress, 2013, 345-351.

Graziosi 2002 = Graziosi B., *Inventing Homer: The Early Reception of Epic*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Grbić 1960 = Grbić M., *Porodin: kasno-neolitsko naselje na tumbi kod Bitolja*, Bitolj: Narodni Muzej, 1960.

Green 1986 = Green M., Jupiter, Taranis and the solar wheel, In: Henig M., King A. (eds.), *Pagan Gods and Shrines of the Roman Empire*, Oxford: University Committee for Archaeology, 1986, 65-76.

Green 1989 = Green M., *Symbol and Image in Celtic Religious Art*, London/New York: Routledge, 1989.

Green 1992 = Green M., *Animals in Celtic Life and Myth*, London/New York: Routledge, 1992.

Green 2004 = Green M. J., An Archaeology of Images: Iconology and Cosmology in Iron Age and Roman Europe, London/New York: Routledge, 2004.

Griffin Mosaic Pella 2012 = *"Part of pebble mosaic pavement from the Dionysos House, Griffin tearing apart a deer, 325-300 BC, Archaeological Museum, Pella"*, photo by Carole Raddato / Flickr.com, 10.04.2012 <https://www.flickr.com/photos/carolemage/7065240765/> (15.03.2024).

Grošelj 1954 = Grošelj M., Praehellenica, In: *Živa Antika / Antiquité Vivante* 4/1 (1954), 164–167.

Gundestrup cauldron 2011 = "*The Gundestrup cauldron is a richly-decorated silver vessel, thought to date to the 1st century BC, placing it into the late La Tène period. It was found in 1891 in a peat bog near the hamlet of Gundestrup, in the Aars parish in Himmerland, Denmark*", photo by Knud Winckelmann and Nationalmuseet, at Wikimedia Commons (CC-BY-SA-3), 14.05.2011 <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Gundestrup_cauldron.jpg> (15.09.2023).

Güntner 1997 = Güntner G., Persephone, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VIII, Zürich/München 1997, 956-978.

Guštin & Kuzman & Preložnik 2014 = Guštin M., Kuzman P., Preložnik A., Celtic helmets from Hellenistic necropolises at Ohrid, In: Guštin M., David W. (eds.), *The Clash of Cultures? The Celts and the Macedonian World. Schriften des Kelten-Römer-Museums Manching* 9, Manching 2014, 53-67.

Guštin & Kuzman 2021 = Guštin M., Kuzman P., The Chrysomallos from Lychnidos, In: Duev R. (ed.), *Science and society: Contribution of humanities and social sciences*, Skopje: Faculty of Philosophy, 2021, 73-91.

Guštin 2009 = Guštin M., The golden mask from the unknown, In: Cooney G., Becker K., Coles J., Ryan M., Sievers S. (eds.), *Relics of old decency: archaeological studies in later prehistory: Festschrift for Barry Raftery*, Dublin 2009, 137-141.

Guštin 2014 = Guštin M., The human mask of unknown provenience, In: Gosden C., Crawford S., Ulmschneider K. (eds.), *Celtic Art in Europe. Making connections*, Oxford/ Philadelphia 2014, 68-72.

Guthrie 1993 = Guthrie W. K. C., *Orpheus and Greek Religion: A Study of the Orphic Movement*, Princeton (NJ): Princeton University Press, 1993 [1952].

Haas 1994 = Haas V., *Geschichte der hethitischen Religion*, Leiden/New York/Koln: E. J. Brill, 1994.

Hadermann-Misguich 1968 = Hadermann-Misguich L., Les eaux vives de l'Ascension dans le contexte visionnaire des Théophanies de Kurbinovo, In: *Byzantion*, Vol. 38, No. 2 (1968), 374-385.

Hadzisteliou-Price 1969 = Hadzisteliou-Price T., «To the Groves of Persephoneia...» A Group of 'Medma' Figurines, In: *Antike Kunst*, Vol. 12, No. 2 (1969), 51-55.

Haeussler 2012 = Haeussler R., Interpretatio Indigena. Re-Inventing local cults in a global world, In: *Mediterraneo Antico* XV (1-2), 2012, 143-174.

Hafner 1968 = Hafner G., *Art of Crete, Mycenae, and Greece*, New York: Harry N. Abrams, Inc., 1968.

Hammond & Griffith 1979 = Hammond N. G. L., Griffith G. T., *A History of Macedonia, Volume 2: 550-336 B.C.*, Oxford 1979.

Hammond & Walbank 1988 = Hammond N. G. L., Walbank F. W., *A History of Macedonia, Volume 3: 336-167 B.C.*, Oxford 1988.

Hammond 1957 = Hammond M., Imperial Elements in the Formula of the Roman Emperors during the First Two and a Half Centuries of the Empire, In: *Memoirs of the American Academy in Rome*, Vol. 25 (1957), 17+19-64.

Hammond 1966 = Hammond N. G. L., The Kingdoms in Illyria Circa 400–167 B.C., In: *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 61 (1966), 239-253.

Hammond 1967a = Hammond N. G. L., Tumulus-Burial in Albania, the Grave Circles of Mycenae, and the Indo-Europeans, In: *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 62 (1967), 77-105.

Hammond 1967b = Hammond N. G. L., *Epirus: The Geography, the Ancient Remains, the History and Topography of Epirus and Adjacent Areas*, Oxford 1967.

Hammond 1971 = Hammond N. G. L., The Dating of Some Burials in Tumuli in South Albania, In: *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 66 (1971), 229-241.

Hammond 1972 = Hammond N. G. L., *A History of Macedonia, Volume 1: Historical geography and prehistory*, Oxford 1972.

Hammond 1973 = Hammond N. G. L., Grave circles in Albania and Macedonia, In: Crossland R. A., Birchall A. (eds.), *Bronze age migrations in the Aegean: archaeological and linguistic problems in Greek prehistory*, London 1973, 189-198.

Hammond 1974 = Hammond N. G. L., Alexander's Campaign in Illyria, In: *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 94 (1974), 66-87.

Hammond 1994 = Hammond N.G.L., 9d. Illyrians and North-West Greeks, In: Lewis D. M., Boardman J. (eds.). *The Cambridge Ancient History, Volume 6: The Fourth Century BC*, Cambridge: Cambridge University Press, 1994, 422-443.

Hammond 2000 = Hammond N. G. L., The ethne in Epirus and Upper Macedonia, In: *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 95 (2000), 345-352.

Hardie 1923 = Hardie M. M., The Evil Eye in Some Greek Villages of the Upper Haliakmon Valley in West Macedonia, In: *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 53 (1923), 160-172.

Harding 1976 = Harding A. F., Illyrians, Italians and Mycenaeans: Trans-Adriatic contacts during the Late Bronze Age, In: Iliria 4 (1976), 157-162.

Harrison 1908 = Harrison J. E., Prolegomena to the Study of Greek Religion, Cambridge: The University Press, 1908.

Hartswick 1990 = Hartswick K. J., The Ares Borghese Reconsidered, In: *Revue Archéologique*, Nouvelle Série, Fasc. 2 (1990), 227-283.

Hatzi 2008 = Hatzi G. E., *The Archaeological Museum of Olympia*, Athens: John S. Latsis Public Benefit Foundation, 2008.

Hatzopoulos 1987 = Hatzopoulos M., Artémis Digaia Blaganitis en Macédoine, In: *Buletin de correspondance hellénique* 111/1, 1987, 397-412.

Hatzopoulos 1994 = Hatzopoulos M. B., *Cultes et rites de passage en Macedoine*, MELETHMATA 19, Athenes 1994.

Hatzopoulos 1996 = Hatzopoulos M. B., *Macedonian institutions under the kings. I. A historical and Epigraphic Study*, Athens 1996.

Hatzopoulos 2018 = Hatzopoulos M. B., Recent Research in the Ancient Macedonian Dialect: Consolidation and New Perspectives, In: Giannakis G. K., Crespo E., Filos P. (eds.), *Studies in Ancient Greek Dialects: From Central Greece to the Black Sea*, De Gruyter, 2018, 299-328.

Heesterman 1957 = Heesterman J. C., *The Ancient Indian Royal Consecration: The Rājasūya described according to the Yajus texts and annoted*, Hague: Mouton & Co., 1957.

Helios Ilion 2007 = *"Relief showing Helios, sun god in the Greco-Roman mythology. From the North-West pediment of the temple of Athena in Ilion (Troy). Between the first quarter of the 3rd century BC and 390 BC. Marble, 85,8 x 86,3 cm. Found during the excavations lead by Heinrich Schliemann in 1872, now in the Pergamon-Museum in Berlin, Germany"*, photo by Gryffindor / Wikimedia Commons, 2007 <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Ilion---metopa.jpg> (20.12.2023).

Helmbrecht 2008 = Helmbrecht M., Figures with Horned Headgear: A Case Study of Context Analysis and Social Significance of Pictures in Vendel and Viking Age Scandinavia, In: Lund Archaeological Review 13- 14 (2007-2008), 31-54.

Helmbrecht 2013 = Helmbrecht M., Figures, foils and faces – fragments of a pictorial world: Anthropomorphic images from the Vendel Period and Viking Age found at Uppåkra, In: Hårdh B., Larsson L. (eds.), *Folk, fä och fynd. Uppåkrastudier* 12. *Acta Archaeologica Lundensia*, Series in 8° 64, Lund 2013, 9-31.

Hermary & Cassimatis & Vollkommer 1986 = Hermary A., Cassimatis H., Vollkommer R., Eros, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* III, Zürich/München 1986, 850-942.

Hermes Malavec 2020 = *"Reliev i gdhendur në gur i Hermesit, zbuluar në Malavec 1972, i shek II-III e.s."*, Muzeu Arkeologjik Korçë - Archaeological Museum, Korca, Official Facebook page, 17.01.2020 <https://www.facebook.com/arkeologjiakorce/posts/pfbid0fU6u3iVVwqYvK7ESCpM9VwG3Nj7pk4dmuguDYqXo1v7Ggmxm4VFcFjooagVL1oxNl> (08.12.02023)

Hermodsson 2000 = Hermodsson L., En invandrad gud? Kring en märklig gotländsk bildsten, In: *Fornvännen* 95 (2000), 109-118.

Herrin der Tiere 2009 = *"Die "Herrin der Tiere" auf der rechten Langseite auf einem böotischen Tonkästchen (Pyxis), zudem weitere Tiere auf den umlaufenden Seiten, zudem verschiedene Verzierungen, darunter viele Swastiken; spätes 7. Jahrhundert v. Chr."*, Antikensammlung Berlin, photo by: Marcus Cyron/Wikimedia Commons, 04.06.2009 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mistress_of_the_animals_on_Boiotian_clay_pyxis_Antikensammlung_Berlin.jpg> (13.08.2023).

Higgins 1957 = Higgins R. A., The Aegina Treasure Reconsidered, In: *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 52 (1957), 42-57.

Higgins 1961 = Higgins R. A., *Greek and Roman Jewellery*, London: Methuen, 1961.

Higgins 1963 = Higgins R. A., *Greek Terracotta Figures*, London: The British Museum, 1963.

Higgins 1967 = Higgins R. A., *Greek Terracottas*, London: Methuen & Co Ltd, 1967.

Higgins 1981 = Higgins R., *Minoan and Mycenaean Art*, New York/Toronto: Oxford University Press, 1981.

Hochstetter 1982 = Hochstetter A., Die mattbemalte Keramik in Nordgriechenland, ihre Herkunft und lokale Ausprägung, In: Praehistorische Zeitschrift 57/2 (1982), 201-219.

Hodder 1992 = Hodder I., *Theory and Practice in Archaeology*, London/New York: Routledge, 1992.

Hoddinott 1963 = Hoddinott R. F., *Early Byzantine churches in Macedonia and southern Serbia. A Study of the Origins and the Initial Development of East Christian Art*, London: MacMillan and Company / New York: St. Martin's Press, 1963.

Holtzmann 1992 = Holtzmann B., La sculpture a Thasos: les reliefs, In: *Revue Archéologique*, Nouvelle Série, Fasc. 1 (1992), 188-200.

Holtzmann 2017 = Holtzmann B., Fragment d'une stèle funéraire thasienne de style sévère, In: Mullier D. (ed.), *Thasos. Métropole et colonie. Actes du symposium international à la mémoire de Marina Sgourou, Thasos, 21-22 septembre 2006*, Paris/Athens: École française d'Athènes, 2017, 369-380.

Hopkins 1962 = Hopkins C., The Aegina Treasure, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 66, No. 2 (1962), 182-184.

Hoplite Leaving Home 2006 = *"Lekythos hoplite Petit Palais ADUT01575; Group of the Hoplite-Leaving-Home, Attic black-figure lekythos, 510–500 BC, found in Sala Consilina"*, Petit Palais Paris, photo by Jastrow/Wikimedia Commons, 31.07.2006 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lekythos_hoplite_Petit_Palais_ADUT01575.jpg > (23.02.2024).

Hoplite Leaving Home 2018 *= "Group of Hoplite Leaving Home - ABV 464 extra - hoplite and draped figures - München AS 1845"*, Staatliche Antikensammlungen München, photo by ArchaiOptix/Wikimedia Commons, 31.08.2018 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Group_of_Hoplite_Leaving_Home_-_ABV_464_extra_-_hoplite_and_draped_figures_-_M%C3%BCnchen_AS_1845_-_01.jpg> (23.02.2024).

Horejs 2007 = Horejs B., The Phenomenon of Mattpainted Pottery in the Northern Aegean. Introduction, Overview and Theories, 03.10.2007. In: Horejs, B. - Pavúk, P. (eds.): *Aegean and Balkan Prehistory* <http://www.aegeobalkanprehistory.net/index.php?p=article&id_art=8> (18.10.2022).

Hošek et al. 2021 = Hošek J., Verčík M., Pokorný P., Beneš J., Komárková V., Radoměřský T., Atanasoska N., Todoroska V., Ardjanliev P., Geoarchaeological evidence on a Late Bronze Age earthquake, Ohrid Basin (North Macedonia), In: *Journal of Quaternary Science* 36/6 (2021), 1003-1012.

Hovhannisyan 1973 = C. Hovhannisyan C., *The Wall-Paintings of Erebooni*, Yerevan: Armenian SSR Academy of Sciences, 1973.

Howard 1983 = Howard H., *The bronze casting industry in later prehistoric southern Britain: a study based on refractory debris*, Doctoral thesis, University of Southampton, 1983.

Huysecom-Haxhi & Muller 2007 = Huysecom-Haxhi S., Muller A., Déesses et/ou mortelles dans la plastique de terre cuite Réponses actuelles à une question ancienne, In: *Pallas* 75 (2007), 231-247.

Huysecom-Haxhi & Muller 2017 = Huysecom-Haxhi S., Muller A., Coroplastic production in the Archaic Era, In: Adam-Veleni P., Koukouvou A., Palli O., Stefani E., Zografou E. (eds.), *Figurines. A Microcosmos of Clay*, Thessaloniki: Archaeological Museum of Thessaloniki, 2017, 57-60.

Huysecom-Haxhi 2009 = Huysecom-Haxhi S., *Les figurines en terre cuite archaïques de l'Artémision de Thasos: artisanat et piété populaire à l'époque de l'archaïsme mûr et recent*, Études Thasiennes 21, Paris/Athens: École française d'Athènes, 2009.

Huysecom-Haxhi 2015 = Huysecom-Haxhi S., Du coq au canthare. Images de l'initiation masculine dans la coroplathie béotienne à l'époque classique, In: Huysecom-Haxhi S., Muller A. (eds.), *Figurines grecques en contexte. Présence muette dans le sanctuaire, la tombe et la maison*, Presses Universitaires du Septentrion, 2015, 71-89.

Huysecom-Haxhi 2017 = Huysecom-Haxhi S., Technique, iconographie et style dans la petite plastique thasienne archaïque, In: Mullier D. (ed.), *Thasos. Métropole et colonie. Actes du symposium international à la mémoire de Marina Sgourou, Thasos, 21-22 septembre 2006*, Paris/Athens: École française d'Athènes, 2017, 343-356.

Icard-Gianolio 1994 = Icard-Gianolio N., Psyche, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VII, Zürich/München 1994, 569-585.

Ignatiadou 2010 = Ignatiadou D., Royal Identities and Hidden Symbolism in the Vergina Lion-hunt Painting, In: *Archaiologikon Deltion* 57, Athens 2010, 119-154.

Ignatiadou 2014 = Ignatiadou D., The Symbolic Krater, In: de la Genière J. (ed.), *Le cratère à volutes. Destinations d'un vase de prestige entre Grecs et non-Grecs. Actes du Colloque, Paris, 26-27 octobre 2012* [Cahiers du Corpus Vasorum Antiquorum France 2], Paris 2014, 43-59.

Ignatiadou 2018 = Ignatiadou D., Burial practices for elite Macedonians with cultic duties, In: Nenna M.-D., Huber S., Van Andringa W. (eds.), *Constituer la tombe, honorer les défunts en Méditerranée antique* [Études Alexandrines 46], Alexandrie: Centre d'Études Alexandrines, 2018, 299-313.

Ignatiadou 2019 = Ignatiadou D., Luxury Board Games for the Northern Greek Elite, In: *Archimède: Archéologie et histoire ancienne*, No. 6, 2019, 144-159.

Iliev 2018 = Iliev J., The Tholos Room in the Royal Palace in Bylazora, In: Gjorgjievski D. (ed.), *Giving gifts to God: evidences of votive offerings in the sanctuaries, temples and churches*, Kumanovo 2018, 137-150.

Illuyankas 2007 = *"Depiction of the myth of the Sky God killing the dragon Illuyankas; Neo-Hittites; 850-800 BC; Limestone orthostat at the Lions Gate at Malitiya (Arslantepe), now at the Museum of Anatolian Civilizations, Ankara, Turkey"*, photo by Georges Jansoone (JoJan)/Wikimedia Commons, 23.04.2007 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Museum_of_Anatolian_Civilizations082_kopie1jpg.jpg> (17.09.2024).

Illyrian helmet Argolis 2007 = "Illyrian type helmet. Bronze. 6th-5th century BC. From Argolis", photo: David Liam Moran/Wikimedia Commons, 13.11.2007 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Illyrian_helmet_1.jpg> (18.11.2022)

Insoll 2004 = Insoll T., Are Archaeologists Afraid of Gods? Some Thoughts on Archaeology and Religion, In: *Belief in the Past. The Proceedings of the 2002 Manchester Conference on Archaeology and Religion*, Oxford: Archaeopress, 2004, 1-6.

Isaksson 2000 = Isaksson S., *Food and Rank in Early Medieval Time*, Theses and Papers in Scientific Archaeology 3, Stockholm University: Archaeological Research Laboratory, 2000.

Islami 1972 = Islami S., Prerjet monetare të Skodrës, Lisit dhe Gentit (Përpjekje për një rishqyrtim të problemit). In: *Iliria* 2 (1972), 351-376.

Isler 1981 = Isler H. P., Acheloos, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* I, Zürich/München 1981, 12-36.

Isler-Kerényi 2007 = Isler-Kerényi C., *Dionysos in Archaic Greece: An Understanding through Images*, Leiden/Boston: Brill, 2007.

Isler-Kerényi 2015 = Isler-Kerényi C., *Dionysos in Classical Athens: An Understanding through Images*, Leiden/Boston: Brill, 2015.

Jackson 2016 = Jackson P., Cycles of the wolf - Unmasking the young warrior in Europe's past, In: Haldén P., Jackson P. (eds.), *Transforming Warriors: The ritual organization of military force*, London/New York 2016, 36-48.

Jameson & Jordan & Kotansky 1993 = Jameson M. H., Jordan D. R., Kotansky R. D., *A 'Lex Sacra' from Selinous*, Durham (NC): Duke University, 1993.

Janko 1984 = Janko R., Forgetfulness in the Golden Tablets of Memory, In: *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 34, No. 1 (1984), 89-100.

Jannot 1991 = Jannot J.-R., Charon et Charun: à propos d'un démon funéraire étrusque, In: *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 135e année, N. 2, 1991, 443-464.

Jenkyns 2016 = Jenkyns R., *Classical Literature: An Epic Journey from Homer to Virgil and Beyond*, New York: Basic Books, 2016.

Jentel 1997 = Jentel M.-O., Skylla I, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VIII, Zürich/Düsseldorf 1997, 1137-1145.

Jockenhövel 2018 = Jockenhövel A., Alteuropäische Gräber der Kupferzeit, Bronzezeit und Älteren Eisenzeit mit Beigaben aus dem Gießereiwesen (Gießformen, Düsen, Tiegel), In: Overbeck M., *Die Gießformen in West- und Süddeutschland (Saarland, Rheinland-Pfalz, Hessen, Baden-Württemberg, Bayern)*, PBF XIX, 3, Stuttgart 2018, 213-317.

Johannessen 2021 = Johannessen L. O., *Constituting Artemis: The social and cultural significance of votive offerings in the cults of Artemis at Brauron, Ephesos and Sparta*, Athens: The Norwegian Institute at Athens, 2021.

Jones & King 2002 = Jones J., King H., *Gold of the Americas* [Bulletin of the Metropolitan Museum of Art, Vol. 59, No. 4], New York: Metropolitan Museum of Art, 2002.

Jovanović 1989 = Jovanović A., Prilog proučavanju pojasnih pločica sa ilirskog prostora, In: *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, Vol. 27, Sarajevo: Akademija Nauka i Umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1989, 115-133.

Jung & Kerényi 2002 = Jung C.G., Kerényi C., *Science of Mythology: Essays on the Myth of the Divine Child and the Mysteries of Eleusis*, London/New York: Routledge, 2002.

Jung 1949 = Jung C. G., *Psychology of the Unconscious: A study of the transformations and symbolisms of the libido, A contribution to the history of the evolution of thought*, New York: Dodd, Mead & Co., 1949.

Jung 1969 = Jung C. G., *The Structure and Dynamics of the Psyche*, second edition, Princeton: Princeton University Press, 1969.

Jung 1980 = Jung C. G., *The Archetypes and the Collective Unconscious*, second edition, Princeton: Princeton University Press, 1980.

Jung 1984 = Jung C. G., *Psihologija i Alkemija*, Zagreb: Naprijed, 1984.

Jung 1989 = Jung C. G., Jaffe A. (ed.), *Memories, Dreams, Reflections*, New York: Vintage Books, 1989.

Jung et al. 1988 = Jung C. G., von Franz M.-L, Henderson J. L., Jacobi J., Jaffe A., *Man and his Symbols*, New York/London: Anchor Press, 1988.

Kahil 1984 = Kahil L., Artemis, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* II, Zürich/München 1984, 618-753.

Kalaitzi 2016 = Kalaitzi M., The Theme of the Banqueter on Hellenistic Macedonian Tombstones, In: Draycott C.M., Stamatopoulou M. (eds.), *Dining and Death. Interdisciplinary Perspectives on the 'Funerary Banquet' in Ancient Art, Burial and Belief* [Colloquia Antiqua 16], Leuven: Peeters (2016), 481-521.

Kaliff & Oestigaard 2022 = Kaliff A., Oestigaard T., *Werewolves, Warriors and Winter Sacrifices: Unmasking Kivik and Indo-European Cosmology in Bronze Age Scandinavia*, Uppsala University, 2022.

Kaliff & Oestigaard 2023 = Kaliff A., Oestigaard T., *Indo-European Fire Rituals: Cattle and Cultivation, Cremation and Cosmogony*, London/New York: Routledge, 2023.

Kaljanac 2010 = Kaljanac A., Legenda o Kadmu i problem porijekla Enhelejaca, In: *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, Vol. 39, Sarajevo: Akademija Nauka i Umjetnosti Bosne i Hercegovine, 2010, 53-79.

Kamiros plaques 2022 *= "Five oblong gold plaques, each decorated in relief with a winged goddess, the Mistress of Animals, between two lions; surrounded by a border of twisted wires; the details are in granulation; below each plaque are five pendant pomegranates (two missing), circa 660BC-620BC, findspot: Kamiros, Rhodes"*, British Museum, Museum no. 1861,1111.1 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1861-1111-1> (18.11.2022)

Karaiskaj 1976 = Karaiskaj G., Fortifications illyriennes de la première période du fer dans les environs de Korçë, In: *Iliria* 4 (1976), 197-221.

Karaiskaj 1979 = Karaiskaj G., Gradishta e Symizës në periudhën e vonë antike dhe mesjetë / La Gradishtë de Symizë dans la Basse Antiquité et le Moyen Age, In: *Iliria* 9-10 (1979), 171-210.

Karoglou 2018 = Karoglou K., *Dangerous Beauty: Medusa in Classical Art*, New York: The Metropolitan Museum of Art, 2018.

Katičić 1989 = Katičić R., Weiteres zur Rekonstruktion der Texte eines urslawischen Fruchtbarkeitsritus, In: *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, Vol. 35 (1989), 57-98.

Katičić 1995 = Katičić R., *Illyricum mythologicum*, Zagreb 1995.

Katičić 2007 = Katičić R., Čiji to dvor stoji na gori?, In: *Filologija* 48, Zagreb 2007, 75-113.

Kaul 2011 = Kaul F., The Gundestrup Cauldron: Thracian Art, Celtic Motifs, In: *Etudes Celtiques* 37, 2011, 81-110.

Kaul et al. 1991 = Kaul F., Marazov I., Best J., de Vries N., *Thracian Tales on the Gundestrup Cauldron*, Amsterdam 1991.

Kealhofer & Grave & Voigt 2022 = Kealhofer L., Grave P., Voigt M. M., *Ancient Gordion*, Cambridge University Press, 2022.

Keiling 1972 = Keiling H., Ein eiserner Amboss aus einem Grab der Jastorf-Kultur von Boddin, Kr. Hagenow, In: *Ausgrabungen und Funde* 17, Berlin: Akademie Verlag, 1972, 176-179.

Kellogg 1969 = Kellogg R., Analyzing Children's Art, Palo Alto: National Press Books, 1969.

Kerényi 1951 = Kerényi C., *The Gods of the Greeks*, London/New York: Thames and Hudson, 1951.

Kerényi 1991 = Kerényi C., *Eleusis: Archetypal Image of Mother and Daughter*, Princeton (NJ): Princeton University Press, 1991 [1967].

Kerényi 1996 = Kerényi C, *Dionysos: Archetypal Image of Indestructible Life*, Princeton (NJ): Princeton University Press, 1996.

Kershaw 1997 = Kershaw K. (P. K.), *The One-eyed God: Odin and the (Indo-)Germanic Männerbünde*, Cornell University, 1997.

Kilian 1976 = Kilian K., Zur Früheisenzeit in Albanien, In: Iliria 4 (1976), 191-196.

Kleitsas 2018 = Kleitsas C. N., Ideology, production and consumption of metal axes in Epirus and Albania during the Late Bronze Age and Early Iron Age, In: Lamboley J.-L., Përzhita L., Skenderaj A. (eds.), *L'Illyrie méridionale et l'Épire dans l'antiquité VI, Actes du VIe colloque international de Tirana (20 – 23 mai 2015)*, Paris 2018, 57-65.

Kokkinidou & Trantalidou 1991 = Kokkinidou D., Trantalidou K., Neolithic and Bronze Age Settlement in Western Macedonia, In: *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 86 (1991), 93-106.

Korkuti 1971a = Korkuti M., Vendbanimi prehistorik i Trenit / L'agglomération préhistorique de Tren, In: *Iliria* 1 (1971), 31-48.

Korkuti 1971b = Korkuti M., *Shqiperia Arkeologjike / Archaeological Albania*, Tirane: Universiteti Shteteror i Tiranes, Instituti i Hisorise dhe i Gjuhesise, Sektori i Arkeologije, 1971.

Korošec 1953 = Korošec J., Nekoliko pitanja oko Nekropole u Trebeništu, In: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, nova serija, VIII (1953), 91-101.

Kortanoğlu 2019 = Kortanoğlu R. E., Monumentality upon Logos: Tomb Architecture in the Sacred Area of Phrygia, Significance and New Interpretations, In: Tsetskhladze G. R. (ed.), *Phrygia in antiquity: from the Bronze Age to the Byzantine period*, Leuven: Peeters Press, 2019, 719-737.

Körte & Körte 1904 = Körte G., Körte A., *Gordion: Ergebnisse der Ausgrabung im Jahre 1900*, Berlin: Druck und Verlag von Georg Reimer, 1904.

Kossak 1991 = Kossak G., Prolegomena zur Bilderzählung bei den Illyrern, In: Čović B. (ed.), *Zbornik radova posvećenih akademiku Aloizu Bencu*, Sarajevo1991, 151-162.

Kottaridi 2004 = Kottaridi A., The Lady of Aigai, In: Pandermalis D. (ed.), *Alexander the Great. Treasures from an Epic Era of Hellenism*, New York: Onassis Cultural Center, 139-147.

Kottaridi 2013 = Kottaridi A., *Aigai: The Royal Metropolis of the Macedonians*, Athens: John S. Latsis Public Benefit Foundation, 2013.

Kottaridi 2020 = Kottaridi A., *Macedonian Fragments*, Veria: Ephorate of Antiquities of Emathia, 2020.

Krappe 1945 = Krappe A. H., The Anatolian Lion God, In: *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 65, No. 3 (1945), 144-154.

Krauskopf & Dahlinger 1988 = Krauskopf I., Dahlinger S.-C., Gorgo/Gorgones, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* IV, Zürich/München 1988, 285-330.

Krauskopf 1988 = Krauskopf I., Gorgones (In Etruria), In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* IV, Zürich/München 1988, 330-345.

Krauskopf 1990 = Krauskopf I., Helios/Usil, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* V, Zürich/München 1990, 1038-1047.

Krauskopf 2006 = Krauskopf I., The Grave and Beyond in Etruscan Religion, In: De Grummond N. T., Simon E. (eds.), *The Religion of the Etruscans*, Austin: University of Texas Press, 2006, 66-89.

Kristiansen & Larsson 2005 = Kristiansen K., Larsson T. B., *The Rise of Bronze Age Society: Travels, Transmissions and Transformations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Kritikos & Papadaki 1967 = Kritikos P. G., Papadaki S. P., The History of the Poppy and of Opium and Their Expansion in Antiquity in the Eastern Mediterranean Area, In: *Bulletin of Narcotics* 19 (3), 1967, 17-38.

Kropej 1998 = Kropej M., The Horse as a Cosmological Creature in the Slovene Mythopoetic Heritage, In: *Studia mythologica Slavica* 1, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 1998, 153-167.

Kropej 2000 = Kropej M., The Tenth Child in Folk Tradition, In: *Studia mythologica Slavica* 3, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2000, 75-88.

Krstić 2018 = Krstić V., Grave VIII – The Tomb of Beautiful Antiquities, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 43-47.

Kukoč 1997 = Kukoč S., Solarni aspekti meduze Gorgone u helenizmu, In: *Radovi Filozofskog Fakulteta u Zadru. Razdio povijesnih znanosti*, Vol. 35, No. 22 (1995-1996), Zadar 1997, 1-20.

Kul Oba Gold Ornament 2023 = "*A gold ornament with a Scythian goddess Apa from the Kul Oba kurhan"*, Internet Encyclopedia of Ukraine, Canadian Institute of Ukrainian Studies, 2001 <https://www.encyclopediaofukraine.com/picturedisplay.asp?linkpath=pic%5CS%5CC%5CScythian%20art_Kul%20Oba%20Scythian%20goddess%20Apa%20(gold%20ornament).jpg&page=pages%5CS%5CC%5CScythians.htm&id=13558&pid=6045&tyt=Scythians&key=Scythians%2

C+%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B8%2C+%D1%81%D0%BA%D1%96%D1%84%D0%B8%3B+skyty%2C+skify> (12.07.2023).

Kunstmann 1987 = Kunstmann H., *Beitraege zur Geschichte der Besiedlung Nord- und Mitteldeutschlands mit Balkanslaven*, München: Verlag Otto Sagner, 1987.

Kurti 2012 = Kurti R., Qelibari gjatë periudhës së Bronzit të Vonë dhe të Hekurit në Shqipëri / Amber during Late Bronze Age and Iron Age in Albania, In: *Iliria* 36 (2012), 73-108.

Kuzman & Ardjanliev 2018 = Kuzman P., Ardjanliev P., Gold Funerary Masks and Hands from Trebenishte and Ohrid, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 59-63.

Kuzman 2006 = Kuzman P., La masque funéraire en or d'Ohrid dans le contexte des trouvailles identiques du cercle culturel de Trebeništa, In: Tasić N., Grozdanov C. (eds.), *Homage to Milutin Garašanin*, Belgrade 2006, 545-559.

Kuzman 2018 = Kuzman P., Gorna Porta (Ohrid) – Trebenishte: Connections, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 209-223.

Lahtov 1965 = Lahtov V., *Problem trebeniške culture*, Ohrid 1965.

Lahtov 1965b = Lahtov V., Ilirskiot borečki grob od seloto Rečica-Ohridsko i problemot na grčko-ilirskiot šlem, In: *Situla* 8, Ljubljana 1965, 47-78.

Laslett 2020 = Laslett L., *The Making of Philip's Macedonia: The archaeology of the Macedonian kingdom from the Persian Wars to the fall of Perdiccas III (c.510-359BC)*, Doctoral thesis, University of Oxford, 2020.

Laussel Venus 2024 = *"The Laussel Venus"*, Marquay, Dordogne, Gravettian, around 25,000 B.C., limestone and ochre, Inv.: 61.3.1, Musée d'Aquitaine, Bordeaux <https://www.musee-aquitaine-bordeaux.fr/en/laussel-venus> (08.11.2024).

Lavinium sculpture 2018 = *"Solicitando fertilidad"*, Museo civico archeologico Lavinium, photo by Matías Valenzuela sscc/Wikimedia Commons, 23.09.2018 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Solicitando_fertilidad.jpg > (05.09.2023).

Leclant & Clerq 1981 = Leclant J., Clerq G., Ammon, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* I, Zürich/München 1981, 666-689.

Lederer 1931 = Lederer Ph., Symbole der Aphrodite Ourania, In: *Zeitschrift für Numismatik* 41, 1931, 47-54.

León-Portilla 1999 = León-Portilla M., Ometeotl, el supremo dios dual, y Tezcatlipoca "Dios Principal", In: *Estudios de Cultura Náhuatl* 30, 1999, 133-152.

Lera 1971 = Lera P., Gjurmë të reja të lashtësisë në Pellgun e Korçës, In: *Monumentet* 1, Tiranë 1971, 177-182.

Léra 1974 = Léra P., Rezultatet e gërmimit të zhvilluar në Gradishtën e Symizës gjatë vitit 1973, In: *Iliria* 3 (1974), 461-467.

Léra 1983 = Léra P., Pitosa antike me vula nga rrethi i Korçës / Pythos antiques munis d'estampilles découverts dans le district de Korça, In: *Iliria* 13/2 (1983), 211-222.

Léra 1992 = Léra P., Vendbanimi ilir në Gradishtën e Symizës / L'habitat illyrien à Gradishtë de Symiza, In: *Iliria* 22 (1992), 177-208.

Lera et al. 1996 = Lera P., Prendi F., Touchais G., Dufaure J.-J., Fouache E., Denèfle M., Hansen J., Martinez S., "Sovjan (Albanie)", In: *Bulletin de correspondance hellénique* 120/2 (1996), 995-1026.

Lera et al. 2017 = Lera P., Oikonomidis S., Papayiannis A., Tsonos A., The Ancestral Message of the Dead: Tumuli, Settlements, Landscape and the Utility of Memory in the Prehistory of Albania and Western Greece, In: Fotiadis M., Laffineur R., Lolos Y., Vlachopoulos A., *ΕΣΠΕΡΟΣ/HESPEROS. The Aegean seen from the West*, Leuven/Liège: Peeters, 2017, 223-233.

Letta 1988 = Letta C., Helios - Sol, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* IV, Zürich/München 1988, 592-625.

Levaniouk 2007 = Levaniouk O., The Toys of Dionysos, In: *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. 103 (2007), 165-202.

Lewartowski 1998 = Lewartowski K., Cremation and the end of Mycenaean civilisation, In: *Światowit* 41/Fasc. A (1998), 135-145.

Liampi 1998 = Liampi K., *Der makedonische Schild*, Bonn: Deutsches Archäologisches Institut Athen, 1998.

Lilčiḱ 2007 = Lilčiḱ V., *Early Christian Cosmos: archaeology, architecture, mythology, liturgy, symbolism*, Skopje: Macedonian Civilisation, 2007.

Lilibaki-Akamati et al. 2011 = Lilibaki-Akamati M., Akamatis I. M., Chrysostomou A., Chrysostomou P., *The Archaeological Museum of Pella*, Athens: John S. Latsis Public Benefit Foundation, 2011.

Lincoln 1981 = Lincoln B., *Priests, Warriors, And Cattle: A Study In The Ecology of Religions*, Los Angeles 1981.

Lion hunt Vergina 2008 *= "Macedonian tomb fresco Vergina, reconstruction of original Hellenistic painting (1)"*, photo: eonradius/Flickr.com, 18.04.2008 <https://www.flickr.com/photos/7854534@N04/2423310850> (19.12.2022).

Lion roundels Brooklyn 2014 *= "Achemenidi, leoni rampanti in un cerchio, in oro, VI-V sec ac. ca."*, Brooklyn Museum, photo: Sailko/Wikimedia Commons, 24.01.2014 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Achemenidi,_leoni_rampanti_in_un_cerchio,_in_oro,_VI-V_sec_ac._ca..JPG> (29.11.2022).

Lion roundels Chicago 2014 *= "Roundels with pairs of lions - Achaemenid gold, said to have been found at Hamadan at Tepe Hagmatana, the site of ancient Ecbatana, 550-330 BC"*, Oriental Institute Museum, University of Chicago, photo: Daderot/Wikimedia Commons, 22.08.2014 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Roundels_with_pairs_of_lions_-_Achaemenid_gold,_said_to_have_been_found_at_Hamadan_at_Tepe_Hagmatana,_the_site_of_ancient_Ecbatana,_550-330_BC_-_Oriental_Institute_Museum,_University_of_Chicago_-_DSC07986.JPG> (29.11.2022)

Lions Gate Mycenae 2005 *= "Lions Gate detail in Mycenae"*, photo: Orlovic/Wikimedia Commons, 2005 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lions_Gate_detail.JPG> (16.12.2022).

Lions relief Persepolis 2020 *= "Persepolis, Tomb of Artaxerxes III Ochus, Relief of lions"*, Jona Lendering/Livius.org, 29.04.2020 <https://www.livius.org/pictures/iran/persepolis/persepolis-royal-tombs/persepolis-tomb-of-artaxerxes-iii-lions/> (29.11.2022).

Lisičar 1953 = Lisičar P., Legenda o Kadmu i veze Lihnida s Egejom i Jadranom / De Cadmi fabula, In: *Živa Antika / Antiquité Vivante* 3/1-2 (1953), 245-261.

Lisičar 1958 = Lisičar P., Artemida Efeska i Dioskuri na votivnoj steli u Bitoljskom muzeju, In: *Živa Antika / Antiquité Vivante* 8/2 (1958), 305-309.

Lock 1977 = Lock R., The Macedonian Army Assembly in the Time of Alexander the Great, In: *Classical Philology*, Vol. 72, No. 2 (1977), 91-107.

Locri Pinax 2007a *= "Pinax of Persephone and Hades on the throne. Found in the holy shrine of Persephone at Locri in the district Mannella. Locri was part of Magna Graecia and is situated on the coast of the Ionian Sea in Calabria in Italy"*, Museo Nazionale Archeologico at Reggio Di Calabria, photo by AlMare/Wikimedia Commons, 11.03.2007 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Locri_Pinax_Of_Persephone_And_Hades.jpg> (05.09.2023).

Locri Pinax 2007b = *"Pinax of Eros, Hermes and Aphrodite(?). Found in the holy shrine of Persephone at Locri in the district Mannella. Locri was part of Magna Graecia and is situated on the coast of the Ionian Sea in Calabria in Italy"*, Museo Nazionale Archeologico at Reggio Di Calabria, photo by AlMare/Wikimedia Commons, 06.04.2007 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Locri_Pinax_Eros_Hermes_And_Aphrodite.jpg> (05.09.2023)

Locri terracotta 2017 *= "Ex-voto-Afrodite"*, Locri, Museo Archeologico Nazionale di Reggio Calabria, 2017 <https://www.museoarcheologicoreggiocalabria.it/inc/uploads/2017/12/ex-voto-afrodite.jpg> (11.09.2023).

López-Ruiz 2015 = López-Ruiz C., Near Eastern Precedents of the "Orphic" Gold Tablets: The Phoenician Missing Link, In: *Journal of Ancient Near Eastern Religions* 15 (2015), 52-91.

López-Ruiz 2023 = López-Ruiz C., The Networks of Ashtart-Aphrodite and the Archaic Mediterranean Koiné, In: Brisch N., Karahashi F. (eds.), *Women and Religion in the Ancient Near East and Asia*, Boston/Berlin: De Gruyter, 2023, 289-302.

Louvre Amphore 1998 *= "Amphore; -540 / -530 (3e quart VIe s. av. J.-C.); manière du peintre de Princeton; Lieu de création: Athènes; Lieu de découverte : Grèce (?); CA 7318; Département des Antiquités grecques,étrusques et romaines"*,1998 RMN-Grand Palais (Musée du Louvre) / Hervé Lewandowski <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010263813> (04.06.2023).

Louvre Cratère 2020 *= "Cratère; -600 / -575 (1e quart VIe s. av. J.-C.); Lieu de création: Laconie; Lieu de découverte: Cerveteri = Caeré; E 691; Cp 2448; Département des Antiquités grecques, étrusques et romaines"*, 2020 RMN-Grand Palais (Musée du Louvre) / Tony Querrec <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010268285> (04.06.2023).

Lungu 2016 = Lungu V., Not any man is fortunate in the glory of games, In: *Ancient West & East* 15 (2016), 147-160.

Luomola 1981 = Luomola K., Eels in Gilbert Islands culture: traditional beliefs, rituals and narratives, In: *Journal de la Société des océanistes*, Tome 37, No. 72-73, 1981, 227-237.

Lupo cattivo 2020 = *"Kotyle del "Pittore del Lupo cattivo" (VI sec. a.C.)"*, Museo Archeologico Nazionale di Pontecagnano "Gli Etruschi di frontiera" // Facebook, 24.07.2020 <https://www.facebook.com/museopontecagnano/posts/questa-settimana-per-la-campagna-social-del-map-vignettedamuseo-divertiamoci-ins/3084738258262670/> (10.02.2022).

Lyon Kore 2009 = *"Lyons Kore MBA Lyon H1993. Woman wearing the Ionic dress (diagonal himation and chiton) and a pōlos and holding a bird. From the Acropolis of Athens, probably a caryatid"*, Museum of Fine Arts of Lyon, photo by Marie-Lan Nguyen (Jastrow)/Wikimedia Commons, 03.01.2009 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lyons_Kore_MBA_Lyon_H1993.jpg> (14.09.2023).

Lyon Kore 2023 = *"Statue of a Kore. The "Lyon Kore"*, marble from Penteli, Attic workshop, Archaic Period, around 540 BC, Acropolis Museum, Inventory number Ακρ. 269 <https://www.theacropolismuseum.gr/en/statue-kore-lyon-kore> (14.09.2023).

Macedonian Star 2020 = *"The Macedonian Star: The Unknown Symbolisms Behind the Rays of a Much-Discussed 'Sun'"*, Greece High Definition, 24.12.2020 < https://www.greecehighdefinition.com/blog/the-macedonian-star-vergina-sun> (04.06.2023).

Maddock 1978 = Maddock K., Introduction, In: Buchler I. R., Maddock K. (eds.), *The Rainbow Serpent: A Chromatic Piece*, The Hague/Paris: Mouton Publishers, 1978, 1-22.

Malandra 1983 = Malandra W. W., *An Introduction to Ancient Iranian Religion: Readings from the Avesta and Achaemenid Inscriptions*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1983.

Mallory 2007 = Mallory J. P., Indo-European Warfare, In: Pollard T., Banks I. (eds.), *War and Sacrifice: Studies in the Archaeology of Conflict*, Leiden/Boston 2007, 77-98.

Maniscalco 2018 = Maniscalco L., Terracotta Figurines and the Acrolithic Statues of Demeter and Kore from Morgantina, In: *Les Carnets de l'ACoSt* [Online], Vol. 17, 2018 <http://journals.openedition.org/acost/1101> (11.09.2023).

Mano 1976 = Mano A., Tregtia dhe arteriet tregtare në llirinë e Jugut / Commerce et artères commerciales en Illyrie du Sud, In: *Iliria* 6 (1976), 113-124.

Marazov 1991 = Marazov I., A Structural Iconographic Analysis of the Gundestrup Cauldron, In: Kaul F., Marazov I., Best J., de Vries N., *Thracian Tales on the Gundestrup Cauldron*, Amsterdam 1991, 43-75.

Marazov 1998 = Marazov I., Between Ares and Orpheus: myth, kingship, and art in ancient Thrace, In: Marazov I., Fol A., Tacheva M., Venedikov I., *Ancient Gold: The Wealth of the Thracians - Treasures from the Republic of Bulgaria*, New York: Harry N. Abrams Inc., 1998, 32-71.

Marazov 2015 = Marazov I., The Gundestrup Cauldron: Iconography and Semantics of the "Warriors' Frieze, In: *Scandinavia and the Balkans*, 2015, 3-14.

Marazov et al. 1998 = Marazov I., Fol A., Tacheva M., Venedikov I., *Ancient Gold: The Wealth of the Thracians - Treasures from the Republic of Bulgaria*, New York: Harry N. Abrams Inc., 1998.

Marble strigilated vase 2023 = *"Marble strigilated vase with snake handles"*, Marble, Roman, 2nd half of the 2nd century CE, Accession Number: 2007.31a, b, Metropolitan Museum of Art, New York <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/257818> (26.02.2023).

Marcotte 2000 = Marcotte D., *Pseudo-Scymnos, Circuit de la terre*, Paris 2000.

Marcovich 1996 = Marcovich M., From Ishtar to Aphrodite, In: *Journal of Aesthetic Education*, Vol. 30, No. 2 (Special Issue: Distinguished Humanities Lectures II), 1996, 43-59.

Marinatos 1993 = Marinatos N., *Minoan Religion: Ritual, Image, and Symbol*, Columbia (SC): University of South Carolina Press, 1993.

Marinatos 2000 = Marinatos N., *The Goddess and the Warrior: The Naked Goddess and Mistress of Animals in Early Greek Religion*, London/New York: Routledge, 2000.

Markoe 1989 = Markoe G. E., The "Lion Attack" in Archaic Greek Art: Heroic Triumph, In: *Classical Antiquity*, Vol. 8, No. 1 (1989), 86-115.

Marszal 1988 = Marszal J. R., An Architectural Function for the Lyons Kore, In: *Hesperia* 57/2 (1988), 203-206.

Martinón-Torres et al. 2021 = Martinón-Torres M., d'Errico F., Santos E., Álvaro Gallo A., Amano N., Archer W., Petraglia M. D., Earliest known human burial in Africa, In: *Nature* 593 (2021), 95-100.

Matić 2010 = Matić U., Dupljajska kolica i tela koja nešto znače, In: *Genero* 14, 2010, 129-159.

Mattelaer 2010 = Mattelaer J. J., The Phallus Tree: A Medieval and Renaissance Phenomenon, In: *The Journal of Sexual Medicine*, Volume 7, Issue 2, Part 1, February 2010, 846-851.

Maureille & Knüsel 2022 = Maureille B., Knüsel C. J., The Earliest European Burials, In: *The Routledge Handbook of Archaeothanatology*, 2022, 140-158.

Mavleev & Krauskopf 1986 = Mavleev E, Krauskopf I., Charu(n), In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* III, Zürich/München 1986, 225-236.

Mazet 2016 = Mazet C., La Πότνια θηρῶν ou les frontières de l'Autre. Réflexion archéologique sur la signification d'une image homérique en Grèce orientalisante, In: *Kentron*, vol. 32 (2016), 17-58.

Mazet 2022 = Mazet C., La mémoire des idoles démembrées, In: *Mélanges de l'École française de Rome - Antiquité [En ligne]*, Vol. 134-1 (*Dalmatia and the Ancient Mediterranean: 50 years after John J. Wilkes' Dalmatia - Varia*), 2022 <http://journals.openedition.org/mefra/13337> (23.11.2023).

Mazzorin & Minniti 2002 = Mazzorin J. deG., Minniti C., Dog sacrifice in the ancient world: a ritual passage? In: Snyder L. M., Moore E. A. (eds.), *Dogs and People in Social, Working, Economic or Symbolic Interaction*, Durham: 9th ICAZ Conference, 2002, 62-66.

McCartney 1920 = McCartney E. S., Spontaneous Generation and Kindred Notions in Antiquity, In: *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol. 51, 1920, 101-115.

McCone 1987 = McCone K. R., Hund, wolf, und Krieger bei den Indogermanischen, In: Meid W. (ed.), *Studien Zum Indogermanischen Wortschatz*, Innsbruck 1987, 101-154.

McGuire & Hull 1977 = McGuire W., Hull R. F. C. (eds.), *C.G. Jung Speaking: Interviews and Encounters*, Princeton: Princeton University Press, 1977.

Medusa relief plaque 2023 = *"Terracotta relief plaque ('Melian relief') with Perseus holding Medusa's severed head. From her neck springs a naked child, Chrysaor"*, Cyclades, Greece, 490BC-470BC, housed in the British Museum, museum number 1842,0728.1134 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1842-0728-1134 > (17.12.2023).

Megow 1997 = Megow 1997 = Megow W.-R., Priapos, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VIII, Zürich/Düsseldorf 1997, 1018-1044.

Meisner 2018 = Meisner D. A., *Orphic Tradition and the Birth of the Gods*, New York: Oxford University Press, 2018.

Melfi 2007 = Melfi M., The Sanctuary of Asclepius, In: Hansen I. L., Hodges R. (eds.), *Roman Butrint: An Assessment* (Butrint Archaeological Monographs: Volume 1), Oxbow Books, 2007, 17-32.

Méndez Dosuna 2012 = Méndez Dosuna J., Ancient Macedonian as a Greek dialect: A critical survey on recent work, In: Giannakis G. K. (ed.), *Ancient Macedonia: Language, History, Culture*, Thessaloniki: Ministry of Education and Religious Affairs, Culture and Sports - Centre for the Greek Language, 2012, 133-145.

Mercury-cockerel 2024 = *"Bronze tintinabulum in the form of an ithyphallic Mercury with a cockerel-like head, holding a purse; the figure is hung with bells"*, Roman, 1st Century, housed in the British Museum, museum number 1814,0704.415 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1814-0704-415> (07.06.2024)

Merker 2000 = Merker G. S. *Corinth, Vol. 18, Part 4 (The Sanctuary of Demeter and Kore: Terracotta Figurines of the Classical, Hellenistic, and Roman Periods)*, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton/New Jersey, 2000.

Metaponto Helmet 2024 = *"Helmet"*; 525–500 BC; Metaponto, Basilicata region, Magna Graecia, Italy; Saint Louis Art Museum, object number 282:1949.1 <https://www.slam.org/collection/objects/37601/> (01.03.2024).

Metcalf & Huntington 1979 = Metcalf P., Huntington R., *Celebrations of Death: The Anthropology of Mortuary Ritual*, Cambridge: Cambridge University Press, 1979.

Mihaylov & Tzankova 2022 = Mihaylov P., Tzankova N., Glass beads from Dren-Delyan necropolis (archaeological and archaeometric study), In: Delev P., Stoyanov T., Yanakieva S., et al. (eds.), *Ancient Thrace: Myth and Reality The Proceedings of the Thirteenth International Congress of Thracology (Kazanlak, September 3 – 7, 2017)*, Vol. 1, Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 2022, 271-278.

Miller & Taube 1993 = Miller M., Taube K., *The Gods and Symbols of Ancient Mexico and the Maya: An Illustrated Dictionary of Mesoamerican Religion*, London: Thames and Hudson, 1993.

Milosavljević 2021 = Milosavljević M., Always Angular and Never Straight: Medieval Snakes in Human Graves?, In: Bartosiewicz L., Choyke A. M. (eds.), *Medieval Animals on the Move: Between Body and Mind*, Cham: Palgrave Macmillan, 2021, 95-119.

Minoan praying woman 2015 = *"Minoan praying women archmus Heraklion Crete Greece"*, Heraklion Archaeological Museum, photo by Jebulon/Wikimedia Commons, 23.02.2015 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Minoan_praying_women_archmus_Heraklion_Crete_Greece.jpg> (25.12.2024).

Misailidou-Despotidou 2012 = Misailidou-Despotidou V., A Red-Figure Lekythos by the "Pan Painter" from Ancient Aphytis, In: Tiverios M., Nigdelis P., Adam-Veleni P. (eds.), *Threpteria: Studies on Ancient Macedonia*, Thessaloniki: Aristotle University, 2012, 214-238.

Mistress of Animals Olympia 2019 *= "Bronze sheet with embossed representations in four panels. From top: d. Mistress of animals. Probably a decorative cover of an object. Possibly work of Samian workshop, about 600 BC. From the Sanctuary of Olympia"*, National Archaeological Museum of Athens, n. 6444, photo: Zde/Wikimedia Commons, 11.06.2019 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bronze_sheet_relief,_600_BC,_NAMA_6444,_1914 26.jpg> (18.11.2022)

Mitchell & Jones 1985 = Mitchell J., Jones J. (ed.), *The Art of Precolumbian Gold: The Jan Mitchell Collection*, New York: Metropolitan Museum of Art, 1985.

Mitrevski 1994 = Mitrevski D., A Brnjica Type Necropolis near Skopje, In: *Starinar* XLIII-XLIV (1992-1993), 115-124.

Mitrevski 2011 = Mitrevski D., The treasure from Tremnik and some traces of the Celts in the Vardar valley, In: Guštin M., Jevtić M. (eds.), *The Eastern Celts: The Communities between the Alps and the Black Sea*, Köper: Univerza na Primorskem, 2011, 199-206.

Mitropoulou 1993 = Mitropoulou E., The Origin and Significance of the Vergina Symbol, In: *Archaia Makedonia* V/2, Thessaloniki 1993, 843-958.

Mixoparthenos Crimea 2013 *= "The Mixoparthenos (half-maiden), a hybrid creature from the Black Sea, limestone sculpture, 1st-2nd century AD, from Panticapaeum, Taurica (Crimea)"*, photo by Carole Raddato / Flickr.com, 10.08.2013 <https://www.flickr.com/photos/carolemage/12852697335/> (12.07.2023).

Mladenović & Jovičić 2023 = Mladenović O., Jovičić M., A three-headed glass bead from Viminacium, In: Govedarica B., Vranić I., Kapuran A. (eds.), *A step into the past: Approaches to Identity, Communications and Material Culture in South-Eastern European Archaeology. Papers dedicated to Petar Popović for his 78th birthday*, Belgrade: Institute of Archaeology, 2023, 137-143.

Mlekuž 2007 = Mlekuž D.,Who were the Cyclopes? Odyssey and Neolithic, Eneolithic and Bronze Age pastoralists from the east Adriatic coast and Dinarides, In: M. Blečić et al. (eds.), *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan*, *Situla* 44, Ljubljana 2007, 1-14.

Modena relief 2018 *= "Relief with Aion/Phanes inside the Zodiac"*, Galleria Estense, Modena <https://www.gallerie-estensi.beniculturali.it/en/works-of-art/relief-with-aionphanes-inside-the-zodiac/ > (28.05.2018).

Mojsik 2019 = Mojsik T., *Orfeusz między Tracją a Pierią: mit, kult i tożsamość macedońska*, Białystok: Polskie Towarzystwo Historyczne, 2019.

Monumenti inediti X (1874-1878) = *Monumenti inediti pubblicati dall'Instituto di Corrispondenza Archeologica*, Vol. X, Rome: Istituto di corrispondenza archeologica, 1874-1878.

Moore 1988 = Moore M. B., Ge, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* IV, Zürich/München 1988, 171-177.

Morris & Powell 1997 = Morris I., Powell B. (eds.), *A New Companion to Homer*, Leiden / New York / Koln: Brill, 1997.

Morris 1992 = Morris I., Death-Ritual and Social Structure in Classical Antiquity, Cambridge University Press, 1992.

Morris 1997 = Morris I., Homer in the Iron Age, In: Morris I., Powell B. (eds.), *A New Companion to Homer*, Leiden / New York / Koln: Brill, 1997, 535-559.

Most 2012 = Most G. W., Heraclitus Fragment B 52 DK (on OF 242), In: Herrero de Jáuregui M., Jiménez San Cristóbal A., Luján Martínez E., Hernández R., Santamaría Álvarez M., Torallas Tovar S. (eds.), *Tracing Orpheus: Studies of Orphic Fragments*, Berlin/Boston: De Gruyter, 2012, 105-109.

Moustaka 1986 = Moustaka A., Enodia, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* III, Zürich/München 1986, 743-444.

Mtetwa et al. 2017 = Mtetwa E., Maposa Y. C., Manyanga M., Chirikure S., When the smith is a woman: innovation, improvisation and ambiguity in the organisation of African iron metallurgy, In: Manyanga M., Chirikure S. (eds.), *Archives, Objects, Places and Landscapes: Multidisciplinary approaches to Decolonised Zimbabwean pasts*, Bamenda: Langaa RPCIG, 2017, 295-318.

Müller 1844 = Müller H., *Das nordische Griechenthum und die urgeschichtliche Bedeutung des Nordwestlichen Europas*, Mainz: Kirchheim, Schott & Thielmann, 1844.

Muller 2017 = Muller A., The coroplastic workshops of Thasos, In: Adam-Veleni P., Koukouvou A., Palli O., Stefani E., Zografou E. (eds.), *Figurines. A Microcosmos of Clay*, Thessaloniki: Archaeological Museum of Thessaloniki, 2017, 61-63.

Mummified eel 2023 = "Bronze container for mummified eel; on top is figure of eel with fore-part in form of human-headed uraeus wearing double crown", Ptolemaic Egypt, British Museum, Museum number EA36151, Registration number 1867,0812.17 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/Y_EA36151> (22.05.2023).

Munich Gorgon 2023 = *"Detail of a Magna Graecian bronze cauldron used for mixing wine and water during festivals and religious rituals, originating from southern Italy, Campania, dating back to around 520 BC, depicting a gorgon; now part of the collection of the Antikensammlungen und Glyptothek in Munich"*, photo by: Davide Ferro, @davide.ferro.official / Instagram.com, 06.05.2023 <https://www.instagram.com/p/Cr5RdNToOhx/> (04.07.2023).

Murdock & Provost 1973 = Murdock G. P., Provost C., Factors in the Division of Labor by Sex: A Cross-Cultural Analysis, In: *Ethnology*, Vol. 12, No. 2, Pittsburgh: The University of Pittsburgh of the Commonwealth System of Higher Education, 1973, 203-225.

Murray 1988 = Murray O., Death and the symposion, In: *Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli - Archeologia e Storia* 10 (1988), 239-257.

Muscarella 1967a = Muscarella O. W., Fibulae Represented on Sculpture, In: *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 26, No. 2 (1967), 82-86.

Muscarella 1967b = Muscarella O.W., *Phrygian Fibulae from Gordion* (Colt Archaeological Institute Monograph 4), London 1967.

Muscarella 1971 = Muscarella O. W., Phrygian or Lydian?, In: *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 30, No. 1 (1971), 49-63.

Muscarella 1988 = Muscarella O.W., *Bronze and Iron: Ancient Near Eastern Artifacts in The Metropolitan Museum of Art*, New York: The Metropolitan Museum of Art, 1988.

Mutafchieva 2018 = Mutafchieva Y., The Bronze Vases from Trebenishte, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 87-95.

Myśliwiec 1981 = Myśliwiec K., Aal oder Schlange? - Atum oder Meresger?, In: *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts*, Abteilung Kairo, Vol. 37, 1981, 377-382.

Nagy 2013 = Nagy G., *The Ancient Greek Hero in 24 Hours*, Cambridge (MA)/London (ENG): The Belknap Press of Harvard University Press, 2013.

Naumann-Steckner 1983 = Naumann-Steckner F., *Die Ikonographie der Kybele in der phrygischen und der griechischen Kunst*, Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth, 1983.

Naumov 2007 = Naumov G., Housing the dead: Burials inside houses and vessels in the Neolithic Balkans, In: Barrowclough D. A., Malone C. (eds.), *Cult in Context: Reconsidering Ritual in Archaeology*, Oxbow Books, 2007, 255-266.

Nebelsick 2016 = Nebelsick L. D., *Drinking Against Death: Studies on the Materiality and Iconograpy of Ritual, Sacrifice and Transcendence in Later Prehistoric Europe*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2016.

Nebelsick 2018 = Nebelsick L., Daidalos in Padova, the transfer of myths and iconography between the Near East and the Eastern Alps, In: Gediga B., Grossman A., Piotrowski W. (eds.), *Inspiracje i funkcje sztuki pradziejowej i wczesnośredniowiecznej*, Biskupin–Wrocław 2018, 351-374.

Needham & Bowman 2005 = Needham S., Bowman S., Flesh-hooks, technological complexity and the Atlantic Bronze Age feasting complex, In: *European Journal of Archaeology*, Volume 8, Issue 2, 2005, 93-136.

Neo-Assyrian quiver cover 2022 *= "Quiver cover, ca. 9th–8th century B.C."*, Accession Number: 1989.281.28, Metropolitan Museum of Art, New York <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/327417> (21.11.2022)

Neumann 1880 = Neumann F. J., *De Charone Lampsaceno eiusque fragmentis commentatio*, Vratislaviae 1880.

Neumann 1963 = Neumann E., *The Great Mother: An Analysis of the Archetype*, Princeton University Press, 1963.

Nigdelis & Souris 1997 = Nigdelis P., Souris G., Πόλεις and Πολιτεῖαι in upper Macedonia under the Principate: A new inscription from Lyke in Orestis, In: *Tekmeria* 3 (1997), 55-63.

Nikoloska 2015 = Nikoloska A., Evidence of “Oriental” cults from the Republic of Macedonia, In: Nikoloska A., Sander Müskens S. (eds.), *Romanising oriental gods? Religious transformations in the Balkan provinces in the Roman period: new finds and novel perspectives*, Skopje: Macedonian Academy of Sciences and Arts / Leiden: University of Leiden, 2015, 257-278.

Nilsson 1927 = Nilsson M. P., *The Minoan-Mycenaean Religion and its Survival in Greek Religion*, Lund: Berlingska boktryckeriet, 1927.

Nock 1932 = Nock A. D., Cremation and Burial in the Roman Empire, In: *The Harvard Theological Review*, Vol. 25, No. 4 (1932), 321-359.

Novi Pazar hydria 2020 = *"Ancient Greek hydria, bronze, Iron age, 6th-5th century BC, excavated at so called "princely grave" in Novi Pazar, south-western Serbia"*, Collection of National Museum of Serbia in Belgrade., ArcheoSerbia // Facebook, 06.07.2020 <https://www.facebook.com/archeoserbia/posts/pfbid0rzamrJYJQsHLfTqCTREFiWJ88nvMTCitdq2DxH6fH879YakcjRzh8NQiCGfopZCGl> (17.12.2023).

Obenga 2011 = Obenga T., Le "Maître des Animaux": du Mythe à l'Histoire, In: *ANKH* 18/19/20 (2009-2011), 50-69.

Obeyesekere 2002 = Obeyesekere G., *Imagining Karma: Ethical Transformation in Amerindian, Buddhist, and Greek Rebirth*, Berkeley/Los Angeles/London: University of California Press, 2002.

Obrador-Cursach 2020 = Obrador-Cursach B., On the place of Phrygian among the Indo-European languages, In: *Journal of Language Relationship* 17/3-4 (2020), 233-245.

Obradović 2002 = Obradović M., TEYTIOY EIMI – A Bronze situla from Graešnica (Upper Macedonia), In: Živa Antika / Antiquité Vivante 52 (2002), 211-218.

Obrebski MS 599 = Obrebski, Joseph, 1905-1967. Weddings: Standard bearers and bagpipers, ca. 1932, Bitovo (Macedonia), Joseph Obrebski Papers (MS 599). Special Collections and University Archives, University of Massachusetts Amherst Libraries <https://credo.library.umass.edu/view/full/mums599-b57-i499> (22.10.2023).

Oestigaard 2005 = Oestigaard T., Cremation and Cosmogony – Karma and Soteriology, In: *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology* 1 (2005), 164-175.

Ogden 2013 = Ogden D., *Drakōn: Dragon Myth and Serpent Cult in the Greek and Roman Worlds*, Oxford: Oxford University Press, 2013.

Oikonomidis & Papayiannis & Tsonos 2012 = Oikonomidis S., Papayiannis A., Tsonos A., The Emergence and the Architectural Development of the Tumulus Burial Custom in NW Greece (Epirus and the Ionian Islands) and Albania and its Connections to Settlement Organization, In: *Ancestral Landscape. Burial mounds in the Copper and Bronze Ages (Central and Eastern Europe – Balkans – Adriatic – Aegean, 4th-2nd millennium B.C.): Proceedings of the International Conference held in Udine, May 15th-18th 2008.*, Lyon: Maison de l'Orient et de la Méditerranée Jean Pouilloux, 2012, 185-201.

Oikonomidis 2018 = Οικονομίδης Σ., Διασυνοριακές οχυρές θέσεις μεταξύ Μακεδονίας και Ιλλυρίας κατά την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου / Fortresses of frontier between Macedonian and Illyria in the Early Iron Age, In: *Το Αρχαιολογικό Έργο στην Άνω Μακεδονία - ΑΕΑΜ 3, Τόμος Α*, Αιανή 2018, 133-145.

Oinochoe snake handle 2017 = *"Etruscan Bronze Oinochoe with Snake Handle"*, Date: Circa 5th-1st Century BC, Provenance: "Ex. Gorny & Mosh, auction 248, lot 200, 30th June 2017", photo by Ancient & Oriental <https://www.antiquities.co.uk/shop/other-ancient-vessels/etruscan-bronze-oinochoe-with-snake-handle/> (27.02.2023).

Oinochoe snake head 2015 = *"Oinochoe with a handle ended in a snake head"*, Southern Italy, 3rd century BC, Prague, NM-H10 1644, photo by Zde / Wikimedia Commons, 01.04.2015 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Oinochoe_with_snake_head,_Southern_Italy,_3rd_century_BC,_Prague_NM-H10_1644,_151652.jpg> (27.02.2023).

Oinochoe snakes 2023 = "Black figure oinochoe ... On the handle is a spotted snake with a head on either side of the mouth", Production date 575 BC - 550BC, Made in: Corinth, Excavated/Findspot: Italy, hosued in the British Museum, number 1884,0804.7 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1884-0804-7> (27.02.2023).

Olsen 2002 = Olsen B., *Od predmeta do teksta. Teorijske perspektive arheoloških istraživanja*, Beograd 2002.

Orman relief 2011 = *"Relief 100 / 300 (IIe s. ap. J.-C. [?] ; IIIe s. ap.J.-C. [?]) Lieu de création: Thrace (Orman) Lieu de découverte: Orman (près deMelnik) MND 516; Ma 3241 Département des Antiquités grecques,étrusques et romaines"*, 2011 Musée du Louvre / Philippe Fuzeau <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010276961> (10.08.2023).

Orsi 1904 = Orsi P., Camarina: campagne archeologiche del 1899 e 1903, In: *Monumenti Antichi* 14, 1904 (1905), 757-956.

Oxus finger-ring 2023 = *"Gold finger-ring with oval bezel: engraved in intaglio with a female figure seated to the right on a chair with a high back, holding up a branch for a dove which is perched on her hand. She is wearing a long sleeveless tunic, with a bracelet on each wrist and a crown with five spikes on her head. Her hair hangs in a plait down her back; Oxus Treasure, 5thC BC-4thC BC, findspot: Takht-i Kuwad (?), Tajikistan, Central Asia"*, British Museum, museum no. 124005 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1897-1231-104> (27.08.2023).

Oxus Treasure Bowl 2022 = *"Bowl, Oxus Treasure, 5th - 4th century BC"*, British Museum, Museum number 123919 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1897-1231-18> (29.11.2022)

Pabst 2017 = Pabst S., Italische Einflüsse im hallstattzeitlichen Spiral- und Scheibenfibelhandwerk des Ostalpenraumes, In: Miroššayová E., Pare C., Stegmann-Rajtár S. (eds.), Das nördliche Karpatenbecken in der Hallstattzeit: Wirtschaft, Handel und Kommunikation in früheisenzeitlichen Gesellschaften zwischen Ostalpen und Westpannonien, Budapest: Archaeolingua, 2017, 209-241.

Pabst-Dörrer 2000 = Pabst-Dörrer S., *Untersuchungen zu hallstattzeitlichen Frauentrachten mit Spiralbrillenfibeln zwischen Alpen, Karpaten und Ostsee*, Internationale Archäologie 41, Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf GmbH, 2000.

Paissidou 2015 = Paissidou M., The Hermitage of «Panagia Eleousa» (Virgin Merciful) Great Prespa: an Artistic Expression of Time and Space Limit Between Two Eras and Two Nationalities, In: *Cyril and Methodius: Byzantium and the World of the Slavs*, Thessaloniki 2015, 302-326.

Palavestra 2018 = Palavestra A., Amber in Trebenishte, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 115-121.

Palincaş 2018 = Palincaş N., Creativity and the Making of a Pottery Decoration Style in Middle Bronze Age Transylvania: The Building of a Theory of Movement, In: Sofaer J. (ed.),

Considering Creativity: Creativity, Knowledge and Practice in Bronze Age Europe, Oxford: Archaeopress, 2018, 83-104.

Panagiotopoulos et al. 2013 = Panagiotopoulos K., Aufgebauer A., Schäbitz F., Wagner B., Vegetation and climate history of the Lake Prespa region since the Lateglacial, In: *Quaternary International 293* (2013) 157-169.

Panait Bîrzescu 2005 = Panait Bîrzescu F., Cele mai timpurii monede histriene de argint. Consideraţii stilistice şi iconografice, In: *Studii şi Cercetări de Istorie Veche şi Arheologie* 54-56 (2003-2005), 211-219.

Panait Bîrzescu 2016 = Panait Bîrzescu F., The sons of Istros and the classical silver coins of Histria, In: *Dacia*, Nouvelle Série, Tome LX, Bucarest, 2016, 137-146.

Paoletti 1988 = Paoletti O., Gorgones Romanae, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* IV, Zürich/München 1988, 345-362.

Papadimitriou 1995 = Papadimitriou G. A., *Nekropola Trebenište u svetlu arheoloških otkrića u Sindosu*, Magistarska teza, Filozofski Fakultet, Beograd 1995.

Papathanassiou 1991 = Papathanassiou M., On the Astronomical Explanation of Phanes's Relief at Modena, In: *Journal for the History of Astronomy, Archaeoastronomy Supplement*, Vol. 22, 1991, S1-S13.

Papazovska & Heilmann 2018 = Papazovska A., Heilmann D., Burial Customs in the Iron Age and the Late Archaic Period in the Ohrid Region, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 177-185.

Papazovska 2018 = Papazovska A., New perspectives of the tumuli burials during the Iron Age in the Republic of Macedonia, In: *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja,* Vol. 47, Sarajevo: Akademija Nauka i Umjetnosti Bosne i Hercegovine, 2018, 91-104.

Papazovska 2021 = Papazovska A., Geometric elements in Iron Age material culture / Геометриски елементи во материјалната култура на железното време, In: *Monumenta* 5, Skopje: MANU, 2021, 105-124.

Papposilène 2009 *= "Papposilène (costume, poilu, himation, court, drapé, marchant, portant, Dionysos, enfant, nu, bouteille); figurine -300 / -275 (1e quart IIIe s. av. J.-C.); Lieu de création: Tanagra (?); Lieu de découverte: Corinthe (?); CA 463; Département des Antiquités grecques, étrusques et romaines"*, 2009 Musée du Louvre / Anne Chauvet <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010261599> (18.10.2023).

Parke 1967 = Parke H. W., *The Oracles of Zeus: Dodona, Olympia, Ammon*, Cambridge (MA): Harvard University Press, 1967.

Pavlovska 2021 = Pavlovska E., The coins of Macedon from Samuel's Fortress Ohrid, In: *Monumenta* 5, Skopje: MANU, 2021, 311-350.

Peirce 1998 = Peirce C. S., Houser N. (ed.), Kloesel C. J. W. (ed.), The Essential Peirce: Selected Philosophical Writings, Volume 2: 1893-1913, Bloomington: Indiana University Press, 1998.

Penkova & Ilieva 2018 = Penkova P., Ilieva P., Preparing the Body for the Transition Beyond: Masks, Glove, Pectoral and Sandal, and the Process of their Making, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 65-69.

Perrot & Chipiez 1892 = Perrot G., Chipiez C., *History of art in Phrygia, Lydia, Caria, and Lycia*, London: Chapman and Hall; New York: A.C. Armstrong and Son, 1892

Petit 2013 = Petit T., The Sphinx on the Roof: The Meaning of the Greek Temple Acroteria, In: *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 108 (2013), 201-234.

Phrasikleia Kore 2019 *= "Kore, the work of Ariston of Paros, 550-540 BC. Parian marble, height 211 cm. Exceptionally preserved statue. Found on grave of Phrasikleia, as says the inscription on the pedestal, at Mirhinous in Attica"*, National Archaeological Museum in Athens, inv. no. 4889, photo by Zde/Wikimedia Commons, 11.06.2019 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kore,_the_work_of_Ariston_of_Paros,_550-540_BC,_NAMA_4889,_190810.jpg > (08.06.2023).

Piankoff & Rambova 1954 = Piankoff A., Rambova N., *The Tomb of Ramesses VI, Part 1: Texts* [Bollingen Series XL-1], New York: Pantheon Books, 1954.

Picard & Gjongecaj 1995 = Picard O., Gjongecaj S., Mendime mbi politikën monetare të Apolonisë në shekujt III-II p. e. sonë / Remarques sur la politique monétaire d'Apollonia au IIIe et au IIe siècle, In: *Iliria* 25 (1995), 175-198.

Picard 1964 = Picard Ch., Des Fibules Pannoniennes aux Fibules Lètes de Gaulle et d'Afrique Nord, In: Revue Archéologique, T. 2 (juillet-décembre 1964), Presses Universitaires de France, 1964, 55-67.

Picón 2007 = Picón C. A., *Art of the Classical World in the Metropolitan Museum of Art: Greece, Cyprus, Etruria, Rome*, New York: The Metropolitan Museum of Art, 2007.

Pinch 2002 = Pinch G., *Handbook of Egyptian Mythology*, Santa Barbara: ABC-CLIO, 2002.

Pindos bronze statuette 2023 *= "Bronze statuette of a peplos-clad maiden. From the region of Mount Pindos, Northwestern Greece. 460-450 BC (Καρ. 540). The figure wears a long Doric dress (peplos) over a pleated chiton and was probably holding a flower in her right hand. This symbol, combined with the pigeon in her left hand, leads to the identification of the figure with the goddess Aphrodite"*, National Archaological Museum - Athens <https://www.namuseum.gr/en/collection/klasiki-periodos-3/> (27.08.2023).

Pirenne-Delforge 1994 = Pirenne-Delforge V., *L'Aphrodite grecque*, Athènes/Liège: Centre International d'Étude de la Religion Grecque Antique, 1994.

Pithos Mistress of Animals 2014 *= "Pithos with relief of the goddess and animals. Found in Thebes, but comes from some Cycladic workshop, possibly of Naxos, from the years 625-600 BC. Mighty mistress of animals (Potniai theron) and nature"*, National Archaeological Museum of Athens, no. 355, photo: Zde/Wikimedia Commons, 13.02.2014 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pithos_102972.jpg> (18.11.2022)

PJZ IV 1983 = Benac A., Čović B. (eds.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja IV: Bronzano doba*, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine - Centar za balkanološka ispitivanja, 1983.

PJZ V 1987 = Benac A., Gabrovec S. (eds.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja V: Željezno doba*, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine - Centar za balkanološka ispitivanja, 1987.

Plaque Campana Scylla 2019 = *"Plaque Campana, Scylla"*, previous owner: Giampietro Campana, marquis di Cavelli, held by Musée du Louvre, Département des Antiquités grecques, étrusques etromaines, Inventory number: Cp 4314, photo by Musée du Louvre / Hervé Lewandowski, 2019 <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010314079> (06.07.2023).

Pleiner 2006 = Pleiner R., *Iron in Archaeology: Early European Blacksmiths*, Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2006.

Pojani-Dhamo 1997 = Pojani-Dhamo I., Relieve të stelave funerare apoloniate të periudhës klasike dhe helenistike / Reliefs des stèles funéraires d'Apollonie d'Illyrie dans la période classique et hellénistique, In: *Iliria* 27 (1997), 205-241.

Pojani-Dhamo 2001 = Pojani-Dhamo I., Relievet me temë heroike dhe votive të Apolonisë / Heroes and Gods: The Iconography of Apollonia, In: *Iliria* 30 (2001), 117-165.

Polomé 1982 = Polomé E. C., Balkan Languages (Illyrian, Thracian and Daco-Moesian), In: Boardman J., Edwards I. E. S., Hammond N. G. L., Sollberger E. (eds.), *The Cambridge Ancient History, Volume 3, Part 1: The Prehistory of the Balkans; and the Middle East and the Aegean world, tenth to eighth centuries B.C.*, Cambridge: Cambridge University Press, 1982, 866-888.

Popović 1956 = Popović L., *Katalog nalaza iz nekropole kod Trebenista*, Beograd 1956.

Popović 2007 = Popović P., Nakit iz Krševice, In: *Situla* 44 [Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan], Ljubljana 2007, 813-820.

Porada 1993 = Porada E., Cylinder Seals, In: Yarshater E., (ed.), *Encyclopaedia Iranica*, Vol. VI, Fasc. 5, London: Routledge & Kegan Paul, 1993, 479-505.

Potnia Painter alabastron 2023 = *"Terracotta alabastron (perfume vase)"*, Attributed to the Potnia Painter, ca. 620–590 BCE, Early Corinthian, Accession Number: 76.12.3, Metropolitan Museum of Art, New York <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/244854> (13.08.2023).

Prendi 1977 = Prendi F., Epoka e bronzit në Shqipëri / L'Age du Bronze en Albanie, In: *Iliria* 7-8 (1977), 5-58.

Prent 2005 = Prent M., *Cretan Sanctuaries and Cults: Continuity and Change from Late Minoan IIIC to the Archaic Period*, Leiden/Boston: Brill, 2005.

Preucel & Bauer 2001 = Preucel R. W., Bauer A. A., Archaeological Pragmatics, In: *Norwegian Archaeological Review* 34/2, 2001, 85-96.

Preucel 2006 = Preucel R. W., *Archaeological Semiotics*, Malden (MA)/Oxford: Blackwell Publishing, 2006.

Price 1973 = Price T. H., An Enigma in Pella: The Tholos and Herakles Phylakos, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 77, No. 1, 1973, 66-71.

Price 2002 = Price N. S., *The Viking Way: Religion and War in Late Iron Age Scandinavia*, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, 2002.

Proeva 1983 = Proeva N., La déesse cappadocienne Mâ et son culte en Macédoine d'après une plaque en bronze de Pretor au Musée de Resen, *Živa Antika / Antiquité Vivante* 33/2, Skopje 1983, 165-183.

Proeva 1999 = Proeva N., Lychnidos-Loukridon-Lokrida-Ochrid, In: *L'Illyrie méridionale et l'Épire dans l'Antiquité - III. Actes du IIIe colloque international de Chantilly (16-19 Octobre 1996), réunis par P. Cabanes*, Paris: De Boccard 1999, 73-78.

Proeva 2006 = Proeva N., The Engelanes (Encheleis) and the Golden Mask From the Trebenishte Culture, In: Tasić N., Grozdanov C. (eds.), *Homage to Milutin Garašanin*, Belgrade 2006, 561-570.

Proeva 2007 = Proeva N., Who were the Authors of the Trebenište Culture and the Gold Funeral Masks, In: *Macedonian Affairs* 6/1 (2007), 73-80.

Proeva 2018 = Proeva N., La coutume funéraire des masques d'or en Macédoine archaïque, In: *Scienze dell'Antichità* 24/3, Roma: Edizioni Quasar, 2018, 69-87.

Prometopidion 2024 = *"Prometopidion / Equine Headpiece"*; about 480 B.C.; Bronze, amber, ivory; Place: South Italy; The J. Paul Getty Museum, object number: 83.AC.7.1 <https://www.getty.edu/art/collection/object/103XB1> (01.03.2024).

Quagliotti 1998 = Quagliotti A. M., *Buddhapadas: An Essay on the Representations of the Footprints of the Buddha with a Descriptive Catalogue of the Indian Specimens from the 2nd Century B.C. to the 4th Century A.D.*, Kamakura: Institute of the Silk Road Studies, 1998.

Quantin & Dhimo 2011 = Quantin F., Dhimo A., Nga Amantia në Apoloni: Kërkime mbi një hyjni të Ilirisë Antike / D'Amantia à Apollonia: Enquête sur une divinité dans le sud de l'Illyrie antique. In: *Iliria* 35 (2011), 123-153.

Quilter & Hoopes 2003 = Quilter J., Hoopes J. W. (eds.), *Gold and Power in Ancient Costa Rica, Panama, and Colombia*, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks, 2003.

Raaflaub 1997 = Raaflaub K. A., Homeric Society, In: Morris I., Powell B. (eds.), *A New Companion to Homer*, Leiden / New York / Koln: Brill, 1997, 624-648.

Rabadjiev 2002 = Rabadjiev K., Localizations of Orphic Myths in Thrace, In: *Thrace and the Aegean (Proceedings of the 8th International Congress of Thracology, Sofia - Yambol, 25–29 September 2000)*, Volume II, Sofia 2002, 857-860.

Rabadjiev 2013 = Rabadjiev K., The Eleusinian Myth in a Macedonian Tomb, In: Álvarez J. M., Nogales T., Rodà I. (eds.), *Centro y periferia en el mundo clásico: Actas XVIII Congreso Internacional Arqueología Clásica (CIAC), S. 10. Las necrópolis y los monumentos funerarios en Grecia y Roma*, Mérida 2013, 1171-1174.

Raunig 2004 = Raunig B., *Umjetnost i religija prahistorijskih Japoda*, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 2004.

Rausa 1997 = Rausa F., Fortuna, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VIII, Zürich/Düsseldorf 1997, 125-141.

Rebay-Salisbury 2012 = Rebay-Salisbury K., Inhumation and cremation: how burial practices are linked to beliefs, In: Sørensen M.L.S., Rebay-Salisbury K. (eds.), *Embodied Knowledge: Historical Perspectives on Technology and Belief*, Oxford: Oxbow, 2012, 15-26.

Redfield 2003 = Redfield J. M., *The Locrian Maidens: Love and Death in Greek Italy*, Princeton/Oxford: Princeton University Press, 2003.

Reid & MacLean 1995 = Reid A., MacLean R., Symbolism and the Social Contexts of Iron Production in Karagwe, In: *World Archaeology*, Vol. 27, No. 1 [Symbolic Aspects of Early Technologies], 1995, 144-161.

Reinach 1899 = Reinach S., Zagreus, le serpent cornu, In: *Revue Archéologique*, Troisième Série, T. 35 (1899), 210-217.

Reinecke & Luyen 2009 = Reinecke A., Luyen N. T. T., Recent Discoveries in Vietnam. Gold Masks and Other Precious Items, In: *Arts of Asia*, Vol. 39, No. 5 (2009), 58-67.

Reiss 2017 = Reiss B., Pious Phalluses and Holy Vulvas: The religious Importance of Some Sexual Body-Part Badges in Late-Medieval Europe (1200-1550), In: *Peregrinations - Journal of Medieval Art and Architecture* 6/1 (2017), 151-176.

Renberg 2007 = Renberg G. H., Public and Private Places of Worship in the Cult of Asclepius at Rome, In: *Memoirs of the American Academy in Rome*, Vol. 51/52 (2006/2007), 87-172.

Rhomiopoulou & Kilian-Dirlmeier 1989 = Rhomiopoulou K., Kilian-Dirlmeier I., Neue Funde aus der eisenzeitlichen Hügelnekropole von Vergina, Griechisch Makedonien, In: *Praehistorische Zeitschrift*, Vol. 64, No. 1-2, 1989, 86-151.

Richards 2011 = Richards C., *"The Stamped and Inscribed Finds From Bylazora, the 2011 Season: A Preliminary Catalogue"*, The Texas Foundation for Archaeological & Historical Research, 2011 <https://www.tfahr.org/BP_stamps2011.html> (25.08.2023).

Richardson 1977 = Richardson E., The Wolf in the West, In: *The Journal of the Walters Art Gallery* 36 (1977), 91-101.

Richter 1920 = Richter G. M. A, *Catalogue of Engraved Gems of the Classical Style*, New York: The Metropolitan Museum of Art, 1920.

Richter 1932 = Richter G. M. A., An Aryballos by Nearchos, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 36, No. 3 (1932), 272-275.

Richter 1937 = Richter G. M. A., The Ganymede Jewelry, In: *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, Vol. 32, No. 12 (1937), 290-295.

Rivers 1909 = Rivers W. H. R., Totemism in Polynesia and Melanesia, In: *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 39 (Jan. - Jun., 1909), 156-180.

Robb 1998 = Robb J. E., The Archaeology of Symbols, In: *Annual Review of Anthropology*, Vol. 27, 1998, 329-346.

Robertson 1988 = Robertson M., Europe I, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* IV, Zürich/München 1988, 76-92.

Robinson 1932 = Robinson D. M., Mosaics from Olynthos, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 36, No. 1 (1932), 16-24.

Robinson 1932b = Robinson D. M., The Residential Districts and the Cemeteries at Olynthos, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 36, No. 2 (1932), 118-138.

Róheim 1953 = Róheim G., The Language of Birds, In: *American Imago*, Vol. 10, No. 1 (1953), 3-14.

Roller 1999 = Roller L. E., *In Search of God the Mother: The Cult of Anatolian Cybele*, Berkley/Los Angeles: University of California Press, 1999.

Roller 2009 = Roller L. E., *The Incised Drawings from Early Phrygian Gordion*, Philadelphia: University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, 2009.

Roller 2019 = Roller L. E., Phrygia and Hellenism: Phrygian Interactions with. Asia Minor Greeks, 8th–6th Centuries BC, In: Tsetskhladze G. R. (ed.), *Phrygia in antiquity: from the Bronze Age to the Byzantine period*, Leuven: Peeters Press, 2019, 37-55.

Romano & Trefný 2015 = Romano S., Trefný M., Notes upon the distribution of spectacle fibula between Central Europe and Balkan Peninsula in the Late Bronze and beginnings of the Early Iron Age, In: *Aristonothos. Rivista di Studi sul Mediterraneo Antico*, Vol 9: I Traci tra geografia e storia, Trento: Tangram edizioni scientifiche, 2015, 197-225.

Romero Mariscal 2011 = Romero Mariscal L. Ajax and Achilles playing a board game: Revisited from the literary tradition, In: *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 61, No. 2 (2011), 394-401.

Romiopoulou 1971 = Romiopoulou K., Some Pottery of the Early Iron Age from Western Macedonia, In: *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 66 (1971), 353-361.

Roscoe 1996 = Roscoe W., Priests of the Goddess: Gender Transgression in Ancient Religion, In: *History of Religions* 35/3 (1996), 195-230.

Rudolph 1987 = Rudolph K., *Gnosis: The Nature and History of Gnosticism*, San Francisco: Harper & Row Publishers, 1987.

Rupp 2007 = Rupp W. L., The Vegetal Goddess in the Tomb of the Typhon, In: *Etruscan Studies*, Vol. 10, Article 17, 2007, 211-219.

Saatsoglou-Paliadeli 2001 = Saatsoglou-Paliadeli C., The Palace of Vergina-Aegae and its Surroundings, In: Nielsen I. (ed.), *The Royal Palace Institution in the First Millennium BC*, Athens 2001, 201-213.

Sanev 2013 = Sanev G., Red-figure vases in the FYR Macedonia, In: *Revue Archéologique*, Nouvelle Série, Fasc. 1 (2013), 3-55.

Sanev 2018 = Sanev G., Luxury Pottery Imports in Trebenishte Necropolis, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 133-141.

Santamaría Álvarez 2016 = Santamaría Álvarez M. A., Did Plato Know of the Orphic God Protogonos?, In: Blanco M. J. G., Martín-Velasco M. J. (eds.), *Greek Philosophy and Mystery Cults*, Cambridge 2016, 205-231.

Santoro Bianchi 2005 = Santoro Bianchi S., Gnosis epoesen: una rivisitazione del mosaico di Pella (Grecia), In: *La mosaïque gréco-romaine. IX - Colloque international pour l'étude de la mosaïque antique (9th: 2001: Rome, Italy)*, Volume 1, Rome: École Française de Rome, 2005, 149-163.

Sapirstein 2012 = Sapirstein P., The Monumental Archaic Roof of the Temple of Hera at Mon Repos, Corfu, In: *Hesperia* 81 (2012), 31-91.

Sarian 1992 = Sarian H., Hekate, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VI, Zürich/München 1992, 985-1018.

Saripanidi 2017 = Saripanidi V., Constructing Continuities with a 'Heroic' Past. Death, Feasting and Political Ideology in the Archaic Macedonian Kingdom, In: Tsingarida A., Lemos I.S. (eds.), *Constructing Social Identities in Early Iron Age and Archaic Greece* (Études d'Archéologie 12), Brussels 2017, 73-135.

Saroglou 2011 = Saroglou V., Believing, Bonding, Behaving, and Belonging: The Big Four Religious Dimensions and Cultural Variation, In: *Journal of Cross-Cultural Psychology* 42(8), 2011, 1320-1340.

Šašel Kos 1991 = Šašel Kos M., Draco and the Survival of the Serpent Cult in the Central Balkans, In: *Tyche - Beiträge zur alten Geschichte, Papyrologie und Epigraphik*, Vol. 6, Wien 1991, 183-193.

Šašel Kos 1993 = Šašel Kos M., Cadmus and Harmonia in Illyria, In: *Arheološki vestnik* 44, 1993, 113-136.

Šašel Kos 2004 = Šašel Kos M., Mythological stories concerning Illyria and its name, In: Cabanes P., Lamboley J.-L. (eds.), *L'Illyrie méridionale et l'Épire dans l'Antiquité - IV: actes du IVe colloque international de Grenoble (10-12 octobre 2002)*, 2004, 493-504.

Saunders 2003 = Saunders N. J., "Catching the Light": Technologies of Power and Enchantment in Pre-Columbian Goldworking, In: Quilter J., Hoopes J. W. (eds.), *Gold and Power in Ancient Costa Rica, Panama, and Colombia*, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks, 2003, 15-47.

Schepartz 2010 = Schepartz L. A., Bioarchaeology of Apollonia: Tumuli 9, 10, 11 and Appendixes 1, 2, and 3, In: Amore M. G., *The Complex of Tumuli 9, 10 and 11 in the Necropolis of Apollonia (Albania): Volume I*, BAR International Series 2059 (I), Oxford: Archaeopress, 2010, 48-77.

Schepartz 2014 = Schepartz L. A., Bioarchaeology of the Lofkënd Tumulus, In: Papadopoulos J. K., Morris S.P., Bejko L., Schepartz L. A. (eds.), *Excavation of the Prehistoric Burial Tumulus at Lofkënd, Albania Volume 1: Text*, *Monumenta Archaeologica* 34, Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press/University of California, 2014, 139-186.

Schmidt-Dounas 2016 = Schmidt-Dounas B., Macedonian Grave Tumuli, In: Henry O., Ute Kelp U. (eds.), *Tumulus as Sema: Space, Politics, Culture and Religion in the First Millennium BC*, Berlin/Boston: De Gruyter, 2016, 101-142.

Scott 2014 = Scott M., *Delphi: A History of the Center of the Ancient World*, Princeton/Oxford: Princeton University Press, 2014.

Seated Atlas 2023 = *"Seated Atlas"*, Jamalgarhi, Gandhara (Pakistan), 2ndC-3rdC, British Museum, Museum number 1880.182 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/A_1880-182> (13.10.2023).

Seefried 1982 = Seefried M., *Les pendentifs en verre sur noyau des pays de la Méditerranée antique* [Publications de l'École française de Rome, 57-1], Rome: École Française de Rome, 1982.

Sekulov 2024 = Sekulov V. P., The Tomb and the Rooster, In: Jakimovski A., Dimitrova E. (eds.), *International Scientific Conference: 75 year jubilee of the Institute of Art History and Archaeology, 12th - 14th October 2022, Doiran, Macedonia (Book of Proceedings)*, Skopje: Faculty of Philosophy, 2024, 493-524.

Selca e Poshtme 2018 = "The monumental antique tombs of Selca e Poshtme in Albania – Tomb nr 4", photo by Attila Terbócs, Pasztilla/Wikimedia Commons, 07.10.2018 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Selca_e_Poshtme,_Albania_%E2%80%93_Monumental_antique_tombs_2018_11.jpg> (19.05.2023).

Sergis 2010 = Sergis M. G., Dog Sacrifice in Ancient and Modern Greece: From the Sacrifice Ritual to Dog Torture (kynomartyrion), In: *Folklore: Electronic Journal of Folklore*45, 2010, 61-88.

Serpell 2017 = Serpell J., From paragon to pariah: Cross-cultural perspectives on attitudes to dogs, In: Serpell J. (ed.), *The Domestic Dog: Its Evolution, Behaviour and Interactions with People*, second edition, Cambridge University Press, 2017, 300-316.

Serpent vessel Knossos 2014 = *"Sacred serpent vessel, Knossos, 1700-1600 BC, AMH, 145169"*, Archaeological Museum of Heraklion, photo by: Zde / Wikimedia Commons, 03.09.2014 <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Sacred_serpent_vessel,_Knossos,_1700-1600_BC,_AMH,_145169.jpg> (23.02.2023).

Shapiro 1983 = Shapiro H. A., "Hêrôs Theos": The Death and Apotheosis of Herakles, In: *The Classical World*, Vol. 77, No. 1 (1983), 7-18.

Sharpe 2006 = Sharpe H. F., *From Hieron and Oikos: The Religious and Secular Use of Hellenistic and Greek Imperial Bronze Statuettes*, Doctoral thesis, Indiana University, 2006.

Shaw 1986 = Shaw M. C., The Lion Gate Relief at Mycenae Reconsidered, In: *Φίλια ἔπη εἰς Γεώργιον Ἐ. Μυλωνᾶν διὰ τὰ 60 ἔτη τοῦ ἀνασκαφικοῦ του ἔργου,* Vol. 1, Athens: Archaeological Society of Athens, 1986, 108-123.

Shpuza 2007 = Shpuza S., Importimi dhe prodhimi i verës dhe vajit në Ilirinë e Jugut (shekujt III-I p. e. s.) / Import and Local Production of Wine and Oil in the South Illyria (III-I Centuries B. C.), In: *Iliria* 33 (2007), 219-232.

Siebert 1990 = Siebert G., Hermes, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* V, Zürich/München 1990, 285-387.

Simantoni-Bournia 2017 = Simantoni-Bournia E., On women and on lions, In: Charalambidou X., Morgan C. (eds.), *Interpreting the Seventh Century BC: Tradition and Innovation*, Oxford: Archaeopress, 2017, 31-37.

Simon & Bauchhens 1994 = Simon E., Bauchhens G., Poseidon, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VII, Zürich/München 1994, 446-500.

Simon & Bauchhenss 1984 = Simon E., Bauchhenss G., Ares/Mars, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* II, Zürich/München 1984, 505-580.

Simon 1986 = Simon E., Dione, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* III, Zürich/München 1986, 411-413.

Simon 1997 = Simon E., Kybele, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VIII, Zürich/Düsseldorf 1997, 744-766.

Simon 1997b = Simon E., Silenoi, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VIII, Zürich/Düsseldorf 1997, 1108-1133.

Simon 2006 = Simon E., Gods in Harmony: The Etruscan Pantheon, In: De Grummond N. T., Simon E. (eds.), *The Religion of the Etruscans*, Austin: University of Texas Press, 2006, 45-65.

Simons 2014 = Simons E., *A Gripping Tail: Re-interpreting the Archaic Potnia Theron Schema*, Master's Thesis, Victoria University of Wellington, 2014.

Sîrbu & Ştefan 2019 = Sîrbu V., Ştefan M.-M., Delimited Funerary Spaces – Hellenistic Tumuli with Stone Enclosures at Kallatis, In: *Annales d'Universite 'Valahia' Targoviste, Section d'Archeologie et d'Histoire* XXI(1), 2019, 51-76.

Škvor Jernejčič & Toškan 2018 = Škvor Jernejčič B., Toškan B., Ritual use of dogs and wolves in the Late Bronze and Early Iron Age in the South-Eastern Alpine region. New evidence from the archaeo(zoo)logical perspective, In: Costamagno S., Gourichon L., Dupont C., Dutour O., Vialou D. (eds.), *Animal symbolisé, animal exploité: du Paléolithique à la Protohistoire*, Paris 2018, 249-278.

Slater 1989 = Slater W. J., Pelops at Olympia, In: *Greek, Roman and Byzantine Studies* 30/4 (1989), 485-501.

Slavchev 2010 = Slavchev V., The Varna Eneolithic Cemetery in the Contoxt of the Late Copper Age in the East Balkans, In: Anthony D. W., Chi J. Y. (ed.), *The Lost World of Old Europe: The Danube Valey, 5000-3500 BC*, New York/Princeton 2010, 192-210.

Sourvinou-Inwood 1978 = Sourvinou-Inwood C., Persephone and Aphrodite at Locri: a model for personality definitions in Greek religion, In: *The Journal of Hellenic Studies*, Volume 98 (1978), 101-121.

Sparta Gorgon 2023 = "*Σπάρτη: Συνελήφθη 56χρονος - Προσπάθησε να πουλήσει αρχαιότητες για 20.000 ευρώ*", CNN Greece, 20.11.2022 <https://www.cnn.gr/ellada/story/337973/sparti-synelifthi-56xronos-prospathise-na-poulisei-arxaiotites-enati-20-000-evro> (04.07.2023).

Speidel 2004 = Speidel M. P., *Ancient Germanic Warriors: Warrior Styles from Trajan's Column to Icelandic Sagas*, London/New York: Routledge, 2004.

Spirova 2018 = Spirova M., Landscape, Performance and Ritual Activities at the Eneolithic Sanctuary at St. Atanasij, Spanchevo, In: Gjorgjievski D. (ed.), *Giving gifts to God: evidences of votive offerings in the sanctuaries, temples and churches*, Kumanovo 2018, 17-30.

Spivey 1997 = Spivey N., *Etruscan Art*, London/New York: Thames & Hudson, 1997.

Stančo 2003 = Stančo L., Gandharan Sculpture in the National Gallery, Prague, In: *Annals of the Náprstek Museum* 24(1), Prague: National Museum, 2003, 19-28.

Stančo 2013 = Stančo L., *Greek Gods in the East: Hellenistic Iconographic Schemes in Central Asia*, Prague: Karolinum Press, 2013.

Statua divinità in trono 2012 = *"Museo archeologico milano 7 - statua di divinità in trono / Statue of a deity enthroned, 5th century BC"*, photo by Stefano Stabile/Wikimedia Commons,

29.07.2012 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Museo_archeologico_milano_7_-_statua_di_divinit%C3%A0_in_trono.JPG> (30.08.2023).

Ştefan 2021 = Ştefan M.-M., Dogs in Late Iron Age Thrace. Symbolic image and ritualized materiality, In: *Dacia (New Series)*, vol. 45, Bucarest 2021, 29-86.

Stefanovski 2024 = Stefanovski N., A Theoretical Framework of Warriorhood in the Iron Age and Archaic Period in Macedonia: A Case Study of Lower Vardar, Jakimovski A., Dimitrova E. (eds.), *International Scientific Conference: 75 year jubilee of the Institute of Art History and Archaeology, 12th - 14th October 2022, Doiran, Macedonia (Book of Proceedings)*, Skopje: Faculty of Philosophy, 2024, 97-115.

Stefanovski 2024b = Stefanovski N., For Basileus and Country: Warriorhood as a Mechanism for Binding Communities and the Need to Step Away from Ethnic Interpretations, In: Gavranović M., Heilmann D., Verčík M., Ardjanliev P. (eds.), *The Mechanism of Power: The Bronze and Iron Ages in Southeastern Europe* [Perspectives on Balkan Archaeology 2], Rahden/Westf.: Leidorf, 2024, 69-79.

Steingräber 2006 = Steingräber S., *Abundance of Life: Etruscan Wall Painting*, Los Angeles: The J. Paul Getty Museum, 2006.

Stewart 2020 = Stewart P., Roman sarcophagi and Gandhāran sculpture, In: Rienjang W., Stewart P. (eds.), *The Global Connections of Gandhāran Art*, Oxford: Archaeopress, 2020, 50-85.

Stibbe 2003 = Stibbe C. M., *Trebenishte: The Fortunes of an Unusual Excavation*, Rome 2003.

Stieber 2004 = Stieber M. C., *The Poetics of Appearance in the Attic Korai*, Austin: University of Texas Press, 2004.

Stipčević 1976 = Stipčević A., Simbolismo illirico e simbolismo albanese (appunti introduttivi), In: *Iliria* 5 (1976), 233-236.

Stipčević 1981 = Stipčević A., *Kultni simboli kod Ilira: građa i prilozi sistematizaciji*, Sarajevo 1981.

Stipčević 1989 = Stipčević A., *Iliri: povijest, život, kultura*, Zagreb: Školska knjiga, 1989.

Straubing Mars 2014 = *"GBM Römerschatz - Rossstirn 4; Straubing (Lower Bavaria). Gäubodenmuseum: Roman treasure of Straubing - Shaffron (2nd/3rd century AD) showing god Mars standing on a giant"*, photo by Wolfgang Sauber/Wikimedia Commons, 15.04.2014 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:GBM_R%C3%B6merschatz_-_Rossstirn_4.jpg> (22.10.2023).

Strong 2007 = Strong J. S., The Buddha's Funeral, In: Cuevas B. J., Stone J. I. (eds.), *The Buddhist Dead: Practices, Discourses, Representations*, Honolulu: University of Hawai'i Press, 2007, 32-59.

Sugimoto et al. 2014 = Sugimoto D. T. (ed.), *Transformation of a Goddess: Ishtar - Astarte - Aphrodite*, Fribourg/Göttingen: Academic Press/Vandenhoeck Ruprecht, 2014.

Sumler 2023 = Sumler A., *Intoxication in the Ancient Greek and Roman World*, Lanham (MD): Lexington Books, 2023.

Svenbro 1993 = Svenbro J., *Phrasikleia: An Anthropology of Reading in Ancient Greece. Myth and Poetics*, Ithaca (NY): Cornell University Press, 1993.

Svetieva 2002 = Svetieva A., He is a dog, but I am a bigger dog than he is, In: *Studia mythologica Slavica* 5, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2002, 131-144.

Taylor 1992 = Taylor T., The Gundestrup Cauldron, In: *Scientific American*, Vol. 266, No. 3 (1992), 84-89.

Taylor 1994 = Taylor J. H., Masks in Ancient Egypt. The Image of Divinity, In: Mack J. (ed.), *Masks. The Art of Expression*, London 1994, 169-189.

Tel Gezer Medallion 2016 = *"Medallion made up of a silver disc with an engraving of an eight pointed star that was discovered in Tel Gezer in November 2016"*, photo by: Clara Amit/IAA, In: Surkes S., *"Rare Canaanite-era trove of gold and silver unearthed in central Israel"*, The Times of Israel, 14.11.2016, <https://www.timesofisrael.com/rare-canaanite-era-trove-of-gold-and-silver-unearthed-in-central-israel/> (02.06.2023).

Thasos stèle 2006 = *"stèle; -520 / -510 (4e quart VIe s. av. J.-C.); Lieu de création: Thasos; Lieu de découverte: Thasos; MND 475; Ma 3103; Département des Antiquités grecques, étrusques et romaines"*, 2006 Musée du Louvre / Daniel Lebée/Carine Deambrosis <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010276878> (20.08.2023).

Theodossiev 1998 = Theodossiev N., The dead with golden faces: Dasaretian, Pelagonian, Mygdonian and Boeotian funeral masks, In: *Oxford Journal of Archaeology* 17/3, 1998, 345-367.

Theodossiev 2000 = Theodossiev N., The Dead with Golden Faces. II Other Evidence and Connections, In: *Oxford Journal of Archaeology* 19/2, 2000, 175-209.

Thétis Collection Macedonian fibula 2023 = *"A Greek Gold Fibula of Macedonian Type Hellenistic Period, circa 330-300 B.C., The Thétis Collection, Geneva, Switzerland; acquired prior to 1970"*, Christie's <https://www.christies.com/en/lot/lot-5726754> (03.05.2023).

Thomas 1963 = Thomas E. B., Ornat und Kultgeräte einer Sol- und Luna-Priesterin aus Pannonién, In: *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* XI/1-2, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963, 49-80.

Thompson 1909 = Thompson M. S., The Asiatic or Winged Artemis, In: *The Journal of Hellenic Studies* 29 (1909), 286-307.

Thompson 1982 = Thompson D. B., A Dove for Dione, In: *Hesperia Supplements*, Vol. 20 (*Studies in Athenian Architecture, Sculpture and Topography. Presented to Homer A. Thompson*), 1982, 155-162+215-219.

Tillier 2022 = Tillier A. M., Early Primary Burials: Evidence from Southwestern Asia, In: *The Routledge Handbook of Archaeothanatology*, 2022, 124-139.

Tong & Li 2016 = Tong T., Li L., The Himalayan gold masks from the Eurasian perspective, In: *Chinese Archaeology* 16, Boston/Berlin: De Gruyter, 2016, 85-90.

Tonkova 2018 = Tonkova M., Silver and Gold Jewellery from the Late Archaic Princely Graves I–VIII at Trebenishte, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 71-85.

Topper 2015 = Topper K. R., Dionysos Comes to Thrace: The Metaphor of Corrupted Sacrifice and the Introduction of Dionysian Cult in Images of Lykourgos's Madness, In: *Arethusa*, Volume 48, Number 2 (2015), 139-172.

Tran tam Tinh & Jaeger & Poulin 1988 = Tran tam Tinh V., Jaeger B., Poulin S., Harpokrates, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* IV, Zürich/München 1988, 415-445.

Tran tam Tinh 1990 = Tran tam Tinh V., Isis, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* V, Zürich/München 1990, 761-796.

Trantalidou 2006 = Trantalidou K., Companions from the oldest Times: Dogs in Ancient Greek Literature, Iconography and Osteological Testimony, In: Snyder L., Moore E. (eds.), *Dogs and People in Social, Working, Economic or Symbolic Interaction*, Durham: 9th ICAZ Conference, August 2002 (2006), 96-119.

Trantalidou 2017 = Trantalidou K., Active responses of Early Iron Age Aegean communities to their natural and social environment: the evidence from the animal bones, In: *Regional stories: towards a new perception of the early Greek world, Acts of an international symposium in honor of Professor Jan Bouzek, Volos 18-21 June 2015*, Volos 2017, 633-668.

Tronson 1984 = Tronson A., Satyrus the Peripatetic and the Marriages of Philip II, In: *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 104 (1984), 116-126.

Trümper 2014 = Trümper M., Bathing in the Sanctuaries of Asklepios and Apollo Maleatas at Epidauros, In: Avramidou A., Demetriou D. (eds.), *Approaching the Ancient Artifact: Representation, Narrative, and Function*, Berlin: de Gruyter, 2014, 211-231.

Trundholm Sun Chariot 2007 = *"The Trundholm sun chariot (Solvognen)"*, photo by Nationalmuseet - National Museum of Denmark / Wikimedia Commons, 07.11.2007 <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Solvognen-00100.jpg> (20.12.2023).

Tsakos & Viglaki-Sofianou 2012 = Tsakos K., Viglaki-Sofianou M., *Samos: The Archaeological Museums*, Athens: John S. Latsis Public Benefit Foundation, 2012.

Tsatsou 2015 = Tsatsou E., "Φυλακτήρια πρὸς δαίμονας, πρὸς φαντάσματα, πρὸς πᾶσαν νόσον καὶ πάθος": the use of amulets in Greco-Roman and Late Antique Macedonia, In: Nikoloska A., Sander Müskens S. (eds.), *Romanising oriental gods? Religious transformations in the Balkan provinces in the Roman period: new finds and novel perspectives*, Skopje: Macedonian Academy of Sciences and Arts / Leiden: University of Leiden, 2015, 113-132.

Tsatsou 2024 = Tsatsou E., Chnoubis, Glykon, Agathodaimon, and the Strange Story of the Swamps of Central Macedonia: Notes on Magical Gems Depicting Snakes, In: Spathi M. G., Chidiroglou M., Wallensten J. (eds.), *Apotropaia and Phylakteria: Confronting Evil in Ancient Greece*, Oxford: Archaeopress, 2024, 251-264.

Tsimbidou-Avloniti 2007 = Tsimbidou-Avloniti M., Les peintures funeraires d' Aghios Athanassios, In: Descamps-Lequime S. (ed.), *Peinture et Couleur dans le monde grec antique*, Musée du Louvre: Paris/Milano, 2007, 57-67.

Tsukamoto & Kuroki 2014 = Tsukamoto K., Kuroki M. (eds.), *Eels and Humans*, Tokyo: Springer, 2014.

Turcan 1994 = Turcan R., Phanes, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VII, Zürich/München 1994, 363-364.

Turnure 1965 = Turnure J. H., Etruscan Ritual Armor: Two Examples in Bronze, In: *American Journal of Archaeology*, Vol. 69, No. 1 (1965), 39-48.

Tutkovski 2014 = Tutkovski M., The Symbolic Messages of the Mosaics in the Southern Basilica at Plaoshnik in Ohrid, Во: *Ниш и Византија* XII, Ниш 2014, 129-142.

Tutkovski 2023 = Tutkovski M., From Pagan River Gods to the Christian Rivers of Paradise: Personifications of the Four River of Paradise on Early Christian Mosaics, In: Michaelides D. (ed.), *Proceedings of the 14th Conference of AIEMA: Nicosia 15-19 October 2018. Vol.II*, Athens 2023, 432-447.

Tweten 2015 = Tweten L., *Evidence of Orphic mystery cult in archaic Macedonian and Thracian burials*, Master's Thesis, Vancouver: University of British Columbia, 2015.

Two Atlantes 2023 = *"Panel with two atlantes"*, Gandhara (Pakistan), 2ndC-3rdC, British Museum, Registration number 1914,0502.2 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/A_1914-0502-2> (13.10.2023).

Typhoeus 2010 = *"Typhoeus - Etrurian Fresco from the "Tomba di Tifone" in Tarquinia"*, WolfgangRieger/Wikimedia Commons, 30.07.2010 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Typhoeus_-_Etrurian_Fresco.jpg> (12.07.2023).

Uhlenbrock 2016a = Uhlenbrock J. P., Research Perspectives in Coroplastic Studies: The Distribution, Trade, Diffusion, and Market Value of Greek Figurative Terracottas, In: *Les Carnets de l'ACoSt* [Online], Vol. 15, 2016 <http://journals.openedition.org/acost/926> (20.08.2023).

Uhlenbrock 2016b = Uhlenbrock J. P., Research Perspectives in Greek Coroplastic Studies: The Demeter Paradigm and the Goddess Bias, In: *Les Carnets de l'ACoSt* [Online], Vol. 14, 2016 <http://journals.openedition.org/acost/866> (14.09.2023).

Uhlig 2020 = Uhlig A., Birth by Hammer: Pandora and the Construction of Bodies, In: Surtees A., Dyer J. (eds.), *Exploring Gender Diversity in the Ancient World*, Edinburgh University Press, 2020, 54-66.

Ulbrich 2010 = Ulbrich A., Images of Cypriot Aphrodite in her sanctuaries during the Age of the city-kingdoms, In: Smith A. C., Pickup S. (eds.), *Brill's Companion to Aphrodite*, Leiden/Boston: Brill, 2010, 167-193.

Ustinova 1999 = Ustinova Y., *The Supreme Gods of the Bosporan Kingdom: Celestial Aphrodite and the Most High God*, Leiden/Boston: Brill, 1999.

Ustinova 2005 = Ustinova Y., Snake-Limbed and Tendril-Limbed Goddesses in the Art and Mythology of the Mediterranean and the Black Sea, In: Braund D. (ed.), *Scythians and Greeks: Cultural Interaction in Scythia, Athens and the Early Roman Empire (sixth Century BC - First Century AD)*, Exeter: University of Exeter Press, 2005, 64-79.

Valentini 2013 = Valentini S., Snakes on pottery, In: Peruzzetto A., Dorna Metzger F., Dirven L. (eds.), *Animals Gods and Men from East to West: Papers on Archaeology and History in Honour of Roberta Venco Ricciardi* (BAR International Series 2516), Oxford: Archaeopress, 2013, 1-11.

Valeva 1995 = Valeva J., The Sveshtari Figures (An Attempt to Specify Several Hypotheses), In: *Thracia* 11 (*Studia in honorem Alexandri Fol*), 1995, 337-352.

Van Antwerp Fine 1936 = Van Antwerp Fine J., Macedon, Illyria, and Rome, 220–219 B.C., In: *Journal of Roman Studies 26/1* (1936), 24-39.

van de Ven & Zeelenberg & Pieters 2010 = van de Ven N., Zeelenberg M., Pieters R., Warding Off the Evil Eye: When the Fear of Being Envied Increases Prosocial Behavior, In: *Psychological Science* 21(11), 2010, 1671-1677.

van Rooijen 2021 = van Rooijen G., *Goddesses of Akragas: A Study of Terracotta Votive Figurines from Sicily*, Leiden: Sidestone Press, 2021.

Vasić 1985 = Vasić R., Prilog proučavanju šarnirskih fibula u Jugoslaviji, In: *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, Vol. 23, Sarajevo: Akademija Nauka i Umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1985, 121-155.

Vasić 1987 = Vasić R., Ohridska oblast, In: Benac A., Gabrovec S. (eds.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja V: Željezno doba*, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine - Centar za balkanološka ispitivanja, 1987, 724-733.

Vasić 2010 = Vasić R., Reflecting on Illyrian helmets, In: *Starinar* LX (2010), 37-55.

Vasić 2018 = Vasić R., Arms in Trebenishte, In: Ardjanliev et al. (eds.), *100 Years of Trebenishte*, Sofia 2018, 107-113.

Vassileva 2013 = Vassileva M., Early Bronze Fibulae and Belts from the Gordion Citadel Mound, In: Rose C. B. (ed.), *The Archaeology of Phrygian Gordion, Royal City of Midas*, University of Pennsylvania Press, 2013, 111-126.

Vassileva 2014 = Vassileva M., Phrygian Bronzes in the Greek World: Globalization through Cult?, In: Geller M. J. (ed.), *Melammu: The Ancient World in an Age of Globalization*, Max Planck Research Library for the History and Development of Knowledge, 2014, 217-234.

Verčík et al. 2019 = Verčík M., Kerschbaum S., Tušlová P., Jančovič M., Donev D., Ardjanliev P., Settlement Organisation In The Ohrid Region, In: *Studia Hercynia* XXIII/1 (2019), 26-54.

Verger 2014 = Verger S., Cratères à volutes et manifestation de rang dans la nécropole aristocratique de Trebenište (FYROM), In: de la Genière J. (ed.), *Le cratère à volutes. Destinations d'un vase de prestige entre Grecs et non-Grecs. Actes du Colloque, Paris, 26-27 octobre 2012* [Cahiers du Corpus Vasorum Antiquorum France 2], Paris 2014, 253-278.

Vergina Sun 2014 = *"Vergina Sun - Golden Larnax"*, by SilentResident/Wikimedia Commons, 08.02.2014 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vergina_Sun_-_Golden_Larnax.png> (02.06.2023).

Vermaseren 1978 = Vermaseren M. J., *Corpus cultus Cybelae Attidisque (CCCA), Vol. IV: Italia-Aliae Provinciae*, Leiden: Brill, 1978.

Vermaseren 1987 = Vermaseren M. J., *Corpus cultus Cybelae Attidisque (CCCA), Vol. I: Asia Minor*, Leiden/New York: Brill, 1987.

Vermaseren 1989 = Vermaseren M. J., *Corpus cultus Cybelae Attidisque (CCCA), Vol. VI: Germania, Raetia, Noricum, Pannonia, Dalmatia, Macedonia, Thracia, Moesia, Dacia, Regnum Bospori, Colchis, Scythia et Sarmatia*, Leiden/New York: Brill, 1989.

Vertiienko 2021 = Vertiienko H., The Sakhnivka Plate: Scythian Iconography in the Imaging of Eschatological Concepts, In: Vives-Ferrándiz Sánchez L. (ed.), *Eternal Sadness: Representations of Death in Visual Culture from Antiquity to the Present Time*, Monographic Issue, *Eikón Imago* 10 (2021), 259-270.

Veseli 2015 = Veseli S., Një figurinë bronzi e Mërkur-Tot në Muzeun e Pogradecit, In: *Iliria* 39 (2015), 291-302.

Vila 2000 = Vila E., Bone Remains from Sacrificial Places: the Temples of Athena Alea at Tegea and Asea on Agios Elias (the Peloponnese, Greece), In: Mashkour M., Choyke A. M., Buitenhuis H., Poplin F. (eds.), *Archaeozoology of the Near East IVB. Proceedings of the 4th International Symposium on the Archaeozoology of the Southwestern Asia and Adjacent Areas*, Groningen 2000, 197-205.

Vila 2014 = Vila E., Etude archéozoologique des vestiges osseux de la fouille dans le temple, In: Nordquist G. C., Voyatzis M. E., Østby E. (eds.), *Tegea I. Investigation in the Temple of Athena Alea 1991- 1994*, Athens 2014, 547-562.

Villard 1997 = Villard L., Tyche, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VIII, Zürich/Düsseldorf 1997, 115-125.

Vix Gorgon 2018 = *"Vix"*, photo by: Karsten Wentink / Flickr.com, 14.11.2018 <https://www.flickr.com/photos/vankarsten/44622488732/> (04.07.2023).

Vlassopoulos 2015 = Vlassopoulos K., Ethnicity and Greek history: Re-examining our assumptions, In: *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 58/2, Oxford University Press 2015, 1-13.

Vranić 2014a = Vranić I., The "Hellenization" process and the Balkan Iron Age archaeology, In: Janković M. A., Mihajlović V. D., Babić S. (eds.), The Edges of the Roman World, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2014, 33-47.

Vranić 2014b = Vranić I., 'Hellenisation' and Ethnicity in the Continental Balkan Iron Age, In: Popa C. N., Stoddart S. (eds.), *Fingerprinting the Iron Age - Approaches to Identity in the European Iron Age: Integrating South-Eastern Europe into the Debate*, Oxford/Philadelphia 2014, 161-172.

Vujčić 2021 = Vujčić N., The City of Pelion and the Illyrian War of Alexander, In: *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 61 (2021), 496-526.

Vyala Yaksha 2013 = "*Vyala Yaksha - Circa 1st Century BCE - ACCN 42-2944 - Government Museum - Mathura 2013-02-24 6175 / This artefact resides at the Government Museum, (hi: Rashtriya Sangrahalaya) formerly The Curzon Museum of Archaeology, Museum Road or Murari Lal Rajpal road, Dampier Nagar, Mathura, Uttar Pradesh, India. This museum is administrating by the State Government of Uttar Pradesh of India"*, photo by Biswarup Ganguly / Wikimedia Commons, 24.02.2013 <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vyala_Yaksha_-_Circa_1st_Century_BCE_-_ACCN_42-2944_-_Government_Museum_-_Mathura_2013-02-24_6175.JPG> (12.07.2023).

Wagner et al. 2009 = Wagner B., Lotter A.F., Nowaczyk N., Reed J.M., Schwalb A., Sulpizio R., Valsecchi V., Wessels M., Zanchetta G., A 40, 000-year record of environmental change from ancient Lake Ohrid (Albania and Macedonia), In: *Journal of Paleolimnology* 41 (2009), 407-430.

Wagner et al. 2010 = Wagner B., Vogel H., Zanchetta G., Sulpizio R., Environmental changes on the Balkans recorded in the sediments from lakes Prespa and Ohrid, In: Biogeosciences 7 (2010), 3187-3198.

Waselkov 2006 = Waselkov G. A., Indian Maps of the Colonial Southeast, In: Waselkov G. A., Wood P. H., Hatley T. (eds.), *Powhatan's Mantle: Indians in the Colonial Southeast, Revised and Expanded Edition*, Lincoln/London: University of Nebraska Press, 2006, 435-502.

Waters 2014 = Waters M., *Ancient Persia: A Concise History of the Achaemenid Empire, 550–330 BCE*, New York: Cambridge University Press, 2014.

Webley & Adams & Brück 2020 = Webley L., Adams S., Brück J., *The Social Context of Technology: Non-Ferrous Metalworking in Later Prehistoric Britain and Ireland* [Prehistoric Society Research Papers, Volume 11], Oxford: Oxbow Books, 2020.

Węcowski 2011 = Węcowski M., *Sympozjon, czyli wspólne picie: początki greckiej biesiady arystokratycznej (IX-VII wiek p.n.e.)*, Warszawa: Wydawnictwo Sub Lupa, 2011.

Weissová et al. 2018 = Weissová B., Tušlová P., Ardjanliev P., Verčík M., The Frontier Studies. Survey of the Northern Part of the Lake Ohrid Basin, Preliminary Report on the Season 2017, In: *Studia Hercynia* XXII/1 (2018), 99-133.

Wescoat 2012 = Wescoat B. D., Coming and Going in the Sanctuary of the Great Gods, Samothrace, In: Wescoat B. D., Ousterhout R. G. (eds.), *Architecture of the Sacred: Space, Ritual, and Experience from Classical Greece to Byzantium*, Cambridge University Press, 2012, 66-113.

West 1973 = West M. L., Greek Poetry 2000-700 B.C., In: *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 23, No. 2 (Nov., 1973), 179-192.

West 1983 = West M. L., *The Orphic Poems*, Oxford: Clarendon Press, 1983.

West 1988 = West M. L., The Rise of the Greek Epic, In: *Journal of Hellenic Studies*, Vol. 108 (1988), 151-172.

West 1999 = West M. L., The invention of Homer, In: *The Classical Quarterly*, Vol. 49, No. 02 (Dec. 1999), 364-382.

West 2007 = West M. L., *Indo-European Poetry and Myth*, Oxford: Oxford University Press, 2007.

West 2011 = West M., The Homeric Question Today, In: *Proceedings of the American Philosophical Society*, Vol. 155, No. 4 (Dec. 2011), 383-393.

Wheels Atlas 2023 *= "Panel showing three interlocking wheels held by an atlas and perhaps symbolising the First Sermon"*, Gandhara (Pakistan), 2ndC-3rdC, British Museum, Museum number 1970,0602.1 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/A_1970-0602- > (13.10.2023).

Whitley et al. 2007 = Whitley J., Germanidou S., Urem-Kotsou D., Dimoula A., Nikolakopoulou I., Karnava A., Evely D., Archaeology in Greece 2006-2007, In: *Archaeological Reports*, 2006–2007, No. 53 (2006–2007), The Society for the Promotion of Hellenic Studies, 1-121.

Whitmore 2017 = Whitmore A. M., Fascinating Fascina: Apotropaic Magic and How to Wear a Penis, In: Cifarelli M., Gawlinski L. (eds.), *What Shall I Say of Clothes? Theoretical and Methodological Approaches to the Study of Dress in Antiquity*, Boston: Archaeological Institute of America, 2017, 47-65.

Whittaker 2004 = Whittaker H., Board games and funerary symbolism in Greek and Roman contexts, In: *Papers from the second and third international symposia on symbolism at The Norwegian institute at Athens, September 21-24, 2000 and September 19-22,2002* [Papers of the Norwegian Institute at Athens 7], Athens: The Norwegian Institute, 2004, 279-302.

Whittaker 2006 = Whittaker H., Religious Symbolism and the Use of Gold in Burial Contexts in the Late Middle Helladic and Early Mycenaean Periods, In: *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici* 48 (2006), 283-289.

Wijayaratna 1997 = Wijayaratna M., Funerary Rites in Japanese and Other Asian Buddhist Societies, In: *Japan Review*, No. 8 (1997), 105-125.

Wikander 1938 = Wikander S., *Der arische Männerbund: Studien zur indo-iranischen Sprach- und Religionsgeschichte*, Lund 1938.

Wilkes 1992 = Wilkes J., *The Peoples of Europe: The Illyrians*, Oxford: Blackwell Publishing, 1992.

Wilkinson 2003 = Wilkinson R. H., *The Complete Gods and Goddesses of Ancient Egypt*, New York: Thames & Hudson, 2003.

Williams 2003 = Williams G. M., *Handbook of Hindu Mythology*, Santa Barbara (CA): ABC-CLIO, 2003.

Wilson & Klindt-Jensen 1966 = Wilson D. M., Klindt-Jensen O., *Viking Art*, Ithaca (NY): Cornell University Press, 1966.

Winged Atlas 2016 = *"Gray Schist Figure of a Winged Atlas, Gandhara, 2nd-4th century"*, LiveAuctioneers, 12th December 2016, Lot0003 <https://www.liveauctioneers.com/item/49361838> (13.10.2023).

Winged Atlas 2023 = *"Winged Atlas"*, Pakistan, Gandhara, Kushan Period, c. AD 100s-200s, The Cleveland Museum of Art <https://www.clevelandart.org/art/1924.330> (13.10.2023).

Winged Atlas-Hercules 2023 = *"Winged Atlas-Hercules"*, Pakistan, Gandhara, Gandhara period, 3rd century, The Cleveland Museum of Art <https://www.clevelandart.org/art/2011.136> (13.10.2023).

Winged Gorgon plate 2023 = *"Pottery plate showing a winged goddess with a gorgon's head wearing a split skirt and holding a bird in each hand."*, East Dorian/Archaic Greek, 600BC (circa), Production place: Kos, Excavated/Findspot: Kamiros, housed in the British Museum, Registration number 1860,0404.2 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1860-0404-2> (13.08.2023).

Winter 1983 = Winter U., *Frau und Göttin: Exegetische und ikonographische Studien zum weiblichen Gottesbild im Alten Israel und in dessen Umwelt*, *Urbis Biblicus et Orientalis* 53, Göttingen 1983.

Wolters 1892 = Wolters P., Boiotikai Archaiotetes, In: *Archaiologikē Ephēmeris* 3, 1892, 213-240.

Wood 1995 = Wood A., *From Baba's Hope Chest: Macedonian Treasures in Canada*, Toronto: Museum for Textiles, 1995.

Woodford 1982 = Woodford S., Ajax and Achilles playing a game on an olpe in Oxford, In: *Journal of Hellenic Studies* CII (1982), 173-185.

Woodhouse 2006 = Woodhouse R., Conditioned devoicing of mediae in Phrygian, In: *Studia Etymologica Cracoviensia* 11, Kraków 2006, 157-191.

Xhaferaj & Nesturi & Marika 2013 = Xhaferaj E., Nesturi E., Marika Z., Afresket e shek. XIV të piktorit Aleks në kishën e Shën Mërisë në Gollomboç (Prespë) / The 14th century frescoes by artist named Alex in the chapel of St Mary, Gollomboç (Prespa), In: *Iliria* 37 (2013), 245-261.

Yalouris & Visser-Choitz 1990 = Yalouris N., Visser-Choitz T., Helios, In: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* V, Zürich/München 1990, 1005-1034.

Youthful Atlas 2023 = *"Youthful Atlas"*, Jamalgarhi, Gandhara (Pakistan), 2ndC-3rdC, British Museum, Museum number 1880.183 <https://www.britishmuseum.org/collection/object/A_1880-183> (13.10.2023).

Žabkar 1968 = Žabkar L. V., *A Study of the Ba Concept in Ancient Egyptian Texts* [Studies in Ancient Oriental Civilization 34], Chicago: University of Chicago Press, 1968.

Zaehner 1955 = Zaehner R. C., *Zurvan: A Zoroastrian Dilemma*, Oxford: Clarendon Press, 1955.

Zervos & Price 1982 = Zervos O. H., Price M. J., The Earliest Coins of Alexander the Great, In: *The Numismatic Chronicle* 142 (1982), 166-190.

Zimmermann 1987 = Zimmermann J.-L., *Collection de la Fondation Thétis: développements de l'art grec de la préhistoire à Rome*, Geneva 1987.

***Αχλάδα 2019* =** "Φλώρινα: Σημαντικά ευρήματα στον αρχαιολογικό χώρο της Αχλάδας", CNN Greece, 20.09.2019 <https://www.cnn.gr/ellada/story/191321/florina-simantika-eyrimata-ston-arxaiologiko-xoro-tis-axladas> (20.08.2023).

Αχλάδα 2019 = "Φλώρινα: Σημαντικά ευρήματα στον αρχαιολογικό χώρο της Αχλάδας", CNN Greece, 20.09.2019 <https://www.cnn.gr/ellada/story/191321/florina-simantika-eyrimata-ston-arxaiologiko-xoro-tis-axladas> (20.08.2023).

Αχλάδα 2020 = Μυρτσιώτη Γ., "Στο φως η αριστοκρατία της «Αχλάδας» στη Φλώρινα", *Η Καθημερινή*, 05.03.2020 <https://www.kathimerini.gr/culture/arts/1067438/sto-fos-i-aristokratia-tis-achladas-sti-florina/> (20.08.2023).

Αχλάδα 2021 = "Τι αποκαλύπτει το νεκροταφείο της αρχαίας Λύγκου στην Αχλάδα της Φλώρινας (υπέροχες εικόνες)", *Εφημερίδα Μακεδονία*, 14.04.2021 <https://www.makthes.gr/enan-olokliro-politismo-apokalyptei-to-nekrotafio-tis-arkhaias-lyghkoy-stin-akhlada-tis-flwrinas-377093> (20.08.2023).

Γκέλου & Σκρέκα 2019 = Γκέλου Λ., Σκρέκα Α., Σωστικές ανασκαφές στα λιγνιτορυχεία Αχλάδας:νέα δεδομένα για την περιοχή, In: *Το αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και Θράκη (ΑΕΜΘ),* 28 (2014), Θεσσαλονίκη 2019, 51-62.

Γκέλου 2010 = Γκέλου Λ., Η αρχαιολογική έρευνα στο νησάκι του Αγ. Αχιλλείου Πρεσπών από τη δεκαετία του 1960 ως σήμερα, In: *Μακεδονικά* 39, 2010, 219-233.

Γκέλου 2022 = Γκέλου Λ., Αχλάδα 2015-2016: το νεκροταφείο των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων, In: *Το αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και Θράκη (ΑΕΜΘ),* 30 (2016), Θεσσαλονίκη 2022, 25-36.

Δάκαρη & Βοκοτοπούλου & Χριστίδη 2013 = Δάκαρη Σ., Βοκοτοπούλου Ι., Χριστίδη Α. Φ., *Τα χρηστήρια ελάσματα της Δωδώνης των ανασκαφών Δ. Ευαγγελίδη* (επιμέλεια Σ. Τσέλικα; ευρετήριο Γ. Παπαδοπούλου), Αθήνα: Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, 2013.

Δεσποινη 2016a = Δεσποινη Α., Σινδος Ι: Το νεκροταφειο ανασκαφικες ερεγνες 1980-1982 (Η ανασκαφή των ταφών, τάφοι και ταφικά έθιμα, το σκελετικό υλικό), Αθήναι 2016.

Δεσποινη 2016b = Δεσποινη Α., Σινδος ΙΙ: Το νεκροταφειο ανασκαφικες ερεγνες 1980-1982 (Πήλινα, γυάλινα και φαγιεντιανά αγγεία, πήλινοι λύχνοι, μεταλλικά αγγεία, πήλινα ειδώλια και πλαστικά αγγεία, νομίσματα), Αθήναι 2016.

Δεσποινη 2016c = Δεσποινη Α., Σινδος ΙΙΙ: Το νεκροταφειο ανασκαφικες ερεγνες 1980-1982 (Μασκες και χρυσα ελασματα, κοσμηματα, μικροαντικειμενα και στλεγγιδες, ειδη οπλισμου), Αθήναι 2016.

Θέμελης & Τουράτσογλου 1997 = Θέμελης Π. Γ., Τουράτσογλου Γ. Π., Οι τάφοι του Δερβενίου, Αθήνα 1997.

Ιγνατιάδου & Χατζηνικολάου 2002 = Ιγνατιάδου Δ., Χατζηνικολάου Κ., Γυάλινες χάντρες από το αρχαίο νεκροταφείο Θέρμης (ΣΕΔΕΣ) Θεσσαλονίκης, In: Θέμελης Π. Γ. (ed.), *Το γυαλί από την αρχαιότητα ως σήμερα, Β' Συνέδριο Μαργαριτών Μυλοποτάμου Ρεθύμνης Κρήτης, 26-28 Σεπτεμβρίου 1997*, Αθήνα 2002, 57-72.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη 2008 = Καραμήτρου-Μεντεσίδη Γ., *Η Αιανή και η συμβολή της στη διαμόρφωση της νέας ιστορικής φυσιογνωμίας της Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 2008.

Κεραμόπουλλος 1953 = Κεραμόπουλλος Α., Περί των τάφων της Τρεμπένιστας και περί των κατά την Λυχνιδόν λαών, In: *Μακεδονικά* 2, 1953, 488-555.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη & Ακαμάτης 2014 = Λιλιμπάκη-Ακαμάτη Μ., Ακαμάτης Ν., *Ανατολικό νεκροταφείο Πέλλας: ανασκαφικές περίοδοι 1991-2007*, Θεσσαλονίκη 2014.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 1996 = Λιλιμπάκη-Ακαμάτη Μ., *Το Θεσμοφόριο της Πέλλας*, Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού, 1996.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2016 = Λιλιμπάκη-Ακαμάτη Μ., Πηλινες γυναικειες Προτομες του ανατολικου νεκροταφειου της Πελλας, In: Γιαννοπούλου Μ., Καλλίνη Χ. (ed.), *Ηχάδιν: τιμητικός τόμος για τη Στέλλα Δρούγου*, Αθήνα: Εκδοση του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, 2016.

Λιούλιας 2010 = Λιούλιας Σ., *Η λατρεία του Ασκληπιού στη Μακεδονία*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Θεσσαλονίκης: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, 2010.

Μυρτσιώτη 2020 = Μυρτσιώτη Γ., "Στο φως η αριστοκρατία της «Αχλάδας» στη Φλώρινα", Η Καθημερινή, 05.03.2020 <https://www.kathimerini.gr/culture/arts/1067438/sto-fos-i-aristokratia-tis-achladas-sti-florina/> (20.08.2023).

Τσολάκη 2021 = Τσολάκη Κ., "Τι αποκαλύπτει το νεκροταφείο της αρχαίας Λύγκου στην Αχλάδα της Φλώρινας (υπέροχες εικόνες)", *Εφημερίδα Μακεδονία*, 14.04.2021 <https://www.makthes.gr/enan-olokliro-politismo-apokalyptei-to-nekrotafio-tis-arkhaias-lyghkoy-stin-akhlada-tis-flwrinas-377093> (20.08.2023).

Τσούγγαρης 2001 = Τσούγγαρης Χ. Γ., Ανασκαφικές έρευνες στον νομό Καστοριάς κατά το 1999, In: *Το αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και Θράκη (ΑΕΜΘ),* 13 (1999), Θεσσαλονίκη 2001, 611-622.

Χαντέλη 2020 = Χαντέλη Β., *Χάονες: Η ιστορία ενός ηπειρωτικού έθνους*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2020.

Χρυσοστόμου 2013 = Χρυσοστόμου Α., *Νέοι Θησαυροί της Εδεσσαϊκής Γης: Από την έρευνα του νότιου νεκροταφείου της κάτω πόλης της αρχαίας Έδεσσας*, Έδεσσα: Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, ΙΖ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, 2013.

Χρυσοστόμου & Χρυσοστόμου 2001 = Χρυσοστόμου Α., Χρυσοστόμου Π., Ανασκαφή στη δυτική νεκρόπολη του Αρχοντικού Πέλλας κατά το 2001, In: *Το αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και Θράκη (ΑΕΜΘ)*, 15 (2001), Θεσσαλονίκη 2003, 477-488.

Χρυσοστόμου & Χρυσοστόμου 2014 = Χρυσοστόμου Α., Χρυσοστόμου Π., Πήλινα και φαγεντιανά πλαστικά αγγεία και ειδώλια των αρχαϊκών χρόνων από το Δυτικό Νεκροταφείο του Αρχοντικού Πέλλας, In: Γιαννικουρή Α. (ed.), *Κοροπλαστική και μικροτεχνία στον αιγαιακό χώρο από τους γεωμετρικούς χρόνους έως και τη ρωμαϊκή περίοδο: διεθνές συνέδριο στη μνήμη της Ηούς Ζερβουδάκη: Ρόδος, 26-29 Νοεμβρίου 2009*, Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2014, 389-404.

Ψαρρά 2001 = Ψαρρά Ε. Α., Η αρχαιολογική έρευνα στην αρχαία Λύκα του Αγίου Αχιλλείου. Φλώρινας, In: *Το αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και Θράκη (ΑΕΜΘ),* 13 (1999), Θεσσαλονίκη 2001, 597-610.

Биографија на авторот

Игор Ефтимовски е роден во 1995 година. Средно училиште завршил во 2014 година во СОУ „Цар Самоил“ во Ресен, при шро бил двократен државен првак по историја (2012 и 2013). Во 2014 година запишал прв циклус на студии по археологија на Филозофскиот факултет во Скопје, а дипломирал во 2018 година на тема: *„Единството на човекот и кругот во материјалната култура на старите народи.“* Втор циклус студии запишал на Филозофскиот факултет во Скопје во 2018 година. Успешно ги завршил во 2020 година со одбрана на магистерскиот труд: *„Примената на методот на симболичка анализа во интерпретацијата на археолошките наоди кои отсликуваат антропоморфизиран круг“*, стекнувајќи се со стручниот назив магистер по археологија од областа на семиотичката археологија. Трет циклус студии по Историја на уметноста и археологија запишал во 2020/21 година на Филозофскиот факултет во Скопје. Одлично го говори англискиот јазик на напредно ниво. Учествувал во теренски истражувачки кампањи на повеќе археолошки локалитети во Македонија. Автор е на две самостојни изложби и на повеќе научни трудови, меѓу кои и на:

- „Archetypes and Archaeology: Have Archaeologists Unjustly Overlooked Jung?“, In: J. Nešić, V. Subotić (eds.), *Philosophy, Cognition, and Archaeology*, Belgrade: University, Faculty of Philosophy, 2024, 163-174 (во коавторство со Н. Чаусидис).
- „A Cosmological Interpretation of the Macedonian Type Fibulae of Early Antiquity“, In: *Acta Musei Tiberiopolitani* 5, Strumica: NI Institute for protection of monuments of culture and museum - Strumica, 2024, 71-82.
- „The Symmetrical Pair of Lions in the Symbolic Repertoire of Ancient Macedonia“, In: Jakimovski A., Dimitrova E. (eds.), International Scientific Conference: 75 year jubilee of the Institute of Art History and Archaeology, 12th - 14th October 2022, Doiran, Macedonia (Book of Proceedings), Skopje: Faculty of Philosophy, 2024, 127-163
- „An Ithyphallic Idol from the Monastery of St. Naum near Ohrid“, In: *Studia Mythologica Slavica* 26, Ljubljana 2023, 7-85 (во коавторство со Н. Чаусидис).
- „The Mistress of Dogs and warrior initiation at archaic Trebenishte“, In: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 55/2, Zagreb 2022, 215-229.
- „Општ осврт врз социо-економските односи во Охридско-Преспанско-Маличкиот регион во I милениум п.н.е. согледани преку погребните форми // General overview of the socio-economic relations in the Ohrid-Prespa-Maliq region during the 1st millennium BCE observed through the funerary forms“, In: *ПАТРИМОНИУМ.МК 20*, Скопје 2022, 105-128.
- „The Economic Basis of the Ohrid-Prespa-Maliq Lake region in the 1st millennium BCE“, In: *Жива Антика / Antiquité Vivante*, 72/1-2, Скопје 2022, 261-286.
- „Contribution to the study of ancient compasses with examples from Macedonia // Прилог кон проучувањето на античките шестари со примери од Македонија“, In: *ПАТРИМОНИУМ.МК 18*, Скопје 2020, 121-136.
- „ABPACAΞ и Ouroboros од Преспа - сведоштво за постоењето на гностички култ?“ // „ABPACAΞ and Ouroboros from Prespa - testimony for the existence of a Gnostic cult?“, In: *ПАТРИМОНИУМ.МК 17*, Скопје 2019, 63-74.

Р Е З И М Е

Регионот околу Охридското и Преспанското Езеро се издвојува како посебна географска и културна целина во рамките на Средниот Балкан, со богата хидрографија и висок релјеф како негови највпечатливи геоморфолошки карактеристики. Тие довеле до развојот на специфичен езерско-планински еколошки амбиент којшто, следствено на тоа, го условил и културниот развој на човековите заедници што ја населувале посочената територија. Во општа смисла, тешката достапност на населбите позиционирани на ридските врвови и планинските падини, од една страна, сугерира определена конзервативност во развојот на локалната култура односно прифаќањето на некакви надворешни влијанија. Но, од друга страна, положбата на регионот во пошироки балкански рамки, во корелација со речните сливови на Девол, Шкумба, Дрим, Вардар и Бистрица, нужно ја наметнува и неговата улога на комуникациска крстосница во која се пресекувале културните влијанија од повеќе насоки. Притоа, времето на I милениум пр. н. е., кој го опфаќа преминот од предисториските кон историските периоди, претставува одлична можност за истражување на двете тенденции - локалната и интернационалната - и нивното заемно дијалектичко дејство врз културните обележја и културниот развој на регионот. Имено, ваквиот карактер на Охридско-Преспанскиот простор е евидентен, од една страна, преку изразитите локални или регионални (среднобалкански) културни појави, и од друга страна преку откриените артефакти кои потекнуваат или биле изработувани согласно предлошките на влијателните прекуморски занаетчиски, економски и политички центри. Како примери, во првата група можат да се истакнат големите тумули и мат сликаната керамика од железното време, златните погребни фолии од архајскиот период и монументалните ѕидани или делкани во карпа гробници од раноантичкиот период. Втората група е застапена, меѓу останатото, преку бројни форми на керамички и бронзени садови, килибарен и стаклен накит, разни типови оружје и воена опрема, монетарна циркулација и друго.

Поради својата исклучителна научна вредност и општа јавна репрезентативност, археолошките наоди од Охридско-Преспанскиот Регион привлекле значително внимание кај истражувачите во последните стотина години, посветувајќи им бројни статии, монографии и изложби. Притоа, досегашните трудови биле главно насочени кон анализа на културно-историските и социо-економските аспекти на материјалната култура. Меѓутоа, со развојот на современата археолошка теорија која во преден план ги истакнува симболичките вредности на културата, сметаме дека археолошките наоди од Охридско-Преспанскиот Регион заслужуваат едно ново интерпретирање. Овој пат, тоа треба да биде согласно оние теориски принципи и научни методи кои ќе го овозможат откривањето на нивните симболички, религиски и идеолошки аспекти. Токму во таа насока е предвиден и придонесот на нашата докторка дисертација, што е, впрочем, зацртано и во нејзиниот наслов ***„Симболичките парадигми отсликани во материјалната култура на Охридско-Преспанскиот регион во I милениум пр.н.е.“***

Имено, преку анализа на материјалната култура од посочената територија и временска рамка (како предмет на истражувањето), ние се обидовме да понудиме одговор на поставеното научно прашање: „*Кои биле идеолошко-религиските и симболички парадигми што ја обликувале културата на луѓето населени во Охридско-Преспанскиот Регион во текот на I милениум пр. н. е.?“*. Согласно тоа, главните истражувачки цели на трудот беа: **идентификација**, **анализа** и **интерпретација** на основните симболички парадигми кои го условиле развојот на материјалната култура во Охридско-Преспанскиот Регион во текот на првиот милениум пр. н. е.

Структура на трудот

Докторската дисертација се состои од околу 500 страници текст кој се повикува на над 1200 библиографски единици, 8 географски карти и 220 табли со илустрации проследени со

соодветен каталог. Трудот е поделен на 7 основни глави, дополнително расчленети на поглавја и потпоглавја кои заокружуваат определена тематска целина. Во првата глава е изложена теориско-методолошката рамка на истражувањето, додека во втората се разгледува општиот контекст на Охридско-Преспанскиот Регион во I милениум пр. н. е., и тоа од географско-еколошки, социо-економски и културно-историски аспект. Во третата глава се истражуваат елементарните симболи на крајезерските заедници, базирани на нивниот геоморфолошки и еколошки амбиент. Четвртата и петтата глава се посветени на антропоцентричните симболички парадигми, и тоа засновани на женскиот, односно машкиот биолошки принцип. Во шестата глава се разгледуваат симболичките парадигми поврзани со смртта и верувањата кои се однесуваат на задгробниот живот. Седмата глава нѐ враќа назад во светот на живите, разгледувајќи ги комуналните симболички институции и активности во кои партиципирале заедниците околу Охридското и Преспанското Езеро во текот на I милениум пр. н. е.

Теориски принципи и применети научни методи

Основните теориски принципи и постулати на истражувањето произлегуваат од таканаречената „контекстуална археологија“, чиј најистакнат претставник е англискиот археолог Јан Ходер. Овој теориски модел на археологијата претпоставува дека сета материјална култура има одредено симболичко значење кое, од своја страна, е условено од контекстите во кои ќе се најдат соодветните артефакти. Поради тоа, едни исти предмети имаат потенцијал за повеќе значења кои, притоа, можат да бидат намерни (препознаени) или ненамерни (непрепознаени). Бидејќи сета човекова култура и дејствување се конструираат интерпретативно, археологијата има задача да ја интерпретира материјалната култура од минатото во согласност со контекстите кои ги проучува. Ваквото видување на културата, во основа, произлегува од делата на германскиот филозоф Вилхелм Дилтај посветени на неговата „херменевтика“, како теориско-методолошки пристап кон разбирањето на т. н. „изрази на животот“.

На теориските принципи на „контекстуалната археологија“ се надоврзуваат и методолошките модели на „семиотичката археологија“, изложени пред сѐ во делата на Никос Чаусидис и Роберт В. Прусел. Притоа, ваквите модели своето потекло го водат од теориите за семиотиката т. е. начините на кои се создава и восприема значењето, разработени од страна на швајцарскиот лингвист Фердинанд де Сосир и американскиот филозоф и математички логичар Чарлс Сандерс Пирс. Како особено применлив за археологијата го сметаме семиотичкиот модел на вториов, затоа што го зема предвид интерпретативниот потенцијал за „повеќезначноста“ на знаците и објектите.

Како што укажавме погоре, принципот на повеќезначноста ја вклучува и можноста за разни „ненамерни“, „непрепознаени“ или „потсвесни“ значења на културата. Со цел да допреме и до овие аспекти, во теориско-методолошката рамка на нашето истражување ја зедовме предвид и теоријата за архетиповите и архетипските слики на швајцарскиот аналитички психолог Карл Густав Јунг. Според него, архетиповите се несвесни психолошки манифестации на инстинктите, кои заедно со нив го формираат колективното несвесно. Меѓутоа, овие архетипови не можат да се согледаат директно, туку само имплицитно - преку симболичките идеи и претстави што ги произведуваат, наречени архетипски слики, преку кои потсвеста комуницира со свеста. Овие слики добиваат специфична форма под влијание на различни фактори од „внатрешниот“ и „надворешниот“ свет на човекот. Освен колективното несвесно, својствено за сите луѓе, несвесното на секој поединец го комплементира личното несвесно, формирано од лични психолошки содржини, искуства, мисли и чувства. Во крајна инстанца, според Јунг, умот на луѓето има три нивоа: свест, лично несвесно и колективно несвесно, а сите овие нивоа влијаат врз создавањето и разбирањето на знаците, па меѓу нив и на симболите.

Освен К. Г. Јунг, симболичкиот карактер на културата е прифатен и од мноштво други истражувачи од хуманистичките науки, особено оние кои своето внимание и труд го насочиле кон

проучување на религијата и идеологијата. Всушност, интердисциплинарните проучувања на религијата покажуваат дека таа е основната идеологија на предисториските и подоцнежните, па и современи архаични заедници, та дури и дека стои во самата основа на човечноста. За подобро разбирање и образложување на овие аспекти во рамки на темата на нашиот научен интерес, ги зедовме предвид и делата на повеќе знаменити автори од областа на хуманистичките науки. Тука пред сè ги истакнуваме социологот Емил Диркем и антропологот Мирча Елијаде, како и класичарите Карл Керењи и Валтер Буркерт, антрополозите Питер Меткалф и Ричард Хантингтон, психолозите Ерих Нојман и Василис Сароглу, филозофот Славој Жижек, но и ред други автори кои остариле значаен придонес кон истражувањето на религијата и идеологијата.

Конечно, за исполнување на зацртаните цели на нашето истражување (идентификација, анализа и интерпретација на основните симболички парадигми кои ја обликувале културата на Охридско-Преспанскиот Регион во текот на I милениум пр. н. е.), определивме низа специфични логичко-методолошки постапки. Па така, за идентификација и класификација на основните симболички парадигми го применивме индуктивниот метод. Потоа, за анализа на идентификуваните парадигми искористивме комбиниран дедуктивно-индуктивен логички модел (т.н. „метод на симболичка анализа“). Третата цел - интерпретација на симболичките парадигми - беше остварена преку методот на синтеза, разгледувајќи како тие парадигми се вклопуваат во општиот локален контекст на Охридско-Преспанскиот Регион во текот на I милениум пр. н. е. Проверката на донесените интерпретации беше извршена со примена на индуктивниот метод на интердисциплинарна и дијахрониска компарација.

Општ контекстуален осврт

Согласно принципите на контекстуалната археологија и одлучноста за посеопфатно исполнување на истражувачките цели на трудот, како неопходност ни се наметна потребата од разгледување на општиот географско-еколошки, социо-економски и културно-историски контекст во кој егзистирале крајезерските заедници во текот на првиот милениум пр. н. е.

Во првиот дел на ова поглавје беа разгледани орографијата и хидрографијата на Охридско-Преспанскиот Регион, со осврт на природните комуникациски траси кои го поврзуваат со соседните територии. Потоа продолживме со социо-економскиот контекст, и тоа преку дискусија за организацијата на населбите. Во овој сегмент го нотиравме постепеното напуштање на крајезерските наколни живеалишта, населувањето на високите ридски позиции, нивното утврдување, централизација, урбанизација, а на крај и повторното спуштање на населението во низинските предели - сето тоа во текот на првиот милениум пр. н. е. Натаму беа разгледани основните стопански гранки на локалните заедници, вклучувајќи ги: шумарството, ловот и риболовот, земјоделството, сточарството, керамичарството, рударството и металургијата. Накратко се осврнавме и на развојот на трговијата и монетарната циркулација.

Поголемо внимание посветивме и на социо-економските услови и односи во рамки на локалните заедници, и тоа пред сè согледани преку погребувањата. Притоа, забележавме тенденција за премин од некаков предисториски „колективизам“ кон поголем „индивидуализам“ во општествената идеологија, како процес кој кулминирал во средината на милениумот т. е. во архајскиот период. Заклучивме дека дијалектичкиот процес што следел, а ги опфатил двете претходно посочени концепции, во втората половина на милениумот ќе доведе до развој на раноантичките кралства од Средниот Балкан. Во овој дел исто така се осврнавме и на родовите општествени односи, нагласувајќи ја строгата диференцијација помеѓу мажите и жените во културата на крајезерските заедници од тоа време. Дополнително беа претставени и одредени палеодемографски анализи кои главно се однесуваат на стапките на смртност кај различни возрасни категории, и тоа како потенцијални индикатори за квалитетот на живот во даденото време.

Последниот дел од општиот контекстуален осврт го посветивме на историските процеси кои го опфатиле Охридско-Преспанскиот Регион во првиот милениум пр. н. е. Притоа, понудивме наш осврт и согледувања околу прашањата за етничката определба на жителите на езерскиот регион во тоа време. Врз основа на достапните историски извори, разгледавме три етнички групи кои од страна на истражувачите вообичаено се лоцираат во Охридско-Преспанскиот Регион, и тоа Бриги, Енхелејци и Дасарети. Заклучивме дека жителите на овој регион, согласно нивната самоидентификација, е најправилно да се ословуваат како Дасарети. Притоа, другите два називи би можеле да претставуваат егзоними кои се однесуваат на истата популација. Во однос на пошироките етнички, јазични и културни врски на Дасаретите, заклучивме дека тие биле најблиски на северноепирските и горномакедонските етноси, а со текот на времето биле инкорпорирани во поширокиот македонски културен круг на раната антика. Притоа, се чини дека одредено влијание врз нивниот културен развој извршиле и заедниците од јужноилирските области.

Наоди и резултати на истражувањето
(идентификувани, анализирани и интерпретирани симболички парадигми)

По изложувањето на теориско-методолошката рамка на студијата и општиот контекстуален осврт на Охридско-Преспанскиот Регион во I милениум пр. н. е., следните пет глави на трудот ги посветивме на конкретни типови симболички парадигми кои произлегоа како резултат на нашето истражување.

Првата од овие пет глави, односно трета во рамки на целиот труд, беше посветена на „елементарните симболи“, односно оние симболички парадигми кои произлегуваат од географскиот и еколошкиот амбиент на Охридско-Преспанскиот Регион. Нашиот осврт го започнавме со потенцијалните тотемски импликации на етнонимот Енхелејци (т. е. „луѓе-јагули“), како еден од етносите кои историските извори ги нотираат во езерскиот регион. Следниот дел беше посветен на симболичките и иконографски претстави на природниот елемент „вода“, како дел од хтонскиот космички принцип, а воедно и клучен фактор во екологијата на Охридско-Преспанскиот Регион. Притоа, разгледавме повеќе геометриски и зооморфни симболи на водата и хтонските предели. Особено внимание посветивме на змијата како парадигматичен застапник на земскиот принцип, на нејзиното комбинирање со други иконографски мотиви, како и метаморфозирањето во фантастични суштества од типот на „змејови“ и „ламји“. Потоа ја проследивме анализата на симболичките парадигми на небескиот и соларниот принцип, со посебен акцент на кружните и радијални иконографски мотиви како што се тркалото и разните видови на розети (цветни, стеларни и со свиени краци). Четвртиот и последен дел на оваа глава е посветен на потенцијалните комбинирани слики на космосот, вклучувајќи ги тука: декорацијата на западномакедонската мат сликана керамика од железното време; симетричниот пар лавови на златните погребни фолии од архајскиот период; македонскиот тип лачни фибули од раната антика; и значењето на етимологијата и визуелните симболи на градот Лихнид.

Следните две глави на трудот се посветени на антропоморфните симболички прадигми отсликани во материјалната култура на Охридско-Преспанскиот Регион во I милениум пр. н. е. Од нив, првата е посветена на симболите на женскиот принцип, при што идентификуваме три основи митско-религиски предлошки со женски предзнак, и тоа: „Змијонога божица“ - макрокосмички лик кој раководи со природните циклуси; „Господарка на кучињата“ - хтонски лик со значаен удел во воената сфера; и „Птичја божица“ - митски лик кој истовремено има хтонски и небески карактеристики, а остварувала значајна функција во есхатолошките концепции на луѓето. Секоја од посочените митско-религиски парадигми се анализира и интерпретира согласно визуелните претстави на женски фигури и ликови застапени во достапниот археолошки и историски материјал. Притоа, развојот на овие симболички обрасци се следи од нивните предисториски

основи, преку јасно оформените и поливалентни манифестации во античкиот период, до потенцијалните реминисценции во средниот и новиот век.

Во петтата по ред глава на трудот (втората од комплементарниот пар на антропоморфните симболички парадигми) се осврнуваме на симболите на машкиот принцип. Притоа, првиот дел е посветен на „Итифаличкиот бог“, односно парадигматичен митски лик кој ја персонифицира машката плодоносна енергија. Освртот започнува со анализа на итифаличката фигура присутна на гроздовидните приврзоци од железното време, следејќи го нејзиниот развој и разделување на „стар“ и „млад“ машки бог (со функција на некаков комплементарен пар) во архајскиот и раноантичкиот период. Оваа анализа потоа преминува во преглед на конкретните машки божества забележани на археолошките наоди од езерскиот регион во периодот на антиката. Во вториот дел на главата ги разгледуваме симболичките манифестации на војничкиот идентитет, како една од основните идеолошки и социјални категории што ги опфаќала мажите од езерскиот регион во текот на првиот милениум пр. н. е. Во тој контекст анализираме повеќе археолошки наоди со војничка иконографија, вклучувајќи и опширни анализи на два исклучителни предмети на воена опрема: бронзениот шлем од Гробот VIII во Требениште (6 - 5 век пр. н. е.) и посребрената појасна тока од Гробницата 3 во Долно Селце (3 век пр. н. е.). Третиот сегемент на петата глава нуди осврт на зооморфните симболи на машкиот принцип (овен, јарец, петел и грифон). Притоа, особено внимание е дадено на овенот кој, со оглед на неговата нагласена застапеност во локалната култура, евидентно послужил како мотив за изразување на различни симболички концепти од особена вредност за населението на езерскиот регион. Последниот и четврти дел на оваа глава е посветен на потенцијалните средновековни и нововековни реминисценции на предисториските и античките симболички обрасци на машкиот принцип кои беа разгледани претходно.

Шестата глава на трудот ја посветивме на симболичките парадигми поврзани со смртта и преобразбата, опфаќајќи ги погребните форми, обреди и дарови забележани во Охридско-Препанскиот Регион во I милениум пр. н. е. Во првиот дел на оваа глава, посветен на гробните форми, понудивме симболичко толкување за колективните тумуларни погребувања - концепт типичен за првата половина на милениумот, односно за индивидуалните гробови карактеристични за неговата втора половина. Како посебни типови ги издвоивме монументалните гробници од раноантичкиот период - ѕидани од камени блокови или делкани во карпа - наменети за најмоќните членови на заедницата. Нашето истражување потоа го продолживме со анализа на погребните ритуали, посветувајќи особено внимание на симболичките концепции поврзани со двата основни ритуали на погребување констатирани во езерскиот регион - инхумацијата и кремацијата. Понатаму се осврнавме и на останатите аспекти на погребната церемонија. Во третото и најголемо поглавје од оваа глава спроведовме симболичка анализа и интерпретација на неколку специфични типови предмети кои, вообичаено, се откриваат како гробни прилози, и тоа: садови како поединечни дарови или симпозијастички комплети; двојноспирални фибули и двојни секири; минијатурни бронзени приврзоци од групата „македонски бронзи“; накит од килибарни и стаклени мониста; апликации од златна фолија; минијатурни колички; и прстенести обетки со зооморфни и антропоморфни протоми. Меѓу нив, најмногу страници посветивме на погребните маски, ракавици, сандали и други апликации од златна фолија, како највпечатлив израз на македонскиот културен круг во архајскиот период.

Во последната глава на трудот, седма по ред, се осврнавме на симболичките форми поврзани со комуналните собири на заедницата, како практичен израз на нивниот колективен идентитет. Во првото поглавје ги разгледавме досега констатираните археолошки остатоци од разни „свети простори“, вклучувајќи ги храмовите, светилиштата или други простори наменети за изведување ритуални дејствија. Второто поглавје го посветивме на ритуалната гозба, како најсилен симболички израз на заедништвото во рамки на заедниците од овој период. Во него ја разгледавме употребата на некои типови археолошки предмети (кратери, ритони и куки) во функција на гозбени реквизити. Потоа се осврнавме и на разните пијалаци и други супстанци со психоактивни својста кои потенцијално биле консумирани за време на гозбите и религиските обреди. Овој дел го завршивме со осврт на социо-политичките аспекти на комуналната гозба и

симпозиумот. Следното поглавје го посветивме на музиката и танцот како неизоставни делови на празничните ритуали, по што завршивме со поглавјето посветено на друштвените игри и нивната неопходна улога во човековата култура.

Заклучок и значење на трудот

Врз основа на обемен археолошки материјал и јасно определена теориско-методолошка основа, спроведеното истражување нуди детален осврт на религиските и идеолошките симболички парадигми коишто влијаеле врз развојот на културата во Охридско-Преспанскиот Регион во текот на I милениум пр. н. е. Надоврзувајќи се на претходните истражувања на бројни други автори посветени на социо-економските и културно-историските услови, кои исто така го обликувале животот на крајезерските заедници, трудот има комплементарна вредност и овозможува заокружен преглед на културните состојби и текови што го опфатиле Охридско-Преспанскиот Регион во првиот милениум пр. н. е.

Освен тоа, тој нуди можност за поширока регионална контекстуализација на Охридско-Преспанскиот Регион и неговите заемни културни влијанија и односи со соседните области на Средниот Балкан, и тоа во временски распон од падот на бронзенодобните цивилизации до освојувањата на Римската Империја. Таквата контекстуализација покажува дека Охридско-Преспанскиот Регион имал исклучително значајна улога во преносот на културни вредности од јадранските кон егејските приморски заедници и обратно, како и во ширењето на тие вредности во внатрешноста на Балканскиот Полуостров. Во однос на прекуморските влијанија, особено се истакнуваат врските со Мала Азија на исток и Јужна Италија на запад. Меѓутоа, истовремено, езерскиот регион во некои случаи покажува доза на конзервативност и континуитет во негувањето на локалните традиции, дури и во бурниот период на премин од предисторијата кон историјата. Во други случаи, пак, неговите жители покажуваат инвентивност и оригиналност во реинтерпретацијата и креирањето на нови културни вредности, со кои потоа и самите влијаеле врз соседните области. Во суштина, со унапредувањето на нашето знаење за Охридско-Преспанскиот Регион, ние исто така го унапредуваме нашето разбирање на пошироките меѓукултурни врски на Средниот Балкан во текот на првиот милениум пр. н. е.

Во тој поглед се наметнува и уште едно значењето на нашиот труд - неговото функционирање како теориско-методолошки модел кој го овозможува деталното прочување на духовната култура на една локална заедница, врз основа на нивната материјална култура. Преку создавањето мрежа на слични истражувања за повеќе соседни заедници од определен период, ние всушност можеме да оформиме посеопфатна слика за културните односи на поширок географски простор во дадено време.

Со оглед на интердисциплинарниот карактер на применетиот теориско-методолошки модел, согледувањата и заклучоците кои произлегуваат од ваквите истражувања ја актуализираат важноста на археологијата и нејзините научни резултати во рамки на поширокото семејство на хуманистичките науки и нивниот развој - вклучувајќи ги тука антропологијата, историјата, социологијата, психологијата и филозофијата.

Сметаме дека не би требало да се занемарат ни можностите за општо-популарната примена на резултатите од ова истражување, кои би придонеле кон доближувањето на археологијата и културните вредности стари повеќе од два милениуми кон денешниот читател и тоа на нему блиско ниво. Веруваме дека истражувањето претставено во овој труд успеа да допре и до определени општочовечки, трансисториски и транскултурни симболички парадигми чиишто манифестации читателот ќе може да ги препознае и во современата култура која го опкружува.

S U M M A R Y

The region around Lake Ohrid and Lake Prespa stands out as a distinct geographical and cultural unit within the Central Balkans, with rich hydrography and high relief as its most striking geomorphological features. They led to the development of a specific lake-mountain ecological environment, which, consequently, conditioned the cultural development of the human communities that inhabited the indicated territory. In a general sense, the hard accessibility of settlements positioned on hilltops and mountain slopes, on the one hand, suggests certain conservatism in the development of local culture, i.e. in the acceptance of some external influences. But, on the other hand, the position of the region within the broader Balkan framework, in correlation with the river basins of Devol, Shkumba, Drim, Vardar and Bistrica, necessarily imposes its role as a communication crossroads where cultural influences from multiple directions intersected. Moreover, the time of the 1st millennium BC, which encompasses the transition from the prehistoric to the historical periods, represents an excellent opportunity for researching both tendencies - the local and the international - and their mutual dialectical effect on the cultural features and cultural development of the region. Namely, such character of the Ohrid-Prespa region is evident, on the one hand, through the distinct local or regional (Central Balkan) cultural phenomena, and on the other hand through the discovered artifacts that originate from or were made according to the templates of influential overseas production, economic and political centers. As examples, in the first group, one can point to the large tumuli and matt-painted pottery from the Iron Age, the gold funerary foils from the Archaic period, and the monumental tombs constructed of stone or cut in rock from the Early Antique period. The second group is represented, among other things, by numerous forms of ceramic and bronze vessels, amber and glass jewelry, various types of weapons and military equipment, monetary circulation, and more.

Due to their exceptional scientific value and general public interest, archaeological finds from the Ohrid-Prespa region have attracted significant attention among researchers over the last hundred years, who dedicated numerous articles, monographs, and exhibitions to them. Thereby, previous works have mainly focused on analyzing the cultural-historical and socio-economic aspects of the material culture. However, with the development of modern archaeological theory that accentuates the symbolic values of culture, we believe that the archaeological finds from the Ohrid-Prespa region deserve another new interpretation. This time, it should be in accordance with those theoretical principles and scientific methods that will enable the interpretation of their symbolic, religious, and ideological aspects. It is in this direction that the contribution of our doctoral dissertation is envisaged, which is, in fact, also outlined in its title ***"Symbolic paradigms reflected in the material culture of the Ohrid - Prespa region in the I millennium BCE."***

Namely, through an analysis of the material culture from the indicated territory and time frame (as the subject of the study), we attempted to offer an answer to the posed scientific question: *"What were the ideological-religious and symbolic paradigms that shaped the culture of the people inhabiting the Ohrid-Prespa region during the I millennium BCE?"*. Accordingly, the main research goals of the paper were: **identification**, **analysis** and **interpretation** of the basic symbolic paradigms that conditioned the development of material culture in the Ohrid-Prespa region during the first millennium BCE.

Structure of the dissertation

The doctoral dissertation consists of around 500 pages of text referencing over 1200 bibliographical entries, 8 geographical maps, and 220 tables with illustrations accompanied by an appropriate catalogue. The dissertation is divided into 7 main chapters, further divided into chapters and subchapters that encompass a specific thematic unit. The first chapter presents the theoretical and methodological framework of the research, while the second examines the general context of the Ohrid-

Prespa region in the 1st millennium BCE, from a geographical-ecological, socio-economic and cultural-historical perspective. The third chapter explores the elementary symbols of the lakeside communities, based on their geo-morphological and ecological environment. The fourth and fifth chapters are dedicated to anthropocentric symbolic paradigms, based on the female and male biological principles, respectively. Chapter six examines symbolic paradigms related to death and beliefs regarding the afterlife. The seventh chapter returns us to the world of the living, examining the communal symbolic institutions and activities in which communities around Lake Ohrid and Lake Prespa participated during the 1st millennium BC.

Theoretical principles and applied scientific methods

The basic theoretical principles and postulates of the study stem from the so-called "contextual archaeology", whose most prominent representative is the English archaeologist Ian Hodder. This theoretical model of archaeology assumes that all material culture has a certain symbolic meaning which, in turn, is conditioned by the contexts in which the corresponding artifacts are found. Therefore, the same objects have the potential for multiple meanings, which can be intentional (recognized) or unintentional (unrecognized). Since all human culture and action are constructed interpretively, archaeology has the task of interpreting the material culture of the past in accordance with the contexts it studies. This view of culture basically stems from the works of the German philosopher Wilhelm Dilthey dedicated to his "hermeneutics", as a theoretical-methodological approach to understanding the so-called "expressions of life".

The theoretical principles of "contextual archaeology" are complemented by the methodological models of "semiotic archaeology", presented primarily in the works of Nikos Chausidis and Robert W. Preucel. These models originate from the theories of semiotics, i.e. the ways in which meaning is created and perceived, developed by the Swiss linguist Ferdinand de Saussure and the American philosopher and mathematical logician Charles Sanders Peirce. We consider the latter's semiotic model to be particularly applicable to archaeology, because it takes into account the interpretive potential for "multiple meanings" of signs and objects.

As we indicated above, the principle of polysemy also includes the possibility of various "unintentional", "unrecognized", or "subconscious" meanings of culture. In order to reach these aspects, in the theoretical and methodological framework of our research, we also took into account the theory of archetypes and archetypal images of the Swiss analytical psychologist Carl Gustav Jung. According to him, archetypes are unconscious psychological manifestations of instincts, which together with them form the collective unconscious. However, these archetypes cannot be perceived directly, but only implicitly - through the symbolic ideas and representations they produce, called archetypal images, through which the subconscious communicates with the conscious. These images take on a specific form under the influence of various factors from the "inner" and "outer" world of man. In addition to the collective unconscious, which is common to all people, the unconscious of each individual is complemented by the personal unconscious, formed by personal psychological contents, experiences, thoughts and feelings. Ultimately, according to Jung, the human mind has three levels: consciousness, personal unconscious and collective unconscious, and all of these levels influence the creation and understanding of signs, including symbols.

In addition to C. G. Jung, the symbolic character of culture has been accepted by many other researchers in the humanities, especially those who have focused their attention and effort on the study of religion and ideology. In fact, interdisciplinary studies of religion show that it is the basic ideology of prehistoric and later, modern archaic communities, and even that it stands at the very basis of humanity. In order to better understand and explain these aspects as part of the topic of our scientific interest, we also took into account the works of several famous authors in the field of the humanities. Here, we primarily highlight the sociologist Emile Durkheim and the anthropologist Mircea Eliade, as well as the classicists Karl Kerenyi and Walter Burkert, the anthropologists Peter Metcalf and Richard Huntington, the psychologists Erich Neumann and Vassilis Saroglou, the philosopher Slavoj Žižek, and a number of other authors who have made significant contributions to the study of religion and ideology.

Ultimately, to fulfill the set goals of our reserach (identification, analysis and interpretation of the basic symbolic paradigms that shaped the culture of the Ohrid-Prespa region during the 1st millennium BCE), we determined a series of specific logical-methodological procedures. Thus, for the identification and classification of the basic symbolic paradigms we applied the inductive method. Then, for the analysis of the identified paradigms we used a combined deductive-inductive logical model (the so-called "method of symbolic analysis"). The third goal - interpretation of the symbolic paradigms - was achieved through the method of synthesis, considering how those paradigms fit into the general local context of the Ohrid-Prespa region during the 1st millennium BCE. The verification of the proposed interpretations was carried out by applying the inductive method of interdisciplinary and diachronic comparison.

General contextual overview

In accordance with the principles of contextual archaeology and the determination to more comprehensively fulfill the research goals of our study, we found it necessary to do an overview of the general geographical-ecological, socio-economic and cultural-historical context in which the indicated lakeside communities existed during the first millennium BCE.

The first part of this chapter reviewed the orography and hydrography of the Ohrid-Prespa region, with a focus on the natural communication routes that connect it with neighboring territories. We then continued with the socio-economic context, through a discussion on the organization of settlements. In this segment, we noted the gradual abandonment of lakeside pile dwellings, the settlement of high hill positions, their fortification, centralization, urbanization, and finally the re-descending of the population into the lowlands - all during the first millennium BCE. Subsequently, we examined the main economic branches of the local communities, including: forestry, hunting and fishing, agriculture, livestock herding, pottery, mining and metallurgy. We also briefly touched on the development of trade and monetary circulation.

We also dedicated greater attention to the socio-economic conditions and relationships within local communities, primarily as observed through funerary forms. In doing so, we noticed a tendency for transition from some kind of prehistoric "collectivism" to greater "individualism" in social ideology, as a process that culminated in the middle of the millennium, i.e. in the Archaic period. We concluded that the dialectical process that followed, which encompassed the two previously indicated conceptions, would lead to the development of the early ancient kingdoms of the Central Balkans in the second half of the millennium. In this section, we also addressed gender social relations, emphasizing the strict differentiation between men and women in the culture of the lakeside communities of that time. Additionally, certain paleodemographic analyses were presented, mainly relating to mortality rates in different age categories, as potential indicators of the quality of life at a given time.

We dedicated the last part of the general contextual review to the historical processes that encompassed the Ohrid-Prespa region in the first millennium BCE. In doing so, we offered our views and observations regarding the ethnic identity of the inhabitants of the lake region at that time. Based on the available historical sources, we examined three ethnic groups that researchers usually locate in the Ohrid-Prespa region, namely the Bryges, the Encheleans, and the Dassaretians. We concluded that the inhabitants of this region, according to their self-identification, are most correctly to be referred to as Dassaretians. In addition, the other two names could represent exonyms that refer to the same population. In terms of the broader ethnic, linguistic and cultural ties of the Dasaretians, we concluded that they were closest to the northern Epirotic and upper Macedonian ethnic groups, and over time were incorporated into the broader Macedonian cultural circle of Early Antiquity. It seems that communities from the southern Illyrian regions also had a certain influence on their cultural development.

Research findings and results
(identified, analyzed and interpreted symbolic paradigms)

After presenting the theoretical and methodological framework of the study and the general contextual overview of the Ohrid-Prespa region in the 1st millennium BCE, we dedicated the next five chapters of our dissertation to specific types of symbolic paradigms that emerged as a result of our research.

The first of these five chapters, or the third within the entire work, was dedicated to "elementary symbols", or rather those symbolic paradigms that arise from the geographical and ecological environment of the Ohrid-Prespa region. We began our overview with the potential totemic implications of the ethnonym Encheleans (i.e. "eel people"), as one of the ethnic groups that historical sources note in the lake region. The next section was dedicated to the symbolic and iconographic representations of the natural element "water", as part of the chthonic cosmic principle, and also a key factor in the ecology of the Ohrid-Prespa region. Thereby, we examined several geometric and zoomorphic symbols of water and the chthonic realms. We gave particular attention to the snake as a paradigmatic representative of the chthonic principle, to its combination with other iconographic motifs, as well as its metamorphosis into fantastic creatures such as "dragons" and "lamyas". We then proceeded with the analysis of the symbolic paradigms of the celestial and solar principles, with special emphasis on circular and radial iconographic motifs such as the wheel and various types of rosettes (floral, stellar, and with curved arms). The fourth and final section of this chapter is devoted to potential composite images of the cosmos, including: the decoration of Iron Age West Macedonian matt-painted pottery; the symmetrical pair of lions on gold funerary foils from the Archaic period; the Macedonian type of bow fibulae from early antiquity; and the meaning of the etymology and visual symbols of the city of Lychnidos.

The next two chapters of the paper are dedicated to the anthropomorphic symbolic paradigms reflected in the material culture of the Ohrid-Prespa region in the 1st millennium BCE. Of these, the first is dedicated to the symbols of the feminine principle, where we identify three basic mythological-religious motifs with a feminine nature, namely: the "Snake-Legged Goddess" - a macrocosmic character who rules over the natural cycles; the "Mistress of Dogs" - a chthonic character with a significant role in the military sphere; and the "Bird Goddess" - a mythical character who simultaneously has chthonic and celestial features, and performed a significant function in the eschatological conceptions of the people. Each of the indicated mythical-religious paradigms is analyzed and interpreted according to the visual representations of female figures and characters represented in the available archaeological and historical material. Thereby, the development of these symbolic patterns is traced from their prehistoric basis, through clearly formed and polyvalent manifestations in the ancient period, to potential reminiscences in the Middle Ages and the modern era.

In the fifth chapter of the dissertation (the second of the complementary pair of anthropomorphic symbolic paradigms) we address the symbols of the masculine principle. The first part is dedicated to the "Ithyphallic God", i.e. a paradigmatic mythical character who personifies male fertile energy. We start the overview with an analysis of the ithyphallic figure present on the "cluster pendants" from the Iron Age, tracing its development and division into an "old" and a "young" male god (with the function of some kind of complementary pair) in the Archaic and Early Antique periods. This analysis then continues with an overview of the specific male deities recorded among archaeological finds from the lake region during the period of antiquity. In the second part of the chapter, we examine the symbolic manifestations of warrior identity, as one of the basic ideological and social categories that encompassed men from the lake region during the first millennium BCE. In this context, we analyze several archaeological finds with warrior iconography, including extensive analyses of two exceptional items of military equipment: the bronze helmet from Tomb VIII in Trebenishte (6th - 5th century BCE) and the silver-plated belt buckle from Tomb 3 at Dolno Selce (3rd century BCE). The third segment of the fifth chapter offers a review of the zoomorphic symbols of the male principle (ram, goat, rooster, and griffin). Special attention is given to the ram, which, given its prominent presence in local culture, has evidently served as a motif for expressing various symbolic concepts of particular value to the population of the lake region. The final

and fourth section of this chapter is devoted to potential medieval and modern reminiscences of the prehistoric and ancient symbolic paradigms of the male principle that were discussed earlier.

We dedicated the sixth chapter of the dissertation to the symbolic paradigms associated with death and transformation, covering the funerary forms, rites, and grave goods observed in the Ohrid-Prespa region in the 1st millennium BCE. In the first part of this chapter, dedicated to funerary forms, we offered a symbolic interpretation of the collective tumulus burials - a concept typical of the first half of the millennium, and the individual graves characteristic of its second half. As special types, we singled out the monumental tombs from the early antique period - built of stone blocks or carved into rock - which were intended for the most powerful members of the community. We then continued our study with an analysis of funeral rites, paying particular attention to the symbolic concepts associated with the two basic burial rites observed in the lake region - inhumation and cremation. Furthermore we also analysed the other aspects of the funeral ceremony. In the third and largest segment of this chapter, we conducted a symbolic analysis and interpretation of several specific types of objects that are usually discovered as grave goods, namely: vessels as individual gifts or symposiastic sets; double-spiral fibulae and double axes; miniature bronze pendants from the "Macedonian bronzes" group; jewelry made of amber and glass beads; appliques of gold foil; miniature chariots; and ring earrings with zoomorphic and anthropomorphic protomes. Among them, we dedicated the most pages to the funeral masks, gloves, sandals and other appliques of gold foil, as the most striking expression of the Macedonian cultural circle in the Archaic period.

In the final chapter of the paper, the seventh overall, we addressed the symbolic forms associated with the communal gatherings of the population, as a practical expression of their collective identity. In the first part, we reviewed the archaeological remains found so far from various "sacred spaces", including temples, sanctuaries, or other spaces intended for performing ritual activities. We dedicated the second part to the ritual feast, as the strongest symbolic expression of togetherness within the communities of this period. As part of it, we examined the use of some types of archaeological objects (kraters, rhytons, and hooks) as banqueting requisites. We then dedicated our attention to the various beverages and other substances with psychoactive properties that were potentially consumed during feasts and religious rituals. We concluded this section with a review of the socio-political aspects of the communal feast and symposium. We dedicated the next subchapter to music and dance as essential parts of holiday rituals, after which we concluded with a subchapter dedicated to board games and their indispensable role in human culture.

Conclusion and significance of the dissertation

Based on extensive archaeological material and a clearly defined theoretical and methodological basis, the conducted study offers a detailed overview of the religious and ideological symbolic paradigms that influenced the development of culture in the Ohrid-Prespa region during the 1st millennium BCE. Building on previous research by numerous other authors dedicated to the socio-economic and cultural-historical conditions that also shaped the lives of the lakeside communities, this dissertation has complementary value and provides a comprehensive overview of the cultural conditions and trends that encompassed the Ohrid-Prespa region in the first millennium BCE.

Furthermore, it offers an opportunity for a broader regional contextualization of the Ohrid-Prespa region and its mutual cultural influences and relations with neighboring areas of the Central Balkans, spanning the time from the fall of the Bronze Age civilizations to the conquests of the Roman Empire. Such contextualization shows that the Ohrid-Prespa region played an exceptionally significant role in the transfer of cultural values from the Adriatic to the Aegean coastal communities and vice versa, as well as in the spread of those values in the interior of the Balkan Peninsula. In terms of overseas influences, the connections with Asia Minor to the east and Southern Italy to the west are particularly prominent. However, at the same time, the lake region in some cases shows a dose of conservatism and continuity in nurturing local traditions, even in the turbulent period of transition from prehistory to history. In other

cases, however, its inhabitants show inventiveness and originality in the reinterpretation and creation of new cultural values, with which they then themselves influenced neighboring areas. In essence, by advancing our knowledge of the Ohrid-Prespa region, we also advance our understanding of the broader intercultural connections of the Central Balkans during the first millennium BCE.

In this regard, another significance of our work emerges - its functioning as a theoretical-methodological model that enables the detailed study of the spiritual culture of a local community, based on its material culture. By creating a network of similar studies for multiple neighboring communities from a certain period, we can actually form a more comprehensive picture of the cultural relations of a wider geographical area at a given time.

Given the interdisciplinary character of the applied theoretical-methodological model, the insights and conclusions arising from such research highlight the importance of archaeology and its scientific results within the broader family of the humanities and their development - including anthropology, history, sociology, psychology, and philosophy.

One should also not overlook the possibilities for the general popular application of the results of this study, which would contribute to bringing archaeology and cultural values more than two millennia old closer to today's reader, on a level close to them. We believe that the study presented in this dissertation has also managed to reach certain universal, transhistorical, and transcultural symbolic paradigms, the manifestations of which the reader will be able to recognize in the contemporary culture that surrounds them.